

พระพุทธศาสนา
กับ
สังคมและการเมือง

จำนงค์ ทองประเสริฐ

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

จำนงค์ ทองประเสริฐ

บรรณาธิการ วิมล ไทรนันทน์
ออกแบบปก P.K. GROUP

ISBN 974-256-447-7

BOOKCODE 01-03-0150-02

พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๔๒

สงวนลิขสิทธิ์

จัดพิมพ์

บริษัท ดันอ้อ ๑๕๕๕ จำกัด

จัดจำหน่าย

องค์การศาสนาของรัฐบาล

๖๕ อาคาร ๕ ถนนราชดำเนินกลาง เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐

โทรศัพท์ ๖๒๕-๑๕๑๑-๖

พิมพ์ที่ บริษัท คอมแพคท์พริ้นท์ จำกัด

ราคา ๒๕๕ บาท

คำนำในการพิมพ์ครั้งที่ ๒

หนังสือเรื่อง “พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง” ที่สำนักพิมพ์แพรวพิตยา ได้รวบรวมผลงานทั้งการเขียนและการพูดของข้าพเจ้ามาจัดตีพิมพ์โดยใช้ชื่อว่า “พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง” เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐ นั้น ปรากฏว่าได้รับความสนใจจากผู้อ่านที่สนใจในเรื่องที่พระพุทธศาสนามีผลกระทบต่อสังคมและการเมืองมาก ทำให้หนังสือได้ขาดตลาดไปอย่างรวดเร็วเกินคาด และมีผู้เรียกร้องให้ข้าพเจ้านำบทความที่เขียนลงในนิตยสารหรือวารสารต่างๆ และคำบรรยายในที่ต่างๆ มารวบรวมไว้เพื่อสะดวกแก่การศึกษาค้นคว้าต่อไปนั้น ข้าพเจ้าขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่ง เพราะข้าพเจ้าเองก็ต้องการให้มีการรวบรวมบทความและคำบรรยายออกตีพิมพ์เผยแพร่เช่นเดียวกัน

คุณวิมล ไทรนิมโนล แห่ง บริษัท ดันอ้อ ๑๙๙๙ จำกัด ซึ่งมองเห็นความสำคัญในเรื่องนี้ และได้ติดตามผลงานของข้าพเจ้าตลอดมา ได้ไปติดต่อขออนุญาตจัดพิมพ์ผลงานของข้าพเจ้าทั้งหมดที่ตีพิมพ์

และขาดตลาดไปนานแล้วขึ้นใหม่ และขอจัดพิมพ์ผลงานต่างๆ ที่ยังไม่เคยจัดพิมพ์ด้วย ข้าพเจ้าจึงอนุญาตให้จัดพิมพ์ใหม่ได้ตามความประสงค์และจะพยายามรวบรวมบทความต่างๆ เท่าที่มีอยู่จัดพิมพ์เป็นชุดๆ ต่อไป ข้าพเจ้ายังมีคำบรรยายที่ยังมิได้ถอดจากแถบบันทึกเสียงอีกหลายเรื่อง ถ้ามีโอกาสจะได้ถอดคำบรรยายเหล่านั้นออกพิมพ์เผยแพร่ต่อไป

ในด้านการพิสูจน์อักษรซึ่งข้าพเจ้าพิถีพิถันมากนั้น ก็ได้คุณสังวาลย์ มัลลย์ขวัญ ตรวจเทียบกับต้นฉบับอย่างละเอียดลออแทบหาที่ผิดไม่ได้เลย เมื่อข้าพเจ้ารับมาตรวจในครั้งสุดท้ายจึงไม่ค่อยได้พบคำที่ผิดพลาดเลย เพียงแต่บางแห่งได้กำหนดตัวอักษรใหม่บ้าง เพื่อให้หนังสือน่าอ่านยิ่งขึ้นเท่านั้น จึงต้องขอขอบคุณคุณสังวาลย์ มัลลย์ขวัญ และคณะไว้ ณ โอกาสนี้ และข้าพเจ้าหวังด้วยกุศลจิตว่าท่านผู้อ่านคงให้กำลังใจแก่ข้าพเจ้า เพื่อข้าพเจ้าจะได้ผลิตผลงานต่างๆ ออกมาสู่บรรณพิภพต่อไป

(นายจำนงค์ ทองประเสริฐ)

เลขาธิการราชบัณฑิตยสถาน และสมาชิกวุฒิสภา

๒๙ พฤษภาคม ๒๕๓๙

ราชบัณฑิตยสถาน ในพระบรมมหาราชวัง

โทร. ๒๒๑-๕๘๔๓, ๒๒๒-๖๑๕๙, ๒๒๒-๐๑๘๙

โทรสาร ๒๒๔-๙๙๑๐

E-mail address-royal institute @ nectec.or.th

คำนำ

หลังจากที่ข้าพเจ้าได้รวบรวมบทความต่าง ๆ ทางด้านศาสนา
ปรัชญาตีพิมพ์ออกมาเป็นรูปเล่มในชื่อเรื่องว่า “ศาสนาปรัชญา
ประยุกต์” เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ แล้ว ก็ได้มีท่านผู้อ่านเรียกร้องให้
รวบรวมบทความต่าง ๆ ที่ข้าพเจ้าได้เขียนและบรรยายไว้ในที่ต่าง ๆ
ออกมาเป็นรูปเล่มในทำนองนั้นอีก ข้าพเจ้ารู้สึกซาบซึ้งในความ
ปรารถนาดีของท่านทั้งหลายเป็นอย่างยิ่ง และก็ตรงกับความตั้งใจ
ของข้าพเจ้า เพราะอย่างน้อยก็เป็นการรวบรวมความคิดเห็นทั้งใน
อดีตและปัจจุบันไว้ไม่ให้กระจัดกระจาย และสะดวกสำหรับท่านที่
สนใจต้องการอ่านบทความและคำบรรยายของข้าพเจ้าซึ่งบรรยาย
ทางวิทยุกระจายเสียงสถานีต่าง ๆ บ้าง ปาฐกถาที่แสดง ณ ตำหนัก
สมเด็จพระสังฆราช วัดมหาธาตุฯ บ้าง และบทความที่มีตีพิมพ์ใน
นิตยสารและหนังสืออนุสรณ์ของสถาบันต่าง ๆ บ้าง

ในหนังสือเล่มนี้ บทความเห็นหนักไปทางศาสนาที่มีส่วนสัมพันธ์กับสังคมและการเมืองเป็นส่วนใหญ่ บางเรื่องข้าพเจ้าอาจจะใช้ข้อความหรือสำนวนซึ่งบางท่านอาจเห็นว่าค่อนข้างจะรุนแรงไปหน่อย โดยเฉพาะเกี่ยวกับเรื่อง “สมณศักดิ์” เกี่ยวกับเรื่องนี้ขอเรียนว่าข้าพเจ้าเขียนในสมัยที่ยังเป็นพระและดำรงสมณศักดิ์เป็น “พระราชาคณะ” อยู่ด้วย จึงเป็นข้อเขียนที่วิพากษ์วิจารณ์ด้วยความบริสุทธิ์ใจ มิใช่เพราะมีความน้อยเนื้อต่ำใจอะไร ในเวลานั้นข้าพเจ้าได้ใช้นามปากกาว่า “กนกพร” ซึ่งก็แปลว่า “ทองประเสริฐ” นั่นเอง เหตุที่ข้าพเจ้าต้องใช้นามปากกาก็เพราะเกรงใจผู้หลักผู้ใหญ่ ตั้งแต่สมเด็จพระสังฆราช วัดเบญจมบพิตรลงมา ซึ่งพระองค์ก็ทรงมีพระเมตตาต่อข้าพเจ้ามาก แต่เรื่องความคิดเห็น ข้าพเจ้าเห็นว่าข้าพเจ้าควรจะมีอิสระ ข้าพเจ้าได้วิพากษ์วิจารณ์ทั้งในแง่ลบและแง่บวกเพื่อชี้ให้เห็นทั้งผลดีและผลเสียว่าเป็นอย่างไร ข้าพเจ้าไม่ต้องการให้ความคิดเห็นเหล่านี้หายไป จึงได้นำมารวบรวมไว้ในเรื่องนี้ เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับความคิดเห็นทางการเมืองโดยตรง ส่วนบางเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคม เช่น โรคจิตกรรม ฯลฯ ข้าพเจ้าก็เขียนไว้ตั้งแต่สมัยเป็นพระ และถ้าเกี่ยวกับสังคม ข้าพเจ้าก็ใช้นามปากกาว่า “รัตนกฤษ” ซึ่งก็แปลว่า “ช้างแก้ว” อันเป็นความหมายแห่งสกุล “คชาวัตน์” ซึ่งเป็นนามสกุลของแม่ข้าพเจ้า ส่วนบทความอื่นๆที่เขียนหรือบรรยายหลังจากลาสิกขาแล้ว ล้วนเป็นบทความที่ข้าพเจ้าไม่เคยใช้นามปากกาเลย ข้าพเจ้าใช้ชื่อโดยตรง อย่างบทความที่เขียนได้ตอบกับ น.ส.พ. สยามรัฐ เพราะข้าพเจ้าถือว่าเมื่อเป็นความคิดเห็นที่บริสุทธิ์ ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องปิดบังตัวเอง

ถ้าเรากลัวเขา เราก็ไม่ต้องเขียน ไม่ต้องพูด ถ้าเราจะเขียน จะพูด ก็ไม่ต้องเกรงกลัวใครทั้งนั้น ในเมื่อความคิดเห็นนั้นเป็นความคิดเห็นที่ออกมาด้วยความบริสุทธิ์ใจ หวังที่จะสร้างความเข้าใจดีต่อกัน และเป็นการลด “ช่องว่าง” ในสังคม

อีกประการหนึ่ง คนสมัยนี้มักเห็นว่าหนังสือ “ชาดก” เป็นหนังสือประเภทนิทานโกหก ไร้สาระ เพราะปรากฏว่ามีสัตว์พูดได้ เป็นต้น นั้นเป็นการอ่านชาดกอย่างผิวเผิน จึงเข้าถึงแค่เปลือกและกระพี้เท่านั้น ความจริงแก่นแท้หรือ “ปรัชญา” และความรู้ที่เป็นสาระทางวิชาการในชาดกมีอยู่มากมาย เราไม่พยายามที่จะศึกษาให้เข้าถึงจุดนั้นต่างหาก แล้วก็ไปประณามชาดกว่าเป็นเรื่องเหลวไหล ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นเรื่องของคนที่โง่เขลาเบาปัญญา เมื่อมี “ปมด้อย” ในเรื่องศาสนาก็พยายามสร้าง “ปมแข็ง” ขึ้นมาทดแทน โดยพูดโมเมเอาว่าชาดกเป็นเรื่องโบราณ เป็นนิทานสำหรับเด็ก ซึ่งบางทีคนที่พูดนั้นไม่เคยเห็นหนังสือชาดกด้วยซ้ำ อย่าว่าแต่อ่านเลย ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องที่น่าเศร้าใจอย่างยิ่งสำหรับสังคมไทยในปัจจุบัน ซึ่งชักจะมีศีลธรรมเสื่อมทรามลงทุกที เพราะไปเชื่อการปลุกกระตมของนิสิตนักศึกษาบางกลุ่มที่มีความหลงผิดมกมายและบ้าคลั่งอุดมคติที่เพ้อฝัน พยายามทำลายสังคมไทยให้ย่อยยับ ข้าพเจ้าได้ต่อสู้เกี่ยวกับเรื่องนี้เพื่อรักษาวัฒนธรรมไทยไว้ตลอดมา และพร้อมที่จะเผชิญหน้าผู้ที่คัดค้านพระพุทธศาสนาทุกหนทุกแห่ง อย่างข้าพเจ้าได้รับเชิญไปอภิปรายเรื่อง “การผ่าตัดพระพุทธศาสนา” ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นต้น เพราะข้าพเจ้าต้องการแก้ความเข้าใจผิดของคนบางกลุ่มซึ่งก็นับว่าได้ผลมากพอสมควร

เหตุที่หนังสือนี้ออกล่าช้าไปกว่าที่ข้าพเจ้าตั้งใจไว้นั้น ก็เพราะปรากฏว่าหนังสือข้าพเจ้าที่สำนักพิมพ์แพรวพิทยาจัดตีพิมพ์รวมกว่าสิบเล่มแล้วนั้น บางเล่มก็ขาดตลาดไปเป็นปีๆแล้วก็ยังไม่ได้ตีพิมพ์ใหม่ เช่น ปรัชญาประยุกต์ชุดตะวันตก ปรัชญาประยุกต์ชุดจีน ปรัชญาตะวันตกสมัยปัจจุบัน ฯลฯ หรือบางเล่มพิมพ์ไปได้เพียงเล่มที่ ๑ เล่มที่ ๒ - ๓ - ๔ ฯลฯ ยังมิได้พิมพ์ออกมา เช่น ประสพการณ์รอบโลก ธรรมประยุกต์ ฯลฯ บางเล่มก็กำลังทยอยพิมพ์ให้ต่อเนื่องกันอยู่ เช่น ภาษาของเรา เล่ม ๔ - ๕ ซึ่งขณะนี้กำลังจะเรียงพิมพ์ หลังจากนั้นก็จะได้จัดพิมพ์ “ประสพการณ์รอบโลก” เล่มจบให้เสร็จตามความเรียกร้องของท่านผู้อ่านเสียที ในเรื่องนี้ข้าพเจ้าต้องขอขอบคุณ คุณจิตต์ แพรวพานิช เป็นอย่างยิ่ง ที่รับจะจัดพิมพ์หนังสือข้าพเจ้าทั้งหมด เพียงแต่อาจล่าช้าไปบ้าง เพราะเกี่ยวกับการย้ายโรงพิมพ์บ้าง และพิมพ์หนังสือของผู้อื่นในด้านอื่นๆบ้าง ต่อไปนี้คงมีโอกาสมิพิมพ์งานชุดของข้าพเจ้าออกมาได้มากขึ้นและเร็วขึ้น และข้าพเจ้าขอขอบคุณ คุณพรชัย แพรวพานิช ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของโรงพิมพ์แพรวพิทยาทุกฝ่ายที่ช่วยกันเห็นหนังสือเล่มนี้ออกมาจนสำเร็จเป็นรูปเล่ม ดังที่ปรากฏอยู่ในมือท่านแล้วนี้

บทความส่วนใหญ่ในหนังสือเล่มนี้ มักเป็นชุด “ปาฐกถา” ที่มูลนิธิธิดาธรรมมหาธาตุวิทยาลัย ได้เชิญข้าพเจ้าไปพูดเป็นประจำทุกวันอาทิตย์แรกของเดือน เมื่อบรรยายเสร็จแล้ว เจ้าหน้าที่ก็ถอดเทปหรือแถบบันทึกเสียงมาให้ตรวจแก้ และได้ตีพิมพ์ลงในนิตยสาร “ข้อฟ้า” ของมูลนิธิฯ เป็นประจำตลอดมา ข้าพเจ้าต้องขอขอบพระคุณมูลนิธิธิดาธรรมมหาธาตุวิทยาลัย โดยเฉพาะ

ท่านอาจารย์กิตติวุฒ โภทฺธิ ผู้อำนวยการไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

ในการทำ “ดรรชนี” ทำเล่มครั้งนี้ ข้าพเจ้าได้รับความช่วยเหลือจากลูกชาย ๒ คน คนโตอายุ ๔ ขวบเศษ คือ เด็กชาย ปัญญาวัฒน์ ทองประเสริฐ นักเรียนชั้นประถมปีที่ ๕ โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายประถม ซึ่งทำหน้าที่เขียนคำลงแผ่นกระดาษตามที่ข้าพเจ้ามอบหมายให้ทำวันละยกบ้าง ๒ ยกบ้าง ส่วนลูกชายคนเล็ก ซึ่งมีอายุ ๔ ขวบเศษ เป็นนักเรียนอนุบาล ๒ โรงเรียนอนุบาลสิรินทวิทย ชื่อ เด็กชายณัฐวิทย์ ทองประเสริฐ ก็ทำหน้าที่แยกคำต่างๆ ที่พี่ชายเขียนแยกออกมาแล้วจัดเข้าเป็นหมวดๆ คือ ก ข ค ฯลฯ ตามลำดับ ส่วนข้าพเจ้าเป็นผู้จัดเรียงคำตามหลักพจนานุกรมด้วยตนเอง ที่ข้าพเจ้าต้องทำเช่นนี้ ก็เพื่อปลูกฝังให้เด็กได้รู้จักรักหนังสือ รู้จักช่วยพ่อแม่ ซึ่งเท่ากับเป็นการสร้างทัศนคติที่ดีไว้แต่เล็กๆ ตามหลักวิชาการศึกษาด้านจิตวิทยา

จากหนังสือเล่มนี้ หากจะมีผลดีอะไรต่อสังคมอยู่บ้างแล้ว ข้าพเจ้าขอแผ่ส่วนกุศลที่เกิดจากความดีทั้งหมดนั้นแก่ท่านผู้อ่านทุกท่านที่ช่วยเป็นกำลังใจให้แก่ข้าพเจ้าตลอดมา ถ้าหากจะมีอะไรขาดตกบกพร่องหรือใครอาจคิดว่าเป็นการล่วงเกินท่านไปบ้าง ข้าพเจ้าก็กราบขออภัยไว้ ณ โอกาสนี้.

จำนงค์ ทองประเสริฐ

๒๔ มิถุนายน ๒๕๒๐

๔๓๔ อาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ

โทร. ๒๘๖-๕๖๘๒

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	(๕)
ช่องว่างในสังคม : ระหว่างอาจารย์กับศิษย์	๑
กษัตริย์ผู้เป็นปราชญ์	๓๒
เมื่อข้าพเจ้าไปร่วมผ่าตัดพระพุทธศาสนา	๖๕
ศีลธรรมกับแผนเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม	๑๐๑
ประชาธิปไตยกับธรรมาธิปไตย	๑๓๔
พระพุทธศาสนาเอียงซ้ายหรือเอียงขวา	๑๖๓
ควรแยกพระศาสนาจากการเมืองหรือไม่	๑๙๐
พระศาสนากับการเมือง	๒๐๘
อันเนื่องมาจากควรแยกพระศาสนาจากการเมืองหรือไม่?	๒๑๖
สมณศักดิ์ กับ การเศรษฐกิจของชาติ	๒๓๒
สยามรัฐ : ใคร? อะไร? ที่ไหน?	๒๔๓

	หน้า
เนื่องจากบทความในสยามรัฐ	๒๔๘
คำกราบบังคมทูลถวายรายงานฯ	๒๗๑
ปัญหาประจำวัน	๒๘๐
เนื่องมาจากปัญหาประจำวันในสยามรัฐ	๒๘๔
จิตวิทยานักปกครอง	๒๙๖
โรคจิตกรรม	๓๐๘
เรามาพัฒนาจิตใจกันเถิด!	๓๒๒
ชาติในศาสนา	๓๒๗
ของดีจากชาดก : เกี่ยวกับการปกครอง	๓๓๔
ของดีจากชาดก : เกี่ยวกับพระโพธิสัตว์บารมี	๓๖๓
ของดีจากชาดก : คุณของต้นไม้	๓๙๑
ของดีจากชาดก : โทษของบรรณศาลา	๔๑๙
วรรณคดี	๔๕๑

ช่องว่างในสังคม : ระหว่างอาจารย์กับศิษย์

วันนี้ผมจะพูดถึงช่องว่างในสังคมตอน “อาจารย์กับศิษย์” ซึ่งเรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่ และเป็นปัญหาที่มีอยู่ในสังคมปัจจุบันและสำคัญที่สุดปัญหาหนึ่งที่ทำให้กลายเป็นเหมือนกับลูกโซ่ที่ก่อให้เกิดปัญหาอื่นๆต่อไปอีก

เวลานี้เราจะพบว่า มีทั่วไปทุกหนทุกแห่งตั้งแต่ระดับมหาวิทยาลัยลงมาถึงโรงเรียนอนุบาล บางที่โรงเรียนอนุบาลบางแห่ง นักเรียนก็เริ่มประท้วงครูอาจารย์แล้ว รู้สึกว่าเขาฝึกกันได้รวดเร็วมาก ปัญหาอย่างนี้จะเนื่องมาจากอะไรหรือเราจะแก้ไขกัน

* ปาฐกถาที่ดำเนินกิจกรรมเสวนาธรรมราช วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และตีพิมพ์ในนิตยสาร “ซอฟ้า” ประจำเดือนเมษายน และพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๘

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

อย่างไร ถ้าหากเรามาพิจารณาตอนนี้จะเห็นเป็นเรื่องน่าหนักอกหนักใจอยู่มาก เราจะแก้ไขกันอย่างไร แต่ถ้าหากว่าเรามาพิจารณากันจริงๆ ศึกษาจนกระทั่งถึงสมุฏฐานของมันแล้ว ผมคิดว่าการแก้ปัญหานี้ ถ้าแก้ไขถูกจุดก็คงจะแก้ไม่ยาก แต่ก็ไม่ใช่จะแก้แบบ “พายเรือในอ่าง” การที่จะแก้ปัญหานี้ไม่ใช่เป็นชนิดว่าโยนกลองกันไปโยนกลองกันมา

เวลานี้ถ้าหากว่าเราไปฟังเสียงของพวกครูบาอาจารย์ก็ดี เสียงของนักเรียน นิสิตนักศึกษาที่ดี มักจะโยนกลองกัน

ครูบาอาจารย์ก็บอกว่า เด็กเดี๋ยวนี้หัวแข็ง สอนไม่ค่อยเชื่อ ไม่อยู่ในโอวาท ไม่เหมือนสมัยก่อน

เด็กก็บอกว่า ครูเดี๋ยวนี้ไม่ได้เรื่อง ไม่ค่อยจะฟังความคิดเห็นของนักเรียนบ้างเลย

รู้สึกว่าการที่เราจะมาประสานกันหรือว่าจะมาประนีประนอมกันเพื่อที่จะช่วยแก้ปัญหานี้มันไม่มี

ทีนี้ผมก็คิดว่าถ้าหากเราจะเอาหลักพระพุทธศาสนามาใช้ เราจะทำอย่างไร พระพุทธเจ้าพระองค์ได้ชื่อว่าเป็นพระบรมครู เราไม่เคยใช้นามพระพุทธเจ้าว่าเป็นพระอาจารย์อะไรเลย ซึ่งเวลานี้รู้สึกว่าคัคคีตรีของครูลดลงไป ถ้าหากว่าสอนชั้นประถมหรือสอนอนุบาลก็เป็นครู ถ้าหากว่าสอนถึงชั้นมัธยมหรือชั้นอุดมศึกษาก็เป็นอาจารย์ และเวลานี้แม้โรงเรียนอนุบาลก็มีอาจารย์เพราะเขาถือว่าหากผู้ที่สอนนี้จบปริญญาก็ต้องเรียกอาจารย์ และในโรงเรียนอนุบาลสาธิตจุฬาฯ เป็นอาจารย์ทั้งนั้น เพราะว่าผู้ที่สอนล้วนจบปริญญาทั้งสิ้น สมัยผมเรียนอยู่ชั้นประถม ผมก็มีแต่ครู ขึ้นมา

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ชั้นมัธยมก็มีแต่ครู แม้แต่ครูใหญ่ก็ไม่เรียกว่าอาจารย์ใหญ่

เดี๋ยวนี้ถ้าหากว่าเป็นโรงเรียนมัธยม เห็นจะหาครูใหญ่ยาก ส่วนมากเป็นอาจารย์ใหญ่เสียหมด และบางทีในโรงเรียนนั้นมี อาจารย์อยู่คนเดียวคือ อาจารย์ใหญ่ นอกนั้นเป็นครู และบางที ก็เลยเป็นการแบ่งชั้นวรรณะกันระหว่างครูกับอาจารย์ว่า ฉันเป็น อาจารย์นี้ มีศักดิ์ศรีสูงกว่า

แต่เวลานี้ถ้าหากว่าเราพิจารณากันทั่วๆไปแล้ว คำว่า “อาจารย์” นี้ รู้สึกมันเฟือ และบางทีอาจจะไปเรียนเสริมสวย เรียนตัดผม มาเปิดโรงเรียนสอนก็เป็นอาจารย์ อาจารย์สอนตัดเสื้อ อาจารย์สอนแต่งเล็บ อาจารย์สอนตัดผม หรืออาจารย์อาบอบนวด อะไรอย่างนี้เป็นอาจารย์ทั้งนั้น แม้แต่หมอดูตามต้นมะขามก็เป็น อาจารย์ รู้สึกว่าความหมายของอาจารย์เวลานี้มันเฟือไปหมด

แต่ว่าความหมายของครูนี้ก็รู้สึกว่ายังค่อนข้างดี แม้ว่าไม่ได้ อยู่ในฐานะที่ได้รับการยกย่องสูงส่งนัก แต่ว่าไม่ขึ้นๆลงๆเหมือนกับ อาจารย์ เพราะว่าตามปกติทุกปี นักเรียนหรือนิสิตนักศึกษาเขาทำ “พิธีไหว้ครู”

พิธีไหว้ครูเวลานี้เปลี่ยนแปรไป แต่ยังคงอยู่หน่อยๆที่ว่า อยากรู้อะไรลูกศิษย์ก็ยกมาไหว้ครูบ้าง แม้ว่าปีหนึ่งจะไหว้สักครั้งหนึ่ง ก็ยังดีกว่าไม่ไหว้เสียเลย

ที่เราทำเป็นพิธีรี้ตองนี้จะได้ประโยชน์อะไร ในเมื่อลูกศิษย์ ไม่เข้าใจวิธีการไหว้ครูนั้นว่าหมายถึงอะไร แล้วอาจารย์เองก็อธิบาย ไม่ได้ว่า ทำไมจะต้องทำอย่างนั้น หรือบางทีตอนเช้าไหว้ ตอนเย็น คำครูเสียแล้ว ก็ยังดี ยังมีช่วงว่างสักชั่วโมงสองชั่วโมงที่ไหว้ครู

นี่เป็นเพราะอะไร นี่เราต้องพิจารณากันในหลายแง่หลายมุม และข้อสำคัญก็คืออย่าเข้าข้างตัวเอง โดยมากครูก็มักจะเข้าข้างตัวเอง ลูกศิษย์ก็มักจะเข้าข้างตัวเอง มันก็เลยต่างคนต่างเห็นแก่ตัว ความสัมพันธ์หรือการที่จะเข้าใจกันนี้ไม่ค่อยมี

วิธีการไหว้ครูนี้สิ่งที่เราจะขาดไม่ได้ก็คือ กล้วยาแพรก ข้าวตอก ดอกมะเขือ เดียวนี้รู้สึกว่าจะเราจะใช้เฉพาะดอกเข็ม ดอกมะเขือ หรือ บางทีก็มีกล้วยาแพรกอยู่บ้าง ข้าวตอกนี้รู้สึกว่าไม่ค่อยจะมีกันแล้ว เพราะเราไม่เข้าใจความหมายอันลึกซึ้งของเขาว่าเขามีความหมายแค่ไหนเพียงไร

ดอกเข็มนี้คล้ายๆว่าเราไปไหว้ครู ขอให้สติปัญญาของเรา แลคมคมเหมือนดอกเข็ม อย่างนี้ไปมองอีกแง่หนึ่ง คือความเห็นแก่ตัวของลูกศิษย์เกิดขึ้นมาแล้ว เกิดขึ้นโดยที่ไม่รู้ตัว

เพราะครูอาจารย์เองไม่เข้าใจความหมายของการไหว้ครูนี้ว่าเขาไหว้กันเพื่ออะไร

เป็นการแสดงอะไร?

กล้วยาแพรกหมายถึงอะไร?

ข้าวตอกหมายถึงอะไร?

ดอกมะเขือหมายถึงอะไร?

ทั้งนี้เพราะการไหว้ครูนี้ ลูกศิษย์จะต้องนำกล้วยาแพรก ข้าวตอก ดอกมะเขือไปบูชาครู ลักษณะของครูที่ดีจะต้องไม่เห็นแก่เงิน แต่เวลานี้บางทีครูที่สอนหนังสือสอนไม่จบ ต้องมากวดิวากันอีก มากกวดิวากันบ้านและก็คิดค่ากวดิวาเป็นพิเศษ ลูกศิษย์ก็มองเห็นว่าครูนี้เห็นแก่ตัว

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

แต่บางทีลูกศิษย์ก็นึกไม่ออก อยากสอบถามได้ก็ยอมเสียเงิน ครูที่ตินั้นจะต้องทำตัวเป็นครูจริงๆ และจะต้องการฝึกลูกศิษย์จริงๆ คือต้องการให้ลูกศิษย์นี้เป็นดุจดุจดุญญาแพรก เป็นข้าวตอก และเป็นดอกมะเขือ

ทำไมต้องการ ๓ อย่างเท่านั้น ทำไมไม่ต้องการให้มากกว่านั้น หรือแม้แต่การเรียนวิชาบางอย่างต้องเสียค่ายกครู ค่ายกครูนี้เพียงหนึ่งก็มี มันเป็นเพียงพิธีเท่านั้นเอง ไม่ใช่เราจะคิดตั้งตัวเป็นใหญ่เป็นโต หรือว่าต้องการที่จะเก็บรวบรวมเงินเพื่อตั้งตัวเป็นเศรษฐี

เรื่องนี้ผมนึกถึงปรัชญาตะวันตกสมัยโบราณ ผมจะปรับมาเข้ากันเสียเลยว่าแนวความคิดของเรานี้ได้เปลี่ยนแปลงไป เพราะเรารับอารยธรรมตะวันตกมามาก ในตะวันตกสมัยโบราณมีนักปราชญ์พวกหนึ่ง เขาเรียกว่าพวก โซฟิสต์ (Sophist) พวกโซฟิสต์นี้เป็นนักปราชญ์ที่ไม่อยู่ประจำที่ มักจะท่องเที่ยวพเนจรไปยังที่ต่างๆ ไปที่ไหนก็เปิดสำนักเรียนที่นั่น แล้วก็เปิดรับลูกศิษย์ลูกหาที่จะมาเรียน แต่ว่าไม่ได้เปิดรับแบบชนิดที่ว่าเพื่อเป็นวิทยาทาน เปิดรับเพื่อที่จะเก็บค่าเรียนในราคาแพงๆ ไปอยู่ที่ไหนมีลูกศิษย์น้อย ได้เงินน้อย ก็อยู่ไม่นาน แต่ถ้าอยู่ที่ไหนทำมาหากินคล่อง ได้เงินมาก ก็อยู่นาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยนั้น พวกโซฟิสต์อยู่ในประเทศกรีซ

ประเทศกรีซเวลานั้นกำลังตื่นตัวในการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยแบบพวกเราในปัจจุบันนี้ แต่ประชาธิปไตยแบบที่ว่า ถ้าประชาชนไม่มีพื้นฐานการศึกษา บางทีมันจะเป็นประชาธิปไตยไปไม่ได้ อย่างเมืองไทยเวลานี้เปลี่ยนแปลงการปกครองมา ๔๒ ปีแล้ว

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ก็ยังไม่เป็นประชาธิปไตย และผมก็ยังมองไม่เห็นว่าจะเมื่อไรจะเป็นอีก ๒๐ ปีข้างหน้าจะเป็นประชาธิปไตยไหม ผมก็คิดว่ายังไม่เป็น

เพราะว่าการที่จะวางพื้นฐานประชาธิปไตยต้องวางโครงการ หรือว่ามีกำหนดเวลาว่ากี่สิบปีถึงจะเป็น และเราจะต้องดำเนินการเป็นขั้นๆ เพื่อให้บรรลุถึงจุดหมายหรือเป้าหมายนั้น ทั้งภาคทฤษฎี ทั้งภาคปฏิบัติ

ในประเทศกรีซสมัยนั้น คนต้องการที่จะเป็นประชาธิปไตย เป็นการเริ่มต้นเท่านั้น ในระบอบประชาธิปไตย นักการเมืองนี้ต้องพูดเก่ง เพราะจะต้องไปหาเสียงกับประชาชน ฉะนั้นคนใดที่พูดเก่ง ประชาชนก็มักจะเลือก หรือบางที่ค้านเก่ง ด่าเขาเก่ง คนก็ชอบ พรรคนี้ปากจัดดี ถ้าเป็นผู้แทนแล้ว บางทีคงจะค้านสนุก ในที่สุดเราจะเห็นว่าการที่เห็นแก่ตัวเพื่อหวังว่าเราจะได้ที่นั่งในสภานี้โดยไม่ได้คำนึงถึงอะไร ถ้าเราไม่ได้เป็นหรือไม่ได้ในสิ่งที่เราต้องการ พวกเราก็ดำกระเจิดกระเจิงไปหมด ในที่สุดเห็นไหม ผลเป็นอย่างไร ถ้าหากว่าเราไม่มีเสียงเด็ดขาด เสร็จแล้วก็วุ่นวายอย่างเมืองไทยเวลานี้ คือความไม่เข้าใจเรื่องประชาธิปไตย และประชาชนก็ไม่เข้าใจอีกเหมือนกัน ถ้าประชาชนเข้าใจในประชาธิปไตยแล้ว คนที่ด่ามาก ๆ อาจจะไม่ได้รับเลือกก็ได้ เพราะแสดงให้เห็นว่าสันดานไม่ค่อยดี เราต้องการเลือกคนที่ดีไปปกครอง ไม่ต้องการเอาคนเลวๆ ไปปกครอง พวกโซฟิสต์เก่งอยู่อย่างหนึ่ง เก่งในเรื่องการสอน และการสอนวิชาใดเล่าที่จะหาเงินได้คล่อง

ในสมัยนั้นมีอยู่ ๒ วิชาเท่านั้น ที่หาเงินได้คล่องคือ วิชาตรรกศาสตร์ กับ วิชาวิทยาศาสตร์

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

ตรรกศาสตร์นี้สอนให้คนมีเหตุผล แต่มันได้ในชั้นทฤษฎี เช่นว่าผมต้องการที่จะโฆษณาสินค้า ผมจะเขียนหนังสืออย่างไร ที่จะทำให้คนสนใจสินค้าของผม ถ้าผมจะทำหนังสือพิมพ์ จะพาดหัวข่าวอย่างไร ที่จะทำให้คนซื้อหนังสือพิมพ์มาก ๆ ถ้าผมจะไปหาเสียงเป็นผู้แทนนี้ ผมจะดำเขาอย่างไร คนถึงจะเลือก แต่ว่าทางทฤษฎีอย่างเดียวไม่พอ บางทีเรียนรู้ไปแล้ว เอาเข้าจริง ๆ ก็ทำไม่ได้

วาทศาสตร์นี้จะสอนภาคปฏิบัติ จะสอนแม้กระทั่งว่าจะใช้ไมโครโฟนนี้จะใช้อย่างไร ถ้าเป็นนักร้องจะจับไมโครโฟนอย่างไร มันจับไม่เหมือนกันหรอกครับ ถ้านักร้องจับไมโครโฟนเสียแนบ บางทีผมนึกกลัว แกจริงจังเกินไป แต่ถ้านักการเมืองต้องจับไมโครโฟนให้หักให้ได้ อย่างนี้คนเห็นจริงเห็นจังก็เลือก วิธีการต่าง ๆ วาทศาสตร์จะสอน และบรรดาพวกที่สอนนี้ไม่มีพวกไหนเก่งเท่าพวกโซฟิสต์

เพราะฉะนั้นแกลเห็นแล้วว่าใครจะเป็นผู้แทนต้องพูดเก่ง เมื่ออยากพูดเก่งก็ต้องเรียน ถ้าไม่เรียนพูดจะอาศัยแบบว่าเก่งโดยธรรมชาติเหมือนนักมวย ถ้าเราไม่มีครูอาจารย์ อาจจะด้อยปะปะพอไปเจอคนชอบด้อยและก็มีหลักวิชาเพราะเขาเรียนจากครูบาอาจารย์ ก็สู้เขาไม่ได้

เพราะฉะนั้นพวกนี้เรียนเพราะต้องการเป็นนักการเมืองที่ยิ่งใหญ่ พวกโซฟิสต์รู้ว่าพวกนี้ต้องการเป็นนักการเมือง ต้องการมีอำนาจ มีอำนาจแล้วจะไปโกง เป็นอีกเรื่องหนึ่ง แต่ว่าจุดสำคัญเพียงอย่างเดียวว่า เมื่อเข้ามาเรียนแล้วเราต้องเก็บค่าเล่าเรียนให้แพงที่สุด คนมีสตางค์ ถึงจะแพงก็เอา เพราะว่าเราลงทุนไปล้านหนึ่ง แต่เราเข้า

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

เป็นผู้แทนนี้ อาจจะหาได้ ๒๐ ล้าน คิดลูกคิดแล้วได้กำไรมากกว่า ถ้าหากว่าคิดสละระตะผิด ปรากฏว่าไม่ได้ บางทีก็ต้องติดป้าย ขายบ้าน หรือบางทีก็ต้องถึงเดินแก้ผ้าอะไรทำนองนี้ นี่คือความ ผิดหวัง ลงทุนถึงขนาดมีนา ๒๐๐ ไร่ก็ขายหมด ถ้าหากเราเป็น ผู้แทนแล้ว เราจะซื้อกลับคืนได้ตั้ง ๕๐๐ ไร่ นี่ปรากฏว่าพวก โซพิสต์เก็บค่าเล่าเรียนเฉพาะวิชาตรรกศาสตร์กับวิชาวิทยาศาสตร์ ถ้าคิดเป็นเงินไทยเดี๋ยวนี้นี้ประมาณ ๒ แสนบาท มหาวิทยาลัยที่แพง ที่สุดในอเมริกา อย่างมหาวิทยาลัยเยลหรือฮาร์วาร์ดราว ๆ ปีละ ๖ หมื่นบาทหรือ ๗ หมื่นบาทเท่านั้นเอง แต่นี่คิดแล้วประมาณ ๒ แสนบาท แล้วใครจะไม่เรียนเล่าครับ ถ้ามีเงิน เพราะเราหวังแล้ว เราจะต้องได้เงินต่อไป

ฉะนั้นการที่จะเข้าไปเรียนได้ก็ต้องเป็นคนมีเงินอีกนั่นแหละ แล้วก็ต้องเป็นพวกลูกนายทุน เพราะฉะนั้นจึงปรากฏว่าในสถานี่ นายทุนคุมเสียงอีกเหมือนกัน เพราะเขามีเทคนิคในการพูดดีกว่า คนจนๆซึ่งไม่มีโอกาสเรียน ฉะนั้นคนเขาก็เชื่อ เมื่อเชื่อ แกก็ได้ เข้าสภา นี่ครับเป็นจุดหนึ่งที่ทำให้ประชาธิปไตยของกรีซในเวลานั้น ไปไม่รอด และในที่สุดระบอบทรราชย์ก็เข้ามาแทน

ที่ผมพูดนี้ไม่ใช่ผมพูดเรื่องเหตุการณ์ปัจจุบัน ผมสอนที่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มา ๑๗ ปี เรื่องระบอบทรราชย์นี้มีมาใน ประวัติศาสตร์ตั้งแต่สมัยของ พลาโต (Plato) แล้ว ท่านพยายาม ที่จะแก้ปัญหานี้โดยการสร้างทฤษฎี หรือว่ารัฐในอุดมคติของท่านคือ รีพับลิก (Republic) เพราะเพื่อจะแก้ปัญหานี้ คือการปกครอง ี่ระบบไหนไม่สำคัญ ไม่ใช่ว่าเพียงติดป้ายแล้วจะวิเศษขึ้นมาอย่าง

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

เซนต์โทมัส อะควินัส (St.Thomas Aquinas) บอกว่าการปกครองระบบไหนไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่ว่ากฎหมายนี้ให้ความยุติธรรมแก่สังคมไหม ไม่ว่าดีดร้ายหรือไหนมันดีทั้งนั้น แต่เวลานี้เราดีดราประชาธิปไตยมา ๔๒ ปีแล้ว ในเมื่อตราเป็นประชาธิปไตย แต่ว่าเนื้อหาไม่เป็น ก็ไปไม่รอดเหมือนกัน

เพราะฉะนั้นเราจะเห็นระบบของครูที่เห็นแก่ตัวอย่างพวกโซฟิสต์นี้ในที่สุดก็ถูกพวกลูกศิษย์นั้นประณามว่า อาจารย์เรานี้เป็นนายพราน นายพรานที่คอยล่าลูกศิษย์หนุ่มๆ ซึ่งเป็นคนมีเงิน คนไหนเป็นคนไม่มีเงินก็เรียนไม่ได้ เพราะฉะนั้นคนมีเงิน พวกโซฟิสต์ก็เอาอกเอาใจมากเป็นพิเศษ เพราะว่าถ้ามีลูกศิษย์สัก ๕ หรือ ๖ คน ค่าเล่าเรียนที่ได้มาก็สบายไปแล้ว พวกนั้นก็ต้องไปหาทางที่จะถอนทุนคืนต่อไป แล้วภาวะนี้ตกอยู่ที่ใคร ก็ตกอยู่ที่ประชาชน

เพราะฉะนั้นการศึกษานี้ผมจึงถือว่าสำคัญ เราสร้างลูกศิษย์มาไม่ดี ต่อไปลูกศิษย์เหล่านี้เป็นใหญ่เป็นโตขึ้นมา ก็จะเป็นคนใหญ่คนโตที่ไม่ดีเพราะเวลาเป็นเด็กก็เป็นเด็กไม่ดี เป็นนักเรียนก็เป็นนักเรียนที่ไม่ดี เป็นนักศึกษาก็เป็นนักศึกษาก็ไม่ดี ต่อไปเป็นรัฐมนตรี เป็นนายกก็เป็นนายกฯ เป็นรัฐมนตรีที่ไม่ดี เราจะต้องแก้ปัญหาตั้งแต่ต้น

เพราะฉะนั้น ในสมัยก่อนนี้ เวลาเขาเอาลูกไปฝากโรงเรียนหรือเอาลูกไปฝากวัด อย่างผมนี่แม่เอาไปฝากวัดและฝากโรงเรียนก็ฝากทำนองเดียวกัน แม่จะบอกว่า “ถ้ามันดีมันชน ก็ดีมันเกิดอย่าให้ถึงกับแขนหักขาหักหรือว่าตาบอดหูหนวกก็แล้วกัน” เพราะ

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

เราถือว่า “รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี” คติของเราเป็นอย่างนั้น แต่ว่าเพราะคนบางคนไม่เข้าใจ โดยเฉพาะรุ่นหลังนี้ไปเรียนเมืองนอกมาบอกว่า ถ้าหากว่าใครสอนนักเรียนแล้วจะต้องใช้อาชญาลงโทษ แสดงว่าครูผู้นั้นไม่มีสมรรถภาพในการสอน แล้วครูทั้งหลายก็อยากแสดงว่าฉันมีสมรรถภาพ ปรากฏว่าปีนี้นั้นไม่เคยตีนักเรียนเลย

นักเรียนมีหลายประเภท บางคนนี่ว่านอนสอนง่าย ไม่มีปัญหา พวกนี้ไม่ถึงกับจะต้องตี เพียงดุเท่านั้น ก็เสียอกเสียใจแล้ว

พระพุทธรูปเจ้าท่านตรัสว่า บุคคลเปรียบเหมือนดอกบัว ๔ เหล่า บางพวกนี้เหมือนกับดอกบัวที่โผล่พ้นน้ำแล้วพร้อมที่จะบานอยู่ทุกเมื่อ บอกบับเดียวก็เข้าใจ

บางพวกเหมือนกับดอกบัวที่ปรี่มุน้ำ อาจจะต้องบอกตัง ๒ - ๓ ครั้ง กว่าจะเข้าใจ ก็เรียกว่าค่อนข้างดี

แต่อีกพวกหนึ่งพอจะแนะนำได้ คือเปรียบเหมือนดอกบัวโผล่ขึ้นมาพ้นเลนแล้ว แต่ยังไม่ถึงปรี่มน้ำ อย่างไรก็ตามก็ต้องโผล่ขึ้นมาแน่นอน นี่สอน ๑๐ ครั้ง ๒๐ ครั้ง ก็อาจจะได้ผล

แต่บางพวกนี้เหมือนดอกบัวที่อยู่ในเลน พวกนี้จะโผล่พ้นขึ้นมาหรือไม่ ไม่ทราบ อาจจะเป็นอาหารของปูปลาและเต่าเสียก่อนก็ได้ ก็เหมือนกับคนบางคนนี้เฉียวเขี้ยวอย่างไรก็ไม่ไหว ซึ่งท่านเรียกว่า ปทปรมะ

เพราะฉะนั้นบางคนนี้ก็ดื้อมีดีกันบ้าง แม้แต่ลูกเรานี่ บางทีไม่เชื่อเราอยากดี แต่ก็ดื้อดี แต่ว่าดีแล้ว บางทีแทบจะร้องไห้สงสารลูก มันเหมือนกับช่างหม้อที่เขาดีหม้อ เขาก็ดีเพื่อให้หม้อมันมีทรวดทรงดี ไม่ใช่ดีให้มันแตก ดีด้วยเมตตาไม่เป็นไร ผม

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ตอนที่ เป็นเด็กเคยผูกอาฆาตครูหรือว่าผูกอาฆาตพระมาแล้ว คือ คิดว่าถ้าหากต่อไปเราบวชบ้าง ถ้าเอาลูกมาฝากจะดีให้คุ้มทีเดียว แต่เสร็จแล้ว ผมกลับไปนึกถึงบุญคุณของท่านเหล่านี้ ผมจำชื่อ ท่านเหล่านั้นได้ทุกอย่าง เพราะว่าเคยผูกอาฆาตไว้ตั้งแต่เป็นเด็ก แต่ว่าองค์ไหนที่ใจดีบางทีเห็นหน้าแล้วจำชื่อท่านไม่ได้ เพราะท่านไม่เคยตีเราเลย แต่ว่าเดี๋ยวนี้ก็นึกว่าที่ผมดีขึ้นมานี้ความจริงก็ เพราะไม่เรียนีแหละ เพราะว่าท่านก็ไม่ได้โกรธเคืองเรา ความจริง ก็เป็นญาติพี่น้องเรานั้นแหละ ท่านถึงมีความหวังดี เราชนไปเอง ข้อสำคัญก็คือพ่อแม่ ถ้ากลับมาบ้านฟ้องว่าพระเถียนหรือครู เหยียนละก็ แม่ตีส่ง ไม่ได้สอบถามว่าเราผิดหรือไม่

เดี๋ยวนี้ไม่ได้เป็นอย่างนั้น ถ้าหากว่าครูอาจารย์ดีลูกเขา บางที ผู้ปกครองก็มาตำราจารย์ ฟ้องอาจารย์ใหญ่ แจ้งกระทรวง ลงหนังสือพิมพ์ บอกฉันเลี้ยงลูกมาตั้ง ๒๐ ปี ไม่เคยตีลูกเลย ครูอดตัวอย่างไรมาตีลูกฉัน นี่ผมว่ามนุษย์สัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับ ลูกก็ผิด มนุษย์สัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนก็เริ่มผิด เพราะทัศนคติของเรานั้นไม่ถูก

ทีนี้เวลาที่เราไหว้ครู เรามีหญ้าแพรกไปบูชาครู หมายความว่าเรายอมมอบตัวเป็นลูกศิษย์ครู มันเหมือนกับหญ้าแพรก หญ้าแพรกไม่เหมือนกับหญ้าคาหรือหญ้าอื่นๆ หญ้าคาหญ้าอะไรต่างๆ เหล่านี้ใบมันคม ถ้าเราตัดไม่ดีก็บาดมือเรา แต่หญ้าแพรกมีทั่วไป มันกระจายไปได้เร็ว พร้อมกันนั้นหญ้าแพรกมันไม่เป็นอันตราย ไม่ว่าเราจะไปกระเทียมหรือว่าเราจะไปนอนเกลือกกลิ้งไปบนหญ้าแพรก มันจะไม่ระคายผิวหนังของเราเลย ลูกศิษย์ที่ดีต้องทำตัวเหมือน

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

หญ้าแพรก แม้ครูอาจารย์จะตบ้าง จะตีบ้าง ก็ต้องทำตัวเหมือนหญ้าแพรกคือไม่มีปฏิกิริยาโกรธ เกลียด หรืออาฆาตครุ เราทำตัวได้อย่างนั้นไหม เราตั้งใจของเราไว้ได้อย่างนั้นไหม หรือว่าสักแต่ว่าเขาให้เอาหญ้าแพรกไป เราก็เอาไปเท่านั้น นี่เพราะเราไม่เข้าใจ

ความหมายข้าวตอกก็คือข้าวเวลาคั่วแล้วมันแตก ทีนี้เราสังเกตดูสิครับ ข้าวที่เขามาคั่วให้เป็นข้าวตอก มันก็ต้องมีความร้อน ถ้าไม่ร้อน มันแตกไม่ได้ เพราะฉะนั้นนักเรียนที่เขามอบให้ครูเพื่ออบรม แต่ว่าความจริงอบให้มันหอม ให้มันมีราคา ให้มีค่า รมนี้ รมให้มันดำ ของบางอย่างต้องรมอย่างพระเก่าๆเขารมดำ หรือว่าบาตรถักรมดำแล้วมันสวย ลูกศิษย์นี้ต้องได้รับการอบรมสั่งสอนจากครูอาจารย์ที่ดีเพื่อให้สติปัญญานี้แตกฉาน ความรู้ที่เราได้จากพ่อแม่เพียงส่วนน้อยเท่านั้น วิชาความรู้เราได้จากครูอาจารย์เป็นส่วนใหญ่

เพราะฉะนั้นเราเอาข้าวตอกไปบูชาครูก็เพื่อให้ครูอบรมสั่งสอนเรา เคี้ยวให้ปัญญาของเรานี้แตกฉานเหมือนข้าวตอก แต่ว่าเรานี้เป็นเมล็ดข้าวโพดอยู่ในตัว มันมีปัญญาอยู่ในตัวอยู่แล้ว แต่ว่าถ้าหากเราไม่ได้รับการเอาไปคั่ว มันก็ไม่แตก ก็เหมือนกับว่าถ้าหากเราไม่ได้ครูบาอาจารย์อบรมสั่งสอนก็ไม่มีความรู้ เรื่องนี้ผมก็เลยนึกถึงนักปราชญ์อีกคนหนึ่งของตะวันตกคือ ไสคราเตส (Socrates)

ไสคราเตสที่ท่านเคยพูดว่า คนบางคนนี้ดูเหมือนจะโง่ๆ แต่ถ้าหากว่ามาสนทนากับท่านไม่นานก็จะกลายเป็นคนฉลาดขึ้นมา แล้วคนก็เลยคิดว่าไสคราเตสนี้เป็นคนคุยโว แต่ความจริงไสคราเตสไม่ใช่

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

เป็นคนคุยโวอะไรเลย ท่านเคยพูดไว้ว่า “สิ่งที่ข้าพเจ้ารู้จักคือข้าพเจ้าไม่รู้อะไรเลย” ท่านเป็นคนถ่อมตน แต่ทำไมท่านถึงบอกว่าคนที่ดูเหมือนโง่ๆ ถ้ามาคุยมาสนทนากับท่านละก็จะฉลาดขึ้นมาได้ นี่เราจะพิจารณาว่าโสคราเตสท่านเป็นคนยกตัวหรือว่าถ่อมตัว เราต้องพิจารณาหลายแง่หลายมุม ไม่ใช่เพียงยกคำพูดขึ้นมาประโยคเดียวแล้วก็ถึงความเห็นเอาเองว่า โสคราเตสคุยโตเหลือเกิน ผมว่าไม่ใช่

โสคราเตสเองท่านบอกว่า ท่านทำตัวเหมือนนางผดุงครรภ์ที่ทำคลอดคือ ทำคลอดเอาเด็กที่อยู่ในครรภ์ออกมาต่างหาก แต่ไม่ได้ไปทำให้เด็กมันเกิดขึ้นมา เด็กมันมีอยู่ในครรภ์ แต่ผดุงครรภ์แกจะต้องฉลาด เพราะเด็กที่อยู่ในครรภ์นี้ควรจะเอาออกอย่างไร แม่และลูกถึงจะปลอดภัย

ผดุงครรภ์ที่ดีต้องตรวจอยู่เสมอว่า คนนี้ควรจะให้คลอดแบบไหน หรือว่าบางทีจะต้องผ่า ไม่ใช่ทำอย่างหมอดำแย จะออกอย่างไรก็ออกได้

โสคราเตสท่านบอกว่า คนทุกคนนี้มีปัญญาอยู่แล้ว เหมือนกับว่าผู้หญิงที่มีครรภ์มีลูกอยู่ในครรภ์แล้ว นางผดุงครรภ์เพียงแต่เอาลูกออกมาเท่านั้น เพียงแต่จะเอาออกอย่างไร แม่และเด็กจึงจะปลอดภัย

โสคราเตสที่ท่านทำตัวเหมือนนางผดุงครรภ์ ท่านถือว่าคนทุกคนมีปัญญาอยู่แล้ว แต่ว่าคนคนนี้จะต้องสอนอย่างนั้นถึงจะเข้าใจ ถ้าสอนอย่างอื่นไม่เข้าใจ ท่านรู้จักวิธีว่าคนคนนี้ควรจะสอนอย่างไร สอนให้ถูกกับแบ็กกราวนด์ (background) หรือภูมิหลังหรือพื้นฐานแห่งความรู้ของเขา แบบเดียวกับพระพุทธเจ้า

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

พระพุทธรูปของเราในช่วงระยะเวลา ๔๕ ปี พระองค์ทรงสอนอยู่เรื่องเดียวคือ อริยสัจ ๔ แต่ว่าพระองค์ทรงสอนคนต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน

เวลาพระองค์ทรงสอนพระปัญญาวัคคีย์ พระองค์ทรงสอน “ธรรมจักษุกับปวัตตสูตร” ทรงชี้ให้เห็นว่า การหมกมุ่นในกามารมณ์นี้ ไม่ใช่ทางแห่งความพ้นทุกข์ ซึ่งพระปัญญาวัคคีย์เห็นว่าการบำเพ็ญทุกรกิริยาต่างหากคือความพ้นทุกข์ พระพุทธรูปเจ้าท่านก็เทศน์เรื่องโทษแห่งกามคุณให้พระปัญญาวัคคีย์เข้าใจ วิธีการสอนเป็นเรื่องรายละเอียด แต่ว่าผมต้องชี้ให้เห็นว่าพระพุทธรูปเจ้าทรงสอนตามพื้นฐานหรือแบ็กกราวนด์ของคน

เวลาสอน พระยศ พระองค์ไม่เอาเรื่องธรรมจักรมาสอน เพราะขึ้นเอาธรรมจักษุกับปวัตตสูตรมาสอน พระยศคงไม่รู้เรื่อง เพราะพระยศเป็นลูกเศรษฐีเอาแต่เที่ยวเตร่ การทำงานอะไรต่าง ๆ ก็คงไม่ค่อยมีนัก ถ้าเปรียบกับเดี๋ยวนี้ก็เหมือนกับพวกเพลย์บอย (playboy) ทั้งหลาย ไม่เอาเรื่องเอาราว เพราะฉะนั้นต้องสอนเรื่องง่าย ๆ

พระองค์ก็ทรงสอนเรื่อง “อนุปฺพุทฺธิกา” คือ สอนเรื่อง ทาน คนเรียนธรรมะก็ฟังรู้เรื่อง ถึงไม่ได้เรียนเลยก็รู้เรื่อง

สอนเรื่อง ศีล คนธรรมดาทั่วรู้เรื่อง

สอนเรื่อง สวรรค์ ที่คนทุกคนอยากจะไป

สอนเรื่อง โทษของกาม แม้ว่าสวรรค์จะดีอย่างไรก็ยังมีโทษ เพราะเป็นเรื่องของกามคุณ ซึ่งพระยศผ่านมาหมดแล้ว ท่านมี

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ปราสาทอยู่ถึง ๓ หลัง มีนางบำเรอไม่รู้จักเท่าไร ท่านเห็นโทษของ
กามารมณ์แล้ว ท่านจึงบอกว่า “ที่นี้วุ่นวายหนอ ที่นี้ขัดข้องหนอ”
หนีออกจากบ้าน เพียงแต่ว่าตอนนี้พระยศยังไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร

พระพุทธเจ้าจึงเทศน์ อานิสงส์ของการออกบวช ข้อนี้แหละ
เป็นจุดที่ทำให้พระยาคิดว่าการที่จะแก้ปัญหาต้องแก้ด้วยการบวช
ในที่สุดพระยาก็ออกบวชและได้เป็นพระอรหันต์

เมื่อพระพุทธองค์เทศน์โปรด พระอุรุเวลกัสสป ก็ยกเอา
“อาทิตตปริยายสูตร” มาเทศน์ เพราะพวกนี้บูชาไฟ พระพุทธเจ้า
เทศน์เรื่องความร้อน ความร้อนอยู่ที่ไหน ดาเรานี้แหละเป็นตัว
ไฟฟ้าที่สำคัญ รูปที่เราเห็นนี้เป็นไฟฟ้าที่สำคัญ พอมันเจอกันเข้า
ก็เกิดการสปาร์กขึ้น บางทีก็เกิดการเผาไหม้ขึ้นมาเพราะมันร้อน
ต่อร้อนด้วยกัน

เพราะฉะนั้นพระองค์จึงทรงเทศน์ตามพื้นฐานของคน นี่คือวิธี
การสอนของพระพุทธเจ้า

วิธีการของโสคราเตสก็เป็นแบบเดียวกัน เพราะว่าในขณะ
เดียวกันนี้ บางคนก็ดูเหมือนโง่ แต่บางทีก็ไมโง่

ในพระพุทธประวัติก็มีอย่างเช่น พระจุลบันถก กับ พระมหา
บันถก ซึ่งเป็นลูกเศรษฐี พระจุลบันถกเป็นน้องชาย พระมหา
บันถกมาบวชเพราะเบื่อการครองชีวิตในทางโลก และได้เป็นพระ
อรหันต์ เป็นสาวกผู้ใหญ่ของพระพุทธเจ้า ต่อมาน้องชายนี้กว่า
หมื่นพี่ชายเราสละสมบัติตั้งหลายโกฏิเหมือนบ้านน้ำลายทั้ง
อย่างนั้น เราสละมากลั่นกินน้ำลายพี่ชายหรือ มันน่าขยะแขยง
เลยสละสมบัติโดยเอามาแจกเป็นทานหมด ออกบวชแล้วก็อยู่กับ

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

พี่ชาย พี่ก็สอนให้ท่องคาถาเพียง ๔ บรรทัดเท่านั้น ท่องอยู่ ๓ เดือน แต่ก็ท่องไม่ได้ ได้ข้างหน้า ลืมข้างหลัง ได้ข้างหลัง ลืมข้างหน้า จนออกพรรษายังท่องไม่ได้ พี่ชายบอกว่า ท่านลืกลึกกว่า อยู่เปลืองข้าวสุกชาวบ้านเขา แล้วอย่างนี้เมื่อไรจะไปสอนชาวบ้านเขาได้ นี่ ๓ เดือนแล้วยังท่องคาถาบทหนึ่งไม่ได้เลย

ท่านจุลบันถกนี้ท่านบวชด้วยศรัทธา ไม่ได้บวชชนิดที่ว่า เทียวผลาญข้าวสุกชาวบ้าน ท่านไม่อยากจะลืกลึก ท่านก็ร้องห่มร้องไห้

ถ้าจะถามว่า พระร้องไห้เป็นหรือ อย่างนี้กว่าพระนี้ร้องไห้ไม่เป็น พระอรหันต์เป็นพระโสดาบันด้วยซ้ำ พอพระพุทธเจ้าปริณิพพาน ก็ร้องไห้โฮทีเดียว ผู้ที่จะตัดขาด ปลงธรรมสังเวชได้ ต้องเป็นพระอรหันต์ ถ้ายังไม่เป็นพระอรหันต์ เรื่องการร้องห่มร้องไห้นี้ก็ยังมีย่อย

พระพุทธเจ้าท่านเสด็จผ่านมาเห็นเข้าทรงถามว่าทำไมถึงร้องไห้ ท่านก็เล่าให้ฟัง พระพุทธเจ้าตรัสว่า ถ้าอย่างนั้นเอาผ้าขาวไปผืนหนึ่ง แล้วบริกรรมกัมมัฏฐานที่เรียนมาแล้วเมื่อตอนบวช เอากัมมัฏฐานนี้มาพิจารณาแล้วเอามือนี้ลูบผ้าขาวไปนะ แล้วก็พิจารณากัมมัฏฐานมองให้เห็นเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไม่นานท่านจุลบันถกพิจารณาตามกัมมัฏฐานที่เรียนมา และในเช้าวันนั้นเองพระจุลบันถกได้เป็นพระอรหันต์

อย่างนี้เราจะว่าพระจุลบันถกนี้โง่หรือฉลาด

ถ้าเราบอกฉลาด ทำไมคาถาบทเดียว ๓ เดือนยังท่องไม่ได้

ถ้าว่าโง่ ทำไมประเดี๋ยวเดียวจึงได้บรรลุพระอรหันต์ นี่ขึ้นอยู่กับผู้สอนด้วย

โสคราเดสท่านเป็นผดุงครรภ์ชั้นเยี่ยม ท่านสามารถเอา
ปัญญาของคนออกมาได้ แม้ว่าจะดูเหมือนโง่ แต่บางทีมันไม่ได้โง่
เพราะฉะนั้นศิษย์นี้เหมือนกับเมล็ดข้าวโพด แต่ยังไม่เป็นข้าวตอก
ครูอาจารย์นี้จะทำให้เป็นข้าวตอกขึ้นมา

ทีนี้ข้าวตอกนี้มันเบา ถ้าหากว่าเราไปวางทิ้งไว้ เดี่ยวลมก็พัด
กระจัดกระจายไป เพราะฉะนั้นเราก็หาภาชนะใส่เสีย หรือมีฉะนั้น
ก็ต้องเอาไปเคียวกับน้ำตาลให้มันติดกันจึงจะเป็นระเบียบ มันถึงจะ
อยู่ในกรอบ

เพราะฉะนั้นนักเรียนต้องอยู่ในกรอบ เพื่อความเป็นระเบียบ
และเมื่อเราเข้าไปเป็นลูกศิษย์ครูนี้ เราจะต้องพร้อมที่จะอยู่ในระเบียบ

ดอกมะเขือ ในที่นี้หมายถึงมะเขือเปราะ ไม่ได้หมายถึง
มะเขือพวง ทำไมถึงบอกว่าหมายถึงมะเขือเปราะ เพราะมะเขือ
เปราะถ้าหากว่าสังเกตดูที่ดอก ดอกมันจะคว่ำลงเสมอ นี่เป็น
สัญลักษณ์ว่าเรามอบตัวเป็นลูกศิษย์ เราต้องพร้อมที่จะรับฟัง
การสอน พร้อมทั้งจะเชื่อถือปฏิบัติตาม คือว่าอ่อนน้อมเหมือนกับ
ว่าเราจะต้องน้อมศีรษะลง แม้อาจารย์จะเขกบาลบ้างก็ไม่ใช่ไร
ผมเองก็ถูกเขกบาลมาบ่อยๆ ในสมัยนั้นมีผู้บอกว่าถ้าเขกแล้ว
ประเดี๋ยวจะเขี้ยวรดที่นอน จริงหรือไม่จริงก็ไม่ทราบ บางทีไม่
ได้เขกก็เขี้ยวรดที่นอน เรื่องจะรดหรือไม่รดนั้นไม่สำคัญ ข้อ
สำคัญก็คือว่าให้เรามีความระมัดระวัง มีความเคารพครู ครูจะได้เมตตา
จะได้สั่งสอน นี่คือการที่เราไปไหว้ครู

หญ้าแพรก ข้าวตอก ดอกมะเขือ นี่ล้วนเป็นสัญลักษณ์ทั้งนั้น
แต่ว่าเวลานี้เราไม่เข้าใจว่าทำไมเราจะต้องเอาหญ้าแพรก ข้าวตอก

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ดอกมะเขือไปด้วย และครูเองก็ไม่เข้าใจ จึงอธิบายให้ลูกศิษย์ฟังไม่ได้ เลยทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับลูกศิษย์หมดไป บางทีครูก็ไม่มีเมตตาสาธยายศิษย์ เพราะลูกศิษย์หัวแข็งเกินไป ไม่มีความคารวะ ไม่มีความอ่อนน้อม คนเรานี้จะเจริญได้ มันต้องมีความคารวะ คนที่มันแข็งนี้ส่วนมากท่านบอกว่า มันเหมือนกับข้าวสาลี ข้าวสาลีซึ่งมันไม่มีเมล็ดที่จะเป็นข้าวสารได้ รวงมันจะชู แต่ถ้าหากว่ามีเมล็ดที่จะเป็นข้าวสาร เมล็ดเต่งๆ รวงมันจะโค้งลง ถ้ารวงใหญ่ก็โค้งลงมาก ถ้ารวงน้อยก็โค้งลงน้อย ถ้าไม่มีข้าวเมล็ดเต่งเลย มีแต่ข้าวสาลีรวงมันก็ตั้ง

คนเราก็นั่นเหมือนกัน ถ้าหากว่าคนที่ไม่ค่อยมีความรู้ความสามารถบางทีก็มีปมด้อย คนจำพวกนี้พยายามที่จะสร้างจุดเด่นขึ้น ขงจื้อท่านบอกว่าทำไมทะเลมหาสมุทรนี้จึงเป็นที่รวมของน้ำทั้งหลาย ก็เพราะว่ามันอยู่ในที่ต่ำ น้ำในแม่น้ำสายต่างๆ ก็ไหลลงสู่ทะเล ถ้าหากทะเลอยู่บนภูเขา ก็เป็นทะเลไม่ได้ เพราะน้ำจะไม่ไหลขึ้นไปถึง คนที่มีความคารวะ มีความอ่อนน้อม ครูบาอาจารย์ก็เมตตา ผู้หลักผู้ใหญ่ก็สงสาร เพื่อนฝูงก็ดีด้วย ถือว่าหมอนี่มันไม่ถือตัว ก็เข้ากับใครต่อใครได้

เพราะฉะนั้นความเคารพความอ่อนน้อมจึงสำคัญ การที่ครูจะให้ลูกศิษย์ไปเคารพอ่อนน้อมเหมือนกับหญ้าแพรก ข้าวดอกมะเขือนั่น ครูทำตัวสมเป็นครูหรือยัง ยังมีปัญหาต่อไปอีก ไม่ใช่เราจะเรียกร้องเอาแต่จากลูกศิษย์อย่างเดียว เราต้องทำตัวให้เหมาะแก่การที่ลูกศิษย์จะมาไหว้เราด้วย

เราจะทำอย่างไรเล่า เราถึงจะเป็นครูที่ดี

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ข้อนี้ก็มีหลักอยู่ในพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงสอนเรื่องนี้ไว้ ท่านให้คุณสมบัติของครูไว้ว่า

ประการแรกครูนี้จะต้องเป็นที่รัก บาลีบอกว่

ปิโย ครุ ภาวนีโย วตฺตา จ วจนฺทโม

คฺมภีรณฺจ กถํ กตฺตา โน จฺญจฺจานเ นปิโยชเย

ปิโยนี้ แปลว่า เป็นที่รัก

ครุ แปลว่า ผู้หนัก

ภาวนีโย เป็นผู้ที่ได้รับการอบรม หรือว่าควรแก่การยกย่อง

วตฺตา เป็นผู้กล่าว เป็นผู้สอน

วจนฺทโม เป็นผู้อดทนต่อคำพูด

คฺมภีรณฺจ กถํ กตฺตา คือหมายถึงว่ากระทำถ้อยคำที่มันยากให้ง่าย

โน จฺญจฺจานเ นปิโยชเย ไม่สอนลูกศิษย์หรือแนะนำลูกศิษย์ในสิ่งที่ไม่ใช่ฐานะหรือว่าสิ่งที่ไม่ดีประโยชน์

คำว่า ปิโย ซึ่งเราแปลว่า ที่รัก นี้หมายถึงอะไร การที่ครูเรานี้จะทำตัวอย่างไร จึงจะเป็นที่รักของลูกศิษย์ ไม่ใช่ว่าครูนี้จะต้องไปประจบลูกศิษย์ วิธีนั้นไม่ถูก ถ้าหากว่าครูเห็นว่าลูกศิษย์นี้มีพ่อเป็นรัฐมนตรีก็ประจบลูกศิษย์ หรือว่าพ่อเป็นนักการเมือง หรือว่าเป็นบุคคลที่มีอำนาจในกระทรวง และเราก็เอาจอกเอาใจลูกศิษย์ ครูชนิดนี้จะไม่เป็นที่รักของลูกศิษย์ อาจจะเป็นที่รักของลูกศิษย์เพียงคนเดียว แต่ไม่ใช่ที่รักของลูกศิษย์ทั้งหมด เพราะลูกศิษย์ที่เหลือนีจะไม่ชอบหน้า เพราะเห็นว่าครูนี้ลำเอียง

เพราะฉะนั้นครูที่เป็นที่รักของลูกศิษย์ได้นี้ ครูจะต้องไม่มีอคติ

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ความลำเอียงใดๆทั้งสิ้น ครูจะต้องมีเมตตากรุณาต่อศิษย์ แต่ว่ามีเมตตาอย่างเดียวไม่ได้

ลักษณะของเมตตาในเวลานี้เราใช้กันเมื่อไปหมด เพราะฉะนั้นสังคมจึงวุ่นวาย ถ้าหากว่าเราเป็นครู เราก็ก็นึกว่าเป็นผู้ใหญ่ในโรงเรียน เราเป็นพ่อแม่ เราก็ก็นึกว่าเป็นผู้ใหญ่ในบ้าน เราเป็นผู้บังคับบัญชา เราก็ก็นึกว่าเป็นผู้ใหญ่ในที่ที่เราบังคับบัญชา ฉะนั้นลักษณะของผู้ใหญ่ต้องมี “พรหมวิหาร”

พรหมวิหาร เวลานี้เราใช้กันไม่ครบ ใช้เพียงบางข้อจึงวุ่นวาย ผมเคยบอกลูกศิษย์ของผมเสมอว่า เวลาผมสอน ผมสอนด้วยเมตตา คือผมอยากรจะให้ลูกศิษย์ของผมทุกคนสอบได้ แต่ว่าเวลาตรวจข้อสอบผมจะตรวจด้วยอุเบกขา คือหมายความว่าวางเฉย หรือมีความเป็นกลาง ความยุติธรรม ไม่ใช่ว่าลูกศิษย์คนนี้สวย ให้คะแนนมากหน่อย คนนี้รูปร่างซีริ้ว ให้คะแนนน้อยหน่อย นั่นคือความไม่เป็นธรรม

ฉะนั้นครูนี้จะต้องมีเมตตาต่อลูกศิษย์เท่าเทียมกัน ต้องถือว่าทุกคนนี้เป็นลูกศิษย์เราทั้งนั้น เช่นเดียวกับที่พระพุทธเจ้าทรงบอกว่า ทุกคนที่มาบวชในศาสนาแล้วเป็นศากยบุตร ลูกของพระศากยมนี้นั้น ไม่ว่าจะมาจากวรรณะกษัตริย์ วรรณะพราหมณ์ วรรณะแพศย์ วรรณะศูทร เสมอกันหมด และเวลาพระองค์ยกย่องสาวกไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ พระองค์ก็ทรงยกย่องตามความสามารถ ไม่ใช่ว่าเป็นน้องฉัน ฉันก็ให้ตำแหน่งสำคัญๆหมด นี่ไม่ใช่ญาติฉัน ฉันไม่ให้

พระองค์จะยกย่องน้องของพระองค์ขึ้นมาเป็นเอตทัคคะ

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

พระองค์ก็ต้องดูว่ามีความสามารถจริงๆ อย่างเช่น พระอานนท์ พระอนุรุทธ พระภัททิยะ อย่างนี้เป็นต้น แต่ไม่ใช่ทำให้หมด อย่างพระภคินีไม่ได้ พระกิมพิละก็ไม่ได้ แล้วพวกชาวศากยะ ตั้งหลายร้อยองค์ก็ไม่ได้ เพราะมีความสามารถไม่ถึง พระอุบลี เป็นช่างตัดผมของพวกศากยะ แต่ว่าท่านผู้นี้เก่งในด้านวินัย ก็ยกย่องให้เป็นเลิศในทางวินัยหรือทางกฎหมาย พระองค์ทรงยกย่อง ลูกศิษย์ตามความสามารถ โดยไม่เห็นแก่หน้าไม่เห็นแก่พรรคพวก ไม่เห็นแก่พวกพ้องหรือญาติพี่น้อง เพราะฉะนั้นผมจึงบอกว่า เวลาตรวจข้อสอบ ผมตรวจด้วยอุเบกขา คุณไม่ต้องมาบอกผมหรือกว่า ของคุณเบอร์เท่าไร ถึงบอก ผมก็ฟังเท่านั้น แต่เวลาตรวจ ผมไม่ได้ไปพิจารณาด้วย

ทีนี้ถ้าหากว่าลูกศิษย์เราสอบได้ดี เราก็มีย มุทิตา คือพลอยยินดีที่ลูกศิษย์ของเราสอบได้ หรือว่าบางทีถ้าหากว่าได้ เอ. ได้ เกียรตินิยม เรายิ่งแสดงความยินดีมาก

ถ้าหากว่าลูกศิษย์เราสอบตก เราก็ดึงมี กรุณา คือสงสาร แต่ว่าสงสารนี้ไม่ได้หมายความว่าให้แก่มันนะ ถ้าแกตกก็ต้องให้ตก ถ้าจะให้ได้หมดก็ไม่ต้องสอบกัน ถึงสิ้นเทอมเราก็ให้หมด หรือว่าสิ้นปีเราก็ให้ไปหมด ฉะนั้นการสอบนี้ เราก็ดึงว่ากันไปตามแบบฉบับ กรุณานี้หมายความว่าเราสงสาร อยากจะให้แกสอบได้ เราก็บอกว่า ถ้าตกนี่เพราะเธอทำไม่ถูก ตรงนั้นเป็นอย่างนั้น เธอเอาหลักนี้ไปใช้มันก็ไม่ถูก ถ้าหากว่าสงสัยอะไรมาถามได้ แม้ในเวลาที่ทำการสอบ ผมบอกแกว่ามาได้ทั้งนั้น และข้อสำคัญก็คือว่า ได้ก็ต้องได้จริงๆ ไม่ใช่เพียงสอบได้ ๓๕ เปอร์เซ็นต์ก็ให้ได้

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ถ้าหากว่าเราทำได้อย่างนี้ ปัญหาที่ว่าเราล่าเหยื่งก็ไม่มี แม้ว่า
แกจะตก แกก็รู้ว่าตกจริงๆ ไม่เคยมีลูกศิษย์คนไหนมาประท้วง
ผมว่า อาจารย์ทำไมให้ผมตก เพราะว่าเวลาเราตรวจ ผมบอก
ผมไม่หวังคะแนนหรอก ผมพยายามให้ แต่ต้องตรวจก่อน เพราะว่า
เวลาสอบนี้ เราไม่ต้องการสอบให้ตก ความจริงต้องการให้สอบได้
แต่ทำให้ได้อย่างสมภูมิหน่อย

ถ้าจะต้องการให้นักศึกษาสอบตก ก็ออกข้อสอบให้ยาก ทำ
อย่างไรก็ตกครับ จะผ่านไปไม่ได้ก็คนหรอก เราไม่ต้องการอย่างนั้น
ผู้ใหญ่ทุกคนจะต้องมีพรหมวิหาร

ที่นี่ครูเราจะให้เป็นที่รักของลูกศิษย์ เราก็ต้องทำตัวให้เป็น
ผู้ใหญ่จริงๆ ให้เป็นผู้ที่ลูกศิษย์ควรจะเคารพนับถือได้ และบาง
อย่างเราจะเห็นได้ว่าครูบางคนนี้ทำไมคุ้นกับศิษย์นัก แต่ไม่ใช่
ประจบลูกศิษย์ แต่ว่าเราถือว่าเราเป็นกันเองกับลูกศิษย์ ผมนี้ไม่ได้
เป็นอาจารย์ประจำที่ไหนเลย แต่ว่าผมเป็นอาจารย์พิเศษในหลาย
มหาวิทยาลัย ลูกศิษย์ผมปีหนึ่งๆก็หลายพัน ถ้ารวมๆกันแล้วก็
หลายหมื่น เวลาสอนบางทีนิสิตนักศึกษา ๓๐๐-๔๐๐ คนในห้องนี้
ผมเดินตระเวนรอบห้อง คือไม่ได้ถามเฉพาะคนข้างหน้า คนที่
อยู่ข้างหลังผมก็เดินไปถาม เดินถึงตัวกันเลย ทั้งผู้หญิงผู้ชาย
ถามหมด คือพยายามเป็นกันเองกับแก ไม่ให้เห็นว่าเรานี้เป็นคน
อีกชั้นหนึ่งซึ่งแตกต่างไปจากแก ซึ่งแกจะเข้าถึงเราไม่ได้ มิฉะนั้น
มนุษย์สัมพันธ์ของเราก็เสีย

เพราะว่าครูนี้มักทำหน้าที่เหมือนกับว่าฉันเป็นครูเป็นคนอีก
ชั้นหนึ่ง ลูกศิษย์ต่ำกว่าฉัน หรืออย่างบางทีนักศึกษาไปขอพูดกับ

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

รัฐมนตรีทบวงมหาวิทยาลัย พุดไม่ได้ เพราะอยู่ข้างถนน ไม่สมเกียรติ รู้สึกว่าเกียรติมันมากเกินไป

ทำไมพระพุทธรูปเจ้าไปเทศนาโปรดคนที่ข้างถนน ที่ไหนท่านก็โปรดได้

ทำไมมนุษย์เรานั้นมันต่างกันตรงไหน ความจริงเกิดมาแล้วก็ต้องแก่ เจ็บ ตายด้วยกันทั้งนั้น และมันก็หนีไม่พ้น แต่ทำไมบางทีเราลืมหูลืมมืออะไรจนกระทั่งมันเข้ากันไม่ได้ แล้วอย่างนี้เราจะให้ลูกศิษย์รักได้อย่างไร?

ประการที่ ๒ ครู หรือ ครู แปลว่า ผู้หนัก หนักอย่างไร? ตามปกติครูต้องหนักใจมาก ทั้งๆที่ปกครองนักเรียน ๔๐ คนเท่านั้น เพราะบางคนก็ปกครองง่าย บางคนก็ปกครองยาก ครูนี้หนักอกหนักใจนะ อย่าไปคิดว่าสบายอกสบายใจ นอกจากครูที่ไม่เอาเรื่องเท่านั้นแหละ ถ้าเป็นครูจริงๆ จะต้องติดตามผล บางทีแม้ลูกศิษย์ออกไปพ้นโรงเรียนแล้ว ก็ยังคอยติดตามถามข่าวอยู่เรื่อยๆ เป็นอย่างไร? เธอทำงานที่ไหน? ไม่ว่าลูกศิษย์จะมีปัญหาอะไร เราก็พร้อมที่จะเป็นที่ปรึกษาของลูกศิษย์ได้ ไม่ใช่ว่าพอพ้นโรงเรียนแล้วมันคนละเรื่อง ฉันมีหน้าที่ ฉันจะต้องไปทำ ฉันมีงาน มาถามฉันฉันไม่เอาด้วย อย่างนี้ไม่ได้

ครูต้องมีความหนักแน่น นอกจากครูจะต้องหนักใจ แต่ว่าต้องเต็มใจแล้ว ครูจะต้องหนักแน่นด้วย คือ ใจต้องหนักแน่น ถ้าครูนี้เป็นคนที่ไม่มีใจหนักแน่น คำว่า ใจหนักแน่น กับ ใจแข็งไม่เหมือนกัน ใจทมิฬพินชาติ อีกอย่างหนึ่ง ครูบางคนนี้เป็นคนเจ้าอารมณ์ ถ้าหากว่าไปเจอครูเจ้าอารมณ์เข้า รายไหนก็รายนั้น

พระพุทธรูปสาสนากับสังคัมและการเมือง

ทั้งครูทั้งลูกศิษย์ฟังไปด้วยกัน เพราะฉะนั้นครูนี้จะต้องหนักแน่น

นอกจากว่าจะต้องมีใจหนักแน่นแล้วครูจะต้องมีความรู้หนักแน่นด้วย หมายความว่าถ้าลูกศิษย์ถามอะไรมา ครูจะต้องตอบได้

คำว่าตอบได้นี้ไม่ใช่ทำให้ครูเป็นสัพพัญญูสารพัด

ที่ว่าตอบได้ในที่นี้หมายความว่า ถ้าเราไม่รู้ เราก็บอกว่าเราไม่รู้ ถ้าเราไม่รู้ เราก็บอกว่าเราไม่รู้ และเราก็พยายามไปหาความรู้ในเรื่องที่เด็กถามนี้มาตอบ ไม่ใช่ถ้าหากเราตอบเด็กไม่ได้นี้จะขายหน้า ทำไมเราจะประกาศตัวเราเองไม่ได้หรือว่า “ครูเองไม่ได้รู้หมดทุกอย่างนะเธอ อย่าเข้าใจว่าครูรู้ทุกอย่าง แต่ว่าถามมาเถิด ถ้าอะไรที่ครูรู้ ครูก็จะตอบ แต่ว่าถ้าครูไม่รู้ ครูก็จะบอกว่าไม่รู้ แล้วครูจะเที่ยวไปถามผู้รู้เขามาอธิบายให้ฟัง”

ขงจื้อท่านได้ตอบปัญหาที่ว่า ความรู้คืออะไร ท่านบอกว่า “เมื่อเราไม่รู้ เราก็รู้ว่าเราไม่รู้ เมื่อเราไม่รู้ เราก็รู้ว่าเราไม่รู้ นั่นคือความรู้”

พระพุทธเจ้าท่านก็สอนว่า “คนโง่เมื่อรู้ตัวว่าโง่ พอเป็นบัณฑิตได้ แต่ถ้าหากว่าคนโง่เข้าใจตัวว่าเป็นบัณฑิต นั่นแหละโง่โดยแท้” ไม่มีทางที่จะเป็นบัณฑิตขึ้นมาได้ เพราะเข้าใจว่าตัวเป็นบัณฑิต ทั้งๆที่ตัวไม่ได้เป็น แต่ถ้าโง่แล้วเข้าใจว่าตัวโง่ จะได้เตรียมตัวศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพื่อจะได้เป็นบัณฑิตต่อไป

เพราะฉะนั้นครูนี้จะต้องมีความหนักแน่น จะต้องแสวงหาความรู้อยู่ตลอดเวลาไม่ใช่ว่าเรียนมาเมื่อ ๒๐ ปีมาแล้วก็มาสอนถึงเดี๋ยวนี้ ไม่ได้มีความรู้ใหม่เพิ่มขึ้นมาเลย สมัยผมเป็นเด็กนักเรียนเรื่องธาตุมีอยู่ ๔๗ ธาตุ เดียวนี้ถ้าผมมาสอนเด็ก และบอกเด็กว่ามี ๔๗ ธาตุ เด็กก็หัวเราะครืนเท่านั้นแหละครับ พุทโธ่ โลกเขา

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

เจริญไปตั้งแยะ มีธาตุใหม่ๆ ขึ้นมาตั้งหลายธาตุ ก็ยัง ๔๗ ธาตุอยู่ ผมเรียนมา ๔๗ ธาตุ เดียวนี้ที่รู้ชัดๆ ตั้ง ๑๐๓ ธาตุแล้ว และก็ยังมีธาตุคลุมเครือยังไม่แน่ชัดอีกตั้ง ๒ หรือ ๓ ธาตุ อย่างนี้เราก็ต้องศึกษาให้ทัน มันต้องติดตาม คือว่าครูนี้จะต้องหุยาวยาวาว ต้องศึกษาหาความรู้อยู่ตลอดเวลา นี่คือลักษณะของครู

ประการที่ ๓ ภาวนีโย คำว่า “ภาวนีโย” ตามปกติแปลว่า น่ายกย่อง หรือว่าเป็นผู้ที่ได้รับการอบรมตนอยู่เสมอ เป็นผู้สะอาดหมดจด ครูต้องมีสะอาด ถ้าครูนี้ทุจริต เช่น ขายข้อสอบหรืออะไรต่างๆ ความนิยมหรือว่าศรัทธาในตัวครูจะหมดไป ครูจะต้องอบรมตนเอง เพราะว่าตัวเป็นผู้ใหญ่แล้ว จะให้เด็กอบรมก็แย่ ครูต้องรู้จักอบรมตัวเองให้เป็นคนดีมีศีลธรรม ไม่ใช่ได้แต่สอนอย่างเดียว เราต้องทำตัวให้เป็นแบบฉบับของลูกศิษย์ได้ ถ้าเราบอกว่า “เหล่านะเธอ อย่ากิน เป็นอบายมุข” ครูก็ต้องไม่กิน “การพนันไม่ดีนะเธอ เป็นอบายมุข” ครูก็ต้องไม่เล่น ไม่ใช่ว่าครูบอกว่าเหล่านะเธอ อย่ากิน การพนันไม่ดีนะ แต่เมื่อตอนบายนี่เห็นออกมาจากสนามม้า แล้วอย่างนี้ศรัทธาจะเกิดได้อย่างไร

ครูนี้ต้องมีการอบรมตนเองด้วย จะต้องตั้งตัวเป็นโจทก์ฟ้องตัวเองเป็นจำเลย พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ว่า :

อดตนา โจทยตุตตานํ

จงเตือนตนด้วยตนเอง

ผมแปลใหม่ว่า จงตั้งตัวเป็นโจทก์ฟ้องตัวเองเป็นจำเลย และตั้งตัวเองเป็นผู้พิพากษาดัดลินด้วยความเที่ยงธรรม อย่าเข้าข้างตัวเอง พิจารณาตัวเองว่า วันนี้เราทำความดีมากไหม หรือว่าทำความ

ชั่วมัก อย่าล้าเอียง วันนี้ไม่ไปโรงเรียน ความจริงหนีโรงเรียน แต่แก้ตัวว่าวันนี้ไม่ค่อยสบาย เราต้องตัดสินใจเองด้วยความเที่ยงธรรม เช่นว่า วันนี้เราขี้เกียจ เราก็ก๊อว่าวันนี้เราทำความชั่วมากกว่าทำความดี บัญชีชีวิตของเรานี้วันนี้ขาดดุลแล้ว เราจะทำอย่างไร? ถ้าพรุ่งนี้ขาดดุลอีก ในที่สุดเราก็จะเป็นคนล้มละลาย คือขาดดุลทุกวันๆ เหมือนรัฐบาล ถ้าขาดดุลทุกปีก็เป็นซ้ำๆ เขาต้องไปกู้หนี้ยืมสินเขา ในที่สุดก็ต้องเอาบ้านเมืองไปจำนำเขาอย่างที่เขาว่า เราต้องพิจารณาตัวเราให้ดี อย่างน้อยให้ได้ดุลและอย่างดียิ่งก็ควรให้เกินดุล เราจะได้มีทุนสำรองไว้เพื่อให้ทุนสำรองนี้มันมากขึ้น เสถียรภาพทางเศรษฐกิจของเราก็จะดี ถ้าตัวเรานี้มีทุนสำรอง คือความดีมากขึ้นทุกวัน เสถียรภาพแห่งชีวิตของเรามันก็มั่นคง เพราะเรามีแต่ความดี เมื่อเป็นบุคคลที่มีความดีอย่างนี้ เราก็คือเป็นบุคคลที่ควรยกย่อง ไม่ใช่ว่าสักแต่ว่าเป็นครูเท่านั้น

ครูนี้เป็นคนที่ทำตัวเหมาะสมแก่การยกย่องไหม? ถ้าเราจะพูดว่าคนนี้เป็นอาจารย์ผมเอง ครูผมเอง เราภาคภูมิใจไหม? บางทีก็ไม่กล้าไม่อยากจะพูดด้วยซ้ำว่าคนนี้เป็นครูผม เพราะเห็นพฤติกรรม หรือการประพฤติปฏิบัติแล้วไม่น่าจะยกย่องเป็นครู ไปบอกเขาว่านี่ครูผม ก็รู้สึกอับอายขายหน้า ในเมื่อครูเราไม่ดี เหมือนพ่อแม่เรานี้ ถ้าหากว่าพ่อแม่เราไม่ดี มันก็พูดไม่ได้เต็มปากครับ เพราะฉะนั้นบางคนก็เลยไม่กล้าบอกว่า นี่พ่อแม่ฉัน เพราะความอายมันมีอยู่

ทีนี้ถ้าหากว่าพ่อแม่เราดี ครูเราดี ไม่ต้องกลัวหรือครับ ไม่ต้องไปขอให้ลูกศิษย์ช่วยยกย่อง และเราก็ไม่ต้องยกย่องเอง โฆษณาเอง ลูกศิษย์ประชาสัมพันธุ์ให้เราเสร็จ เพราะฉะนั้นครูจะ

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ต้องทำตัวให้เป็นภาวีนีโย เป็นบุคคลที่ควรแก่การยกย่อง

ประการที่ ๔ วุตตา แปลว่า “ผู้กล่าว” หมายความว่าครูนี้จะต้องพูดเก่ง จะต้องรู้จักอบรมสั่งสอนถ่ายทอดวิชาความรู้เก่ง บางคนนี้มีความรู้จริง แต่ถ่ายทอดความรู้ไม่เป็น บางทีเรียนมานี้ได้คะแนนถึง ๘๕ เปอร์เซนต์ แต่สอนคำนวณสูตรบางคนซึ่งสอบได้เพียง ๗๐ เปอร์เซนต์ไม่ได้ อย่างนี้เขาเรียกว่ามีความสามารถจริงในด้านการเรียน แต่ขาดวิสัยสามารถในการถ่ายทอดความรู้ อย่างนี้ก็ไม่ค่อยได้ประโยชน์มากนัก

เพราะฉะนั้นครูจะต้องเรียนเก่ง พูดเก่ง แต่ว่าไม่ใช่พูดเก่งอย่างเดียว มันต้องทำเก่งด้วย

ที่นี่ “วุตตา” นี้จะต้องเป็นผู้พูด คือช่างพูด พระพุทธเจ้าท่านมีมนุษยสัมพันธ์ดี ท่านได้รับยกย่องว่าเป็น “บรมครู” เพราะตามปกติแล้วท่านเจอใครท่านจะทักเขาก่อน เป็นครูทักลูกศิษย์ไม่เป็นไร เพราะลูกศิษย์เรา บางทีลูกศิษย์เห็นครูแล้วไม่กล้าทัก แต่ว่าก็มีเยอะตามถนนหนทาง เวลาเจอ บางทีผมก็จำไม่ได้ เขาก็มาทักเรารู้ว่า อ้อ ลูกศิษย์ แต่ว่าลูกศิษย์ที่ไหนก็ไม่ทราบ ก็ต้องไล่เลียงว่าเธอจบที่ไหน จบตั้งแต่เมื่อไร ผมรู้สึกว้า ในอาชีพทั้งหมดนั้น อาชีพที่มีเกียรติที่สุดคืออาชีพครู แม้ว่าลูกศิษย์ของเรา เราจะไม่รู้จักแก จำแกไม่ได้ แต่ว่าแกเห็นเรา แกยังทักทาย ถ้าผมเป็นนายอำเภอหรือผมเป็นรัฐมนตรี เป็นรองนายกรัฐมนตรี หรือเป็นอะไร เจอก็ยังไม่พูดกันเลย แล้วไม่เคยยกมือไหว้ด้วย เพราะในเมื่อเรารู้ว่าคนนี้ไม่ใช่เป็นบุคคลที่น่ารักอะไร ความสัมพันธ์ส่วนตัวก็ไม่มี เพราะฉะนั้นบางทีสวาทกัน เราก็เฉยๆ แต่ถ้าหากว่าเป็นครูเรา แม้

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

ท่านจะจำเราไม่ได้ เห็นก็อดทักทายปราศรัยคุยกับท่านไม่ได้ ก็ต้องแสดงความเคารพท่าน นี่เป็นเรื่องธรรมดาเหลือเกิน เพราะฉะนั้น ครูนี้อาจต้องพูดเก่ง

เพราะฉะนั้นคนที่พูดเก่งและมีศิลปะในการสอนนี้อยู่ในพวก “วุดดา” คือว่า ถ้าสอนอย่างนี้ไม่เข้าใจก็ต้องหาวิธีอื่นมาสอน จนกว่าจะเข้าใจ บางทีคนนั้นเข้าใจ อีกคนไม่เข้าใจ บางทีต้องเรียก มาคุยตัวต่อตัว ต้องเอามาแนะนำค่อยๆพูดไป บางทีแกก็เข้าใจ ได้เหมือนกัน

ประการที่ ๕ วจนกษโม นี้แปลว่า “อดทนต่อถ้อยคำ” เพราะเด็กที่เป็นลูกศิษย์เรามีหลายประเภท ที่ได้รับการอบรมมาไม่ดีก็มี อันธพาลก็มี เราจะทำอย่างไร? ลูกศิษย์บางคนทำครูชกก็มี แล้ว ครูนี้อาจจะไปชกกับลูกศิษย์ไหม ครูบางคนรับทำลูกศิษย์ อย่างนี้ ก็หมัดกันเท่านั้น เพราะลดตัวลงไปเสมอลูกศิษย์ บางทีลูกศิษย์ไม่พอใจครู บางทีเขียนใส่กระดาดัวบื้อเร่อมาวางไว้ที่โต๊ะครู เขียนว่า “อ้ายบ้า” พอครูเข้ามา มาเห็นคำว่า “อ้ายบ้า” นี่แหม ลูกศิษย์เรานี้แยะ ครูบางคนอาจจะโมโหทันที หาดัวว่าใครเป็นคน เขียน ต้องเอาตัวมาลงโทษให้ได้

ครูที่ดีต้องอารมณ์เย็น รู้จักข่มใจ ข่มอย่างไร? เก็บความรู้ลึกเสียก่อน เรามีหน้าที่เข้ามาสอน เราก็อสอน เพราะโทษนี้ถ้าปล่อยให้เข้ามาแล้วบังปัญญาหมด

ฉะนั้นครูจะต้องไม่ตกหลุมพรางนี้ ถ้าครูที่ดีก็อาจจะสอนเรื่อยไป พอหมดชั่วโมงแล้วอาจพูดว่า วันนี้ไม่รู้ใครเอาจดหมาย มาวางไว้ฉบับหนึ่ง ลงแต่ชื่อคนเขียนไว้ ข้อความไม่มี ลงชื่อไว้ว่า

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

“อ้ายบ้า” คือแทนที่ว่าครูนี้จะเป็นอ้ายบ้า คนเขียนนั่นแหละคืออ้ายบ้า แต่ครูไม่ได้บอกว่าคนเขียนนี้อ้ายบ้า เพียงแต่ว่าจดหมายฉบับนี้มีแต่ลงชื่อไว้ แต่ไม่มีข้อความ เป็นจดหมายที่แปลกที่สุดเท่าที่เคยเห็นมา โดยมากมีแต่จดหมายที่มีข้อความ ไม่ลงชื่อผู้เขียน แต่มีลงชื่อผู้เขียน แต่ไม่มีข้อความ นี่วิธีการของครูที่จะแก้ปัญหาที่มันจะเป็นเรื่องใหญ่ขึ้นมากก็กลายเป็นเรื่องเล็ก เรื่องตลกไป และคนที่เขียนนี้ลองคิดดูซิครับว่าจะมีความรู้สึกอย่างไร ดีไม่ดีต่อมาอาจจะต้องมาขอขมา ขอโทษครูว่า ครูนี้แหม ท่านสมกับเป็นครูจริงๆ ท่านอดทน ถ้าครูนี้จะต้องลดฐานะไปเสมอลูกศิษย์ มันก็เป็นครูไม่ได้

ประการที่ ๖ คมภิรมย์ จกต์ กตดา แปลว่า ผู้ทำถ้อยคำที่ยากให้มันง่ายคือ ข้อความบางอย่างนี้เรื่องมันลึกซึ้ง แต่ว่าครูที่ดีต้องมีศิลปะการสอนเรื่องยากให้มันง่าย

วิธีสอนเรื่องยากให้มันง่ายมีหลายวิธีการด้วยกัน พระพุทธเจ้านั้นท่านใช้มาก โดยตัวเองจะต้องรู้ระดับคนบางคน คนบางพวกอย่างในระดับมหาวิทยาลัย ถ้าสอนง่ายเกินไป คือถ้าเอาเรื่องยากๆ ไปพูดเสียง่ายๆ จนกระทั่งเป็นเรื่องธรรมดา เขาจะไม่เลื่อมใส และอาจพูดว่า “พุทธโธเอ๋ย เรื่องง่ายๆ อย่างนี้ก็เอามาพูดด้วย” แต่ถ้าหากพูดตั้งชั่วโง่งนี้ แล้วแกไม่เข้าใจเลย แกก็จะบอกว่าเอาอะไรมาพูด ไม่เห็นรู้เรื่องเลย เป็นอย่างนี้ไป บางทีระดับคนที่ใช้ความคิดได้นี้ เราต้องเปิดโอกาสให้แกได้คิดบ้าง แต่ให้คิดทั้งหมด แกก็ไม่เอา ไม่ให้แกคิดเลย ก็ไม่เอา ต้องเปิดโอกาสให้แกคิดได้บ้าง มันเหมือนกับคุตทะราดเหี้ยบกรวดอย่างนั้นแหละครับ เจ็บบ้างอะไรบ้าง รู้สึกว่าเฟลิดเฟลิดดีเหมือนกัน

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

เพราะฉะนั้นครูอาจารย์ต้องมีเทคนิค แต่ว่าไม่ใช่ว่าทำเรื่องง่ายให้ยาก บางทีเรื่องง่าย ๆ ครูบางคนสอนเสียยาก ลูกศิษย์ไม่รู้เรื่อง เรื่องยากต้องพยายามทำให้มันง่าย เด็กจะได้ไม่หนักใจ อย่างปรัชญานี้มันยาก เราจะสอนอย่างไรให้เห็นว่าปรัชญานี้มันง่าย เพราะถ้าเรียนยาก เรียนไปแล้ว เด็กไม่มีกำลังใจเรียน พอถึงวิชานี้บอกว่าวิชานี้ยากเหลือเกิน เด็กก็หมดกำลังใจจะเรียน เพราะไม่รู้ว่าจะไปรอดหรือไม่รอด ชักไม่ดีแล้ว มันแพ้มาตั้งแต่เริ่มเรียนแล้ว เพราะฉะนั้นต้องสอนให้เด็กเห็นว่าเรื่องนี้ไม่ยากอะไรหรอก ข้อสำคัญก็คือว่าจะต้องดึงออกตั้งใจเรียนตั้งใจฟัง แล้วเธอก็ทำได้ เรื่องนี้ไม่ยาก ถ้ามันยาก ไม่มีใครเขาเรียนกันได้หรอก ที่มีคนเขาเรียนมาได้ตั้งเยอะแยะ แสดงว่าไม่ยากจนเกินไป

ประการที่ ๗ ใน จุลลสารเน นิโยชเย แปลว่า “ไม่พึงแนะนำหรือว่าชักชวนลูกศิษย์ไปในทางเสียหาย” บางทีครูอาจจะเห็นว่าลูกศิษย์นี้มี استعداد ดอนเย็น ๆ ก็เลยพาไปเที่ยวอาบอบนวดที่นั่น ไปเที่ยวไนต์คลับที่นี่ แหม มีตัวดี ๆ ด้วยอะไรอย่างนั้น ลูกศิษย์ซึ่งบางทีเป็นเด็กหนุ่ม ๆ ก็อยากไป แต่บางทีไม่มีผู้นำได้ครูเป็นผู้นำเที่ยวอะไรอย่างนี้ เราเป็นคนจ่ายทรัพย์ อย่างนี้ก็แย่ ในที่สุดลูกศิษย์กับอาจารย์ก็เสมอกัน

เพราะฉะนั้นครูต้องแนะนำลูกศิษย์ในทางที่ถูก ไม่ใช่บอกว่า “เธอจงทำอย่างที่เราสอน อย่าทำอย่างที่เราทำ” อย่างนี้ไปไม่รอดเหมือนกัน ครูต้องทำตัวเป็นแบบฉบับที่ดีแล้วก็ทำตัวให้เหมาะสมแก่การที่จะเป็นผู้นำของลูกศิษย์ ถ้าหากว่าครูอาจารย์ทั้งหลายได้ตระหนักในหน้าที่ของตน ซึ่งปฏิบัติตามที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ท่านคิดหรือว่าลูกศิษย์จะเกลียดครู ไม่มีทางหรอกครับ ครูนี้ก็จะเป็นขวัญใจของลูกศิษย์ ลูกศิษย์จะมีความเคารพนับถือครูตลอดไป แม้กระทั่งออกจากโรงเรียนแล้ว ลูกศิษย์ก็ยังเคารพนับถืออยู่

ฉะนั้นมนุษย์สัมพันธ์ระหว่างครูอาจารย์กับลูกศิษย์นี้จึงเป็นเรื่องที่สำคัญมาก ในเวลานี้ครูบาอาจารย์ก็ไม่พยายามฟังความคิดเห็นของลูกศิษย์ และลูกศิษย์เวลานี้บางทีก็ก้าวหน้าเกินไป รู้สึกว่าแจะบริหารงานแทนอาจารย์ได้หมด แม้ในมหาวิทยาลัยที่เรียนปี ๑ ก็รู้สึกว่าแจะเป็นคนบดีได้แล้ว เดียวนี้บางมหาวิทยาลัยนี้ไม่มีใครเขาอยากเป็นคนบดีกัน เมื่อสองสามวันนี้มหาวิทยาลัยศิลปากร คณะโบราณคดี เขาลาออกทั้งคนบดีและพวกหัวหน้าภาควิชา เพราะนักศึกษาเรียกร้องมาก นี่กรรมสนองกรรมครับ พอต่อไปเป็นใหญ่เป็นโตขึ้นมา เป็นอาจารย์ขึ้นมา ก็จะถูกเด็กประท้วงอีกเหมือนกัน นี่ต้องแก้ ต้องพยายามฟังความคิดเห็นของกันและกัน ไม่ใช่แต่ที่เราเป็นครู เราจะไม่ผิด ครูอาจทำผิดพลาดได้ ฉะนั้นเราก็ต้องพยายามที่จะชี้แจง บางทีเด็กเขาตั้งปัญหาขึ้นมาอย่างนี้ ให้ทำอย่างนั้นๆ เราก็บอกว่า เรื่องนี้ตอนนี้ยากจะทำ แต่ทำยังไม่ได้ เพราะเหตุผลอย่างนั้นๆ บอกให้เด็กเข้าใจเสีย หรือว่าเรื่องนี้พอทำได้ ความคิดก็ดี เธอมีความคิดเห็นอย่างไร เสนอครูมานะ ถ้าหากว่าดี ครูก็จะเอามาทำมาปฏิบัติ ถ้าไม่ดีก็จะได้ชี้แจง หรือว่าบางทีดี แต่ยังไม่เหมาะ ก็ชี้แจงให้เข้าใจเสีย อย่างนี้ปัญหามันก็ไม่ค่อยมี.

กษัตริย์ผู้เป็นปราชญ์

วันนี้เป็นรายการ “ของดีจากชาดก” รู้สึกว่าติดต่อกับคราวที่แล้ว เมื่อคราวที่แล้ว ผมได้พูดถึงเรื่อง “มนุษยสัมพันธ์ระหว่างครูอาจารย์กับศิษย์” โดยเหตุที่เรื่องมนุษยสัมพันธ์หรือความสัมพันธ์ของสังคมที่เราเรียกว่าผู้ที่เป็นมนุษย์ผู้มีจิตใจสูงนั้น ในพระพุทธศาสนาได้สอนหลักมนุษยสัมพันธ์ไว้ถึง ๖ ประการดังปรากฏอยู่ในเรื่อง ทิศ ๖ เรื่องมนุษยสัมพันธ์ผมได้เคยพูดมาหลายครั้งแล้ว ที่สำคัญก็ได้เน้นให้เห็นถึงว่าหลักธรรมในพระพุทธศาสนานั้น ถ้าหากว่าเรารู้จักที่จะเอาไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันของเราได้ เราก็จะมองเห็นคุณค่า

บรรยายที่ตำหนักสมเด็จพระสังฆราช วัดมหาธาตุ วันอาทิตย์ที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๑๐

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

ของพระศาสนามากยิ่งขึ้น วิชาการในโลกปัจจุบันนี้มีวิชาชื่อใหม่ๆ เกิดขึ้นอยู่มากมายเหลือเกิน ถ้าหากว่าเราไม่ได้พยายามศึกษาถึงความเป็นไปหรือวิวัฒนาการของวิชาการในทางโลกก็ยากที่เราจะปรับเอาคำสอนในพระพุทธรูปศาสนาไปใช้ให้เหมาะสมกับวิทยาการต่างๆ เหล่านั้นได้ อย่างเช่นเรื่องมนุษยสัมพันธ์นี้ ผมได้เคยออกข้อสอบถามพระในมหาวิทยาลัยสงฆ์ว่า ในปัจจุบันนี้วิชามนุษยสัมพันธ์นี้เป็นวิชาที่สำคัญวิชาหนึ่งโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการสังคมสงเคราะห์ แม้แต่ที่คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินเขาก็มีการอบรมเกี่ยวกับวิชามนุษยสัมพันธ์ด้วย ซึ่งผมก็ได้รับเชิญไปพูดให้คำบรรยายเกี่ยวกับวิชานี้เป็นประจำติดต่อกันมาหลายปีแล้ว บางทีพระที่ท่านได้ศึกษาเกี่ยวกับธรรมะมาโดยเฉพาะนี้ แต่พอถามเรื่องมนุษยสัมพันธ์ท่านก็ไม่เข้าใจเหมือนกันว่าในพระพุทธรูปศาสนา นี้ พระพุทธเจ้าทรงสอนมนุษยสัมพันธ์ไว้ที่ไหน แต่รู้ที่ท่านสอนไว้แน่ แต่ข้อสำคัญก็คือว่าไม่รู้ท่านสอนไว้ที่ไหน นี่แหละครับเป็นปัญหาที่สำคัญที่ว่าแม้เราจะมีการศึกษาถึงระดับมหาวิทยาลัยแล้วก็ตาม หรือเราอาจจะจบการศึกษาเป็นเปรียญ ๙ ประโยคไปแล้วก็ตาม แต่ถ้าหากว่าเราไม่สามารถที่จะนำธรรมะไปประยุกต์ใช้กับชีวิตหรือให้เหมาะสมกับความเป็นไปของโลกแล้ว ก็เป็นเรื่องที่อาจจะเกิดเหตุทำให้พระศาสนาไม่เข้าถึงจิตใจของประชาชนเท่าที่ควร ทั้งนี้เพราะว่าประชาชนที่เข้าศึกษาพระพุทธรูปศาสนา ไม่ว่าจะเป็นคนไทยหรือว่าเป็นชาวต่างประเทศก็ตาม เขาต้องการที่จะเอาคำสอนในพระศาสนาไปใช้กับชีวิตประจำวันของเขาได้ ถ้าหากว่าเขาไม่สามารถเอาไปใช้ได้ ก็ทำให้เกิดปฏิกิริยาหรือผลสะท้อนออกมาในอีกแง่หนึ่ง

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

เหมือนกัน และเรื่องมนุษยสัมพันธ์นี้ พระพุทธศาสนาก็ได้สอนไว้ แต่ไม่ได้ให้ชื่อวามนุษยสัมพันธ์เท่านั้น ท่านให้ชื่อว่า “ทิส ๖” “ทิส ๖” นี้ดูเหมือนจะเป็นหลักสูตรในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ หรือ ๒ หรือ ๓ ผมก็จำไม่ได้ แต่ว่าอยู่ใน ๓ ชั้นนี้ ชั้นใดชั้นหนึ่ง ผมก็เขียนหนังสือประกอบหลักสูตรให้เขาและก็จำไม่ได้หรือกว่าอยู่ในชั้นไหน แต่ว่าอยู่ในชั้นใดชั้นหนึ่งใน ๓ ชั้นนี้แหละ เพราะเพิ่งเขียนเสร็จไปเมื่อสองสามวันนี่เอง

ในเรื่อง “ทิส ๖” นี้ ตามปกติเป็นเรื่องวิชาการวิชาหนึ่งเขาเรียกว่าวิชา “จักรวาลวิทยา” หรือ “คอสมโมโลยี” (Cosmology) วิชาจักรวาลวิทยาเวลานี้ไม่ใช่วิชาที่คลุมจักรวาลหรอก แต่ว่ามีเรื่องเกี่ยวกับการถือทิสถืออะไรต่างๆ เหล่านี้อยู่มาก ถ้าหากว่าเราไปที่นครปฐม เราจะเห็นองค์พระปฐมเจดีย์ และถ้าหากว่าท่านจะใช้ความสังเกตดูสักหน่อย ท่านจะเห็นว่าองค์พระเจดีย์นี้ไม่มีปัญหาอะไรหรอก เพราะว่าองค์พระเจดีย์ที่ว่ามีฐานเป็นวงกลม แต่ถ้าหากว่าเราไปพิจารณาดูรั้วหรือกำแพงรอบองค์พระปฐมเจดีย์ เราจะเห็นว่าไม่ได้เป็นวงกลมเลย ทำไมไม่ทำให้เป็นวงกลมล้อมรอบองค์พระเจดีย์ ซึ่งมีลักษณะกลมบ้าง นี่เป็นเรื่องของวิชาจักรวาลวิทยา กำแพงรอบพระปฐมเจดีย์นั้นทำเป็นรูป ๔ เหลี่ยมจัตุรัส ในวิชาจักรวาลวิทยาไม่ว่าจะเป็นแบบของจีนหรือแบบของอินเดียอะไรก็ตาม มักมีลักษณะที่สอดคล้องกัน เพราะว่าทั้งจีนทั้งอินเดียซึ่งเราถือว่าเป็นหลักอารยธรรมของโลกนี้ เขาถือเรื่องฟ้าและดินมากเป็นพิเศษ อย่างในปรัชญาจีนเราจะได้พบคำว่า ฟ้าบันดาล หรือว่า ไอรสของฟ้า ฟ้าดินจะบันดาลอะไรอย่างที่เราเอามาใช้ นี่เป็นอิทธิพล

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

ของปรัชญาต่างๆ เหล่านี้ เวลาที่เขาจะสร้างสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเป็นตัวแทนของฟ้าและดิน เขาถือว่าลักษณะของแผ่นดินหรือของโลกเป็นลักษณะของ ๔ เหลี่ยมจัตุรัส เพราะฉะนั้นกำแพงที่ล้อมรอบองค์พระปฐมเจดีย์นี้เป็นตัวแทนของดินหรือว่าเป็นตัวแทนของโลก ส่วนองค์พระปฐมเจดีย์นั้นมีลักษณะกลมหรือเป็นจุดกลมนี้เป็นลักษณะของฟ้า ลักษณะของฟ้ากลม เพราะถ้าเรามองดูท้องฟ้า เราจะเห็นกลมโดยรอบ แม้แต่วิหารที่สำคัญหรือว่าจะถือว่าเป็นปูชนียสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งของจีนในเมืองปักกิ่ง เขาก็ทำรูปเป็นหอคอยที่มีลักษณะกลมแล้วก็มีกำแพง ๔ เหลี่ยมจัตุรัสล้อมรอบเช่นเดียวกัน

ถ้าหากว่าเรามีความเข้าใจเรื่องเหล่านี้ ไม่ว่าเราจะไปศึกษาอะไร แม้แต่โบราณคดีก็สนุกทั้งนั้น ผมได้เคยแนะนำอาจารย์ท่านหนึ่งซึ่งเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในเรื่องโบราณคดีโดยเฉพาะ หลังจากที่ผมได้ไปศึกษาเกี่ยวกับเรื่องปรัชญามาจากต่างประเทศ และก็บังเอิญวิชาหนึ่งกลายเป็นการศึกษา ปรัชญาแห่งศิลปะ คือถ้าหากว่าเรามองศิลปะในแง่ของปรัชญา เราจะได้ปรัชญา อย่างสมมุติว่าทำไมพระปฐมเจดีย์ต้องทำอย่างนี้ หรือถ้าหากว่าไปที่อินโดนีเซีย อาจจะพบพุทธวิหาร โบโรพุทโธ ทำไมท่านทำรูปอย่างนั้น หรือว่าไปนครวัด เราก็อาจจะพบว่า นครวัด นครธม ทำไมมีรูปร่างอย่างนั้น นี่เป็นเรื่องของศาสนาที่เข้าไปมีอิทธิพลต่อสิ่งแวดล้อมหรือชีวิตประจำวันของชาวบ้าน ฉะนั้นเรื่องมนุษยสัมพันธ์ก็เป็นเรื่องของจักรวาลวิทยา คือตามปกติในเรื่องจักรวาลวิทยานี้ เราถือทิศสำคัญมีอยู่ ๔ ทิศ คือ ทิศเหนือ ทิศใต้ ทิศตะวันออก ทิศตะวันตก ถ้าแบ่งซอยออกไปก็เป็น ๘ ทิศ จาก ๘ ทิศก็เป็น ๑๖ ทิศ จาก ๑๖

ทศก็เป็น ๓๒ ทศ มันย่อยออกไปเรื่อยๆ เพราะฉะนั้นเทวดาในชั้น ดาวดึงส์จึงมี ๓๓ องค์ที่เป็นหลักอันสำคัญ ดาวดึงส์ แปลว่า ๓๓ ซึ่ง ๓๓ นี้ตัวแทนของทศ ๓๒ ทศ แต่มันมียอดเสียหนึ่งยอด นั่นก็คือพระอินทร์ถือว่าเป็นจอมของเทวดา ส่วนเทวดาอีก ๓๒ องค์นั้นเป็นเทวดาที่เป็นสหายกันมา เป็นตัวแทนของทศ ๓๒ ทศ เรื่องทศ ๖ นั้นมันมีลักษณะแบบนั้นเหมือนกัน คือมีทศที่สำคัญอยู่ ๔ ทศ ทศเหนือ ทศตะวันออก ทศใต้ ทศตะวันตก แต่ ๒ ทศ ที่โผล่ขึ้นมากลายเป็น ๖ ทศ มันเป็นทศเบื่องบนกับทศเบื่องต่ำ หรือทศเบื่องล่าง ฉะนั้นพ่อของลิงคาลมาณพ จึงบอกให้ลูกบุชาทศ คือต้องไหว้ทศทุกๆวันในเวลาเช้าๆ เช่นเดียวกับผู้ที่นับถือดวงอาทิตย์ เขาก็บูชาดวงอาทิตย์ ผู้ที่นับถือไฟ เขาก็บูชาไฟ หรือผู้ที่นับถือต้นไม้ เขาก็ไปบูชาต้นไม้ ในเรื่องทศต่างๆนี้ เราจะเห็นได้ว่าเรื่องเทคนิคในการสอนนี้ พระพุทธเจ้าให้ความสำคัญมาก ในเมื่อ พวกพราหมณ์นี้เขาถือ พระพุทธเจ้าไม่ได้ปฏิเสธเรื่องทศว่าการ บุชาทศไม่ได้ประโยชน์อะไร พระพุทธเจ้าไม่ว่าเลย คือพูดง่ายๆ พระพุทธเจ้าไม่มีลักษณะเป็นคนก้าวร้าวใคร ซึ่งสมัยนี้เราเรียกว่า พวก “แอกเกรสซีฟ” (aggressive) พระพุทธเจ้าไม่มีลักษณะอย่าง นั้น แต่พยายามที่ประนีประนอมหรือพยายาม “คอมโปรไมส์” (compromise) อยู่เสมอ อะไรที่ไม่ได้ทำให้เสียหาย พระองค์ก็รับ และก็พยายามที่จะประยุกดีใช้ให้ได้ เพราะว่าถ้าหากว่าเราปฏิเสธ อะไรที่เขานับถือมานานมาแล้ว ก็จะมีปฏิกิริยาเกิดขึ้น ซึ่งแทนที่เราจะ ได้บุคคลเหล่านั้นเป็นสมาชิกของเรา บุคคลเหล่านั้นจะไม่ยอมเป็น สมาชิก นอกจากไม่ยอมเป็นสมาชิกแล้ว บางทีอาจตั้งตัวเป็นศัตรู

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

ของเราอีกด้วย วิธีที่จะประยุกต์ธรรมะเข้ากับชีวิตของเขานี้จึงเป็นเรื่องสำคัญมาก เราจะเห็นว่าเมืองไทยเราทำไมเราจึงมีการบูชาไสยศาสตร์หรือนับถือไสยศาสตร์กันมากมายเหลือเกิน ทั้งๆที่เมืองไทยเราก็เป็นเมืองที่นับถือพระพุทธศาสนา และเราก็ถือว่าเป็นพระพุทธศาสนาที่บริสุทธิ์ นี่เราพูดกันไปอย่างนั้น ผมเองผมไม่ได้เต็มใจที่จะพูดว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาที่บริสุทธิ์อะไร แต่ว่าถ้าเราเทียบกับที่อื่น เราอาจจะบอกว่าดีกว่าที่อื่น แต่ว่าจะถือว่าบริสุทธิ์จริงๆเห็นจะไม่บริสุทธิ์ ทั้งนี้ก็เพราะว่าศาสนาที่เข้ามาในดินแดนสุวรรณภูมินั้น ไม่ใช่พระพุทธศาสนาเข้ามาก่อน ศาสนาพราหมณ์เข้ามาก่อนแล้ว เพราะฉะนั้นเมื่อศาสนาพุทธเข้ามา เราก็ไม่พยายามทำลายศาสนาพราหมณ์ แต่เราพยายามที่จะแทรกแซงเข้าไปในศาสนาพราหมณ์ แล้วก็พยายามที่จะทำให้ตัวให้เป็นเด่นเหนือศาสนาพราหมณ์ ฉะนั้นเราจะเห็นในราชพิธีต่างๆ มีเรื่องของพราหมณ์เข้ามายุ่งเกี่ยวอยู่มากมายเหลือเกิน แต่ว่าถ้าหากว่าท่านไปอ่านพระราชพิธี ๑๒ เดือน ของรัชกาลที่ ๕ จะเห็นได้ว่าพระราชพิธีบางอย่างเวลานี้ได้สูญไปแล้ว หดไปแล้ว และก็ยังมีพิธีอีกมากมายหลายอย่างที่พระได้เข้าไปทำหน้าที่แทนพวกพราหมณ์ นี่ก็แสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาของเรานี้พยายามที่จะแทรกซึมเข้าไป และคำว่า แทรกซึม นี้ ความจริงผมก็ไม่อยากจะใช้หรอก เพราะว่ามักถือว่าเป็นเรื่องของคอมมิวนิสต์ แต่ความจริงพระพุทธศาสนาเรามีลักษณะอย่างนั้น คือพยายามปรับตัวที่จะให้เข้ากับสิ่งทั้งหลาย ถ้าหากว่าสิ่งทั้งหลายเหล่านั้นไม่ตรงกันข้ามกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

ในเรื่องทิศ ๖ นี้ก็เหมือนกัน สิ่งศาลมาณพนี้แก่นับถือทิศ แก่บูชาทิศเพราะพ่อสั่งไว้ก่อนตายว่า ให้บูชาทิศทุกวันนะ พอ พระพุทธเจ้ามาพบก็ตรัสถาม แก่ก็บอกว่า ที่แกไหว้ทิศนี้เพราะ ทำตามพ่อบอก นี่เรียกว่าเป็นลูกที่มีความเคารพพ่อแม่เหลือเกิน พ่อสั่งอย่างไรงี้ทำ แต่ว่าพระพุทธเจ้าก็ไม่ว่าอะไร เพียงแต่บอกว่า ที่คุณพ่อบอกไว้ ท่านไม่ได้หมายถึงมาราบทิศอย่างนี้หรอก นี่ แสดงให้เห็นว่าพ่อของมาณพคนนี้เป็นบัณฑิตเสียอีก ความจริงแล้ว หมายถึงให้ทำความเคารพใครต่อใครบ้าง ผู้ที่เป็นตัวแทนของทิศทั้งหลาย เช่น บุรพทิศ ทิศเบื้องหน้านี้คือบิดามารดา ที่ให้เคารพ บุรพทิศก็คือให้เคารพพ่อแม่ของเรา หรือว่าให้เคารพทิศเบื้องขวา ก็หมายความว่า ให้เคารพครูบาอาจารย์อย่างนี้เป็นต้น คือว่า พยายามที่จะหาบุคคลมาแทนทิศเหล่านั้น แต่ไม่ได้หมายความว่า เลิกลัทธิทิศเหล่านั้น เพียงแต่ว่าตีความหมายของคำว่า ทิศ เสียใหม่ ซึ่งก็ไม่ได้เสียหายอะไรด้วยกันทั้งสองฝ่าย

ในเรื่องของทิศนี้ผมได้บอกไว้แล้วว่ามันเป็นเรื่องการแสดง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มันจะมีคู่กันอยู่เสมอ อย่างทิศเบื้องหน้านี้ซึ่งเราหมายถึงบิดามารดา ถ้าหากว่าไม่มีลูก บิดามารดา หรือพ่อแม่ก็มีไม่ได้ ฉะนั้นบิดามารดากับลูกนี้ต้องมีความสัมพันธ์กัน ต้องมีปฏิการะต่อกัน บิดามารดานี้ถือว่าเป็นบุพการีของบุตร แต่พร้อมกันนั้นบุตรก็ต้องถือว่าเป็นบุตรที่จะต้องทำหน้าที่กตัญญูทดแทนที่ต่อบิดามารดา ปัญหาที่มีว่าทำไมบุตรจะต้องกตัญญูทดแทนที่ต่อบิดามารดา ท่านก็อธิบายให้เห็นว่าบิดามารดามีหน้าที่อย่างไร เมื่อ บิดามารดามีหน้าที่อย่างนี้ ได้ปฏิบัติต่อลูกอย่างนี้ ลูกควรจะปฏิบัติ

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ต่อบิถามารดาอย่างไร นี่หมายถึงต่างคนต่างทำ ไม่ใช่เพียงแต่ให้
เกิดมาอย่างเดียวเท่านั้น ฉะนั้นคนมีหน้าที่ที่จะต้องทำอะไร ก็ต้อง
ทำหน้าที่ให้สมบูรณ์ จึงจะเป็นปฏิการะต่อกันและกันจริงๆ ซึ่งเรื่อง
นี้ผมก็ได้เคยพูดมาแล้ว แต่ว่าสำหรับบางท่านอาจจะไม่ได้ฟัง ก็เลย
เน้นถึงเรื่องนี้อีกครั้งหนึ่ง ผมได้เคยพูดเรื่องมนุษยสัมพันธ์มาหลาย
เรื่องแล้ว แต่ก็ยังมีอีกเรื่องหนึ่งที่เห็นว่ามีเรื่องสำคัญมาก และก็รู้สึกว่
เหมาะสมกับเหตุการณ์ดี นั่นคือ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับ
ผู้อยู่ใต้ปกครอง หรือถ้าหากว่าภาษาเก่า ก็เรียกว่า นายกับบ่าว
แต่คำว่า นายกับบ่าว นั้นมันแคบไป เพราะว่าเรื่องของการทำงานที่เราจะ
ประยุกต์ธรรมะนี้ ไม่ได้หมายความว่าเราจะต้องฟิกซ์ (fix) ดายตัว
ลงไป กำหนดตายตัวลงไปอย่างนั้น เราจะต้องพิจารณาว่าอะไร
เหมาะสมเข้ากันได้ ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในเรื่อง มหาประเทศ ๔
คือ เรื่องวิธีการที่จะปรับเข้ากัน อย่างเช่น น้ำอุบบานสำหรับ
ภิกษุนี้ ลองไปอ่านดูเกิดคำว่า “น้ำส้ม” ไม่มีดอก ถ้าหากว่าเรา
ถือว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้อนุญาตเรื่องน้ำส้มไว้ พระฉันน้ำส้มก็อาบัติ
แต่ความจริงไม่อาบัติ เพราะพระพุทธเจ้าได้ตรัส มหาประเทศ ไว้
อะไรที่จะเข้ากันได้ก็อนุโลม ฉะนั้นอย่างเปปซี่ โคล่าอย่างนี้พระฉัน
ไม่เป็นอาบัติ ทั้งๆที่สมัยนั้นไม่มี เราจะบอกว่าสมัยนั้นไม่มีเปปซี่
พระฉันเปปซี่ตอนเย็นก็เป็นอาบัติ ไม่ได้ อย่างนี้ท่านวางหลักไว้
เพราะฉะนั้นเรื่องของธรรมะเป็นเรื่องที่ยืดหยุ่นได้เหมือนกัน นี่เรา
หมายถึงธรรมะทั่วไป เราไม่ได้หมายถึงตัวสังขารจริงๆ คือ จิต
เจตสิก รูป นิพพาน ซึ่งได้กำหนดตายตัวลงไป แต่ธรรมะที่เรามา
ใช้กับชีวิตนี้ต้องรู้จักประยุกต์ให้เหมาะสม ความสัมพันธ์ระหว่าง

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

นายกับบ่าวนี้ ผมใช้คำว่า ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง หรือ ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง เดียวนี้เราจะไปเรียก ลูกจ้าง ว่า คนใช้ หรือว่า บ่าว นี่ไม่ได้หรอกครับ เขาไม่พอใจ เพราะเราเป็นคนไทย เราเป็นเสรีชน จะบอกว่าเป็นคนใช้เป็นบ่าวนี้ ความไม่พอใจจะเกิดขึ้น และเดี๋ยวนี้ท่านจะเห็นได้ว่าการจะหาคนใช้หรือว่าจะหาลูกจ้างนี้ ไม่ได้หาง่ายๆ ต้องขอร้องกัน อ้อนวอนกันด้วย จะทำตัวเป็นเจ้านายอย่างสมัยก่อนไม่ได้หรอกครับ ดีไม่ดีแกอยากจะออกเมื่อไร แกก็ออก ฉะนั้นเวลานี้จะหาลูกจ้างดีๆ หายาก เมื่อหาได้มาแล้ว บางทีก็ต้องเอาอกเอาใจ ไม่เหมือนสมัยก่อน

ในเรื่องของผู้ปกครองนี้ ถ้าหากว่าเราเอาขึ้นสูงสุด ก็คือเอาผู้ปกครองบ้านเมืองเลย เรื่องในชาดกนี้ผู้ปกครองบ้านเมืองมีความสำคัญมาก และก็มีตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง ซึ่งจะมีผลทำให้การปกครองประเทศชาตินี้เป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อยหรือไม่แค่นั้นเพียงไร เผอิญผมได้อ่านชาดกเรื่องหนึ่ง และอ่านเมื่อวานนี้เอง คือได้มาสดๆ ร้อนๆ เลยทีเดียว ชาดกเรื่องนี้ท่านให้ชื่อว่า คามนีจันทชาดก อยู่ใน ดิกนิบาต อรรถกถาชาดก เรื่องนี้แสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถของบุคคลที่จะเป็นผู้ปกครองบ้านเมือง บุคคลที่จะปกครองบ้านเมืองนี้ ถ้าหากว่าเราได้คนโง่ๆ ไปปกครอง บ้านเมืองก็จะมีแต่ความวิบัติ ก็จะมีแต่ความหายนะ เหมือนกับในครอบครัวของเรานี้ ถ้าหากหัวหน้าครอบครัวเป็นคนไม่เอาไหนเลย ความรู้ก็ไม่มี ความประพฤติก็เหลวไหล ครอบครัวใดได้ผู้ปกครองแบบนี้ ครอบครัวนั้นก็เดือดร้อน เราถือว่าประเทศชาตินี้เหมือนครอบครัวใหญ่ ผู้ที่ปกครอง

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

บ้านเมืองก็ถือว่าเป็นหัวหน้าของครอบครัว ซึ่งจะต้องมีความรับผิดชอบต่อประชาชนในชาติ เช่นเดียวกันกับที่พ่อแม่จะต้องมีความรับผิดชอบต่อลูกของตนทุกคน ในฐานะที่เราได้สร้างให้เขาเกิดขึ้นมาแล้ว เราจะไม่รับผิดชอบในหน้าที่ของเราหาได้ไม่ฉันท ผู้ที่ปกครองบ้านเมืองก็ฉันทนั้น เมื่อเราได้ตำแหน่งมา เราได้ยศมา เราได้อำนาจวาสนามา เราก็ต้องทำตนให้สมกับที่ได้ชื่อว่าเป็นนักปกครองที่ดี ซึ่งผมได้เคยยกเรื่อง มหาภิลาศมา มาพูดให้เห็นถึงความรับผิดชอบของผู้ที่เป็นหัวหน้า ซึ่งในสมัยนั้นพระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นพญาสิงห์ แล้วพระองค์ได้ทำหน้าที่ของผู้ปกครองที่ดีอย่างไรในเรื่อง ความฉันทชาตค นี่แสดงให้เห็นพระปรีชาสามารถของกษัตริย์ ซึ่งแม้จะมีพระชนมายุน้อย คือมีพระชนมายุเพียง ๗ พรรษาเท่านั้น แต่ก็ได้แสดงให้เห็นพระปรีชาสามารถเป็นอย่างดี

เรื่องก็มีอยู่ว่า พระโพธิสัตว์นี้ได้เสวยพระชาติเป็นโอรสของพระเจ้าชนนธราช เมื่อพระองค์ได้รู้ได้ยังสาขึ้นมาก พระราชบิดาก็ส่งให้ไปศึกษาเล่าเรียนตั้งแต่เล็กๆ ถ้าแบบเดี๋ยวนี้อีกเรียกว่าเรียนกันมาตั้งแต่อนุบาล แต่พระโพธิสัตว์นี้เป็นเด็กที่มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดผดึกดำตึมนุชย์ธรรมดามาก ฉันทนั้นจึงสามารถศึกษาไตรเพท ซึ่งเป็นหลักคำสอนอันสำคัญของศาสนาพราหมณ์ได้เจนจบมาตั้งแต่เล็กๆ แต่ว่าพอพระชนมายุได้ ๗ พรรษา พระราชบิดาก็สวรรคต ปัญหาก็คือว่าพระโพธิสัตว์นี้ยังทรงพระเยาว์อยู่ จะให้ขึ้นครองบ้านครองเมืองตั้งแต่เล็กๆ นี้อาจจะทำให้เดือดร้อนก็ได้ เพราะตามปกติถ้าหากว่าเอาเด็กขึ้นมากองบ้านเมืองก็จำเป็นที่จะต้องมืผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์นั้น บางที

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ก็สร้างความเดือดร้อนให้แก่บ้านเมืองมากเหมือนกัน อย่างในพงศาวดารจีนหรือประวัติศาสตร์จีน บางที่เราจะพบว่า มีพวกพระอัครมเหสีหรือพระพันปีหลวงนี้ได้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์หลายองค์ทีเดียว บางองค์ก็ได้สร้างความเจริญให้แก่เมืองจีนอยู่เหมือนกัน แต่ที่ได้สร้างความหายนะให้แก่ประเทศชาติก็มีไม่น้อย ซึ่งผู้ที่สนใจในพงศาวดารก็คงจะได้เคยอ่านอย่างเช่น พระนางบูเช็กเทียนและซูสีไทเฮา เป็นต้น ในกรณีของพระโพธิสัตว์นี่เขาก็จะต้องมีการทดสอบความสามารถดูก่อนว่า ถ้าหากว่าแม้มีพระชนมายุ ๗ พรรษา แต่มีพระปรีชาสามารถหลักแหลม ก็ควรจะได้ราชาภิเษกเป็นกษัตริย์เสียตั้งแต่ ๗ ขวบนั้นแหละ แต่ถ้าหากว่ายังไม่สามารถที่จะปกครองบ้านเมืองได้ ก็จำเป็นต้องต้องหาผู้สำเร็จราชการหรืออาจจะแต่งตั้งใครขึ้นมาทำหน้าที่แทน ดังนั้นในวันหนึ่งก็ได้จัดสถานที่คือท้องพระโรงเหมือนกับว่าจะว่าราชการเป็นการใหญ่ทีเดียว แล้วได้อัญเชิญพระโพธิสัตว์ขึ้นประทับบนพระราชบัลลังก์ แล้วพวกเสนาอำมาตย์ทั้งหลายเหล่านี้ก็ไปจับลิงมาตัวหนึ่ง ลิงตัวนี้เป็นลิงที่ได้ฝึกไว้เป็นอย่างดี สามารถเดิน ๒ ขา ได้อย่างมนุษย์สบายๆ แล้วก็เอามาแต่งเนื้อแต่งตัวเหมือนกับเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่คนหนึ่ง แล้วก็ให้ยืนอยู่ห่างๆ แล้วพวกอำมาตย์ทั้งหลายเหล่านี้ก็มากราบทูลพระโพธิสัตว์ บอกว่าท่านผู้นั้นที่ยืนอยู่นั้นได้มีหลายตำแหน่งที่เคยทำมาแล้ว นี่เขาพูดกันเป็น ๓ วาระ แต่ผมจะรวบรัด คือครั้งแรกได้บอกว่า ท่านผู้นั้นเคยเป็นอธิบดีกรมที่ดิน ว่าอย่างนั้นเถิด แต่ตำแหน่งเขาชื่อ วัดอุวิชาจารย์ ซึ่งก็คืออาจารย์ผู้รู้เกี่ยวกับเรื่องแผ่นดินเป็นอย่างดี บางที่เขาเรียก

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

สั้นกว่า วัดถาจารย์ คำว่า “วัตถุ” ตัวนี้แปลว่า “ที่ดิน” ก็ได้ ฉะนั้นเราจะพบอีกคำหนึ่งในภาษาไทยเราอย่าง ที่ราชพัสดุ คำว่า “พัสดุ” ตัวนั้นไม่ได้แปลว่า สิ่งของ หรือกรับ “พัสดุ” ตัวนั้นเป็นภาษาสันสกฤต แปลว่า “ที่ดิน” นั่นเอง ที่ราชพัสดุ ก็คือ ที่ของหลวง นั่นแหละ บางทีจะเห็นมีปักป้ายไว้ว่า ห้ามมาตั้งบ้านปลูกบ้านหรือก่อสร้างอะไรต่างๆในบริเวณที่ดินราชพัสดุ พวกเสนาอำมาตย์ทั้งหลายกราบทูลว่า นี่คืออธิปไตยที่ดินของพระราชบิดาของพระองค์เวลานี้ก็ยังสามารถ คือว่าสามารถที่จะบอกได้ว่าได้แผ่นดินลงไปนี้ ในที่นี้มีอะไรอยู่ เรียกว่ามีดาทิพย์สามารถมองเห็นว่าได้แผ่นดินนี้มีน้ำมันจริงไหม มีดีบุกจริงไหม มีแร่เหล็กจริงไหม อะไรต่างๆเหล่านี้ บุคคลอย่างนี้ถ้าหากว่าเราเลี้ยงไว้ก็ย่อมก่อให้เกิดความเจริญแก่ประเทศชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านทรัพยากรของชาติ จะสามารถรู้ว่าในดินแดนของเรามีทรัพยากรอะไรอยู่ที่ไหนบ้าง และสามารถจะขุดขึ้นมาใช้ได้สักกี่ปีจึงจะหมด ลงทุนไปแล้วจะคุ้มทุนไหม แต่ว่าพระโพธิสัตว์พอมองเห็นเข้าก็รู้ว่านี่ไม่ใช่คน ขนาด ๗ ขวบ ไม่ต้องพระโพธิสัตว์หรือกรับ เด็กเดี๋ยวนี้กรับ ไม่ต้องถึง ๗ ขวบหรือ ๓ - ๔ ขวบก็รู้แล้วว่าลิงหรือไม่ใช่ลิง พระโพธิสัตว์ท่านบอกว่านี่ลิง เพราะฉะนั้นจะให้ลิงนี้มาเป็นผู้จัดการอะไรต่างๆ เกี่ยวกับกิจการต่างๆเหล่านี้ไม่ได้หรอก เพราะลิงนี้ไม่ได้เป็นฝ่ายจัดการ แต่เป็นฝ่ายทำลาย คือถ้าหากว่าทำอะไรๆ แล้วปล่อยลิงพังเดียวกรับ เรียบหมด มันมีหน้าที่รื้อ ไม่มีหน้าที่สร้าง พระโพธิสัตว์ท่านก็บอกว่าไม่เอา

ครั้นต่อมาก็บอกว่า ท่านผู้นี้เคยเป็นมหาอำมาตย์ผู้มีนิจฉัย

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

อรรถคดีต่างๆได้เที่ยงตรงยุติธรรมมาตั้งแต่สมัยพระอัยกาของพระองค์แล้ว คราวนี้ไม่ใช่พ่อแล้ว ขึ้นปู่ก็เดียว พระโพธิสัตว์ก็ทรงบอกว่าสัตว์ที่มีชนอย่างนี้ไม่ใช่ชนมนุษย์ ชนมนุษย์ไม่อย่างนี้หรอก และการจะตั้งสัตว์อย่างนี้ คือลิงนี้ให้มันทำหน้าที่วินิจฉัยคดีมันทำไม่ได้ เพราะว่าพวกนี้ไม่รู้ว่าจะอะไรควร อะไรไม่ควร และโดยวิธีนี้ พวกเสนาอำมาตย์ได้พยายามที่จะหลอกล่อหลายครั้งหลายหน ในที่สุดพวกเสนาอำมาตย์ราชบริพารทั้งหลายก็เห็นว่า พระโพธิสัตว์นี้ไม่อยู่ในวิสัยที่ใครจะหลอกได้ ก็เห็นว่าพระองค์ทรงมีพระปรีชาสามารถก็เลยจัดการราชาภิเษกพระองค์ขึ้นไว้ในราชสมบัติ

พระโพธิสัตว์พระองค์นี้ตั้งแต่เกิดมานี้ เป็นผู้มีพระพักตร์แจ่มใสเหลือเกิน เขาบอกว่าที่พระพักตร์นี้ไม่มีไผ่ผาเลย พระพักตร์ผ่องใส มีน้ำมีนวลเหมือนกับกระจกเงา เพราะฉะนั้นพระโพธิสัตว์พระองค์นี้จึงได้นามว่า อาทาสมุข คำว่า “มุข” แปลว่า “หน้า” และคำว่า “อาทาส” ก็แปลว่า “กระจก” อาทาสมุข ก็คือพระราชา कुमारที่มีพระพักตร์ดุจดั่งกระจกเงา และต่อมาเมื่อเป็นกษัตริย์ก็ทรงพระนามว่า พระเจ้าอาทาสมุข ที่นี่ก็มีพราหมณ์ที่ได้รับราชการอยู่กับพระเจ้าชนลันธราช ซึ่งเป็นพระราชบิดาของพระองค์นี้เป็นเวลานานมาแล้ว ท่านผู้นี้ชื่อ คามนีจันท์ ท่านคามนีจันท์นี้ก็มาพิจารณาเห็นว่าตอนนี้เวลานี้ก็เป็นคนที่มีอายุมากแล้ว เป็นผู้สูงอายุแล้ว เวลานี้เราได้กษัตริย์ที่ยังทรงพระเยาว์ คือเพียง ๗ ขวบ ที่นี้ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่นี้ บางทีอาจจะเข้ากันไม่ได้ เพราะฉะนั้นการทำงานนี้แม้จะเป็นทีม ถ้าหากว่าผู้บริหารงานเป็นผู้เยาว์หรือว่าเป็นคนหนุ่มๆ บุคคลร่วมทีมควรจะเป็นคนหนุ่มด้วย งานถึงจะ

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และ การเมือง

สัมพันธ์กัน พุดกันเข้าใจ รู้เรื่อง ถ้าหากว่าเอาคนแก่กับคนหนุ่มมาทำงานร่วมกัน บางทีก็ถ่วงกัน เพราะว่าคนแก่คนเฒ่านี้ท่านรอบคอบมากสักหน่อย และบางทีก็มากจนเกินไป จะทำอย่างนั้นก็กลัว ทำอย่างนี้ก็กลัว ส่วนเด็ก ๆ ก็อยากจะทำอะไรเร็ว ๆ ใจมันร้อน ไม่ทันอกทันใจ ในที่สุดก็เลยขัดกัน แต่ถ้าหากว่าทั้งสองฝ่ายนี้ประนีประนอมกัน และพยายามปรับตัวเข้าหากัน คือตามลักษณะของเด็กนี้เมื่อเป็นคนที่มีปัญญาแล้ว เรียกว่ากำลังเปรื่องปราด แต่ว่าพร้อมกันนั้นใจมันร้อน ส่วนผู้ใหญ่ก็มีประสบการณ์ในชีวิตมามากและก็มีสติ แต่มักทำอะไรเฉื่อยชา เชื่องช้า ทั้งนี้เพราะว่าความกระตือรือร้นอะไรต่าง ๆ มันจะหมดไป ฉะนั้นเราจะสังเกตดูข้าราชการที่พออายุจวน ๆ ถึง ๖๐ ปี จวนเกษียณอย่างนี้ ไม่ค่อยเอาเรื่อง เขาจึงปลดเกษียณกันเสีย เพราะไม่รู้จะทำไปทำไม อยู่ไปวันหนึ่งๆสบายกว่า หรือบางทีก็ ๓ ปีจะพ้นหรือเกษียณอายุก็ขิงลาออกเสีย ถ้าหากว่าสามารถจะไปทำงานที่อื่นได้ เพราะว่าได้เงินบำนาญกับเงินเดือนที่ได้ที่อื่นคิดแล้วมากกว่าเงินเดือนที่เราจะต้องอยู่ และจะต้องมารับผิดชอบ ออกไปแล้วไม่ต้องรับผิดชอบ เงินเดือนก็มากขึ้น ประเพณีนี้ก็มิแยะ ถ้าหากว่าเราพยายามที่จะประนีประนอมกัน ถ้าผู้ใหญ่นี้เป็นเสมือนกับว่าหางเสือเรือ พวกเด็ก ๆ นี้ก็เป็นเสมือนกับว่าเครื่องจักร เครื่องจักรนี้มันก็เป็นเครื่องจักรที่มีกำลังแรงมาสูง มันก็อาจจะวิ่งไปได้รวดเร็ว แต่ดีไม่ได้ก็อาจจะชนใครต่อใครวินาศสันตะโรไปเหมือนกัน แต่ถ้าหากว่าเราได้นายท้ายที่ดี หรือว่าคนถือพวงมาลัยที่ดี ก็อาจจะชะลอความเร็วลงได้บ้าง ถ้าหากว่าทำโดยวิธีนี้ ก็ย่อมได้ผลดี แต่ว่าสำหรับท่าน

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

คามนีจันทน์ ท่านเห็นว่าท่านอายุมากแล้ว คือตั้ง ๕๐ - ๖๐ แล้ว การมาทำงานร่วมกับเด็กนี้อาจจะไปขัดกัน เพราะฉะนั้นท่านจึงเปิดโอกาสให้พวกเด็กๆ โดยท่านลาออกจากราชการไปประกอบกิจการอยู่นอกเมือง ห่างออกไปประมาณ ๓ โยชน์ ก็ประมาณ ๓๐ ไมล์ ไปทำไร่ไถนา

ลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของท่านคามนีจันทน์ที่ไม่นับถือก็คือว่า ขนาดเมื่อท่านจะอายุ ๖๐ ปี แล้วออกไปทำไร่ไถนานี้ วัชพญาจะไถนา ก็ไม่มี นี่แสดงว่าสมัยที่รับราชการ ท่านรับราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่ได้คอร์รัปชันอะไรเลย จึงไม่มีเงินมากมาย พอจะไปนั่งกินนอนกิน ต้องไปทำไร่ไถนาด้วยเขา บุคคลอย่างนี้เป็นบุคคลที่ควรจะยกย่อง เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงได้ยกย่อง พระโกณฑัญญะ เป็นเอตทัคคะในทางรัตตัญญู รัตตัญญู แปลตามศัพท์ ก็แปลว่า “ผู้รู้ราตรีนาน” แต่ผมแปลใหม่ว่า “ผู้มีประสบการณ์มากมาย” เพราะว่าเป็นบรรดาสาวกพระพุทธเจ้านี้ พระโกณฑัญญะนี้ บวชก่อนเพื่อน เพราะฉะนั้นท่านจึงมีประสบการณ์ในศาสนา มากกว่าทุกคน เช่นเดียวกับในด้านสาวิกา พระปชาบดีโคตมี เป็นผู้บวชคนแรก เพราะฉะนั้นก็เป็นเลิศทางรัตตัญญู คือมีประสบการณ์มากเช่นเดียวกัน แต่ว่าท่านเหล่านี้ไม่ใช่เพียงแต่ว่าบวชมานานมีประสบการณ์มากเท่านั้น แต่ท่านยังรู้จักว่าจะไรควร อะไรไม่ควร เมื่อท่านรู้ว่ามีคนหนุ่มๆ เรียนจบใหม่ๆ ขึ้นมา มีความรู้ความสามารถดี เขาจะแสดงความรู้ความสามารถได้มากกว่า ท่านก็เปิดโอกาสให้เขา เพราะบางทีเราอยู่นี้ขวางหน้าขวางตาเขา อย่างพระโกณฑัญญะนี้ ลาพระพุทธเจ้าไปอยู่ที่สระอโนดาตแห่งหนึ่ง คือ

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

อยู่สบายๆเลย ไปเสวยวิมุตติสุขบ้าง อะไรบ้างทำนองนั้น นานๆก็มาเฝ้าพระพุทธเจ้าสักครั้งหนึ่ง นั่นคือ เพื่อหลีกเลี่ยงให้พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ พระอนุรุทธ พระอานนท์ ฯลฯ ได้แสดงฝีมือ ลายมือกันได้เต็มที่ เพราะว่าเด็กนั้นบางทีก็เกรงใจผู้ใหญ่ ถ้าหากว่าผู้ใหญ่เปิดโอกาส เด็กก็ทำงานกันได้เต็มที่ ท่านคามาณีจันท์ก็มีลักษณะแบบนั้น คือเปิดโอกาสให้เด็กๆเขาทำงานกัน ตัวท่านก็ไปทำไร่ไถนา แต่เพราะว่าท่านไม่มีเงิน ฉะนั้นเวลาทำนา ก็ไปขอยืมวัวของเพื่อนบ้าน

แต่ก่อนที่ผมจะพูดถึงเรื่องท่านคามาณีจันท์นี้ จุดสำคัญของผมก็คือเพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้ปกครองบ้านเมืองจะต้องมีความปรีชาสามารถ สามารถที่จะตัดสินใจอะไรได้เด็ดขาดและก็ต้องไม่ตั้งอยู่ในความลำเอียงใดๆทั้งสิ้น ลักษณะของมหาอำมาตย์ผู้วินิจฉัยนั้นจะต้องตั้งอยู่ในมัชฌิมาตมกขา คือวางตัวเป็นกลาง ไม่มีอคติ เพราะรัก เพราะเกลียด เพราะกลัว และเพราะหลงใหลใดๆทั้งสิ้น การที่เราจะแสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถของพระโพธิสัตว์อาทาสมุขนี้ว่า มีมากน้อยเพียงใด ก็จะขอยกเรื่องของท่านคามาณีจันท์มาดูก่อน และก็จะมีเรื่องประกอบในเรื่องนี้ถึง ๑๔ เรื่องด้วยกัน ก็มี เรื่องโค ๑ เรื่องบุตร ๑ เรื่องม้า ๑ เรื่องช่างสานเสื่อ ๑ เรื่องนายบ้านส่วย ๑ เรื่องหญิงแพศยา ๑ เรื่องหญิงสาวรุ่น ๑ เรื่องงู ๑ เรื่องเนื้อ ๑ เรื่องนกกระทา ๑ เรื่องรุกขเทวดา ๑ เรื่องพญานาค ๑ เรื่องดาบส ๑ และเรื่องพราหมณ์มาณพ ๑ ซึ่งทั้ง ๑๔ เรื่องที่กล่าวมานี้จะเป็นการแสดงให้เห็นพระปรีชาสามารถของพระเจ้าอาทาสมุขว่าในฐานะที่พระองค์ทรงเป็นผู้ปกครองบ้านเมืองนี้ แม้ว่าจะอยู่ในวัยเด็ก ยังทรง

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

พระเยาว์ คือมีพระชนม์เพียง ๗ พรรษา แต่เรื่องของอายุนี้ไม่ได้เป็นเครื่องวัดว่าถ้าอายุน้อยจะต้องเป็นคนมีปัญญาน้อย อายุมากจะต้องเป็นคนมีปัญญามาก อายุเป็นเพียงวุฒิอย่างหนึ่งซึ่งเราเรียกว่า วัยวุฒิ แต่ว่าในสังคมนั้นมีเพียงวัยวุฒิอย่างเดียวไม่พอ ผู้ที่สังคมเขายกย่องมากเป็นพิเศษ อยู่ที่ คุณวุฒิ เพราะฉะนั้นเวลาที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่องสาวกขึ้นเป็นเอตทัคคะหรือว่าเป็นเลิศในทางต่าง ๆ นั้น พระองค์ทรงพิจารณาให้ด้านคุณวุฒิ อย่างเช่น พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ เป็นลูกศิษย์ของพระอัสสชิแท้ๆ แต่ก็ได้รับยกย่องให้เป็นอัครสาวกคือว่าเลิศกว่าบรรดาสาวกทั้งหลาย รวมทั้งพระอัสสชิซึ่งเป็นอาจารย์ด้วย และพระอัสสชิก็ไม่ได้อยู่ในตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งเลยใน ๘๐ ตำแหน่ง นี่แสดงให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงยกย่องบุคคลตามความรู้ความสามารถ ไม่ได้คำนึงถึงภูมิหลังของเขาว่าจะเป็นอย่างไรมาก่อน บางคนภูมิหลังอาจจะเป็นคนธรรมดาสามัญ หรือว่าลูกจ้าง แต่ว่าถ้ามีความสามารถก็ทรงยกย่อง อย่างพระอุบาลีเป็นช่างตัดผม แต่ว่าท่านเป็นยอดเยี่ยมในด้านของการทรงไว้ซึ่งพระวินัย หรือพูดภาษาชาวบ้านเขาเรียกว่า เป็น นักกฎหมาย คือสามารถจำตัวบทกฎหมายทั้งหมดหรือวินัยทั้งหมดที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ได้ แม้ท่านจะเป็นช่างตัดผมมาก่อน ถึงกระนั้น พระพุทธเจ้าก็ทรงยกย่องว่าเป็นเอตทัคคะ เลิศกว่าบรรดาภิกษุทั้งหลายที่ทรงไว้ซึ่งพระวินัยหรือว่าเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายที่บรรดาเป็นนักกฎหมาย ที่นี้ใน ๑๔ เรื่องก็เป็นเรื่องของท่านคามนิจันท์ทั้งนั้นแหละ คือเรื่องก็มีอยู่ว่า

ท่านคามนิจันท์นี้ท่านทำนา แต่ท่านไม่มีวัว ท่านก็ไปขอยืม

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

วิวของเพื่อนบ้านมา ๒ ตัว เอามาไถนา เมื่อไถนาเสร็จแล้ว ตอนเย็นท่านก็เอาวัวไปอาบน้ำ ให้กินหญ้ากินอะไร เสร็จแล้วก็จะเอาไปส่งเจ้าของ ตอนที่ไปส่งเจ้าของนี้ ก็พอดีเจ้าของบ้านสองคน ผัวเมียเขากำลังรับประทานอาหารกัน พอท่านคำนีจันทน์นี้จูงวัวไป เขาก็ทำเป็นไม่เห็น คำนีจันทน์ก็เอาวัวเข้าคอก คือตามปกติบ้านนอก คอกวัวก็อยู่ใต้ถุนบ้านนี้เอง เพราะเวลากลางคืนจะสุ่มไฟ ความจริงใส่ยุ้งให้วัวก็ไล่ให้เราด้วย เพราะควั่นก็ขึ้นไปข้างบนและเวลาขโมยจะมาลักวัวลักควายไปก็รู้ เพราะว่าอยู่ใต้ถุน ท่านคำนีจันทน์ที่กำลังหิวมาด้วย นึกว่าเพื่อนเราคงจะเรียกกินข้าวบ้าง กระมัง แต่พอคำนีจันทน์เอาวัวเข้าไปในคอกเท่านั้นแหละ ทางนี้สองคนผัวเมียรู้จักกัน ผัวรีบลุกขึ้น เมียก็รีบยกสำรับเก็บเข้าครัว คำนีจันทน์พอเอาวัวเข้าคอกเรียบร้อยแล้ว พอออกมาก็ปรากฏว่าข้าวปลาที่เขา กำลังกินกันอยู่เมื่อกี้นี้หายไประหมดแล้ว ก็รู้โดยนัยว่าเขาไม่อยากให้เรา กินด้วย คือเขาไม่อยากจะเรียกเรา กลัวข้าวจะหมดหรืออะไรทำนองนั้น ก็เลยทำเป็นไม่รู้ไม่ชี้ คือถ้าทักเขา เขาก็ต้องเรียก ฉะนั้นเราอย่าไปทักเขาเลย ผูกวัวให้เขาเสร็จแล้วก็กลับออกไป ที่นี้ก็ปรากฏว่าคืนนั้นมันบังเอิญเคราะห์ร้ายของ คำนีจันทน์ที่ยังไม่ได้มอบวัว เพียงแต่เอาไปผูกไว้ในคอกเท่านั้น แล้วก็ออกมา ตกกลางคืนขโมยก็มาขโมยวัวไป พอรุ่งขึ้นเจ้าของ เขาก็จะมาเอาวัวเขาไปไถนาบ้าง จึงลงมาเปิดคอก แต่ปรากฏว่าไม่มีวัวเลยจึงไปเรียกท่านคำนีจันทน์มาถามว่า “เมื่อวานนี้ฉันให้วัวไปไถนาใช่ไหม?”

คำนีจันทน์บอกว่า “ใช่”

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และ การ เมือง

เจ้าของวัดกล่าวว่า “ท่านยังไม่ได้ส่งวัวคืนใช่ไหม”

คามนีจันทน์บอกว่า “ไม่ใช่ ฉันส่งแล้ว”

เจ้าของวัดกล่าวว่า “ส่งแล้วทำไมวัวไม่มีเล่า ท่านไม่ได้มอบให้ฉันใช่ไหม”

คามนีจันทน์ตอบว่า “ใช่ ฉันยังไม่ได้มอบ ฉันรีบกลับบ้านเลยไม่ได้มอบ”

เจ้าของวัดกล่าวว่า “ถ้าอย่างนี้ความอาญาจะต้องตกแก่ท่านแล้ว”

สมัยนั้นคนกลัวเรื่องความอาญากันมาก พอบอกเรื่องอาญาแล้วหนีไม่ได้รับ ถ้าหนี ดีไม่ดีจะมีโทษสถานหนัก ในที่สุดเขาก็เลยเอาตัวคามนีจันทน์นี้ไปยังโรงศาล คามนีจันทน์ก็ไป แต่ในระหว่างทางเกิดหิวขึ้นมา เพราะแกเป็นคนจน เผอิญผ่านบ้านเพื่อน ก็คิดจะไปขอข้าวเขากิน แล้วบอกโจทก์ว่า รอเดี๋ยวนะ ขอไปกินข้าวที่บ้านเพื่อนหน่อยเถิด พอเข้าไปในบ้านเพื่อนก็ปรากฏว่าเพื่อนไม่อยู่ อยู่แต่ภรรยาของเพื่อน ก็เล่าเรื่องให้ฟัง ภรรยาเพื่อนก็บอกว่า “แฮม ข้าวที่สุกก็นหมดเสียแล้ว เอาเถิด เดี๋ยวจะหุงให้กิน” ที่นี้ข้าวสารก็อยู่ในยุ้ง ที่อยู่บนบ้านหมดเสียแล้ว ก็ต้องไปเอาข้าวในยุ้ง ยุ้งนี้มันสูง ก็ต้องปีนบันไดหรือว่าปีนพะองขึ้นไป บังเอิญผู้หญิงคนนี้แกมีครรภ์ ๗ เดือนแล้ว พอขึ้นไป คงจะเป็นเพราะน้ำหนักมากเกินไป การทรงตัวไม่ค่อยดีก็เลยตกลงมา ก็แท้งลูก พอสามีกลับมาประสบเหตุการณ์เข้า เขาก็เล่นงานคามนีจันทน์ ดั่งข้อหาคามนีจันทน์ว่า ดีเมียเขาจนกระทั่งแท้งลูก เพราะฉะนั้นก็ต้องเป็นความอาญากัน จะต้องไปโรงศาล เวลานี้คามนีจันทน์มีโจทก์สองคนแล้ว

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

เมื่อเดินทางกันไปจนกระทั่งถึงทุ่งนาแห่งหนึ่ง ก็มีคนเลี้ยงม้า เขากำลังจะต้อนฝูงม้าเข้าบ้าน แต่ก็ต้อนม้าไม่ค่อยจะเข้าบ้าน ตัวนี้เข้า แต่ตัวโน้นไม่เข้า พอตีมาเจอ ๓ คนนี้เข้าจึงบอกว่า ท่านทั้งสามช่วยหาอะไรขว้างมาให้ม้าทางนี้หน่อยเถิด ความนี้จันทก็เก็ดคิดว่าก่อนหินได้ก้อนหนึ่งก็ขว้างไปถูกขาม้าหัก ไม่ได้ถูกม้าขาหัก ถูกขาม้าหัก ที่นี้ก็เลยมีโจทก์ขึ้นมาอีกรายหนึ่ง ในฐานะที่ความนี้จันทไปทำทรัพย์สินของเขาให้เสียหาย เขาก็ขอเป็นโจทก์ด้วย จึงรวม ๓ คนแล้ว ที่นี้ความนี้จันทก็คิดว่า “แหม เรายังทำอะไรอย่างนั้นนะ นี่ขนาดที่ว่าเฉพาะรายแรก คำว่าเขานี้ก็ไม่มีเงินจะให้เขา ยังจะมีค่าทำลูกเขาดายอีก จะทำอย่างไรนี้ ดายดีกว่า” เดินๆ ไปก็เห็นภูกเขา ลูกหนึ่งซึ่งไม่สูงนักหรือ เป็นภูเขาขนาดย่อม ที่เชิงภูเขานี้มีพ่อลูกสองคนเป็นช่างสานเสื่อรำแพน กำลังนั่งสานเสื่อรำแพนอยู่ พราหมณ์ความนี้จันทได้ขึ้นไปบนภูเขานั้นแล้วก็กระโดดภูเขาหมายจะให้ตาย แต่โชคไม่ดี โดดลงมาไปโดนตาพ่อเข้าให้ ตาพ่อตาย แต่ตัวแกไม่ตาย ลูกชายอยู่สองคนกับพ่อเท่านั้น พ่อตายเสียแล้ว จะทำอย่างไร ก็ขอเป็นโจทก์ร่วมกลายเป็นโจทก์ ๕ คนขึ้นมาจะไปฟ้องร้องร่วมกัน ที่นี้ก็มีโจทก์ถึง ๕ คนแล้ว

พอเดินทางเรื่อยมาก็มาถึงบ้านกำนันแห่งหนึ่ง เรียกว่า บ้านนายส่วย คือบ้านกำนัน อาจจะเป็นสกุลกการเขตก็ได้ แต่ว่านายส่วยในสมัยก่อนหมายถึงกำนันผู้ใหญ่บ้าน นายส่วยนี้รู้จักท่านความนี้จันทนี่ดี เพราะท่านผู้นี้เคยรับราชการมาก่อน ก็ถามท่านความนี้จันทว่าจะไปไหนเล่า ความนี้จันทบอกว่า จะไปเฝ้าในหลวง บอกเสียใหญ่โตทีเดียวว่าจะไปเฝ้าในหลวง ความจริงเป็นจำเลยเขา

พระพุทธรูปสาส์นกับสังคมและการเมือง

นายส่วยก็บอกว่า “อย่างนั้นช่วยกราบทูลในหลวงด้วย บอกว่าสมัยก่อนนี้เรามีรูปร่างสง่างาม มั่งมีเงินทอง มียศมีศักดิ์ โรคภัยไข้เจ็บไม่มี แต่ว่าไม่รู้ว่าเป็นอย่างไร เดียวนี้ร่างกายซูบผอม ดูมันแก่เกินอายุ โรคภัยไข้เจ็บก็เบียดเบียน ยศศักดิ์ก็ไม่ค่อยจะมี ไม่มีใครนับหน้าถือตา ไม่รู้เป็นเพราะอะไร ช่วยกราบทูลถามในหลวงด้วย เพราะได้ทราบว่าเป็นบ้นทิด” ความนี้จันทก็รับคำไป

พอเดินต่อไปอีกสักพักใหญ่ๆ ก็ไปเจอหญิงแพศยา หญิงแพศยาก็คือโสเภณี เรื่องโสเภณีผมเคยพูดมาแล้วว่ามีประวัติมาอย่างไร หญิงแพศยาคนนี้ก็ทักถามท่านความนี้จันทว่าจะไปไหน นี่แสดงว่าท่านเป็นที่รู้จักกันมาก รู้จักกันในความซื่อสัตย์ รับราชการมานานก็ไม่มีเงินอะไรอย่างนี้ หญิงแพศยาก็บอกว่า “ฉันนี่แต่เดิมก็รู้สึกว้าหาเกินคสอง มีคนมาเที่ยวอยู่เสมอๆ ได้เงินได้ทองมากมาย แต่ไม่รู้เป็นอย่างไร เดียวนี้ไม่มีใครมาหาเสียเลย เรียกว่ารายได้ตกลงไปมาก แทบจะไม่มีอะไรจะกินอยู่แล้ว ช่วยกราบทูลถามในหลวงด้วยว่าเพราะอะไรกัน” ความนี้จันทก็รีบปากจะกราบทูลให้

ต่อไปก็ไปเจอผู้หญิงสาวอีกคนหนึ่ง แต่เป็นหญิงสาวที่แต่งงานแล้ว ไม่ใช่หญิงสาวที่ยังไม่แต่งงาน หญิงสาวคนนี้ก็บอกให้ท่านความนี้จันทช่วยไปกราบทูลในหลวงด้วยเถิดว่า “ฉันนี่ไม่อาจจะอยู่ในเรือนของสามีได้ บ้านสามีก็อยู่ไม่ได้ บ้านของพ่อแม่ของตระกูลฉันก็อยู่ไม่ได้ ไม่รู้เป็นเพราะอะไร ช่วยกราบทูลถามในหลวงด้วย ได้ทราบว่าเป็นเพราะอะไร” ดาพราหมณ์นี้ก็รับไปอีก

ทีนี้ก็ไปเจอ งามพูดได้อีกนั่นแหละ นี่ไม่ต้องถือเป็นเรื่องเป็นราว เอาหลักก็แล้วกันว่าจันทนี่ก็บอกพราหมณ์ว่า “เวลาเขาอยู่ในโพรง

พระพุทธรูปสาธนา กับ สังคัม และ การ เมือง

นี่มันหิวเหลือเกิน ร่างกายก็ซูบผอม แต่เวลาจะเลื้อยขึ้นมาหา กิน มันขึ้นไม่ค่อยจะได้ทั้งๆที่ผอมนี้ ขึ้นมาไม่ค่อยจะได้หรอก พอกินอึดหน่าสำราญ ตัวมันก็อ้วนขึ้น พองขึ้น แต่ว่าลงรูปได้สบายๆ ช่วยทุลธามในหลวงด้วย เพราะอะไร ความจริงเวลาขึ้นมาควรจะขึ้นคล่อง เพราะตัวมันผอม แต่ว่ากินอึดแล้วควรจะคับมันควรจะลงไม่ได้ อะไรอย่างนี้ มันกลับตรงกันข้าม ช่วยทุลธามด้วย เพราะอะไร” พราหมณ์ก็รับคำ แล้วก็เดินต่อไปอีก

คราวนี้ก็ไปเจอเนื้อตัวหนึ่ง ท่านใช้คำว่า “มฤคชาติ” จะเป็นละมั่ง อีเก้งอะไรก็แล้วแต่ สมมุติว่าเป็นอีเก้งก็แล้วกัน หรือกวางก็ได้ กวางตัวนี้บอกว่าไม่อาจจะหา กินหญ้าที่อื่นได้ มันกินได้เฉพาะหญ้าที่อยู่ใต้ต้นไม้ต้นนี้ต้นเดียวเท่านั้น มันเพราะอะไรจึงไปกินหญ้าที่อื่นไม่ได้ กินได้เฉพาะที่ใต้ต้นไม้ต้นเดียวเท่านั้น ช่วยทุลธามในหลวงด้วย

ต่อไปก็ไปเจอนกกระทา นกกระทาจับอยู่บนจอมปลวก นกกระทานี้ก็บอกคามนีจันทว่าให้ไปทุลธามในหลวงด้วยว่า “ฉันนี่เป็นอย่างไร จับเจ้าอยู่บนจอมปลวกจอมนี้จอมเดียวเท่านั้นเอง ไปที่ไหนก็ไม่ได้ อยู่แต่ที่นี้เท่านั้นแหละ กรรมอะไรของฉัน” พราหมณ์ก็รับไปอีก

ต่อมาก็ไปเจอรุกขเทวดา รุกขเทวดาก็ถามคามนีจันทว่าไปไหน เมื่อคามนีจันทบอกให้ทราบ ก็บอกว่า “ได้ทราบไว้ในหลวงนี้ทรงพระปรีชาสามารถนัก ช่วยทุลธามด้วยว่า แต่ก่อนเราเคยได้เครื่องสักการะจากมนุษย์ทั้งหลายมากมายเหลือเกิน แต่บัดนี้มันเสื่อมลาภสักการะไปหมด มันเพราะอะไร” พราหมณ์คามนีจันทนี่ก็รับไปอีก

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ต่อไปก็ไปเจอพญานาค พญานาคก็บอกให้ไปถามอีกเหมือนกัน บอกว่า “น้ำในสระของฉันนี่เดิมมันใสสะอาดเหลือเกิน แต่เดี๋ยวนี้มันขุ่นไปหมด มันเพราะอะไร” แล้วต่อไปก็เจอดาบส ดาบสก็บอกว่า “บริเวณอารามของฉันนี่มันมีต้นหมากรากไม้มากมายเหลือเกิน และเดิมผลของมันก็เอร็ดอร่อย กินแล้วดีใจกันทั้งนั้น แต่เวลานี้ไม่รู้เป็นอย่างไร ผลหมากรากไม้ในวัดฉันนี่รสมันเฝื่อน ผาตไปหมด ไม่อร่อยเหมือนเดิม ไม่ทราบเพราะอะไร ช่วยทูลถามในหลวงด้วย ถ้าพระองค์ตรัสบอกอย่างไร ก็กลับมาบอกด้วยนะ”

ที่นี้รายสุดท้ายก็ไปเจอพวกพราหมณ์หนุ่มๆ รู้ว่าท่านคามนีจันท์จะไปเฝ้าในหลวงและรู้ว่าในหลวงนี้เป็นบัณฑิต เป็นผู้เฉลียวฉลาด ก็บอกให้ทูลถามในหลวงด้วย บอกว่า “แต่ก่อนนี้มนตร์ทั้งหลายที่ฉันได้ท่องๆ ไว้เนี่ย มันปรากฏแจ่มแจ้งแก่ฉันไปหมดทุกอย่างเลย แต่บัดนี้ไม่รู้เป็นอย่างไร มันเสื่อมลึ่มไปหมด ช่วยกราบทูลถามด้วย เพราะอะไรกัน”

ในที่สุดพราหมณ์และโจทก์ทั้งหมดก็ไปถึงพระราชวัง และได้แจ้งให้เสนาอำมาตย์ราชบริพารทั้งหลายทราบว่ามีคดีที่จะต้องพิจารณาตัดสิน ขอให้ไปกราบทูลด้วย พวกนั้นก็ไปกราบทูลในหลวง ในหลวงก็เสด็จจะมาราชาการ จะทรงเป็นผู้ตัดสินเสียเอง พอโจทก์จำเลยเข้าไปพร้อมกันแล้ว ในหลวงก็ทรงทักท่านคามนีจันท์ว่า เป็นอย่างไร ตั้งแต่ฉันขึ้นครองบ้านครองเมืองนี้ถึงหายหน้าหายตาไปแล้ว คามนีจันท์ก็กราบทูลว่า ไปประกอบอาชีพทำไร่ไถนา เวลานี้ก็เกิดคดีขึ้นมา โจทก์ทั้งหมดนี้เขาบังคับขู่เข็ญ คล้ายๆว่าบังคับให้

ข้าพระพุทธเจ้าต้องมาเฝ้าพระองค์ในที่นี้ ในหลวงก็รับสั่งว่า นี่ถ้าหากว่าไม่มีโจทก์เขาบังคับขู่เข็ญมา คงไม่ได้มา คงไม่ได้พบกันกรรมงนี้ แล้วก็ทรงถามว่าเรื่องราวเป็นอย่างไร

ท่านคามนีจันทน์ก็เล่าถวายตั้งแต่เรื่องแรก ครั้งแรกในหลวงก็ทรงถามโจทก์คนแรกว่า เรื่องเป็นอย่างไร โจทก์นี้ก็กราบทูลว่าพราหมณ์คนนี้ขอยืมวัวไปแล้วก็ไม่คืนวัวให้ จึงได้ตั้งข้อหาว่าโกงวัวไป ในหลวงก็ทรงรับสั่งถามคามนีจันทน์ว่าจริงไหม

คามนีจันทน์ก็กราบทูลว่า “จริงตรงที่ขอยืมไป แต่ว่าวัวนี้ได้เอาไปส่งแล้ว เอาไปคืนแล้ว”

ในหลวงก็ทรงถามว่า “คืนนี้มอบเขาหรือเปล่า”

คามนีจันทน์ก็กราบทูลว่า “ไม่ได้มอบหรอก” แล้วก็เล่าเรื่องว่า “เจ้าของวัวเขากำลังกินข้าวอยู่ ก็เกรงใจเขา แต่ว่าเขาก็เห็นแล้วว่าเอาวัวเข้าไว้ในคอกเรียบร้อยแล้ว เพียงแต่ว่าไม่ได้บอกปากบอกเท่านั้นแหละ”

ในหลวงก็รับสั่งว่า “ถ้าอย่างนั้นก็ต้องถือว่าพราหมณ์นี้มีความผิด เพราะไม่ได้มอบให้เป็นทางการเป็นกิจจะลักษณะ เพราะฉะนั้นพราหมณ์นี้จะต้องเสียค่าปรับให้เขา ๑๔ ตำลึง แต่ว่าเจ้าของวัวนี้เห็นคามนีจันทน์เอาวัวเข้าคอก เพราะตอนหลังในหลวงทรงชี้ว่า “เห็นจริงหรือเปล่า จงบอกไปตามตรงนะ ฉันรู้อะไรดี” พราหมณ์เจ้าของวัวก็กลัว แกก็กราบทูลว่าเห็น ก็เลยทรงตัดสินไปว่า “เจ้าเห็น แต่เจ้าแจ้งความเท็จว่าไม่เห็น เพราะฉะนั้นให้ท่านคามนีจันทน์ไปควักลูกนัยน์ตาของเจ้าของวัวออกทั้งสองข้าง เพราะว่าเห็นแล้วทำเป็นไม่เห็น ให้ควักออกเสียจะได้หมดเรื่องหมดราวไป จะได้

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

ไม่เห็น เจ้าของวัก็เลยกลัว อ่อนวอนคามนี้จันทบอว่า “เอาเถิด เงินค่าปรับนี้ฉันไม่เอาหรอก ฉันจะแถมเงินให้อีก แต่อย่าถึง ควักลูกนัยน์ตาฉันเลย” เรื่องนี้แล้วแต่โจทก์จำเลยเขาจะตกลงกัน ในหลวงท่านก็ไม่ว่าอะไร เมื่อตัดสินไปแล้วหากเขาจะประนีประนอม กันได้ก็เอา ตกลงคามนี้จันทก็เลยได้เงินเพิ่มมาอีก สองคนผัวเมีย เจ้าของวันนั้นก็กลับไป เลยไม่ได้อะไร

ที่นี้มารายเรื่องของชายที่ลูกตายซึ่งไปฟ้องในหลวงว่า พราหมณ์นี้ตีเมียแถมจนกระทั่งเมียแถมตกลูกหรือว่าแท้งลูกตาย ในหลวงก็ทรงถามคามนี้จันทว่าจริงไหม คามนี้จันทก็เล่าเรื่อง ทั้งหมดให้ทรงทราบโดยตลอด เสร็จแล้วในหลวงก็ถามผัวหญิง คนนั้นว่า “ที่ว่าพราหมณ์นี้เขาตีเมียตายนะ ตัวเห็นหรือ มีพยาน หลักฐานอะไรไหม”

พราหมณ์นั้นก็กราบทูลว่า “ไม่มี”

ในหลวงทรงรับสั่งว่า “ถ้าอย่างนั้นเพียงแต่ว่ากล่าวตู่เฉยๆ โดยไม่มีหลักฐานชี้ไหม”

พราหมณ์ก็กราบทูลว่า ใช่ รายนี้ก็แจ้งความเท็จอีกเหมือนกัน เพราะฉะนั้นในหลวงจึงรับสั่งถามว่า “อยากได้ลูกชี้ไหม” แกก็ กราบทูลว่าใช่ เพราะว่าลูกอยู่ในท้องตั้ง ๗ เดือนแล้ว อีก ๓ เดือน หรือ ๒ เดือนก็จะคลอด แล้วนี้มาตายเสียเพราะพราหมณ์คนนี้เอง ในหลวงทรงรับสั่งว่า “เพราะฉะนั้นเมื่อท่านอยากได้ลูก พราหมณ์ คามนี้จันทนี้จึงเอาภริยาของเขาไปไว้ที่บ้านของท่านก็แล้วกัน จน กว่าจะมีลูกเมื่อไหร่ถึงค่อยเอาไปคืนเขา เอาลูกไปให้เขาแล้วเอา เมียไปคืนเขาด้วย เพราะว่าเราทำลูกเขาตาย เรียกว่ากรรมสนอง

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

กรรมอะไรอย่างนี้ แต่ว่าเพราะท่านนี้พูดความเท็จ ฉะนั้นพราหมณ์
คามนีจันทจึงเอนายคนนี้ไปตัดลิ้นเสีย เพราะกล่าวเท็จ” พราหมณ์
นั้นก็บอกพราหมณ์คามนีจันทว่า “ท่านอย่าทำลายแม่เรือนของ
ฉันเลย แล้วย่อมมาตัดลิ้นฉันเลย เอาอย่างนี้เถิด อยากรู้ได้เงิน
เท่าไร ฉันจะให้ ขอให้คามนีเล็กแล้วกันไปก็แล้วกัน” พราหมณ์
คามนีจันทก็ตกลง ก็เป็นอันว่าคดีที่ ๒ ก็หมดไป

คดีที่ ๓ เป็นคดีเรื่องม้า เรื่องม้านี้ ชักกันไปชักกันมา
พราหมณ์เจ้าของม้าก็รับว่าได้บอกให้ ๓ คนนี้ช่วยเอาอะไรข้างม้า
ก็ได้ ให้ม้านี้กลับไป แต่ว่าพราหมณ์คามนีจันทนี่เอาหินไปขว้าง
ทำให้ขาม้าหักไป ฉะนั้นในหลวงก็ทรงตัดสินให้พราหมณ์คามนีจันท
นี้ต้องใช้เงินเขา แต่ว่าเอาเงินของฉันทก็แล้วกัน เพราะพราหมณ์นี้
ไม่มีเงินหรอก จึงทรงให้เงินคามนีจันทไปพันหนึ่ง เพื่อเอาไปใช้เขา
แต่เพราะชายคนนั้นกล่าวความเท็จต้องถูกตัดสินอีกเหมือนกัน ชาย
คนนั้นก็จะถูกตัดสิน เห็นว่าได้เงินพันหนึ่งกับถูกตัดสินไม่คุ้มกัน
จึงบอกคามนีจันทว่า “ไม่เอาหรอก เงินพันฉันไม่เอาดอก ฉันจะให้
เงินอีก ขอให้คดีนี้เล็กกันไป” คามนีจันทก็ตกลง

คราวนี้ก็มาถึงเรื่องช่างसानเสื่อ ในหลวงก็รับสั่งถามอีก
พราหมณ์คามนีจันทก็เล่าให้ฟัง บอกว่าอยากตายจึงไปกระโดดภูเขา
ไม่ได้เจตนาจะฆ่าเขาหรอก ในหลวงจึงทรงถามลูกของช่างसानเสื่อ
ว่า “ทำไมเราเสียตายพ่อมากหรือ”

ลูกช่างसानเสื่อกราบทูลว่า “เสียตายเหลือเกิน”

ในหลวงก็ทรงรับสั่งว่า “นี่รูปธรรมนามธรรม เกิดมาแล้ว
ก็ตาย ตายแล้วจะให้ฟื้นขึ้นมาอีกไม่ได้ เมื่อท่านอยากได้พ่อ

พราหมณ์คามนีจันท์จึงรับแม่เขาไปไว้ในบ้านของท่าน และทำตัวเป็นพ่อเขาเสียด้วย”

ลูกช่างसानเลือกกราบทูลว่า “อย่างนี้ไม่เอาหรอก จะเป็นการคล้ายๆ ทั่วไปทำลายบิดาของตนที่ตายไปแล้ว ทำลายประเพณี” จึงบอกพราหมณ์คามนีจันท์ว่าไม่เอา และขอแถมเงินให้ ขอให้เลิกแล้วต่อกันไป เป็นอันว่าคดีทั้ง ๔ นั้นในหลวงก็ทรงตัดสินโดยเที่ยงธรรมแล้วโจทก์ทั้งหลายก็ยินดีที่จะยอมความกันหมด และแถมเงินให้พราหมณ์คามนีจันท์ทั้งนั้น

ที่นี้ก็เหลือปัญหาอีก ๑๐ ข้อ ที่มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายได้ถามมา ในหลวงทรงรับสั่งว่า เราจะตอบตามลำดับ แต่ว่าเอาตั้งแต่ตอนท้ายมา จะพูดถึงพราหมณ์เสียก่อนว่า ทำไมสมัยก่อนเคยทองได้แม่นยำ จำได้นาน สมัยนี้ทำไมลืม ในหลวงก็รับสั่งว่าแต่เดิมพวกมลายพเหล่านี้เขาเลี้ยงไก่ไว้ให้ขันยาม ขันเวลา นี่เป็นไก่ที่เป็นมงคล ฉะนั้นพอไก่ขันขึ้นมา ก็รู้ว่าเป็นเวลาไหนแล้วพราหมณ์ก็ตื่นขึ้นมาสาธยายมนตร์กว่าจะจบก็สว่างพอดี ที่นี้ต่อมาไก่ตัวนี้ตายไปก็หาไก่ใหม่มา ไก่ตัวที่ได้มาก็หลังนี้ขันไม่ตรงตามเวลานึกอยากจะขันเมื่อไรก็ขัน พอขันขึ้นมาที่ไร พราหมณ์ก็ตื่นมาสาธยายมนตร์ทุกที บางทีสาธยายจนหมดแล้วยังไม่สว่างเลย อีกนานกว่าจะสว่าง บางวันสาธยายยังไม่ทันจบ สว่างเสียแล้ว คือขันตามชอบใจ เพราะฉะนั้นการสาธยายมนตร์นี้จึงไม่เป็นเวลา ก็ทำให้วังเวงหาหวานอน บางทีตื่นมาสาธยายตั้งแต่ตีหนึ่ง พอตี ๓ จบแล้วยังไม่สว่าง บางทีมาขันตีห้าครึ่ง สาธยายไปได้หน่อยเดียวสว่างเสียแล้ว อย่างนี้ก็เลยไม่เป็นเวลาลำเวลา จิตไม่ค่อยเป็นสมาธิ

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

เพราะฉะนั้นท่านจงหาไก่ที่มันขันตามฤดูกาลตามเวลานี้ เรียกว่า ขันยามนี้เอามาได้แล้วท่านก็จะสามารถทำอะไรก็ได้ จำได้รวดเร็ว กับออกไป

เรื่องที่ ๔ ก็คือดาบสที่ท่านบอกว่า ผลหมากรากไม้ในวัดของท่านหมุนี่แย่ เพราะว่ารสมันเผื่อนผาดไปหมด ในหลวงก็รับสั่งว่า ท่านดาบสทั้งหลายเหล่านี้แต่ก่อนเจริญสมณธรรมดีหรือกตัญญูในศีลในธรรม สั่งสอนอบรมชาวบ้านตามหน้าที่ ตามกิจวัตรของตน แต่ว่าต่อมาท่านไม่ปฏิบัติสมณธรรมเหมือนเดิม เทียวประจบสอพลอต่อคฤหัสถ์ ทำหน้าที่ซึ่งไม่ใช่เรื่องของสมณะ ผิดสมณวิสัย เพราะฉะนั้นตั้งแต่ที่ท่านไม่ได้เอาใจใส่ในสมณธรรม หรือว่าไม่ได้บำเพ็ญสมณกิจให้สมกับฐานะของตน เพราะฉะนั้นผลหมากรากไม้ต่างๆที่มีอยู่ในวัดก็เลยเปลี่ยนแปลงไปหมด รสชาติของมันก็เผื่อนผาดไปหมด ถ้าหากว่าต้องการที่จะให้ผลไม้วัดนี้มีรสชาติเหมือนเดิม ก็ขอให้พระองค์เจ้าทั้งหลายจงบำเพ็ญสมณธรรมให้สมกับเป็นสมณะที่ดีมีศีลธรรม และก็ทำหน้าที่ของตนให้ถูกต้อง โดยการช่วยเหลืออบรมสั่งสอนชาวบ้านตามหน้าที่ แล้วผลหมากรากไม้ทั้งหลายนี้ก็จะกลับเหมือนเดิม ก็ขอให้ไปบอกดาบสทั้งหลายอย่างนี้

เรื่องที่ ๕ เป็นกรณีของพญานาคที่วน้ำในสระเคยใส เวลาที่ขุนมัวไป นี่พระองค์ก็รับสั่งว่าแต่เดิมพญานาคทั้งหลายก็อยู่ด้วยความสามัคคีธรรม แต่ว่าต่อมานาคทั้งหลายทะเลาะกัน แดกสามัคคีกัน กัดกันเอง พุดง่ายๆก็คือว่ากัดกันเอง น้ำก็เลยขุ่น เพราะว่ากัดกันไปกัดกันมา พัดกันไปพัดกันมา น้ำก็เลยขุ่น ถ้าหาก

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

ว่านาคทั้งหลายเหล่านี้จะตั้งอยู่ในความสามัคคีธรรมเหมือนเดิม น้ำก็จะใสสะอาดอย่างเดิมเช่นเดียวกัน

เรื่องที่ ๗ มาถึงปัญหาที่รูกขเทวดาบอกว่า สมัยก่อนนี้มีคนไปทำพิธีกรรม มีคนไปถวายเครื่องสักการะอะไรต่างๆ มาก เพราะรูกขเทวดาทั้งหลายนี้ได้คุ้มครองหมู่บ้านป่า คุ้มครองสัตว์ป่าเป็นอย่างดี ไม่ปล่อยให้พวกนายพรานทั้งหลายไปบุกรุก ไปยิงสัตว์อะไรทำนองนั้น คนก็เคารพนับถือ เพราะว่ามีต้นไม้แล้วทำให้เกิดความร่มรื่นหรืออย่างน้อยก็ทำให้น้ำท่วมนี้ลดน้อยลง มีคนเคยถามว่าทำไมถ้าตัดต้นไม้มากๆ แล้วน้ำมักท่วมบ้านท่วมเมืองบ่อยๆ สมัยก่อนไม่ท่วมมากมายเหมือนเดี๋ยวนี้ นี่ไม่ใช่ผมหรอก อาจารย์ผมท่านตอบเขาไป และผมก็ขอจำมาว่า ท่านตอบแล้วฟังเข้าใจง่าย ท่านบอกว่าต้นไม้มีมาก น้ำไม่ค่อยท่วม ถ้าตัดต้นไม้เสียหมดแล้ว น้ำจะท่วม ท่านก็เปรียบว่าเหมือนหัวคนนี่แหละ หรือจะพูดว่าศีรษะคนนี่แหละ ถ้ามีผมมากๆ เราเทน้ำลงไป ผมดูดน้ำเข้าไว้ ยังมีน้ำติดอยู่ แต่ถ้าหากว่าโกนหัวเสียให้หมด หรือว่าจะไม่โกน แต่ว่าหมดไปเองอะไรก็ตาม ถ้าเทน้ำลงไปแล้ว น้ำมันไม่ติด มันไม่เหลือ ก็เหมือนกับน้ำฝนที่ตกลงมานี้ ถ้ามีป่าไม้ รากไม้จะดูดน้ำไว้ได้มาก เพราะฉะนั้นน้ำก็ค่อยๆ ไหลลงมา แต่ถ้าตัดต้นไม้เสียหมด ฝนตกลงมาเท่าไรก็ไหลลงไปหมด เพราะฉะนั้นจึงเกิดน้ำท่วม ฉะนั้นรูกขเทวดานี้ต้องทำหน้าที่ของตน รักษาหมู่บ้านและสัตว์ทั้งหลายในป่านี้ให้เป็นที่รื่นรมย์ เพราะว่าคนเรานี้ถ้าหากว่าขาดต้นไม้เสียแล้วจะเดือดร้อน อย่างในกรุงเทพฯ เรายืน เราจะเห็นได้ว่าหาที่สำหรับพักผ่อนเกือบจะไม่ได้ เราโค่นต้นไม้หมด เวลานี้กำลังจะปลูกต้นไม้

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

กันอีก ดันไม้กับมนุษย์เรามีปฏิการะต่อกัน สิ่งที่เราไม่ต้องการ ดันไม้มันต้องการ สิ่งที่ดินไม้ไม่ต้องการ เราต้องการ นี่ถ้าเราเรียนทางวิทยาศาสตร์แล้วจะเห็นว่ามีความประโยชน์ต่อกันอย่างไร เพราะฉะนั้นก็บอกว่ารุกขเทวดาทั้งหลายนี้ควรจะเอาใจใส่ในการดูแลป่าไม้ควรจะเอาใจใส่ในการดูแลสัตว์ทั้งหลายที่อยู่ในป่า อย่าให้อนาทรร้อนใจ อย่าให้เดือดร้อน ในที่สุดประชาชนเขาก็จะมองเห็นความสำคัญของรุกขเทวดา เขาก็จะได้ให้เครื่องสักการะหรือว่าเอาเครื่องพลีกรรมทั้งหลายมาถวาย รุกขเทวดาเดี๋ยวนี้ก็เหมือนพนักงานป่าไม้ ถ้าพนักงานป่าไม้เอาใจใส่ป่าไม้และสัตว์ป่าดี ประชาชนก็ชื่นชมยินดี อย่างที่เราอ่านหนังสือพิมพ์ เราจะพบว่าพนักงานป่าไม้แถวเมืองกาญจน์นี่แก้ทำหน้าที่ของแกดี คนก็สรรเสริญชื่นชมยินดี แต่ว่าบางแห่งก็พลอยลักลอบตัดไม้กับเขาด้วย ก็เข้าคุกไปอะไรอย่างนี้ พวกรุกขเทวดานี้แหละเหมือนกัน

ที่นี้ก็มาถึง เรื่องที่ ๖ รายของนกกระทาที่จอมปลวก นกกระทาเกาะอยู่ที่จอมปลวกแห่งนั้นแห่งเดียวไม่ไปที่อื่น ในหลวงก็รับสั่งว่า ที่จอมปลวกนั้นมีทรัพย์ได้จอมปลวก เพราะฉะนั้นนกกระทาดูนี้โลกในทรัพย์ ไม่กล้าไปไหน กลัวคนอื่นจะมาเอาชุมทรัพย์ไปเสีย ก็เลยอยู่ที่นั่นแหละ เพราะฉะนั้นท่านจงไปขุดจอมปลวกเอาชุมทรัพย์ไปเถิด ทรัพย์สมบัติทั้งหลายที่อยู่ใต้จอมปลวกเรายกให้ท่านหมด

แล้วมาถึง เรื่องที่ ๕ คือ รายของเนื้อหรือว่ากวาง เรื่องของกวางนี้ก็เช่นเดียวกัน ในหลวงทรงรับสั่งว่า ที่มันกินหญ้าอยู่ใต้ต้นไม้ต้นเดียว มันไม่กินที่อื่น ก็เพราะว่าบนต้นไม้มีรังผึ้ง

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

ขนาดใหญ่ น้ำผึ้งหยดลงมาก็ทำให้หญ้าที่ได้ต้นไม้นั้นมีรสชาติ เปรี้ยว ร่อย หวานกว่าที่อื่น กวางตัวนี้มาติดรสหญ้าที่เจือน้ำผึ้ง จึงไม่ไปที่ไหน ฉะนั้นเราอนุญาตให้ท่านขึ้นไปเอารังผึ้งลงมาได้ เมื่อไปคั้นน้ำหวานแล้วแบ่งมาถวายเราบ้างนะ ส่วนที่เหลือก็เอา ไปเกิด จะเอาไปกินไปขายอะไรก็ได้ เสร็จแล้วกวางตัวนี้จะไปที่อื่น ได้เหมือนกัน

เรื่องที่ ๔ คือ รายของงู ซึ่งมีปัญหาว่าเวลาที่มันผอม มัน อดโซ่มันขึ้นมาจากรูไม่ค่อยจะได้ แต่ว่ากินอึ้ม ตัวอ้วน แล้วกลับ ลงไปได้คล่อง ในหลวงก็รับสั่งว่า ได้แผ่นดินตรงนั้น คือที่รูงูนี้ มันมีทรัพย์สมบัติอยู่ งูตัวนี้มีความโลภในทรัพย์ แม้จะหิวอย่างไร ก็ขึ้นมาไม่ค่อยได้ เป็นห่วงทรัพย์ ฉะนั้นแม้จะผอม กว่าที่จะขึ้นมา ได้นี้ยากเหลือเกิน ไม่ใช่ไม่มีกำลังหรอก เพราะความโลภในทรัพย์ สมบัติต่างหาก แต่ว่าเวลา กินอึ้มแล้วนี้ ทั้งๆที่ตัวอ้วนขึ้นแต่มัน ลงได้เร็ว ก็เพราะความห่วงทรัพย์นี้แหละ จึงรีบลงไป เหมือนกับ คนเราตัวใหญ่ๆ เวลากลัวขึ้นมา รื้อนี้ก็ปีนข้ามไปได้ บางทีโถง ทั้งโถงแบกไปได้ ลักษณะแบบนี้เพราะว่ามีตัวดัดตนหามากนั่นเอง เพราะฉะนั้นท่านจงไปขุดเอาทรัพย์สมบัติเหล่านี้ไปเกิด เรายก ให้หมด จะได้ตั้งเนื้อตั้งตัวได้

ที่นี้ก็มาถึง เรื่องที่ ๓ คือ รายของหญิงสาวรุ่นที่ว่าเป็น ของสามีก็อยู่ไม่ได้ บ้านของพ่อแม่ก็อยู่ไม่ได้ เพราะอะไร ในหลวง ก็รับสั่งว่า ผู้หญิงคนนี้มีชู้ เวลาออกจากบ้านสามีก็บอกว่าจะไป นอนบ้านพ่อแม่ แต่ความจริงมาแหวะที่บ้านชู้ แต่ไปถึงบ้านพ่อ แม่แล้ว ก็บอกว่าคิดถึงสามี จะกลับไปนอนกับสามี ก็ออกจาก

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

บ้านพ่อแม่แล้วก็มานอนที่บ้านซู้อีกนั่นแหละ เพราะฉะนั้นบ้านพ่อแม่ก็ไม่อยากอยู่ บ้านสามีก็ไม่อยากอยู่ เพราะผู้หญิงคนนี้มีซู้ไปบอกนางเกิด บอกว่าเรารู้

ที่นี้พอมมาถึง เรื่องที่ ๒ คือ หญิงแพศยา ในหลวงทรงรับสั่งว่าที่ราคาตกไปเดี๋ยวนี้ไม่ค่อยมีใครเขามาเที่ยวก็เพราะว่าหญิงแพศยาคคนนี้แกล้งเห็นแก่เงิน คือตามปกติเมื่อเขามาเช่าตัวไปนี่ แม้จะเป็นรายชั่วโมงหรือรายวันอะไรก็แล้วแต่ เมื่อใครมาก่อนก็ต้องไปกับเขาก่อน แต่ว่าหญิงแพศยาคคนนี้ครั้งแรกก็รู้สึกว่าเป็นไปตามหน้าที่โดยเคร่งครัด แต่ต่อมาเห็นแก่เงิน บางทีคนที่มาทีหลัง แต่มีเงินมากกว่า ก็ไป ผัดคนที่จองไว้ก่อน บอกว่าวันนี้ไม่ว่างหรืออะไรทำนองนั้น แล้วก็ไปกับคนมาทีหลัง เพราะเห็นแก่เงินทอง เมื่อชาวนี้อยู่กันไปทั่วๆ เขาก็เห็นว่าผู้หญิงแพศยาคคนนี้เป็นคนเห็นแก่เงิน ไม่รักษาคำพูด ไม่รักษาคำมั่นสัญญา ต่อไปก็เลยไม่มีใครเขามาเที่ยว ก็เลยต้องอดอยากไม่ค่อยมีรายได้เหมือนเดิม ไปบอกเกิดเรารู้เรื่องนี้ดี

ที่นี้พอมมาถึง รายสุดท้าย ซึ่งความจริงก็เป็นปัญหาแรก บ้านนายส่วยหรือว่ากำนันผู้ใหญ่บ้าน บอกว่าแต่เดิมมารู้สึกว่าเป็นหนุ่ม มีผิวพรรณผ่องใส มีเงินมีทอง มียศมีศักดิ์ ก็เพราะว่าตอนเป็นกำนันใหม่ๆ ก็เป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม ตัดสินคดีความต่างๆ ของชาวบ้านด้วยความยุติธรรม ชาวบ้านก็เคารพนับถือ เพราะฉะนั้นก็เป็นคนมีลาภ มีสักการะ มียศ มีคนเคารพนับถือก็ทำให้ผิวพรรณผ่องใสราศีดี แต่ต่อมานี้มีคอร์รัปชั่นตัดสินผู้ที่ถูกให้เป็นฝ่ายผิด ผู้เป็นฝ่ายผิดให้เป็นฝ่ายถูก แล้วแต่ใครจะมาตัดสินบน

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ตั้งแต่รับสินบนมาเรื่อยๆ ไม่ได้ตั้งอยู่ในธรรม เพราะฉะนั้นตัวเองก็เลยไม่เป็นที่เคารพนับถือของคนทั้งหลายต่อไป ก็เลยทำให้คนเขาไม่มีศรัทธา ไม่มีความเคารพต่อไป ใครเขาก็ไม่นับถือ รายได้ก็ตกเมื่อรายได้ตก เงินทองไม่ค่อยมี ฆราวาสก็ไม่พอใจเหมือนเดิม

นี่ก็เป็นเรื่องที่แสดงให้เห็นพระปรีชาสามารถของพระเจ้าอาทสมุทซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์ ที่แสดงให้เห็นว่าผู้ที่ปกครองบ้านเมืองนั้นจะต้องตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม จะต้องมีความสามารถตัดสินใจได้เที่ยงธรรม.

เมื่อข้าพเจ้าไปร่วมผ่าตัดพระพุทธรศาสนา

วันนี้ผมอยากจะพูดในหัวข้อเรื่อง “เมื่อข้าพเจ้าไปร่วมผ่าตัดพระพุทธรศาสนา” ซึ่งท่านผู้ฟังก็คงจะได้ทราบเมื่อเร็วๆ นี้ ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้จัดรายการขึ้นมารายการหนึ่งเรียกว่า “นิทรรศการเกี่ยวกับการผ่าตัดพระพุทธรศาสนา” และผมเองก็ได้รับเชิญให้ไปร่วมอภิปรายในรายการนั้น ก็ได้ทราบว่ารายการผ่าตัด จนกระทั่งถึงวันไปแล้วจึงได้ทราบว่า อ้อ! เขาจะให้ไปผ่าตัดนี้เอง ความจริงตอนแรกผมได้รับเชิญให้เป็นผู้ดำเนินการอภิปราย ผมก็เห็นมีพระผู้ใหญ่ท่านไปด้วย คือมีท่านเจ้าคุณราชปัญญา-

บรรยายที่ตำหนักสมเด็จพระสังฆราช วัดมหาธาตุ และตีพิมพ์ในนิตยสาร “ข้อฟ้า” ฉบับมกราคม ๒๕๑๔

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

นันทมนี ร่วมอยู่ในรายการของผู้จะอภิปราย ผมก็นึกว่า เอ, เห็นจะไม่ใช่ไรเพราะมีพระผู้ใหญ่ไปร่วมด้วย แต่ผมก็แปลกใจว่า จะให้ผมเป็นผู้ดำเนินการอภิปราย คือคนเชิญเขาก็ไม่ได้เป็นผู้ที่รู้จักกับผมหรอก เขาบอกว่าทางมหาวิทยาลัยหรือทางคณะเขา แนะนำมาให้เชิญผมเป็นผู้ดำเนินการอภิปราย แต่ถึงวันจริงเช้า ผมกลับเป็นผู้อภิปรายไป เขาบอกว่าท่านเจ้าคุณปัญญาฯ ท่านไม่รับ เพราะว่าท่านบอกว่าอภิปรายท่านไม่ถนัด ถ้าไปพูดคนเดียว ท่านพูด พูดรายการอย่างนี้ท่านไม่พูด ก็เป็นอันว่ารายการนั้นผมก็เลยต้องไปอภิปรายกับเขาด้วย ตอนที่ไปอภิปรายนี้จึงรู้ว่า อ้อ! เขาจะไปผ่าตัดกันนี้เอง และในวันนั้นก็ปรากฏว่ามีพระร่วมอภิปราย อยู่องค์หนึ่ง แต่หนังสือพิมพ์สยามรัฐบอกว่า “คนหนึ่ง” นี่ก็เป็นเรื่องของหนังสือพิมพ์เขาจะว่าอย่างไรเป็นเรื่องของเขา ในที่สุดผมก็รู้สึกว่ ผมดีใจมากที่ได้มีโอกาสไปร่วมในรายการนั้น และก็ไปในวันแรกและก็พูดเป็นคนแรก และเขาบอกว่าเขาดังเรื่องไว้ว่า “เมืองไทยเป็นเมืองพุทธจริงหรือ?” ผมบอกว่าเมืองไทยนี้ยังเป็นเมืองพุทธไม่จริง ว่าอย่างนั้น ต่อมาก็มีอาจารย์คนหนึ่งเขาคัดค้าน เพราะว่าเมืองไทยเป็นเมืองพุทธจริงๆ เพราะเราจะดูเพียงแค่กรุงเทพฯ นี่ไม่พอ ถ้าไปต่างจังหวัดแล้ว เราจะเห็นได้ว่า คนไทยเรานี้เป็นชาวพุทธเต็มที่ ผมก็บอกว่เราลองกันคนละแง่ คือผมไม่ได้ว่าเมืองไทยนี้ไม่ได้เป็นเมืองพุทธ แต่ผมว่าเป็นเมืองพุทธยังไม่จริง เพราะเรายังไม่เข้าถึงขั้นสูงสุดของพระพุทธศาสนาที่แท้ เพราะว่าถ้าหากว่าเราพูดถึงในระดับของชาวบ้านทั่วไป ผมว่าไม่ว่าจะถือพุทธหรือถืออะไรก็มีคล้ายๆกันคือ ระบบศีลธรรมนี้

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

มีด้วยกันทั้งนั้น เพราะว่าทุกศาสนาก็เป็นไปในลักษณะคล้ายๆกัน แต่ว่าพระพุทธศาสนาต่างกับศาสนาอื่นก็คือว่าเรามีหลักการอันสูงส่งซึ่งศาสนาอื่นไม่มีถึง นี่คือความต่างกัน “ไม่ใช่ว่าเพียงประพฤติดีละชั่ว หรือเพียงละชั่วประพฤติดี” เท่านั้น ซึ่งอย่างนี้ทุกศาสนาสอนเหมือนกันหมด และถ้าหากว่าเราจะบอกว่าเอากันแค่นั้นพอแล้ว ผมก็ว่ามันพอสำหรับในสมัยอดีต แต่ไม่พอสำหรับในสมัยปัจจุบัน ซึ่งประชาชนต้องการเข้าถึงธรรมะหรือหลักสัจธรรมที่แท้จริงยิ่งขึ้น ซึ่งเราจะพบว่าพวกนักศึกษาในมหาวิทยาลัยเวลานี้รู้สึกว่าเขาจะเบื่อๆศาสนามากขึ้น ที่เบื่อนี้เพราะว่าเขาไม่เห็นว่าการศาสนาช่วยประโยชน์อะไรได้เท่าไรเลย บางคนเขาบอกว่าเขานับถือวิทยาศาสตร์เป็นพระเจ้า ทั้งๆที่เขาลงทะเบียนไว้ว่านับถือศาสนาพุทธนั่นแหละ แต่เขาบอกว่าเขาถือวิทยาศาสตร์เป็นพระเจ้า เพราะวิทยาศาสตร์นี้สามารถดลบันดาลอะไรต่ออะไรต่างๆให้ นี่เป็นการมองกันหลายๆแง่ แต่ว่าผมนี้ผมถือว่าผมเดินสายกลาง ผมบอกว่าที่เมืองไทยยังไม่เป็นเมืองพุทธที่แท้จริง ผมก็มองใน ๒ แ่ง คือมองทั้งแง่ในวัด และมองในแง่นอกวัด ผมขอพูดทั้ง ๒ แ่ง ที่ว่าถ้ามองในวัดนี้ ผมว่าเมืองไทยยังไม่เป็นเมืองพุทธที่แท้จริง เพราะว่าผมไม่ได้ถือเอาจำนวนวัดเป็นเครื่องวัดว่าเมืองไทยเป็นเมืองพุทธแค่ไหนเพียงไร ผมไม่ได้ถือเอาจำนวนพระเป็นเครื่องวัดว่าเมืองไทยนี้เป็นเมืองพุทธแค่ไหนเพียงไร แต่ว่าเราจะต้องวัดด้วยสิ่งที่มีลักษณะที่ลึกซึ้งยิ่งกว่านั้น เพราะว่าเรื่องวัดวาอารามนี้ เรามีเงิน เราก็สร้างได้ ไม่ยากอะไร แต่ว่าเราลองคิดดูว่าเวลานี้เรามีวัดสองหมื่นกว่าวัด พอไหม ผมก็บอกว่าถ้าหากว่าอยู่

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ในลักษณะอย่างนี้ ผมว่าพอ แต่ถ้าหากว่าจะทำให้ดีกว่านี้ผมว่ายังไม่พอ เพราะในสมัยที่ผมเป็นเด็กเมื่อเรียน ม. ๓ เขาบอกว่า เมืองไทยนี้มีประชานราว ๑๔ ล้านคน เรามีวัดอยู่ ๒ หมื่นกว่าวัด เวลานี้ประชาชนเมืองไทยมีราว ๔๐ ล้านคน เราก็มีวัดอยู่สองหมื่นกว่าวัด จำนวนของวัดไม่ได้เพิ่มขึ้น สถิติของพระไม่ได้สูงขึ้น เมื่อสมัยมีพลเมือง ๑๔ ล้านคน พระก็มีประมาณสองแสนรูป เดียวนี้เรามีพลเมืองกว่า ๔๐ ล้านคน ก็มีพระประมาณสองแสนรูป สถิติไม่ได้สูงขึ้นเลย แต่ที่ว่าสถิติจำนวนพระไม่ได้สูงขึ้นนี้ ผมไม่สนใจหรอก คือถ้าหากว่ามีจำนวนพระเพิ่มขึ้นไปตั้ง ๕ - ๖ แสนนี้เราจะหนักใจยิ่งกว่านี้ เพราะเวลานี้พระเองท่านก็บิณฑบาตไม่พอฉันอยู่แล้ว ถ้าจะมาจากต่างจังหวัดมาอยู่ในกรุงเทพฯ ญาติโยมก็ต้องส่งข้าวปลาอาหารข้าวสุกข้าวสารมาถวาย และจะต้องมีลูกศิษย์หุงถวาย เพราะบางที่ท่านเดินบิณฑบาตกลับมา บางทีก็บาตรเปล่ากลับมา ไม่ได้อะไรกลับมา แต่ผมก็บอกว่าถึงท่านไม่ได้อะไร ท่านก็ควรจะออกทุกวัน ที่ผมบอกอย่างนี้ก็เพราะว่าหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือว่าหลักของพระนี่เราถือว่าบิณฑบาตนี้เป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่ง และถ้าหากว่าเรานึกถึงความเป็นไปในปัจจุบันหรือถ้าหากว่าเรานิยมแบบตะวันตก

ฝรั่งเขาก็จะต้องออกมอร์นิ่งวอล์ก (morning walk) ตอนเช้าๆเป็นการออกกำลังกาย สูดอากาศอันบริสุทธิ์

พระท่านก็ออกแต่เช้าเหมือนกัน ท่านก็มอร์นิ่งวอล์กเหมือนกัน แต่ท่านไม่ได้วอล์กเฉยๆ ท่านได้ข้าวด้วย

เพราะฉะนั้นถ้าหากว่าจะได้ข้าวกลับมาด้วยก็ถือว่าเป็นผล

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

พลอยได้ ถ้าไม่ได้ก็ได้มอร์นิงวอล์ก ก็ดีแล้ว เดินเข้าๆออกกำลังไปในตัว ถ้าไม่ได้ออกกำลังกายเลย ก็จะเป็นโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ร่างกายก็ไม่แข็งแรง เพราะฉะนั้นผมก็บอกว่าท่านจะได้อาหารหรือไม่ก็ได้เดินไปเถิดครับ นึกว่าโปรดัสต์ และความจริงก็โปรดตัวเองด้วย

ทีนี้เรามามองในแง่หนึ่งที่ผมบอกว่าจำนวนวัดนี้มันไม่ได้เพิ่มขึ้น ควรจะเพิ่มให้ได้สัดส่วนกับประชาชนเหมือนกัน แต่คราวนี้เป็นปัญหาว่า สมมุติว่าเราจะสร้างวัดเพิ่มขึ้นมาอีกสองสามหมื่นวัดนี้ มันจะได้ประโยชน์อะไรหรือ เพราะว่าในปัจจุบันนี้เกือบจะไม่ได้ประโยชน์อะไร อย่าไปคิดว่าผมเป็นคอมมิวนิสต์ขึ้นมา คือผมพูดแบบกลางๆ

ที่ว่าไม่ได้ประโยชน์อะไร เพราะเวลานี้มีวัด ๒ หมื่นกว่าวัด บางวัดหาสมภารไม่ได้นะครับ นอกจากในกรุงเทพฯ บางทีก็แย่งกันเป็นสมภาร ต่างจังหวัดบางที่อ่อนวอนให้ใครมาอยู่เป็นสมภารนี้ ท่านก็ไม่อยากจะเป็นหรอก เพราะฉะนั้นจึงปรากฏว่าเวลานี้เรามีวัดที่ปราศจากสมภารนับเป็นร้อยๆวัด แล้วสมภารที่ถึงขั้นมาตรฐานจริงๆบางทีก็หาไม่ได้ ก็ต้องเอาชนิดที่ยังไม่ถึงขั้นมาตรฐานนี้เป็นสมภารไปก่อน คือเมื่อยังหาได้ยังไม่ถึงขั้นมาตรฐานนี้เป็นเวลานี้เพียงสองหมื่นกว่าวัด เรายังแก้ปัญหามาไม่ตก จะสร้างมาทำไม ตั้งสี่หมื่นห้าหมื่นวัด แต่ว่าถ้าเรามองในแง่ถึงความต้องการของประชาชนที่จะบวชเรียนนี้เป็นเรื่องที่น่าเห็นใจ คือเรามองกันหลายๆแง่ สมัยก่อนเรามี ๒ หมื่นวัด มีประชาชน ๑๔ ล้านคน สมมุติว่าเรามีที่หรือกุฏิพอจะให้กุลบุตรมาบวชได้สบายๆ เดียวนี้ ถ้าหากว่าเราจะไปบวชอยู่วัดไหนก็ตาม บางที่ต้องไปบอกล่วงหน้าว่า

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

ปีนี้ผมจะเอาลูกชายไปบวช ผมจะเอาหลานไปบวช ฉันจะเอาน้องไปบวช เรียกว่าจองกฐินไว้ก่อน ไม่อย่างนั้นกฐินไม่พอ และพวกที่มาจากต่างจังหวัด เพื่อมาศึกษาเล่าเรียนในกรุงเทพฯ นี้ ก็มักหากฐินอยู่ไม่ค่อยได้ เพราะว่าท่านจะต้องมาอยู่ประจำ ที่อยู่ได้นี้หมายความว่าอยู่ได้ชั่วคราว อย่างเวลาเข้าพรรษานี้ พระบวชใหม่ท่านอาจจะอยู่รวมกฐินละ ๒ รูปก็ได้ แต่ว่าถ้าจะมาอยู่เรียนหนังสือหรือว่ามาทำงานนี้ควรจะต้องเป็นเอกเทศ นี่เป็นปัญหาที่สำคัญเหมือนกัน แต่ว่าเรามีการแก้ปัญหาของเราโดยปริยาย ซึ่งการแก้ปัญหานี้ก็มีอยู่ คือ การบวชของเรานี้เป็นระบบบวชแล้วสิก ถ้าหากว่าเรามีการบวชโดยไม่สิก ผมก็คิดว่าจะต้องเดินขบวนขับพระออกจากวัดเหมือนกัน เพราะว่าคนรุ่นใหม่จะมาบวชก็จะมีกฐินอยู่ เพราะพระเก่าไปอยู่เต็มหมดแล้ว แล้วไม่ยอมออกสีกที่ ก็ต้องมาเดินขบวนขอให้ออก ผมจะบวชบ้าง ไม่อย่างนั้นก็ต้องสร้างวัดเพิ่ม นี่ก็เป็นวิธีที่ว่าเปลี่ยนกันบวช ผลัดกันบวช ก็รู้สึกว่าได้ผล ได้ผลในแง่ที่ว่าเราสามารถแทรกพระพุทธรูปศาสนานี้เข้าไปทุกมุมเมือง คือคนที่มาบวชน้อยอย่างน้อยควร ๓ เดือน ถ้าบวชเพียง ๑๕ วัน ผมไม่อยากจะเอาเข้าบัญชี คือผมอยากจะขึ้นบัญชีตั้งแต่ ๓ เดือนขึ้นไป เพราะเราบวช ๑๕ วันไม่ได้อะไรครับ ปฏิสังขา โยช นี่บางที่ยังท่องไม่ได้เลย สมัยก่อนเราบวชเราจะต้องไปอยู่วัด เป็นนาคราวๆ ๓ เดือนถึงจะมาบวช เมื่อเราบวชวันนั้นก็สามารถสวดมนต์เย็นได้แล้ว เพราะท่องได้หมดตั้งแต่ก่อนบวช

แต่เดี๋ยวนี้พอบวชแล้วเราถึงจะมาเริ่มท่อง บางทีออกพรรษาแล้วยังท่องได้ไม่จบเลย สิกเสียแล้ว บางทีไม่มีโอกาสไปนั่ง

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

สวดมนต์หรือ บางทีก็ไปต่อท้ายเขาโดยที่สวดไม่ได้ การที่นิมนต์พระที่สวดมนต์ไม่ได้ไปสวดมนต์นี้ผมสงสัยว่าเพราะผมเองเคยโดนมาแล้ว แหม! บทสวดที่สวดกันนี้เรารู้สึกว่ามันยาวเหลือเกิน เมื่อไรจะจบเสียที ถ้าบทไหนเราสวดไม่ได้ เหนื่อยแตกเลยครับ อายเขา จะทำปากขมุขมิบก็หุบหุบมิบไม่เท่าเขา เขาอ้า เราหุบอะไรอย่างนี้ เพราะฉะนั้นน่าเห็นใจ คือผมขนาดที่ว่าบวชมาหลายพรรษา บางทีไปเจอสวดบางแห่ง บทนี้เราไม่เคยสวดเลย เข้าไปสวดในวังนี้เขาไม่ได้บอกว่าจะสวดอะไรบ้าง บางทีมีบางบทที่หัวหน้าท่านขึ้นมา เราสวดไม่ได้รู้สึกอายเหลือเกิน และบทนี้ความจริงก็ไม่ยาวหรือ บางทีอาจจะสักหน้าหนึ่ง แต่เราฟังดูสัก ๘ หน้า เมื่อไรจะจบสักที เพราะไม่กล้ามองใคร ต้องนั่งก้มหน้าตลอดเวลาเลยครับ เพราะฉะนั้นการบวชของเราเดี๋ยวนี้มักเป็นแบบสุกเอาเผากินมาก ยิ่งบวช ๗ วัน ๑๕ วันไม่ได้อะไรหรือ สึกไปแล้ว พอสึกไปเขาก็เรียกว่า “ทิด” เพราะถือว่าเป็นบัณฑิตแล้ว โดยที่ไม่รู้อะไรเลย นี่เป็นเรื่องที่ทำให้เสื่อมเสียเกียรติได้เหมือนกัน แต่ทั้งนี้ก็ไม่ได้หมายความว่า การบวช ๑๕ วันนี้จะไม่รู้ศาสนา บางคนแกรู้จักก่อนมาบวชด้วยซ้ำ บางทีรู้ดี แต่อย่างนี้มีเป็นจำนวนน้อย เมื่อเทียบกันแล้วมีจำนวนน้อยมาก

ที่ผมบอกว่าเมืองไทยไม่เป็นเมืองพุทธที่แท้ในแง่ของพระ ผมก็บอกว่าพระในปัจจุบันนี้ที่ให้ความรู้แก่ประชาชนที่แท้จริงมีไม่พอแก่ความต้องการ เรายังไม่มีครูอาจารย์ที่เป็นพระที่จะไปช่วยสั่งสอนเด็กนักเรียนในโรงเรียนได้ ซึ่งบางคนเขาก็ไม่เห็นด้วย เขาเห็นว่าพระไม่ควรจะเอาไว้บูชา คือไม่ควรจะไปยุ่งกับสังคมเขา ไม่ควร

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

จะต้องไปสั่งสอนอบรมตามโรงเรียน ซึ่งเขาว่าเป็นเรื่องคฤหัสถ์ นี่แล้วแต่มองกันคนละแง่ ทีนี้ถ้าหากว่าคิดจะให้พระอยู่เฉยๆ เป็นพระประธานอย่างนี้แล้ว ท่านไม่ได้ทำประโยชน์ให้แก่สังคมเลย เราก็จะบอกว่าพระนี่เบียดเบียนสังคม หนักสังคม ทำให้สังคมต้องรับภาระเพิ่มเติมโดยที่พระไม่ได้ทำอะไรให้แก่สังคม เราก็จะต้องมาเล่นงานพระอีก ถ้าหากว่าพระไปทำประโยชน์ให้แก่สังคมบ้าง ชาวบ้านบางพวกก็ต่อว่าอีก หาวว่าพระนี่ไปยุ่งกับสังคมเกินไป ผมก็บอกว่าพระนี่ควรจะช่วยสังคม แต่ว่าให้มันเหมาะสมกับสมณวิสัยของตน ไม่ใช่ใช้อย่างมีรายการผ่าตัดพระพุทธรูปศาสนา ที่หนังสือพิมพ์ไม่เรียกพระว่า “องค์” บอกว่าพระ “คน” หนึ่ง และแถมบอกว่าขอใช้คำว่า “คน” เพราะฟังพูดแล้วไม่เป็นพระ คือสมณสารูปหรือลักษณะแห่งความเป็นพระนี่ไม่มี คือไปพูดแบบนักการเมือง นี่ก็แปลกตรงที่ว่า “เวลาเป็นพระอยากจะพูดการเมือง ถ้าสึกออกไปแล้วการเมืองก็จะไม่พูด ก็จะไปเทศน์แทนพระเสียอีก” นี่มักสับสนกัน อย่างนี้ คือคนไม่รู้จักหน้าที่ ผมบอกว่าคุณคนคล้อย่างนี้แหละควรจะเอามาผ่าตัดด้วย คือพระที่ไม่ได้ทำหน้าที่ของพระให้เหมาะสมแก่ภาวะของตน อย่างนี้ควรจะจับมาผ่าตัดเสียบ้าง เพราะบุคคลเหล่านี้แหละที่ทำให้ศาสนาเสื่อม หรือว่าบางทีท่านก็ใช้ภาษาซึ่งไม่ใช่สมณโวหาร และไปพูดในที่ชุมนุมของคนที่มีความรู้ทั้งหลาย เช่น พูดเรื่องอาบอบนวดบ้าง เรื่องไปนวดบ้าง อะไรต่างๆ แล้วบางทีก็มากกว่านั้น ซึ่งไม่ใช่เรื่องที่พระควรจะไปพูด หรือว่าจะใส่อยู่ตะเกาออกไปหรืออะไรต่างๆ นี่ไม่ใช่เรื่องของพระหรอก แต่ว่าถ้าเรามองในแง่หนึ่ง พระท่านก็เป็นประชาชนนี่ ดัดสัญชาติไม่ออก แยกกันไม่ออกจริงๆ แต่ว่าเรา

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ก็ต้องรู้ว่าเมื่อไรควร เมื่อไรไม่ควร เพราะการที่ไม่รู้จักว่าอะไรควร อะไรไม่ควรนี้แหละ เป็นจุดหนึ่งที่ทำให้คนเขาเสื่อมศรัทธาในศาสนา หรือบางทีพระเราก็จูงประชาชนไปในทางที่ผิดเสียเอง ประชาชนเข้า วัดแทนที่จะได้ธรรมะ แทนที่จะได้สัจธรรมหรือว่าความรู้ในด้าน ศาสนาโดยตรง กลับไปได้เรื่องที่ไร้สาระซึ่งไม่ใช่เรื่องของพระโดยตรง อย่างเช่นพวกเสกกระหม่อมหรือว่าลงกระหม่อม เป่าน้ำมันต์อะไร ทำนองนี้ ความจริงผมก็ไม่ใช่พวกแอนตี้พวกนี้หรอก ผมถือว่ามี ประโยชน์เหมือนกัน แต่ว่าบางทีมันก็มักจะมากเกินไป ผมเคย นึกถึงผู้หลักผู้ใหญ่ในวงราชการบ้านเมืองนี้ บางทีท่านเข้าวัดมาทำ อะไรรู้ไหม มาสะเดาะเคราะห์ ไม่ใช่มาถามปัญหาหรือถามธรรมะ หรือมาเพื่อสะเดาะเคราะห์ มาเพื่อหาฤกษ์ยามเท่านั้นเอง นี่คือผู้ใหญ่ที่ท่านเข้าใจศาสนา และก็เลยทำให้ผมนึกว่าขนาด นักศึกษามหาวิทยาลัยนี้แถมรู้จักพระเพียงขนาดที่ว่าพูดการเมืองได้ แต่ว่าพูดเรื่องศาสนาไม่ได้มันแหละ คือพระที่เป็นแบบฉบับของ นักศึกษา กลายเป็นอย่างนั้นไป นี่จุดเสียที่ทำให้ศาสนาเสื่อมไป ทุกๆวัน ที่นี้เราก็บอกว่าแล้วพระนี่ไม่สอนชาวบ้านให้รู้เรื่อง ผมก็บอกว่าชนิดที่สอนรู้เรื่องก็มี ชนิดที่ว่าสอนไม่รู้เรื่องก็มี นี่เพราะว่าเราไม่ได้ปรับปรุงแก้ไขกันมาตั้งแต่ต้น ผมเองนี่สมัยที่ผม เป็นพระ ผมไปเทศน์ที่กรมประชาสัมพันธ์และเทศน์ครั้งสุดท้าย ต่อไปเขาไม่นิมนต์ ก็เพราะว่าเวลาเทศน์นี้เขาจะต้องให้ส่งสำนวน เทศน์ไปที่กรมประชาสัมพันธ์เสียก่อน เพื่อจะตรวจดูว่ามีข้อความ ใดที่จะไปกระทบกระเทือนการเมืองบ้างหรือไม่ ความจริงคราวนั้น ไม่ได้เกี่ยวกับการเมืองหรอก ผมก็เขียนธรรมะของผมไปตามหัวข้อ

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

ที่เขากำหนดให้ แต่พอถึงวันจะเทศน์นี้เขาก็ส่งฉบับที่เขาแก้ไขมาให้ผมก็คิดว่า เอ ผมจะให้พระราชาสมาแก่สำนวนพระธรรมเทศนาของผมได้หรือ แม้ว่าคนแก่จะเป็นเปรียญ ๙ ประโยค ผมก็ ๙ ประโยคเหมือนกัน และผมก็ไม่ได้ถือว่าคนคนนั้นจะต้องมีความรู้ดีกว่าผม และผมก็ไม่ได้ถือว่าผมมีความรู้ดีกว่าเขา แต่ผมถือว่าผมเขียนไม่กระทบกระเทือนการเมือง และมาแก้ของผมเพื่อประโยชน์อะไร เวลาเทศน์ผมก็ไม่เอา ผมเอาฉบับของผมมาเทศน์ ตั้งแต่นั้นมาเขาก็เลิกนิมนต์ เรื่องมันเป็นอย่างนี้ครับ มันเป็นเรื่องที่แปลก ทำไมจะต้องให้พระราชาควบคุมการเทศน์ของพระด้วย ถ้าหากว่าเรื่องเทศน์นี้ไม่เกี่ยวกับการเมืองก็น่าจะต้องผ่านไป ถ้าหากว่าผมเป็นเปรียญ ๓ ประโยคแล้วผู้เป็นเปรียญ ๙ ประโยคมาแก้ของผม ผมก็ไม่ว่า นี่ผมก็เป็นเปรียญเท่าๆกับผู้แก้ และผมก็อาจจะมีความรู้ในด้านอื่นสูงกว่าท่านด้วยซ้ำ เพราะฉะนั้นผมไม่ยอม นี่วิธีหนึ่งที่ผมได้ต่อสู้มาในทางศาสนา คือไม่ยอมที่จะให้พระราชนิพนธ์เข้ามามีอำนาจเหนือพระในสิ่งที่มันไม่ใช่วิสัยของเขา เราควรจะปรับปรุงแก้ไขตัวเอง

แต่พระนี่แปลกครับ บางทีตัวเองก็ไม่ยอมแก้ไขตัวหรอก คอยให้คนอื่นเขามาจีเสียก่อน นึกถึงเมื่อสมัยพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ พระได้เคยแตกแยกกันเป็นสองฝักสองฝ่าย คือภิกษุชาวเมืองโกสัมพีเพียงมาวัดเคร่งกันว่าฉันนี่เคร่งกว่าท่าน คือฝ่ายนักกฎหมายหรือพวกวินัยธรพวกหนึ่ง ฝ่ายนักเทศน์คือพวกธรรมกถึกพวกหนึ่ง พระธรรมกถึกท่านเข้าไปในห้องน้ำ เมื่อท่านทำกิจของท่านเสร็จแล้วท่านก็ออกมา พระวินัยธรเข้าไปบ้าง ก็ไปเห็นน้ำในขันมันเหลืออยู่ ตามหลักของพระวินัยธรนี้ถ้าใช้น้ำแล้วต้องเทให้หมด

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

เพราะว่าเหลือทิ้งไว้คนอื่นเขารังเกียจว่าน้ำนี้ใช้ทำอะไรบ้างก็ไม่รู้
นี่เรื่องของพระพุทธเจ้า นี่เรื่องความเป็นผู้ดีที่ท่านมีมากเหลือเกิน

พระวินัยธรก็มาถามพระธรรมกถึกว่า “ท่านทั้งน้ำไว้ใช้ไหม”

พระธรรมกถึกก็บอกว่า “ใช่”

พระวินัยธรก็ถามว่า “ท่านไม่ทราบหรือว่ามันเป็นอาบัติ”

พระธรรมกถึกก็บอกว่า “ผมไม่ทราบ ถ้าเป็นอาบัติ ผมก็
จะขอแสดงอาบัติ ขอลงอาบัติกับท่านเลยครับ”

พระวินัยธรก็บอกว่า “ถ้าไม่รู้ก็ไม่ใช่” กลับกันเสียอีกแล้ว
ถ้าไม่รู้ก็ไม่ใช่

พอกลับไม่ใช่ พระธรรมกถึกองค์นั้นท่านก็ไม่แสดงอาบัติ
ท่านก็ไม่ปลงอาบัติ เพราะว่าพระวินัยธรว่าไม่เป็นอาบัตินี้ ท่านไม่รู้
กฎหมาย ไม่รู้เรื่องวินัย ส่วนพระวินัยธรองค์นั้นท่านรู้ เมื่อท่าน
บอกไม่เป็น ก็ไม่เป็น พระธรรมกถึกก็เขื่อนักกฎหมาย ว่าอย่างนั้นเกิด

ที่นี่ พระวินัยธรก็กลับไปบอกลูกศิษย์ว่าพระธรรมกถึกนี้ต้อง
อาบัติแล้วก็ไม่รู้ว่าจะต้องอาบัติ ลูกศิษย์พระวินัยธรก็มาล้อลูกศิษย์
พระธรรมกถึกว่าอาจารย์ของท่านนี้แย่มาก ต้องอาบัติแล้วก็ไม่รู้
ลูกศิษย์พระธรรมกถึกก็ไปฟ้องอาจารย์ อาจารย์ก็บอกว่า อ้าว,
พระวินัยธربولว่า ถ้าหากว่าไม่รู้ ก็ไม่เป็น เอ ทำไมเกิดมาเป็น
อาบัติอีกเล่า พระวินัยธรนี่โกหก จึงปรับมุตวาทพระวินัยธร
ลูกศิษย์พระธรรมกถึกก็ไปว่าลูกศิษย์พระวินัยธรว่าอาจารย์ท่าน
หนักกว่านั้นอีก เป็นอาบัติปาจิตตีย์ อาจารย์ผมแค่ทุกกฏเท่านั้น
แล้วทะเลาะกันไปเถียงกันมา มันไม่ได้เถียงแค่พระหรรคครับ
ญาติโยมของพระก็มาสนับสนุนเป็นกองเชียร์เสียอีก ญาติโยมของ

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

พระวินัยธรก็สนับสนุนพระวินัยธร ญาติโยมของพระธรรมกถึกก็สนับสนุนพระธรรมกถึก ท่านบอกว่าเรื่องนี้บานปลายไปจนกระทั่งถึงว่าแตกแยกไปถึงพรหมโลก อย่าเอาถึงขั้นนั้นเลย คือเรียกว่าเรื่องเล็กกลายเป็นเรื่องใหญ่ พระพุทธเจ้าจะขอร้องให้พระสองพวกนี้ประนีประนอมกัน ประสานสามัคคีกันเสีย แต่ไม่สำเร็จ พระพุทธเจ้าก็ต้องเสด็จเข้าป่า คืออยู่กับพระพวกนี้ไม่ได้ประโยชน์อะไร ไปอยู่ในป่าดีกว่า พระพุทธเจ้าท่านก็มีช้างมาปรนนิบัติ มีลิงมาปรนนิบัติ ใช้ช้างใช้ลิงมาปรนนิบัติดีกว่าที่จะให้พระพวกนี้ปรนนิบัติ เพราะขนาดพระพุทธองค์ทรงเป็นศาสดา เป็นอุปัชฌาย์อยู่ สอนยังไม่เชื่อเลย

ฉะนั้นปัญหาบางอย่างชาวบ้านต้องแก้ ไม่ใช่พระแก้ ปัญหาอย่างนี้แม้พระพุทธเจ้าก็แก้ไม่ได้ ที่นี้เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จหนีไปอยู่ป่า ชาวบ้านก็รู้ว่าพระพุทธเจ้าไปอยู่ป่าเพราะพระสองพวกนี้เอง ตัวเลยไม่มีโอกาสได้เฝ้าพระพุทธเจ้า ไม่มีโอกาสได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า ก็เกิดความแค้นเคืองพระขึ้นมา ก็เลย “คว่ำขัน” เสีย ไม่ใส่บาตรให้ฉัน พระก็ได้รับความเดือดร้อน เวลานั้นเป็นตอนเข้าพรรษา จะไปขอขมาพระพุทธเจ้าก็ไม่ได้ ต้องอดๆอยากๆ ไปจนกระทั่งออกพรรษาแล้วถึงไปขอขมา นี่แหละครับ บางทีชาวบ้านต้องช่วยแก้ปัญหา ไม่ใช่ว่า “ชั่วช่างชี ดีช่างสงฆ์” ปลอຍให้ท่านตามเรื่องก็ไม่ได้ เพราะศาสนานั้นไม่ได้อยู่ได้ด้วยพระอย่างเดียว

พระพุทธเจ้าทรงบอกว่า ศาสนาจะเจริญหรือเสื่อมนั้นขึ้นอยู่กับพุทธบริษัททั้ง ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา

เราในฐานะเป็นอุบาสกอุบาสิกา เราก็ต้องถือว่าเราจะต้องมี

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

บทบาทอันสำคัญในศาสนาด้วย ถ้าศาสนาไม่บริสุทธิ์ เราก็ต้องช่วยทำให้บริสุทธิ์ ถ้าบริสุทธิ์แล้ว เราก็พยายามรักษาให้บริสุทธิ์ตลอดไป นี่คือลักษณะของชาวพุทธที่แท้ ไม่ใช่ชั่วช่วงซี ดิช่วงสงฆ์ เราเห็นว่าไม่เหมาะสม เราก็แนะนำตักเตือนได้ ในสมัยพุทธกาลนี้ ลิกขาบทต่างๆที่พระพุทธเจ้าบัญญัติเป็นวินัยนี้ ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากคฤหัสถ์ เมื่อคฤหัสถ์เห็นว่าพระทำอย่างนี้ไม่เหมาะสม ไปฟ้องพระพุทธเจ้า เมื่อพระพุทธเจ้าพิจารณาเห็นว่าไม่เหมาะสมอย่างที่เขาวา ก็เรียกประชุมสงฆ์และก็ชี้แจงให้เห็นโทษของการกระทำอย่างนั้นว่าเป็นอย่างไร แล้วก็บัญญัติลิกขาบทว่า ตั้งแต่บัดนี้ไป ใครทำอย่างนี้ก็ต้องอาบัติอย่างนั้นๆ

เราจะเห็นได้ว่าแม้แต่พระพุทธเจ้าท่านก็เป็นประชาธิปไตย ท่านรับฟังเสียงของชาวบ้าน ไม่ใช่ว่าฉันเป็นพระศาสดา แล้วแกจะมาแสดงความเห็นอะไรไม่ได้ทั้งสิ้น แล้วแต่ฉัน ไม่ใช่อย่างนั้น พระก็ต้องฟังความเห็นของชาวบ้านเหมือนกัน พระจะบอกว่านี่ทำอย่างนี้ไม่อาบัติ พระพุทธเจ้าไม่ได้บัญญัติไว้ อย่างเช่น สมมุติว่าพระจะไปขับรถยนต์จะได้ไหม อาบัติไม่มี พระพุทธเจ้าไม่ได้บอกไว้ ถ้าภิกษุใดขับรถยนต์จะต้องอาบัติปาจิตตีย์ก็ไม่มี อย่างนี้ถ้าหากว่าท่านทำอะไรจะต้องอาบัติไหม ผมว่าไม่อาบัติ แต่ว่าเราก็ต้องดูว่าเหมาะสมไหมที่จะให้พระไปขับรถยนต์นี้ แต่ว่ายังไม่มีพระองค์ไหนอุตริไปขับรถยนต์หรอก นอกจากเคยได้ข่าวว่าทางต่างจังหวัดพระเคยขับรถมาแล้วเกิดชนกันขึ้น ปรากฏว่าคนขับรถนั้นเป็นพระ แล้วไปสวมเสื้อผ้าคฤหัสถ์ เพราะนี่แหละเมื่อสมัยที่เป็นฆราวาสเป็นคนขับรถมาบวชเข้า ความรู้สึกที่เราเป็นคนขับรถกระบะนี้ยังมีอยู่ อุปาทานนี้

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

ยังถอนไม่ได้ เพราะฉะนั้นพอเห็นรถก็อยากขับตามประสาของคน ขับรถเป็นนี่มันอยากขับ มันก็เหมือนกับช่างตัดผมนี้ เมื่อมาบวช พระพุทธรูปเจ้าบอกว่า ช่างตัดผมที่มาบวชเป็นพระแล้วจะมีมิดโกนอยู่ในครอบครองไม่ได้ แต่ว่าพระที่ไม่เคยเป็นช่างตัดผมนี้มีมิดโกนได้อย่างไรผมไปบวชนี้ วาสี คือมิดนี้หมายถึงมิดโกน ผมต้องมีมิดโกน แต่ถ้าหากว่าพระที่เป็นช่างกลับกช่างตัดผมไปบวช จะมีมิดโกนไม่ได้ แต่ว่าให้ใช้มิดพับแทน เพื่อไม่ให้ไปยึดมั่นในเรื่องต่างๆ เหล่านั้น มันทำให้ไปนึกถึงอาชีพเดิมบ้าง อะไรบ้าง แทนที่ว่าจิตจะเป็นสมาธิ ก็กลับไปกังวลกับพวกนั้น เห็นเขาตัดผมเขาโกนผมก็รู้สึกมันมีมิดอยากจะโกนกับเขาบ้าง แบบเดียวกับเคยขับรถมาแล้ว เห็นรถก็อยากจะขับ รู้สึกว่ายังเป็นพระด้วย เขาห้ามด้วย มันยังอยากทำ คือสิ่งที่เขาห้ามนี้อยากทำครับ

อย่างเช่น มะม่วง เขาบอกว่าต้นนี้ลักไม่ได้ ขโมยไม่ได้ หวงเหลือเกิน ยิ่งเจ้าของหวงเท่าไร ก็อยากจะขโมยเท่านั้น เพราะว่าขโมยมากินนี่อร่อย ถ้าเขาขึ้นมาแล้วก็แจก ใครอยากกินก็กิน อย่างนี้ไม่อร่อยหรอกครับ นี่เหมือนกัน บังเอิญขับไปถูกชนตาย เขาถึงรู้ ถ้าไม่อย่างนั้นคงไม่รู้ อาจจะมีคนมาหลายเที่ยวแล้วก็ได้ นี่ครับเป็นจุดหนึ่ง แต่เราจะไปถือว่าพระสององค์สามองค์เหล่านี้ที่ทำไม่ได้ไว้ แล้วเราจะสรุปว่า เพราะฉะนั้นพระทั้งหมดไม่ดี มันไม่ได้ นี่ก็ต้องว่ากันเป็นรายๆ ไป เพราะฉะนั้นผมบอกว่าในแง่ของศาสนา ในแง่ของวัดนี้ มันก็มีอะไรที่น่าจะผ่าตัดเหมือนกัน เพื่อให้มันมีสุขภาพอนามัยดีขึ้น มิฉะนั้นจะกลายเป็นโรคเรื้อรังเป็นมะเร็ง ดีไม่ดี ถ้าเข้าเส้นเลือดก็ตายเร็ว ศาสนาก็เช่นเดียวกัน

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และ การเมือง

ทีนี้ในฝ่ายของคฤหัสถ์นี้ก็มองเห็นแล้วว่า ยังไม่แสดงอะไรที่แสดงว่าเป็นชาวพุทธที่แท้จริง เพราะเราจะเห็นได้ว่ารัฐบาลทุกยุคทุกสมัยส่งเสริมอบายมุขทั้งสิ้น เรามองการพนันที่ถูกต้องตามกฎหมาย คือ ลอตเตอรี่ หรือสลากกินแบ่ง ซึ่งสำนักงานตั้งอยู่กลางเมือง เดือนหนึ่งออกตั้งหลายงวด แล้วงวดหนึ่งมีตั้งหลายชุด นี่คือการสอนให้ประชาชนขึ้นอยู่กับการเสี่ยงโชค ผิดหลักของศาสนาซึ่งพระพุทธเจ้าทรงสอนให้เราทำความดี ให้มีอุฏฐานสัมปทา คือให้ขยันหมั่นเพียรในการทำงาน ทีนี้เราก็คอยคิดอยู่ว่า นี่เพิ่งวันที่ ๓๐ สลากกินแบ่งที่ซื้อมาจะเป็นอย่างไรบ้าง ซื้อมา ๓ ใบแล้วก็หวังว่าถูก แม้ถูกกินเรียบไปแล้วก็หวังว่า อีก ๑๐ วันข้างหน้าก็คงจะถูกรางวัลที่ ๑ บ้างกระมัง นี่ก็อยู่ด้วยความหวังอย่างนี้ มันก็เลยไม่ต้องเป็นอันทำมาหากินอะไร นึกแต่พึ่งลอตเตอรี่ นี่ผิดหลัก แต่ถ้าหากว่าชาวบ้านทำเองบ้าง ดำรงจกั๊บบ นี่รัฐบาลหลอกคนทั้งบ้านทั้งเมืองไม่เป็นไร เพราะไม่ได้ผิดกฎหมาย นี่ก็เป็นการสนับสนุนอบายมุขเหมือนกัน เรามีโรงสุราทั่วประเทศ และสุรานี้ก็เป็นสาเหตุแห่งอาชญากรรมทุกประเภทที่เขาวิจัยมาแล้ว อาชญากรรมราวๆ ๗๐ เปอร์เซ็นต์เนื่องมาจากสุราทั้งนั้น แต่ว่าเรามีโรงงานสุราสารพัดทั่วทุกหนทุกแห่ง แล้วก็มีการโฆษณาทั้งทางวิทยุ ทั้งทางทีวี เด็กก็เห็น อย่างแม่โขงก็ดี สุราอมฤตก็ดี อะไรต่างๆอย่างนี้ เด็กก็เห็นว่า นึกว่าของดีทั้งนั้นแหละก็อยากลอง แล้วจะไปโทษเด็กไม่ได้ เพราะนี่เป็นปลายเหตุ ต้องแก้ที่ต้นเหตุ เราจะเลิกก็เสียตายรายได้ แต่เราคิดหรือว่าจิตใจของคนทั้งชาติที่เสียไปนี้มันตีราคาได้ สมมุติว่าเรามีรายได้เข้าแผ่นดิน ๔๐๐ ล้าน แต่คิดหรือว่าจิตใจของคนที่

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

มันเสียไปมันมีค่าไม่ถึง ๔๐๐ ล้าน เพราะถ้าหากว่าคนของชาติเป็นคนพิการ เป็นคนอ่อนแอ เป็นคนขี้โรคแล้ว ชาติจะเจริญได้อย่างไร เพราะความเป็นชาติขึ้นอยู่กับประชาชน ถ้าประชาชนหมกมุ่นอยู่แต่อบายมุข ในที่สุดบ้านเมืองหาความเจริญไม่ได้ อย่างในราชอาณาจักรลาวหรือเขมรสมัยก่อนที่เป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศส ผมได้เคยข้ามไปเที่ยว และที่ประทับใจผมมาก เป็นความประทับใจในด้านที่ไม่เป็นสุนทรีย์ คือไม่งาม เพราะโรงกลั่นเหล้าเถื่อนนี้ โรงต้มเหล้าเถื่อนนี้มีอยู่ทั่วไปครับ รัฐบาลเขาไม่ว่า ใครอยากจะเล่นการพนันเล่นไป เขาไม่ว่า ทำไมเขาถึงส่งเสริม เพราะถ้าเขาส่งเสริมให้พวกนี้หมกมุ่นอยู่กับอบายมุขเสียจะได้ไม่คิดเรื่องการเมือง นี้นี่วิธีของเขา ยิ่งหยุดกลางวัน หยุดพักกลางวันเสียก่อนก็ได้ คนจะได้ขี้เกียจ นี่คือวิธีการบ่อนทำลายชนิตที่ทว่าวิเศษที่สุด คือให้คนขี้เกียจเสีย ให้คนหมกมุ่นในอบายมุขเสีย มันจะได้ไม่มาคิดเรื่องอื่น เพราะคนเรานี้ ถ้ามีปัญหาแล้วว่างไม่ได้ครับ มันอดคิดไม่ได้ เดียวก็คิดปฏิกิริยา คิดทำรัฐประหาร เพราะฉะนั้นลองสังเกตดูคนที่ เป็นปัญหามาคนเดียวนี้ อย่างเช่นว่านิสิตนักศึกษาที่อยู่ว่างๆไม่ได้ คือต้องคิดทำ อ้ายโน้นอ้ายนี้ ที่นี้มันก็มีหลักอยู่เหมือนกันว่า คนเรานี้ท่านแบ่งไว้ ๔ พวก คือ พวกหนึ่งฉลาดแล้วก็ขยัน พวกหนึ่งฉลาดแต่ขี้เกียจ พวกหนึ่งโง่แล้วขี้เกียจ แต่บางพวกก็โง่แต่ขยัน คน ๔ ประเภทนี้ต้องใช้ให้เป็น ถ้าหากเป็นพวกขยันแล้วฉลาด ท่านบอกว่าต้องให้เป็นแม่ทัพ เพราะแม่ทัพนี่โง่ไม่ได้ ต้องเลือกเอาคนฉลาด และแม่ทัพขี้เกียจก็ไม่ได้ เดียวไปตั้งค่ายแล้วนอนหลับเสีย ข้าราชการดีค่ายกันก็พอตีแตกง่าย ๆ ต้องฉลาดแล้วขยันด้วย ตรวจตราทัพอยู่ตลอด

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และ การเมือง

เวลา แต่ถ้าฉลาดแล้วชี้แจง ต้องให้เป็นสนาธิการ ไม่ต้องออก
สนามรบ ว่างๆนึกหลังขึ้นมาก็วางแผน ชี้แจงก็ไปนอนเสีย อย่างนี้
ถ้าขึ้นให้ไปเป็นแม่ทัพละก็แย่ ฉลาดแล้วชี้แจงนี้บอกว่าเป็น
สนาธิการก็แล้วกัน แต่ถ้าโง่แล้วชี้แจงไม่เป็นไร พวกนี้อยู่เฉยๆ
ให้อย่างไรก็ทำ ไม่ใช้ก็ไม่ทำ เพราะชี้แจง ต้องใช้ ส่วนโง่แล้วขยัน
นี่อันตรายมาก คือขยันทำอย่างโง่ๆ พวกนี้ที่ได้สร้างปัญหา ก่อ
ปัญหาให้แก่สังคมอยู่ตลอดเวลา ฉะนั้นปัญหาของสังคมเวลานั้นมัน
ขึ้นอยู่กับพวกที่รู้บ้าง ไม่รู้บ้าง แล้วก็คิดว่าตัวรู้แล้วก็ชอบทำอะไร
อย่าง que คิดว่าฉลาดแล้ว บางทีก็เป็นความโง่อย่างหนึ่งเหมือนกัน

พระพุทธเจ้าจึงสอนไว้ว่า

“ผู้ใดเป็นคนโง่ รู้ตัวว่าเป็นคนโง่ ผู้นั้นพอเป็นบัณฑิตได้
ส่วนผู้ใดที่เป็นคนโง่แล้วเข้าใจว่าตนเป็นบัณฑิต นั้นแหละ
โง่โดยแท้”

นี่เป็นคำแปลที่อยู่ในธรรมบท ซึ่งมีบาลีว่า

โย พาโล มญฺเฏติ พาลุญํ ปญฺหิตโต วาปี เตน โส

พาโล จ ปญฺหิตมานิ ส เว พาโลติ วุจฺจติ

นี่ตรงกับในลัทธิขงจื้อ ซึ่งขงจื้อ ท่านก็บอกว่า เมื่อมีคนไป
ถามว่าความรู้อะไร ท่านบอกว่า “เมื่อเรารู้ เราก็รู้ว่าเรารู้ เมื่อ
เราไม่รู้ เราก็รู้ว่าเราไม่รู้ นั้นแหละคือความรู้ละ” หรือในตะวันตก
โสกราเตส ท่านบอกว่า “สิ่งที่ข้าพเจ้ารู้ ก็คือข้าพเจ้าไม่รู้อะไรเลย”
ที่ข้าพเจ้าไม่รู้อะไรเลยนั้นแหละก็รู้แล้ว คือรู้ว่าไม่รู้

พระพุทธเจ้าก็ตรัสบอกว่า คนโง่ถ้ารู้ตัวว่าโง่นี้เป็นบัณฑิตได้
แต่ถ้าโง่แล้วคิดว่าตัวเป็นบัณฑิต ก็จะโง่ตลอดไป เพราะคิดว่าตัว

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ฉลาดเสียแล้ว

เรื่องของทางโลกนี้ ที่ผมบอกว่าต้องผ่าตัดก็เพราะรัฐบาลเอง
ก็ยังส่งเสริมอบายมุข

เรามีสลากกินแบ่ง

เรามีสนามม้า

เรามีโรงงานสุรา

เรามีโรงงานยาสูบ

สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นอบายมุขทั้งนั้น ซึ่งรัฐบาลก็เป็นผู้สนับสนุน เราจะแก้ปัญหานี้ได้อย่างไร ผมก็บอกว่า ผมไม่ได้หมายความว่าความจะทำให้เลิกหมดในทันที เลิกให้หมดทันทีไม่ได้ แต่ว่าต้องค่อยๆ เลิก เพราะว่าถ้าหากว่ารัฐบาลปราบปรามเลิกหมด รัฐบาลจะต้องหาเงินมาชดเชย จะเอาเงินที่ไหนมาชดเชยรายได้ที่จะต้องเสียไป ก็จะต้องไปกู้เขามาอีก แล้วการกู้หนี้ ปัญหามันอยู่ที่ใคร ก็อยู่ที่เรา ผู้เป็นประชาชนที่จะต้องเสียภาษีนั่นเอง

ในสมัยวีรธรรม สมัยที่ ขพนข จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี สมัยนั้นเราแก้วัฒนธรรม แก้วีรธรรม ในวีรธรรมข้อหนึ่งบอกว่า “คนไทยเป็นชาติที่สั่งสมมรดกไว้ให้ลูกหลาน” แล้วเราก็พบว่ารัฐบาลทุกรัฐบาลนี้ท่านสั่งสมมรดกไว้ให้เรา นั่นคือความเป็นหนี้เขา แล้วก็พอกพูนมากขึ้นทุกปีๆ นี่คือมรดกอย่างหนึ่งที่พวกเราจะต้องชดใช้ แต่ว่ารัฐบาลใหม่นี้ท่านบอกว่าปีที่แล้วรายได้มากกว่ารายจ่าย ใช้หนี้คืนไปได้เยอะ ก็หมายความว่าท่านไม่ได้สะสมหนี้ไว้ให้เรา หรือไม่ได้เพิ่มหนี้ให้เรา แต่ว่ารัฐบาลต่อไปก็ยังไม่ทราบว่าจะเป็นอย่างไร ถ้าเป็นได้แบบนี้ทุกปีๆ ก็ไม่เป็นไรครับ เราก็

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

สบายใจขึ้น ผมบอกว่าถ้าเรามองในแง่นี้ เราจะเห็นได้ว่า เมืองไทย ยังไม่เป็นเมืองพุทธจริงๆหรอก เป็นเมืองพุทธเหมือนกัน แต่ไม่จริง

สมัยก่อนนั้นชาวต่างประเทศที่เขาสนใจในพระพุทธศาสนา เขา จะบินข้ามหัวเรานี้ไปอยู่ตลอดเวลา ไปที่ไหน ไปลังกา ไปพม่า ที่จะ มาแวะเมืองไทยนี้ไม่ค่อยมีหรอกครับ แต่เดี๋ยวนี้ท่านจะเห็นได้ว่า เมืองไทยเรานี้มีชาวต่างประเทศมาบวชเพื่อศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติ กันมาก มากผิดหูผิดตาทีเดียว นี่เพราะความสามารถของพระใน รุ่นหลังๆ คือท่านสามารถจะอธิบายให้เขาเข้าใจได้

สมัยก่อนเราก็อธิบายว่า เทศน์แบบไทยๆอย่างนี้แหละ พอฝรั่ง มาฟังก็ไม่รู้เรื่อง พูดกันไม่รู้เรื่อง เขาก็ไม่เข้าใจ แล้วสมัยก่อนนี้ พระผู้ใหญ่ท่านก็แอนตี้ที่พระเด็กๆจะไปเรียนต่อเมืองนอก สำหรับ ผมไม่มีปัญหาอะไร ผมไม่เคยได้รับปฏิกริยาอย่างนั้นจากผู้ใหญ่ เพราะว่าสมเด็จอุปัชฌาย์ผมคือ สมเด็จพะสังฆราช วัดสระเกศ ท่านสนับสนุน ส่วนบางวัดที่ท่านขัดขวางก็มี แต่ว่าถ้าเรียนจบมา ท่านใช้ นี่แปลก ปลุกก็ไม่ปลุก รดน้ำพรวนดิน ท่านก็ไม่ทำ แถมบางทีก็ไปหักทิ้งเสียอีก พอออกผลมาก็กิน พวกนี้เป็นพวก ที่ไม่ยอมรับผิดชอบ แต่พยายามจะรับชอบทำเดียว ระบบอย่างนี้มี ทั้งในวัดทั้งนอกวัด ที่ผมพูดว่ามีทั้งในวัดและนอกวัด เพราะผมก็ อยู่ในวัดมา และผมก็อยู่นอกวัดอย่างนี้ คนนอกวัดบางทีก็ไม่ กล้าพูดเพราะไม่รู้เรื่อง แต่อย่าให้ผมพูดรายละเอียดเลย ให้รู้ว่า ถ้าเราสังคายนาก็สังคายนทั้งหมด

ในฝ่ายของพวกเยาวชนของชาติ ซึ่งจะเป็นผู้ใหญ่ต่อไปที่ผม หนักใจอยู่ เพราะเราไม่ได้ผู้ใหญ่ที่ดีในปัจจุบันนี้เป็นแบบด้วย ที่เป็น

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

เช่นนี้ก็เพราะเราได้เด็กในอดีตไม่ดี หากเราไม่สร้างเด็กในปัจจุบันให้ดี เราก็จะได้ผู้ใหญ่ที่เลวต่อไปอีก แล้วก็เดือดร้อนมากขึ้น นี่เพราะว่าการศึกษาของเรานี้ยังไม่มีทิศทางที่แน่นอน ที่บอกว่าไม่มีทิศทางที่แน่นอนก็เพราะว่าผมเจอปัญหานี้มาเอง เพราะเรายังไม่มีปรัชญาการศึกษาของเราเลย ทั้งๆที่เรามีการศึกษามาตั้งหลายสิบปี มีผู้ที่จบปริญญาจากในประเทศของเราไปตั้งหลายหมื่นคนแล้ว จนกระทั่งเดี๋ยวนี้เรากียังไม่มีปรัชญาการศึกษาของไทย เพราะว่าเมื่อปีที่แล้วผมได้รับเชิญไปพูดเรื่องปรัชญาการศึกษาว่าจะเอาอย่างไรงั้น ก็แสดงว่าเรายังไม่มีของเรา เราเพิ่งจะมาคิดว่าเราควรจะมีปรัชญาการศึกษา ที่เรามาคิดอย่างนี้ก็ยิ่งดีกว่าไม่คิดเสียเลย

เพราะสมัยก่อนเรามาคิดแต่ว่าปรัชญาการศึกษาต้องเอาแบบฝรั่ง ถ้าฝรั่งเขาทำอย่างไร เราก็ต้องทำอย่างนั้น มันถึงจะเจริญ ที่นี้เราเห็นไหม สังคมฝรั่งเป็นสังคมที่เจริญหรือ ไม่ต้องดูอื่นไกล ดูประเทศที่เราถือว่าเจริญในทางวัตถุมากที่สุดในโลก คือสหรัฐอเมริกา เป็นอย่างไร ปัญหาสังคมของอเมริกันตั้งแต่ชั้นต่ำสุดจนถึงชั้นสูงสุด เป็นปัญหาทั้งนั้น แม้แต่คนขนาดประธานาธิบดีก็เป็นบุคคลที่เชื่อถือไม่ได้ ไม่ใช่เราเชื่อถือไม่ได้ แม้ชาวอเมริกันก็ไม่เชื่อถือ และชาวอเมริกันทั้งหลาย เราจะเห็นได้ว่าเขามีความอิสระจริงๆ เพราะว่าอย่างนิคสันในสมัยที่เป็นประธานาธิบดีสมัยที่ ๒ ท่านได้รับคะแนนนิยมสูงสุดเท่าที่ประธานาธิบดีในอดีตทั้งหลายได้รับ รู้สึกว่าราวๆ ๖๔ เปอร์เซนต์ เป็นปอบปิวลารีโหวต (Popular Votes) แต่ว่าในช่วงระยะเวลาปีเศษๆ คะแนนนิยมนี้ได้ตกลงไปต่ำสุด ซึ่งไม่เคยมีประธานาธิบดีคนใดเคยได้รับ คือราวๆ ๒๐ เปอร์เซนต์

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

จาก ๖๔ เหลือ ๒๐ นี่ถ้ายังไม่ออกเสียก่อน อาจจะเหลือศูนย์เลยก็ได้ นี่เราเห็นความเป็นอนิจจังใหม่ มองเห็นได้ชัดๆ ก่อนที่นิกสันจะลาออกนี้ นิกสันเดินทางไปประเทศอียิปต์ ซึ่งเป็นไม้เบ่อไม้เมากับสหรัฐอเมริกามาก่อน แต่ว่านิกสันได้รับการต้อนรับจากประชาชนชาวอียิปต์ตั้งหลายล้านคน อย่างที่ไม่เคยมีใครได้เคยรับมาก่อน แต่พอกลับเข้ามาบ้านของตน เขาพยายามทั้งขับทั้งไล่เวลานี้กำลังจะเป็นโรคประสาท เป็นเรื่องที่น่าสงสาร และยังผมสอนปรัชญาสอนตรรกศาสตร์นี้ ผมสอนลูกศิษย์ผม ผมบอกว่านี่เห็นไหม มันเข้าวิชาที่เราเรียน คือวิชาตรรกศาสตร์ บางทีเขาก็เถียงแบบไม่ใช่เรื่องเหตุผลหรอกครับ เถียงแบบขอความเห็นใจ อย่างที่เขาตำหนิประธานาธิบดีฟอร์ดนี้ทำไมให้อภัยโทษนิกสันเร็วนัก คือมาดำรงตำแหน่งเพียงเดือนเดียวก็ให้อภัยโทษนิกสันแล้ว รู้สึกว่าคล้ายรู้กัน ชูเอี้ยกันอย่างนั้นแหละ ฟอร์ดท่านก็เถียงอย่างขอความเห็นใจ ไม่ใช่ด้วยเรื่องของเหตุผล ความจริงที่เหมาะสมที่ควร ก็หมายความว่าให้ตัดสินว่าผิดเสียก่อนแล้วจึงขออภัย นี่ยังไม่รู้ว่าผิดหรือไม่ผิด เพราะศาลยังไม่ได้ตัดสิน ส่วนขออภัย ท่านบอกว่าถ้าไม่รีบขอเสีย นิกสันจะเป็นโรคประสาท เวลานี้ก็แยะอยู่แล้ว ก็ลองคิดดูซิว่า คนที่มีอำนาจวาสนาถึงขนาดนั้นแล้วก็ตกถึงขนาดนี้ และก็มีคนอื่นในบ้านเมืองเราโดนแบบนี้ก็มี ซึ่งผมเองผมก็นึกสงสารคือคนเราเคยชินไว้ใช้ใครต่อใครได้ แล้วในที่สุดก็ต้องมาอยู่เอกาไม่รู้จะชินไว้ที่ไหน แค่นี้ก็เป็นการทรมานอยู่แล้วครับ นี่ผมเองไม่อยากจะไปซ้ำเติมบุคคลเหล่านี้ คือเราถือว่าไม้ล้มนี้เราข้ามได้ แต่คนล้มเราไม่ควรข้าม

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

พระพุทธศาสนาสอนหลักพรหมวิหารไว้ให้เรา มี เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ซึ่งในแง่หนึ่งคือวางเฉย ในเมื่อผู้อื่นถึงซึ่งความวิบัติ ไม่ใช่ไปซ้ำเขา แล่นั้นเขาก็เดือดร้อนพออยู่แล้ว ทำไมต้องไปซ้ำกันให้มากกว่านั้น

ฉะนั้นจึงปรากฏว่าในเมืองไทยเรา นี้ คนที่ตายแล้วคือคนดีทั้งสิ้น ไม่เชื่อไปอ่านหนังสือแจกงานศพดูเถิด ไม่มีคนชั่วสักคน ที่ตายล้วนเป็นคนดีทั้งนั้น เพราะในคำนำมีแต่ดีทั้งนั้น ที่ชั่วทั้งหลายไม่เคยเขียนถึงเลย นี่คือเราไม่พูดถึงเรื่องความชั่วของเขา ทุกคนก็มีดีมีชั่วด้วยกันทั้งนั้น นี่เป็นหลักพระพุทธศาสนา และผมเสียเวลาเวลานี้คือว่าคนรุ่นใหม่ ๆ ผมไม่ใช่คนรุ่นเก่าและผมก็ไม่ใช่คนรุ่นใหม่ ผมก็กลางเก่ากลางใหม่ แต่ว่าคนบางคนมองแง่หนึ่ง อย่างเวลานี้ เขาจะให้เอาวรรณคดีไปเผาทิ้งเสีย เพราะเขาวนั้เป็นวรรณคดีของพวกนายทุนหรืออะไรทำนองนั้น นี่คือมองในแง่ของคนรุ่นใหม่ก็มองแง่นี้ และแกชอบทำอะไรปึงป้าง ถ้ามีอาวุธอะไรก็จะมาใช้กัน ผมบอกว่าบุคลิกของคนไทยเรา นี้ เรามีศาสนาและวัฒนธรรมของเรา ช่วยหล่อหลอมมาหลายร้อยปีกว่าจะได้มาถึงขนาดนี้ แต่ว่าวัฒนธรรมและบุคลิกของเรานี้จะต้องถูกทำลายไปในชั่วระยะไม่กี่วัน เพราะคนรุ่นใหม่ นี่ไม่ใช่ผมมาสนับสนุนคัดค้านนะครับ ผมไม่มีนาอะไรหรอก พ่อแม่ผมก็ไม่มีนา ผมก็ไม่มีนา เพราะฉะนั้นคัดค้านทางนาผมก็ไม่มี แต่ที่ผมพูดนี้ผมพยายามมองแบบชนิดที่เขาเรียกว่าคนเสมอนอก หรือฝรั่งเขาเรียกว่าพวก “ออนลุเกอร์” (on looker) คือถ้าหากว่าเราอยู่นอกสังเวียนนี้เราจะเห็นว่าเวลาเขาชกกัน ตอนนั้นทำไมไม่ตีศอกเล่า มันน่าจะขึ้นเข้าอะไรอย่างนั้น นี่เราอยู่นอก

พระพุทธรูปสาธนา กับ สังคม และการเมือง

เรามองเห็นครับ แต่ลองขึ้นชกเองสิครับ มันมั่วไปหมด ไม่รู้อะไร เป็นอะไร คิดแต่จะหลบเขาทำเดียว ไม่รู้จะหลบอย่างไร มันไม่มีสมาธิ ฉะนั้นเขาจึงบอกว่า ถ้าเราอยู่ในป่า เราเข้าไปในป่านี้ เราจะมองไม่เห็นป่า เห็นแต่ต้นไม้ ไม่เชื่อคุณเข้าไปซิ เข้าไปในป่า จะไม่เห็นป่าหรอกครับ เห็นแต่ต้นไม้ทั้งนั้น แต่เมื่อออกมานอกป่าแล้วจึงจะเห็นป่า นี่เป็นปรัชญา ภาษาปรัชญา เพราะว่าป่านี้ ประกอบด้วยต้นไม้ทั้งหลาย ต้นไม้มากมายมารวมกันเข้าเรียกว่า ป่า แต่ความจริงป่าจริงๆไม่มีหรอก เมื่อว่าโดยปรมาณแล้วป่าไม่มี มีแต่ต้นไม้แต่ละต้นๆ แต่ว่าต้นไม้แต่ละต้นๆมารวมกันเข้า เราดูไกลๆเราก็เห็นเป็นป่า ถ้าเราจะโค่นต้นไม้ทีละต้น ป่าก็หมดไป มันก็เหมือนเสื้อผ้าที่เราใช้อยู่นี้ เราก็สมมุติว่าเป็นเสื้อผ้า เป็นกางเกง เป็นกระโปรง ความจริงก็ประกอบด้วยชิ้นผ้าต่างๆ ถ้าเรา รื้อแต่ละชิ้นๆออก เสื้อก็หายไป กระโปรงก็หายไป ไม่มีแล้ว ผ้านี้ เรานึกว่าจริงหรือ มันก็ไม่จริง คือลองดึงด้ายออกทีละเส้นๆ ในที่สุด ผ้าหายไป เหลือแต่ด้าย ผ้ามันก็สมมุติ มันก็เอามาจากฝ้าย เอามากรอเข้าก็เป็นด้าย ฝ้ายมาจากไหน ดูไป ไม่มีอะไร แต่ใน ความไม่มีอะไร มันมีอะไรอยู่ แล้วแต่เราจะมองอย่างสมมุติ หรืออย่างท่านเรียกว่า สมมติสังขะ ซึ่งเวลาผมไปสอน ผมแปลใหม่ ผมบอกว่าเรามองจากความจริงจริงๆหรือความจริงที่ไม่จริง ให้ฟัง งงๆเล่นอย่างนั้นแหละ คือคนเดียวนี้ถ้าหากพูดไม่ให้เกิด แกกก็ไม่ชอบ ถ้าหากว่าให้คิดมากไป ก็ไม่เอาเหมือนกัน ฟังแล้วพอ คิดได้บ้าง ก็รู้สึกว่ายาวยังชั่วหน่อย ผมบอกว่าความจริงที่ไม่จริงนี้ มันก็เหมือนกับเสื้อ มันเป็นความจริงที่ไม่จริง บอกให้หยิบเสื้อมา

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

เราก็รู้ว่าอะไรเป็นเลื้อ ไปหยิบกางเกงมา ก็รู้ว่าอะไรเป็นกางเกง แต่เราจะหาเลื้อกางเกงจริงๆ มันหาไม่ได้ ความจริงจริงๆ เลื้อมันไม่มี แต่ถ้าความจริงที่ไม่จริง เลื้อมันมีเท่านั้นเอง นี่เรื่องของศาสนา

ฉะนั้นผมจึงเห็นว่าการศึกษาในปัจจุบันนี้เราควรจะได้พระที่ท่านมีความรู้ได้เข้าไปมีบทบาทช่วยอบรมสั่งสอนพวกเด็กๆ ให้มากขึ้น สมัยก่อนนั้นโรงเรียนตั้งอยู่ในวัด เด็กก็เห็นพระซึ่งเป็นครู พระที่ท่านก็ต้องสำรวม สิ่งแวดล้อมในวัดก็สงบ บุคคลที่สอนเราก็เป็นแบบอย่างได้ ท่านสอนว่า อย่าฆ่าสัตว์นะ อย่าลักทรัพย์นะ อย่าดื่มสุราเมรัยนะ แล้วท่านก็ไม่ได้ทำ เราก็เห็นแบบฉบับที่ดี เราก็ปฏิบัติตามไปโดยอัตโนมัติ แม้บางที่เราไม่ได้ตั้งใจหรอก เหมือนกับเด็กๆ พอเห็นผู้ใหญ่เขาไหว้พระพุทธรูปก็ไหว้บ้าง ก็ไม่รู้ว่าทำไมถึงต้องไหว้ด้วย เห็นเขาไหว้ก็ไหว้ ฉะนั้นต่อไปแก่เห็นเอง ถึงไม่มีใครไหว้ แกก็ไหว้ นี่คือสิ่งแวดล้อม เวลานี้เราไปได้สิ่งแวดล้อมที่ไม่ดี หรือว่าผู้สอนเองก็ไม่ใช่แบบที่ดี ครูก็มีหน้าที่เพียงสอน แต่ไม่มีหน้าที่ในการที่จะปฏิบัติตัวให้เป็นแบบอย่าง เพราะฉะนั้นเราก็เลยไม่ได้ครูที่ดี ครูที่ดีก็มีอยู่เหมือนกัน แต่ว่าส่วนมากเราไม่ได้ครูที่เป็นแบบฉบับของนักเรียน แล้วครูบางคนก็อาจจะคิดว่าผมไม่ได้สอนศีลธรรม ผมจะกินเหล้า ผมจะไปเที่ยวในดัลลัสก็ไม่ใช่แปลกอะไร แต่ความจริงครูทุกคนควรจะเสียสละ เสียสละที่จะไม่ทำความชั่วเท่านั้นก็พอแล้ว ไม่ต้องลงทุนอะไร ถ้าหากว่าเป็นอย่างนี้ได้ เด็กของเราก็จะได้แบบฉบับที่ดี

เพราะฉะนั้นผมบอกว่าถ้าหากว่าเราจะผ่าตัด จะเหมาะสมไหม ผมว่าเหมาะสม เพราะการผ่าตัดนี้ไม่ใช่เป็นการทำหั่น คนละ

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

เรื่องกัน แต่ความจริงเขาตั้งใจจะไปทำหันศาสนา แต่ผมไม่ตีความ
ให้ไปทำหัน เพราะฉะนั้นผมไม่ได้ไปทำหันอะไร ผมไปผ่าตัดจริงๆ
เพราะว่าผมถือว่าลักษณะของการผ่าตัดนั้นต้องทำอย่างประณีต
และการผ่าตัดจะต้องมีความรู้ ไม่ใช่เอาใครก็ได้มาผ่าตัด เอา
หมอเถื่อนมาผ่าตัด ก็ตาย อย่างที่เขาทำกันอยู่ตอนนั้นผมก็รู้สึกว่า
ผู้ที่ให้มาทำหน้าที่ผ่าตัดนี้ท่านก็ไม่ได้เป็นหมอ และก็รู้หน้าที่
ของหมอ ท่านทำผิดหน้าที่ ผมบอกว่าเราจะผ่าตัดนี้เราต้องตรวจดู
สมุฏฐานของโรคให้รอบคอบเสียก่อนแล้วก็ต้องมาวินิจฉัยว่าควร
จะผ่าตัดได้ไหม ถ้าผ่าตัดแล้วตาย เราก็ไม่ผ่า ประคองชีวิตไว้โดย
วิธีอื่น แต่ถ้าผ่าตัดแล้วมันมีทางที่จะหาย เราก็ผ่า แต่ว่าการผ่าตัด
ก็ต้องมีการวางยาบ้าง การทำก็ทำอย่างประณีต เสร็จแล้วก็ต้อง
เย็บให้เรียบร้อย แล้วก็รักษาให้หาย นี่คือลักษณะของการผ่าตัด

ฉะนั้นที่ผมไปร่วมผ่าตัดพระศาสนานี้ ผมไปในแง่ที่ว่าเพื่อจะ
เอามะเร็งซึ่งเป็นโรคร้ายนี้ออกมา ไม่ใช่เพื่อให้ศาสนาตาย เพราะ
ฉะนั้นไม่ว่าวัตถุประสงค์ของผู้จัดนี้ เขาจะมีวัตถุประสงค์อย่างไร ผม
ไม่สนใจ แต่ว่าผมถือว่าผมก็เป็นพุทธศาสนิกชนคนหนึ่ง ซึ่งผมมี
ส่วนเกี่ยวข้องกับศาสนาและผมมีสิทธิที่จะไปเกี่ยวข้องกับศาสนาด้วย
ฉะนั้นผมก็ต้องใช้สิทธิของผม และถ้าหากว่าวันนั้นผมไม่ไป ผมก็
คิดว่าอาจจะละเอียกว่านั้น เพราะว่าวันนั้นเขาให้ผมพูดเป็นคนแรก
เพื่อจะได้เป็นแนวทางว่าคนต่อไปจะเดินแนวไหน เพราะถ้าหากว่า
ไปตั้งแนวผิด บางทีก็เลยอาจจะซ้ำเดิมอยู่ใหญ่

พอรุ่งขึ้นหลังจากที่อภิปรายแล้วก็มีการลงมติไปพบผม
แต่ไม่ต้องกลัวหรอกว่าเขาจะเอาตัวผมไปแล้ว คนที่มาพบนี้เป็นจำ

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

ความจริงก็เป็นเพื่อนกัน เคยเป็นเพื่อนเรียนหนังสือมาด้วยกัน จำเขาบอกว่ามีสันติบาลผู้ใหญ่มียศชั้นพันตำรวจโทไปนั่งฟังแล้วก็บอกว่าให้มาบอกผม บอกว่าวันนั้นพูดดี คือเป็นกลางดี ไม่ใช่ว่าจะมาขี้หรือว่าจะไปเซ่นฆ่าใคร คือว่าพูดดีให้เห็นว่าอะไรมันถูกอะไรมันไม่ถูก แล้วพร้อมกันนั้นก็บอกว่า เราจะแก้ไขกันอย่างไร นี่เป็นหลักที่เราควรจะทำมาใช้กัน คือไม่ใช่ที่เราจะไปด่าใคร ตะปึดตะปือ การด่าคนไม่ยากหรอก เพราะทุกคนมีเรื่องที่ทำให้เราหยิบยกขึ้นมาด่าได้ทั้งนั้นแหละครับ จุดไม่ติมันมีด้วยกันทุกคน แต่ที่นี้การดีนี้มี ๒ อย่าง คือ “เราจะดีเพื่อก่อ หรือจะดีเพื่อทำลาย”

ถ้าดีเพื่อก่อ ต้องดีด้วยเมตตา คือจิตเป็นกุศล ประกอบด้วยเมตตา และก็เสนอแนะว่าจะแก้ไขอย่างไร นี่เป็นกุศลมาก แต่ถ้าเราดีเพื่อทำลายก็ว่ากันเข้าไปเถิดครับ ห้ำหั่นกันไปเลย เหมือนกับว่านายคนนี้หรือว่านางคนนั้นไม่มีอะไรดีเลย คือฟังแล้วหาความดีอะไรไม่ได้เลย เพราะเรื่องดีไม่เอามาพูด

ฉะนั้นการที่เราจะมองโลกนี้ เราไม่ได้มองในแง่ดี และเราไม่ได้มองในแง่ร้าย ซึ่งทั้งสองแบบนี้มันเป็นแบบสุดโต่งด้วยกัน หรือพวก “เอ็กซ์ตรีมิสต์” (extremist) ด้วยกัน เราควรที่จะมองโลกในแง่ตามความเป็นจริงของมัน เราก็ต้องยอมรับสภาพอันเป็นความจริงอันนั้น และเราก็ต้องแก้ไขสิ่งทั้งหลายตามควรแก่เหตุของมัน นั่นคือหลักของพระพุทธศาสนา บางคนเขาบอกว่าพระพุทธศาสนานี้เป็นจิตนิยม และส่วนมากเขาคิดกันอย่างนั้น

ผมบอกว่าพระพุทธศาสนาไม่ใช่วัตถุนิยมและไม่ใช่จิตนิยม ผมบอกว่า พระพุทธศาสนาเป็นนามรูปนิยม คำว่า “นามรูปนิยม”

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

ก็ยังไม่มีการเขาใช้หรอก ผมใช้คนเดียว ต่อไปคงมีคนใช้เอง ทำไมผมจึงบอกว่าพระพุทธเจ้าสอนพระพุทธศาสนาในแง่ของนามรูปนิยม พระพุทธศาสนาถือว่าตัวของเรานี้ประกอบด้วยนามและรูป อวิชชาเป็นเหตุให้เกิดสังขาร สังขารเป็นเหตุให้เกิดวิญญาณ วิญญาณเป็นเหตุให้เกิดนามรูป มันมีนามรูป ถ้ามีรูปอย่างเดียว ไม่มีนามซึ่งพูดถึงคนเรานี้ ไม่ต้องไปเอาสิ่งอื่นหรอก คนเรานี้ถ้ามีแต่ร่างกายคือมีรูปไม่มีจิตใจคือนาม ก็คือซากศพ ถ้ามีแต่รูป ไม่มีนามก็คือศพนี้เอง แต่ถ้าหากว่ามีแต่นามคือจิตใจหรือวิญญาณ ไม่มีรูป มันก็คือผี มองให้ดี ถ้ามีแต่รูป ไม่มีนาม มันก็เป็นศพ ถ้ามีแต่นาม ไม่มีรูป ก็เป็นผี

เพราะฉะนั้นเรานี้มีทั้งสองอย่าง เรื่องนามหรือเรื่องจิตใจนี้ ก็ต้องการอาหารเหมือนกัน คืออาหารทางใจ บางคนมีเงินมีทองมากมายครับ แต่ในที่สุดหาความสุขไม่ได้ นี่กว่าความสุขนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุ เขาพยายามที่จะสั่งซื้อวัตถุ แสวงหาวัตถุซึ่งนึกว่ามันจะอำนวยความสุขให้ มันก็ได้ระยะหนึ่ง ในที่สุดก็ถึงจุดอิมตัวของมัน ไม่อย่างนั้นพระพุทธเจ้าก็คงไม่ออกบวช หรือไม่อย่างนั้นพระยศคงไม่บอกว่า “ที่นี้วุ่นวายหนอ ที่นี้ขัดข้องหนอ” ทั้งๆที่ความจริงท่านไม่ได้ขัดข้องอะไรเลย มีทุกอย่าง ต้องการอะไรก็มี แต่ท่านก็บอกว่าที่นี้ขัดข้องหนอ ที่นี้วุ่นวายหนอ เพราะท่านขาดอาหารใจ และในที่สุดก็ไปได้อาหารใจจากพระพุทธเจ้า แต่บางคนที่เขาแต่จิตใจอย่างเดียว คิดแต่ว่ารูปนี้ไม่สำคัญ ร่างกายไม่สำคัญ มันไม่ได้ที่เขาบอกว่า “ซาวนด์ ไมนด์ อิน ซาวนด์ บอดี้” (Sound Mind in Sound Body) จิตใจมีสุขภาพดีหรือจิตใจสดชื่นก็อยู่ที่ร่างกาย

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

ถ้าร่างกายมีสุขภาพอนามัยดี จิตใจก็สดชื่น ฉะนั้นร่างกายกับจิตใจมันจึงสัมพันธ์กัน พระพุทธเจ้าได้เคยตอบปัญหาไว้ มีอยู่ในอังคุตตรนิกาย ความจริงท่านก็ตั้งปัญหาถามขึ้นว่า “เอกนามกี” คำว่า “เอกนามกี” ถ้าจะแปลให้เป็นไทยๆ หน่อยก็ว่า “อะไรเอ่ยหนึ่งไม่มีสอง” และพระองค์ก็ตอบเองว่า “สพฺเพ สตฺตา อาหารภู-จิตฺติกา” แปลว่า “สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงนี้ดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยอาหาร” ไม่ได้บอกว่าด้วยธรรมะ คือถ้าหากไม่กินอาหาร ก็ตาย

เพราะฉะนั้นเรื่องอาหารนี้เป็นปัจจัยสำคัญ พระพุทธเจ้าที่เลิกร่างกายและต้องหันมาฉันอาหารนี้เพื่ออะไร ก็เพื่อที่จะพัฒนาในด้านจิตใจ ถ้าหากว่าไม่บำรุงร่างกายให้แข็งแรงขึ้นมาเสียก่อนแล้วจะบำเพ็ญสมาธิได้อย่างไร ไม่ได้ เพราะฉะนั้นต้องแก้ปัญหาก็ถูกจุด ต้องแก้ที่ท้องก่อน หรือว่าตามหลักก็ต้องแก้ที่เศรษฐกิจเสียก่อน เราต้องการให้ประชาชนมีศีลธรรม ไม่มีอาชญากรรมต่างๆ ในบ้านเมือง ปัญหาที่สำคัญที่เราจะต้องแก้ในอันดับแรกก็คือท้องของประชาชน ถ้าเราทำท้องของเขาให้อิ่ม ทำท้องของเขาให้เต็มแล้ว เราจะให้เขาเป็นคนดีหรือคนชั่วก็ได้ แต่ถ้าหากว่าท้องของเขายังร้องอยู่ เรียกร้องอาหารอยู่ ท้องเขายังไม่อิ่ม แม้เราจะสอนให้เขาทำความดีอย่างไร มันก็ไม่ค่อยได้ผล บางทีพวกที่ลักขโมยหรือปล้นนี่มันมีหลายพวกครับ บางพวกสันดานมันเป็นอย่างนั้นเอง มีเงินก็ร่อยล้น แล้วก็ยังปล้นประชาชนอยู่นั่นเอง นี่พวกสันดาน แต่บางพวกนี่ลักขโมยไม่ใช่เพราะสันดานหรอกครับ แต่เพราะความจำเป็น เพราะสัญชาตญาณในการที่จะต่อสู้เพื่อเอาชีวิตรอด

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

อย่างเช่นชาวในหน้าหนังสือพิมพ์ว่าผู้หญิงที่แกไปขโมยปลาเค็มมาเพราะว่าแกมีลูกตั้งหลายคน หรือว่าพ่อลูกไปเก็บขนุนที่ริมคลองหลอดแล้วก็ถูกตำรวจจับ ความจริงจะเอาไปต้มกินแก้หิวเท่านั้น จะไปขายได้สักกี่สตางค์ นี้อย่างนี้ผมถือว่าไม่ใช่เป็นคนชั่ว หลักปรัชญาจีนเขาบอกว่า ถ้าหากว่ารัฐบาลไม่หางานให้ประชาชนทำแล้วจะมาโทษว่าประชาชนว่างงาน นี่หาถูกต้องไม่ นอกจากหาให้ทำแล้ว เขาไม่ทำ นี่เป็นอีกเรื่องหนึ่ง นี่ว่ากันเป็นรายๆไป แต่ว่าที่เขาอยากทำ แต่ไม่มีงานให้เขาทำ แล้วในที่สุดเขาก็จะต้องไปประกอบมิชฌาชีพบางอย่าง แล้วเมื่อเราไปจับมา หลักปรัชญา ก็บอกว่าอย่างนี้ก็เท่ากับว่ารัฐบาลได้วางกับดักประชาชนเอาไว้ แล้วประชาชนก็มาติดกับซึ่งรัฐบาลดักนั่นเอง เพราะฉะนั้นรัฐบาลจะต้องมีความรับผิดชอบในการที่จะแก้ปัญหาในด้านเศรษฐกิจ

ส่วนปัญหาในด้านจิตใจ รัฐบาลอาจจะทำไม่ได้ อย่างนี้ต้องเรื่องศาสนา พระจะต้องมีบทบาท มีส่วนเข้าช่วย แต่ว่าพระจะทำอะไรก็ต้องดูสมณวิสัยให้เหมาะแก่สมณสาธูป คือให้มันเหมาะสมกับความเป็นสมณะของตน พระกับการเมืองนั้นแยกกันไม่ออก แต่ว่าไม่ใช่มีกันอย่างเปิดเผย มันต้องเป็นเรื่องที่เป็นไปโดยอัตโนมัติ แบบที่บางทีพระเองก็ไม่รู้ว่า เราได้ช่วยการเมืองได้อย่างไร ที่เป็นอย่างนี้ ถ้าหากว่าผมจะยกประวัติศาสตร์มาสักตอนหนึ่ง จะเห็นว่าพระนี่ท่านก็ไปช่วยในด้านการเมืองมาก แต่ว่าท่านไม่ได้ไปเรียกร้องสิทธิทางการเมือง นี่จุดสำคัญ ไม่ใช่เราลัทธิรัฐบาลได้แล้ว เราก็จะต้องเรียกร้องการตอบแทนอยู่ตลอดเวลา นี่ไม่ใช่ลักษณะของชาวพุทธ เพราะการกระทำความดีเพื่อหวังผลตอบแทนนั้น หาใช้เป็น

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

การกระทำความดีที่แท้จริงไม่

ในสมัยสมเด็จพระนเรศวร ท่านคงจะนึกได้ว่าที่สมเด็จพระนเรศวรชนช้างกับพระมหาอุปราชา พระองค์ได้เข้าไปในกลุ่มกองทัพของพม่าตามลำพัง มีทหารติดตามไปไม่กี่คน ที่นี้โทษแม่ทัพนายกองทั้งหลายที่ตามไม่ทัน ล้วนเป็นโทษประหารชีวิตทั้งนั้น แล้วในที่สุดพระองค์ก็ตัดสินพระทัยสั่งประหารชีวิต แล้วถ้าหากว่าพระองค์ต้องประหารพวกนี้หมดแล้วพระองค์จะอย่างไร? จะกอบกู้เอกราชของบ้านเมืองหรือว่าทำสงครามต่อไปได้อย่างไร พวกนี้เป็นดุจแขนขวาแขนซ้ายทั้งนั้น แต่ถ้าไม่ลงโทษ ก็จะเป็นแบบอย่าง นี่ลักษณะของผู้นำในเวลาที่บ้านเมืองคับขัน ต้องการคนเด็ดขาดอย่างนี้ ต้องประหารชีวิตตามกบิลเมือง แต่ว่าถ้าประหารชีวิตแล้ว เราจะอย่างไร เราจะเอาใครมาแทนคนเหล่านี้ ซึ่งเป็นคนสำคัญๆทั้งนั้น นี่ก็ต้องอาศัยพระ

ประวัติศาสตร์ไม่ได้เขียนไว้ ผมว่าเอาเอง เพราะฉะนั้นไม่จำเป็นต้องเชื่อ ผมว่าสมเด็จพระวันรัตกับสมเด็จพระนเรศวรนี้ ต้องรู้กันแน่

สมเด็จพระวันรัตก็มาเฝ้าสมเด็จพระนเรศวร ทูลถามว่าเป็นอย่างไรบ้าง ราชการบ้านเมืองเป็นอย่างไร อะไรท่านองนี้ ก็ถามทุกข์สุข สมเด็จพระนเรศวรก็รับสั่งว่า โยมแพบจะเอาชีวิตไม่รอด เพราะต้องเข้าไปในหมู่กองทัพพม่าตามลำพัง พวกนี้มันคล้ายๆว่าไม่เอาใจใส่ในราชการ ว่าอย่างนั้นเถิด สมเด็จพระวันรัตนี้ท่านเก่งจริงๆ สมควรเป็นพระพนรัตน์ ซึ่งเขาถือว่าเป็นสังฆราชฝ่ายซ้าย ฝ่ายวิปัสสนา ท่านบอกว่า นั่นแหละเพื่อเป็นการแสดงให้เห็น

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

กฤษฎาภินิหารของพระองค์ ถ้าหากว่ากองทัพเข้าไปทั้งกองทัพแล้ว พระองค์ชนะก็แค่นั้น ธรรมดา แต่ต้องการให้กฤษฎาภินิหารนี้มัน เ่นระเบิดไปทั่วโลก จึงคล้ายๆว่าเทวดาท่านบันดาลให้เป็นไป พระ องค์ได้เข้าไปอยู่ในกลุ่มของข้าศึกแล้วก็สามารถเอาชนะข้าศึกด้วย ความสามารถส่วนพระองค์จริงๆ ก็เลยชี้ให้เห็นว่าการที่พวกทหาร ทั้งหลายเหล่านี้ติดตามไปไม่ทัน ความจริงเป็นการเสริมบารมี มอง อีกแง่หนึ่งเป็นการเสริมบารมี

เพราะฉะนั้นการขอนิโรทฆกรรมให้แก่พวกแม่ทัพนายกอง เหล่านี้ อย่างนี้ไม่เสียหาย เพราะไม่ได้บอกให้เอาไปฆ่า แต่ไปขอ อภัยให้จึงไม่เสีย สมเด็จพระนเรศวรก็ตกลง คล้ายๆว่าเมื่อสมเด็จพระ ท่านขอ ก็ต้องให้ท่านชื แต่ว่าให้อย่างมีข้อแม้ะะ จึงทรงรับสั่งว่า ถ้าอย่างนั้นเจ้าพวกนี้ต้องให้มันไปทำงานแก้ตัว คนนั้นไปตีเมืองนั้น คนโน้นไปตีเมืองโน้น อย่างนี้ได้ด้วยกันทั้งสองฝ่าย ความจริง ไม่ใช่สองฝ่าย สามฝ่ายเลย พวกแม่ทัพนายกองก็รอดตายไป ออก ไปตีบ้านตีเมือง ด้วยความจงรักภักดี แล้วพวกนี้ก็หันมาเลื่อมใส ศาสนามากขึ้น ที่รอดตายมาได้นี้ก็เพราะสมเด็จพระ ไม่อย่างนั้น เราตายแล้ว อะไรอย่างนี้ นับว่าได้ดีด้วยกันทุกฝ่าย นี่คือการ ทำงานที่ประสานกัน แต่ว่าพระจะต้องไม่แสดงบทบาทในด้าน การเมืองให้มันเปิดเผยให้เขารู้ แต่ความจริงเป็นโดยนัย เรื่องพระ กับการเมืองนี้มีมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว

เพราะฉะนั้นเราอย่าไปคิดเลยครีบกัว่ามันแยกกันได้ มันแยก กันไม่ได้หรอก แต่ว่าเราควรจะรู้หน้าที่ของเรา อย่างเช่นพระพุทธการ เมืองในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นี้ วันนั้นผมสงสารและก็สังเวช

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

ความจริงผมจะว่าท่านหนักๆเหมือนกัน แต่ผมก็มาคิดว่าผมเองก็ออกไปจากวัด แล้วพระองค์นี่ก็เป็นพระเด็กๆ อารมณ์อาจจะรุนแรงไปบ้างตามวิสัยของคนหนุ่ม ความรู้สึกที่ว่าตัวท่านเองเป็นพระอาจจะไม่มีตอนนั้น แล้วก็ปรากฏว่าพวกนักศึกษารุ่นใหม่ๆก็เชียร์กันเหลือเกิน ประบมือกันจัง เพราะไม่เคยเจอพระพุทธรูปแบบนี้ มีแต่พระพุทธรูปพระพุทธรูปการเมืองไม่เคยเจอ ความจริงเรื่องการเมืองนั้น ท่านลองไปคุยกับพระเถิด พระท่านรู้เรื่องดี เพราะท่านมองอย่างที่เราเรียกว่าคนเสมอนอก ท่านมองเห็นชัดกว่า แล้วใจท่านเที่ยงธรรมกว่า ท่านมองเห็นอะไรถูกอะไรผิดมากกว่า แต่ปกติท่านไม่พูด หรือหากจะพูดก็พูดกันในหมู่พวกพระด้วยกัน อย่างนี้ลิตมหาวิทยาลัยสงฆ์เรียนเรื่องการปกครอง เรื่องอะไร ท่านก็เรียน แต่ว่าเขาบอกว่านี่ไม่ใช่เรื่องที่ท่านจะต้องไปพูด แต่ว่าต้องรู้ไว้ การรู้ว่าอะไรมันเหมาะ อะไรมันไม่เหมาะ ต้องทำให้เหมาะกับสมณสาธูปของท่าน ก็รู้สึกว่าคุณทำกันได้ดี ท่านไม่ไปยุ่งเกี่ยว ผมบอกว่าถ้าหากว่าท่านอยากจะไปยุ่งกับการเมืองก็ไม่ว่าอะไร สบาย เพราะเราก็คงเป็นคนไทย สบายไปเราก็คงเป็นคนไทยอยู่ จะเล่นการเมืองเล่นไปเลย ไม่เป็นไร แต่ว่าอย่ามาเล่นในเวลาเป็นพระ นี่ผมเดินสายกลางของผมอย่างนี้ ไม่ใช่ว่าตอนเป็นพระไม่รู้เรื่องอะไรเลย พอสึกไปก็เป็นชาวบ้านที่โง่ๆคนหนึ่ง อย่างนี้เขาบอกว่ามาบวชเสียนาน ไม่ได้เรื่องได้ราวอะไรเลย บวชแล้วต้องได้เรื่อง แต่ว่าไม่ใช่ไปหาเรื่องกับเขา คือเราต้องเป็นตัวของเราได้ แล้วเราก็ต้องรู้ความเป็นไปของศาสนาและของโลกไปพร้อมๆกัน นี่ผมอยากจะให้มีด้วยกันทั้งคู่

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ฉะนั้นพระพุทธรูปศาสนานี้จึงไม่ได้เป็นจิตนิยม และก็ไม่ใช่วัตถุนิยม แต่ถือว่าสำคัญทั้งสองอย่าง ร่างกายจะปราศจากจิตใจก็ไม่ได้ จิตใจจะปราศจากร่างกายก็ไม่ได้ ถ้ามันแยกออกจากกัน ก็ไม่ใช่มนุษย์

เพราะฉะนั้นเมื่อมันมีทั้งสองอย่าง ในฝ่ายของวัตถุนิยมคือรูป เราก็ต้องเอาวัตถุนิยมไปสนอง อาหารก็ต้องกิน ในด้านจิตใจเราก็ต้องเอาธรรมะหรือศาสนาหรือปรัชญามาสนอง รูปธรรมกับนามธรรมมันจะต้องไปด้วยกัน ไม่ใช่เจริญแต่ร่างกาย จิตใจไม่เจริญ ปัญญาไม่เจริญ นั่นมันควาย ไม่ใช่คน พระพุทธเจ้าท่านก็สอนว่า “มंसฺ ดสฺส จ วฑฺฒติ ปญฺญา ดสฺส น วฑฺฒติ” คือพวกควายนี้ พระพุทธองค์ตรัสบอกว่า เนื้อหนังมังสาของมันเจริญ แต่ปัญญาของมันหาเจริญไม่ โตเท่าไรก็ยังคงเป็นควายอยู่นั่นแหละ เพราะฉะนั้น ถ้าหากว่าเราคิดว่าจะบำรุงร่างกายของเราอย่างเดียว ไม่บำรุงสติปัญญา ไม่บำรุงสมอง เราก็ไม่ผิดอะไรกับควาย ถ้าหากว่าเราคิดแต่ว่าเรามีความรู้่างโลกๆเพียงอย่างเดียว เรื่องธรรมะเรื่องศาสนาไม่สนใจ นี่ผิดหลักการไปแล้ว คือมีแต่พุทธิศึกษา จริยศึกษาไม่มี คนมีความรู้มาก ถ้าไม่มีศีลธรรม ก็โง่มาก ฉะนั้นหลักของพระพุทธรูปศาสนาต้องสอนให้มีศีลก่อน อย่างที่ผมเคยพูดมาแล้วว่า หลักของเราศีล สมาธิ ปัญญา เราต้องให้ศีลเสียก่อน แล้วจึงให้ปัญญาที่หลัง คนมีศีลเป็นพื้นแล้วมีปัญหาเท่าไรก็ไม่โง่ครับ เพราะว่ามีหิริ ความละอายใจ มีโอตตปปะ ความเกรงกลัวต่อบาป ที่มันโง่กันนี้เพราะไม่มีความละอาย เพียงแต่นึกว่ากฎหมายทำอะไรไม่ได้ ก็โง่ แต่ถ้าหากว่าเรามีศีลแล้ว แม้เรารู้ว่า

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

เราทำไปนี่กฎหมายไม่มีทางเล่นงานเราได้ เราก็ไม่ทำ เพราะเรามีอิทธิพล
มีความละเอียดใจ มีธรรมะบังคับใจ

เพราะฉะนั้นเรื่องของศาสนากับเรื่องของการบ้านการเมืองนี้ มันจึงแยกกันยาก มันต้องอาศัยซึ่งกันและกัน ถ้าหากว่าศาสนาไม่ได้รับความอุปถัมภ์จากบ้านเมืองก็ไปไม่รอด แต่ว่าบ้านเมืองที่ไม่เอาศาสนาเข้าไปช่วย มันก็จะปาเถื่อนมากขึ้นไปอีก ฉะนั้นจุดเสียของการศึกษาซึ่งมันออกผลมาในปัจจุบันนี้เราจะเห็นได้ชัดๆว่า การที่มีปฏิกิริยาทั่วบ้านทั่วเมืองนี้มันเป็นผลครบ เราต้องสาวไปว่ามันเนื่องมาจากเหตุอะไร

พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนแล้ว เราจะต้องนำมาประยุกต์ได้ ท่านสอนอริยสัจ ๔ ในอริยสัจ ๔ ก็มี ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค สมุทัย คือเหตุให้เกิดทุกข์ นิโรธ คือการดับทุกข์ มรรค คือทางที่จะนำไปสู่ความดับทุกข์

เมื่อเรารู้ว่าอะไรเป็นทุกข์

เราก็ต้องพิจารณาว่าสมุฏฐานมาจากไหน

สมุทัยคือสาเหตุของทุกข์

เมื่อเราหาสมุฏฐานหรือสาเหตุได้แล้ว เราก็ดับทุกข์

ดับที่ไหน ดับที่สมุฏฐาน ที่สาเหตุ

เราไม่ใช่แก้ปัญหาเฉพาะหน้า ที่นี้อย่างการทำงาน อย่างรัฐบาลในปัจจุบันนี้ท่านแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ท่านแก้ที่ตัวทุกข์ ไม่ใช่แก้ที่สาเหตุของทุกข์ เพราะฉะนั้นจึงแก้ไม่หมด มันมีอะไรมาให้แก้อยู่เรื่อยๆ เพราะไม่แก้ที่สมุฏฐาน คือสมุทัย อาจจะเป็นเพราะว่าเวลาของท่านมีน้อยไป ท่านเลยไม่มีเวลาที่จะค้นหา

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

สมมุติฐานของมันก็ได้ หรือว่าค้นแล้ว แต่ว่าสมมุติฐานนี้จะต้องใช้เวลานาน จึงหาเงื่อนไขไม่พบ นี่ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง แต่ว่าหลักของเราที่เราจะต้องเอาศาสนามาประยุกต์ใช้ให้ได้ เมื่อเรารู้ว่าอะไรเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ การแก้ปัญหาต้องแก้ที่สมมุติฐานหรือที่เหตุของมัน แล้ววิธีแก้ นั่นคือมรรค เราจะต้องหามาตรการอะไรที่จะแก้ปัญหา

ถ้าหากว่าเราศึกษาศาสนา สอนให้เด็กเข้าใจว่าอริยสัจคืออะไร เราจะนำมาประยุกต์ใช้กับชีวิตได้อย่างไร อย่างนี้ถึงจะเป็นประโยชน์ ไม่ใช่ว่าเพียงถาม อริยสัจ ๔ คืออะไร เด็กก็ตอบได้ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ได้แค่นั้น และปัญหาที่ว่าเราจะเอามาใช้ได้อย่างไร เราจะต้องสอนเด็กให้เอามาใช้ได้อย่างไร นี่คือความบกพร่องของการศึกษาในเมืองไทย เพราะครูเองก็ไม่รู้ว่าจะเอามาใช้ได้อย่างไร เพียงแต่ท่องได้เป็นนกแก้วนกขุนทอง เอาไปใช้ไม่ได้ พอสอบเสร็จแล้วก็ลืมหมด เพราะไม่เห็นคุณค่าของศาสนา

เพราะฉะนั้นการที่เราจะมองเห็นคุณค่าของศาสนา จะต้องชี้ให้เห็นประโยชน์ว่าเป็นอย่างไร เราจะนำไปใช้ได้อย่างไร นี่คือปัญหาที่เป็นปัญหาสังคม ทั้งพระทั้งฆราวาสจะต้องร่วมมือกันสังคายนา ผ่าตัดเสียที แม้ระบบการศึกษาของเราก็ต้องผ่าตัดกันใหญ่ การผ่าตัดก็ต้องทำด้วยเมตตาอย่างที่ผมว่า ไม่ใช่ทำกัน ค่อยๆ ทำด้วยความประณีต และด้วยจิตประกอบด้วยเมตตา แล้วก็ต้องหาวิธีที่จะแก้ไขให้ได้ด้วย

วันนี้ไม่ใช่เรื่อง “ของดีจากชาตก” อย่างที่เคยพูดๆ มา แต่ว่าเรื่องทั้งหลายเหล่านี้ก็เป็นเรื่องของพระพุทธศาสนาและหลักพระพุทธศาสนา กว่าจะรู้ว่าพระพุทธเจ้าจะเป็นพระพุทธเจ้าขึ้นมาได้

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

อย่างไรนั้น ก็ต้องศึกษาจากชาดกเหมือนกัน ถือว่าเป็นปลายเหตุ
ของชาดกก็แล้วกัน เพราะฉะนั้นในหนังสือชาดกนี้เขาถือว่าสมัย
พุทธกาลนี้เป็นปลายของชาดก อยู่ในพวกชาดก วันนี้ผมจะขอ
ยุติการบรรยาย โดยฝากข้อคิดเห็นบางอย่างแก่ท่านสาธุชนไว้เพียง
เท่านี้.

ศีลธรรมกับแผนเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม

วันนี้ก็เป็นระยะที่เริ่มต้นพุทธศักราชใหม่ของเรา รู้สึกว่าการส่งท้ายปีเก่ารับปีใหม่นี้ค่อนข้างจะแย้ไปตามๆกันสักหน่อย ทั้งในด้านดินฟ้าอากาศก็รู้สึกว่ามันหนาวและก็หนาวมาก เห็นอาจารย์ผมท่านบอกว่า ท่านเกิดมาอายุถึง ๗๐ แล้ว เพิ่งเจอหนาวหนักๆนี้เป็นครั้งที่ ๒ คืออาจจะเคยมีหนาวมาก แต่ไม่นานอย่างนี้ และนอกจากนั้นก็อาจจะมีความวุ่นวายอื่นอีก

โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนาวในด้านการบ้านการเมืองและการเศรษฐกิจ ซึ่งเวลานี้ก็เป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อที่หนักอกหนักใจอยู่

บรรยายที่ตำหนักสมเด็จพระสังฆราช วัดมหาธาตุ เมื่อ ๔ มกราคม ๒๕๑๙
ตีพิมพ์ในนิตยสาร “ซอฟ้า” ประจำเดือนมีนาคม และ เมษายน ๒๕๑๙

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

เหมือนกัน ก็รู้สึกที่เราเริ่มต้นปีใหม่กันด้วยบรรยากาศที่ไม่สู้จะสดชื่นนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเรื่องปากเรื่องท้องเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด แม้แต่พระพุทธเจ้าเอง พระองค์ก็เคยรับสั่งไว้เมื่อมีผู้ตั้งปัญหาว่า “เอกราช” แปลว่า “อะไรเอ๋ย หนึ่งไม่มีสอง” พระองค์ได้ตรัสไว้ว่า “สพเพ สตดา อาหารภูสิติกา” แปลว่า “สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงอยู่ได้ด้วยอาหาร” ไม่ใช่เฉพาะมนุษย์เท่านั้น แม้แต่สัตว์ทั้งหลายก็เช่นเดียวกัน จำเป็นที่จะต้องกินอาหาร เพราะอาหารเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างที่สุดของชีวิต ถ้าหากว่าเราไม่มีอาหาร เราก็ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ เรื่องอาหารนี้ก็มีความสัมพันธ์เกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศชาติด้วย เพราะถ้าหากว่าสังคมใดเป็นสังคมที่ประชาชนอดอยากเดือดร้อนในด้านการครองชีพ เราจะหาความสุขหรือว่าศีลธรรมในสังคมนั้นก็เห็นจะหาไม่ได้ แม้แต่ขงจื้อเองท่านก็บอกว่า “ถ้าเราต้องการที่จะทำให้ประเทศชาติมีความสงบสุข จะต้องทำท้องของประชาชนให้เต็มเสียก่อน” ถ้าหากว่าตราบใดที่ท้องของประชาชนยังว่างอยู่ ยังมีความหิวโหยอยู่ จะให้คนมีศีลธรรมเป็นไปไม่ได้ แม้แต่พระพุทธเจ้าเองก็ทรงสอนพระไม่ให้เทศนาสอนคนที่กำลังหิว เพราะคนที่กำลังหิวนั้นสมาธิไม่มี ถ้าหากว่าเทศน์นานๆ เข้า โมโหหิวอาจจะเกิดขึ้น ดีไม่ดีพระที่เทศน์ก็จะเดือดร้อน และก็มีคาถาอยู่บทหนึ่งที่พระองค์ได้ตรัสไว้ว่า “ชิตจุณา ปรมา โรคา” แปลว่า “ความหิวเป็นโรคอย่างยิ่ง” คือมันยิ่งกว่าบรรดาโรคทั้งหลาย โรคอื่นๆเป็นชั่วคราวชั่วคราว แล้วเราก็สามารถจะรักษาเยียวยาได้โดยไม่ยากนัก แต่ว่าเรื่องความหิวนี้เป็นโรคที่มีตลอดชีวิต ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ซึ่งเราจะต้องคอย

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

เยียวยารักหากันตลอดเวลา แต่ทั้งนี้ก็ได้หมายความว่าเราจะต้องมีอาหารการกินอย่างพุ่มเฟือยอย่างอุดมสมบูรณ์ เราไม่ต้องการถึงขนาดนั้น พระพุทธเจ้าเองพระองค์ก็ทรงสอนพระว่า เวลาก่อนที่จะฉันอาหารให้ว่า “ปฏิสังขา โยนิโส ปิณฑปาต ปฏิเสวามิ ฯลฯ” เสียก่อน แต่ไม่ใช่เพียงแต่ว่าตามตัวบาลีโดยที่ไม่เข้าใจความหมายซึ่งไม่มีประโยชน์อะไร แต่เวลานี้ก็มักจะเป็นอย่างนั้น เพราะพระบวชใหม่ท่านก็บอกให้พิจารณาก่อนจะฉันก็ว่า “ปฏิสังขา โยนิโส ปิณฑปาต ปฏิเสวามิ ฯลฯ” แต่ไม่ทราบความหมายว่า นั่นหมายความว่าอะไร ความจริงแล้วท่านต้องการที่จะให้พระนี้พิจารณาด้วยปัญญาแล้วจึงฉัน “ปฏิสังขา โยนิโส ปิณฑปาต ปฏิเสวามิ” แปลว่า “ข้าพเจ้าจะพิจารณาด้วยปัญญาแล้วจึงจะบริโภคหรือว่าฉันอาหารปิณฑปาต” ว่าที่ฉันไปนั้นไม่ใช่เพื่อมัวเมาไม่ใช่เพื่อเล่น แต่ว่าเพื่อยังชีวิตให้เป็นไปที่จะได้ทำประโยชน์ให้แก่สังคมต่อไปเท่านั้น เพราะฉะนั้นเรื่องราวของอาหารนั้นจึงถือว่าเป็นปัจจัยอันสำคัญของบรรพชิต ไม่ใช่เฉพาะชาวบ้านทั่วไป แม้บรรพชิตก็จำเป็นที่จะต้องอาศัยอาหารปิณฑปาตเหมือนกัน เพียงแต่ว่าไม่ให้ฉันแบบที่ว่ากินเพื่อเล่นเพื่อมัวเมาเหมือนชาวบ้านเท่านั้น เพราะชาวบ้านเรา ถ้าเราคิดดูให้ดี เราบริโภคอาหารเป็นส่วนใหญ่เพื่อเล่นเพื่อมัวเมากันมาก อย่างเช่นว่าอาหารเราจะบริโภคคิดเป็นค่าอาหารเพียงสัก ๑๐ บาท ๒๐ บาท เราก็อาจจะอึด แต่บางที่เราสั่งกันมาโต๊ะหนึ่งคิดเป็นเงินจำนวนร้อยจำนวนพันบาท แล้วเราบริโภคกันไม่เท่าไรรอกนอกนั้นก็ทิ้งกันไป หรือว่าแม้แต่จิ๋ว พระพุทธเจ้าท่านก็สอนให้ใช้เพียงแค่เพื่อปกปิดอวัยวะ เพื่อป้องกันเหลือบยุง ป้องกันหนาวร้อน

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

เท่านั้น ไม่ใช่เพื่อความสวยงามหรือว่าเพื่ออวดมั่งมี แต่ของเราบางที่เราก็อีกกันเกินพอดี บางทีชุดหนึ่งอาจจะตัดมาเป็นราคาตั้งพัน แต่ว่าใช้ไม่ถึงร้อยบาท แล้วเราก็อีกใช้ นี่คือความฟุ่มเฟือยที่มีอยู่มากทีเดียวในสังคมปัจจุบันนี้ ถ้าหากว่าเราเอาหลักของพระพุทธเจ้ามาใช้ ผมก็คิดว่าจะเป็นประโยชน์อยู่มาก

ถ้าเรามาพิจารณาถึงธรรมชาติของโลก และสถานการณ์ของเมืองไทยในปัจจุบันนี้ ผมว่าก็น่าเป็นห่วง เป็นห่วงก็เพราะว่าเราไม่เคยที่จะเดือดร้อนอย่างประเทศบ้านใกล้เรือนเคียงของเรา พอเราจะต้องรับการอะไรมากขึ้น ก็รู้สึกว่ายากลำบากเกินไป ความจริงถ้าหากว่าเราพิจารณาประเทศบ้านใกล้เรือนเคียงรอบๆเราหรือว่าทั่วโลกก็ยังได้ เมื่อเปรียบเทียบกันแล้ว เมืองไทยเรารู้สึกว่ายังสบาย เพราะเมืองไทยสบายนั้นแหละก็เป็นจุดหนึ่งที่ทำให้เพื่อนบ้านใกล้เรือนเคียงเขารู้สึกอิจฉาริษยาในความมั่งมีศรีสุข หรือความสุขสบายของคนไทยเรามาก เรื่องอย่างนี้นั้นมีมาตั้งแต่อดีตนานมาแล้ว อย่างในสมัยที่ขงจื้อท่านยังมีชีวิตอยู่ ท่านได้รับแต่งตั้งเป็นประธานมนตรีของแคว้นหลู่ ซึ่งเดี๋ยวนี้ก็คือตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั่นเอง เป็นนายกรัฐมนตรีของแคว้นหลู่ ซึ่งเป็นแคว้นเล็กๆ แต่เพราะขงจื้อนี้เป็นนักปราชญ์ชั้นเยี่ยม และท่านสามารถจะเอาความรู้ของท่านนี้มาใช้ในการปกครองบ้านเมืองที่ท่านได้รับมอบหมายหรือว่ารับผิดชอบ ในที่สุดปรากฏว่าชั่วระยะเวลาเพียงสองสามปีเท่านั้น แคว้นหลู่ก็กลายเป็นแคว้นที่อุดมสมบูรณ์ ประชาชนไม่เดือดร้อน การลักขโมยก็ไม่มี เพราะการลักขโมยที่มันเกิดขึ้นนั้นส่วนหนึ่งหรือว่าส่วนใหญ่เพราะไม่พอกินไม่พอใช้ หรือว่าเพราะ

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ประชาชนมีความฟุ่มเฟือยมากจนเกินไป แล้วก็หาไม่พอใช้ ในที่สุด การลักขโมยมันก็เกิดขึ้น ที่นี้ขงจื้อท่านสอนให้คนตั้งอยู่ในศีลธรรม เมื่อคนเรามีศีลธรรมแล้ว การที่จะดำรงชีวิตก็ดำรงชีวิตอย่างมีศีลธรรม การกินอยู่หรือการดำรงชีวิตในด้านอื่นๆ ก็เพียงพอที่จะยังชีวิตให้เป็นไปด้วยความไม่ยากลำบาก แต่ก็ไม่ใช่ด้วยความฟุ่มเฟือย นอกจากจะมีความฟุ่มเฟือยบ้างก็เป็นครั้งคราว อย่างเช่นในการทำศพพ่อแม่ นี่ถือว่าเป็นสิ่งบกพร่องอย่างหนึ่งที่นักปราชญ์รุ่นหลังๆ ได้ตำหนิขงจื้อที่สอนให้ลูกต้องไว้ทุกข์ถึง ๓ ปี แล้วก็ต้องบำเพ็ญบุญกุศลเพื่ออุทิศให้พ่อแม่จนเกินไป ซึ่งขงจื้อท่านก็มองในแง่หนึ่ง ท่านมองในแง่ที่ว่าเป็นการแสดงความกตัญญู แต่ว่าอีกฝ่ายหนึ่งเขาก็ว่ามันแสดงมากเกินไป บางทีถึงกับว่าขายนาขายสวนเพื่อมาแสดงความกตัญญู อย่างนี้ท่านว่ามากเกินไปเหมือนกัน แต่ว่าอย่างไรก็ดี ระหว่างที่ขงจื้อมีชีวิตอยู่นั้น แคว้นหลู่เป็นแคว้นที่อุดมสมบูรณ์ มีความสุข มีความสงบสมฐานะของตัว นี่ก็เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ประเทศบ้านใกล้เรือนเคียงทั้งหลายริษยาเพราะว่าในประเทศของตนไม่สงบเรียบร้อยอย่างในแคว้นหลู่ จะทำอะไรก็ทำให้นึกถึงพระเวสสันดร ที่นางอมิตตาซึ่งเป็นภริยาของชูชก เมื่อนางเป็นภริยาชูชกแล้วก็พยายามที่จะปฏิบัติตัวให้เป็นภริยาที่ดี ไม่ได้บกพร่องในหน้าที่ โดยไม่ได้คำนึงถึงว่าสามีของเรานี้อายุมาก ซึ่งก็เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้หนุ่มๆ แคว้นนั้นรู้สึกอิจฉาพราหมณ์ชูชกเหมือนกัน เพราะว่าภริยาของตนนี้ไม่ได้เอาใจใส่ในตัวเหมือนกับอมิตตาที่เอาใจใส่ชูชกเลย ก็ไปพูดให้เข้าหูภริยาบ้าง อะไรบ้าง ก็ทำให้ภริยาทั้งหลายเห็นว่าเราเคยอยู่สงบสุขมานาน พอนางอมิตตามาอยู่แคว้นนี้

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

เท่านั้น สามีของเราเอาแต่ชมนางอมิตดาเท่านั้น ก็นึกว่านางอมิตดาก็เป็นตัวละครที่สำคัญทำให้สามีของเราที่ต้องด่าว่าเราอยู่เรื่อย คิดกันว่าจะทำอย่างไรดีจึงจะกำจัดนางอมิตดาได้ ในที่สุดก็ไปด่าว่านางอมิตดาต่าง ๆ นานาจนกระทั่งอมิตดาต้องให้ชุกไปขอโทษ-ขานี้ เพราะว่าจะไปตักน้ำ เขาก็ด่าว่าที่ตักน้ำ ไปไหนก็ลำบาก เพราะว่าเข้าสังคมกับใครไม่ได้ อยู่แต่กับชุกคนเดียว มันก็เดือดร้อนเหมือนกัน

แคว้นหลูนี้ก็เหมือนกัน ในที่สุดแคว้นต่างๆ ที่ริษยา ก็วางแผนประชุมวางแผนว่าทำอย่างไรจึงจะทำให้แคว้นหลูนี้วุ่นวายเดือดร้อนเหมือนแคว้นเราบ้าง เพราะถ้าหากว่าแคว้นหลูมีความสุขสงบอยู่ แคว้นเดียวละก็ เราในฐานะผู้ปกครองก็ถูกประชาชนด่าว่าอยู่ตลอดเวลาที่ไม่สามารถทำให้บ้านเมืองมีความสุขสงบได้ ก็เห็นว่าขงจื๊อนี้เป็นตัวละครสำคัญที่ทำให้แคว้นหลูมีความสุข มีความสงบ เพราะฉะนั้นต้องกำจัดขงจื๊อ ปัญหาอยู่ที่ว่าจะกำจัดขงจื๊อจะกำจัดโดยวิธีใดที่จะไม่ให้ประชาชนหรือว่าคนทั้งหลายเขาดำหนดิเดียนได้ นี่จะต้องวางแผนให้ลึกซึ้งอีกเหมือนกัน เรื่องของการเมืองนี้เป็นเรื่องสลับซับซ้อน แต่ว่าถ้าหากว่าเราศึกษาแบบคนอยู่วงนอก มันสนุก แต่ถ้าหากว่าเราไปพัวพันเข้าด้วย มันไม่สนุกหรอก มันเหมือนกับเวลาเราดูมวยอยู่ข้างนอกข้างเวที รู้สึกว่าสนุก บางทีก็มักสอนเขาว่าทำไมไม่เตะหรือลงศอกเล่า อะไรอย่างนี้ แต่ถ้าให้เราขึ้นไปชกเอง ดีไม่ดีก็ถูกน็อกมาตั้งแต่ยกแรก มันไม่ได้อย่างที่เราสอนเขาหรอก ขงจื๊อท่านก็รับเคราะห์เช่นนั้น เมื่อบุคคลทั้งหลายเหล่านั้นเขาพิจารณากันแล้วก็หาทางกำจัดขงจื๊อ การกำจัดนักปราชญ์นี้

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

ไม่ยากนัก เพราะนักปราชญ์จริง ๆ นั้นเขาจะไม่ได้มีการประจบสอพลอ เขาจะมีความเชื่อมั่นในตัวเอง มีความรักในอุดมคติ บูชาในอุดมคติ ของตนเอง มันก็มีทางเดียวเท่านั้นที่ว่าทำอะไรที่จะทำให้เจ้าของ แคว้นหลันี้ไม่เชื่อตามคำแนะนำของขงจื้อ วิธีที่ดีที่สุดก็คือเอาผู้หญิง เข้าล่อ เพราะฉะนั้นพวกนี้ก็พยายามคัดเลือกเทพีในแคว้นของตนๆ เอาผู้หญิงที่สวยงามมาอบรมสั่งสอนให้มีความรู้ความสามารถใน เรื่องการมารมณโดยเฉพา ทำอย่างไรที่จะแยยวนในหักษัตริย์แห่ง แคว้นหลันี้หลงไหลหมกมุ่นในกามารมณโดยที่จะไม่ไปบริหารบ้าน เมืองเหมือนเคย และในที่สุดเมื่อวางแผนแล้วก็ส่งผู้หญิงเหล่านี้ ไปเป็นเครื่องบรรณาการ อาจจะเป็นของขวัญปีใหม่ เป็นส.ค.ส. ปีใหม่ ส่งความสุขกันด้วยผู้หญิง ก็เข้าใจว่าเจ้าแคว้นหลัตอนนั้น หรือเจ้าเมืองหลัก็คงจะอายุค่อนข้างมาก เพราะว่าขงจื้อตอนนั้นก็ อายุมากพอสมควร ราว ๔๐ - ๕๐ ปี ทีนี้เมื่อเจ้าเมืองหลัมาเจอ ผู้หญิงสวยๆและสาวๆ มีจริตแพรวพราวด้วยกันทั้งสิ้น และพวกนี้ มาอย่างมีแผนทั้งนั้น ถ้าหากว่าเรามองอีกแง่หนึ่งผู้หญิงเหล่านี้ก็ เป็นผู้หญิงที่น่ายกย่อง เพราะแก็ทำงานเพื่อชาติ ยอมเสียสละชีวิต พลีชีวิตของตัวเองเพื่อประเทศชาติ แต่ถ้าเรามองในแง่ของแคว้นหลั พวกนี้ก็ถือว่าเป็นตัวบ่อนทำลาย และในที่สุดก็จริงอย่างที่เขาวาง แผนไว้ กษัตริย์แห่งแคว้นหลันี้ก็หมกมุ่นในกามารมณจนกระทั่งไม่ ออกกว่าราชการแผ่นดิน แม้ขงจื้อจะแนะนำดักเตือนอย่างไรๆก็ไม่ เชื่อฟัง หนักๆเข้าขงจื้อก็เห็นว่า เอ มันชักวุ่นวายเดือดร้อนขึ้นทุกที เพราะว่ากษัตริย์ไม่ตั้งอยู่ในธรรมเสียแล้ว ขงจื้อก็เลยลาออกจาก ตำแหน่ง เพราะอยู่ไปก็ไม่มีประโยชน์ ถ้าอยู่ไปแล้วบ้านเมืองวุ่นวาย

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

เขาก็จะบอกว่าเพราะขงจื๊ออีก เพราะฉะนั้นขงจื๊อก็เลยลาออกและก็เดินทางไปยังแคว้นต่างๆ แล้วก็รับอาสาที่จะเป็นที่ปรึกษาในด้านราชการบ้านเมืองของแคว้นต่างๆ แต่ก็ปรากฏว่าไม่มีแคว้นไหนเขาเอาด้วย เขาอาจจะเห็นว่าอยู่แคว้นหลู่ก็ไม่สามารถทำให้แคว้นหลู่มีความสุขได้ ไม่สามารถทำให้กษัตริย์แห่งแคว้นหลู่นี้ปกครองบ้านเมืองให้มีสันติสุขได้ แล้วจะรับไว้ทำไม เพราะฉะนั้นขงจื๊อในสมัยที่ท่านมีชีวิตอยู่ที่นี่ จึงมีแต่ความผิดหวัง เพราะฉะนั้นถ้าเรามองในแง่หนึ่ง นักปราชญ์ส่วนมากมักจะประสบความผิดหวัง แต่บางทีก็มาประสบความสำเร็จต่อเมื่อตายไปตั้งหลายสิบปีแล้ว อย่างพระเยซูนี้ ในชีวิตของท่าน ท่านก็ผิดหวัง ในที่สุดก็ถูกตรึงไม้กางเขน แม้กระทั่งโสคราเตสเองก็ถูกบังคับให้ดื่มยาพิษ ขงจื๊อก็เช่นเดียวกัน ในที่สุดเมื่อขงจื๊อออกไปแล้ว แคว้นหลู่ก็ตกอยู่ในความวุ่นวายเช่นเดียวกับแคว้นอื่นๆ

เมืองไทยเราผมก็ว่าอยู่ในสถานะอย่างนั้น เวลานี้รู้สึกว่าจะวุ่นวายขึ้นมา เรามีการปลุกระดมกันอยู่เรื่อยๆ ความจริงการปลุกระดมผมก็เห็นว่ามันดี การปลุกแสดงว่าคนมันหลับก็ต้องปลุกให้มันตื่น ตื่นแล้วก็ต้องระดม ระดมเพื่อให้มันเกิดการรวมพลัง แต่ปัญหาก็คือว่าปลุกระดมแล้วระดมไปไหน ระดมคนเพื่อไปทำความหายนะให้แก่ผู้อื่นหรือว่าเราจะระดมพลเพื่อสร้างความสุขความเจริญหรือความมั่นคงของชาติ นี่เป็นเรื่องที่น่าคิดว่าการกระทำนั้นมันมีความสุจริตยุติธรรมแค่ไหนเพียงไรหรือไม่ นี่ก็มีการวิจยวิเคราะห์กันอยู่มากเหมือนกัน เพราะว่าบางคนมีหน้าที่ปลุกระดมอย่างเดียว ปลุกระดมทางโน้นบ้าง ปลุกระดมทางนี้บ้าง ให้สองฝ่ายตีกัน มันก็

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

สนุกดี คือแบบประยุกต์ สมัยผมเป็นเด็กก็มีพวกปลุกระดมแบบนี้ พวกเขียนหัว เป็นเด็กวัดอยู่ บางทีอยากจะชกกัน ไม่กล้าชก เพราะถ้าหากว่าใครชกก่อน พระท่านดีคนนั้น อาจารย์ก็ดีคนนั้น เห็นดังท่าจะชกกัน บางทีมันไม่ชก ได้แต่ทำกันว่า “มึงเอาก่อนซี มึงชกก่อนซี” มันก็ทำกันอยู่อย่างนั้น แล้วก็ไม่มีใครกล้าชก กลัวสมภารจะเล่นงาน มันก็มีคนชนิดพวกบ้างช่วงยุหรือพวกปลุกระดมนี้แหละ แล้วก็เขียนหัวขึ้น ๒ หัว คือเอาไม้เขียนที่พื้นเป็นวงกลมๆ นี่หัวแคะ นี่หัวอายนั่นนะ ใครลบก่อนเป็นพ่อ มันก็จ้องกัน ใครไปลบก่อนก็ชนะ ถ้าหากว่าคนหนึ่งลบได้แล้ว อีกคนหนึ่งไม่ชก ก็แสดงว่าผู้ปลุกระดมผิดหวัง เมื่อผิดหวังแล้วจะทำอย่างไร ก็ต้องไปอีกชั้นหนึ่ง มีแผนที่ ๒ เมื่อเกลบแล้ว ลบก็มีเอามือลบ ต้องเอาเท้าลบ ถ้าเอามือลบก็มีเรื่องครับ ถูกเตะแน่ ฉะนั้นต้องเอาเท้าลบ พอลบหัวคนนั้นได้แล้ว ก็แสดงว่ามือเหนือกว่า แต่ว่ายังไม่กล้าชกหรือดี เพราะอายนั่นไม่ชกตามแผน มันก็ต้องมีแผนที่ ๒ เมื่อลบหัวเขาได้แล้ว ยังไม่แน่ แผนชั้นที่ ๒ ก็ต้องบอกคนลบหัวว่า ลองดบหัวลูบหลังดูซิ ถ้าดบหัวลูบหลังได้แล้ว อายนั่นไม่รู้ อายนี่ชี้แพ้แล้วครับ เป็นที่รู้กันทั่วไป อายนี่ไม่สู้คน ถือว่าเป็นเรื่องที่น่าอับอายขายหน้า เสียศักดิ์ศรีเป็นอย่างยิ่ง ถ้าบางทีแผนหนึ่งเรายังอดใจได้ แผน ๒ นี่มันอดไม่ได้หรอกครับ ถึงจะเล็กกว่าก็ต้องสู้เพื่อศักดิ์ศรีของตัวเอง คราวนี้พวกปลุกระดมก็สนุกครับ ที่นี้ก็ชกกันใหญ่จนกว่าพระท่านจะมาเรียกไปตี นี่เป็นอย่างนี้ ปลุกระดมมีมานานแล้ว

พระพุทธเจ้าท่านก็ทรงเป็นนักปลุกระดมตอนที่พระองค์ทรง

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ส่งพระสาวก ๖๐ องค์ออกประกาศศาสนา แห้วมาของพระพุทธรูป-
 เจ้าน้ำเสียมโหฬารถึงถิ่น คือเรานี้ถึงสาวก ๖๐ องค์ รุ่นแรก ๕ องค์
 คือพระปัญจวัคคีย์นั้นล้วนเป็นพวกพราหมณ์ ก็คงไม่มีปัญหา
 อะไร แต่อีก ๕๕ องค์ล้วนเป็นลูกเศรษฐีทั้งนั้น อดีตเพลย์บอย
 ทั้งนั้นแหละครับ แล้วพวกนี้เป็นบุคคลที่สำคัญในสังคม เป็นคนนำ
 แฟชั่น เพราะถ้าหากว่าพวกเศรษฐีทำอะไร คนอื่นๆก็ทำอย่างนั้น
 ท่านลองคิดดูซิว่า พระยศนี้เพิ่งมาบวชเป็นคนแรก ที่ท่านบวชนี้ก็
 เพราะท่านกลุ้มใจเหลือเกิน ความเบื่อหน่ายในครอบครัวลูกเมียมัน
 มากมาย มีปราสาทอยู่ตั้ง ๓ หลัง บางทีจนกระทั่งจำไม่ได้ว่าคนไหน
 เมีย คนไหนลูก เพราะบางทีอายุ ๑๗-๑๘ ปีเหมือนกัน เลยไม่รู้ว่
 ลูกหรือเมีย มันก็วุ่นวายกันหมด ท่านบ่นว่า “ที่นี้วุ่นวายหนอ ที่นี้
 ชัดชองหนอ” ก็เลยออกจากบ้าน พระพุทธรูปเจ้าก็ทรงบอกว่า “ที่นี้ไม่
 วุ่นวายหนอ ที่นี้ไม่ชัดชองหนอ มาที่นี้เถิด เราจะแสดงธรรมให้ฟัง”
 ท่านก็เลยมา มาแล้ว พระพุทธรูปเจ้าก็ทรงเทศนาสั่งสอนจนได้เป็น
 พระโสดาบัน และต่อมาก็บวชและได้เป็นพระอรหันต์ พอลูกเศรษฐี
 ในเมืองที่เป็นเพื่อนๆสนิทกันได้ข่าวว่าพระยศบวชท่านนั้นแหละครับ
 มันเป็นเรื่องอัศจรรย์ เอ หมอนี่บวชได้อย่างไร ก็คล้ายๆว่าเป็น
 เพลย์บอยแท้ๆบวชได้อย่างไร การบวชคงต้องดีแน่ นายยศถึงสละ
 ไปได้ อีก ๔ คนก็มาบวชตาม โดยที่ไม่รู้ว่าบวชนี้มีความหมาย
 อะไร บวชตามเฉยๆ เป็นแฟชั่นไปเลย พอ ๔ คนบวชตามก็เป็นว่า
 ลูกเศรษฐี ๕ คนมาบวช ที่นี้เพื่อนอีก ๕๐ คนที่อยู่ชนเมือง เช่น
 แถวบางกะปิ นี่เปรียบเทียบนะครับ อะไรพวกนี้ พอได้ยินว่า
 พระยศกับลูกเศรษฐี ๔ คนบวชเสียแล้ว ก็คิดว่าการบวชนี้คงจะดี

พระพุทธรูปสาธนา กับ สังคัม และการเมือง

ก็บวชตามอีก นี่โดยไม่รู้เลยว่าบวชทำไม แต่ว่าคิดว่าขนาดที่พระยศบวชได้ ต้องดีแน่ๆ คนที่ขนาดมีปราสาทอยู่ ๓ หลัง อุตสาหกรรมไปได้คงต้องดีแน่ เราไม่มีสักหลัง หรือมีเพียงหลังเดียว มันจะสู้ นายยศได้อย่างไร นายยศยังบวชได้ เราก็บวชบ้าง ก็ปรากฏว่าสาวกทั้ง ๕๕ คนล้วนเป็นลูกเศรษฐีทั้งนั้น

เมื่อลูกเศรษฐีเหล่านั้นเป็นพระอรหันต์หมดแล้ว พระพุทธเจ้าแห่ม พระองค์ทรงปลุกใจเก่งจริงๆ วิธีปลุกใจพระองค์ก็ทรงเรียกประชุมพระอรหันต์ทั้ง ๖๐ องค์ ถ้าใช้ภาษาไทยก็แปลว่า “ลูกเอ๊ย” หรืออะไรก็แล้วแต่ คือเป็นกันเองว่า “บัดนี้ลูกๆก็พ้นจากบ่วงทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์” หมายถึงบ่วงคือกิเลสนี่เอง สละบ่วงได้หมดแล้ว บ่วงคืออะไรเล่า ทรัพย์สินเงินทอง ลูกเมีย สละบ่วงนี่คือตัดบ่วงได้แล้ว บัดนี้ลูกๆก็พ้นจากบ่วงทั้งหลายทั้งที่เป็นของมนุษย์ ทั้งที่เป็นทิพย์ บัดนี้ “ลูกจงออก” “จรด ภิกขเว จาริกขลย จาริกไปแสดงธรรมโปรดมหาชนให้งามทั้งในเบื้องต้น ให้งามทั้งในท่ามกลาง ให้งามทั้งในที่สุด ให้ได้ทั้งใจความ ให้ได้ทั้งผลความ ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง แล้วเมื่อลูกจะไปในั้น ทางเดียวอย่าไป ๒ คนนะ ไปทางละคน แม้แต่พ่อเองก็จะไปยังตามลอรุเวลา เสนานิคม” เรานึกถึงว่าพระพุทธเจ้าเป็นลูกกษัตริย์ ได้ลูกเศรษฐี ๕๕ คนมาเป็นกำลังสำคัญ เพราะฉะนั้นที่เมืองพาราณสีพระพุทธเจ้าทรงปล่อยเลย ปล่อยให้ลูกศิษย์ เชื้อมือนักศิษย์ เพราะบุคคลเหล่านี้เรียกว่า หรือคล้ายๆว่าเป็นคนชั้นนำของสังคม ส่วนพระพุทธเจ้าเสด็จกลับมาเมืองราชคฤห์ เมืองพาราณสีเคยเป็นศูนย์กลางของศาสนาพราหมณ์และศาสนาเชนมาก่อน แต่ในที่สุดก็เลยกลาย

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

เป็นศูนย์กลางศาสนาพุทธ นี่เพราะความสามารถของลูกศิษย์ พระองค์ทรงรู้จักเราใจ แต่ว่าเราใจปลุกระดมมาเพื่อทำความดี เพื่อสร้างสรรค์สังคมให้สังคมมีความสุข เพราะเมืองพาราณสีก็ดี เมืองราชคฤห์ก็ดี เมืองสาวัตถีก็ดี เมืองใหญ่ๆ เหล่านี้เป็นศูนย์กลางการค้าทั้งนั้น พวกเศรษฐีทั้งหลายเหล่านี้เป็นผู้ที่กุมการเศรษฐกิจของชาติในสมัยนั้น ก็แบบฟอซุนรามคำแหงว่าไว้ว่า “ใครใคร่ค้าช้าง ค้า ใครใคร่ค้าม้า ค้า” คือ การค้าขายหรือการค้าเนินการเศรษฐกิจเป็นแบบเสรีนิยม สมัยนั้นถือแบบเสรีนิยมกันอยู่ เพราะว่าสามารถที่จะตั้งทำเลการค้าได้อย่างสบาย แม้แต่กระทั่งคนอย่างอนาถบิณฑิกเศรษฐีนี้ ท่านอยู่ในแคว้นมคธ พระเจ้าปเสนทิเสด็จไปแคว้นมคธมาแล้ว ก็ไปเห็นแคว้นมคธอุดมสมบูรณ์ เพราะ ๒ แคว้นนี้เป็นคู่แข่งกันด้วย และเรียกว่าเกี่ยวดองกัน คือว่าคล้ายๆ กับว่าพระเจ้าพิมพิสารดูเหมือนจะได้น้องสาวของพระเจ้าปเสนทิเป็นมเหสี และพระเจ้าปเสนทิก็ได้น้องสาวพระเจ้าพิมพิสารเป็นมเหสี คือต่างคนต่างเป็นเชยของกันและกัน ความสัมพันธ์ก็มีมาก แล้วเมื่อพระเจ้าปเสนทิทรงเห็นอนาถบิณฑิกะซึ่งเดิมท่านชื่อสุทัตต์ว่าเป็นเศรษฐีที่ร่ำรวยกว่าเป็นเศรษฐีที่ใจบุญสุนทานมาก พระเจ้าปเสนทิทรงอยากจะได้เศรษฐีอย่างนี้มาไว้เป็นตัวอย่างในเมืองสาวัตถีบ้าง เพราะตอนนั้นเมืองสาวัตถียังไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนา ก็อยากจะให้เศรษฐีนี้มาเป็นหลักของเมืองสาวัตถี และเมื่อขอพระเจ้าพิมพิสารที่ต้องขออนะครับ เพราะว่าตำแหน่งเศรษฐีนี้ไม่ใช่ใครมีเงินก็เป็นได้ ต้องเป็นตำแหน่งที่ได้รับยกย่อง อย่างสมัยก่อนของเรามีพระยาไชยภักราชเศรษฐี ได้บรรดาศักดิ์ มีตำแหน่งในทางราชการ ถ้ามีเงิน

พระพุทธรูปสาวงามกับสังคมและการเมือง

ถึงขนาดนี้เป็นเศรษฐี ถ้ามีเงินถึงขนาดนั้นเป็นมหาเศรษฐี ฉะนั้น พระเจ้าปเสนทิกก็ขอพระเจ้าพิมพิสาร ขอเอาสุทัตต์ เศรษฐีสุทัตต์ ไปไว้ในเมืองสาวัตถี ในที่สุดพระเจ้าพิมพิสารก็ทรงยอมให้ นี่แสดงถึงเศรษฐีว่าเป็นกำลังสำคัญในการที่จะเชื่อมสัมพันธ์มิตรระหว่างชาติได้ ถ้าหากว่าเศรษฐีผู้นั้นมีความรักชาติ และในที่สุดอนาถบิณฑิกะหรือสุทัตต์นี้ก็ไปอยู่เมืองสาวัตถี แต่ไม่ได้ไปอยู่ในเมืองไปตั้งเมืองอีกเมืองหนึ่งเป็นเมืองเล็กๆ คล้ายๆว่าเป็นศูนย์กลางการค้า ว่าเป็นเมืองธุรกิจโดยเฉพาะ เช่นเดียวกับอเมริกาที่ถือนิวยอร์กเป็นเมืองธุรกิจ มันไม่ใช่กรุงเทพฯ ไม่ใช่ชวอชิงตัน ของเราอะไรๆก็อยู่ในกรุงเทพฯหมด เวลาที่คนเดือดร้อน เราบอกว่าประชาชนส่วนใหญ่เดือดร้อน ความจริงก็แค่ประชาชนในกรุงเทพฯ อย่างเวลานี้เราเดือดร้อนเรื่องข้าวขึ้นราคา ความจริงก็ขึ้นมาไม่เท่าไร เราก็เดือดร้อนกันอยู่แค่นี้ แล้วเราบอกว่า นี่ประชาชนส่วนใหญ่ ความจริงประชาชนส่วนใหญ่ไม่เดือดร้อน เพราะว่าเขากินนา ประชาชนส่วนใหญ่จริงๆเขากินนา เขาไม่ได้เดือดร้อนหรอก เขาต้องการให้ข้าวขึ้นราคาด้วยซ้ำ ประชาชนส่วนน้อยต่างหากที่เดือดร้อน แล้วความจริงก็เป็นเรื่องที่น่าคิดอะไรหลายอย่าง เพราะว่าสมัยหนึ่งเรามีพวกไปปลุกระดมมวลชนตามทุ่งไร่นาว่าชาวนาเหล่านี้เดือดร้อน ข้าวก็ขายได้ราคาถูก ถูกกดราคา รัฐบาลควรจะประกันราคาข้าวให้ แก่ชาวนาเพื่อยกฐานะการครองชีพของชาวนาให้ดีขึ้น เราก็ไปปลุกระดมชาวนาให้เล่นงานรัฐบาล ถึงกับชาวนาต้องมาตั้งแคมป์หรือว่าค่ายอยู่ที่สนามหลวงจนกระทั่งเปิดเพลง “คนกับควาย” จนกระทั่งตอนนั้นผมจำทำนองได้ เข้าหูทุกวัน เพราะผมอยู่ราชบัณฑิตยสถาน

พระพุทธรูปสาธนา กับ สังคม และการเมือง

อยู่ข้างสนามหลวง จำได้ เปิดเพลงทุกวันจนกระทั่งต้องให้เด็กไปซื้อ
เนื้อเพลงมาแล้วร้องคลอตาม รู้สึกว่าซาบซึ้งดี

แต่รัฐบาลไม่ได้สนใจขบวนการนอก ตอนนั้นรู้สึกว่า จะเป็นสมัย
อาจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ในที่สุดถึงกับต้อง
เดินขบวน และก็ปรากฏว่าคราวนั้นพระเดินขบวนด้วย คงจะนึก
ออกว่าภาพที่พระเอามือคล้องแขนกันแล้วเดินขบวนกับเขา ซึ่งก็
เป็นภาพที่ไม่งามอะไรนัก แต่ว่ามองในแง่หนึ่งก็น่าเห็นใจ เพราะ
ท่านก็เป็นลูกขานาทั้งนั้น

คราวนี้พอรัฐบาลประกันราคาข้าวเพื่อยกฐานะของชาวนาให้
ดีขึ้น ก็มาปลุกระดมกันใหม่อีก คราวนี้ปลุกระดมพวกที่ไม่ใช่ชาวนา
ผมก็ยังไม่รู้ว่าเขาอย่างไหนแน่ คือว่าเราไม่มี “จุดยืน” ที่แน่นอน
เวลานี้ถ้ามองอีกแง่หนึ่งก็คล้ายๆจะทำให้มันวุ่นวายอยู่ตลอดเวลา
แต่ถ้าถ้าเรามาพิจารณาในแง่ของการเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมนี้ ผม
ว่าความจริงมันก็ดี แต่ว่ามีข้อแม้อยู่อย่างหนึ่งว่า พวกนายทุนทั้ง
หลายเหล่านี้จะต้องเป็นคนมีศีลธรรม เรื่องนี้นับว่าเป็นจุดที่สำคัญ
ที่สุดของระบบเศรษฐกิจเสรีนิยม คือถ้าหากว่านายทุนไม่มีศีลธรรม
ช่องว่างระหว่างนายทุนกับประชาชนจะมากขึ้นทุกที คือนายทุนแก
มั่งมีอยู่แล้ว และแกจะมั่งมีมากขึ้นๆ ยิ่งสินค้าขึ้นราคามากเท่าไร
แกยิ่งมีกำไรมากเท่านั้น เพราะว่าภาระทั้งหลายแกก็ต้องผลักไปให้
ประชาชน ใครจะไปรับ รัฐบาลขึ้นภาษี ๑๕ สตางค์ ผมก็ต้องการ
ขึ้นราคา ๕๐ สตางค์ จะไปขึ้น ๑๕ สตางค์มันคิดยาก ขึ้นเสีย ๕๐
สตางค์เลยหมดเรื่อง แถมได้กำไรอีก ๓๕ สตางค์ ยิ่งขึ้นยิ่งดี
ถ้าหากว่าเป็นแบบนี้ คนก็จนหนักลงไปทุกที ช่องว่างระหว่างคน

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

มั่งมีกับคนจนก็จะเกิดขึ้น แล้วมันจะเป็นช่องว่างที่ใหญ่โตออกไปทุกที จนกระทั่งไม่มีทางที่จะมาประสานกันได้ และในที่สุดอะไรจะเกิดขึ้น ในเมื่อคนที่ยากจนทั้งหลายไม่มีกินจริงๆ แล้วคนทั้งหลายจะต้องอยู่ได้ด้วยอาหาร เมื่อไม่มีอาหารกินก็จะเกิดการปฏิวัติขึ้น อย่างการปฏิวัติของกรรมกร ปฏิวัติของชาวนาก็ต้องเกิดขึ้น แล้วทำไมจะต้องปล่อยให้เกิดปฏิวัติกันขึ้น ศีลธรรมนี้แหละครับเป็นจุดเชื่อมโยงที่สำคัญที่สุด ท่านสุทนต์ท่านไปจากเมืองราชคฤห์ แล้วเมื่อท่านไปอยู่ในแคว้นโกศล ท่านก็ทำตัวเป็นตัวเชื่อมโยงที่ดี อย่างน้อยก็ทำให้แคว้นมคธกับโกศลไม่ทำสงครามกัน แม้ว่ากษัตริย์ทั้งสองพระนครจะเกี่ยวดองกันก็ตาม แต่ว่าเป็นแคว้นที่แข่งอำนาจกันอยู่ อย่างนี้แล้วมันก็อดไม่ได้ นี่คล้ายๆว่าท่านเป็นตัวเชื่อม ท่านทำหน้าที่เป็นนักการทูตที่ดีเพราะอะไร เพราะแคว้นมคธกษัตริย์พิมพิสารก็ถือพระพุทธศาสนา แคว้นสาวัตถี พระเจ้าปเสนทิก็ถือพระพุทธศาสนา อนาถบิณฑิกะเป็นตัวเชื่อม แต่ท่านเป็นเศรษฐีนักบุญ ท่านเป็นเศรษฐีที่ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว แล้วก็ไม่เบียดเบียนคนยากจนให้มันจนหนักไปอีก ท่านเป็นเศรษฐีที่เป็นขวัญใจของประชาชน นอกจากท่านจะใส่บาตรเป็นประจำทุกวัน วันละหลายร้อยรูปแล้ว ท่านยังมีโรงทานสำหรับคนจนที่เดือดร้อนหรือคนเดินทางไกล หรือคนกำพร้าอนาถาอะไรก็ตามอีกด้วย ใครก็ตาม ถ้ามาถึงบ้านอนาถบิณฑิกะหรือท่านสุทนต์นี้แล้วจะไม่เคยผิดหวัง มาถึงก็มีกินอุดมสมบูรณ์ จะเอากลับไปฝากลูกฝากเมียก็ได้ เพราะเหตุนี้อนาถบิณฑิกะนี้จึงเป็นนิกเนม (nickname) หรือว่าเขาเรียกว่าสมญาที่คนเขาดังให้ ความจริงท่านชื่อ สุทนต์ ท่าน

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

ไม่ได้ซื้ออนาถบิณฑิกะ อนาถะ ก็คือ อนาถา นั้นเอง ก็แปลว่า ผู้ไม่มีที่พึ่ง บิณฑิกะ ก็แปลว่า ผู้มีก้อนข้าว ท่านเป็นเศรษฐีที่มีก้อนข้าวหรือมีอาหารไว้สำหรับคนยากจนตลอดเวลา เพราะฉะนั้น เศรษฐีอย่างนี้เป็นเศรษฐีที่ประชาชนไม่เกลียด เพราะไม่เอารัดเอาเปรียบสังคม ท่านทำมาค้าขายด้วยความสุจริต เมื่อได้มาก็ตอบแทนสังคม ไม่ได้เอาเปรียบสังคม แต่ว่าเรื่องของระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมทั่วไป คนมันหนักไปในทางวัตถุ คือคิดแต่ว่าเราจะทำอย่างไรจึงจะทำมาค้าขายให้ได้เงินมากที่สุด พวกกรรมกรทั้งหลายจะเป็นอย่างไรก็ช่างเป็นไร ถ้าหากว่าเราสามารถเอาเปรียบได้มากเท่าไรก็ดีเท่านั้น แล้วเราก็เห็นตัวอย่างที่ดีก็คือในสหรัฐอเมริกาเสรีนิยมจริงๆ และในที่สุดพวกนายทุนทั้งหลายก็มั่งมีมากขึ้น แต่เขาก็ยังมีมาตรการอะไรบางอย่างเข้ามาช่วย คือถ้าหากว่ารายได้นั้นมากเกินไปก็เก็บภาษี ๕๐ เปอร์เซ็นต์ ของเราเพิ่งมามีที่หลัง ที่นี้บางคนก็ไม่อยากเสีย ไม่อยากเสียก็มีทางเดียวคือต้องเอาเงินนั้นไปลงทุนใหม่ ขยายกิจการออกไปหรือไม่อย่างนั้นก็ตั้งเป็นมูลนิธิขึ้น มูลนิธิของฝรั่งตั้งขึ้นเพื่อเหตุผลทางการเมืองและเพื่อหลีกเลี่ยงการที่จะเสียภาษี เอาบุญคุณหลายต่อ ฉะนั้นเราจะเห็นว่ามูลนิธิต่างๆ ที่มาดำเนินกิจการต่างๆ ในประเทศต่าง ๆ นั้น บางประเทศเขาก็ไล่ออกไป เพราะเขาถือว่าที่ได้ตั้งนี้ไม่คุ้มกับที่เขาต้องเสีย คือคล้ายๆ มาในรูปของนักบุญ แต่ความจริงมันมีแผนอะไรอยู่ เพื่อทำงานสัมพันธ์กับองค์การสืบราชการลับของเขาอย่าง ไอ.ซี.เอ. อะไรต่างๆ พวกนี้ก็มีอยู่ นี่เขาจึงไม่ต้องการ แต่มูลนิธิของเราเป็นมูลนิธิที่ตั้งขึ้นมาด้วยจิตที่เป็นกุศล เราต้องการที่จะเอาเงินดอกผลต่างๆ ไปบำรุง

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

การศึกษาหรืออะไรก็แล้วแต่ที่เป็นสาธารณประโยชน์ จุดมุ่งหมายก็ไม่เหมือนกัน พื้นฐานหรือจะเรียกว่าภูมิหลังของการตั้งมูลนิธินั้น ผิดกัน เราตั้งอย่างที่ว่าจิตเป็นกุศล แต่ของเขาตั้งอย่างการเมือง และเป็นการที่จะต้องไม่เสียภาษี ถ้าเขาไม่ตั้ง เขาก็ต้องเสียภาษี ถ้าเขาตั้ง เขายังได้ชื่อเสียง นอกจากนั้นยังช่วยชาติในด้านการเมืองได้ด้วย ฉะนั้นการทำงาน บางที่ทำงานอย่างเดียวกัน แต่ว่าภูมิหลังหรือว่าเจตนารมณ์หรือว่าอุดมการณ์ต่างกัน อย่างพระพุทธเจ้ามักจะถูกอ้างจากฝ่ายตรงกันข้ามว่าพระพุทธเจ้านี้เป็นลูกชานาซึ่งเราก็ถือว่าใช่ เพราะว่าตระกูลของพระองค์นี้ก็เป็นชานาทั้งนั้น เป็นกษัตริย์ที่ทำนา สุทโธนะ สุกโกthane โธโธthane ฌนิโธthane อมิโธthane คำว่า “โธthane” ก็แปลว่า “ข้าวสุก” ล้วนเป็นพวกข้าวสุกทั้งนั้น พวกเกษตรกรทั้งนั้น แม้กระทั่งบางที่ต้องทำสงครามกันด้วยการแย่งน้ำที่จะรดเข้านา เพราะการทำนานี้ถือเป็นหลักอันสำคัญ กษัตริย์ก็ทำนา เพราะคำว่า “กษัตริย์” กับ “เกษตร” ก็พวกเดียวกัน ผู้ที่มีนาต้องทำนาเหมือนกัน ที่นี้เขาก็มักจะอ้างพระพุทธเจ้าว่าทรงเป็นลูกชานา พระองค์ปฏิวัติสังคม พระองค์ช่วยคนจนอะไรต่างๆ เหล่านี้ นึกมองในแง่หนึ่งก็จริงอย่างเขาว่า แต่มองอีกแง่หนึ่งคือ ผมไม่อยากจะเอาพระพุทธเจ้าไปเปรียบเทียบกับใคร พระองค์อยู่สูงเกินไป เพราะว่าการที่พระองค์ทรงสละราชสมบัติออกมา สละลูกเมียออกมา พระองค์ไม่ได้สละเพราะความผิดหวัง หรือว่าเพราะมือคด หรือความเกลียดชังอะไรติดอยู่ในจิตใจ ถ้าเราจะพูดว่า พระพุทธเจ้าเป็นนายทุน ก็ไม่ผิด จะว่าพระพุทธเจ้าเป็นพวกศักดินา ก็ไม่ผิด แต่พระพุทธเจ้าเป็นคน

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

ของประชาชนและมาช่วยประชาชนด้วยความเมตตา ด้วยความกรุณา ไม่ใช่แบบนักปฏิวัติทางตะวันตกซึ่งเราเกิดทุนกันมากในเวลานี้ เราในที่นี้ไม่ได้หมายถึงผมถึงท่าน แต่ว่ามีคนเป็นจำนวนมากเขาเกิดทุนจนเกือบจะเป็นพระเจ้าไปแล้ว ซึ่งท่านก็มาปฏิวัติสังคม เกลียดบุคคลบางประเภท อย่างเช่นพวกนายทุน ต้องรวบรวมพลังก้อนกับเคียวเข้าด้วยกัน คือทั้งกรรมกรและชาวนาจะต้องปฏิวัติโลก ฆ่านายทุนให้ตายให้หมด เพราะพวกนี้เองเอวาร์ด เออาเปรียบสังคม ให้เลือดมันแดงฉานดุจเดียวกับพื้นธงสีแดง นี่ก็เป็นอุดมคติของเขา ใช้นโยบายที่รุนแรง เพราะมันมีเบื้องหลัง เบื้องหลังของผู้ที่นำหรือเจ้าของลัทธินี้แกมีความผิดหวัง เพราะแกมีความเกลียด มือคด แต่พระพุทธเจ้าไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าทรงทำด้วยความเมตตากรุณา และไม่ต้องการที่จะให้คนทั้งหลายในสังคมนี้แตกแยกกัน พระองค์ทรงเป็นตัวเชื่อมคนทุกประเภท อย่างที่ผมเคยพูดเรื่องช่องว่างในสังคมที่มีมาหลายครั้งแล้ว เพราะสังคมเราประกอบด้วยคนหลายประเภท หลายอาชีพ ข้อสำคัญก็คือว่าแต่ละอาชีพที่เราทำหน้าที่ของเราสมบูรณ์แบบใหม่ ถ้าเราเป็นพ่อแม่ เราเป็นพ่อแม่ที่ดีไหม ถ้าเราเป็นครูอาจารย์ เราเป็นครูอาจารย์ที่ดีไหม ถ้าพ่อแม่เป็นพ่อแม่ที่ไม่ดีแล้ว จะให้ลูกมีความกตัญญูมันยากเหมือนกัน ครูอาจารย์ไม่ทำหน้าที่ของครูอาจารย์ที่ดี จะไปให้ลูกศิษย์มีความเคารพนับถือนี้มันก็ยาก

เวลานี้สังเกตดูในสังคมต่างๆโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถาบันมหาวิทยาลัยหรือว่าชั้นอุดมศึกษาทั้งหลาย พวกเด็กๆมักจะรู้สึกว่าจะมีความเคารพนับถือครูบาอาจารย์น้อยลง มีแต่จะขับอาจารย์ออก

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

อยู่เท่าเดียว จนกระทั่งเมื่อสองสามวันนี่ผมไปอภิปรายที่วัดพิชัยญาติ ผมก็นึกฆ่า ดอกเตอร์ อุทิศ นาคสวัสดิ์ ท่านก็บอกว่าต่อไปที่จะหา ลูกศิษย์มาไหว้ครูประจำปีก็คงไม่มีหรอก อีกหน่อยพวกอธิการบดี ก็จะต้องนำดอกไม้ธูปเทียนไปไหว้ลูกศิษย์ เสร็จแล้วก็ต้องนำพวก คณาจารย์ทั้งหลายเข้าประชุมแล้วก็ต้องมาอยู่ข้างล่าง ให้ลูกศิษย์ ขึ้นไปอยู่ข้างบน เปลี่ยนที่นั่งกันเสียบ้าง เสร็จแล้วก็บอกว่า

“ท่านนักศึกษาที่เคารพทั้งหลาย

บัดนี้ข้าพเจ้าในนามของอธิการบดีและคณาจารย์ทั้งหลาย ต่างรู้สึกสำนึกในบุญคุณที่พวกท่านมีต่อข้าพเจ้าเป็นอย่างยิ่ง เพราะ ถ้าหากว่าไม่ได้พวกท่านแล้ว ข้าพเจ้าคงไม่มีโอกาสมาสอนและ ก็คงจะไม่มีเงินเดือนที่จะเลี้ยงตัวเลี้ยงครอบครัว การที่ข้าพเจ้า ดำรงชีวิตอยู่ได้ทุกวันนี้ก็เพราะบุญคุณที่ท่านมีต่อข้าพเจ้าทั้งหลาย นั้นเอง บัดนี้ถึงโอกาสอันสมควร ด้วยความสำนึกในพระคุณ ของท่าน ข้าพเจ้าทั้งหลายจึงได้นำดอกไม้ธูปเทียนมาเป็นการแสดงความคารวะ เคารพสำนึกในพระคุณของท่าน ฯลฯ” ว่าเรื่อยไป เสร็จแล้วก็บอกอาจารย์ทั้งหลายว่า กราบ ๓ ครั้ง พอเสร็จแล้ว ประธานนักศึกษาก็ต้องขึ้นไปกล่าวสุนทรพจน์ว่า

“ท่านอธิการบดีและคณาจารย์ทั้งหลาย

เรารู้สึกซาบซึ้งที่ท่านทั้งหลายยังมีความสำนึกในบุญคุณที่ พวกเรามีต่อท่าน ฯลฯ” ก็ว่าเรื่อยไปอย่างนั้น เมื่อให้โอวาทเสร็จแล้ว อธิการบดีก็ต้องบอกอาจารย์ทั้งหลายให้กราบ ๓ ครั้ง มันอาจจะ เป็นอย่างนั้นก็ได้ เพราะเวลานี้ผมสังเกตดูมีอาจารย์อยู่เป็นจำนวน ไม่น้อย ประจบลูกศิษย์เพื่อยกฐานะของตัวเองขึ้นมา แล้วก็ขับไล่

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

คนอื่น ๆ ออกไปเพื่อให้ตัวเข้าไปแทน เสร็จแล้วผมว่ากรรมจะต้องตามสนอง อีกหน่อยก็จะต้องมีอาจารย์พวกอีกหนึ่งมาขับพวกนี้ออกไปอีกเหมือนกัน เวลานี้ก็เลยกลายเป็นว่าครูบาอาจารย์ต้องคอยฟังเสียงลูกศิษย์อยู่เรื่อย นี่ช่องว่างมันเกิดขึ้น มันเพราะอะไร เพราะครูบาอาจารย์ไม่ได้วางตัวเป็นครูบาอาจารย์ที่ดี ลูกศิษย์ก็เลยไม่เคารพนับถือ บางทีมีระเบียบวินัยต่าง ๆ ระเบียบนี้เป็นบัญญัติ บางทีก็ดั่งจนเกินไป บางทีก็หย่อนจนเกินไป ความจริงจะดั่งบ้าง หย่อนบ้างก็ได้ ต้องดูจังหวะตามสมควร อย่างเรื่องที่เกิดขึ้นปัจจุบันนี้ ผมก็รู้สึกว่ามีบางทีก็จากเรื่องเล็ก ๆ ก็กลายเป็นเรื่องใหญ่ขึ้นมาได้ เพราะดั่งทำไม่ดีมาแล้วตั้งแต่ต้น นั่นคือตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ ๒ ยุติลง ระดับศีลธรรมของเรามันเสื่อมลงทุกทีแล้ว จนกระทั่งเวลานี้เราจะหาครูบาอาจารย์หรือผู้หลักผู้ใหญ่ที่จะเป็นหลักในด้านศีลธรรมให้เรายึดถือนี้ มันเกือบจะหาไม่ได้ในโรงเรียน ในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ มีแต่อาจารย์ที่ให้ความรู้เท่านั้นแหละ ที่จะมาอบรมสั่งสอนหรือแนะนำในด้านความประพฤติไม่มีหรือครับ เพราะอาจารย์เองท่านก็ไม่มีศีล ท่านจะมาให้ศีลแก่ใครได้ แล้วครูอาจารย์ที่ไม่มีศีลจะไปสอนเรื่องศีลไม่ได้ จะให้ศีลไม่ได้ ในที่สุดก็เพียงแต่ให้ความรู้ เขาจึงบอกว่า ต่อไปเขาจะไม่เรียกอาจารย์ เขาจะไม่เรียกครูหรือ เขาจะเรียกว่า ผู้บรรยาย หรือ ผู้ให้ความรู้เท่านั้นแหละ เพราะครูมันสูงเกินไปสำหรับคนประเภทนี้ ซึ่งในแง่หนึ่งผมก็เห็นด้วย เพราะครูไม่ทำหน้าที่เป็นครูจริง ๆ ครูก็ต้อง วิโย เป็นที่รักของลูกศิษย์ ครู คือมีความหนักทั้งในด้านจิตใจ ทั้งในด้านความรู้ ภาวนีโย เป็นผู้อบรมฝึกฝนตนเองอยู่ตลอดเวลาแล้ว

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

สามารถที่จะสั่งสอนสิ่งที่ยากๆให้มันง่ายได้ สามารถที่จะแนะนำลูกศิษย์ให้ดำเนินถูกทาง ไม่ชักนำไปทางที่เสียอะไรต่างๆเหล่านี้ อย่างนี้คือลักษณะที่สำคัญซึ่งเราขาด ข้อนี้อันกลายเป็นจุดหนึ่งที่ทำให้พวกที่มีความรู้สูงขึ้นมาแล้ว แก่เริ่มมีเหตุผล แก่เริ่มคิด มันผิดกับเด็กๆ พวกเด็กๆยังค่อยยังชั่ว เด็กประถมนี้ยังไม่เท่าไร แก่ไม่คิดมาก พอถึงชั้นมหาวิทยาลัยนี่ เราสอนให้แก่คิด เมื่อแก่คิด แก่ก็มีเหตุมีผล

เรื่องเหตุผลไม่ใช่เรื่องความจริงเสมอไป แต่เราต้องสอนให้เขามีเหตุมีผล ที่นี้เขาก็เอาเหตุผลเหล่านั้นนั้นแหละมาเล่นงานเรา เพราะเราไม่ตีพ้อ เรามีจุดบกพร่องซึ่งเราก็ควรจะแก้ไข ที่นี้ถ้าหากว่าระดับศีลธรรมของคนเรานั้นมันเสื่อม มันไม่ถึงขนาด มันก็เป็นเรื่องที่น่าหนักใจ อย่างที่ผมบอกว่า ระบบเศรษฐกิจนี้เราถือเสรีนิยมมานาน คือใครอยากทำอะไรก็ได้ ใครจะกักตุนสินค้าอะไรต่างๆ เราก็ไม่มีมาตรการอะไรที่เด็ดขาดไปเล่นงานเขา อย่างเช่นเวลานี้ที่ขึ้นราคาข้าวนี้ ผมก็เห็นด้วยว่าเป็นการประกันราคาข้าวให้ชาวนา แต่ว่าเพียงแค่นั้นมันไม่พอหรอก แล้วมันมีหลักอะไรที่ประกันว่าข้าวขึ้นราคาแล้วสินค้าอื่นจะไม่ขึ้นราคาตาม เพราะแม่ค้าเขาบอกว่าเขาต้องกินข้าว เมื่อข้าวขึ้นราคามา ๑๐ บาท เขาก็ขึ้นราคาสินค้าอีก ไม่รู้กี่ร้อยบาท แล้วเรื่องนี้จะมีอะไรประกันราคาสินค้าบ้างหรือเปล่า คือบางครั้งเราทำอะไรไม่รอบคอบ รัฐบาลเองก็ทำอะไรไม่ค่อยรอบคอบ บางทีเรามองโลกในแง่ดี แต่ว่ามองในแง่เดียว อีกหลายแง่ไม่ได้มอง แล้วมันก็จะทำให้เกิดความเดือดร้อนได้เหมือนกัน

เวลานี้ก็เกิดมีกำนันผู้ใหญ่บ้านเดินขบวนกันอีกแล้วนับหมื่นที่มาประท้วงรัฐบาลให้ประกันราคาข้าวเกวียนละ ๒,๕๐๐ บาทนี้ไว้

ทางฝ่ายกรรมกรก็ไม่ยอมให้รัฐบาลประกันราคา นี่มันก็จะเกิดการต่อสู้กันขึ้นแล้ว ใครพิณาศ ใครลุ่มจุม ประเทศชาติของเรานั้นแหละ ซึ่งก็รวมทั้งบุคคลเหล่านั้นด้วย มันก็ต้องลุ่มจุมไปตามๆกัน เพราะฉะนั้นผมหนักใจในแง่ที่ว่าศีลธรรมของเรามันเสื่อมเกือบจะทุกหย่อม หยู่ณะครับ แล้วคนส่วนน้อยที่มีศีลธรรมก็ไม่มีอำนาจ เพราะฉะนั้น ก็ไม่สามารถจะทำอะไรได้ ถึงจะไปมีอำนาจบ้าง ก็ไม่ใช่อำนาจที่แท้จริง อย่างเช่น อาจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ ท่านเคยมีอำนาจอยู่พักหนึ่ง แต่ท่านไม่มีอำนาจจริงๆ ท่านแก้ไม่ได้ ก็เลยทำให้ผมนึกถึงปรัชญาบ้าง อะไรบ้าง ที่เรียนมาในอดีต แล้วก็เคยสอนว่า การที่จะทำให้บ้านเมืองมีความสงบสุขได้ ขงจื้อท่านบอกอยู่ที่ว่าเราจะมีนักปกครองถึงขั้นไหม ที่เขาเรียกว่า “กษัตริย์ผู้เป็นปราชญ์” ไม่ใช่เป็นเพียงกษัตริย์เฉยๆ กษัตริย์โง่ๆไม่เอา ต้องกษัตริย์ที่เป็นปราชญ์ พลาโต ท่านก็บอกว่าต้องเป็น Philosophers-Kings เป็นกษัตริย์ผู้เป็นปรัชญาเมธี ก็แบบเดียวกัน ก็คือกษัตริย์ผู้เป็นปราชญ์เหมือนกัน คือต้องมีทั้งความเป็นนักปราชญ์ มีทั้งความเป็นกษัตริย์อยู่ในตัวไปพร้อมๆกัน

ความเป็นนักปราชญ์ก็คือมีพระคุณใช้พระคุณ ความเป็นกษัตริย์นี้ต้องรู้จักใช้พระเดช นักปกครองบางครั้งก็ต้องใช้พระเดช บางครั้งก็ต้องใช้พระคุณ ส่วนมากเวลานี้เรามีนักปกครองชนิดว่าถึงคราวใช้พระเดชก็ใช้เกือบตลอดเวลา บางประเภทก็ใช้พระคุณอยู่ตลอดเวลา บางทีก็บอกว่า เป็นมะเขือเผาะไปบ้าง อะไรบ้าง ความจริงก็ยังมี พอกินได้ ดีกว่ากระบอง ซึ่งกินไม่ลง นี่จะทำอย่างไร ผมก็ยังมองดู แล้วก็นึกถึงว่า พระพุทธเจ้านี้เป็นบุคคลในอุดมคติ

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ของขงจื้อ เป็นบุคคลในอุดมคติของหลาโต ซึ่งท่านเหล่านั้นไม่เคยพบ เพราะอะไร เพราะพระพุทธเจ้าท่านเป็นนักปกครอง ก่อนที่จะมาบวช พระองค์ทรงเป็นนักปกครอง นักการเมืองเต็มตัวเลยทีเดียว แล้วเป็นลูกกษัตริย์ พระองค์ทรงมีบทบาทในด้านการปกครองบ้านเมืองตลอดเวลา จนกระทั่งถึง ๒๙ ปี เมื่อออกบวชก็ได้เป็นพระพุทธเจ้า นี่เทียบกันก็คือว่าเป็นนักปราชญ์ เป็นปรัชญา-เมธี แต่ความจริงพระองค์ท่านสูงกว่านั้น คือทรงเป็นทั้ง โลกวิทู ผู้รู้แจ้งเรื่องของโลก เป็น ธรรมวิทู ผู้รู้แจ้งเรื่องของธรรม แล้วทรงประยุกต์โลกกับธรรมเข้ากันได้ เพราะฉะนั้นพระองค์จึงสอนคนได้ทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นกษัตริย์ ไม่ว่าจะเป็นลูกเศรษฐี คหบดี พระองค์ทรงทำให้คนทั้งหลายเหล่านี้มาผสมผสานกลมกลืนเห็นอกเห็นใจกันตลอดเวลา ไม่ได้สอนให้นายทุนเอาเปรียบคนจน แล้วก็ไม่ได้สอนให้คนจนทำลายล้างพวกนายทุนให้หมดไป ถ้าหากว่ากรรมกรทำลายล้างพวกนายทุนหมดไป กรรมกรจะไปประกอบอาชีพที่ไหนเล่า กรรมกรจะเอางานที่ไหนทำ มันก็ต้องอาศัยกัน แต่ว่าข้อสำคัญก็คือว่าอย่าเอาวัดเอาเปรียบกันมากนัก ต้องมีความเห็นอกเห็นใจกัน

ธรรมะข้อหนึ่งที่น่าคิดและผมก็เคยไปประชุมกันที่คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์หลายปีมาแล้ว ประชุมพวกบรรดาอาจารย์ทั้งหลาย ก็มีสมเด็จพระญาณสังวร วัดบวรนิเวศเป็นประธานฝ่ายพระ ร่วมประชุมด้วย และมีหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่เป็นนายกรัฐมนตรีนี่แหละ ท่านเป็นประธานฝ่ายคฤหัสถ์ เรามาประชุมกันว่า ระบบศีลธรรมนี้กำลังเสื่อมลงทุกที เพราะ

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

คนเราหันไปทางวัตถุมากขึ้น เพราะเมื่อเราถือเรื่องวัตถุเป็นเรื่องสำคัญ เรื่องจิตใจเราก็ไม่คำนึงถึง คือเราไม่เชื่อว่าตายแล้วต้องเกิด สังคมปัจจุบันนี้เขาไม่ถือว่ายตายแล้วต้องเกิด เขาถือตามแบบที่พวกวัตถุนิยมเขาสอนว่าวิญญูณหรือจิตใจไม่มีหรอก มันเกิดขึ้นโดยบังเอิญ คือว่าวัตถุต่างๆ มาผสมได้อัตราส่วนพอเหมาะพอดี ความรู้สึกนึกคิดมันก็เกิดขึ้นมาเอง ความคิดแบบนี้มันมีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลหรือก่อนพุทธกาลแล้ว มีอยู่ลัทธิหนึ่งในอินเดียเขาเรียกว่าลัทธิโลกายัต หรือ ลัทธิจารวาก ลัทธินี้เขาสอนว่าคนเราก็ประกอบด้วยธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม เมื่อผสมพอเหมาะพอดีเข้า ความรู้สึกก็เกิดขึ้นมาเอง เป็นความบังเอิญ มันคล้ายๆ กับว่าเราเอาปูนกินกับหมากกินกับพลูก็คือปูนของแขกเขามีสีขาวไม่ใช่แดงอย่างของเราของเราผสมสี แขกนี้เขาใช้ปูนสีขาว เขาบอกว่าเขาเอาปูนสีขาวไปป้ายพลูสีเขียว เคี้ยวแล้วจะเป็นน้ำหมากสีแดง ถ้ามว่าสีแดงที่น้ำหมากมันมาจากไหน มันมาจากความขาวของปูนหรือ ไม่ใช่ มันมาจากความเขียวของพลูหรือ ไม่ใช่ แล้วมาจากไหน มันเป็นความบังเอิญ เขาบอกไม่ได้ นี่แบบนักจิตวิทยา นักชีวะของเราเดี๋ยวนี้ เขามักบอกว่าเป็น Chance เป็นความบังเอิญ

เมื่อเขาถือว่ายตายแล้วมันเกิดขึ้นโดยบังเอิญ มันไม่ได้มีจริงๆ เมื่อตายแล้วก็ตายไป เพราะฉะนั้นเมื่อเรามีชีวิตอยู่ จงหาความสุขให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ แล้วความสุขอะไรมันจะพิเศษเท่ากับความสุขทางเซ็กส์ ทางกามารมณ์เป็นไม่มีอีกแล้ว เพราะฉะนั้นในอินเดียหรือประเทศอาหรับทั้งหลายจึงมีฮาเร็ม เขาบอกว่านี่คือทางแห่งความหลุดพ้น ที่เราพ้นยังไม่ได้เพราะมันยังไม่ถึงจุดอิมมัตทาง

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

เข็ญต่างหาก ถ้ามันถึงจุดอิมตัวอย่างพระยศก็เปื้อ ท่านจึงพูดว่า “ที่นี้วุ่นวายหนอ ที่นี้ขัดข้องหนอ” อย่างนี้ถึงจะเปื้อโลก ไม่อย่างนั้น ยังไม่เปื้อหรอก อย่างพระพุทธเจ้านี้พระองค์ทรงมีพระสมณกานัลมากมาย จึงเปื้อ เมื่อเป็นเช่นนี้ ลัทธิโลกายัตเขาก็บอกว่า ที่นี้กปราชญ์บางคนสอนว่าคามารมณทั้งหลายนี้มันเป็นทุกข์ เขาบอกว่า พวกนี้โง่ทั้งนั้น พวกนี้เขารู้ว่าคามารมณไม่เป็นทุกข์ เหมือนกับเรา จะกินมังคุดแล้วกัดไปทิ้งเปลือก แล้วบอกว่ามังคุดนี้ฝาดแล้วโยนทิ้ง นั้นเป็นเพราะความโง่ของเราต่างหาก แต่ว่าในตำราเขาไม่ได้อ้าง มังคุดหรือกรับ เขาอ้างปลา เขาบอกว่าเราจะบริโภคนปลา ถ้าเรา กินไปทิ้งก้าง แล้วก้างปลาก็ติดคอเรา เราจะบอกว่าปลานี้มันไม่ดี มัน ไม่ใช่ มันเป็นความโง่ของเราต่างหากที่เรากินปลาไม่เป็น ก็ทำไม่ไม่ กินมันแต่เนื้อเล่า ก้างมันก็ทิ้งไปซิ เขาบอกว่าการบริโภคนคามารมณ นั้น ถ้ารู้จักบริโภคน มันก็ไม่ใช่เป็นพิษเป็นภัย มีความสุข ถ้าบริโภคน ไม่เป็น มันก็เดือดร้อน ดีไม่ดีอาจไปติดโรคภัยไข้เจ็บมา นี่เพราะ บริโภคนไม่เป็น ท่านบอกว่ามันอยู่ที่ว่าเรารู้จักต่างหาก ถ้ารู้จัก บริโภคน มันก็ดีทั้งนั้นแหละ นี่ก็เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ทางอินเดีย เรื่องคามารมณนี้ขึ้นหน้าขึ้นตามาก แม้แต่ในวิหารของศาสนาฮินดู บางแห่ง ไปดูซิครับ เขาสลักรูปเกี่ยวกับเรื่องประกอบทางเข็ญ ทั้งนั้นแหละครับ เดิมวิหารเลยครับ ตามรอบๆวิหารจนกระทั่ง ถึงหลังคา มีแต่รูปทางนี้ทั้งนั้นเลย พวกตำรากามศาสตร์ทั้งหลาย ก็ไปจากอินเดีย ฝรั่งเศสลอกไปจากอินเดีย ฝรั่งเศสเดี๋ยวนี้ก็เขียน ออกมาเยอะ แต่ไปอ่านๆดูแล้วเอาไปจากอินเดียทั้งนั้น เขามี กามศาสตร์ สอนอย่างลึกซึ้งและเชี่ยวชาญมาก นี่พระพุทธเจ้า

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

ท่านสอนพระปัญญาจักรีว่า บรรพชิตไม่ควรข้องเสพที่สุดโด่งทั้ง สองข้างคือ ๑. กามสุขัลลิกานุโยค การประพฤติหมกมุ่นในกามารมณ์ ๒. อตตกิลมถานุโยค การทรมานกาย ทรงสอนให้เดินสายกลาง เพราะทั้งสองทางไม่ใช่ทางแห่งความพ้นทุกข์ ฉะนั้นเมื่อพวกนี้เขาถือว่าชีวิตของเรามันมีแค่นี้ เสร็จแล้วมันก็ตายไปก็แค่นั้นเอง เพราะฉะนั้นในระหว่างที่มีชีวิตอยู่นี้ จงพยายามกอบโกยหาความสุขให้มากที่สุด คนอื่นจะเดือดร้อนก็ช่างเป็นไร ก็อยากโง่งนี้หรืออ่อนแอนี้ ทำไม่ไม่ฉลาดอย่างเราบ้าง ผลก็คือสังคมก็จะเอารัดเอาเปรียบกัน พยายามกอบโกยหาความสุขให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ แล้วสังคมของเราเวลานี้ก็เป็นอย่างนั้น ชนิดที่ว่านึกถึงบุญบาปต่างๆ แทบจะไม่มีแล้ว ทำอย่างไรจึงจะเป็นเศรษฐกิจ เงินที่ได้มานี้จะโกงหรือคอร์รัปชันมาหรือไม่ ไม่สำคัญ ขอให้มันเงินก็แล้วกัน เพราะมีเงินแล้วคนเขาก็จับถือ แล้วในปัจจุบันเราก็กดขี่คนอื่นมีเงินเสียด้วย โดยไม่คำนึงถึงว่า เงินนี้ได้มาโดยความสุจริตหรือทุจริต ขอให้มันเงินก็แล้วกัน ทีนี้เมื่อสังคมเราไม่ถือเรื่องศีลธรรมเป็นหลัก ข้อนี้นั่นก็เลยทำให้คนหาวิธีเรียนลัดที่จะมั่งมีขึ้นมาด้วยการคดโกง ด้วยการคอร์รัปชัน ด้วยการทุจริตต่างๆ แล้วก็กลายเป็นบุคคลที่มีเกียรติในสังคม สังคมของเราไม่ได้ประมาณบุคคลประเภทนี้ นี่ก็เป็นจุดหนึ่งที่ทำให้คนมีความเห็นแก่ตัวมากขึ้น ยิ่งเรามีการค้าแบบเสรีมากเท่าไร มันก็ยิ่งสะสมเงินทองมากขึ้นเท่านั้น แล้วในที่สุดเรามานึกถึงว่าคนบางคนนี้จะกินอาหารสักทีหนึ่ง ต้องเข้าเหลา อาหารโต๊ะหนึ่งเป็นพันๆ บาท แต่คนจำนวนมากไม่มีจะกิน แล้วคิดดูซิว่า สังคมระหว่างคนมั่งมีกับคนยากจนมันจะห่างกันแค่ไหน และใน

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

ที่สุดเมื่ออดรนทนไม่ไหวจริงๆ ผู้ที่มีเงินนั้นแหละเป็นผู้ที่เดือดร้อน เพราะฉะนั้นจึงนึกถึงท่านอนาถบิณฑิกะดูบ้าง ท่านเป็นเศรษฐี แต่ท่านก็พยายามที่จะถนอมช่องว่างระหว่างคนมีกับคนจน ให้คนจนนี้มีความระลึกถึงคนมั่งมีว่าเขามีบุญคุณ เขาได้ให้งานเราทำ เขาเลี้ยงดูเรา ให้ความสุขเราตามสมควรแก่อัตภาพ ที่จะให้คนมันเท่าเทียมกันนั้นมันทำไม่ได้หรอก ไม่ว่าในสังคมไหน จะเป็นคอมมิวนิสต์หรือมหาคอมมิวนิสต์อะไรก็ทำไม่ได้ แม้ในสังคมคอมมิวนิสต์มีคนตั้งร้อยๆ ล้าน มันมีคนสบายอยู่สักกี่คน นอกนั้นก็แบบเดียวกัน จนกระทั่งเขามีคำขวัญของเขาบอกว่า ในสังคมคอมมิวนิสต์นี้ Everyone is equal. คือทุกคนเท่าเทียมเสมอภาคกัน แต่มีนักปราชญ์อังกฤษคนหนึ่ง ท่านเดิมข้อความว่า but someone is more equal. คือว่าทุกคนเท่าเทียมกัน แต่บางคนเท่าเทียมกว่า ขึ้นชื่อว่า equal แล้ว ไม่มีคำว่า ไม่มีที่สุดหรอก เท่าเทียมก็ต้องเท่าเทียมกัน แต่ที่บอกคนนั้นเท่าเทียมกว่าคือ นี่เป็นเรื่องภาษาดลกๆ ซึ่งความจริงต้องเท่าเทียมกันจริงๆ สมมุติว่าเบรสนเฟหรือครุสชอฟอะไรอย่างนี้แกละไปไหนมาไหน แกละไปเหมือนคนธรรมดาเมื่อไร คนธรรมดาบางทีอาจจะต้องเดินไป แต่แกละไปเครื่องบินนี่จะว่าเท่าเทียมกันได้อย่างไร มันไม่เท่าเทียมกันหรอกครับ ไม่ว่าสังคมไหนมันเหมือนกันหมด แต่ว่าแปลก คนเราบางทีที่ทั้งๆ ที่มีความรู้มากก็ถูกหลอกง่ายๆ เหมือนกัน เพราะอะไร เพราะวิธีการในการสั่งสอนของเขาเก่ง ผมเคยมานึกถึงว่า พระพุทธรูปศาสนาเรา นี่ เราสอนกันอย่างเปิดเผย เราเผยแพร่ศาสนากันอย่างเปิดเผย ไม่มีได้ดิน พระพุทธรูปศาสนานี้ไม่ทำงานได้ดิน เพราะเราถือว่า

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

เราให้สิทธิธรรม สอนคนให้มีศีลธรรม เราสอนกันอย่างเปิดเผย
 ในศาสนาคริสต์บางครั้งก็ต้องสอนแบบใต้ดิน อย่างเช่นในสมัย
 เนโรมีอำนาจ จับพวกคริสต์ฆ่าเสียเยอะ ฉะนั้นพวกนี้ต้องทำงาน
 ใต้ดิน ฉะนั้นถ้าหากว่าท่านคนใดเคยไปเที่ยวกรุงโรมก็อาจจะเคย
 ลงไปเมืองใต้ดินของเขาแล้วจะทำให้เห็นว่า ศรัทธาของคนนั้นเหลือ
 ขนาด ไปสร้างโบสถ์ไว้ใต้ดิน จนกระทั่งกรุงโรมนี้เกือบจะว่าเป็น
 เมืองที่อยู่เหนืออุโมงค์ ลงไปข้างล่างมีแต่คูหาเป็นห้องๆเหมือนกับ
 โกดังเก็บศพที่วัดสระเกศ เป็นชั้นๆสูงจนกระทั่งรุดรางใต้ดิน
 ที่นั่นทำไปได้ไม่ไกลหรอก เสร็จแล้วไปติดหลุมพวกนี้เสีย นี่เขา
 ทำงานใต้ดินกัน แล้วเขาทำงานได้ผล ศาสนาอิสลามทำงานแบบ
 ชนิดที่ว่าต้องทำสงคราม เพราะพระมหามุฮัมมัดท่านเป็นกษัตริย์ด้วย
 ท่านเป็นศาสดาด้วย ฉะนั้นบางคนบอกศาสนาอิสลามนี้เผยแพร่
 ศาสนาด้วยอาวุธ นี่ก็ถูก เพราะว่าเขาแยกกันไม่ออก ท่านเป็น
 กษัตริย์และเป็นศาสดาไปพร้อมๆกัน ฉะนั้นท่านเผยแพร่ศาสนาด้วย
 ทำสงครามไปด้วย ก็เหมือนกับว่าประกาศศาสนาด้วยคมดาบ
 คอมมิวนิสต์นี้เป็นทั้ง ๓ อย่าง ถ้าหากว่ายังไม่มีโอกาสก็เผยแพร่
 แบบใต้ดิน อย่างเวลานี้ก็เผยแพร่แบบใต้ดิน ที่นี้ซึกมีอำนาจขึ้นมา
 ก็เผยแพร่อันอย่างเปิดเผย เดียวนี้หนังสือเรื่องคอมมิวนิสต์วางขาย
 ตามแผงเต็มไปหมด สมัยก่อนไม่ได้หรอกครับ ต้องไปซื้อใต้ดิน
 ได้แล้วก็ต้องซุกๆซ่อนๆ ผมเองบางทีต้องเอาโยนทิ้งแม่น้ำ กลัว
 ตำรวจจับ ความจริงผมสอนปรัชญา ผมต้องอ่าน ไม่อย่างนั้นผม
 จะสอนเขาได้อย่างไร ผมก็เคยถามตำรวจว่าผมจะมีหนังสือคอม-
 มิวนิสต์ไว้ในครอบครองนี้ผิดไหม เพราะผมสอนปรัชญา เขาก็บอกว่า

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

ถ้าเขาไม่จับ ก็ไม่ผิด ก็จริงของเขา เขาพูดความจริงเหมือนกัน แต่ ถ้าเขาจับในข้อหาคอมมิวนิสต์ เขาเอาหนังสือนี้เป็นหลักฐาน สนับสนุนในข้อหานี้ให้มันหนักขึ้น ก็เลยถ่วงแม่น้ำเจ้าพระยาเสีย บางชุดนี้เสียดายครับ ตอนนีเขายกกันอย่างเปิดเผยแล้ว ไม่รู้จะ เอากลับมาได้อย่างไร ก็คงจมไปหมดแล้ว อย่างหนังสือรวมผลงาน ของครูสอพนี่ผมเคยมีชุดหนึ่ง หนังสือ ๑๐ กว่าเล่ม Complete set เลย ฉบับครบถ้วน ทั้งหมดเลย นี่ก็เป็นความเสียหายอย่างหนึ่ง ไม่ใช่อยากเป็นอะไรหรอก คืออยากจะรู้ เพราะถ้าหากว่าเราจะทำ สงครามกับใครนี้ เราต้องรู้แผนของข้าศึก ต้องรู้จุดอ่อนของข้าศึก แล้วจึงจะตีจุดอ่อนได้ ก็เหมือนอียิปต์กับอิสราเอล อิสราเอลตี ตลอดแนวหมด ดูว่าจุดอ่อนอยู่ที่ไหน เสริมแล้ว จุดอ่อนที่ไหนก็ หุ้มกำลัງตีที่จุดนั้น ในที่สุดก็สามารถทะลุทะลวงเข้าไปในอียิปต์ได้ นี่วิธีการซึ่งเราจำเป็นต้องรู้เหมือนกัน เพราะการที่ไม่ได้มีโอกาส ศึกษาจริงๆ ไปศึกษาบ้างล่ะๆ อะไรต่างๆมันก็ได้ผิดๆถูกๆมา แล้ว ในที่สุดก็เลยมีความเชื่อถือผิดๆกันไป นี่เป็นความเสียหายอย่างหนึ่ง

ทีนี้ทำอย่างไรที่เราจะให้ระบบศีลธรรมของเรานี้มันดีนี้ครับ ผมว่าเป็นเรื่องยาก ยากที่ว่าการสร้างคนนี้มันยากเหลือเกิน เรา ต้องใช้เวลา มันผิดกับสร้างวัตถุ เราจะสร้างโบสถ์สักหลังมีเงินสัก ๕ ล้าน ๖ ล้าน เราก็ตีสร้างได้ เราจะสร้างตึกสักหลังหนึ่ง มีเงินสัก ๒ ล้าน ๓ ล้าน เราก็ตีสร้างได้ แต่เราจะสร้างคนขึ้นมาสักชุดหนึ่ง เพื่อปกครองบ้านเมืองนี้ให้มีความรู้ มีความสามารถ มีศีลธรรมนี้ มีเงินสักพันล้านก็สร้างไม่ได้ มันต้องใช้เวลา อย่างเขาสร้างโรงพยาบาลตำรวจ ปีเดียวก็เสร็จ ได้ตึกตั้งหลายชั้น มีตึกหลายชั้น

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

กว่าจะได้พยาบาลต้องใช้เวลา ๔ ปีครับ ปรากฏว่าดีก็เสร็จแล้ว แต่ยังใช้ไม่ได้ เพราะไม่มีพยาบาล และก็สร้างมาได้ปีละ ๒๐ กว่าคน ปีหนึ่งก็ยังไม่พอ ปีที่ ๒ ก็ขึ้นไปชั้น ๒ ปีที่ ๓ ขึ้นไปชั้น ๓ กว่าจะได้ครบ ๔ ชั้น ก็ต้องสร้างพยาบาลกันตั้ง ๔ ปี สร้างคนมันยาก เพราะฉะนั้นการสร้างคนนี้ต้องสร้างกันตั้งแต่เล็กตั้งแต่เด็ก ให้มีศีลธรรม ต้องให้มีศีลธรรมตั้งแต่เด็ก แล้วที่สำคัญที่สุดก็คือว่าผู้สอนจะต้องมีศีลธรรมด้วย นี่ต้องสร้างครู สร้างผู้หลักผู้ใหญ่ให้มีศีลธรรมไปพร้อมๆกัน เราสร้างแต่เด็กอย่างเดียวไม่ได้ เพราะในที่สุดเด็กก็จะนึกว่า เอ ผู้ใหญ่ท่านไม่มีศีลธรรม เช่น เราสอนไม่ให้เด็กกินเหล้า แต่เรากินเหล้า มันจะได้ผลอย่างไร เราสอนไม่ให้เด็กสูบบุหรี่ เราสอนไม่ให้เด็กเล่นการพนัน แต่เราสูบเราเล่น มันก็ไม่ศักดิ์สิทธิ์ มันไม่ซึ้ง นี่เป็นจุดหนึ่งที่เรจะต้องแก้ และผมถือว่าเป็นจุดที่สำคัญที่สุด ถ้าเรายังไม่สามารถแก้ในเรื่องศีลธรรมได้ ระบบเศรษฐกิจที่มันทำให้บ้านเมืองของเราวุ่นวายเวลานี้ เราไม่มีทางแก้มันได้ และยิ่งระบบเสรีนิยมยิ่งร้ายหนักเข้าไปอีก เพราะมันจะทำให้ศีลธรรมเลวไปทุกที และช่องว่างในสังคมก็จะมีมากขึ้นทุกที แต่ถ้าหากว่าเราจะใช้อำนาจเด็ดขาดแบบเผด็จการ ผมเองผมก็ไม่เห็นด้วย ผมไม่สนับสนุน แต่ว่าบางครั้งก็ต้องมีเหมือนกัน คือข้อนี้ต้องไปศึกษากันหลายแง่หลายมุม อย่างพระพุทธเจ้าท่านทำงาน พระองค์ก็เริ่มต้นด้วย เอการิปปิทย อำนาจเด็ดขาดอยู่ที่พระองค์เพียงผู้เดียว ใครจะมาขอบวชก็ตรัสว่า เอहि ภิกขุ ก็เป็นพระได้ บอก ๒ คำเท่านั้น เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ก็เป็นพระได้แล้ว ต่อมาเมื่อมีคณะสงฆ์สาวกที่มีความสามารถมากขึ้น พระองค์ก็มอบอำนาจให้

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

แก่สาวก นี่เรียกว่าเลิกเอกราธิปไตยมาเป็น คณาธิปไตย มีการบวชแบบ ตีสรณคมณูปสัมปทา ให้ถึงไตรสรณคมน์ ๓ ครั้งเท่านั้นก็เป็นพระได้ ต่อมาเมื่อคณะสงฆ์เจริญถึงที่สุด จึงได้มอบอำนาจนี้ให้สงฆ์ การมอบอำนาจต้องเป็นขั้นเป็นตอน เราก็ได้ประชาธิปไตย แบบที่เราบวชเดี๋ยวนี้เป็นแบบประชาธิปไตย พระพุทธเจ้าทรงเลิกอำนาจเด็ดขาด ทรงมอบให้สงฆ์เป็นใหญ่ ถ้าสงฆ์เห็นสมควรจะให้บวชก็ให้บวชได้ ถ้าสงฆ์ไม่เห็นสมควรก็ไม่ให้บวช อำนาจเด็ดขาดอยู่ที่พระสงฆ์ทั้งหมด การปกครองของพระพุทธเจ้าท่านมีขั้นตอนคือว่า คนที่จะเข้าถึงประชาธิปไตยต้องมีความรู้ความสามารถ มีความรับผิดชอบ รู้จักสิทธิ รู้จักหน้าที่ เวลานี้เรามีแต่เรียกร้องสิทธิกันหน้าที่เราไม่ทำ นี่คือความล้มเหลวของประชาธิปไตยซึ่งจะไม่มีได้ ผมว่าอีก ๑๐ ปีก็ไม่ใช่ประชาธิปไตย ถ้าบ้านเมืองยังวุ่นวายอย่างนี้ ในเมื่อเรายังไม่ได้วางแผน ๔๓ ปีที่ผ่านมาเรายังไม่ได้วางแผนเลย เราจะต้องสอนประชาธิปไตยตั้งแต่เด็กอนุบาลขึ้นมา ในบ้านก็ต้องเป็นประชาธิปไตย ในโรงเรียนก็ต้องเป็นประชาธิปไตย ให้เด็กรู้จักเสรีภาพแค่ไหน สิทธิคืออะไร ต้องฝึกฝนมาตามลำดับ แม้แต่ ชุนยัตเซน เอง ท่านเป็นพลเรือน ท่านปฏิวัติเมืองจีนเสร็จแล้วท่านก็วางแผน ๓ ขั้น ขั้นแรก ต้องให้ทหารปกครอง ท่านไม่ได้เป็นทหาร บอกว่าต้องให้ทหารมาปราบและปรับพื้นที่ใหม่หมด แต่ว่าต้องเอาทหารที่ตงฉิน ไม่ใช่เอาทหารกั๋งฉินเข้ามา เพราะจะยิ่งโก่งหนักเข้าอีก อย่างนั้นไม่ได้ ทีนี้ก็อย่างว่า อุดมคติอีกนั่นแหละ เราจะได้ทหารตงฉินอย่างไรเล่าที่จะมาปกครองบ้านเมือง ที่จะปราบให้ราบคาบ ให้เวลาสัก ๕ ปีนี้ปราบให้ราบคาบไปเลย พวก

ไหนคตโกง คอรัปชันก็เอาไปประหารชีวิตให้หมด อะไรพวกนี้เสร็จแล้วจึงจะให้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยเป็นขั้นตอน ตั้งแต่ในหมู่บ้าน ในตำบล ในอำเภอ ในจังหวัด เรื่อยมาจนถึงระดับชาติ ให้เห็นว่าการปกครองแบบสภามันจะได้ผล มันต้องให้เขาเห็นว่าในตำบลนี้มันได้ผลแล้ว และเมื่อในตำบลได้ผลแล้ว ต่อมาในอำเภอก็ได้ผล ต่อมาในจังหวัดได้ผล และต่อมาจึงจะมาประเทศชาติ ซึ่งของเราเวลานี้เลือกผู้แทนกันเลย ประชาชนยังมองไม่เห็นเลยว่าเลือกผู้แทนเข้ามานี้จะได้ประโยชน์อะไร เพราะเราไม่มีการปกครองระบบสภามาตั้งแต่สภาตำบล สภาจังหวัด เพิ่งมามีทีหลัง ควรจะมีเป็นขั้นตอนมาตามลำดับ นี่คือการงานของเราที่มันผิดพลาด เพราะฉะนั้นเรื่องเหล่านี้ในฐานะที่เราที่อยู่ในสังคมร่วมกัน อย่างไรๆ ก็เดือดร้อนด้วยกัน สังคมนั้นไม่ใช่ของใครคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ เราทุกคนก็มีสิทธิและมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติ ถ้าหากว่าเราแต่ละคนพยายามปรับปรุงตัวของเราให้มีศีลธรรมขึ้น สังคมก็มีศีลธรรม ข้อสำคัญจะทำอย่างไร ในเมื่อเรามองเห็นสถานการณ์ ความวุ่นวายต่างๆ ซึ่งเราถูกปล่อยปละละเลยมาเป็นเวลาหลายสิบปี พอมันปะทุขึ้นมาก็แก้ยาก แต่อย่างไรก็ตาม เวลานี้ผมอยากจะให้เป็นการปกครองแบบ ธรรมาธิปไตย คือให้มีธรรมะไว้สักหน่อย ตั้งแต่ผู้ปกครองบ้านเมือง ตั้งแต่นายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรีควรจะพอกตัวเองให้บริสุทธิ์บ้าง เมื่อเห็นท่านรัฐมนตรีก็จะได้ยกมือไหว้ด้วยความสนิทใจ เดียวนี้ยกมือไหว้เสร็จแล้วก็กลับมาต้องมาพอกสบู่ เพราะว่ารู้อีกไหว้อะไรก็ไม่รู้ นี่ครับเป็นเรื่องที่ทำให้คนทั้งหลายเขาสื่อมศรัทธา เพราะคนบางคนเราก็รู้ว่ามันเบื้องหลังเป็นอย่างไร

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

และมาดำรงตำแหน่งใหญ่โตแล้วก็โง่งนต่อไปอีก ฉะนั้นในเรื่องเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมนี้จะต้องถือว่าเรื่องศีลธรรมจำเป็นที่สุด และผมก็อยากให้มันเป็นแบบเสรีนิยม แต่ว่าทำอะไรที่จะให้คนที่มีความรู้ทั้งหลายเหล่านั้นท่านมีศีลธรรม นี่แหละครับเป็นจุดสำคัญเวลานี้เราถูกปล่อยปละละเลย ผมคิดว่ามันแย่ ผู้หลักผู้ใหญ่แม้ในวงการศาสนาก็ควรจะได้นั่งตัวและปลุกกระตมในด้านนี้ให้มันมากยิ่งขึ้นสักหน่อย เวลานี้หาพวกปลุกกระตมเรื่องนี้ไม่ค่อยได้ มัวแต่ปลุกกระตมอะไรต่ออะไรไม่รู้ นี่เป็นเรื่องที่น่าหนักใจ ถ้าหากว่ามีลูกหลานสนใจศาสนาสนใจธรรมะอะไรบ้าง ก็จงพยายามแนะนำให้แกไปเที่ยวปลุกกระตมให้คนทั้งหลายมีศีลธรรมบ้างก็แล้วกัน

วันนี้ผมก็พูดมา ๑ ชั่วโมงแล้ว เห็นจะต้องขอยุติไว้เพียงแค่นี้ขอขอบคุณครับ.

ประชาธิปไตยกับธรรมาธิปไตย

วันนี้ปกติก็ไม่ใช่ว่ารายการของผมหรอกครับ พอตื่นขึ้นมาก็ได้
รับโทรศัพท์จากมูลนิธิฯ พอตี ไม่เป็นไรครับ ก็เรียกว่าเป็นการแก้ขัด
กันไป แล้วท่านเจ้าหน้าที่ก็ถามผมว่าจะพูดเรื่องอะไร ผมก็บอกว่า
เพิ่งตื่นขึ้นมาเดี๋ยวนี้ก็ยังไมทราบว่าจะพูดเรื่องอะไร ก็เลยบอกว่าจะ
โทรศัพท์มาบอก ในระยะนี้เป็นระยะที่บ้านเมืองของเราก็ได้ผ่านการ
เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนในระบอบประชาธิปไตยมาใหม่ๆ และใน
เวลานี้ได้มีการจัดตั้งรัฐบาลเสร็จเรียบร้อยแล้ว แต่ว่าจะเรียบร้อย

* บรรยายที่ดำเนินกิจกรรมเสด็จพระราชกุศล วัดมหาธาตุ รายการมูลนิธิกิจกรรม
มหาธาตุวิทยาลัย เมษายน ๒๕๑๙ ตีพิมพ์ลงในนิตยสาร “ซอฟ้า” ฉบับประจำ
เดือนกรกฎาคมและสิงหาคม ๒๕๑๙

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

จริงๆหรือไม่ก็เห็นจะต้องรอให้สภาไว้วางใจกันเสียก่อน ทีนี้พูดกันถึงเรื่องประชาธิปไตยแล้วผมก็อดนึกถึงทางศาสนาเราเสียไม่ได้ นั่นคือ “ธรรมาธิปไตย” ความจริงในทางพระพุทธศาสนาเรานี้ได้พูดถึงเรื่อง “อธิปไตย” ไว้เหมือนกัน แต่ว่าไม่ได้มี “ประชาธิปไตย” อยู่ด้วย แต่มีเรื่องที่จะอนุโลมเข้ากันได้อยู่เหมือนกัน คือท่านได้แบ่งไว้เป็น อัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย และธรรมาธิปไตย

อัตตาธิปไตยก็ถือว่าการยึดเอาตัวเราเป็นใหญ่ ถ้าหากว่าจะพูดว่าเป็นการปกครองก็เห็นจะเทียบได้กับระบอบเผด็จการคือ อำนาจอยู่ที่คนคนเดียว แล้วแต่จะสั่งการให้เป็นไป ซึ่งการปกครองในระบอบอัตตาธิปไตย หรือระบอบเผด็จการ หรือจะเป็นแบบราชาธิปไตยก็ตาม ก็ไม่ได้ว่าเป็นการปกครองในระบอบที่ไม่ดีเสียทีเดียว

ความจริงนั้นอาจจะเป็นการปกครองที่ดีที่สุดแบบหนึ่งก็ได้ เพราะว่าการที่คนเราคนเดียวมีอำนาจเด็ดขาดนั้นอาจทำให้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองไปรวดเร็วก็ได้ แต่พร้อมกันนั้นก็อาจจะทำให้บ้านเมืองถึงซึ่งความหายนะเร็วได้อีกเหมือนกัน ข้อนี้ขึ้นอยู่กับบุคคลครับ เพราะในพระพุทธศาสนาเองพระพุทธเจ้าก็เคยปกครองในระบอบเอกราธิปไตยมาเหมือนกัน ในสมัยที่พระองค์เริ่มประกาศพระศาสนาใหม่ๆเวลานั้นถ้าเราเทียบแล้วก็เหมือนกับพระพุทธเจ้านี้ทรงเป็นเผด็จการ เพราะอะไรๆอยู่ที่พระองค์เพียงองค์เดียว แม้แต่การจะให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งมาบวชในศาสนาก็ตรัสเพียงสองคำเท่านั้น คือ “เอहि ภิกขุ” “เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด” ก็เป็นพระแล้ว ไม่ต้องมีพิธีต้องอะไรมากมายเหมือนเดี๋ยวนี้ แต่ว่าพระพุทธเจ้านั้นพระองค์เป็นผู้อยู่เหนือโลกไม่ใช่อยู่ในอำนาจของโลกียวิสัยอีกแล้ว

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

เพราะฉะนั้นแม้จะเป็นการปกครองแบบเอกาธิปไตย ก็เป็นการเริ่มต้นของการที่เราจะมีการปฏิวัติหรือปฏิรูปสังคม ก็จำเป็นที่จะต้องวางพื้นฐานให้มั่นคงเสียก่อน การปูพื้นฐานที่ดีนี้ก็จำเป็นที่จะต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและต้องมีความรวดเร็ว อย่างนี้เราต้องการได้ ผู้ที่มีความรู้ความสามารถและที่มีใจบริสุทธิ์จริงๆ เข้ามาช่วยจึงจะทำให้การปกครองนั้นดำเนินไปเป็นขั้นตอนได้ อย่างที่ผมได้เคยพูดมา แม้แต่ขุนยัตเซนซึ่งเป็นหัวหน้าในการปฏิวัติเมืองจีน เปลี่ยนการปกครองจากระบอบราชาธิปไตยมาเป็นสาธารณรัฐ แม้ขุนยัตเซนจะเป็นพลเรือน แต่ขุนยัตเซนก็ได้วางแผนการปฏิวัติบ้านเมืองไว้ว่า ในขั้นแรกจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงประเทศอย่างรีบด่วนเหมือนกับการปูพื้นฐานของบ้านเมือง เช่นเดียวกับการสร้างถนน บางทีถนนมันขรุขระมาก ๆ เราจะทำให้มันดี เราจะทำอย่างไร ไม่ใช่เพียงแต่เอาขี้เถ้ามาถมถมกับกรวดบ้าง ทรายบ้าง อะไบบ้าง แล้วก็เอาพลั่วตักมาปะถนน ซึ่งเป็นโครงการปะถนนไปได้ไม่กี่วัน หรอก แล้วก็ปูลูมเป็นบ่ออีก แต่ถ้าหากจะทำการนี้ให้จริงจัง ผมก็นึกถึงเมื่อคราวน้ำท่วมครั้งที่แล้ว เราจะรู้ลึกลงไปถึงดริ้นไปตามๆ กัน เพราะในระหว่างที่น้ำท่วม จะขับรถไปทางไหนก็ลำบาก เพราะไม่รู้ว่ที่ไหนมีหลุมมีบ่ออยู่บ้าง หรือบางทีไปๆ เครื่องดับเสียกลางคัน ที่นี้เมื่อน้ำลด ถนนก็ยังเป็นหลุมเป็นบ่ออยู่ ก็ไปมาลำบาก แต่ถึงกระนั้นก็ยังพอรู้ว่าตรงไหนเป็นหลุมใหญ่ เราก็คพอจะหลบหลีกได้ ตอนนี้อย่าลืมถึงบุญคุณของน้ำที่มันท่วม เพราะหลังจากที่น้ำท่วมยุบไปแล้ว เมื่อได้มีการทำถนนหนทางใหม่ ท่านก็ทำกันชนิดว่าไม่ใช่ปะถนน เป็นการทำถนนกันอย่างดีทีเดียว ทำให้

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

กรุงเทพมหานครนี้มีถนนตึกๆขึ้นมาแทนถนนเลวๆเป็นจำนวนมาก
อย่างนี้เรียกว่าเป็นการปรับปรุงใหญ่แม้จะใช้เวลาหลายวัน ซึ่งผู้ว่าการ
กทม. ท่านก็บอกว่า ภายใน ๑ เดือน หรือภายใน ๔๐ วัน บางที
ก็ไม่ถึงเดือนก็ทำได้สำเร็จ นี่ก็ทำให้เราได้ถนนตึกๆขึ้นมา และเรา
ก็ได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่าย แม้แต่ทางบ้านเมืองทางทหาร
ซึ่งทำให้ภาพพจน์ของทหารดีขึ้นมากทีเดียว

ในการปกครองของพระพุทธเจ้านั้น พระองค์ไม่ต้องการเป็น
นักเผด็จการ แต่ว่าเป็นการวางพื้นฐาน ฉะนั้นขุนยัดเซนท่านก็เอา
แบบนี้ไปใช้ ท่านจึงบอกว่าในการปกครองเมืองจีนแบบสาธารณรัฐ
ครั้งแรกนั้นต้องปกครองโดยทหาร ท่านไม่ได้พูดเข้าข้างตัว เพราะ
ท่านไม่ได้เป็นทหาร คือท่านต้องการให้ทหารชนิดที่ว่าพวกตงฉิน
ทั้งหลายมาช่วยกันปรับปรุงประเทศ ใช้อำนาจเด็ดขาดสัก ๕ ปี
เพื่อเป็นการปูพื้นฐานประชาธิปไตยที่แท้จริง และพร้อมกันนั้นก็
ให้การศึกษาในระบอบประชาธิปไตยไปด้วย พระพุทธเจ้าได้ผ่านการ
ปกครองในระบอบเอกาธิปไตยมาชั่วระยะหนึ่ง แต่ก็ไม่นาน เพราะ
พระองค์ไม่ต้องการยึดอำนาจตลอดไป เมื่อมีลูกศิษย์ลูกหามากพอ
สมควร ก็ทรงมอบอำนาจให้สาวก นี่แหละครับทำให้การทำงาน
คล่องตัวหรือทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีประสิทธิภาพ
เพราะฉะนั้นต่อมาพระองค์ก็ทรงอนุญาตให้บรรดาสาวกทั้งหลายให้
การอุปสมบทแก่บรรดาอุบาสกทั้งหลายโดยไม่ต้องนำมาเฝ้าพระองค์
ซึ่งต้องเสียเวลานาน

การอุปสมบทแบบที่ ๒ คือแบบ “ติสรณคณูปสัมปทา”
หรือการอุปสมบทโดยให้อุบาสกผู้นั้นปฏิญาณตนถึงพระรัตนตรัย

พระพุทธรูปสาธนา กับ สังคม และการเมือง

หรือเรียกว่าไตรสรณคมน์ ๓ ครั้งก็เป็นภิกษุได้ นี่ก็คล้ายระบบคณาธิปไตย ซึ่งก็เคยมีมาในหลายยุคหลายสมัยตั้งแต่โบราณมาแล้ว ต่อมาเมื่อคณะสงฆ์มีมากขึ้นเป็นลำดับเห็นว่าการปกครองแบบเอกราธิปไตยหรือคณาธิปไตยนี้ มันดีเฉพาะในบางกาลบางสมัย แต่มันไม่ดีตลอดไป เพราะถ้าหากว่าบุคคลที่มีอำนาจต่อไปเป็นคนไม่มีศีลธรรม การปกครองก็ล้มเหลว หรือว่าคณะบุคคลที่จะมาปกครองเพียงส่วนหนึ่ง ถ้าหากว่าเป็นผู้ปราศจากศีลธรรมเสีย การปกครองก็ล้มเหลว ประชาชนก็จะเดือดร้อนอยู่ตลอดไป เพราะฉะนั้นในที่สุดเมื่อทางคณะสงฆ์เป็นใหญ่ในการปกครองจนกระทั่งการปกครองในระยะหลังซึ่งเราเรียกว่าการบวชแบบ “ญัตติจตุตถกรรมวาจา” การบวชอย่างปฏิบัติอยู่ในปัจจุบันนี้ นิยมมอบให้สงฆ์เป็นใหญ่ หมายถึงว่าในที่ประชุมสงฆ์นั้น ถ้ามีผู้ใดคนหนึ่งไม่เห็นด้วยก็ถือว่าญัตติที่เสนอให้นายอะไรคนหนึ่งหรือว่าสองคนก็ตามเข้ามาอุปสมบทเป็นพระนั้นตกไป นี่ถือมติเอกฉันท์ นี่เราจะเห็นได้ว่าการปกครองนี้ก็มีวิวัฒนาการมาตามลำดับ พระพุทธเจ้าแม้ว่าพระองค์จะทรงปกครองแบบเด็ดขาด แต่ไม่ได้ปกครองแบบอิตาธิปไตยที่ถือว่าทำตามใจชอบ เพราะอิตาธิปไตยเป็นลักษณะของการปกครองที่ว่าเอาแต่ใจตัวเอง แล้วก็ก็เป็นลักษณะของการปกครองที่เป็นเรื่องของคนที่มียกเลศ ถ้าหากว่าคนเราที่มียกเลศและมีอำนาจอยากจะทำอะไรก็ได้ บ้านเมืองอาจจะเจริญเร็ว ถ้าหากว่าท่านผู้นั้นมีศีลธรรมหรือมีความรู้ แต่ว่าอาจจะถึงซึ่งความหายนะเร็ว ถ้าหากว่าผู้นั้นไม่มีศีลธรรมหรือปราศจากความรู้

การปกครองอิตาธิปไตยแบบที่ ๒ ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ก็คือ

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

“โลกาธิปไตย” การถือโลกเป็นใหญ่ การถือโลกเป็นใหญ่นี้ก็แล้วแต่สังคมเขาจะไปกันทางไหน เราก็ไปทางนั้น ไม่ว่าจะไปทางดีหรือทางเลวก็ตาม เราไม่คำนึงถึง ถ้าหากว่าสังคมส่วนใหญ่เขาเอาอย่างนี้ เราก็จะเอาอย่างนี้ เรียกว่าเป็นแฟชั่นโดยไม่มีเหตุผลอะไรเลย แม้กระทั่งการแต่งกาย การปฏิบัติอะไรต่างๆก็ตามเกิด เราไม่ได้คำนึงถึงเหตุผล เราถือว่าส่วนใหญ่เขาทำกันอย่างนี้ เขาปฏิบัติกันอย่างนี้ ถ้าเราไม่ปฏิบัติอย่างนี้ เราก็ฝืนโลก เราก็ต้องตามโลกให้ทัน อย่างนี้เป็นโลกาธิปไตย มันมีลักษณะคล้ายๆกับประชาธิปไตยเหมือนกัน เพราะประชาธิปไตยถือประชาชนเป็นใหญ่

การปกครองแบบประชาธิปไตยผมก็ได้เคยพูดมาบ้างแล้วเหมือนกันว่า ประชาธิปไตยนั้นเป็นการปกครองของประชาชน เพื่อประชาชน และโดยประชาชน นี่ก็เป็นคำขวัญของประชาธิปไตยว่าประชาชนเป็นใหญ่ในแผ่นดิน ว่าอย่างนั้นเกิด แต่ที่นี้ประชาชนที่จะมาเป็นใหญ่ในแผ่นดิน ประชาชนประเภทไหน ไม่ใช่ว่าถ้าหากว่าถือประชาธิปไตยเป็นใหญ่แล้ว มันจะต้องดีเสมอไป ประชาธิปไตยนั้นมันก็มีพื้นฐานที่สำคัญ หรือถือว่าเป็นปัจจัยอันสำคัญของระบอบประชาธิปไตยก็ได้ ปัจจุบันนี้เราก็มากลกเถียงกันว่าการปกครองแบบไหนที่เรียกว่าประชาธิปไตย แบบของไทยๆเรา呢เราจะถือว่าเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตยไหม บางคนก็บอกว่าไม่ใช่ และถามว่าจะใช้แบบไหนถึงจะใช่ แบบอังกฤษเป็นประชาธิปไตยไหม บางคนบอกว่าใช่ นั่นแหละแบบประชาธิปไตย แล้วแบบอเมริกาเป็นประชาธิปไตยไหม เขาบอกว่าเป็นประชาธิปไตย แล้วการปกครองแบบไหนที่เรียกว่าประชาธิปไตย แล้วการปกครองแบบ

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

อังกฤษอเมริกาเหมือนกันไหม มันก็ไม่เหมือนกันอีกนั่นแหละ เพราะฉะนั้นเราจะเอาแบบใดแบบหนึ่งมาเป็นหลักจริงๆก็ไม่ได้ นี่ขึ้นอยู่กับกาลเทศะและความเหมาะสมตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี

ระบอบประชาธิปไตยนั้นในปัจจุบันเขาแบ่งไว้เป็น ๓ พวก คือ พวกหนึ่งเป็นระบอบประชาธิปไตย เราไม่พูดถึงชนิดที่ว่า มีพระมหากษัตริย์ในโลกทั่วไปเวลานี้ส่วนมากก็มักจะไม่มีพระมหากษัตริย์ แต่ที่มีพระมหากษัตริย์ก็มีเป็นจำนวนมากเหมือนกัน แต่ว่าเมื่อเทียบกันแล้วก็จะรู้สึกน้อยกว่า อย่างที่มีพระมหากษัตริย์อย่างให้อังกฤษหรือในกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวียในยุโรป หรือในเมืองไทยเรา เป็นต้น ที่ไม่มีพระมหากษัตริย์นี้ก็มีเป็นจำนวนมาก ในปัจจุบันนี้ ที่ไม่มีก็เพราะว่าบางประเทศที่เกิดขึ้นมาใหม่ๆไม่เคยมี กษัตริย์และไม่รู้จักเอาใครมาเป็นกษัตริย์ ก็เลยเลือกบุคคลธรรมดา นี่แหละขึ้นมาเป็นกษัตริย์ เช่น ในมาเลเซีย บางประเทศก็มีเฉพาะ ประธานาธิบดีเป็นประมุข อย่างเช่นในสหรัฐอเมริกาหรือในฟิลิปปินส์ มีประธานาธิบดีคนเดียว เหมือนกับเป็นทั้งพระมหากษัตริย์ และเป็นทั้งนายกรัฐมนตรีไปในตัว แต่ว่าประธานาธิบดีก็ได้รับการเลือกตั้งจากประชาชน

อีกแบบหนึ่งมีทั้งประธานาธิบดี และมีนายกรัฐมนตรี ซึ่งบริหารงานร่วมกันอย่างเช่นในฝรั่งเศส แต่ในบางประเทศนั้นมีเฉพาะ นายกรัฐมนตรีที่มีอำนาจ ประธานาธิบดีนั้นเป็นเหมือนเป็นประมุขเฉยๆ เป็นคล้ายๆกษัตริย์ ไม่มีอำนาจอะไร เพราะฉะนั้นในบางประเทศนี้เราอาจจะเคยได้ยินชื่อแต่นายกรัฐมนตรี เราไม่เคย

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ได้ยินชื่อประธานาธิบดี หรือนาน ๆ จะได้ยินสักครั้งหนึ่ง เลยจำไม่ได้
 อย่างในประเทศอินเดีย เรารู้จักแต่นายกรัฐมนตรีเนห์รูบ้าง นายก-
 รัฐมนตรี อินทรา คานธีบ้าง แต่ว่าประธานาธิบดีอินเดียคือใคร
 ไม่ค่อยมีใครทราบ เพราะท่านเป็นเหมือนกับประมุขท่านนั่นเอง ไม่มี
 บทบาทในทางการเมืองมากนัก

การปกครองแบบประชาธิปไตยต่าง ๆ ดังที่กล่าวมานี้ เราก็จะ
 เห็นได้ว่ามันมีหลายแบบ เราจะบอกว่าแบบนั้นเป็นประชาธิปไตย
 แบบนี้ไม่ใช่ มันก็ไม่มีหลักอะไรเป็นเครื่องตัดสิน แต่ข้อสำคัญ
 ก็คือว่า อย่างคำขวัญที่ผมได้พูดมาว่าเป็นการปกครอง ของประ-
 ชาชน เพื่อประชาชน และโดยประชาชน นี่เขาถือว่าเป็นคำขวัญ
 ของประชาธิปไตยที่ยึดถือกันทั่วไปแม้ในปัจจุบัน การปกครองแบบ
 ประชาธิปไตยนี้ ผมได้เคยพูดมาหลายครั้งว่า มันมีมาตั้งแต่ในสมัย
 โบราณคือประมาณสองพันกว่าปีมาแล้ว ก็คือระยะราว ๆ พุทธกาล
 นั้นแหละครับ ในประเทศกรีซเองเขาก็ตื่นตัวในประชาธิปไตย ฉะนั้น
 ในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยนี้แหละครับก็ต้องต่อสู้กันอย่างมากมาย
 เพราะว่าผู้ที่เขาเคยมีอำนาจอยู่แล้ว เขาก็ไม่อยากจะสูญเสียอำนาจ
 นั้น ก็มีการต่อสู้และก็ต้องล้มตายกันไปมากมาย ทั้งพวกที่เป็น
 นักปรัชญาหรือปราชญ์เมธี ตลอดจนพวกประชาชนซึ่งเป็นฝ่าย
 สนับสนุน แล้วในที่สุดเราก็ได้ประชาธิปไตยแบบแปลก ๆ ขึ้นมา

ในการปกครองแบบประชาธิปไตยแบบหนึ่งที่มีลักษณะคล้าย ๆ
 อังกฤษหรือในกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวีย คือ เราไม่มีประธานาธิบดี
 เรามีพระมหากษัตริย์ซึ่งสืบสันตติวงศ์กันมาตามลำดับ ซึ่งการ
 ปกครองแบบนี้ได้เคยมีนักปรัชญาท่านหนึ่งในสมัยกลางของยุโรป

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

และเป็นนักบวช คือ เซนต์โทมัส อะควินัส ท่านบอกว่าในบรรดาการปกครองทั้งหลาย จุดสำคัญคือว่าเราต้องการจะให้ประชาชนมีความสุข ประเทศมีความสงบ เพราะฉะนั้นท่านบอกว่าการปกครองระบอบไหนไม่สำคัญหรอก มันสำคัญอยู่ที่ว่า เรามีกฎหมายที่ให้ความเป็นธรรมแก่สังคมไหม เรามีผู้ปกครองบ้านเมืองที่ยึดกฎหมายเป็นแนวทางในการบริหารบ้านเมืองไหม เท่านั้นพอแล้ว แต่ท่านได้ให้ข้อคิดเห็นในตอนสุดท้ายไว้ ที่น่าสังเกตอยู่อย่างหนึ่งก็คือว่า ในบรรดาการปกครองทั้งหมดนั้นในความเห็นของเซนต์โทมัส อะควินัส ท่านบอกว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตยซึ่งมีพระมหากษัตริย์อยู่ใต้กฎหมายเป็นระบอบการปกครองที่ดีที่สุด ที่ดีที่สุดก็เพราะว่าพระมหากษัตริย์พระองค์ไม่ได้มีอำนาจอะไร เพราะว่าอำนาจทั้งหลายนั้นได้ให้ผู้อื่นใช้แทนหมด อำนาจในทางออกกฎหมาย ฝ่ายนิติบัญญัติก็เอาไปใช้ อำนาจในการบริหารบ้านเมือง รัฐบาล หรือคณะรัฐมนตรีก็เอาไปใช้ อำนาจในการตัดสินหรือว่าอำนาจในทางศาล ตุลาการเขาก็เอาไปใช้ พระองค์ก็มีเฉพาะพระคุณพระเดชก็ไม่ได้มีอย่างชัดเจน แต่ว่ามีอยู่ในที่ ซึ่งผมว่าเป็นแบบที่ดีที่สุดแบบหนึ่งจริงๆ เพราะว่าอย่างน้อยพระมหากษัตริย์นั้นพระองค์ทรงมีพระคุณต่อพลนิกร ไม่ได้ใช้พระเดชอะไรที่จะทำให้ใครต้องเดือดร้อนเลย ฉะนั้นบุคคลที่มีแต่พระคุณอย่างเดียว จะเป็นพระมหากษัตริย์หรือไม่ได้เป็นพระมหากษัตริย์ ถึงแม้จะเป็นสามัญชนก็ตาม ก็คงจะไม่มีใครรังเกียจ ในเมื่อท่านเหล่านั้นได้บำเพ็ญแต่พระคุณให้แก่สังคม ให้แก่ประเทศชาติอยู่ตลอดเวลา แล้วใครจะรังเกียจ พระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจของประชาชนซึ่ง

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

เราไม่ต้องไปดูอื่นไกล ดูบ้านเมืองเราแหละครับ เวลานี้เราไม่มีจุดศุญช์รวมแห่งจิตใจใดที่มั่นคงเท่ากับพระมหากษัตริย์ แม้แต่ศาสนาเองก็ยังไม่มั่นคงเท่า เพราะศาสนา เรายังมีหลายศาสนา แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะครองความเป็นใหญ่เหนือจิตใจของประชาชน เพราะประชาชนประมาณ ๙๔.๕ เปอร์เซ็นต์ได้นับถือพระพุทธศาสนา แต่ว่าประชาชนเหล่านั้นก็ได้มีความเข้าใจในพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้งและจริงจรงรวมทั้งตัวผมเอง เพราะฉะนั้นเราจะถือว่าเราเป็นชาวพุทธกันอย่างเต็มที่ยังไม่เต็มปากนัก แต่ว่าถึงอย่างไรเราก็มีหลักศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจ บางทีเราจะทำความชั่ว บางคนห้อยพระไว้ที่คอก็เลยไม่กล้าทำ เพราะมองเห็นพระแล้วก็ทำไม่ลง แม้บางคนผมยังรู้สึกว่าได้เลือกเกิน บางทีก็อาจจะเข้าช่อง แยกยังอุดส่าห์ถอดพระออก เลยไม่เอาเข้าไปด้วย คือยังมีจิตสำนึกอะไรๆ ที่ดีอยู่ แม้จะต้องทำความชั่วบางอย่างอะไรลงไปก็ตาม แต่ว่าสิ่งที่ดีในด้านจิตใจก็มีอยู่ไม่น้อย แต่ว่าเรื่องของศาสนานั้น ถ้าหากว่าเราเอาพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องอ้าง บางศาสนาเขาก็ไม่ชอบ เพราะฉะนั้นเวลาที่เขาให้พรกัน บางทีก็อ้างอำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยและบางทีก็ต้องแถมว่าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายบรรดามีในสากลโลก แม้แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระองค์ก็ทรงเข้าใจพระพุทธศาสนาดี หรืออย่างเรานี่ อย่างผมนี่ ผมเข้าใจพระพุทธศาสนาพอสมควร แล้วทำไมเวลานั้นจะต้องไปใช้สิ่งศักดิ์สิทธิ์อะไรด้วย นี่ก็เพื่อไม่ให้เสียกำลังใจแก่ผู้ที่เขาไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนา เพราะก็มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของเขาเหมือนกันที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว เพราะฉะนั้นก็เลยเอาคุณพระศรีรัตนตรัยและบรรดาสสิ่ง

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายบรรดามีในสากลโลก ก็เลยได้หมด ศาสนาไหนๆ ก็ได้ นี่ผมก็รู้สึกว่าเป็นวิธีการที่ประนีประนอมที่เราอยากมองในแง่สังคมนั้นให้มากเกินไป เพราะเราเองก็เข้าไปไม่ถึงสังคมนะไรกันหรอก เราก็เอาโลกียธรรมนี้มาผสมสังคมนั้นมาใช้กับชีวิตพอสมควรที่จะให้สังคมนี้มีปกติสุขอยู่ได้ เมื่อพระมหากษัตริย์พระองค์มีแต่พระคุณอย่างนี้และก็มี การสืบเนื่องกันเรียกว่าสืบสันตติวงศ์อย่างสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ก็ถือว่าเป็นผู้สืบราชทายาท ก็เป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจของประชาชนได้เป็นอย่างดี เพราะอย่างไรก็ตาม พระองค์ท่านก็ไม่มีอะไรที่เป็นจุดต่างพร้อย ซึ่งจะทำให้เราต้องระคายเคืองในด้านจิตใจ นอกจากผู้ที่อาจจะหาผลประโยชน์อะไรไม่ได้ นั่นก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง เพราะฉะนั้นพระมหากษัตริย์จึงถือว่าเป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจของประชาชนได้ดีมากไม่ว่าผู้นั้นจะนับถือศาสนาอะไรก็มีพระมหากษัตริย์ร่วมกันอย่างนี้ ก็ถือว่าเป็นจุดศูนย์รวมแห่งจิตใจ อย่างน้อยก็ทำให้เกิดความสามัคคีในชาติ

เรื่องประชาธิปไตยนั้นมันยังไม่หมดแค่นั้น เพราะเรื่องประชาธิปไตยนี้ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วว่า เราจะต้องพยายามทุกวิถีทางที่จะให้ประชาชนทั้งหลายมีความสุขความเจริญ เราจะต้องทำทุกอย่างเพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขของประชาชนส่วนใหญ่ แต่พร้อมกันนั้นก็ไม่ได้ไปลิดรอนหรือว่าทำร้ายประชาชนส่วนน้อยซึ่งอาจจะเป็นนายทุนหรืออะไรก็แล้วแต่ คือไม่ใช่ว่าเราเข้าข้างประชาชนส่วนใหญ่แล้วเราก็ไปกำจัดหรือว่าทำลายล้างกดขี่ข่มเหงผู้ที่เป็นนายทุนหรืออะไรทำนองนั้น นี่ไม่ใช่ลักษณะของประชาธิปไตย เราจะต้องไม่ให้

คนกลุ่มน้อยนี้เดือดร้อนให้มากที่สุดที่จะทำได้ นี่คือหลักของประชาธิปไตย คือจะให้ประชาชนส่วนใหญ่มีความสุขความเจริญให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ พร้อมกันนั้นก็มิให้คนกลุ่มน้อยต้องได้รับความเดือดร้อนมากเกินไป ถ้าหากว่าโดยวิธีนี้เราก็คงจะสามารถทำให้ช่องว่างระหว่างคนจนกับคนมั่งมีลดลงได้ ทำให้เกิดความสามัคคีขึ้นในประเทศชาติได้ เพราะว่าถ้าหากว่ามีแต่คนจนๆ ไม่มีคนมั่งมีที่เป็นนายทุนแล้ว การที่จะลงทุนต่างๆ มันก็ไม่มี ประเทศชาติจะเจริญได้อย่างไร แต่ถ้าหากว่าเราจะปล่อยให้ทุนนี้ขูดรีดเอาตามชอบใจ ไม่ให้ประชาชนได้โง่หัวขึ้นมาได้เลย บ้านเมืองก็ไปไม่รอด เพราะฉะนั้นทุกคนมีเงินและคนจนก็จำเป็นที่จะต้องพึ่งพาอาศัยกัน จะต้องมีไมตรีจิตมิตรภาพต่อกัน อย่างที่เขาบอกว่า “น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า อ้ายชาวยุโรป เขาก็คิดดูเล่าเขาก็ใจ” น้ำพึ่งเรือก็รู้สึกว่ามีปัญหา เสือพึ่งป่าเรารู้สึกเฉยๆ เสือก็ต้องอยู่ในป่า เราพึ่งแล้วก็ไม่ค่อยมีอะไรไปคิดนัก แต่มันมีอีกบทหนึ่งบอกว่า “เสือพึ่งเพราะป่า ป่ารกเพราะเสือยัง ดินดีเพราะหญ้ายัง หญ้ายังเพราะดินดี” เสือนี่อ้วนท้วนสมบูรณ์ก็เพราะมีป่า มันก็เลยสามารถหลบซ่อนแอบซ่อนพวกนายพรานหรือพวกล่าสัตว์ได้ แล้วป่าที่รกอยู่ได้ ลักษณะป่าก็ต้องรกละครับ ถ้ามันเตียนมันก็ไม่ใช่ป่าที่ป่ามันรกอยู่ได้เพราะเสือยัง คือยังมีเสืออยู่ คนก็เลยไม่กล้าเข้าไปป่ามันก็เจริญงอกงาม “น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า” น้ำพึ่งเรือเขาบอกว่านี่แปลก เราได้ยินแต่ว่าเรือพึ่งน้ำ เพราะเรือต้องพายหรือแจวในน้ำ น้ำพึ่งเรือนี้มันพิลึกๆ อยู่ ควรจะเรือพึ่งน้ำ แต่ว่าเราลองสังเกตดูคลองของเราสิครับ คลองในกรุงเทพมหานครทั้งหลาย จะเป็น

พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นตั้งแต่การเมือง

คลองมหานาค หรือคลองอะไรก็ตาม คลองไหนที่ไม่มีเรือแจวผ่าน
ไปผ่านมาละก็ ทุกคลองกลายเป็นคลองที่ตันเขินไปหมด แล้วก็
กลายเป็นที่เพาะเชื้อของบรรดาทุ้งทั้งหลาย สงกัลลัณเหม็น บางที
ยิ่งกว่าส้วมเสียอีก นี่เพราะอะไร เพราะมันไม่มีเรือ ฉะนั้นในการ
ที่มีคนพายเรือแจวเรืออยู่ตลอดเวลา นี่พายหรือแจวจะดีหรือพายน้ำ
พายดิน พายโคลนบ้าง มันก็เลยทำให้น้ำนี้ก็มีรอน้ำสำหรับที่เรือ
แพจะสัญจรไปมาได้ ถ้าเราปล่อยทิ้งไว้ก็ใช้ไม่ได้ นี่แหละครับ มันก็
ต้องพึ่งกันอย่างนี้ นายทุนกับคนจนก็เช่นเดียวกัน พระกับชาวบ้าน
ก็เช่นเดียวกัน หรือว่าใครต่อใครก็ตาม พ่อแม่กับลูกก็ต้องพึ่งพา
อาศัยกัน สามียภริยาก็ตองพึ่งพาอาศัยกัน นี่มันแบบที่จะต้องต่างคน
ต่างเห็นอกเห็นใจกัน มีไมตรีจิตมิตรภาพต่อกัน

ทีนี้ในระบอบประชาธิปไตยนั้น หลักสำคัญที่จะทำให้ประชา-
ธิปไตยเป็นประชาธิปไตยนั้น เราจะต้องมีความเคารพในความเป็น
ธรรม ในเหตุผล ในเมตตาธรรม ศรัทธาในมนุษยชาติ และความ
เคารพในเกียรติภูมิของมนุษย์ คือว่าอย่างไรก็ดีหนิธรรมะไม่พ้น
อย่างที่เซนต์โทมัส อะควินัสก็บอกไว้ว่า ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเมือง
ก็ตาม จะเป็นการเศรษฐกิจก็ตาม มันหนีปัญหาศีลธรรมไม่พ้น
เพราะถ้าหากว่าการเมืองนี้ถ้าเราได้หนักการเมืองที่ไร้ศีลธรรมมาแล้ว
ก็ถือว่าประชาชนเลือกเข้ามา เช่น สมมุติว่าเราเป็นพรรคใหญ่ที่มี
ประชาชนเลือกมา ๑๕๐ เสียง มันต้องชนะอยู่ตลอดเวลา คราวนี้
เราจะออกกฎหมายอย่างไรเล่า เราจะออกเพื่อใครเพื่อประชาชน
หรือเพื่อพรรคของพวกเรา เราก็ออกได้แล้ว เราอ้างว่านี่แหละ
มติมหาชน เพราะประชาชนเขาเลือกผมเข้ามานี้ ๑๕๐ เสียงมี

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

ความเห็นอย่างนี้ ผมก็ลงมือไป เช่น สมมุติว่าประชาชนจะเดือดร้อน
อย่างไรก็ช่าง เพราะว่าเมื่อเราส่งสินค้าออกไปแล้ว เราก็จะได้ผล
กำไรมากมายจากการส่งสินค้าออกไปนั้น ถ้าหากว่าโดยวิธีนี้เราจะ
เห็นได้ว่าประชาธิปไตยอย่างนี้ก็ไม่ไปไม่รอด ซึ่งเราเรียกว่า **เผด็จการ
ในระบบรัฐสภา** มันกลายเป็นเผด็จการในระบบรัฐสภาหรือว่าเป็น
รัฐสภาที่เผด็จการ เพราะเราถือเสียงส่วนใหญ่ของเรา ถ้าอย่างนี้เรา
จะเห็นได้ว่านักการเมืองไม่มีศีลธรรมเสียแล้ว ถ้าเขาไม่มีศีลธรรม
บ้านเมืองก็วุ่นวาย ก็เดือดร้อน ในที่สุดก็จะก่อให้เกิดการปฏิวัติ
รัฐประหารขึ้นมา ในเมื่อมันทนไม่ไหว เพราะฉะนั้นนักการเมืองก็
ต้องมีศีลธรรม หนีธรรมะไม่พ้น ธรรมาธิปไตยนี้มันจะต้องมามี
บทบาท คือถือธรรมเป็นใหญ่ การปกครองแบบประชาธิปไตย
จริงๆ นั้นจึงถือว่าประชาชนจะเป็นผู้เลือกใครเข้ามานั้น จะต้องม
ีความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตย ไม่ใช่ใครให้เงินเรา เราก็เลือก
แล้วในที่สุด เราก็เลือกเอาคนเลวๆ เข้าไป ซึ่งเขาต้องลงทุนมาก
กว่าที่เขาจะเข้าไปได้ และเมื่อเข้าไปแล้วเขาก็ต้องพยายามที่จะเอา
ทุนคืนล่ะครับ แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่า การเลือกคนมันมีเข้าไป
มันไม่ดีนะครับ มันแล้วแต่ว่าระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยนี้
มันเจริญไปแค่ไหน ในบางประเทศที่เขามีการเข้าใจประชาธิปไตย
ดีแล้ว และคนที่มั่งมีเงินนี้เขาก็คิดว่าเขามีเงินมากพอแล้ว เขามีความ
สุขสบายแล้ว เขาต้องการเกียรติ เขาก็สมัครเลือกตั้งเป็นผู้แทน
หรือบางทีไปเป็นรัฐมนตรี ผิดกับประเทศที่ยังไม่เจริญ ในประเทศที่
ยังไม่เจริญ ถ้าหากสมมุติว่าผมไปสมัครผู้แทน ผมกู้เงินเขามาสัก ๕
แสนบาท ลงทุนไป ๕ แสนนี้ก็น้อยไป สำหรับบ้านเรานี่ บางคน

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

หมดไปเป็น ๑๐ ล้าน ยังแถมไม่ได้เสียอีกก็มี ฉะนั้นใครลงทุนชนิด ๕ แสน ได้นี้ก็เรียกว่าไม่เลวละครับ และเมื่อคืนนี้ผมก็ไปในงานเลี้ยงฉลองต้อนรับเพื่อนฝูงที่เป็นคนวัดๆด้วยกัน เรียนรู้กันเดียวกันและได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดหนึ่งทางภาคเหนือ ก็ไปแสดงความชื่นชมยินดีกันจนกระทั่งเกือบสองยาม กลับถึงบ้านสองยามพอดี จุดมุ่งหมายของเราก็ไม่ใช่อะไรหรอก แต่ว่าเป็นการแสดงให้เห็นว่าประชาชนนี้เขาเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยดีขึ้น การปกครองระบอบประชาธิปไตยก็จะดีขึ้น เพราะว่าเพื่อนผมคนนี้แกก็ไม่ได้มีอะไรหรอก ไปสมัครผู้แทนก็บอกว่าไม่ใช่พรรคเขาให้เงินหรอก แต่ว่าคนในพรรคเขาให้ไปหมื่นหนึ่ง ที่นี้ต้องไปหาเสียงแข่งกับคนที่เขาต้องลงทุนไปตั้งเกือบ ๑๐ ล้าน แกก็บอกว่า แหม แทบแย่ครับ จังหวัดนั้นมีได้ ๓ คน บอกว่าหวัดล่องไปเหมือนกัน ไปอยู่ที่ ๓ สมัยก่อนก็เกือบได้เข้ามา คือเขาเอา ๓ คน ได้ที่ ๔ ก็มีกำลังใจหน่อย ที่นี้ก็เลยสู้เต็มที่ ในที่สุดก็มาติดอันดับ ๓ และก็มีเปรียญหลายคน เป็นลูกศิษย์ผมบ้าง สมัยที่แล้วแกได้ สมัยนี้ตกไปหมดเหมือนกัน ผมก็เลยบอกว่าการเป็นผู้แทน เราเป็นผู้แทนของประชาชน ไม่ใช่ว่าเขาเลือกเรามาแล้ว เราก็มาเก็บตัวอยู่ในกรุงเทพฯ ไม่เคยไปหาเขาเลย พออีก ๔ ปีเลือกตั้งใหม่ถึงจะโผล่ไปเสียทีหนึ่ง ผมบอกว่า ผมเป็นประชาชน ผมก็ไม่เลือกคุณเข้ามาอีก ผมก็เลยให้สติไว้ว่าเมื่อเขาเลือกคุณมาแล้ว คุณต้องพยายามไปหาเขาบ่อยๆเหมือนกับที่คุณไปหาเสียง แต่ว่าคงไม่ถึงกระชั้นอย่างนั้นหรอก นั้น ๔๐ วันไม่ได้กลับกรุงเทพฯ เลย อะไรอย่างนี้เราก็อาจจะไปบ้าง อย่างน้อยก็ควรจะไปถามทุกข์สุขเขา ถามความ

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

ต้องการของเขา ให้เห็นว่าเราไม่ได้ทอดทิ้งเขา แล้วเราก็ต้องฟังเสียงประชาชนบ้างว่า เขาต้องการอะไร และก็ไม่ได้หมายความว่าเมื่อเป็นผู้แทนแล้วจะทำเฉพาะจังหวัดของคุณให้ดีจังหวัดเดียวไม่ได้นะ เราต้องเอาธรรมะเข้าไปใช้ และผมก็ตั้งใจที่แกยังภาคภูมิใจอยู่ แกเป็นมหา แกยังเปรี๊ญและก็เป็นสมาชิกของสมาคมเปรียญธรรมแห่งประเทศไทยด้วย และอีกคนหนึ่งก็เพื่อนผมเหมือนกัน เกิดปีเดียวกัน เรียนหนังสือมาด้วยกัน ก็ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นวุฒิสมาชิก แต่ว่าไม่ใช่ชุด ๕ คนที่อื้อฉาวนะครับ เป็นมาก่อนนั้น ก็เลยมาฉลองร่วมกันเสีย ก็บอกว่าเวลานี้เราก็มียมหาเปรียญอยู่ทั้งในสภาสูงและสภาต่ำคือสภาล่าง ความจริงมีหลายคนครับ ที่เป็นมหาเปรียญ แต่ว่าบังเอิญไม่ได้เป็นกรรมการของสมาคมเปรียญธรรมจึงยังไม่ได้เชิญมา ก็ได้ให้ข้อคิดเห็นอะไรต่างๆ เกือบสองยาม ในฐานะเป็นเพื่อนฝูงกัน ก็ไปกันราวสัก ๒๐ คนเท่านั้น ไม่มากหรอก ก็รู้สึกในบรรดาสมาชิกสภาที่ผ่าน ๆ มานี้ก็จะมีพวกมหาเปรียญนี้แทรกอยู่เกือบทุกสาขา มีอยู่สภาเดียวเท่านั้นที่มหาเปรียญไม่ได้เป็นสมาชิกสภานั้นคือสภานิติบัญญัติที่เกิดที่สนามม้า ผมก็บอกว่าดีแล้วที่สนามม้า นี่ผมก็ไม่อยากให้พวกเราไปอยู่ในพวกสนามม้าเขาด้วยหรอก ก็นับว่าเป็นโชคดีของเราที่คราวนั้นไม่มีเลย แต่อย่างน้อยเราจะต้องพยายามที่จะใช้ธรรมะให้มันเป็นประโยชน์ เพราะว่าเรื่องที่จะเอาทฤษฎีการเมืองมาแก้กันจริงๆ นี่ มันยากครับ ถ้าหากว่านักการเมืองไม่มีศีลธรรม ถ้าหากว่ารัฐมนตรีไม่มีศีลธรรม ในที่สุดก็จะมีแต่การคดโกงคอร์รัปชั่น ในที่สุดก็ต้องยุบสภา มีการปฏิวัติ

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

รัฐประหารกัน ซึ่งผมไม่อยากเห็น อยากจะให้บ้านเมืองของเรามีสันติสุข ๔๐ กว่าปีแล้วยังไม่ได้เรื่องได้ราวอะไรเลย เพราะฉะนั้นเราต้องการคนที่ถือหลักธรรมาธิปไตยด้วย เพราะเพียงหลักของประชาธิปไตยดังที่กล่าวมาแล้วยังไม่พอ เราจะต้องมีธรรมะ เราจะต้องมีเมตตาธรรม มีการให้เกียรติแก่เพื่อนมนุษย์ทั้งหลาย ไม่ใช่เพราะบุคคลเหล่านั้นเป็นคนจน ฉะนั้นถือว่าไม่มีเกียรติ เกียรติมันวัดไม่ได้หรอกว่าผมใส่เสื้อนอก แล้วท่านไม่ได้ใส่เสื้อนอก ผมมีเกียรติกว่า มันไม่ใช่ บางคนที่ไม่ได้เสื้อเลย อาจจะเป็นคนที่มีเกียรติมากกว่าคนที่ใส่เหรียญตราเต็มตัวก็ได้ เกียรติอย่างนั้นบางทีก็เกียรติจอมปลอม ได้มาโดยวิธีใดเราก็ไม่ทราบ เพราะฉะนั้นเราไม่ได้ดูคนแต่ภายนอก แต่เราดูจิตใจของเขา ความเสียสละของเขา ความยุติธรรมของเขา เมตตาธรรมของเขาต่างหาก ซึ่งบุคคลเหล่านั้นอาจจะหาพบได้ในทุกหนทุกแห่ง ไม่จำเป็นที่จะต้องในสถานที่ราชการหรือว่าในสภาผู้แทนหรือว่าในสถานที่อื่นใด ฉะนั้นเรื่องของธรรมาธิปไตยหรือว่าอำนาจของธรรมะจะทำให้ได้ประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ ถ้าประชาธิปไตยไม่มีธรรมาธิปไตยเข้ามาเป็นหลัก ประชาธิปไตยนั้นมันจะกลายเป็นเผด็จการในระบบรัฐสภาดังที่ได้เคยเป็นมาหลายครั้งหลายหน หลายยุคหลายสมัย และอาจจะเป็นต่อไปอีก

เมื่อถึงนี้ผมพูดถึงว่านักการเมืองในต่างประเทศที่เขาเป็นนักเสียสละมาก คือเขามีเงินแล้วเขาต้องการเกียรติ บางคนที่เขาอมสละรายได้ต่างๆ เพื่อจะมาเป็นผู้แทนก็มี เพื่อมาเป็นรัฐมนตรีก็มี โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่จะเป็นรัฐมนตรีนั้น เขาจะต้องสะอาด

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

บริษัท ถ้าสมมุติว่าก่อนที่จะมาเป็นรัฐมนตรีเขาอาจจะมีหุ้นส่วนในบริษัทต่างๆ ๒๐ บริษัท เขาอาจจะมีรายได้มากจากหุ้นส่วนต่างๆ เหล่านั้นปีละ ๑๐ ล้านบาทโดยที่ไม่ต้องทำอะไรหรอก เป็นเลือนอนกิน แต่ว่าเมื่อเข้ามาเป็นรัฐมนตรีในแบบของประชาธิปไตยจริงๆ เขาจะต้องลาออกจากตำแหน่งต่างๆ เหล่านั้นให้หมด ตำแหน่งธุรกิจทั้งหลายเหล่านั้นจะไม่ต้องมาวุ่นวายกับในเรื่องการเมือง เพื่อต้องการให้เห็นว่าเขานี้บริษัทใจจริง เพราะถ้าหากว่าเขายังถือหุ้นส่วนในบริษัทต่างๆ อยู่ ถ้าหากว่าบริษัทนั้นเกิดเจริญรุ่งเรืองขึ้นมาในระหว่างที่เขายังเป็นรัฐมนตรี คนเขาก็อาจจะคิดว่าบริษัทต่างๆ เหล่านี้อาศัยอำนาจของรัฐมนตรี ทำให้ได้อภิสิทธิ์ต่างๆ มันก็จะทำให้ตัวเขาต่างปร้อยและบริษัทจะเสื่อมเสียชื่อเสียง เพราะฉะนั้นต้องขายหุ้นส่วนต่างๆ ให้หมด และก็มาเป็นรัฐมนตรีกันต่อไป กินเงินเดือนแต่น้อย ถ้าหากว่าเรามีความซื่อสัตย์สุจริต เงินเดือนก็คงพอกิน เพราะหลายหมื่น แต่ถ้าหากว่าคิดว่าไม่พอ เท่าไรก็ไม่พอ ทีนี้ถ้าหากว่าโดยวิธีนี้ สมมุติว่าเงินเดือนไม่พอใช้ เพราะเราต้องมีกิจกรรมมากมีสังคมมาก ก็ต้องใช้เงินมากไปตามตัว ก็อาจต้องค้าของเก่ากินบ้างละครับ อย่างเช่นท่านนายกรัฐมนตรี คง อภัยวงศ์ ท่านก็ต้องค้าของเก่ากินเหมือนกัน แต่ว่าเมื่อท่านถึงอสัญกรรมไปแล้วก็ไม่มีใครดำเนินคดีท่าน เพราะว่าท่านบริษัท บางคนมาเป็นรัฐมนตรี ๓ ปี ไม่ครบ ๔ ปี ท่านก็ลาออก เพราะเงินหมด ต้องออกไปค้าขาย ทำมาหากินใหม่ มีเงินแล้วมาเล่นการเมืองต่อ ซึ่งผิดกับในประเทศที่ยังไม่เจริญ ในระบอบประชาธิปไตย ก่อนที่จะมาเป็นรัฐมนตรี เราอาจจะไม่ได้เป็นอะไรเลย แต่พอไปเป็นรัฐมนตรี

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

ขึ้นมาก็คือเป็นกรรมการบริษัทนั้น ธนาคารนี้ เป็นประธานที่โน่น
รองประธานที่นี่ ไม่ต้องไปทำอะไร เดือนๆหนึ่งก็มีเงินเข้าหลาย
แสนหลายล้านอยู่เหมือนกัน นี่มันเดินสวนทางกัน อย่างนี้แล้ว
ประชาธิปไตยจะมีได้อย่างไร นี่ก็เป็นเรื่องที่น่าคิด

ถ้าหากว่าประชาชนไม่ได้รับการศึกษา ประชาชนก็ไม่เข้าใจ
เรื่องประชาธิปไตย พอถึงเวลาเขาเกณฑ์ให้ไปเลือกตั้งก็ไป คนไหน
ให้เงิน เราก็มองคะแนนให้เขา เขามีบุญคุณต่อเรา นี่ในต่างจังหวัด
มักจะเป็นอย่างนี้ เขามีบุญคุณต่อเรา เราต้องไปลงคะแนนให้เขา
เอาเงินเขามา ไม่ไปลงคะแนนให้เขา ประเดี๋ยวเราจะบาปตกนรก
อะไรอย่างนี้ ในที่สุดเราก็ได้นักการเมืองที่ไม่ค่อยจะดีนักเข้ามาใน
สภามาก ถ้าหากว่าประชาชนมีความเข้าใจซาบซึ้งในระบอบประชา-
ธิปไตย เราให้การศึกษาแก่ประชาชนเป็นขั้นตอนไป ประชาชนก็จะ
มองเห็นความสำคัญของประชาธิปไตย เมื่อประชาชนเข้าใจระบอบ
ประชาธิปไตยนั้นแหละครับ เราถึงจะได้ประชาธิปไตยที่สมบูรณ์
ที่แท้จริงและที่ดี ที่เหมาะสมกับประเทศของเรา เพราะฉะนั้นระบอบ
ประชาธิปไตยนั้นจึงต้องใช้เวลา เราจะต้องให้การศึกษาแก่ประชาชน
และเยาวชนของชาติตั้งแต่เล็ก ให้แก่เข้าใจในภาคทฤษฎีและภาค
ปฏิบัติไปพร้อมๆกัน ครูอาจารย์ก็ต้องเป็นประชาธิปไตย พ่อแม่ก็
ต้องเป็นประชาธิปไตย แม้แต่ในสำนักงานก็ต้องเป็นประชาธิปไตย
แต่บางแห่งนี่เขาก็ไม่ชอบ อย่างเช่นสมมุติว่าผมเป็นหัวหน้ากอง ผม
มีอำนาจที่จะตัดสินใจอะไรต่างๆภายในกองของผมได้ ผมจะสั่งหัวหน้า
แผนกหรือใครทำอะไร ผมก็สามารถสั่งได้ในขอบเขตแห่งอำนาจที่
ผมมีอยู่ แต่ว่าถ้าระบอบประชาธิปไตยจริงๆแล้ว เราก็คงไม่ได้ถือว่า

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

เรามีอำนาจแล้ว เราจะต้องใช้อำนาจนั้นเสมอไป บางทีเราอาจจะเรียกหัวหน้าแผนกมาประชุมปรึกษาหารือกันว่าเราจะวางแผนการอย่างไรที่จะทำให้กองของเราเจริญรุ่งเรือง เขาก็ขอความคิดเห็นความเห็นของเพื่อนร่วมงานทั้งหลายเหล่านั้น ในเมื่อเราได้ความคิดเห็นอะไรใหม่ๆขึ้นมา บางทีจะเป็นความคิดที่รอบคอบมากกว่าที่เราจะตัดสินใจด้วยตัวของเราเองคนเดียว ถ้าจะมีความบกพร่องบ้างก็คงจะมีน้อย แต่บางคนเขาบอกว่าแบบนี้คล้ายๆกับว่าหัวหน้ากองไม่มีความรับผิดชอบ ผมบอกว่ามันไม่ใช่ นี่ไม่ใช่หมายความว่าเราจะโยนความผิดหรือความรับผิดชอบนี้ไปให้หัวหน้าแผนก ไม่ใช่อย่างนั้น ถ้าหากว่าเป็นหัวหน้ากองหรืออธิบดีที่ดีจริงๆ เราจะต้องปรึกษาหารือกับผู้ใต้บังคับบัญชาพอสมควรในบางเรื่องบางราว แต่ว่าถ้ามันมีความชอบเกิดขึ้นก็ถือว่าเป็นความดีความชอบที่ลูกน้องของเราก็ได้มีส่วนสร้างสรรค์ให้มันเกิดขึ้น นี่ลักษณะของนักปกครองที่ดีควรจะเป็นอย่างนั้น ไม่ใช่ว่าถ้าดีแล้วเป็นความดีของเรา ถ้าหากว่าไม่ดี เป็นความผิดของลูกน้อง โยนกลองไป นี่ไม่ถูกต้อง ไม่เป็นประชาธิปไตย ที่นี้หลักสำคัญในระบอบประชาธิปไตยนั้นจะทำอย่างไร

ประการที่ ๑ ต้องให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคมากที่สุดที่จะทำได้ นี่จุดมุ่งหมายประการหนึ่งของระบอบประชาธิปไตย เราต้องการให้คนทั้งหลายมีสิทธิ มีเสรีภาพ และมีความเสมอภาคมากที่สุดที่จะทำได้ ทั้งนี้เพราะถือว่าเสียงประชาชนนั้นเป็นเสียงสวรรค์ แต่ว่าเสียงนั้นจะต้องเป็นประชาชนที่มีความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตย ทุกคนมีสิทธิเสมอกันโดย

กฎหมาย ไม่มีเอกลักษณ์หรือว่าเอกลักษณ์ใดๆทั้งสิ้น เราจะต้องมีเสรีภาพในกรอบแห่งกฎหมายอีกเหมือนกัน ไม่ใช่ว่านี่ก็อยากจะทำอะไร เราก็ทำได้ แล้วเราเรียกว่าประชาธิปไตย ไม่ใช่ เสรีภาพก็ต้องอยู่ในขอบเขต ไม่ใช่ว่านอกอำนาจขอบเขต จะกลายเป็นการเล่นที่ไม่ถือกติกา ถ้าหากว่าการเล่นอะไร ถ้าไม่มีกติกาประเดี้ยวมันก็ออฟไซด์หรือฟาล์วกันอยู่บ่อยๆ ประชาธิปไตยก็เหมือนกัน ต้องเล่นกันตามกติกา จะได้ไม่ออฟไซด์ จะได้ไม่ฟาล์ว และมันจะทำให้เป็นการเล่นกีฬาการเมืองนี้สะอาดบริสุทธิ์ยิ่งขึ้น แต่ว่าพอพูดถึงการเมือง คนส่วนมากก็มักกลัว ผมเองก็กลัว เพราะว่าการเมืองมันมีเล่ห์เหลี่ยมพลิกแพลงกันมาก ดลบดีแลงกันร้อยแปด เพราะต้องการที่จะเอาชนะกันอยู่อย่างเดียวโดยที่ไม่ได้คำนึงถึงว่าการกระทำนี้มันจะก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่สังคมแค่ไหนเพียงไร ถ้าเราสามารถที่จะโค่นอีกฝ่ายหนึ่งลงได้ นี่คือความสำเร็จของเรา ถ้าหากว่าโค่นกันโดยวิถีทางรัฐธรรมนูญหรือระบอบประชาธิปไตยก็ดีไป แต่ว่าถ้าหากว่าเล่นกันโดยวิธีการสกปรกหรือว่านอกกติกา มันก็ไม่เป็นมงคลนัก เพราะฉะนั้นสิทธิเสรีภาพหรือความเสมอภาค ความเสมอภาคนี้เราต้องการให้มันมี แต่ว่าเสมอภาคนี้เราจะให้เสมอภาคกันจริงๆเป็นไปไม่ได้หรอก แต่เราต้องทำให้เสมอภาคกันมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ เช่นว่าเราจะให้คนทุกคนเสมอภาคในด้านสติปัญญานี้มันทำไม่ได้ นี่แล้วแต่กรรมของแต่ละคนที่ได้ทำมาและที่กำลังทำอยู่ ถ้าหากว่ากรรมที่เราทำไว้ไม่ดี เกิดมาสนองไม่ดี เราจะให้ทัดเทียมกับบุคคลอื่นก็เป็นไปไม่ได้เหมือนกัน เราจะให้รัฐบาลออกกฎหมายให้คนทุกคนที่มีสมองเท่าเทียมกัน มันไม่ได้ อย่างนี้มันก็ช่วยไม่ได้

เราก็ต้องสร้างสมบุญบารมีต่อไป ถ้าหากว่าในเวลานี้สมองเรายังไม่ปราดเปรื่อง เราก็ต้องพยายามศึกษาเล่าเรียนช่วยตัวเองเพื่อให้มันทันเขา ถ้าหากว่าเขาก็ศึกษาเล่าเรียน เราก็ศึกษาเล่าเรียน มันทันกัน นี่เป็นเรื่องที่ถือว่าสุดแต่กรรม กรรมของเราที่ทำได้ไม่ดี เราต้องพยายามทำให้ดีต่อไปอีก แต่ว่าอย่างไรก็ตาม ในระบอบประชาธิปไตยนั้นเราจะต้องพยายามทำให้คนทุกคนนี้มีสิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคกันให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

ประการที่ ๒ ระบอบประชาธิปไตยนั้นจะต้องมีองค์กร ๓ อย่างคือ องค์กรนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ อำนาจทั้ง ๓ นี้จะคานกันอยู่ตลอดเวลา สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจในการออกกฎหมายและควบคุมการปฏิบัติงานของรัฐบาล ถ้าหากว่ารัฐบาลไม่ปฏิบัติตามตัวบทกฎหมายหรือผิดครรลองคลองธรรม นอกแบบ นอกแผน รัฐสภาก็มีอำนาจที่จะลงมติไม่ไว้วางใจเพื่อให้รัฐบาลลาออกได้ แต่ว่ารัฐบาลนี้ก็มีอำนาจของตัวเหมือนกัน คือไม่ใช่ว่าผู้แทนจะมีอำนาจที่จะล้มรัฐบาลอย่างเดียว ถ้าหากว่าฝ่ายบริหารนั้นเห็นว่าผู้แทนทั้งหลายเหล่านี้ชักจะวุ่นวายกันมากเกินไปแล้ว บ้านเมืองจะวุ่นวาย มันจะเดือดร้อน มันจะอลเวงก็มีอำนาจที่จะยุบสภาได้เหมือนกัน และเลือกตั้งกันใหม่ให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสิน นี่ก็เป็นฝ่ายที่คานอำนาจ ฝ่ายตุลาการก็ต้องตัดสินไปตามตัวบทกฎหมาย และตัวบทกฎหมายนั้นใครออก สภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ออก แต่ว่าสภาผู้แทนไม่ได้ใช้กฎหมาย แล้วกฎหมายนั้นแหละฝ่ายตุลาการอาจจะเล่นงานสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้ประพฤติผิดกฎหมายก็ได้ และกฎหมายที่เราออกไปแล้วนั้นแหละมันอาจจะกลับมาเล่นงาน

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

เราก็ได้ เพราะฉะนั้นอำนาจทั้ง ๓ นี่ก็เป็นอำนาจที่คานกันอยู่ตลอดเวลา นี่เขาเรียกว่าเป็นการสร้างดุลแห่งอำนาจไม่ให้ใครมีอำนาจเหนือใคร คือต่างคนต่างที่จะมีอำนาจที่จะหักล้างกันอยู่ตลอดเวลา

ประการที่ ๓ การปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้นจะต้องเป็นการปกครองที่ใช้นิติธรรมหรือว่ากฎหมายเป็นเครื่องมือ เพราะว่าถ้าวากฎหมายนั้นเป็นระเบียบแบบแผนที่จะทำให้สังคมมีระเบียบ นอกจากกฎหมายแล้ว ตามปกติเราก็จะมีขนบธรรมเนียมประเพณีอะไรต่าง ๆ นี่ก็ถือว่าเหมือนกับกฎหมายที่จะเชื่อถือปฏิบัติกันมาตามประเพณี หรือที่เขาเรียกว่า customary law (คัสตอมารีลอว์) อะไรพวกนี้ ก็เป็นกฎหมายของกลุ่มชน แต่ว่ากฎหมายในที่นี้เราหมายถึงกฎหมายที่ออกทางสภา ประชาชนทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันภายใต้ของกฎหมาย ถ้าหากว่าเขาทำอย่างนี้ถือว่าผิดกฎหมาย เราทำอย่างนี้เราก็ผิดกฎหมาย รัฐมนตรีทำอย่างที่เราทำก็ต้องผิดกฎหมายเหมือนกัน ไม่มีเอกสิทธิ์ ไม่มีอภิสิทธิ์ใดๆอยู่เลย ถ้าหากว่ากฎหมายต่างๆเหล่านี้ที่มันออกมาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีจิตใจบริสุทธิ์ มีจิตใจดีมั่นในหลักธรรม กฎหมายเหล่านั้นก็จะ เป็นกฎหมายที่ดี แต่ว่าถ้าหากว่าผู้แทนราษฎรเป็นผู้แทนราษฎรที่เลว ไม่ยึดมั่นในธรรมะ กฎหมายอาจจะ เป็นกฎหมายที่เลวก็ได้ แต่กฎหมายนั้นจะดีหรือเลวก็ตาม เมื่อออกมาแล้วเราก็ต้องปฏิบัติตามกฎหมายนั้น แม้ว่าในระหว่างที่ออกกฎหมาย สมมุติว่าเราเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เราไม่เห็นด้วยกับกฎหมายฉบับนี้ คำนถลตดตั้งแต่วาระที่ ๑ ถึงวาระที่ ๓ แต่ว่าเมื่อกฎหมายนี้ออกประกาศใช้แล้ว เราจะอ้างว่าเราไม่เห็นด้วย และเราคำนถลตด

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

เพราะฉะนั้นเราจะไม่ปฏิบัติตามกฎหมายนั้น หากได้ไม่ เราจะไม่เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย เมื่อเป็นกฎหมายแล้วเราต้องปฏิบัติตาม ถ้าหากว่าเราเห็นกฎหมายฉบับนี้มันไม่ยุติธรรม เราก็ต้องหาทางที่จะปรับปรุงแก้ไขหรือยกเลิกกฎหมายนี้โดยวิธีทางที่ชอบ นั่นคือเราจะต้องใช้ทางรัฐสภานั้นแหละ ออกกฎหมายยกเลิกกฎหมายฉบับนี้ ถ้าหากว่ารัฐสภาสามารถออกกฎหมายยกเลิกกฎหมายฉบับนี้ได้ ก็เป็นความสำเร็จของเรา แต่ถ้าหากว่าส่วนใหญ่เห็นว่าควรจะใช้อยู่ เราก็ต้องยอมรับฟังอีกเหมือนกัน เพราะประชาธิปไตยนั้นเป็นเรื่องการปกครองของประชาชน เพื่อประชาชน และโดยประชาชน เมื่อเสียงส่วนใหญ่เขามีความเห็นว่าจะต้องทำอย่างนั้น จะต้องเอาอย่างนั้น เราเป็นเสียงส่วนน้อย เราก็ต้องยอมไปก่อน เพราะฉะนั้น ถ้าหากว่ายึดมั่นในระบบประชาธิปไตย เราเล่นกันตามกติกา ไม่ออฟไซด์กันบ่อยๆ เราก็คงจะได้ประชาธิปไตยที่ดี และในบรรดาการปกครองทั้งหลายนี้ ผมคิดว่าไม่มีระบอบไหนหรือคนรับที่จะดีเท่าระบอบประชาธิปไตย เพราะอย่างน้อยก็ทำให้เรามีสิทธิมีเสียงในการปกครองทั้งโดยตรงและทางอ้อม เราสามารถที่จะแสดงความเห็นของเรา ทั้งโดยการพูด โดยการเขียนให้ปรากฏเพื่อเป็นการตักเตือนนักการเมือง หรือตักเตือนรัฐบาล หรือใครๆก็ได้ นี่มันเป็นการที่ให้เราสิทธิเสรีภาพที่จะใช้อำนาจที่เราได้อยู่ตามกฎหมายแสดงความคิดเห็นของเราได้ ถ้าหากว่าเป็นการปกครองในระบบอื่น จะเป็นระบอบเผด็จการหรือระบอบคอมมิวนิสต์อะไรก็ตาม เราจะไม่มีโอกาสที่จะแสดงความคิดเห็นหรืออย่างที่ผมจะมาพูดที่นี่คงจะพูดไม่ได้ อย่างน้อยก็ต้องส่งต้นฉบับไปให้เขา

พิจารณาดูก่อนและยังบอกจะมาพูดที่นี่ไม่มีต้นฉบับ เขาเลยไม่ให้พูดกันพอดี เหมือนกับสถานที่ราชการบางแห่งนะครับ แม้แต่กรมประชาสัมพันธ์ เวลาจะไปพูด เขาก็ขอต้นฉบับ เมื่อขอแล้ว เขาก็เอาไปตรวจดูก่อน ตรวจดูว่าต้นฉบับนี้เมื่อออกอากาศไปแล้ว จะไปกระทบกระเทือนใครบ้างไหม ถ้าเขาเห็นว่าจะไปกระทบกระเทือนใคร เขาก็ขอร้องว่าตรงนี้ขอตัดออกได้ไหม รู้สึกว่าเขาพูดดีครับ คือขอตัดออกได้ไหม ความจริงเขาบอกว่าตรงนี้คุณตัดออกเสียเถิด แทนที่จะพูดอย่างนี้ ฟังแล้วมันเผด็จการ เขาก็ถามว่า ขอตัดหน่อยได้ไหม นี่เขาขอมาอย่างนี้ เราก็ให้ ก็ไม่เห็นเสียหายอะไร แต่ผมบอกวงเล็บไว้ก็แล้วกัน เพราะว่าความเห็นนี้ก็เป็นความเห็นที่บริสุทธิ์ ก็เลยวงเล็บเอาไว้ แต่บางแห่งก็มีครับ บางแห่งจนกระทั่งเลิกกัน ตั้งแต่สมัยผมบวชอยู่แล้วเวลาจะไปเทศน์ เป็นพระนี่แหละครับ จะต้องส่งสำเนาที่จะเทศน์นี้ไปให้เจ้าหน้าที่เขาตรวจเสียก่อน เมื่อเขาอ่านแล้ว แก่ไข้อย่างไรแล้วก็เทศน์ตามที่เขาแก้ แต่ความจริงคนที่แก้ไขเป็นมหาเปรียญครับ ในสมัยผมบวชอยู่เป็นเปรียญ ๙ เหมือนกัน คราวหนึ่งผมก็ส่งต้นฉบับไป คนตรวจท่านก็เปรียญ ๙ ประโยค ตรวจจ้มา ท่านตัดของผมเยอะแยะหมดเลย ผมเอามาอ่านดูแล้ว ผมก็เห็นว่าต้นฉบับของผมนี้ไม่เห็นกระทบกระเทือนการเมืองอะไรนี่ แล้วตัดไปตัดมาอย่างนี้ เขาให้เวลาไว้สมมุติว่า ๒๐ นาที ผมดูแล้ว ผมอ่าน ๑๒ นาทีก็หมด เพราะว่าผมอ่านช้าไม่ค่อยได้เสียด้วย ผมบอกกว่าอย่างนี้เวลาก็เหลือแล้วผมมาคิดว่า เอ ในเมื่ออ่านบทเทศน์ความจริงก็ไม่ไปเกี่ยวข้องกับการเมือง ผมก็ว่ากันไปตามเนื้อหาของธรรมะนี้ แล้วทำไมจะ

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

มาตัดทอนของผมอีก เวลาเทศน์ผมก็ไม่เอาลิศรับ เพราะผมก็เปรียบ ๙ เหมือนกัน ก็ไม่ใช่ใครจะวิเศษกว่าใครหรอก ผมไม่ได้ถือว่าผมวิเศษกว่า แต่ผมก็ไม่ได้ถือว่าเขาวิเศษกว่าผม ฉะนั้นในด้านธรรมะก็อาจจะพอกๆกัน หรือว่าบางแง่ผมอาจจะเก่งกว่า บางแง่ท่านอาจจะเก่งกว่า แต่ที่ผมเขียนไปมันไม่ผิดก็แล้วกัน เสร็จแล้ว เวลาเทศน์ผมก็เอาต้นฉบับของผมมาเทศน์ ฉบับที่เขาแก้ ผมไม่เอา ผมก็เทศน์ไปตามที่ผมเขียน ตั้งแต่นั้นมาก็เลิกกัน ไม่ต้องเทศน์ คือเขาจะให้เทศน์ตามที่เขาคิดต้องการ ผมถือว่าผมก็มีเสรีภาพที่จะเทศน์ตามที่ผมเห็นว่าถูก เพราะมันไม่ได้กระทบกระเทือนการบ้านการเมืองอะไรเลย คือเขากลัวว่าเขามีหน้าที่ตรวจบทความแล้ว ถ้าเขาไม่ได้เซ็นเซอร์เสียบ้าง ก็คล้ายๆไม่ได้ทำหน้าที่อย่างนี้ ก็ต้องตัดเอาอายุนั่นทั้งอายุนี้อะไรอย่างนี้ ผมก็บอกว่าแปลก มันไม่สมควรไม่เหมาะหรือบางครั้งเขาก็ไม่ได้ขอต้นฉบับ ซึ่งตามปกติเขาก็ต้องขอต้นฉบับอะไรอย่างนี้ เขาก็เห็นว่าผมมีต้นฉบับไป นี่ไปเทศน์ทางโทรทัศน์ช่อง ๔ สมัยแรกทีเดียว พอไปถึงเจ้าหน้าที่เขาก็ถามว่าท่านเอาต้นฉบับมาหรือเปล่า ผมบอกว่า อ้าว เวลาไปนิมนต์ไม่เห็นขอต้นฉบับไว้ นี่ แล้วเขาก็ถามว่าท่านจะเทศน์อย่างไร ผมก็บอกว่าไม่เป็นไรหรอกขึ้นธรรมาสน์ก็เทศน์ได้ บอกว่า เอ ไม่ได้นะครับ เดี่ยวเทศน์เกินไป ผมก็เสียครับ เพราะว่าร่ายการโฆษณาอะไรต่างๆก็มีพวกสปอนเซอร์ต่างๆ ถ้าหากว่าท่านเทศน์ไม่ครบเล่า เกิดมีช่องว่างเกิดขึ้น เอาอะไรมาใส่ไม่ทันผมโดนเล่นงานแน่ ผมบอกว่าไม่เป็นไรหรอก ให้เทศน์กี่นาทีผมก็เทศน์แค่นั้นแหละ ก็ไม่รู้จักผมหรอก พอถึงเวลา ผมก็ขึ้นเทศน์ ก็รู้สึกว่หน้าแก่

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

ก็เสียไปตามๆกันเพราะว่าไม่มีต้นฉบับ แก่ไม่ได้ขอผมนี่ จะถือ
เป็นความผิดของผมก็ไม่ใช่ แก่ไม่ได้ขอผมต่างหาก ผมก็ชี้แจงเขียน
จะตายไป ต้นฉบับนี่คือพูดปากเปล่าสบายดี นึกอะไรพูดได้เรากี่
พูดไป เพราะฉะนั้นวันนั้นก็ขึ้นเทศน์ เทศน์จบยถาสัพพีจบก็พอดี
ครบตามกำหนด ไม่กระดิกเลยแม้แต่วินาทีเดียว ก็มีนาฬิกาจับอยู่
อย่างนี้ เราก็อ่าน ดูว่าเข็มนาฬิกามันเดินไปถึงไหนแล้ว จะให้จบ
เมื่อไหร่มันก็จบ แหม แกกราบเลยครับ บอกผมโล่งอกไปเลย
ผมบอกว่าไม่เป็นไรหรอก ตั้งแต่นั้นมาก็ไม่ต้องนิมนต์เทศน์กันอีก
นี่มันเป็นแบบนี้แหละครับ ทางราชการนี้ แต่บางทีก็มีเหมือนกัน
ผมก็เห็นใจเขา เพราะบางทีเราพูดไปเพลินๆ เราถือว่าไม่กระทบ
กระเทือนใครหรอก เราไม่ได้ตั้งใจว่าใครหรอก แต่ว่าเขาฟังแล้วเขา
ว่าเราว่าเขานะซี อย่างนี้นั่นเดือดร้อน แม้แต่สถานีวิทยุยานเกราะ
นี่แหละที่ผมเคยออกรายการมาแล้วก็เหมือนกัน คือมีคนเขาถามว่า
วันนั้นทำไมคุณพูดน้อยนักเล่า ก็ถามว่าเป็นอย่างไร เขาบอกว่า
ฟังไป ๑๕ นาทีแล้วก็เห็นเสียไปเฉยๆ รายการของผมดังครึ่ง
ชั่วโมงนี่ เขาบอกว่า ๑๕ นาทีจริงๆ วันนั้นพูดปรัชญาการเมือง
เรื่องประชาธิปไตยนี่แหละครับ พูดไปพูดมาเขาก็เลยสั่งปิดเสียเลย
เพราะผมพูดแบบกลอนสด ไม่มีต้นฉบับ ต่อจากนั้นมาเขาก็เลย
บอกว่าคราวหลังจะไปออกอากาศจะต้องส่งต้นฉบับหรือมิฉะนั้นก็
ต้องส่งเทปที่อัดแล้วไปก่อน ๒๔ ชั่วโมง เพื่อเขาจะได้ตรวจเทปดู
ก่อนว่ากระทบกระเทือนอะไรหรือไม่ ความจริงเราก็พูดด้วยเจตนา
บริสุทธิ์ ก็ว่ากันไปตามหลักวิชา แต่คราวนี้บังเอิญคนฟังเขาฟังแล้ว
เขาว่าไปว่าเขา ซึ่งความจริงแล้วไม่ได้ตั้งใจจะว่าเลย มันเป็นผล

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

พลอยได้ออกไปเอง พุดไปก็เลยไม่ถึงจุดจบ มันก็เลยเป็นเรื่องราวขึ้นมาอย่างนี้ แต่ว่าเรื่องของธรรมะเป็นอีกเรื่องหนึ่ง เรื่องของธรรมะส่วนมากก็ไม่ค่อยมีอะไรหรอกครับ นอกจากเรื่องของการเมืองหรือเรื่องปรัชญามันก็มีอยู่บ้าง เพราะฉะนั้นอย่างไรก็ตามในการปกครองระบอบประชาธิปไตยนี้เป็นแบบที่ดีแล้วเราควรจะช่วยกันรักษา อย่าให้ระบอบเผด็จการเข้ามาเลย แต่ว่าเราควรจะทำให้ประชาธิปไตยนี้เป็นประชาธิปไตยจริงๆ ซึ่งจะทำให้คนมีศรัทธาในระบอบประชาธิปไตย นั่นคือเราต้องเพิ่มพลังธรรมาธิปไตยให้มาก ต้องให้นักการเมืองทั้งหลายมีธรรมะ คือให้ใช้ธรรมะนี้มาก ๆ หน่อย ถ้าหากว่าประพุดอะไรไม่ดีไม่งาม เสียหายอะไรก็ต้องเล่นงานกันหนัก ๆ หน่อย และพร้อมกันนั้นก็ต้องให้ประชาชนมีความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยให้ดีขึ้น ถ้าวิธีนี้ผมก็คิดว่าประชาธิปไตยกับธรรมาธิปไตยจะช่วยเหลือกัน เหมือนกับน้ำพึ่งเรือเสือพึ่งป่าและจะทำให้มีความสงบสุขทั้งแก่ตัวนักการเมืองซึ่งก็ไม่ต้องหวาดวิตกว่า นี่เขาจะยุบสภาเมื่อไร นี่เรานั่งเก้าอี้ยังไม่ทันร้อนเลย ก็จะต้องออกเสียแล้ว จะต้องหาเสียงกันอีกอะไรทำนองนี้ เราไม่ต้องหวาดวิตกกันต่อไป และประชาชนเขาก็จะมีศรัทธาในระบอบประชาธิปไตยมากขึ้น เวลาถึงคราวที่จะเลือกตั้งกันใหม่ เขาก็จะได้ไปลงคะแนนเสียงกันมากขึ้น ไม่ใช่เวลานาน ๆ เข้าเปอร์เซ็นต์ของคนไปลงคะแนนเสียงก็ลดลงๆ โดยเฉพาะกรุงเทพฯ นี่ลดลงอยู่เรื่อย ๆ ทั้ง ๆ ที่ว่าเป็นเมืองที่น่าในระบอบประชาธิปไตย แต่ว่าคนก็ไม่ค่อยจะไปใช้สิทธิอะไรนัก เมื่อคราวที่แล้วผมก็มาพูดในวันเลือกตั้ง ก็ขอร้องให้ไปช่วยเลือกตั้งกันบ้าง ก็ไม่ทราบว่าเป็นไปกัน

พระพุทธรูปสาธนา กับ สังคม และการเมือง

บ้างหรือเปล่า ถ้าหากว่าโดยวิธีนี้เราก็ช่วยกัน อย่าไปทอดทิ้งหรือว่าอย่าไปหมดอาลัยตายอยากไม่โยติประชาธิปไตยเสียจนละทิ้งมัน เราพยายามช่วยประคับประคองให้ประชาธิปไตยนี้มันเดินไปในทางที่ชอบ นั่นคือในฐานะที่ทุกท่านที่อยู่ในที่นี้ก็เป็นผู้ที่สนใจธรรมะอยู่แล้ว ถ้าท่านจะมีพรรคพวกเพื่อนฝูงหรือว่าลูกหลานที่เป็นนักการเมืองอะไรต่างๆก็ช่วยกรุณาให้สติเตือนใจ ขอให้มีความระมัดระวังถึงว่าเราช่วยกันทำประโยชน์เพื่อประชาชนของชาติ โดยที่ช่วยให้ประชาชนส่วนใหญ่มีความสุขความเจริญให้มากที่สุด แต่พร้อมกันนั้นก็ทำให้ประชาชนส่วนน้อยลำบากหรือว่าเดือดร้อนน้อยที่สุดด้วย.

พระพุทธศาสนาเอียงซ้ายหรือเอียงขวา

วันนี้ท่านผู้ฟังก็คงจะหายไปเลือกตั้งกันเสียหลายคน ในเหตุการณ์ปัจจุบันนี้เราก็เห็นได้ว่ามีเหตุการณ์ที่ทำให้เรากลับขวัญหายหรือว่าทำให้เราเกิดความวิตกกังวลอยู่ตลอดเวลา ปัญหาที่ว่าซ้ายพิฆาตขว้าง ขวาพิฆาตซ้ายบ้าง หรือซ้ายพิฆาตขว้างบ้างอะไรท่านเองนี้ รู้สึกว่าฟังแล้วไม่ค่อยจะสบายใจนัก ในเมื่อเมืองไทยเราเป็นเมืองที่สงบสุขมาเป็นระยะเวลานาน ในระยะหลังๆนี้รู้สึกว่ามีความวิตกกังวลอยู่ตลอดเวลา พระพุทธศาสนาก็มักจะเข้าไปมีบทบาทอยู่ด้วยเสมอไป ไม่โดยตรงก็โดยอ้อม ส่วน มา

บรรยายที่ตำหนักสมเด็จพระสังฆราช วัดมหาธาตุ อาทิตยที่ ๔ เมษายน ๒๕๑๙
และ ตีพิมพ์ใน “ข้อฟ้า” ประจำเดือนพฤษภาคม และมิถุนายน ๒๕๑๙

ก็มักจะมาโดยอ้อม เรื่องของพระพุทธศาสนานั้นเป็นเรื่องที่น่าสนใจมากเป็นพิเศษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระพุทธศาสนาที่มีความสัมพันธ์กับการบ้านการเมืองทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ทั้งนี้ก็เพราะว่าพระพุทธศาสนานั้นเป็นศาสนาที่ผิดแผกไปจากศาสนาอื่นๆ เป็นศาสนาที่รู้สึกว่าเขาลัทธิอะไรมาทำลายได้ยาก ซึ่งผิดกับบางศาสนา บางศาสนานั้นเป็นเครื่องมือในทางการเมืองและถูกโจมตีจากฝ่ายตรงข้ามอย่างแรง ถ้าหากว่าเรามาพิจารณาถึงพระพุทธศาสนาในประเทศจีนกับศาสนาอื่นๆ ในประเทศจีน เมื่อคอมมิวนิสต์เข้ายึดครอง เราก็จะพบว่าพระพุทธศาสนาอาจจะอยู่ในฐานะที่ผิดแผกไปจากศาสนาอื่นๆ ในระยะเดียวกันหรือในสมัยเดียวกัน หรืออย่างคำขวัญของฝ่ายตรงกันข้ามหรือลัทธิคอมมิวนิสต์เขาก็มักจะพูดว่าศาสนาเป็นยาเสพติด ซึ่งเป็นเรื่องน่าคิด แต่ที่นี่เราก็ต้องมาพิจารณาด้วยว่าที่ศาสนาเป็นยาเสพติดนี้หมายความว่าถึงแค่ไหนเพียงไร ความจริงการโจมตีศาสนาในแง่นี้ไม่ได้มีเฉพาะในสมัยคอมมิวนิสต์เข้ามาครองโลกเท่านั้น มีมาแต่สมัยโบราณ ในประเทศกรีซซึ่งเป็นประเทศที่มีการตื่นตัวในด้านปรัชญามาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ก็มีนักปรัชญากรีกหลายคนเห็นว่าศาสนานั้นไม่ได้ให้ประโยชน์แก่สังคม อย่างเช่นลัทธิเอปิคิวเรียน เอปิคิวรุต่านได้พูดถึงศาสนาไว้เช่นกัน คำว่าศาสนานั้นเห็นจะต้องให้ความหมายในทรรศนะของชาวตะวันตกเสียก่อนว่าเขามีความหมายเช่นเดียวกับของเราหรือไม่ ความจริงศาสนาของตะวันตกกับศาสนาของตะวันออกไม่เหมือนกัน ศาสนาของตะวันตกซึ่งเราแปลจากภาษาอังกฤษว่า Religion มันมีความหมายคนละอย่าง ที่นี้เวลาเอามาใช้ปะปนกันนี้ ทำให้เราเข้าใจผิด

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

เพราะฉะนั้นเวลาที่มาแปลคำว่าพระพุทธศาสนาเป็นภาษาอังกฤษบางทีเขาใช้คำว่า Buddhist Religion (พุทธศาสน์) หรือบางทีใช้ Buddhism (พุทธศาสนา) คำว่าพุทธศาสน์เป็นการใช้ที่ผิด เพราะว่าผู้ใช้เองก็ไม่เข้าใจว่าศาสน์มีความหมายแค่นั้น ภาษาอังกฤษที่ว่าศาสน์แปลว่าศาสนานั้น หมายถึงศาสนาที่ต้องมีพระเจ้า GOD (ก๊อต) และก็ต้องมีพระทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างพระเจ้ากับประชาชนที่เขาเรียกว่า priest (พริสต์) ศาสนาอย่างนี้จะต้องถือว่าคำสอนมาจากเบื้องบน คือเป็นคำสอนของพระเจ้า เพราะฉะนั้นพระคัมภีร์ไบเบิล จะเป็นโอลด์เตสตาเมนต์ หรือนิวเตสตาเมนต์ก็ดี จะเป็นคัมภีร์อัลกุรอานของศาสนาอิสลามก็ดี เขาถือว่าเป็นคำสั่งคำสอนที่ได้มาจากเบื้องบนคือพระเจ้า ดังนั้นพระเจ้าเป็นผู้เปิดเผยให้ทราบแน่ชัดผู้นั้นจะไม่มีความรู้อะไรเลยก็ตาม แต่เมื่อพระเจ้าบันดาลให้รู้ก็รู้ อย่างเช่น พระมหะหมัดหรือพระมุฮัมมัด เมื่อคราวที่ท่านไปเข้าสมาธิอยู่บนภูเขา ก็ปรากฏว่ามีเทพกาเบรียลได้มาบอกให้ท่านอ่านหนังสือ ท่านบอกว่าอ่านไม่ได้ เพราะก็ไม่เคยเรียน เทพกาเบรียลบอกมาอย่างนี้ถึง ๓ ครั้ง ท่านก็บอกว่าอ่านไม่ได้ เทพก็บอกว่าอ่านเถิด พระเจ้าให้อ่าน และพระมุฮัมมัดก็อ่านออก อ่านได้ ท่านก็เลยเข้าใจว่าท่านเป็นผู้แทนของพระเจ้า และท่านก็ตั้งตัวเป็นนบีประกาศศาสนา นี่เขาถือว่าเป็นการเปิดเผยของพระเจ้า ที่อังกฤษใช้คำว่า revelation (รีวีเลชัน) เพราะว่าการเปิดเผยของพระเจ้าคือแม้เราจะไม่รู้ ไม่เคยเรียนหนังสือเลย แต่พระเจ้าท่านบันดาลให้อ่านได้ก็อ่านได้ ซึ่งผิดกับในพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนานั้นไม่ได้ถือว่าคำสั่งหรือคำสอนมาจากเบื้องบน แต่

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

ถือว่าคำสอนนั้นเป็นสัจธรรม ซึ่งมีอยู่แล้วในโลก ไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้นมาในโลกหรือไม่ก็ตาม สัจธรรมมีอยู่ตลอดเวลา พระพุทธเจ้าเป็นผู้ค้นพบสัจธรรมนั้น และนำสัจธรรมมาประกาศมาเปิดเผยมาแสดงให้ปรากฏเท่านั้นเอง เพราะฉะนั้นจึงเปรียบพระพุทธเจ้าหรือนักวิทยาศาสตร์เป็นแบบเดียวกันกับนายพราน นายพรานนั้นมีหน้าที่ล่าสัตว์ การล่าสัตว์นั้นไม่ได้ไปสร้างสัตว์ แต่หมายถึงไปยังสัตว์ที่มีอยู่แล้วในป่านั้น ข้อนี้ฉันใด พระพุทธเจ้าหรือนักวิทยาศาสตร์ก็มีลักษณะอย่างเดียวกัน คือค้นพบสัจธรรมที่มีอยู่แล้วในโลก แต่ตอนนั้นยังไม่มีใครค้นพบเท่านั้น พระพุทธองค์เมื่อทรงค้นพบสัจธรรมแล้วก็นำมาประกาศ นำมาเปิดเผย และสัจธรรมนี้ไม่ได้มีการผูกขาด ใครก็สามารถที่จะบรรลุถึงสัจธรรมได้ ถ้าหากว่าบำเพ็ญบารมีอย่างพระพุทธเจ้าบำเพ็ญ และดำเนินตามมรรคมีองค์ ๘ ก็สามารถที่จะบรรลุถึงซึ่งความพ้นทุกข์ได้เช่นเดียวกัน ไม่มีการผูกขาด พระพุทธเจ้าในอนาคตก็จะต่อไปอีก เพราะฉะนั้นฝ่ายมหายานเขาจึงมีการบำเพ็ญโพธิสัตว์บารมี คือหมายความว่าทุกคนเมื่อตั้งความปรารถนาให้สูงส่งไว้แล้ว และก็จะตั้งมหาปรารถนาที่จะเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต แล้วก็เริ่มบำเพ็ญบารมีต่อไป เพราะฉะนั้นพระโพธิสัตว์ของมหายานนี้จึงมีมากมายเหลือเกิน

เมื่อสองสามวันนี้ ก็มีพระรูปหนึ่งจากสมุทรสาคร ท่านได้พบผมที่ทำงาน ท่านก็ไปนั่งรออนาน ผมไปประชุมกลับมาเห็นท่านนั่งรออยู่ ท่านบอกว่าติดตามรายการภาษาไทยมานานแล้ว ก็จะมาซื้อหนังสือ ผมก็บอกว่าหนังสือที่นี้ไม่มีขายหรอกครับ ต้องไปซื้อที่แพร่พิทยา ท่านบอกว่าต้องมีซิ ผมบอกว่าไม่มี จะให้มี

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

ได้อย่างไร ที่นี้ไม่ใช่ที่ขายหนังสือ ท่านบอกว่าท่านเชื่อว่ามี คุยไป
 คุยมาก็ชักจะพูดกันไม่ค่อยจะรู้เรื่อง เพื่อนที่ทำงานของผมก็นั่ง
 หัวเราะกันอยู่ เสร็จแล้วผมก็เลยบอกให้เด็กพาไปซื้อ ก็นี่บอกว่า
 แผนกจัดหามาหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เขารับมาขาย ก็เลยบอก
 ให้เด็กพาไป ท่านก็ไป ก่อนที่ท่านจะกลับ ท่านก็บอกว่า อาตมานี้
 บำเพ็ญพระโพธิญาณ ผมก็นึกว่าขนาดบำเพ็ญพระโพธิญาณทำไม
 ปัญญาอ่อนจริง ๆ แต่ที่นี้สงสัยท่านคือว่าท่านก็พยายามตั้งอกตั้งใจ
 ที่จะศึกษาค้นคว้า แต่มันมีลักษณะที่เสียอย่างหนึ่ง คือว่าจะเป็น
 คนดีหรืออย่างไรก็ไม่ทราบ เพราะพูดกันไม่ค่อยจะรู้เรื่อง ท่านก็บอก
 ว่าท่านบำเพ็ญพระโพธิญาณ ผมก็บอกว่าขออนุโมทนาด้วย แต่ว่า
 การบำเพ็ญพระโพธิญาณนี้ประมาทกันไม่ได้หรอกครับ เพราะอย่าง
 น้อยคนตั้งใจบำเพ็ญพระโพธิสัตว์บารมีนี้ ก็ทำให้ผมนึกถึงเรื่อง
 มหายาน ผมเลื่อมใสในความคิดบางอย่างของเขา เขาบอกว่าแบบ
 เถรวาทนี้เห็นแก่ตัว เพราะว่าต่างคนต่างก็จะบำเพ็ญบารมี เพื่อ
 หลุดพ้นเป็นพระอรหันต์ด้วยกันทั้งนั้น เอาตัวรอด เขาก็บอกว่านี่
 ลัทธิเอาตัวรอด ส่วนมหายานนั้น ผู้ที่จะเป็นพระโพธิสัตว์นี้เขาจะ
 ไม่อธิษฐานอย่างสามัญชนอธิษฐาน ซึ่งเขาจะไม่อธิษฐานว่า “เกิด
 ชาติใดฉันใด ขออย่าให้ลำบากยากจนเลย” อย่างนี้พระโพธิสัตว์จะ
 ไม่อธิษฐาน “เกิดชาติใดฉันใดขออย่าเจ็บไข้ได้ป่วยเลย” อย่างนี้
 พระโพธิสัตว์ก็จะไม่อธิษฐาน เพราะถ้าหากว่าเกิดมาไม่เคยลำบาก
 ยากจน เกิดมาไม่เจ็บไข้ได้ป่วยแล้วจะรู้จักความทุกข์ได้อย่างไร และ
 เมื่อไม่รู้จักความทุกข์แล้วจะไปช่วยแก่ทุกข์ให้แก่ชาวโลกได้อย่างไร
 เพราะฉะนั้นพระโพธิสัตว์จะต้องไม่อธิษฐานเพื่อเห็นแก่ตัวอย่างนี้

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

พระโพธิสัตว์จะต้องบำเพ็ญบารมีเพื่อช่วยประชาชนก่อน เขาบอกว่าขนาดที่ว่า พระโพธิสัตว์นี้สามารถจะเข้าถึงประตุนิพพานได้แล้ว สมมุติว่า พุทธแบบภาษาธรรมดาว่า เดินไปถึงประตุนิพพานแล้ว แทนที่จะเข้าประตูหายไปเลย เปลา่ พอถึงประตูปั๊กก็หันหลังให้ประตู แล้วก็หันหน้าออกมาหาประชาชนแล้วก็ช่วยชนสัตว์ทั้งหลาย เหล่านี้ให้เข้าประตุนิพพานไป เพราะว่าสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นช่วยตัวเองไม่ได้ ท่านจะต้องช่วยให้สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นถึงก่อน เมื่อท่านช่วยตัวเองได้ จะเข้าเมื่อไรก็เข้าได้ เพราะฉะนั้นเมื่อช่วยประชาชนหมดแล้วจึงช่วยตัวเองโดยเข้าที่หลัง ถ้าเรามองอีกแง่หนึ่งนี่คือลักษณะของผู้นำที่ภาษาฝรั่งเขาเรียกว่า Leadership (ลีดเดอร์ชิป) หรือว่าภาวะผู้นำอะไรนี้ ลักษณะของผู้นำต้องเป็นอย่างนั้น คือเราจะสังเกตง่าย ๆ ครับ อย่างเช่นสมมุติว่า บางคนเขาดั้งตั้งตัวว่าเขาจะเป็นผู้นำ สมมุติว่าเป็นผู้นำเที่ยว ถ้าหากว่าเขาเก็บคำนำเที่ยวคนละ ๒๐ บาท ๓๐ บาท อะไรก็แล้วแต่ว่าระยะใกล้หรือไกล แล้วเราจะสังเกตดูว่า เขามีภาวะผู้นำแค่ไหนเพียงไร จงสังเกตดูว่าเวลาขึ้นรถลงรถ เช่นสมมุติว่ารถจะออก ผู้ที่เป็นหัวหน้าเขาก็จะต้องนับดูก่อนว่า ผู้ที่ยืนความจำนองไว้ว่าจะไปนี่มาครบหรือยัง ก็ต้องสำรวจดูต่อเมื่อครบแล้วจึงจะขึ้นรถ ถ้าหากว่าผู้นำเลือกหาที่นั่งก่อน ที่นั่งที่ไหนดีอยู่แล้วเรานั่งตรงนั้น ส่วนคนอื่น ๆ จะเป็นอย่างไรก็ช่าง จะหาที่นั่งได้หรือไม่ได้ จะยืนอย่างไรก็ช่าง นี่ไม่ใช่ลักษณะของผู้นำที่ดี หรือว่าเวลาจะหยุดพักกลางทาง ถ้าหากว่าคนลงไปเข้าห้องน้ำบ้าง อะไรบ้าง ใช้เวลา ๑๐ นาที พอ ๑๐ นาทีก็ออกกรลเลย โดยไม่คำนึงถึงว่าพวกที่เข้าห้องน้ำนี้ออกมาหรือยัง อย่างนี้ถือว่าเป็นผู้นำ

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

ที่ใช้ไม่ได้ ลักษณะของผู้หน้าที่ดีต้องเป็นแบบพระโพธิสัตว์ คือต้องบำเพ็ญบารมีและมีความปรารถนาจะช่วยสรรพสัตว์ทั้งหลาย อย่างในเรื่องศาสนา ผมไม่ได้พูดถึงเรื่องศาสนาคริสต์ว่าอุบัติขึ้นมาในโลกอย่างไร ยังมีนักปราชญ์ชาวกรีกคนหนึ่งชื่อ เอปิคิวรัส ท่านบอกว่าศาสนานั้นดูๆแล้วมีแต่ทำให้ประชาชนโง่เขลาไปทุกที เพราะมักจะสอนให้ประชาชนเชื่อถือในเรื่องโชคกลางของขลังเสียเป็นส่วนมาก แทนที่จะเข้าถึงซึ่งสัจธรรม กลับไปสอนให้คนเดินในทางที่ผิด และพระนี่ท่านเรียกว่าเป็น “สายลับสวรรค์” คือว่าเป็นสายลับของพระเจ้า คอยดูว่ามีใครที่เคารพพระเจ้านั้น ใครมีศรัทธาในพระเจ้านั้น ถ้าหากว่าใครไม่มีศรัทธาในพระเจ้า อย่างนี้ลงนรกแน่ และยังบางศาสนายิ่งกว่านั้น คือพระเจ้าที่ศรัทธาจะต้องเป็นพระเจ้าในศาสนาของเขา ถ้าไปศรัทธาพระเจ้าในศาสนาอื่น ๆ ก็ลงนรกอีกเหมือนกัน สวรรค์ไม่มีแก่คนที่ถือศาสนาอื่นนอกจากศาสนาของเขา ซึ่งผิดกับหลักในพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนานี้เหมือนองค์การสหประชาชาติ คือรับทุกชาติ เวลาที่ผมได้อ่านคัมภีร์ธัมมปัทมสูตรนี้ ปรากฏว่าพวกที่ไปเกิดบนสวรรค์เป็นเทวดาอะไรพวกนี้ ก็ไม่จำเป็นว่าจะต้องถือพระพุทธศาสนา เพราะบางทีเกิดก่อนพระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นมาในโลกก็มี เมื่อทำความดีแล้วก็ถือว่าขึ้นสวรรค์ได้ทั้งนั้น ไม่จำกัด เพราะฉะนั้นในแง่ของพระพุทธศาสนา คนดีไม่จำเป็นจะต้องถือพุทธ แม้ถือศาสนาอื่นก็สามารถที่จะเข้าถึงสวรรค์ได้ เพราะฉะนั้นผมจึงบอกว่าสวรรค์ในพระพุทธศาสนานั้นเหมือนองค์การสหประชาชาติคือรับคนทุกประเทศทุกชาติทุกศาสนา ไม่เลือก ขอให้เป็นคนดีจริงๆ ฉะนั้นเอปิคิวรัสท่านจึงบอกคล้ายๆว่า

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ศาสนาไม่มีประโยชน์อะไร ถ้ามองในแง่ในสายตาของท่าน ศาสนามักจะชักจูงให้คนออกนอกกลุ่มนอกทางเสมอ

ถ้าหากว่าเรามาพิจารณาถึงลัทธิคอมมิวนิสต์นี้ ซึ่งเขาถือว่าศาสนาเป็นยาเสพติด มันก็มาในลักษณะเดียวกันกับเอปิคิวรัส ซึ่งเอปิคิวรัสไม่ใช่คอมมิวนิสต์ เกิดก่อนคอมมิวนิสต์ เกิดก่อนพระเยซูด้วยซ้ำ เพราะว่าศาสนาต่างๆสอนให้นับถือพระเจ้า แต่ว่าคอมมิวนิสต์เกิดในตะวันตก เกิดในดินแดนที่ประชาชนนับถือพระเจ้า เขาก็บอกว่า ที่จะขอให้พระเจ้าช่วย ท่านช่วยได้จริงหรือ ก็ปรากฏว่าไม่จริง เพราะปรากฏว่าในโลกนี้คนโง่มากกว่าคนฉลาด คนยากจนมีมากกว่าคนมั่งมี คนขี้โรคมีมากกว่าคนที่แข็งแรง คนรูปร่างไม่สวยไม่งามมีมากกว่าคนที่รูปร่างสวยงาม นี่ถือว่าพระเจ้าสร้างมาหรือ? เอปิคิวรัสท่านได้ตั้งปัญหาขึ้นมา ๒ ปัญหาคือ ท่านตั้งสมมุติฐานซึ่งผู้ที่นับถือพระเจ้าปฏิเสธไม่ได้ คือสมมุติฐานหนึ่งท่านบอกว่า พระเจ้านี้เป็นผู้ที่มีเมตตา ซึ่งไม่มีใครปฏิเสธ ที่นี้สมมุติฐานที่ ๒ ท่านบอกว่า พระเจ้าเป็นผู้มีอำนาจ ซึ่งก็ไม่มีใครปฏิเสธอีก เพราะถ้าหากว่าถือตามพระคำภีร์ของเขาแล้ว เขาว่าพระเจ้านี้เป็นผู้สร้างทุกสิ่งทุกอย่าง สร้างโลก สร้างมนุษย์ สร้างสัตว์ สร้างต้นไม้ สร้างพืช สร้างดวงอาทิตย์ สร้างดวงจันทร์ ฯลฯ พระเจ้าสร้างทั้งนั้น นี่ในแง่ของเขา ถ้าหากว่าเราพูดในอีกแง่หนึ่ง ก็เรียกว่าพระเจ้าท่านเนรมิตจากสิ่งที่ไม่ให้เกิดมีอะไรบางอย่างขึ้นมา ที่นี้เขาก็ตั้งปัญหาว่าแสดงว่าพระเจ้านี้ทรงมีความสามารถหรือมีอำนาจ พร้อมกันนั้นที่พระองค์ทรงสร้างมนุษย์ขึ้นมาก็เพราะพระองค์มีเมตตา ที่นี้เอปิคิวรัสท่านก็ตั้งปัญหาขึ้นว่า การที่ในโลก

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

คนโง่มีมากกว่าคนฉลาด คนยากจนมีมากกว่าคนมั่งมี หรือว่าคนมีรูปร่างสวยงามมีน้อยกว่าคนที่มียูปร่างซีเหร่า จะว่านั่นเป็นเพราะพระเมตตาของพระเจ้าหรือ ที่พระเจ้าสร้างคนโง่ให้มากกว่าคนฉลาด สร้างคนจนให้มากกว่าคนมั่งมี สร้างคนที่ซีริ้วซีเหร่าให้มากกว่าคนที่สวยงาม ให้คนที่มีความสุขไม่ดีมีมากกว่าคนมีความสุขดี นี่เป็นความเมตตาของพระเจ้าหรือ เพราะพระเจ้านิอานาจ เมื่อพระเจ้านิอานาจแล้ว ทำไมพระองค์ไม่ให้สมภาคกันเล่า ก็แสดงว่าลำเอียงนะซิ บางคนอะไรที่ดีๆเอาไว้มืด รูปร่างก็หล่อสวย สดิปัญญาที่ดี แถมมั่งมีเงินทองเสียอีก มีครอบครัวดี บางคนก็รูปร่างซีริ้วซีเหร่า ซีโรค แล้วยังแถมโง่หรือยากจนอีกด้วย ผิดกันยังกับฟ้าและดิน นี่เป็นความเมตตาของพระเจ้าหรือ ในเมื่อพระเจ้านิอานาจที่จะทำได้ แต่ทำไมไม่ทำเล่า ก็แสดงว่าพระองค์ไม่มีเมตตา นะซิ หรือว่าถ้าพระองค์จะมีเมตตาจริง แต่ว่าทำไม่ได้ ก็แสดงว่าไม่มีอำนาจจริง นี่เขาว่าดกอยู่ในระหว่างเขาควายเป็น ถ้าหากว่าไม่โดนเขาช่วยชีวิต ก็ต้องโดนเขาฆ่าชีวิต ซึ่งปัญหานี้จนกระทั่งบัดนี้ก็ยังไม่มีใครแก้ตก นี่ก็คือความอ่อนแอของศาสนาที่นับถือพระเจ้า และที่เขาบอกว่าศาสนาคือยาเสพติด เขามายถึงศาสนาประเภทนี้ เพราะว่าศาสนาแบบพุทธไม่มีพรอกในตะวันตก มีก็กระแสนี้กระสาย แต่ที่นี้ศาสนาที่ลัทธิคอมมิวนิสต์โจมตีก็คือศาสนาที่มีพระเจ้า เพราะสอนให้คนงมงาย

ที่นี้พระพุทธศาสนาเล่า พระพุทธศาสนาเห็นจะอยู่นอกประเด็น ก็เพราะว่าไม่ได้เกี่ยวข้องกับในฝ่ายยุโรปเลย ที่จะมีบ้างก็เป็นส่วนน้อย แล้วก็ไม่ใช่เป็นหลักฐานอะไร ถ้าเรามาพิจารณาในเมืองจีนก็เหมือนกัน

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

เวลานี้ก็มีการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ บรรดาศาสนาต่างๆ แม้จะไม่ถูกทำลาย แต่ก็ถูกกัดกินมากมาย เช่น การที่จะมาบวชเป็นพระก็ลำบาก การประกอบศาสนา พิธีกรรมอะไรต่างๆ ก็ลำบาก เพราะเขาถือว่าเป็นการมอมเมาประชาชน แต่ว่าการจะทำลายพระพุทธศาสนาก็ทำลายไม่ได้เหมือนกัน เพราะว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ได้ฝังอยู่ในจิตใจของประชาชนชาวจีนทั้งสี่ร้อยล้านห้าร้อยล้าน แต่ว่าในระยะอันยาวนานต่อไปข้างหน้ายังไม่แน่ ในเมื่อคนรุ่นใหม่ที่เกิดขึ้นมา ไม่ได้สัมผัสกับคำสอนในศาสนา ไม่ได้เห็นพระที่จะเป็นแบบฉบับ หรือว่าไม่ได้เลื่อมใสในศาสนพิธีอะไรต่างๆ การเข้าใจในเรื่องพระพุทธศาสนานี้จะลดน้อยถอยลงไปตามลำดับ แต่ในปัจจุบันนี้ผมก็ยังเชื่อว่าประชาชนชาวจีนส่วนใหญ่ก็ยังคงมีความเคารพและยึดมั่นในศาสนาตามสมควร แม้จะไม่สามารถที่จะแสดงออกมาให้ปรากฏอย่างเปิดเผยก็ตาม และอีกอย่างหนึ่งพระพุทธศาสนาก็ยังเป็นเครื่องมือในทางการเมืองได้เป็นอย่างดี เพราะประเทศต่างๆ ในเอเชียนั้นเป็นประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ ถ้าจีนทำลายพระพุทธศาสนาก็หมายถึงว่าจีนทำลายสัมพันธภาพของตนที่จะมีต่อประเทศต่างๆ ในเอเชียนี้ เพราะฉะนั้นจีนจึงไม่ทำลาย นอกจากไม่ทำลายแล้วยังมีการส่งเสริม เท่าที่ทราบจะด้วยเหตุผลในทางการเมืองหรืออะไรผมไม่ขอวิจารณ์ อย่างเช่นพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า ซึ่งได้พบที่เจดีย์แห่งหนึ่งในเมืองปักกิ่ง ความจริงได้พบมาก่อนที่คอมมิวนิสต์จะเข้าครอง หรือจะพบตั้งแต่เมื่อสมัยสงครามฝิ่น หรือสงครามนักมวย ก็ไม่ทราบว่าจะครั้งไหน ผมจำไม่ได้ เข้าใจว่าเป็นสงครามนักมวย ตอนนั้นเมื่อฝ่าย

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ตรงกันข้ามกับรัฐบาลได้ยิงปืนใหญ่มาบังเอิญถูกพระเจดีย์ที่บรรจุพระบรมธาตุ พระเจดีย์นี้ก็อยู่ที่เมืองปักกิ่ง พระเจดีย์ก็พังทลายลง ก็พบผอบที่บรรจุพระบรมธาตุและมีจารึกอยู่เป็นของพระพันปีหลวงองค์หนึ่งในอดีต จีนก็ได้เก็บพระบรมธาตุไว้ และก็เคยประกาศเมื่อราว ๒๐ ปีมาแล้ว ว่าจีนจะสร้างพระเจดีย์หรือพระสถูปสำหรับบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ นี่ตอนนี้ผมไม่ทราบ และพระบรมธาตุนี้ได้เคยมีบทบาทสำคัญในทางการเมือง ก็คือทางลังกาและพม่าได้ติดต่อกับประเทศจีนขออัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุเสด็จไปยังประเทศลังกาและประเทศพม่า เพื่อที่ประชาชนชาวพุทธทั้งหลายจะได้นมัสการ ซึ่งปรากฏว่าจีนได้คะแนนเสียงจากประชาชนชาวพุทธในลังกาและพม่าอย่างมากมายเหลือเกิน นี่แหละครับก็เป็นคะแนนนิยมในทางการเมือง ซึ่งเรื่องการเมืองนี้จะหาความบริสุทธิ์ใจกันยากสักหน่อย ไม่ว่าจะเป็นในสมัยไหน จะเป็นอดีตหรือในปัจจุบันหรืออนาคต เพราะฉะนั้นพระพุทธศาสนาจึงกลายเป็นเครื่องมือในทางการเมืองไปไม่มากนักน้อย อย่างเช่นในฝ่ายคอมมิวนิสต์นี้ได้เคยพูดถึงพระพุทธเจ้าว่า พระพุทธเจ้านั้นเป็นลูกชานา เพราะฉะนั้นเมืองจีนเขามีการปฏิวัติจากราชธิปไตยมาเป็นสาธารณรัฐ ความจริงก็คือการช่วยชานาจีนซึ่งเป็นผู้ถูกกดขี่จากนายทุนมากนั่นแหละให้เป็นอิสระ เช่นเดียวกับพระพุทธเจ้าได้เคยทำมาแล้ว เขาว่าอย่างนั้นที่ว่าพระพุทธเจ้าได้เคยทำมาแล้วเพราะอะไร เพราะพระพุทธเจ้าเป็นลูกชานา พระราชบิดาของพระองค์ก็คือ สุทโธณะ “โอรณะ” แปลว่า ข้าวสุก และในบรรดาพระเจ้าอาทั้งหลายก็ล้วนแต่วงศ์ข้าวสุกทั้งนั้น สุโคโธณะ มณีโธณะ อมิตโธณะ โธโธณะ ซึ่งแปลว่า

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ชาวสุก ทั้งนั้น แม้แต่พวกศากยะเองก็ยังทำสงครามกับพวกโกลิยะ เรื่องน้ำจากแม่น้ำโรหิณีเพื่อจะได้นำมาทำนา ถึงกับจะทำสงครามกัน พระพุทธเจ้าก็เสด็จไปห้ามทัพอย่างทีพระปางห้ามญาติคือห้ามทัพ นี่ก็แสดงว่าแม้พระพุทธเจ้าก็เป็นชาวนามาก่อน เขาก็เลยถือว่า พระพุทธเจ้านี้เป็นพวกชนชั้นชาวนามาก่อนด้วย นี่ก็เป็นวิธีการ อย่างหนึ่งในการที่จะหาคะแนนเสียง

ถ้าหากเรามาพิจารณาว่าพระพุทธศาสนานี้จะเป็นพวกไหนกันแน่ คือ บางพวกที่เขาบอกว่า เป็นชาวนา พระพุทธเจ้าก็ต้องเป็นฝ่าย ซ้าย บางพวกว่าพระพุทธเจ้าเป็นฝ่ายขวา เพราะพระพุทธเจ้าเป็น ลูกกษัตริย์ กษัตริย์นี้ก็ต้องเป็นฝ่ายขวา พวกศักดินาว่าอย่างนั้น พระพุทธเจ้านี้รู้สึกว่ใครๆก็อยากเอาเป็นพวก บางคนเอาไปแปล ว่า พระพุทธเจ้านี้เป็นพวกอารยัน เป็นพวก Caucasoid (คอเค-ซอยด์) เพราะอะไร เพราะว่าในบาลีในลักขณสูตร บอกว่าพระ พุทธเจ้าว่า นิละเนตโต...คำว่า “นิละ” แปลได้ ๒ อย่าง แปลว่า “ดำ” ก็ได้ แปลว่า “สีฟ้า” ก็ได้ หรือแปลว่า “เขียว” ก็ได้ คำว่า “นิล” นี้ให้ความรู้สึกของเรา เราแปลว่า “ดำ” แต่ว่า “นิล” แปลว่า “เขียว” ก็ได้ เพราะฉะนั้นเขาบอกว่าพระพุทธเจ้านี้ยันดาสีฟ้า แล้วในบาลีบอกว่า พระพุทธเจ้าเกิดที่ไหน เกิดในแคว้นสักกะ บาลี บอกว่า “อริยกะสุ ชนปเทสุ” คำว่า “อริยกะสุ ชนปเทสุ” ก็คือ ในชนบทของพวกอริยกะ พวกอริยกะคือพวกอารยัน ซึ่งเป็นพวก คอเคซอยด์ นอกจากนั้นพวกนิโกรหรือพวก Negroid (นิกรอยด์) เขายังบอกว่าพระพุทธเจ้าเป็นพวกนิโกรต่างหาก เพราะว่าดินแดนที่ เป็นประเทศอินเดียเดี๋ยวนี้ และก่อนที่พวกอารยันจะเข้ามายึดครอง

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

เป็นดินแดนของพวก Mongoloid (มองโกลอยด์) กับพวก Negroid (นิกรอยด์) ก็คือพวกนิโกร พวกมองโกลอยด์ก็คือพวกมองโกลผิวเหลือง พวกนิโกรเวลานี้ก็ยังมียูในภาคใต้ของอินเดีย คือพวกทมิฬ พวกปาณทยะ พวกโจละ หรือพวกแคว้นกลิงค์ พวกนี้ก็ถือว่า พระพุทธเจ้าเป็นพวกนิกรอยด์แน่ ทำไมเล่า สังเกตดูพระพุทธรูป จะเห็นได้ว่าที่พระเศียรของพระองค์เป็นขมวดเหมือนกับผมนิโกร คือหยิกง้วนนั้นแหละ บางพวกเขาก็บอกว่าพระพุทธเจ้าผิวเหลือง เพราะบาลีบอกว่า สุวณฺณวณฺโณ มีผิวดุจดทองคำ มีสีดำและก็มีผมดำ นี่แสดงว่าพระพุทธเจ้าเป็นมองโกลอยด์ เราจะเห็นว่า พระพุทธเจ้านี้เป็นบุคคลสากลของโลกจริงๆ ไม่ว่าใคร เอาเข้าสังกัดหมด และเวลาที่พระพุทธศาสนาเข้าไปถึงประเทศใดก็ตาม เราสังเกตดูพระพุทธรูปนี้ไม่มีหน้าเหมือนพระพุทธเจ้าจริงๆ สักองค์ เราไม่รู้ว่าพระพุทธเจ้าหน้าเป็นอย่างไร แต่ว่าพระพุทธรูปนี้จะมีพระพักตร์เหมือนกับประชาชนในชาตินั้นๆ พระพุทธรูปญี่ปุ่นก็หน้าเหมือนญี่ปุ่น พระพุทธรูปในเมืองจีนก็หน้าเหมือนจีน พระพุทธรูปในลาวก็หน้าเหมือนลาว พระพุทธรูปเมืองไทยก็หน้าเหมือนไทย พระพุทธรูปในพม่าก็หน้าเหมือนพม่า พวกกรีกสร้างพระพุทธรูปก็หน้าเหมือนกรีก พระพุทธองค์เป็นบุคคลสากลจริงๆ ทุกคนก็ยอมรับ เพราะฉะนั้นจะว่าพระพุทธองค์เป็นฝ่ายขวาหรือฝ่ายซ้ายก็เห็นจะลำบาก เรื่องขวาหรือซ้ายผมเองก็รำคาญเต็มทน เพราะว่าเหมือนกับร่างกายของเรา นี่ เราจะว่ามือขวาหรือมือซ้ายมันสำคัญ หรือเท้าซ้ายหรือเท้าขวา สำคัญกว่ากันนั้น ความจริงมันสำคัญพอกๆ กัน บางทีเราจะมีมือขวานี้ทำงานมาก ถ้าเรามองในแง่เปรียบเทียบกับมือซ้าย ก็น่าจะถูก

มือขวารั้งเกี้ยวมือซ้ายมาก เพราะอะไร เพราะมือซ้ายไม่ค่อยทำอะไร นอกจากคนบางคนถนัดมือซ้าย แต่ว่าคนส่วนใหญ่ถนัดมือขวา มือซ้ายก็อาจจะทำบ้างนิดๆ หน่อยๆ เพราะมือขวามากเหลือเกิน แต่ว่าเวลาสวมแหวนเพชรจะสวมมือซ้าย มือซ้ายไม่ค่อยทำอะไรหรอก คอยจะรับของทำเดียว มือขวาทำแทบตายไม่ได้รับ เพราะฉะนั้นผมก็เป็นพวกขวา ผมได้แหวนมา ผมใส่มือขวา เพราะว่าแหวนที่ผมได้จากมหาวิทยาลัยเยล คุณบดีท่านส่งมาให้ เพราะมือขวานี้ทำให้เราได้ปริญญามา เพราะฉะนั้นผมใส่มือขวา มือซ้ายผมไม่ใส่ ให้อยู่เฉยๆ เดี่ยวจะหาว่าเป็นพวกฝ่ายซ้าย ความจริงไม่ใช่ ผมไม่ใช่ซ้าย ไม่ใช่ขวาหรอก แต่ถ้าเราพิจารณากันจริงๆ ขวาก็ดี ซ้ายก็ดี ก็อยู่ที่ตัวเรา ถ้าสวมแหวนเพชรประเดียวไปดำน้ำพริกเข้า เพชรกระเด็นหายไปพอดี ให้มือซ้ายเก็บไว้ก็แล้วกัน เพราะอยู่เฉยๆ เพชรยังคงที่คงว่าได้ ของผมไม่ใช่เพชร ไม่เป็นไร ถึงทำอย่างไรก็ไม่มืออะไรหลุดไป

ในสมัยพุทธกาล ก็มีลัทธิความเห็นเหมือนกัน มีพวกซ้ายจัด กับพวกขวาจัดเหมือนกัน พวกซ้ายจัดคือพวกอัสตกลิมถานุโยค พวกขวาจัดคือพวกคามสุขัลลิกถานุโยค เพราะเขาถือว่าจุดหมายปลายทางอย่างเดียวกัน มันเหมือนกับอุดมการณ์ของนักการเมืองเดี๋ยวนี้ พวกซ้ายจัดก็มีอุดมการณ์ คือเพื่อความเจริญของประเทศชาติของประชาชน พวกอัสตกลิมถานุโยคก็มีอุดมการณ์คือเพื่อความหลุดพ้น ในฝ่ายคามสุขัลลิกถานุโยคนั้นมีอยู่ลัทธิหนึ่งที่สนับสนุนพวกนี้ คือลัทธิโลกายัต หรือลัทธิจารวาก ลัทธินี้ถือว่าคามสุขัลลิกถานุโยคเป็นเรื่องสำคัญที่จะนำไปสู่ความพ้นทุกข์ ก็เพราะมนุษย์

เรามีกิเลส ที่เราเป็นทุกข์กัน เดือดร้อนกันนี้ บางทีก็หาไม่ได้ เพราะเรื่องของกามารมณ์หรือเรื่องเซ็กซ์นี่แหละที่ทำให้เราต้องเป็นทุกข์ เพราะฉะนั้นเราจะต้องพยายามที่จะกอบโกยหาความสุขให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ การที่คนประพฤตินทางกามารมณ์แล้ว มีทุกข์ ท่านบอกว่านี่คนโง่ คือบริโภคกามไม่เป็น การบริโภคกามนี้ก็เหมือนกับการบริโภคปลา ถ้าหากว่าเอาก้างออกเสียก่อนก็ไม่เป็นไร ถ้าเราจะกินปลาทั้งก้างแล้วก้างติดคอ เราจะพูดว่าปลามันไม่ดีไม่ถูก มันเป็นความโง่ของเราต่างหากเล่า หรือเหมือนเราจะกินมังคุด เรากินทั้งลูกกัดทั้งเปลือกแล้วบอกว่ามันฝาดแล้วขำทั้ง มันเป็นความผิดของมังคุดหรือ เป็นความโง่ของเราต่างหาก ฉะนั้น เขาจึงบอกว่า กามารมณ์นั้น ถ้ารู้จักบริโภค มันเป็นความสุข ความสุดยอดของความสุขนั้นจะทำให้เราพ้นทุกข์ก็ตรงนี้แหละ แต่ว่าต้องให้ถึงขนาด เพราะฉะนั้นในอินเดียจึงมีฮาเร็มมาก แม้พระสิทธัตถะเอง ก็เคยมีฮาเร็มเหมือนกัน มีปราสาทอยู่ตั้ง ๓ หลัง นี่ก็เพื่อต้องการให้เห็นว่าการบริโภคกามนี้เป็นการพ้นทุกข์จริงไหม นี่ชาวจัด พระยศเองก็มีปราสาท ๓ หลัง แม้แต่ตอนหลังๆ พวกมหाराชาอินเดีย ก็เห็นว่า พวกกามสุขัลลิกานุโยคเป็นเรื่องสำคัญ และก็มีฮาเร็ม มีสนมกำนัลมากมาย รวมทั้งเมืองไทยเราในสมัยก่อนๆ พระมหากษัตริย์หรือบางทีพวกเจ้านายพวกขุนนางที่มีเงินมากๆ ก็จะต้องมีพวกอีนุๆทั้งหลายเป็นบริวารมากๆ เป็นการสร้างบารมี นี่ชาวจัด

พวกชายจัดก็คือพวกที่ถืออัตตภิสมณญายก เขาถือว่าที่เรามีทุกข์นี้เพราะกามแท้ๆ เราควรจะตัดกิเลส ตัดกิเลสนี้ก็ต้องใช้วิธีทรมานร่างกาย เช่นว่าอาหารถ้าเราบริโภคมากๆ กิเลสก็จะมีมาก

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

ทุกซึกก็มาก ยิ่งอาหารประณีตมากเท่าไร ก็เลสกามารมณีกี่มากเท่านั้น เพราะฉะนั้นจะต้องตัดต้นเหตุนั้นคือตัดอาหาร เพราะฉะนั้นพวกอึดตึกิลมถานุโยค คือพวกซ้ายจัดนี้ก็บำเพ็ญบารมีด้วยการบำเพ็ญทุกรกิริยา ถือว่าเป็นการหลุดพ้น ไม่ใช่เฉพาะพวกฮินดูดอกครับ ต่อมาศาสนาอิสลามเองก็เอาครับ มีนิกายหนึ่งคือนิกายฟาร์กีหรือฟาเกียร์ พวกนั้นถือแบบฮินดู ได้อิทธิพลคำสอนของพวกฮินดูไป และเอาไปใช้ บางทีเขาเอาโซ่ผูกขาติดกันเลย แล้วก็เดินขยับไปที่ละนิดๆ เราลองนึกถึงนักโทษที่ถูกตีตรวน ขนาดที่ว่าเดินขาถ่างได้ยังแยะเลย นี่ขาติดกันแล้วขยับไปที่ละนิดๆ แล้วเอาโซ่ผูกตัวให้หมด และบางทีก็นอนเขยิบไปที่ละนิดๆ เหมือนหนอน นี่เขาบอกว่าเป็นทางแห่งความพ้นทุกข์ เพราะว่ากำบำเพ็ญบะคือการเผผลลาญกิเลส ก็ต้องทรมานมันเสีย อย่าให้มันมีความสุข ถ้ามันมีความสุขแล้วจะทำให้เกิดกิเลสมาก นี่เป็นพวกซ้ายจัด พระพุทธรูปเจ้าก็เคยลองมาทั้งสองอย่าง ขวจัดก็เคย เป็นพวกขวจัดมา ๒๙ ปี แล้วมาซ้ายจัดอีก ๖ ปี พออายุ ๓๕ ก็เห็นว่านี่ไม่ใช่ทางแห่งการพ้นทุกข์ ขวจัดก็ไม่พ้นทุกข์ ซ้ายจัดก็ไม่พ้นทุกข์ เพราะฉะนั้นพระองค์ก็คิดว่าแบบใหม่ซึ่งเป็นระบบทางสายกลาง หรือเราจะเรียกว่าพวก Neutralist (นิวทรัลลิสต์) สมัยใหม่นี้ก็ได้ แต่ว่าไม่เหมือนกันหรอก เพราะว่ากำเป็นกลางในทางการเมืองก็คือกำเป็นซ้ายหรือเป็นขวา มันมีหลายอย่าง กลางจริงๆ ไม่มี อย่างเขมรเขาบอกว่ากำเป็นกลาง แต่ว่ากลางเอียงซ้าย หรือว่าอย่างในประเทศแถบสแกนดิเนเวียเขาก็เป็นกลาง อย่างเช่น พวกนอร์เวย์ สวีเดนเขาก็เป็นกลาง แต่ว่ากลางเอียงขวา กลางจริงๆ ไม่ค่อยมี พระพุทธร-

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

ศาสนาที่พยายามที่จะไม่ให้เกิดความขัดแย้งกันอย่างรุนแรง มันก็ต้องหาทางสายกลางนี้ ทางสายกลางเท่านั้นจะเป็นทางแห่งความพ้นทุกข์ซึ่งพระพุทธเจ้าก็ได้ตรัสไว้ว่ามรรคมีองค์แปดหรือ “มัชฌิมาปฏิปทา” เป็นทางแห่งความพ้นทุกข์ ซึ่งเป็นทางเดียวเท่านั้น พระองค์ได้ตรัสไว้ว่า “เอกายโน ภิกขเว อโย มคโค สุตตานํ วิสุทฺธิยา” แปลว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทางนี้เป็นทางเดียวเท่านั้นที่จะเป็นไปเพื่อความหมดจดของสัตว์ทั้งหลาย” คือทางที่ประกอบด้วยองค์ ๘ มีความเห็นชอบ มีความดำริชอบ มีการเจรจาชอบ มีการงานชอบ มีการเลี้ยงชีวิตชอบ มีความพยายามชอบ มีการระลึกชอบ มีการตั้งใจชอบ ทั้งหมดนี้รวมเป็นทางสายกลาง ไม่ใช่แต่ละอย่างๆ เป็นทางสายกลางอย่างที่บางท่านเข้าใจอย่างนั้น มีบางท่านเข้าใจว่าสัมมาทิฐิเป็นทางสายกลางสายหนึ่ง สัมมาสังกัปปะก็เป็นทางสายกลางสายหนึ่ง ฯลฯ ซึ่งไม่ใช่ แม้แต่พระองค์บางรูปท่านก็ยังเข้าใจผิด ผมเคยถามพระนิสิตว่าสัมมาทิฐิเป็นทางสายกลางสายหนึ่งใช่ไหม ท่านก็มักจะดกหลุมพรางผมทุกที ท่านบอกว่าใช่ สัมมาสังกัปปะเป็นทางสายกลางสายหนึ่งใช่ไหม ท่านบอกว่าใช่ เสร็จแล้วพอครบ ๘ ผมถามว่าทางสายกลางมี ๘ สายใช่ไหม ท่านบอกว่าไม่ใช่ ทางสายกลางต้องมีสายเดียว แต่ว่าประกอบด้วยองค์ ๘ เหมือนกับเราคนคนเดียวประกอบด้วยอาการ ๓๒ คือ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ม้าม หัวใจ ตับ พังผืด ฯลฯ อะไรนี้ หรือว่าประกอบด้วยเบญจขันธ์ คือขันธ์ ๕ ไม่ใช่เพียงขันธ์ใดขันธ์หนึ่ง ทั้ง ๕ นี้รวมกันเป็นตัวตน เพราะฉะนั้นเรื่องทางสายกลางของพระพุทธเจ้านั้นจึงกลายเป็นเครื่องมือในการการเมือง

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และ การเมือง

อีกเหมือนกัน เพราะว่าเวลานี้พวกเขาบอกว่าเราจะต้องเดินสายกลาง ทางสายกลางนี้ก็ได้ไม่ได้ชัดเจนไว้ว่า ตรงไหนเป็นกลางในทางการเมือง เพราะในทางการเมืองมันหาความเป็นกลางอย่างในพระพุทธรูปศาสนาไม่ได้ แล้วแต่จะกลางไปทางขวาหรือกลางไปทางซ้าย ถ้ากลางไปทางซ้าย เขาก็บอกว่าเป็นพวกคอมมิวนิสต์ ถ้ากลางไปทางขวา เขาก็บอกว่าพวกนายทุนศักดินาหรือพวกจักรวรรดินิยม มันก็เป็นเรื่องที่ยุ่งยาก เหมือนในปัจจุบันที่ประชาชนจะมาพิจารณาว่าควรจะเป็นอย่างไร แต่ข้อสำคัญก็คือว่าเมืองไทยเรานั้นก็เป็นอีกแบบหนึ่งคือแบบไทยๆ แม้เราจะมีการปกครองแบบประชาธิปไตยมา ๔๐ กว่าปี เราจะให้เป็นประชาธิปไตยเหมือนประเทศอื่นๆ ผมว่าเป็นไปไม่ได้ คือจะให้เหมือนอังกฤษก็ยาก แต่ว่ามีลักษณะที่คล้ายคลึงกันอยู่อย่างหนึ่ง ก็คือว่ามีพระมหากษัตริย์อยู่ใต้กฎหมายด้วยกัน แต่ถ้าหากว่าอย่างอเมริกาคงจะไม่มีใครอยากให้เป็น เพราะอเมริกาไม่มีกษัตริย์ แต่มีประธานาธิบดี และประธานาธิบดีก็ไม่ใช่จะเป็นผู้บริสุทธิ์เสมอไป อย่างเช่นประธานาธิบดีคนที่แล้วคือ นิกสัน ก็มีมลทินในเรื่องคดีวอเตอร์เกต อย่างฝรั่งเศสก็เป็นประชาธิปไตยแบบฝรั่งเศส มีประธานาธิบดี มีนายกรัฐมนตรี ไม่มีกษัตริย์ เพราะฉะนั้นเราจะเห็นได้ว่าแบบอย่างทั้ง ๓ แบบนี้ก็เป็นประชาธิปไตยด้วยกัน แต่ไม่เหมือนกัน เพราะฉะนั้นผมว่าเมืองไทยควรจะเป็นแบบไทยเรา เราจะได้มีหลักของเราเอง ไม่ใช่เราจะต้องตื่นอย่างฝรั่ง เราจะต้องรู้จักนำมาประยุกต์ นำมาดัดแปลงแก้ไขให้เหมาะกับความเป็นไทย หรือว่าอุปนิสัยใจคอหรือวัฒนธรรมของเรา อย่างเช่นพระมหากษัตริย์ของเรากับพระมหากษัตริย์ของ

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

อังกฤษนี้ผิดกัน พระมหากษัตริย์ของอังกฤษ รู้ลึกว่าพระองค์จะทรงเป็นสัญลักษณ์ของชาติ พระองค์ไม่ค่อยมาแสดงบทบาทอะไรเกี่ยวกับประชาชนมากนัก นอกจากจะเสด็จไปในพระราชพิธีต่างๆ คล้ายๆว่าเป็นสัญลักษณ์หรือ Symbol (ซิมบอล) เท่านั้นเอง แต่ว่าเมื่อเทียบกับพระมหากษัตริย์ของไทยนี้ ของเราเป็นอีกแบบหนึ่ง พระมหากษัตริย์ของเราไม่เหมือนกับพระมหากษัตริย์ของประเทศใดๆทั้งสิ้น พระมหากษัตริย์ของเรานั้น ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ใกล้ชิดประชาชนมากกว่าบรรดากษัตริย์ที่มีอยู่ในโลกปัจจุบัน หรือจะพูดได้ว่าไม่มีกษัตริย์ที่ไหนในโลกจะใกล้ชิดประชาชนเหมือนกับพระมหากษัตริย์ของเรา และบางที่จะพูดได้ว่า พระองค์ทรงใกล้ชิดประชาชนมากกว่าบรรดานักการเมืองทั้งหลายเสียอีก ตั้งแต่นายกรัฐมนตรีลงมา ไม่มีใครใกล้ชิดประชาชน นอกจากเวลาจะไปหาเสียงเท่านั้น ถึงจะไปจับมือคนนั้นคนนี้ ให้คนนั้นคนนี้หอมล้อมบ้าง หรือสัมภาษณ์บ้างก็เฉพาะในเวลาที่เขาเสียงสมัครเป็นผู้แทนเท่านั้น พอเป็นผู้แทนแล้วก็หายเข้ากลีบเมฆไปตามๆกัน แต่ว่าในหลวงนั้น พระองค์ไม่ต้องไปหาเสียงที่ไหน พระองค์มีเสียงสนับสนุนอยู่ทั่วบ้านทั่วเมืองอยู่แล้ว แต่ว่าถ้าไปก็ด้วยพระมหากรุณา พระองค์ทรงเป็นสัญลักษณ์แห่งความสามัคคีหรือความเป็นเอกภาพของประชาชนในชาติ ไม่ว่าจะเป็นชาติใดหรือศาสนาใด แม้แต่ชาวป่าชาวเขาก็มีความเคารพ มีความรัก มีความจงรักภักดีต่อพระองค์ด้วยกันทั้งนั้น นอกจากบางกลุ่มซึ่งอาจจะมึนบ้าง ซึ่งเป็นเรื่องธรรมดา และผมก็ไม่เห็นแปลกด้วย ถ้าหากว่าจะมีคนสักกลุ่มหนึ่ง จะเป็นกลุ่มน้อยหรือกลุ่มใหญ่ก็ตาม ที่ไม่ชอบในหลวงหรือพระมหากษัตริย์ อย่างว่าแต่

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

ในหลวงเลย แม้แต่พระพุทธเจ้าเองซึ่งพระองค์ทรงไว้ซึ่งพระเมตตา กรุณาอย่างล้นเหลือ แล้วทรงเป็นนักศาสนาที่ประกาศสัจธรรม เพื่อ ประชาชนชาวโลกโดยไม่เลือกชั้นวรรณะ แม้กระนั้นก็ยังถูกเล่ห์ เหลี่ยมในทางการเมือง แต่ว่าเป็นการเมืองแบบศาสนาเล่นงาน หลายครั้งหลายหนเหมือนกัน แล้วถ้าหากว่าเราศึกษาให้ดีก็สนุก เรื่องพระพุทธเจ้านี้สนุกจริงๆ เราจะศึกษาในแง่ของการเมืองก็ได้ จะศึกษาในแง่ของเล่ห์เหลี่ยม เรื่องระบอบต่างๆในทางการเมือง โกลบายทั้งหลายในทางการเมืองก็ได้ อย่างคติฆาตกรรมอำพราง คติฆาตกรรมอำพรางนี้ร้ายมาก คือไม่ใช่ฆ่าพิฆาตขวา หรือขวา พิฆาตซ้ายหรือขว้าง บางทีก็ฆ่าพิฆาตซ้ายนั้นแหละ เสร็จแล้วก็โยน มาให้ขวาก็มี หรืออาจจะขวาพิฆาตซ้ายแล้วโยนไปให้ซ้ายก็มี อย่าง เช่นมีชายหนุ่มพวกเดียดรณีย์ คำว่า “เดียดรณีย์” นี้หมายถึงพวกที่ ถูศาสนาอื่น ทำไมเราจึงเรียกพวกนี้ว่า “เดียดรณีย์” คำว่า “เดียดรณีย์” หมายความว่าอะไร ความจริงจะเรียกให้เต็มก็เรียกว่า “อัญญเดียดรณีย์” “เดียดรณีย์” แปลว่า “ทำ” อย่างทำราชวรดิตถ์ “ดิตถ์” ตัวนี้คือ “เดียดรณีย์” ซึ่งเป็นสันสกฤต “เดียดรณีย์” แปลว่า ทำ “อัญญเดียดรณีย์” แปลว่า ทำอื่น อัญญเดียดรณีย์จึงหมายถึงผู้ที่ถือศาสนา อื่นนั่นเอง แล้วเราก็มาด่ากัน เอามาเป็นคำด่าเลย พวกเดียดรณีย์ ทั้งหลายเหล่านี้เมื่อพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองขึ้น ก็ตกอับ เมื่อ ตกอับขึ้นมา บางพวกก็ปลอมบวชในพระพุทธศาสนา เพราะการ บวชในสมัยนั้นมันง่าย เพียงแต่โกนหัวแล้วก็เอาผ้ากาสาขาวพัสดร์ มาห่ม คนก็นึกว่าเป็นพระ แต่ที่นี้เพราะไม่ได้ศึกษาในแบบของ พระพุทธศาสนา ก็ไม่รู้ว่าคำสอนในพระพุทธศาสนาแบบแท้ๆเป็น

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

อย่างไร เมื่อเวลาประชาชนซักถามก็เอาลัทธิความเชื่อถือเก่าๆ ของตนมาเทศนาสอนประชาชน ก็เลยทำให้ประชาชนมีความเชื่อถือผิดๆ เพราะคิดว่าเมื่อพระเทศน์ก็ต้องถูก ไม่จำเป็นหรอกที่พระเทศน์จะต้องถูกเสมอไป พระอาจจะเทศน์ผิดก็ได้ แม้แต่พระในพระพุทธศาสนาเองก็ไม่ได้หมายความว่าท่านจะต้องรู้สารพัดบางอย่างท่านอาจจะไม่รู้ แต่ที่ผิดก็ไม่ได้เจตนาหรอก แต่ว่าสำคัญผิดหรือเพราะความเข้าใจผิด มันก็มีอยู่บ้าง

ที่นี้พวกหนึ่งก็เข้ามาปลอมบวชในพระศาสนาและพวกนี้ตอนหลังทำให้เกิดสังคายนาคครั้งที่ ๓ ขึ้นมา ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ถึงกับต้องขับไล่จับสึกกันก็เยอะแยะ อีกพวกหนึ่งไม่มาแบบนั้น เป็นแบบฆาตกรรมในทางการเมือง เช่น ให้ผู้หญิงคนหนึ่งทำตัวเหมือนโสเภณีมารับจ้าง คนนี้ชื่อสุนทรี เป็นบริพาชกผู้หญิงนางสุนทรีบริพาชิกา ถ้าเรามองในแง่หนึ่ง ก็เป็นผู้หญิงที่มีความเสียสละเพื่อลัทธิ ถ้าพูดแบบการเมืองก็คือเพื่อพรรค หรือพูดแบบศาสนาก็คือเขามีการเสียสละเพื่อลัทธิศาสนาที่เขานับถือ เขาเห็นว่าพระพุทธศาสนาที่เจริญรุ่งเรืองขึ้นมานี้ก็เพราะพระพุทธเจ้า ถ้ากำจัดพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นเสมือนหัวหน้าพรรคเสียคนหนึ่ง ลัทธินี้ก็จะล่มจม ไปไม่รอด หรือมิฉะนั้นก็ทำให้หัวหน้าพรรคต้องเสื่อมเสียชื่อเสียง ไม่เป็นที่ไว้วางใจของประชาชน ผมขอใช้คำว่า “หัวหน้าพรรค” แต่ความจริงเป็น “ศาสดา” ทั้งนี้เพื่อว่าเมื่อเราเจอพูดในแง่เปรียบเทียบกับการเมืองจะเห็นชัดขึ้น เพราะเขาบอกว่าถ้าเราสามารถฆ่าหัวหน้าพรรคได้ อาจจะทำให้พรรคการเมืองอลวง เพราะบางพรรคอยู่ที่หัวหน้าพรรค อย่างเช่น เราอาจจะนึกถึงพรรค

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

การเมืองในปัจจุบันนี้ก็ได้ว่า บางพรรคอยู่ได้เพราะหัวหน้าพรรค ถ้าหากเราไม่สามารถฆ่าหัวหน้าพรรคได้ ก็ต้องพยายามทำให้ หัวหน้าพรรคเสื่อมเสียชื่อเสียง ไม่ให้ประชาชนนิยมชมชอบซึ่ง วิธีการนี้ได้เคยมีมาแล้ว ปรากฏว่าหัวหน้าพรรคแม้จะทุ่มเงินเป็น จำนวนมากก็ปรากฏว่าไม่ได้รับการเลือกตั้ง โดยวิธีการสาดโคลน เข้าหากัน หรือว่าให้ร้ายป้ายสีกัน จริงบ้างไม่จริงบ้าง เป็นวิธีการ ทำลายหัวหน้าพรรค เพราะถ้าหัวหน้าพรรคไม่ได้รับเลือกตั้ง ก็เลยเป็นนายกรัฐมนตรีไม่ได้ นี่ก็เคยมีมาแล้ว

พระพุทธเจ้านี้ใครจะปลงพระชนม์พระองค์ก็ลำบาก พระ เทวทัตก็ลองมาหลายครั้งแล้ว ไม่สำเร็จ อย่างพระเทวทัตนี้เรียก ว่าเป็นพวกหนอนบ่อนไส้หรือว่าคิกภายใน พวกคิกภายนอกหรือ พวกปริพาชก พวกเดียรถีย์ ซึ่งหาทางกำจัดพระพุทธเจ้าด้วยการ ให้ร้ายป้ายสี นั่นคือให้นางสุนทรีปริพาชิกาทำเป็นอุบาสิกาซึ่งมี ความสนใจในคำสอน มาฟังเทศน์เสมอๆ เรียกว่ามาฟังจนติด คน ส่วนมากก็เห็นว่าผู้หญิงคนนี้เข้านอกออกในเป็นประจำ เข้าวัดเป็น ประจำ ต่อมานางสุนทรีปริพาชิกาก็ทำในทำนองคล้ายๆกับว่ามี อะไรๆกับพระพุทธเจ้าในด้านชู้สาวไปอีกชั้นหนึ่ง นี่มาถึงชั้นชู้สาว แต่ไม่ถึงกับมีท้องเหมือนกับนางจิณฺจมาณวิกาซึ่งผมเคยพูดมาแล้ว แต่ว่าคล้ายๆกับว่านางสุนทรีปริพาชิกานี้มีอะไรกับพระพุทธเจ้า เรียกว่ารู้ความลับของพระพุทธเจ้า ทำนองว่าจะทำให้พระพุทธเจ้า เสื่อมเสียชื่อเสียง เพราะฉะนั้นพวกปริพาชกก็จ้างคนมานาง สุนทรีปริพาชิกาคนของตัวเองนะครับ เป็นพรรคเดียวกันนั่นแหละ จ้างคนมาฆ่าเสีย แล้วโยนความผิดให้แก่พระพุทธเจ้าว่า พระ

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

พุทธเจ้านี้จะต้องจ้างนักแสดงมาผ่านางสุนทรีปริพาชกาเพื่อปิดบังอำพราง เพราะนางสุนทรีมีอะไรหลายอย่าง หรือมีสัมพันธ์สวาทกับพระพุทธเจ้า นี่เป็นเรื่องการเมืองแท้ๆ เพราะฉะนั้นนักบวชในสมัยก่อนนี้ท่านก็มีเล่ห์เหลี่ยมในทางการเมืองพอกๆ กัน เพราะบางทีก็เอนักการเมืองไปบวช อย่างพระพุทธเจ้าก็เป็นนักการเมืองก่อนมาบวช พระเทวทัตท่านก็เป็นนักการเมืองก่อน แล้วท่านก็ไปบวช มีฝีมือในทางการเมืองมาก แต่พระพุทธเจ้าก็ทรงรู้เล่ห์เหลี่ยมทางการเมืองดี เพราะฉะนั้นพระองค์จึงรู้ทันพระเทวทัตหมด อย่างที่เรียกว่า “งูเห็นนมไก่ ไก่เห็นตีนงู” คือว่ารู้ทันกัน พระเทวทัตมาแบบไหน พระพุทธเจ้ารู้หมด นี่เรื่องศาสนาก็มีแผนการสกปรกแบบนี้เหมือนกัน เพราะฉะนั้นในเรื่องการเมืองก็เช่นเดียวกัน มันมีทั้งในทางศาสนาและทางการเมือง ฉะนั้นในศาสนาฉันใด ผมว่าแม้ในปัจจุบันก็มีอยู่ทั่วไปแม้พระพุทธศาสนาเอง ในเมืองไทยก็เคยมีมาแล้ว อย่างเช่น ท่านเจ้าคุณพระพิมลธรรมที่วัดมหาธาตุนี้ก็เคยถูกข้อหาเป็นคอมมิวนิสต์ นี่จะเป็นเล่ห์เหลี่ยมในทางการเมืองหรือไม่ก็ไม่ทราบ แต่ว่ามีอะไรที่มีลักษณะคล้ายๆ อย่างนั้น เพราะฉะนั้นเรื่องการเมืองนี้ถ้าเข้าที่ไหนก็ลำบากที่นั่น คือจะหาความบริสุทธิ์ใจจริงๆ ยาก เพราะฉะนั้นเขาจึงบอกว่าพวกนักการเมือง นักการทูต แบบเดียวกันนั้นแหละ ถ้าหากว่ารับคำว่า Yes (เยส) ก็หมายถึง may be (เมย์บี) คือถ้ารับคำไทยว่า “ครับ ผมจะช่วย” ก็หมายถึงว่าอาจจะช่วยเท่านั้น จะถือเอาจริงเอาจังว่าเขาจะช่วยเรานั้นไม่แน่ อาจจะช่วยเท่านั้น ถ้ารับคำว่า “เมย์บี” เขาอาจจะช่วย เข้าใจว่าพอจะช่วยได้ นี่ความจริงท่านปฏิเสธ ท่านไม่รับ ถ้าหากว่านักการเมืองหรือนักการทูต

คนใดตอบว่า No (โน) ช่วยไม่ได้ นี่ไม่ใช่ทางการเมือง ไม่ใช่ทางการเมือง การพูด นักการเมืองนักการทูตจะไม่พูดอย่างนั้น เพราะเสียคะแนนนิยมหมด อย่างน้อยผมก็ต้องรับปากไว้ก่อน อย่างถ้าผมสมัครเป็นผู้แทนนี้ เขาบอกว่าเขาต้องการสะพานข้ามแม่น้ำ เขาต้องการถนน ผมบอกว่าถ้าหากว่าผมได้เป็น ผมจะเสนอรัฐบาลให้สร้างถนนลาดยางให้เลย หรือว่าจะขุดคลองชลประทานให้ ความจริงไม่ใช่หน้าที่ของผู้แทน ประชาชนไม่รู้เรื่อง เมื่อรับสัญญาเขา เขาก็เลือกเข้ามา พอเลือกเข้ามา ปรากฏว่า ๔ ปีไม่สำเร็จ ก็ต้องบอกว่าผมไม่ได้เป็นรัฐบาล ผมได้เสนอรัฐบาลแล้ว รัฐบาลไม่ช่วยก็ไม่ว่าจะทำอย่างไร ถ้าหากว่าเลือกพรรคผมเข้าไปมาก ๆ ถ้าพรรคผมได้เป็นรัฐบาล คราวนี้ต้องสำเร็จแน่ นี่ก็ต้องเลือกเข้าไปใหม่ อะไอย่างนี้ นี่เป็นเรื่องการเมืองเป็นเรื่องธรรมดา แต่บางทีปีนี้รู้สึกว่าจะไม่รู้ว่าจะส่งใครไปใคร มีอะไรเป็นกั๊กหาหารก็ไม่ว่า รู้สึกว่าฆ่ากันยิงกันอยู่เรื่อย ๆ ก็รู้สึกว่าจะเป็นการหาเสียงที่น่าสะพรึงกลัวมากกว่า ทุกๆครั้งที่แล้วมา

วันนี้เป็นวันเลือกตั้ง ไม่ทราบว่าคุณผู้ฟังทั้งหลายที่อยู่ในที่นี้ได้ไปใช้สิทธิใช้เสียงของท่านแล้วหรือยัง ถ้าหากว่ายัง ก็กรุณาไปใช้เสียก่อน ๑๗ นาฬิกา เพื่อแสดงให้เห็นว่าเราได้ทำหน้าที่ของเราสมบูรณ์แล้ว เพราะประชาธิปไตยอยู่ที่ “หน้าที่” ถ้าเราไม่รู้จักหน้าที่ของเรา เราไม่ปฏิบัติหน้าที่ของเรา ประชาธิปไตยจะมีไม่ได้ พระไม่ทำหน้าที่ของพระ เราก็ตำหนิได้ ครูบาอาจารย์ไม่ทำหน้าที่ครูบาอาจารย์ เราก็ตำหนิได้ ลูกศิษย์ไม่ทำหน้าที่ของลูกศิษย์ที่ดี ครูบาอาจารย์ก็ตำหนิ เพราะฉะนั้นเมื่อเรามีหน้าที่ของประชาชน ว่า

เราจะต้องไปลงคะแนนเสียง ถ้าเรามีสิทธิก็ควรจะไปใช้สิทธิ จะได้ไม่ต้องมาด่าว่ากันว่าเราได้ผู้แทนไม่ดีเข้ามา เพราะการที่เราจะไม่ใช้สิทธิใช้เสียงของเรา เราอาจจะคิดว่าคะแนนเดียวไม่สำคัญ แต่บางทีคะแนนเดียวเป็นคะแนนตัดสินชะตา บางทีคะแนนคู่ก็กันมา คะแนนสองคะแนนอาจทำให้ผลการเลือกตั้งเปลี่ยนแปลงไปได้ เพราะถ้าหากว่าคนนั้นไม่ได้ พรรคนั้นก็ไม่ได้เป็นรัฐบาล ถ้าแก่ได้มา พรรคก็อาจจะมีคะแนนเสียงส่วนใหญ่ เพราะฉะนั้นก็ขอให้พยายามไปใช้สิทธิใช้เสียงของท่านเสีย ผมก็ใช้มาตั้งแต่เช้าแล้ว ผมกลัวคนอื่นจะไปใช้สิทธิแทนผม ผมก็รีบไปใช้เสียก่อน แต่ถ้าหากว่าท่านยังไม่ได้ไปใช้ เมื่อเลิกจากที่นี่ ถ้าจะไปฟังเทศน์ต่อก็ขอให้กลับก่อนที่เขาจะหมดเวลาลงคะแนนคือ ๑๗ นาฬิกาก็แล้วกัน

นอกจากนั้นผมก็อยากจะขอถือโอกาสนี้ แจ้งข่าวดีให้ท่านทั้งหลายที่สนใจในเรื่องศาสนาทราบไว้สักอย่างหนึ่ง คือว่าเวลานี้แม้แต่คณะนิสิตนักศึกษาเขาบอกว่าเขาจะปฏิบัติวัฒนธรรม ผมฟังแล้วผมก็นึกชอบใจที่เขาพูดถึงวัฒนธรรม แต่ผมไม่รู้ว่าเขาจะปฏิบัติอย่างไรเท่านั้น ถ้าเป็นอย่างจีน ผมเห็นจะไม่เอาด้วย แต่หากว่าปฏิบัติวัฒนธรรมของเราที่กำลังเสื่อมไปให้กลับเป็นวัฒนธรรมไทยอย่างเดิมได้เนี่ย ผมสนับสนุนเต็มที่ แต่อย่าถือว่าเป็นปฏิบัติเลย บางทีเห็นหน้าคนที่ประกาศปฏิบัติแล้วยังไม่ค่อยศรัทธานัก แต่ว่ามีเรื่องอย่างหนึ่งซึ่งเป็นวัฒนธรรมของเราที่เคยมีมาแล้ว เวลานี้กำลังสูญไป ท่านที่อยู่ในที่นี้ ก็มีผู้ใหญ่หลายท่าน ผมไม่ทราบว่ามีท่านผู้ใดเคยฟังสวดคฤหัสถ์บ้าง ถ้ามีกรุณายกมือ ใครเคยฟังสวดคฤหัสถ์ ภาษาชาวบ้านเรียกว่า “สวดคะหฺสธ” คือว่าชาวบ้าน

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

สวดเอง นี่เป็นประเพณีเก่า ผมก็เคยได้ยินครับ แต่ผมไม่เคยเห็น และก็ไม่เคยฟัง ปกติเขาสวดหน้าศพ เพราะฉะนั้นวันสงกรานต์ วันที่ ๑๓ เมษายนนี้ ทางสมาคมศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์-วิทยาลัยซึ่งผมเป็นนายกสมาคม พวกผมได้เคยจัดเทศน์มหาชาติ ทุกปีราวๆเดือนมกราคมหรือกุมภาพันธ์ซึ่งเป็นการสาธิตมหาชาติ แบบใหม่ โดยบางที่ก็เอาพระมาเทศน์บ้าง บางที่ก็เอาคฤหัสถ์ที่ เก่งๆทางเทศน์มหาชาติมาว่าให้ฟังบ้าง บางที่ก็เอามหาชาติในภาค ต่างๆกันทีเดียวกันมาสาธิตแสดงบ้าง ปีนี้เราได้กำหนดให้มีเทศน์ ๒ ธรรมาส์เรื่อง “พระมาลัย” ซึ่งเวลานี้ไม่ค่อยมี และจะมีสวด คฤหัสถ์ ดูเหมือนจะได้ นักสวดคฤหัสถ์จากอยุธยา เวลานั้นนักสวด คฤหัสถ์หาதுหาฟังยาก จึงอยากให้นักรุ่นใหม่ๆรวมทั้งผมด้วยซึ่ง ไม่เคยเห็นจะได้เห็นบ้าง เราต้องการฟื้นฟูวัฒนธรรมของเราแบบ ดีๆเก่าๆขึ้นมา วัฒนธรรมที่ไม่ดีอยากจะให้หมดไป คืออยาก จะให้เราเป็นไทยๆเป็นตัวของตัวเอง ประเพณีอะไรที่ดี เราก็ก็น่าจะ ส่งเสริม อย่างเวลานี้ทางราชการก็มีหลายอย่างที่ได้ส่งเสริมหรือฟื้นฟู ขึ้น อย่างเช่นขบวนพยุหยาตราทางชลมารคในงานกรฐินที่วัดอรุณฯ บ้าง หรือว่าพระราชพิธีจรดพระนังคัลลบัว นี่ก็เป็นพระราชพิธี ที่มีทุกปี ซึ่งก่อนนั้นก็ยังไม่เคยเห็น แต่ยังไม่เห็นอีกอย่างหนึ่งก็คือ พิธีโล้ชิงช้า ผมอยากดูเหมือนกัน แต่ว่าคงหาปลัดกระทรวงที่จะต้องไปขึ้นโล้ชิงช้ายาก ดีไม่ดีก็จะเป็นลมหน้ามืดตกลงมาเสียก่อน เท่านั้นเอง ฉะนั้นวันที่ ๑๓ เมษายนที่จะถึงนี้ ถ้าหากว่าท่านผู้ใด มีความสนใจเรื่องเทศน์พระมาลัยหรือสวดคฤหัสถ์ ขอเชิญมา ร่วมในรายการของเรา ถือว่าเป็นการบำเพ็ญกุศลร่วมกันที่ลานอโศก

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ไม่ใช่ลานที่เขา กำลังก่อสร้าง แต่ทำตอนที่ยังเหลืออยู่ เรากะประมาณบ่ายสองโมง คือในพิธีนี้พวกผมได้กำหนดไว้ว่าจะมีเทศน์พระมอญและก็มีสวดคฤหัสถ์ ต่อจากนั้นก็เชิญครูอาจารย์ของมหาวิทยาลัย ครูอาจารย์อาวโส และผู้ที่มีอุปการคุณอาวโสมาในงานนี้ด้วย เพราะว่าหลังจากสวดคฤหัสถ์แล้วจะทำพิธีสงฆ์พระสงฆ์พระนี้จะอาราธนาพระผู้ใหญ่ในวัดมหาธาตุและพระเจ้าหน้ำที่ของมหาจุฬาฯ ทำพิธีสงฆ์และกัณฑ์น้ำครุบาอาจารย์ผู้ใหญ่ รายการนี้ก็จะมีการบังสุกุลตามประเพณีสงกรานต์ ใครจะมาร่วมก็ได้ แต่ว่าไม่ต้องนำอัฐิมานะครับ คือใช้เขียนชื่อลงในบาตร เมื่อบังสุกุลแล้วก็นำเอามาเผาเป็นเสร็จพิธี.

ควรแยกพระศาสนาจากการเมืองหรือไม่

ในระยะนี้เรามักจะได้ยินเสียงวิพากษ์วิจารณ์กันหนาหูที่เดียวว่า พระมักชอบยุ่งกับการเมือง ซึ่งไม่ใช่วิสัยของพระเลย การกระทำของพระเช่นนี้ย่อมนำมาซึ่งความเสื่อมเสียแก่พระศาสนาเป็นอย่างมาก เป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสมกับสมณสาธูปเลย ข้าพเจ้าได้ยินได้ฟังคำพูดเช่นนี้จากผู้หวังดีต่อพระศาสนาแล้ว ก็รู้สึกตื้นตันยินดี ที่เรายังมีชาวพุทธที่หวังดีต่อพระศาสนาอยู่อีกมาก การหวังความเจริญรุ่งเรืองและความบริสุทธิ์ผุดผ่องแห่งพระศาสนาของชาวพุทธเช่นนี้แหละที่จะทำให้การพระศาสนาดำเนินต่อไปด้วยความบริสุทธิ์

เคยตีพิมพ์ลงใน น.ส.พ. “เสถียรภาพ” และใน “พุทธจักร” ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๙-๑๐ กันยายน-ตุลาคม ๒๕๐๐

พระพุทธรศาสนา กับ สังคม และการ เมือง

ผูกผ่องยั้งขึ้น

ข้าพเจ้าจะไม่พูดถึงศาสนาอื่นละว่าเกี่ยวพันกับการเมืองขนาดไหน ซึ่งบางศาสนาแยกไม่ออกจากการเมืองทีเดียว ผู้นำศาสนาบางศาสนายังสามารถเป็นผู้นำในทางบ้านเมืองไปด้วยในเวลาเดียวกันก็มี อย่างนี้ข้าพเจ้าจะไม่เอามาอ้างเกี่ยวกับพระพุทธรศาสนาอีก เพราะพระพุทธรศาสนาอยู่สูงเกินกว่าที่จะเอามาเกลือกกลั้วกับการเมือง ซึ่งเต็มไปด้วยเล่ห์ตลอบตะลึงน่านาประการ

ขอชาวพุทธรผู้มีใจเป็นธรรมทั้งหลายโปรดได้ใช้ดุลยพินิจของท่านพิจารณาความเป็นมาของพระพุทธรศาสนาตั้งแต่ต้นมาเกิด แล้วท่านจะตระหนักดีว่าพระศาสนาในขณะนี้ตกอยู่ในสถานใด เราควรจะช่วยกันแก้ไขอย่างไรจึงจะทำให้พระศาสนาบริสุทธิ์ผุดผ่องยั้งขึ้น ให้พระศาสนาแยกจากการเมืองอย่างเด็ดขาด สำหรับข้าพเจ้าเองมีความเห็นว่าพระพุทธรศาสนากับการเมืองกำลังมีความสัมพันธ์กัน อย่างแน่นหนาทีเดียว ยากที่จะแก้ไข โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าพเจ้าจะกล่าวถึงการพระศาสนาในเมืองไทยเท่านั้น

ในสมัยพุทธรกาล พระพุทธรศาสนาไม่ได้ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองเลย พระพุทธรเจ้าได้ทรงดำเนินการพระศาสนาอย่างอิสระ ไม่ขึ้นต่อพรรคการเมืองใดๆหรือต่อระบอบการปกครองใดๆทั้งสิ้น เพราะฉะนั้นพระองค์ทรงสามารถประกาศพระศาสนาไปได้ทุกประเทศแคว้นแคว้น ไม่เลือกกว่าแคว้นนั้นๆจะมีการปกครองในระบบใด พระศาสนาสามารถเข้าแรกเข้าสู่จิตใจของประชาชนได้ทุกชาติชั้นวรรณะและทุกเพศทุกวัย ในระยะเวลา ๔๕ ปีที่พระพุทธรองค์ทรงประกาศพระศาสนา พระองค์ได้เสด็จจาริกจากแคว้นโน้นมาสู่แคว้นนี้ จาก

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

แคว้นนี้ไปสู่แคว้นนั้นอยู่ตลอดเวลา การดำเนินการเผยแผ่ศาสนาของพระองค์และบรรดาสาวกทั้งหลายมิได้ถูกแทรกแซงจากผู้ปกครองประเทศและนักการเมืองใดๆทั้งสิ้น พระองค์ทรงทำงานอย่างเป็นอิสระจริงๆ ทั้งนี้ก็ได้รับความอุปถัมภ์จากบรรดาผู้ปกครองประเทศและประชาชนด้วยดี แต่เป็นการให้ความอุปถัมภ์อย่างบริสุทธิ์ใจมิได้มีการเมืองมาปะปนเลย การเผยแผ่พระศาสนาจึงดำเนินไปด้วยดีและบริสุทธิ์ผุดผ่องยิ่ง ในสมัยนั้นไม่มีนักการเมืองใดที่ใช้พระศาสนาเป็นเครื่องมือในการรักษาอำนาจ หรือในการหาเสียงเลย พระศาสนาจึงสามารถทรงตัวอยู่ได้ด้วยดี และอย่างบริสุทธิ์ผุดผ่องตลอดมา

คราวนี้ลองย้อนกลับมาพิจารณาดูการพระศาสนาในเมืองไทย ดูบ้างว่าผิดแผกแตกต่างกับในสมัยพุทธกาลอย่างไรบ้างหรือเปล่า นับตั้งแต่พระศาสนาได้เข้ามาสู่ประเทศไทย และเราได้ยอมรับนับถือพระพุทธรูปศาสนาว่าเป็นศาสนาประจำชาตินั้น เราได้ยกย่องพระศาสนาว่าเป็นสิ่งที่สูงค่าควรแก่การเคารพนับถือ เพราะพระพุทธรูปศาสนานั้นเป็นศาสนาแห่งสัจธรรม ใครประพฤติปฏิบัติตามก็ย่อมได้รับผลตามสมควรแก่การปฏิบัติเสมอ

แต่เราได้ยกย่องพระพุทธรูปศาสนาไว้ในฐานะที่สมศักดิ์ศรีแล้วหรือ?

ได้มีการฉวยโอกาสเอาพระพุทธรูปศาสนาเป็นเครื่องมือ ในการรักษาเก้าอี้หรือบัลลังก์บ้างหรือเปล่า?

ถ้าเราได้อ่านประวัติศาสตร์ไทยกันอย่างจริงจัง อย่างพิณีพิเคราะห์แล้วจะเห็นว่า การพระศาสนาในเมืองไทยได้วิปริตผันแปร

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

มานานแล้ว ไม่ใช่เพิ่งมีในปัจจุบันนี้เลย พระศาสนาไม่ได้ไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองมาก่อนเลย แต่ตรงกันข้ามพระศาสนาซึ่งเราถือว่าเป็นของสูงนั้นได้ถูกการเมืองเข้ามาแทรกแซงมานานแล้ว การเมืองเข้ามามีบทบาทอยู่ในพระศาสนาเกือบพันปีแล้วโดยที่เราไม่รู้สีกตัวต่างหาก

เป็นที่ยอมรับนับถือกันเป็นอย่างดีแล้วว่า ประชาชนในเมืองไทยล้วนแต่นับถือพระพุทธศาสนาเกือบทั้งสิ้น พระศาสนาได้หยั่งรากลงสู่จิตใจของประชาชนมาแล้วอย่างลึกซึ้ง ทุกคนสามารถที่จะสละชีวิตเพื่อรักษาพระศาสนาได้ ทุกคนมีเลือดแห่งชาวพุทธโดยไม่รู้สีกตัว สายเลือดนี้จะแสดงให้เห็นปรากฏชัดเมื่อมีใครมาประณามดูหมิ่นพระพุทธศาสนาเท่านั้น และทำนองเดียวกัน ถ้ามีใครพูดยกย่องชมเชยพระพุทธศาสนา เราก็พลอยปลื้มปิติยินดีไปด้วยเสมอ เพราะเหตุนี้กระมังจึงมักปรากฏว่าพระพุทธศาสนาได้ตกเป็นเครื่องมือของนักปกครอง นักการเมืองเสมอมา และพระก็ได้ตกเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองมานานแล้วโดยไม่รู้สีกตัว ได้ตกเป็นสมาชิกพรรคการเมืองตั้งแต่ยังไม่ได้มีระบบพรรคการเมืองเสียอีก

ในสมัยสุโขทัยเป็นราชธานี ก็รู้สึกว่าพระศาสนากับการเมืองยังไม่ค่อยได้ยุ่งเกี่ยวกันมากนัก การเมืองได้เข้ามามีบทบาทแทรกแซงพระศาสนาอย่างปรากฏชัดในสมัยอยุธยาเป็นต้นมาทีเดียว ผู้ที่ดำรงตำแหน่งประมุขของประเทศในสมัยนั้นบางองค์ได้อำศัยพระศาสนาเป็นเครื่องมือแสวงหาอำนาจ และใช้กาสาวพัสดร์เป็นเครื่องมือในการชิงราชสมบัติก็มี บางท่านก็เล่นการเมืองอย่างเปิดเผยทั้งๆที่อยู่ในกาสาวพัสดร์ เช่น พระเจ้าทรงธรรม เจ้าพระฝาง เป็นต้น นี่แหละเป็นรอยต่างที่จารึกในประวัติศาสตร์ของพระพุทธ-

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

ศาสนาในเมืองไทยที่ไม่อาจสามารถแก้ไขให้คืนดีได้แล้ว นอกจากนี้ ก็ยังมีเหตุการณ์ทำนองนี้อยู่อีกมากในประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่ โบราณกาลมาจนกระทั่งถึงทุกวันนี้ ซึ่งบางทีก็ไม่พยายามที่จะสนใจ คิดกันมากนัก เพราะบางกรณีก็กลายเป็นประเพณีไปแล้ว การผิวน ประเพณีเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยากยิ่งนัก แม้ข้าพเจ้าจะรู้ดี แต่ก็ จะพยายาม ทั้งนี้ก็เพื่อความบริสุทธิ์ผุดผ่องแห่งพระพุทธศาสนา นั้นเอง เวลานี้พุทธศาสนายุคก็ได้ล่วงมาถึง ๒๕๐๐ ปีแล้ว รู้สึกว่า มีอะไรอยู่หลายอย่างที่เรจะต้องล้มเลิกและแก้ไขกันเสียใหม่ ทั้งนี้ ก็เพื่อที่จะให้พระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองต่อไปอีก ถ้าพระ พุทธศาสนาจะต้องถูกแทรกแซงจนหมองมัวแล้ว ในวันหนึ่งพระ พุทธศาสนาอาจจะไม่มีความหมายสำหรับชาวโลกอีกก็ได้

เป็นที่รู้กันอยู่แล้วว่า ประชาชนชาวไทยเป็นผู้หนักแน่นอยู่ใน พระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก การที่จะเอาใจประชาชนจึงไม่ยาก ถ้าผู้ปกครองรู้จักใช้จิตวิทยาแห่งสังคม แต่ก็นั่นแหละ การที่จะ หลอกคนคนหนึ่งนั้นอาจหลอกได้ตลอดกาล แต่การที่จะหลอกคน ทั้งโลกนั้นอาจหลอกได้บางครั้งบางคราวเท่านั้น ไม่มีมนุษย์ที่โหน จะหลอกคนทั้งโลกได้ตลอดกาล เมื่อได้ศึกษาประวัติศาสตร์ พระพุทธศาสนาในเมืองไทยอย่างพิถีพิถะคราะห์แล้ว ก็รู้สึกเศร้าใจ ที่นักปกครองได้พยายามรักษาบัลลังก์ของตนไว้โดยอาศัยพระ ศาสนาเป็นเครื่องมือ

ในสมัยก่อน การปกครองประเทศไทยดำเนินอยู่ในระบอบ ประชาธิปไตย คือมีพระมหากษัตริย์อยู่เหนือกฎหมาย พระมหา กษัตริย์เป็นผู้มีอำนาจเด็ดขาดในการปกครองประเทศแต่ผู้เดียว

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

อย่างที่เรียกกันว่า “สมบูรณาญาสิทธิราชย์” แม้กระนั้นก็ตาม กษัตริย์จะลืมนึกว่าฉันเป็นเทพเจ้าที่คนจะต้องเคารพบูชาตลอดไปหาได้ไม่ ยอดเจดียียังต้องมีฐานรองรับเป็นชั้นๆฉันใด กษัตริย์ก็อยู่ในฐานะเป็นยอดเจดียีย ฉะนั้นจึงต้องมีฐานรองรับไว้ด้วยเหมือนกัน มิฉะนั้นความเป็นกษัตริย์ก็ไร้ความหมาย นั่นคือกษัตริย์จะต้องมีบริวารที่เข้มแข็งมั่นคงในการที่จะคุ้มครองประชาชนไว้ให้อยู่ กษัตริย์องค์ใดไม่มีอำนาจเหล่านี้ไว้ในมือแล้วก็รู้สึกว่ามีบัลลังก์จะคลอนแคลนเต็มที่ เพราะฉะนั้นกษัตริย์จะต้องมีข้าทหารและ मुखอำมาตย์มนตรีที่สามารถอยู่พร้อมมูลจึงจะรักษาอำนาจไว้ได้ตลอดกาล แต่อำนาจเหล่านี้เป็นอำนาจอาวูฐ ยังไม่สามารถคุ้มครองประชาชนไว้ได้อย่างจริงจัง เพราะเรื่องอาวูฐนั้นบางทีก็ไม่มีประสิทธิภาพนัก ในเมื่อมติมหาชนไม่เห็นด้วย อำนาจจะใช้ได้ ในบางครั้งบางคราวเท่านั้น และจะใช้ได้เฉพาะกับบุคคลที่ซี้ซลาดตาขาวเท่านั้น การมีอาวูฐอยู่ในมือเพียงอย่างเดียวยังไม่พอ จำเป็นที่จะต้องหาผู้ที่สามารถคุมจิตใจประชาชนไว้เป็นพรรคพวกด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อให้บัลลังก์ของตนอยู่บนฐานที่มั่นคงยิ่งขึ้น ก็ใครเล่าจะมีอำนาจเหนือจิตใจประชาชนอย่างแท้จริง ถ้าไม่ใช่พระ พระมีความสำคัญสำหรับประชาชนมากในด้านจิตใจ เพราะพระที่แท้จริงนั้น ได้เสียสละทำงานเพื่อประชาชนจริงๆ โดยมีได้หวังอำนิสนิจ้างใดๆทั้งสิ้น พระเป็นนายแพทย์ที่สามารถรักษาโรคจิตของประชาชนได้ดีที่สุด ประชาชนจึงยอมเคารพนับถือพระด้วยความสมัครใจและบริสุทธิ์ใจจริงๆ ฉะนั้นการที่จะคุมจิตใจของประชาชนให้ได้จริงๆ ผู้ปกครองประเทศจึงได้หันมาพึ่งเล็งพระก่อนอื่น และพยายามดึง

พระเข้าสู่ตำแหน่งการเมืองโดยไม่ทำให้พระรู้สึกตัวเลย

การที่จะเอาพระมาเข้าสู่วงการเมืองอย่างเปิดเผยนั้นทำไม่ได้แน่ เพราะทั้งพระองค์และประชาชนอาจรู้สึกตัวเสียก่อน พระอาจจะไม่ยอมรับตำแหน่งนั้นๆก็ได้ และอาจเกิดปฏิกิริยาอย่างหนักจากประชาชนด้วย ฉะนั้นผู้ปกครองประเทศจึงพยายามหาทางออกที่แนบเนียนที่สุด ที่จะไม่ให้พระองค์และประชาชนได้รู้ตัวในเรื่องนี้ และแผนการก็ได้รับความสำเร็จด้วยดีตั้งแต่นั้นมาจนกระทั่งบัดนี้ ซึ่งเกือบจะยังไม่มีใครได้ทราบเลยว่าการเมืองได้เข้ามามีบทบาทในการศาสนาอย่างไรบ้าง

ในฝ่ายอาณาจักร พระมหากษัตริย์จำต้องพึงกำลังอำนาจข้าราชการทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนอย่างมาก แต่การที่จะผูกมัดจิตใจของบุคคลเหล่านี้ให้ซื่อสัตย์ต่อตนเองอย่างมั่นคงนั้น ก็จำเป็นต้องมีอะไรสักอย่างหนึ่งเป็นเครื่องผูกมัด แต่เพราะในบรรดาข้าราชการเหล่านั้นบางคนก็รู้มรรยาธอย่างมหาศาลอยู่แล้ว เรื่องเงินทองจึงไม่สำคัญนัก แม้เงินทองจะมีความหมายอยู่บ้างสำหรับคนบางคนก็ตาม ผู้ที่มีเงินเหล่านี้ยังขาดอยู่อีกอย่างหนึ่งก็คือ “ยศ” ผู้ที่มีเงินแต่ไร้ยศก็ดูมีความหมายน้อยไป ถ้ามีทั้งยศทั้งเงินด้วยแล้วย่อมเพิ่มบารมีของตนให้สูงขึ้น ทำให้มีคนเคารพเกรงกลัวมากขึ้น เพราะฉะนั้นยศจึงมีความหมายมากที่สุด คนมียศ แม้จะไม่มีเงินก็อาจจะหาเงินได้โดยอาศัยยศและอำนาจ เราจะเห็นว่าบางคนมีฐานะทางตระกูลต่ำ พอมีอำนาจไม่กี่ปี จะมีตึกที่ตึกว่าวังเจ้าเสียอีกอยู่คนละหลายๆหลัง มีรถ “ตู้เย็น” นั่งอีกคนละหลายๆคัน เพราะฉะนั้นยศจึงสำคัญที่สุด เมื่อกษัตริย์จับจุดอ่อนของบุคคลเหล่านี้ได้

จึงทรงเห็นว่าไม่มีอะไรจะเป็นเครื่องผูกจิตใจของบุคคลเหล่านี้ให้
 ชื่อสัตย์อยู่กับตนได้ดีเท่ายศ พระองค์จึงได้ประทานยศศักดิ์ให้แก่
 บุคคลเหล่านี้ตามโอกาสและวาระอันควรเสมอ ใครทำความดีความ
 ชอบก็ปูนบำเหน็จรางวัลให้ตามสมควรแก่ความดีความชอบนั้น ๆ
 พร้อมทั้งพระราชทานราชทินนามให้เสียใหม่ตามลำดับยศตั้งแต่
 หมื่น ขุน หลวง พระ พระยา เจ้าพระยา จนถึงสมเด็จพระยา
 ซึ่งเป็นตำแหน่งสูงสุด และกษัตริย์เท่านั้นที่จะมีอำนาจในการพระ
 ราชทานยศศักดิ์เหล่านี้ได้ เพราะฉะนั้นกษัตริย์จึงทรงสามารถเอา
 ชนจิตใจของบุคคลต่าง ๆ ได้ง่าย เพราะพระองค์มีอำนาจอย่าง
 สมบูรณ์ในมือแล้ว ตามวิสัยของบุุคคลที่แนบไปด้วยกิเลส เมื่อได้
 ยศศักดิ์อัครฐานก็มักดีใจ และเต็มใจที่จะสนองพระคุณต่อผู้มีคุณ
 เสมอ โดยวิธีนี้แหละที่กษัตริย์สามารถรักษาบัลลังก์ของตนไว้ได้
 ตลอดมา

คราวนี้ลองหันมาพิจารณาฝ่าย “พุทธจักร” ดูบ้าง พระเป็น
 ผู้กำจิตใจของประชาชนได้มากไม่แพ้กษัตริย์ ยิ่งในชนบทด้วยแล้ว
 พระเป็นที่พึ่งที่ปรึกษาของประชาชนทีเดียว และพระนี่แหละเป็นผู้
 ใกล้ชิดกับประชาชนยิ่งกว่ากษัตริย์ หรือชนชั้นปกครองใดๆทั้งสิ้น
 พระจึงสามารถกำหัวใจของประชาชนไว้ได้ตลอดเวลา ส่วนกษัตริย์
 บางองค์ก็ดี บางองค์ก็ใช้ไม่ได้เลยทีเดียว เพราะฉะนั้นประชาชนจึง
 ถวายความจงรักภักดีแก่กษัตริย์เพียงบางองค์เท่านั้น ฉะนั้นเมื่อ
 กษัตริย์ต้องการที่จะรักษาอำนาจของตนให้ยืนนานที่สุดก็จำเป็นที่จะ
 ต้องผูกมัดจิตใจพระให้อยู่ด้วย โดยฐานะ กษัตริย์ก็ทรงเป็นเอกอัคร-
 ศาสนูปถัมภกอยู่แล้ว การกระทำใดๆของกษัตริย์จึงแนบเนียนมาก

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

โดยวิสัยของพระในสมัย ๕๐๐ - ๖๐๐ ปีมานี้ ก็ล้วนแต่เป็นปุถุชน ซึ่งยังมีกิเลสอยู่ทั้งนั้น จึงเป็นธรรมดาที่ยังจะต้องตกอยู่ในอำนาจของโลกธรรมอยู่ เมื่อได้ลาภ ยศ ได้รับการสรรเสริญ มีความสุข ก็พองโตไม่มากนักน้อย จึงเป็นโอกาสให้กษัตริย์ได้ใช้จิตวิทยากับพระได้ง่ายที่สุด พระรูปใดมีความดีความชอบในทางช่วยรับภาระ ในทางศาสนา กษัตริย์ก็ถือโอกาสพระราชทานสมณศักดิ์ให้แก่พระเหล่านั้นตามสมควร มีตั้งแต่พระครู พระราชาคณะชั้นสามัญ ชั้นราช ชั้นเทพ ชั้นธรรม ชั้นหิรัญบัฏ จนถึงชั้นสุพรรณบัฏเป็นลำดับ ถ้าจะเทียบกับยศทางโลก ชั้นพระครูก็พอเทียบได้กับหมื่น พระราชาคณะชั้นสามัญพอเทียบได้กับขุน ชั้นราชเทียบกับหลวง ชั้นเทพเทียบกับพระ ชั้นธรรมเทียบกับพระยา ชั้นหิรัญบัฏเทียบกับเจ้าพระยา และชั้นสุพรรณบัฏเทียบกับสมเด็จพระเจ้าพญา ลงตัวพอดี เมื่อพระได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เช่นนี้ ก็เท่ากับพระเป็นข้าราชการได้รับนิยัดเป็นเงินเดือนไปโดยไม่รู้ตัว พระก็นึก ครี้มใจไปตามๆกัน เพราะใครบ้างจะไม่ชอบยศ และใครบ้างจะไม่ ดิตยศ ยิ่งโลกสมัยนี้ยังบูชายศกันอยู่ด้วยแล้ว ยศจึงมีความสำคัญ มาก ไม่ว่าคฤหัสถ์หรือบรรพชิต ในทางโลก ผู้ที่ได้ยศศักดิ์ก็มัก ได้รับเหรียญตราเป็นเครื่องประดับไว้อวดกัน พระไม่รู้จะเอามาประดับที่ไหน กษัตริย์ก็พระราชทานพัดด้ามงาปักดินอย่างสวยงาม ไว้ให้เป็นเกียรติแทนเหรียญตรา อันหนึ่งราคาตั้งแต่พันบาทขึ้นไปถึง ๓ - ๔ พัน ผู้ใดได้ถือพัดด้ามงาก็รู้สึกราวออกจะโก้พอดูเหมือนกัน

ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงดำเนินศาสนาอย่าง อิสระ แต่เมื่อพระต้องตกอยู่ในฐานะเป็นข้าราชการเสียเช่นนี้ ก็

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

เท่ากับพระตกเป็นเมืองขึ้นไปเสียแล้ว การดำเนินการศาสนาทั้งใน
ด้านศึกษา เผยแผ่ และปกครอง ต่างก็ไปขึ้นกับทางบ้านเมืองสิ้น
พระไม่มีโอกาสทำงานได้อย่างอิสระต่อไป เพราะฉะนั้นการพระ
ศาสนาในเมืองไทยจึงมีแต่ทรงกับทวดเรื่อยมา เมื่อพระตกอยู่ใน
ฐานะเป็นประดุจข้าราชการเช่นนี้ การที่พระจะทำอะไรก็ต้องคำนึงถึง
นโยบายของบ้านเมืองก่อน เพราะดีไม่ดี ถ้าไม่ถูกใจกษัตริย์หรือผู้
ปกครองบ้านเมืองก็อาจถูกถอดยศได้เหมือนกัน ซึ่งตัวอย่างเช่นนี้
เคยมีมาแล้วในประวัติศาสตร์ของคณะสงฆ์ไทย พระที่ทำไม่ถูกกับ
พระราชอัธยาศัยหรือเพียงรับนิมนต์แล้วไม่ไปเท่านั้นก็ถูกถอดยศ
นั้นเคยมีมาแล้วมากมาย นับว่าเป็นรอยด่างที่น่าเศร้าสลดใจที่สุด
เมื่อท่านให้ได้ ท่านก็เรียกคืนได้เช่นกัน ท่านชอบใจ ท่านก็ให้
ท่านไม่ชอบ ท่านก็เรียกคืน ใครจะทำไม?

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงเสียสละราชบัลลังก์ ชายา
โอรส และความสนุกสนานาประการก็เพื่อยกระดับสังคมให้อยู่ใน
สถานะเท่าเทียมกัน เพื่อไม่ให้มีการถือนั้นวรรณะกันอีกต่อไป พระ
องค์ไม่ขึ้นกับใคร จึงทรงสามารถประกาศศาสนาไปทุกแคว้นแคว้น
ไม่ว่าในแคว้นแคว้นนั้น จะมีการปกครองในระบอบใด พระองค์มี
พระประสงค์ที่จะกลับใจพวกที่เป็นมิถิลาให้กลับมาเป็นสัมมาทริ
อย่างเดียว ต้องการให้ทุกคนได้เข้าถึงสัจธรรมเท่าเทียมกัน แต่
การคณะสงฆ์ในเมืองไทยเป็นอย่างไรบ้าง เราคงทราบกันดี สงฆ์
ไทยไม่สามารถทำงานได้อย่างอิสระ การคณะสงฆ์ได้กลับไปอยู่ใต้
อำนาจการเมืองเสียแล้ว น่าอนาถหนอ! พระพุทธรูปศาสนาในเมือง
ไทยมีแต่จะวิปริตแปรผันไปตลอดเวลา ทั้งนี้มีโทษอะไรเลย ระบบ

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ศักดิ์านี้แหละเป็นเหตุการณ์ที่ทำให้พระศาสนาเศร้าหมอง ทำให้พระศาสนาเสื่อมโทรมลงทุกที เมื่อพระมียศเหมือนขรรษาส พระก็พลอยติดยศไปด้วย จะไปไหนมาไหนก็ดูมีพิธีรีตองมากขึ้นตามยศไป ความใกล้ชิดกับประชาชนก็ห่างไปทุกที ชนชั้นสูงเท่านั้นจึงจะเข้ามาพบท่านได้สะดวก ส่วนคนจนๆ แต่งตัวมอมแมมเข้าพบท่านได้ยากเต็มที เพราะท่านไม่ได้เป็นพระธรรมดาแล้ว ท่านเป็นพระชั้นเจ้าคุณ

พระที่ได้รับสมณศักดิ์เป็นเจ้าคุณนั้น เราเรียกท่านว่า “พระราชาคณะ” ซึ่งตามตัวก็แปลว่า “พวกพระราชา” นี่ก็คือพระได้ออนตัวไปเข้าสังกัดพรรคการเมืองคือ “พรรคกษัตริย์นิยม” แล้วโดยไม่รู้สีกตัวและตั้งแต่นั้นไม่มีพรรคการเมืองด้วยซ้ำไป เมื่อได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะแล้วย่อมมีฐานานุกาณศักดิ์ตั้งฐานานุกรมได้อีกเหมือนกัน ดูๆ ก็น่าครีมีใจอยู่เหมือนกัน ใครได้รับสมณศักดิ์จึงดูๆ ใจหุ เป็นที่นับหน้าถือตาของประชาชนมากขึ้นและโดยเหตุนี้เองจึงทำให้พระชนวนขยายที่จะเป็นเจ้าคุณมากขึ้นไปด้วย เมื่อกษัตริย์รู้ใจพระเช่นนี้ ก็ไม่ขัดข้อง เราจึงเห็นได้ว่าขณะนี้เมืองไทยเต็มไปด้วยพระราชาคณะจนเกือบจะเพืออยู่แล้ว ของใดมีมากคนนิยมน้อย ของนั้นก็เสื่อมค่า ตำแหน่งเจ้าคุณก็เหมือนกัน ขณะนี้มีมากเสียจนเกือบจะหมดความหมายแล้ว

การที่พระยอมรับสมณศักดิ์เช่นนี้เท่ากับนำศาสนาไปฝากไว้กับการเมืองนั่นเอง พระจะกระดิกตัวไปไหนอย่างอิสระหาได้ไม่ ต้องคอยปฏิบัติตามนโยบายการเมืองเสมอ แม้แต่เพียงพระเดินทางเข้าประเทศคอมมิวนิสต์เท่านั้นก็ถูกหมายหัวแล้วว่าเป็นคอมมิวนิสต์ นักการเมืองได้เหยียดหยามศักดิ์ศรีของพระเพียงใด พระไม่สมควร

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

ทำตัวให้เข้ากับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ควรทำตัวเป็นคนของโลก ของชนทุกชั้นทุกเพศทุกวัย พระควรมีโอกาสทำหน้าที่เผยแพร่วรรณศาสนาเข้าสู่จิตใจของประชาชนทุกชาติชั้นวรรณะไม่ว่าจะอยู่ในลัทธิการปกครองใดๆ การเมืองกับการศาสนาควรแยกกันให้เด็ดขาดเสียที เมื่อพระไม่รู้จักศักดิ์ศรีของตนเช่นนี้ นักการเมืองย่อมดูหมิ่นพระได้ เราจะเป็นสาวกขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าหรือจะยอมตัวเป็นสาวกของกษัตริย์หรือนักปกครองอื่นใด

การที่พระยอมทำตัวผูกพันกับการเมือง ย่อมมีแต่เสียเปรียบตลอดเวลา และในที่สุดก็ต้องตกอยู่ภายใต้อิทธิพลการเมืองอย่างกระตักตัวไม่ได้ทีเดียว เราจะเห็นว่าในสมัยนี้ชมราวาสกลับมาเขียนกฎหมายใช้บังคับพระได้แล้ว เช่น พระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ เป็นต้น พระจึงกลายเป็นข้าสวองเจ้าข้าวสองนายไป แล้วจะโทษใคร? ถ้าไม่โทษว่าเป็นการดำเนินการศาสนาอย่างผิดพลาดของคณะสงฆ์ไทยเอง หรือเราจะยกให้เป็นโทษของวัฏฏะ

ถ้าเราจะมองกันอย่างโลกๆเขาแล้ว เรื่องสมณศักดิ์ก็ไม่น่ารังเกียจอะไร กลับเป็นการแสดงให้เห็นถึงคุณงามความดีความสามารถเสียอีก แต่ถ้าคิดกันให้ซึ้งแล้วก็น่ากระดากใจอยู่ เพราะพระเป็นผู้ได้รับการยกย่องว่าเป็นอุดมเพศ คือเป็นเพศที่สูงที่สุด ควรแก่การเคารพนับถือ เพราะหน้าที่ของพระก็คือการอำนวยความสะดวกสุขให้แก่ชาวบ้านโดยมิต้องหวังผลตอบแทนใดๆทั้งสิ้น ถ้าพระทำงานเพื่อลาภเพื่อยศแล้ว ความหมายของคำว่า “พระ” ก็ดูจะลดน้อยถอยค่าลง พระบางรูปอาจจะลืมตัวเพราะติดในยศศักดิ์จนเกินไปก็มี บางทีก็คล้ายๆกับเป็นเจ้าขึ้นมานะนั่น จุดมุ่งหมายของ

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

พระพุทธองค์ก็เพื่อที่จะทำลายความเหลื่อมล้ำต่ำสูงในวงสังคม ไม่ต้องการให้มีระบบศักดินา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวงการคณะสงฆ์ แต่แล้วศาสนาของพระพุทธองค์ก็ต้องผันแปรไปตามอำนาจของโลก พระยังมีทรงกรมเป็นกรมหมื่น กรมหลวง ฯลฯ ไม่ผิดกับเจ้านายฝ่ายโลกเลย แม้แต่พระมหากษัตริย์เมื่อมาทรงผนวชในพระพุทธศาสนา เราก็ก็นิยมนามว่า “พระภิกษุพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่เจ้า” นี่หมายความว่าอย่างไรกัน? เมื่อในหลวงองค์ปัจจุบันทรงผนวชเมื่อศกที่แล้ว (๒๕๔๙) พระผู้ใหญ่ซึ่งเป็นอาจารย์ในหลวงแท้ๆ ยังเรียกตัวเองว่า “อาตมภาพ” และใช้คำแทนองค์ในหลวงเมื่อทรงผนวชแล้วว่า “มหาบพิตร” และใช้คำรับว่า “ขอถวายพระพร” นี้อย่างไรกัน? ในหลวงไม่ได้เป็นพระแล้วหรือ เราจึงเอาศัพท์สำหรับพระราชาสมาใช้ รู้สึกว่าพระจะเอาใจชาวโลกมากเกินไป จนลืมนึกถึงศักดิ์ศรีของพระ ลืมนึกถึงจุดประสงค์อันยิ่งใหญ่ของพระพุทธเจ้า และเพราะเหตุนี้เองจึงมักเกิดพระอภิสิทธิ์อยู่ทั่วไปหมด เพราะนายทหาร นายตำรวจ ซึ่งเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาก็เลยติดยศเข้ามาด้วย แทนที่จะสลัดทิ้งเสียตั้งแต่ประตูโบสถ์ ฉะนั้นเราจึงมักได้เห็น พระร้อยตำรวจเอกบ้าง พระพลตรีบ้าง พระพระยา...บ้าง ทำให้รู้สึกสลดใจมาก ชาวต่างประเทศเขามาได้ยินได้ฟังเขาจะรู้สึกอย่างไรหนอ? ในวงการคณะสงฆ์ไทยคงจะมีนายทหาร นายตำรวจไว้คอยปฏิบัติรัฐประหารใครอยู่อีกกระมัง? ในเรื่องนี้เมื่อนึกถึงนักบวชในศาสนาคริสต์แล้ว ดูเขามีความหมายมากกว่าเรา นักบวชของเขาจึงมีสมรรถภาพสูง สามารถปกครองศาสนาและประกาศศาสนาได้อย่างแพร่หลายและรวดเร็วทั้ง ๆ ที่เราว่า

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และ การเมือง

ศาสนาของเขาไม่ดี ทำไมจึงมีคนนับถือมากกว่าพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ก็เพราะนักบวชของเขาทำงานเพื่อประชาชนจริงๆ ไม่มียศศักดิ์ ใดๆ มากันกลางระหว่างนักบวชกับประชาชนเลย นี่แหละคนของประชาชนที่แท้จริง

ถ้าจะคิดกันในแง่เศรษฐกิจแล้ว ความหมายของสมณศักดิ์ ก็เกือบไม่มีเลย ปีหนึ่งๆ รัฐบาลจะต้องตั้งงบประมาณสำหรับสร้าง วัดไม่รู้จักกี่แสนบาท เพราะวัดตามหนึ่งๆ ราคาไม่น้อยเลย วัดก็ ทำด้วยงา ใบของวัดก็ต้องปักด้วยดินเงินดินทองอย่างวิจิตรบรรจง บางทีก็ประดับพลอยสีต่างๆ เสียโก้ไปเลย ถ้าเราจะเอางบประมาณ ในการสร้างวัดเพื่อกิเลสเหล่านั้นมาสร้างโรงเรียนหรือโรงพยาบาล เสียมีดีกว่าหรือ? เรายังขาดโรงเรียนอีกมาก โรงเรียนเป็นของ จำเป็นมากสำหรับโลกสมัยนี้ ถ้าไม่มีโรงเรียน เด็กก็ไม่มีที่เรียน เมื่อเด็กมีที่เรียนไม่เพียงพอ ปีหนึ่งๆ เราทำให้เด็กโง่ไม่รู้จักเท่าไร และเด็กวันนี้หรือมิใช่ที่จะเป็นผู้ใหญ่ เป็นกำลังกาย กำลังสมอง ของชาติและพระศาสนาในวันหน้า ทำไมเราไม่รีบให้ความรู้แก่เด็ก เสียในวันนี้ เพื่อที่จะได้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีในวันหน้าเล่า? หรือเราเห็นว่า การศึกษาไม่สำคัญกว่า ความจริงข้าพเจ้าก็ไม่ค่อยเห็นพระใช้พัดยศ นั้นเท่าใดเลย บางรูปไม่เคยได้มีโอกาสใช้พัดของตนเลยก็มี เพราะ พัดยศจะใช้เฉพาะในงานพระราชพิธีเท่านั้น พัดก็เลยไม่มีความหมาย อะไร ไม่คุ้มกับเงินที่เสียไปในการสร้างพัดเลย แถมพระบางรูปที่ยก ตนว่าเคร่ง เงินทองฉันไม่จับ แต่ฉันรับพัดยศที่พร้าวไปด้วยดินเงิน ดินทอง ยิ่งกว่านั้น พระราชาคณะชั้นที่เรียกว่า สุพรรณบัฏ ยังมีจารึก ชื่ออยู่ในแผ่นเงิน (ที่เรียกว่า) แผ่นทอง (สุพรรณบัฏ) อีก และ

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ท่านก็ยอมรับ ข้าพเจ้าคิดว่า ถ้าจะเคร่งก็เคร่งกันเสียให้จริงๆ เกิดดีเหมือนกัน อย่าเป็นอยู่โดยการยังประชาชนให้พิศวงเลย อย่างนี้เป็น การหลอกลวงประชาชนชัดๆ หรือจะอ้างว่าขัดพระบรมราชโองการไม่ได้ นี่ยิ่งซ้ำร้ายใหญ่ เพราะแสดงว่าพระได้ตกอยู่ใต้ อิทธิพลการเมืองจริงๆ อย่างกระตักตัวไม่ได้ทีเดียว ถ้าเป็นเช่นนั้น หากกษัตริย์มีพระบรมราชโองการให้พระห่มจีวรสีแดงหรือสีดำแล้ว พระมิต้องพลอยห่มผ้าสีนั้นๆ ตามไปด้วยหรือ? หรือท่านจะอ้างว่า พระพุทธรูปองค์ได้ทรงอนุญาตให้พระต้องคล้อยตามพระมหากษัตริย์ ได้ดังบาลีว่า “อนุชานามิ ภิกขเว ราชนัน อนุวตติตุ” ซึ่งแปลว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราตถาคตอนุญาตให้ภิกษุอนุวัตตามพระราชาทั้งหลายได้” ความจริงพระพุทธรูปองค์มีพระประสงค์ที่จะให้พระอนุวัตตามบ้านเมืองได้เฉพาะเรื่องที่ประกอบด้วยธรรมเท่านั้น ไม่ใช่ทุกเรื่องไป เพราะถ้าขึ้นอนุญาตทุกเรื่องไปละก็ ถ้าพระเจ้าแผ่นดินมีพระบรมราชโองการให้พระมีเมียได้ มิยุ่งกันใหญ่หรือ? หรือจะยังคล้อยตามอยู่?

อนึ่งในการที่จะแต่งตั้งพระรูปใดดำรงสมณศักดิ์ชั้นใดนั้น พระเถรานุเถระผู้มีหน้าที่พิจารณาความดีความชอบจะต้องมาประชุมพิจารณากันอย่างเคร่งเครียด เมื่อเห็นสมควรว่าพระรูปใดควรได้รับสมณศักดิ์ชั้นใดแล้วยังจะต้องมาเสียเวลาคิดประติษฐ์ข้อกันอีก เพื่อให้เข้ากัน เวลาเป็นของมีค่ายิ่ง โดยเฉพาะเวลาของพระผู้ใหญ่ ควรเป็นเวลาทำงานเพื่อประชาชนทุกนาที่ทีเดียว เราต้องเสียเวลาอันมีค่านั้นมาคิดในเรื่องที่ไม่มีความหมายเลยสำหรับพระศาสนา เสียมากต่อมากแล้ว ท่านน่าจะเอาเวลาเหล่านั้นมาคิดสร้างความ

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

เจริญรุ่งเรืองให้แก่พระศาสนามากกว่า ว่าเราควรจะปรับปรุงแก้ไข การศึกษาอย่างไร พระไทยจึงจะมีสมรรถภาพเทียมทันนักบวชใน ศาสนาอื่นเขาบ้าง? ทำอย่างไรเราจึงจะประกาศคำสอนขององค์ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้เข้าสู่จิตใจของประชาชนชาวโลกได้? เราน่าจะคิดกันในเรื่องนี้มากกว่าคิดในเรื่องยศศักดิ์ ซึ่งไม่ใช่ทางที่ จะนำพระศาสนาไปสู่ความเจริญวัฒนาสถาพรเลย

เวลานี้ในเมืองไทยเราได้อนุวัตตามการปกครองของบ้านเมือง เรามีสังฆสภา มีสมาชิกสังฆสภา มีสังฆมนตรี ฯลฯ ดูท่าก็จะดี เหมือนกัน แต่แล้วก็ไม่เห็นได้ความอะไร ทั้งนี้เพราะเรายังทำกันไม่ จริงจัง ทำเล่นๆมากกว่า ปีหนึ่งๆมีประชุมสังฆสภากันบ้างหรือ เปล่า? บางปีไม่มีเลย บางปีมี แต่เพื่อตั้งประธานและรองประธาน สังฆสภาเท่านั้น แล้วก็ไม่มีอะไรเกิดขึ้น เหตุที่เราทำไม่ได้ผล เช่นนี้ ข้าพเจ้าคิดว่าในวงการคณะสงฆ์ไทยเรายังใช้ “ระบบผูกขาด” อยู่ คือใครเป็นอะไรก็เป็นกันตลอดชีวิต ไม่มีการสับคายนาตัวเอง เหตุที่เป็นเช่นนี้ข้าพเจ้าคิดว่าเป็นผลสะท้อนมาจากระบบศักดินานั่นเอง ซึ่งปรากฏรูปออกมาโดยที่ไม่รู้สึกตัวเลย เป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่ง ของจิตใต้สำนึก

ผู้ใหญ่ในเมืองไทยเรายังไม่มีใจกว้างพอที่จะรับฟังความคิดเห็น ของเด็ก เราทอดเด็กไว้มากจนเกินไป ไม่ยอมให้ใจหวั่นไหวเลย พระ หนุ่มๆที่สมองดีต่างก็หมดกำลังใจไปตามๆกัน ในที่สุดก็หนีหมด เพราะไม่ทราบว่าจะอยู่ไปทำไมกัน เราไม่ต้องการใช้คนดี ขอบคน ประจบสอพลอเสียมากกว่า แล้วผลร้ายก็ตกแก่พระศาสนา เราหา คนดีมีวิชาความรู้สูงๆมาใช้ไม่ได้ เราไม่รู้จักเลี้ยงคนดีไว้ใช้ เอา

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

แต่อำนาจและอารมณ์จนเกินไป เหมือนกับเราผลิตของออกมาแล้ว ไม่รู้จักใช้ของและรักษาของนั้นๆ ในที่สุดก็ไม่ได้ประโยชน์อะไร เสียเวลาเปล่า คนอื่นเขาเอาไปใช้หมด เราควรจะเปิดโอกาสให้เด็กๆ ได้แสดงความคิดเห็นบ้าง ให้เขาได้แสดงความสามารถของเขาบ้าง พระผู้ใหญ่ควรบำเพ็ญตนเป็นพระที่เลี้ยงที่คอยประคับประคองบ้าง เท่านั้น ไม่ใช่เลี้ยงกันอย่างกับเด็กอยู่ในเบาะเสียเรื่อยไป

บัดนี้ศาสนายุคาก็ล่วงมาถึง ๒๕๐๐ ปี เราถือว่าเป็นอุดมมงคลอันสูงยิ่ง ข้าพเจ้าคิดว่าเราควรจะได้พิจารณาสังคายนาการพระศาสนาในเมืองไทยเสียใหม่ให้บริสุทธิ์ยิ่งขึ้น นึกว่าถวายเป็นพุทธบูชา ดีกว่าการสร้างโบสถ์วิหารศาลาการเปรียญเสียอีก ถ้าเราไม่รีบเร่งสังคายนา กันเสียแต่บัดนี้แล้ว ต่อไปพระศาสนาก็จะเศร้าหมองยิ่งขึ้นจนกลายเป็นอัมพาตยากที่จะแก้ไขเป็นแน่ เรามาเสียสละกันเถิด มาเลิกล้มระบบศักดินาในพระพุทธศาสนาเสียที จงช่วยกันพยายามแยกพระศาสนาให้ออกจากการเมืองเสียเถิด อย่าให้นักการเมืองฉวยโอกาสเอาศาสนาบังหน้าหาเสียงกันเลย จะทำให้พระศาสนาพลอยมีมลทินไปด้วย เพราะการเมืองเป็นสิ่งที่ไม่บริสุทธิ์นัก เต็มไปด้วยกลบ้ายร้อยแปด ในอันที่จะเอาชัยชนะกัน ถ้ายาเดียว ถ้าเราขึ้นเอาพระศาสนาไปเกลือกกลั้วกับการเมืองก็จะทำให้พระศาสนาเปราะเปื้อนไปด้วยมลทินต่างๆ แต่การที่จะแยกตัวให้ออกจากการเมืองได้อย่างเด็ดขาดนั้น จะต้องเลิกล้มระบบศักดินา ในวงการคณะสงฆ์อย่างเด็ดขาด มิฉะนั้นแล้วไม่มีหวังที่จะแยกการเมืองกับศาสนาได้อย่างแน่นอน ขณะนี้ทางโลกเขาก็เลิกบรรดาศักดิ์กันแล้ว พระซึ่งเป็นผู้นำประชาชน เป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็น

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

นักเสียสละ ทำงานเพื่อประชาชนยังจะติดอยู่ในยศศักดิ์อิฐฐานอีกหรือ? ที่เป็นมาแล้วก็ควรพอกันแค่นี้เถิด หรือถ้าจะเลิกได้แบบมรวาสเขาก็จะดี ที่ยังไม่ได้รับก้อย่าชวนชวายเป็นหรือยอมรับสมณศักดิ์ต่อไปอีกเลย จงมาทำงานเพื่องาน ทำงานเพื่อปฏิรูปสังคมให้เป็นสังคมที่ดี ที่เต็มไปด้วยคุณธรรมดีกว่า ดีกว่าที่จะทำงานเพื่อยศศักดิ์ซึ่งไม่สมกับสมณวิสัยเลย ถ้าพระทำงานเพื่องาน ทำงานเพื่อประชาชน ไม่เป็นของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแล้ว จะได้รับความเคารพนับถือจากประชาชนและชาวโลกได้อย่างแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ดีกว่าไปเที่ยวสอนให้เขาเป็นนักเสียสละ แต่ตัวเองก็ยังโลภ ยังเห็นแก่ตัว สอนให้เขาสามัคคีกัน แต่ตัวเองยังแตกแยกกันเป็นฝักฝ่าย สอนไม่ให้แบ่งชั้นวรรณะ แต่ตัวเองชอบเอายศศักดิ์ซึ่งเป็นของชาวบ้านเข้าไว้จนเต็มตัว จงทำตัวให้เป็นตัวอย่างที่ดีของประชาชนเถิด อย่าเอาคติแบบ “แม่ปู ลูกปู” อยู่เลย ถ้าจะสอนให้เขาเดินให้ตรงทางพระซึ่งเป็นผู้นำผู้สอนเขา ก็ควรเดินให้ตรงทาง ให้ถูกร่องรอยเสียก่อน มิฉะนั้นการสั่งสอนก็ไม่เกิดประโยชน์อะไร

เท่าที่ข้าพเจ้าเขียนมาอย่างยืดยาวนี้ก็เพราะเป็นห่วงพระพุทธศาสนาว่าจะเศร้าหมองและถึงซึ่งหายนะเร็วนักเท่านั้น ข้าพเจ้าอยากเห็นพระพุทธศาสนาบริสุทธิ์ผุดผ่องตลอดไป อยากเห็นพระซึ่งเป็นศาสนทายาทได้บำเพ็ญหน้าที่ของตนอย่างเต็มภาคภูมิ เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับที่ประชาชนจะได้ยึดเป็นแบบอย่างต่อไป.

พระศาสนากับการเมือง “ประชาชน”

ปัญหาในคำว่าศักดิ์นาได้เป็นที่ถกเถียงกันในความหมายแห่งความเข้าใจ โดยเหตุที่นำเอาคำนี้มาใช้แก่บุคคลที่เบ่งหรือมีอิทธิพลเหนือกว่า แท้จริงคำว่า ศักดินา ไม่ได้มีความหมายไปในทำนองนั้น แต่หมายถึงกฎเกณฑ์ที่ท่านบังคับใช้ในการปรับโทษตามกฎหมายเก่าซึ่งได้ยกเลิกไปนานแล้ว คงทิ้งไว้แต่ในทางประวัติศาสตร์เท่านั้น ถ้าไม่ได้ศึกษาไปในทางที่โหดโผนก็จะไม่มีข้อคิดดังกล่าวข้างต้น แต่ก็น่าสนใจที่ความรู้สึกนึกคิดในทำนองเดียวกันนั้น ได้เข้ามาอยู่ในวงการสงฆ์ ดังจะเห็นได้จากหนังสือ พุทธจักร แห่งมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ เล่ม ๙ เล่ม ๑๐ พ.ศ.

ตีพิมพ์ใน “พุทธจักร” ปีที่ ๑๒, เล่ม ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๑

๒๕๐๐ ในบทความเรื่อง “ควรแยกพระศาสนาจากการเมืองหรือไม่” โดย “กนกพร”

บทความดังกล่าวข้างต้นมีใจความว่า การเมืองเข้ามาแทรกแซงพระพุทธรูปศาสนา ทำให้พระพุทธรูปศาสนาวិปริตผันแปรมานานแล้ว ปรากฏว่าพระพุทธรูปศาสนาได้ตกเป็นเครื่องมือของนักปกครอง นักการเมืองเสมอมา แลพระก็ตกเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองมานานแล้วโดยไม่รู้สีกตัว ตั้งแต่ยังไม่มีพรรคการเมือง ประมุขของประเทศสมัยนั้นบางองค์ได้อาศัยพระศาสนาเป็นเครื่องมือแสวงอำนาจแลใช้กาสาวพัสดร์เช่น พระเจ้าทรงธรรม เจ้าพระฝาง เป็นต้น แลในที่สุดได้ใช้ศศักดิ์มาให้แก่พระ ทำให้พระไม่เป็นอิสระ ต้องคอยปฏิบัติตามนโยบายการเมืองเสมอ ความหลายประการควรอ่านบทความนั้นให้ละเอียด จะเห็นความเจตนาของผู้เขียนนั้นเป็นไปในทางใด

เราอาจกล่าวได้ว่าวิชาการเมือง การทูตในประเทศไทยนั้น ชาวไทยเริ่มสนใจกันบ้างในรัชกาลที่ ๔ ตกถึงรัชกาลที่ ๕ จึงได้มีการทูตการเมืองในทางราชการ ส่วนชาวบ้านยังสนใจกันน้อย แต่ท่านผู้เขียนมีความรู้การเมืองมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา เราอาจกล่าวได้ว่า การปกครองในครั้งกระโน้นจำกัดอยู่ตามกฎหมายแลจารีตประเพณีของประเทศ และก็ยังไม่ถ่ายแบบแลความรู้ของต่างประเทศเข้ามาโดยสม่าเสมอ แต่ก็อาจเป็นบ้างในบางครั้ง ที่นำเอาแนวกฎหมายของประเทศที่ใกล้เคียงกันมาใช้ อย่างเดียวกับที่นำเอาพุทธรูปศาสนาจากลังกาหรืออินเดียเข้ามาเป็นศาสนาของตน หรือนำเอาลัทธิพราหมณ์เข้ามา ก็เลยเอาลัทธิอันเกี่ยวเนื่องเข้ามาด้วย

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

เมื่อยังไม่มีระบอบการเมืองดังปัจจุบันนี้ จะมีสมาชิกการเมืองได้อย่างไร การปกครองสืบเนื่องมาจากรากเหง้าเดิมอันเป็นลักษณะธรรมชาติ ซึ่งประชาชนยินยอมมอบอำนาจให้หัวหน้าเป็นผู้ปกครอง ซึ่งเรียกว่า สัญญาประชาคม (Social Contract) เรียกอย่างไทยก็ว่าเป็นการปกครองแบบพ่อเมือง เป็นการปกครองอาศัยผู้มีอำนาจจุ่มครองป้องกันมิให้พวกเดียวกันเองหรือศัตรูภายนอกมาราวี เพราะประชาชนเมื่ออยู่โดยไม่มีอำนาจคอยบังคับ หรือไม่มีผู้ป้องกันให้ ย่อมตกอยู่ในสถานะอันน่าสะพรึงกลัว ผู้มีกำลังมากข่มเหงตะเฆะร้ายผู้อ่อนแอกว่า จึงแสวงหาผู้มีอำนาจอันยิ่งใหญ่ไว้คุ้มครอง ทั้งนี้เป็นบ่อเกิดการปกครองแบบพระมหากษัตริย์หรือราชาธิปไตย เมื่อพระมหากษัตริย์ทรงพระราชอำนาจหรือราชานุภาพเห็นปานนี้ ใครจะต้องไปอาศัยศาสนาเป็นเครื่องสนับสนุนราชบัลลังก์ ส่วนความประเพณีที่ไม่สมควรของประมุขของประเทศบางพระองค์ก็อาจจะมิบัง แต่ก็เป็นส่วนพระองค์ของประมุขนั้น จะถือเป็นเหตุการณ์ทั่วไปไม่ได้ เพราะบุคคลย่อมมีดีมีชั่วเป็นธรรมดาไม่ว่าในสมัยใด แม้ในพุทธสมัยก็เคยมี เช่น พระเทวทัต ส่วนพฤติการณ์อันควรถือว่าเป็นเหตุการณ์ทั่วไปนั้น ก็ปรากฏว่าพระพุทธศาสนาได้เข้ามาสู่ประเทศนี้ โดยความอุปถัมภ์ของพระมหากษัตริย์ และทรงทะนุบำรุงให้รุ่งเรือง มีการสังคายนาพระไตรปิฎกสร้างวัดวาอาราม สร้างปูชนียสถาน จัดให้มีการศึกษาพระปริยัติธรรม ส่วนนี้ทำไม่ยากขึ้นกล่าว กลับไปพูดถึงการตั้งยศศักดิ์ว่าเป็นการแทรกแซงทำให้พระอยู่ใต้อิทธิพล ท่านก็รู้อยู่แล้วว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เกี่ยวกับจิตใจ แสดงให้เห็นว่าเมื่อจิต

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ของเราดีแล้ว ก็จะไม่มียะไรมาครอบงำเราได้ จะป่วยกล่าวไปโยถึง การเมืองจะเข้ามาแทรกแซง ตามพระพุทธรูปภาวนิดว่า มโนปุพพกุมา ฐมา ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มโนเสฏฐา มีใจเป็นใหญ่ มโนมา สำเร็จแล้วด้วยใจ ถ้าบุคคลมีใจดีแล้ว พุทธก็ตาม ทำ ก็ตาม สุขย่อมตามบุคคลนั้นไปดุจเงาตามตนฉะนั้น ใจหรือจิต โดยความก็อย่างเดียวกัน ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า อาณาจักรจะครอบงำ พุทธจักรไม่ได้ ในเมื่อจิตของบุคคลดีอยู่ เพราะฉะนั้น พระมหากษัตริย์จะบังคับจิตใจของบุคคลผู้บรรลแล้วซึ่งอมตธรรม ด้วยการ ให้ ยศศักดิ์หาได้ไม่

ก่อนที่จะถึงความสำคัญอันเกี่ยวแก่การให้ยศศักดิ์แก่พระสงฆ์ ผู้เขียนบทความนี้ได้กล่าวเตือนเสียก่อนว่า พระมหากษัตริย์จำเป็นต้อง พึ่งกำลังอำนาจข้าราชการทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนอย่างมาก จึงได้ ให้ยศศักดิ์เป็นการจูงใจให้เกิดความภักดี ผู้เขียนมีความรู้เพียงเท่านั้น ส่วนเกียรติคุณของยศศักดิ์อันแท้จริงยังหาไม่รู้ ที่แท้เกียรติคุณอันนี้ ก็สืบเนื่องมาแต่ธรรมชาตินั่นเอง สมเด็จพระบรมศาสดาได้ทรงตรัส แก่ภิกษุว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราตถาคตอนุญาตให้ภิกษุอนุวัต ตามพระราชาทั้งหลายได้” เราต้องแปลความหมายนี้ในทางที่เป็น คุณ ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า ไม่มีใครจะบังคับใจพระสงฆ์ผู้บรรลแล้ว ซึ่งอมตธรรม ฉะนั้นการที่พระมหากษัตริย์ได้พระราชทานสมณศักดิ์ แลพัดยศแก่พระสงฆ์จะไปจูงใจอะไรท่านได้ การพระราชทานเช่นนั้นจึงเป็นการเชิดชูเกียรติคุณของพระ หรือนัยหนึ่งเป็นเครื่องหมาย ให้รู้ว่าใครเป็นใคร ดุจเอาเครื่องหมายไปติดไว้ที่สิ่งของ ให้เห็นว่า สีแดงนั้นอะไร สีขาวนั้นอะไร สีดำนั้นอะไร เป็นเครื่องหมาย

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

หรือภาษาของมนุษย์ที่จะบอกกันให้รู้ว่า อะไรเป็นอะไร

อึ้ง ไม่มีทางจะทราบได้ว่า ภิกษุองค์ใดได้บรรลุธรรมเพียงใด นอกจากภิกษุนั้นจะรู้ได้เอง เมื่อเป็นดังนี้ การพระราชทานสมณศักดิ์แลพัดยศเพื่อเชิดชูเกียรติคุณ ย่อมเป็นคุณต่อภิกษุผู้ยังไม่บรรลุธรรมให้ได้รับความส่งเสริมทางใจให้พยายามยิ่งขึ้น พระมหากษัตริย์เป็นองค์ศาสนูปถัมภก ย่อมมีพระราชภาระที่จะทำนุบำรุงให้พระสงฆ์ประพฤติปฏิบัติในทางดี การกระทำเช่นนี้มีแต่คุณ ไม่มีโทษ พระภิกษุผู้ไม่ปฏิบัติธรรมแม้จะอยู่ในกาสาพัสตร์ก็ไม่เป็นสงฆ์ โดยเหตุนี้ถ้ามีอะไรอาจป้องกันมิให้ภิกษุทำชั่ว สิ่งนั้นจึงอยู่ในหน้าที่ที่ต้องทำ ส่วนภิกษุที่เคร่งครัดในธรรมก็อย่าไปกังวลห่วงใยไปเลย ว่าท่านจะหลงใหลยศศักดิ์จนลืมตัว ไม่มีอะไรจะบังคับใจท่านได้เลย ดูตัวอย่างสมเด็จพระวันรัต วัดป่าแก้ว ผู้ซึ่งเข้าไปทูลขอพระราชทานอภัยโทษแก่แม่ทัพนายกองที่จะต้องรับพระราชอาญา สมเด็จพระนเรศวรทรงยกโทษให้ แต่ต้องให้ไปทำสงครามแก้ตัว เมื่อท่านเจ้าพระคุณได้ฟังดังนั้น ก็ทูลบอกปิดไม่ขอเกี่ยวข้องกับแก้การเมือง เพราะไม่ใช่กิจของสงฆ์ รัฐบาลกลับทันที เพื่อมิต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับพัวพัน ในเรื่องนี้จะเห็นว่า แม้แต่พระมหากษัตริย์ผู้ทรงพระบรมเดชานุภาพถึงปานนั้น ท่านก็ได้โอนอ่อน แต่เหตุฉะฉานในปัจจุบัน พระสงฆ์จึงไปเกี่ยวข้องกับเจรจากับสถานทูตต่างประเทศผู้มีหน้าที่เจรจากิจการบ้านเมืองอันเกี่ยวแก่การได้เปรียบเสียเปรียบ แม้จะเป็นเพียงแสดงสันถวไมตรีก็ดี ก็ชอบที่จะขอให้กระทรวงการต่างประเทศติดต่อ ดังนั้นจะไม่เรียกว่าพระสงฆ์ได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับแก้การเมืองเสียเองดอกหรือ หรืออย่างน้อยก็อาจเป็นการไม่ปล่อยาง

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

หรือยังข้องอยู่ ติดอยู่ในโลกธรรม

ผู้เขียนกล่าวว่า โลกเขาได้เลิกบรรดาศักดิ์กันแล้วก็หาจริงไม่ ประเทศอังกฤษซึ่งยังสงวนชนบประเพณีอยู่เขาก็ยังมีบรรดาศักดิ์ แต่ว่าถ้าใครไม่ต้องการ เขาก็ไม่ให้ แต่ที่ได้ไปแล้วจะขอคืนนั้น ไม่มี ส่วนทางสงฆ์ฝ่ายคริสตังเขาก็มีอิสริยยศสูงต่ำลำดับตำแหน่ง หน้าที่กันอยู่ ผู้เขียนตำหนิคำที่เรียกว่า “พระภิกษุพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” ถึงกลับออกอุทานว่า นี่หมายความว่าอย่างไรกัน กับตำหนิคำที่พระผู้ใหญ่ซึ่งเป็นพระอาจารย์ในหลวงเรียกตัวเอง “อาตมภาพ” แลใช้คำแทนพระองค์ว่า “มหาบพิตร” แลใช้คำว่า “ขอถวายพระพร” ว่านี่อย่างไรกัน คำกล่าวตำหนิดังว่ามานี้ไม่มีเหตุผล เมื่อพระองค์เป็นพระมหากษัตริย์จะให้ใช้คำอื่นใดเล่า เราจำเป็นจะต้องใช้ตามชนบประเพณีของไทย แลคำเหล่านั้นก็แปลได้ความตามธรรมดา แต่เป็นราชาศัพท์ตามหลักวิชาการของภาษาไทยเท่านั้น

ผู้เขียนได้กล่าวถึงยศบรรดาศักดิ์ทั้งฝ่ายทหารตำรวจ แลพลเรือนว่าเข้ามาแทรกพระศาสนา คือเวลาบวชก็เอายศศักดิ์มาใช้ ต่อนาม ทำนองว่าจะมีพระที่เป็นทหารตำรวจมากอยบปฏิวัติรัฐประหาร ซึ่งเป็นข้อความที่หาสาระอันใดมิได้ แลยกย่องศาสนา คริสตัง แต่แท้จริงศาสนาคริสตังกับฝ่ายอาณาจักรนั้นได้เคยแทรกแซงกัน ถึงกับรบราฆ่าฟันกันทีเดียว พระเจ้าเฟรดเดอริกที่ ๒ แห่งจักรวรรดิโรมันได้เข้าต่อสู้กับสันตปาปา เพื่อเข้าเป็นประมุขแห่งคริสตจักร อ้างพระองค์ว่าเป็นผู้แทนพระเจ้าในพื้นปฐพี ดังนี้ ผู้เขียนจะว่าอย่างไร

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

เมื่อได้ลำดับความของผู้เขียนแล้ว จะได้ความติดต่อกันดังนี้ พระมหากษัตริย์แต่ปางก่อนได้ใช้ศาสนาเป็นทางแสงอำนาจ และต่อมาก็พยายามให้ยศศักดิ์ เพื่อบังคับจิตใจพระให้อยู่ในอำนาจ หรือในนโยบาย ตลอดจนพระอาจารย์ได้ใช้ถ้อยคำต่อพระมหากษัตริย์ในเวลาทรงผนวช โดยไม่ชอบไม่ควรตามความคิดเห็นของผู้เขียน ทั้งนี้เมื่อได้ประมวลความแล้ว แสดงให้เห็นว่าขาดความเคารพต่อองค์พระมหากษัตริย์ แลประมุขแห่งสงฆ์อยู่ไม่น้อย อนึ่งเราจับความสำคัญได้อีกตอนหนึ่งว่า ผู้เขียนไม่พอใจว่าพระไม่มีอิสระที่จะเดินทางเข้าไปในประเทศคอมมิวนิสต์ โดยจะถูกหมายหัวว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ผู้เขียนได้ระลึกบ้างหรือเปล่าว่า พระทางศาสนาคริสต์ได้ถูกคอมมิวนิสต์จับขังไว้มากต่อมาก เป็นภาระของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาต้องเข้าเกี่ยวข้องกับคัดค้านช่วยเหลือเพื่อความปลอดภัย ฉะนั้นตามธรรมดา รัฐใด ๆ ก็ต้องมีนโยบายที่จะคุ้มครองคนของตน พระนั้นถ้าถูกป้อนหัวให้เป็นคอมมิวนิสต์ได้แล้วย่อมเป็นอันตราย เรื่องนี้จึงทำให้สะกิดใจเป็นอันมากกว่า น่าจะได้คิดถึงวิธีการปราบปรามคอมมิวนิสต์ที่เขาทำกันอยู่ทางสหรัฐอเมริกา มีว่าอย่าให้คอมมิวนิสต์เข้าไปอยู่ในวัด แลในสถานที่ที่ชุมนุมเกี่ยวข้องกับ (Don't Let Communists Infiltrate Into Our Schools, Churches And Moulders of Public Opinion, The Press, Radio And Screen) อย่าให้คอมมิวนิสต์หลอกลวงหรือดบตาได้ด้วยการเผยแพร่แสดงให้เห็นเป็นอย่างหนึ่ง แต่แท้จริงเป็นอันตรายต่อทางดำเนินชีวิตของชาวอเมริกัน (Don't Be Hoodwinked By Communist Propaganda That Says One Thing

But Means Destruction of The American Way of Life.)

เราควรจะช่วยกันระวังพระสงฆ์มิให้ประพฤติออกนอกทางพระธรรมวินัย เช่น พระสงฆ์แทงลอดเตอรั พระสงฆ์ทำนายไขกลาง พระสงฆ์เที่ยวตุมหฺรสป พระสงฆ์ฝากเงินออมสิน พระสงฆ์เที่ยวซื้ออาหารฉันตามร้านอาหารอย่างฆราวาส พระสงฆ์ออกความเห็นอวดดีบอวดดีไม่ต้องด้วยกาลามสูตร ดีกว่าที่จะไปกล่าวว่ พระมหากษัตริย์พระราชทานพัตยศและสมณศักดิ์ ทำให้พระศาสนาเสื่อมโทรม

เพราะเหตุว่ ผู้จัดทำหนังสือพุทธจักรได้ให้ข้อคิดไว้ว่ บทความเรื่องนี้ได้เคยตีพิมพ์ใน น.ส.พ. มาแล้ว ผู้จัดทำเห็นว่าข้อคิดที่ดีจะเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจในพระพุทธศาสนา เราจึงได้ให้ข้อคิดดังกล่าวแล้ว และยังเห็นว่า ทางการคณะสงฆ์และทางการฝ่ายวัฒนธรรม ควรจะพิจารณาในบทความนั้นด้วย.

อันเนื่องมาจาก ควรแยกพระศาสนาจากการเมืองหรือไม่?

ข้าพเจ้าได้อ่านบทความเรื่อง “พระศาสนากับการเมือง” ซึ่งผู้ใช้นามปากกาว่า “ประชาชน” ได้เขียนลงในหนังสือพิมพ์ประชา-ธิปไตย ฉบับประจำวันที่ ๒๑ - ๒๒ - ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๑ วิจารณ์บทความเรื่อง “ควรแยกพระศาสนากับการเมืองหรือไม่” ซึ่งลงในนิตยสาร “พุทธจักร” เล่ม ๙ - ๑๐ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๐๑ แล้วพอจะจับความได้ว่า ท่านผู้ใช้นามปากกาว่า “ประชาชน” มีความเห็นว่าเรื่องสมณศักดิ์นั้นเป็นสิ่งที่ตั้งามควรส่งเสริมให้มีต่อไป เพราะยศศักดิ์ไม่ได้ทำให้เสียหายอะไร มีแต่คุณไม่เห็นมีโทษตรงไหน และการที่พระมหากษัตริย์จะไปบังคับจิตใจของบุคคลผู้บรรลแล้ว

ตีพิมพ์ใน “พุทธจักร” ปีที่ ๑๖, เล่มที่ ๔ เมษายน ๒๕๐๑

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

ซึ่งอมตธรรมด้วยการให้ศัศกัณฐ์นั้นหาได้ไม่

เมื่อข้าพเจ้าอ่านบทความเรื่องนี้แล้วรู้สึกงงไป ทึ่งนั่นเพราะไม่ทราบว่ามีผู้ใช้นามปากกา “ประชาชน” เอาอะไรมาเป็นหลักว่าพระท่านได้บรรลุอมตธรรมแล้ว รู้สึกออกจะบรรลุกันได้ง่ายๆเหลือเกิน เพียงแต่เอาผ้าเหลืองมาคลุมกายเท่านั้นจะเป็นพระอรหันต์ไปได้อย่างไร ท่านผู้เขียนและประชาชนอีกมากหลายที่มองพระในแบบเล็งผลเลิศจนเกินไป ถึงกับเข้าใจว่าท่านเป็นผู้ได้รับอมตธรรมเสียหมด ฉะนั้นเมื่อมีอะไรเกิดเสียหายขึ้นในวงการคณะสงฆ์แม้แต่น้อย ก็เลยตีโพยตีพายไปใหญ่โต เพราะคิดเอาเองว่าพระไม่น่าจะทำอย่างโน้นอย่างนี้ ถ้าเพียงแต่เอาผ้าเหลืองคลุมกายแล้วจะกลายเป็นพระอรหันต์ไปเสียก็ ปานนี้เมืองไทยมีพระอรหันต์เป็นดอกเห็ดจนกระทั่งเดินหลักกันไม่หวาดไหวแล้วละ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าชายจิ๋ว ทำจิ๋วที่เสาชิงช้า คงกลายเป็นพระอรหันต์ไปหมดแล้วที่ข้าพเจ้าพูดไปเช่นนี้มีโชตหมิ่นพระ แต่ข้าพเจ้าพูดความจริง เพราะผู้ที่เข้ามาเป็นสมาชิกสังฆมณฑลนั้น เป็นที่ทราบอยู่แล้วว่ามาจากฐานะ อาชีพ และตระกูลต่างกัน แต่เพราะเหตุที่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ยินดีต้อนรับบุคคลทุกคนไม่ว่าจะมาจากชาติชั้น วรรณะใดๆทั้งสิ้น ขอแต่ให้มีคุณสมบัติตามพระวินัยกำหนดไว้แล้วเป็นใช้ได้ และเมื่อเข้ามาบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนาแล้วย่อมเป็นผู้เสมอกันโดยศีล มีสิกขาชีพเท่าเทียมกัน ไม่มีอะไรผิดแผกกันเลย เพราะคนเราเลือกที่เกิดกันไม่ได้ ต้องเป็นไปตามอำนาจของกรรม ถ้าเราเลือกเกิดได้เองแล้วไซ้ โลกนี้คงจะหาคนจนไม่ได้แน่ คงมีแต่ลูกเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินทั้งนั้น ที่พระพุทธเจ้าได้

ก่อตั้งคณะสงฆ์ขึ้นก็เพราะเหตุนี้ เพื่อให้เป็นที่หลอมจิตใจของแต่ละคนให้มารวมอยู่ในจุดเดียวกันนั่นคือ “สังฆธรรม” พระองค์ทรงมีพระประสงค์ที่จะขจัดปัญหาเกี่ยวกับการแบ่งชั้นวรรณะ ซึ่งระบาดอยู่ทั่วไปในอินเดียในสมัยนั้น เพราะการแบ่งชั้นวรรณะย่อมก่อให้เกิดการแตกแยก แม้จะมีคนมากแต่ถ้าขาดความสามัคคี เพราะการถือชั้นวรรณะแล้ว ก็ย่อมทำให้มีกำลังพลาลง ย่อมเป็นทางที่ศัตรูหรือปรปักษ์จะเอาชนะได้โดยง่าย เพราะฉะนั้นผู้ที่เข้ามาบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา จึงควรระลึกถึงคุณค่าความสำคัญตนเดิมๆ ให้สิ้น เพราะความหมายของ “คนดี” ในพระพุทธศาสนานั้น มิได้หมายความว่าต้องเป็นคนมีเงิน มียศศักดิ์สูง คนมีเงินมียศศักดิ์ อัครฐานแค่ไหนเพียงใดก็ตาม ถ้าไร้ “ธรรม” เป็นหลักประจำใจเสียแล้ว ก็หาชื่อว่าเป็น “คนดี” ในความหมายของพระพุทธศาสนาไม่ เพราะคนเราจะดีเพราะชาติ เพราะโคตร เพราะทรัพย์สินเงินทองก็หาไม่ แต่คนเราจะดีได้ต้องเพราะ “ธรรม” เพราะฉะนั้นในวงการพระพุทธศาสนาจึงไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะ ถือว่าทุกคนที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาแล้วมีสิทธิเท่าเทียมกัน โดยธรรม โดยวินัย ไม่ใช่โดยยศศักดิ์ โดยโคตร โดยตระกูล หรือโดยทรัพย์สินเงินทองใดๆทั้งสิ้น

เรื่องทำนองนี้ได้เคยเกิดมามากมาย ในประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนาที่ผู้เข้ามาบวชจะต้องทิ้งสัญญาเดิมให้หมด จะมาคิดว่าฉันเป็นเศรษฐี ฉันเป็นกษัตริย์มาก่อน แล้วเอาสัญญาหรือความสำคัญตนเดิมๆ มาใช้ในพระพุทธศาสนาไม่ได้ เพราะหลักของพระพุทธศาสนาเป็นหลักที่เป็นไปเพื่อความปล่อยวาง ไม่ใช่เพื่อ

ความยึดมั่น อย่างเช่นคราวหนึ่งพวกกษัตริย์และบรรดาเจ้าชายทั้งหลายแห่งศากยวงศ์ ได้เสด็จออกบวชตามพระพุทธเจ้า ซึ่งมีกษัตริย์ภักทียะ เจ้าชายอานนท์ เจ้าชายอนุรุทธ เจ้าชายภคเจ้าชายกิมพิละ เจ้าชายเทวทัต และพร้อมกันนั้นก็มิชว่างกลับออกบวชตามด้วยคนหนึ่ง เมื่อทั้งหมดได้ไปเฝ้าพระพุทธองค์พร้อมกันแล้ว บรรดากษัตริย์และเจ้าชายเหล่านั้นได้กราบทูลพระพุทธเจ้าให้ทรงทราบความมุ่งหมายของพวกตน แล้วทูลขอให้พระพุทธองค์ให้การอุปสมบทแก่ช่างกลับก คือ นายอุบาลีเสียก่อน เมื่อนายอุบาลีกลายเป็นพระอุบาลีแล้ว กษัตริย์และเจ้าชายเหล่านั้นก็ก้มลงกราบอดีตช่างกลับกของตนด้วยความเคารพและเต็มใจยิ่ง ต่อจากนั้นจึงได้อุปสมบทในอันดับต่อไป และอุปสมบทแล้ว ก็ได้เรียกกันว่า ภักทียราชา ภิกขุ หรือ อานันทราชกุมาร ภิกขุ ฯลฯ เลย ก็คงเรียกว่า ภิกขุโย และ อานนุโธ ธรรมดาเหมือนพระทั่วไป พระพุทธศาสนามีหลักการอย่างนี้ ไม่ใช่เพื่อความยึดมั่นในสัญญาเดิม ฉะนั้นการที่เข้ามาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา โดยหลบยศศักดิ์มรรวาสเข้ามาด้วยนั้นหาเป็นการถูกต้องไม่ แม้ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญจะได้ระบุไว้ว่า “ภายในบังคับแห่งบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญนี้ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย ฐานันดรศักดิ์โดยกำเนิด (เช่นเป็น หม่อมเจ้า พระองค์เจ้า ฯลฯ ซึ่งเป็นเจ้านายในพระบรมราชจักรีวงศ์) กิติ โดยแต่งตั้ง (เช่นเป็น ขุน หลวง พระยา หรือนายร้อย นายพัน นายพล จอมพล ฯลฯ) กิติ หรือโดยการอื่นใด (ขอให้ดูกฎมนเฑียรบาล) กิติ ไม่กระทำให้เกิดเอกสิทธิ์อย่างไรเลย” (รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๔) นั้นเป็นเรื่องของนิติบัญญัติ

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

แต่โดยพหุัตินัยเล่าใครจะรับรองว่าฐานันดรศักดิ์ ไม่ว่าจะโดยกำเนิด หรือโดยแต่งตั้งก็ตามจะไม่ก่อให้เกิดสิทธิใดๆ แม้ในประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นแบบฉบับของประชาธิปไตยเอง โดยนิตินัยก็ถือว่าประชาชนในประเทศทุกคนไม่ว่าจะผิวขาวหรือผิวดำ ต่างก็มีสิทธิเท่าเทียมกันตามกฎหมายทุกคน แม้แต่พวกนิโกรก็ได้รับสิทธิเท่าเทียมกัน แต่โดยพหุัตินัยเป็นอย่างไบบ้าง เราคงทราบกันดีอยู่แล้ว คนผิวขาวส่วนมากยังรังเกียจคนต่างผิวอยู่ เช่น ได้เคยมีข่าวว่าคนผิวขาวไม่ยอมให้เด็กนิโกรเข้าเรียนร่วมกับพวกตน นิตินัยกับพหุัตินัยมิใช่จะเดินมาบรรจบกันเสมอไป บางทีก็เดินขนานกันไปจนที่จะไม่มีทางจะบรรจบกันได้เลย ฐานันดรศักดิ์หรือสมณศักดิ์ก็ย่อมจะมีผลเช่นเดียวกัน

ที่ข้าพเจ้าอยากให้เลิกสมณศักดิ์นั้น มีเหตุผลหลายประการด้วยกัน ผู้ใช้นามปากกาว่า “ประชาชน” เข้าใจว่าข้าพเจ้าไม่ได้มองเห็นความดีของกษัตริย์เลย ทั้งๆที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก และการที่พระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองมาจนทุกวันนี้ ใครเล่าจะปฏิเสธว่ามีใช้เพราะพระบารมีของพระมหากษัตริย์ ข้าพเจ้าไม่เถียงในเรื่องนั้น พระมหากษัตริย์ได้ทรงมีบทบาทในการสร้างสรรค์พระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก อย่างเช่นพระเจ้าอโศกมหาราชเป็นต้น แม้แต่ในสมัยพุทธกาลเอง พระมหากษัตริย์ก็ได้ทรงมีบทบาทในการจรรโลงพระพุทธศาสนาอยู่มาก มิใช่ว่าพระมหากษัตริย์ไม่มีส่วนดีเสียเลย แต่ที่ข้าพเจ้าหมายถึงนั้นเฉพาะเรื่อง “สมณศักดิ์” เท่านั้น ว่าเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมอย่างยิ่ง ซึ่งท่าน “ประชาชน” ได้อ้างว่าพระพุทธเจ้าได้ทรงอนุญาตให้พระภิกษุสงฆ์อนุวัตตามพระราช

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

ทั้งหลายได้ โดยอ้างพระดำรัสว่า “อนุชานามิ ภิกขเว ราชนัน อนุตตติตุ” ซึ่งแปลว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราตถาคตอนุญาตให้สงฆ์อนุวัตตามพระราชาทรงทั้งหลาย” ท่านผู้ใช้นามว่า “ประชาชน” ควรจะได้สำเหนียกให้ดีเสียก่อนว่าพระพุทธดำรัสข้อนี้เกิดมาจากสมมุติฐานไหน ไม่ใช่เรื่องที่จะเอามาอ้างกันอย่างพร่ำเพรื่อ เหตุที่จะเกิดพระพุทธดำรัสขึ้น ก็เกี่ยวกับการเข้าจำพรรษานั้นเอง ในเมื่อทางบ้านเมืองเขาเพิ่มอธิกมาสขึ้น พระจะต้องเลื่อนการเข้าพรรษามาตามไปด้วยหรือไม่? ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงเห็นว่าไม่เสียหายอะไร จึงทรงอนุญาตให้ด้วยพระดำรัสว่า “อนุชานามิ ภิกขเว ราชนัน อนุตตติตุ” (พระไตรปิฎก เล่มที่ ๔ หน้า ๒๗๒) แม้ในอรรถกถาชื่อ สมันตปสาทิกา ภาค ๓ หน้า ๑๐๖ ท่านได้แก้ไว้ในชื่อว่า “อนุชานามิ ภิกขเว ราชนัน อนุตตติตุ” นี้ พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตก็เพราะทรงเห็นว่า ในการเลื่อนการเข้าพรรษานี้ ก็ไม่เห็นว่าจะเสียหายอะไรแก่ภิกษุ ฉะนั้นแม้ในเรื่องอื่นที่ประกอบด้วยธรรม ก็ควรอนุวัตตามได้ แต่ในเรื่องที่ไม่ประกอบด้วยธรรม ไม่ควรอนุวัตตามใครทั้งสิ้น เดียวนี้ไม่เพียงแต่แค่นั้น พระยังล้าหน้าวิ่งเด่นให้พระราชาทรงทั้งหลายอนุวัตตามจนทำให้เกิดความเดือดร้อนกันทั่วประเทศ ดังเช่นการทำปฏิทินปีที่แล้วเป็นต้น ต้องทำให้คณะสงฆ์เข้าพรรษาไม่ตรงกัน อย่างนี้ออกจะมากเกินไป

พระภิกษุสงฆ์จะต้องมันอยู่ในวินัยที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว ไม่ใช่จะต้องโอนเอนไปตามลัทธิใดๆ หรือตามใครทั้งสิ้น ในเมื่อเรื่องอันขัดต่อพระธรรมวินัยมิได้เป็นไปเพื่อความปล่อยวาง ถ้าพระจะต้องโอนอ่อนตามบ้านเมืองโดยทั้งหลักการของตนแล้ว ศาสนาก็

ไปไม่รอด ในสมัยพุทธกาลก็ไม่เคยปรากฏว่าทางฝ่ายบ้านเมืองเข้ามาแทรกแซงในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงประกาศศาสนาได้อย่างอิสระ ไม่ว่าในประเทศนั้นๆจะปกครองด้วยระบอบสาธารณรัฐ ประชาธิปไตย หรือคณาธิปไตยก็ตาม เพราะพระองค์ไม่ได้ถือสังกัดอยู่ในค่ายใด การพระศาสนาจึงได้บริสุทธิ์ผุดผ่อง เพราะพระทำงานอย่างเป็นอิสระเพื่อประโยชน์ของชาวโลกจริงๆ การทำงานของพระในสมัยนั้นจึงได้ผลกว้างขวางและรวดเร็วมาก แม้ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชเอง พระองค์ก็ได้ทรงแทรกแซงวงการพระศาสนาเลย เพียงแต่ให้ความอุปถัมภ์ในฐานะที่เป็นหัวหน้าอุบาสกใหญ่เท่านั้น เหตุการณ์ในสมัยนั้นกับสมัยนี้จึงผิดกันมาก พระต้องทำงานในกรอบของผู้อื่น ไม่เป็นตัวของตัวเอง บางทีก็ต้องเลี้ยววัดตามกษัตริย์นักปกครองจนเลยเถิด ซึ่งทำให้พระศาสนาต้องมัวหมองไปก็หลายยุคหลายสมัย เช่น สมัยพระเจ้าทรงธรรม เจ้าพระฝาง และสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี เป็นต้น เหนือนี้ก็พอมองเห็นแล้วมิใช่หรือว่า ถ้าการเมืองมาอยู่กับการศาสนามากนัก ก็ทำให้เกิดการเสื่อมเสียได้มากเหมือนกัน เพราะกษัตริย์หรือนักปกครองเชื่อว่าจะได้ทุกคนก็หาไม่ ถ้าได้กษัตริย์ดี นักปกครองที่ดี พระศาสนาก็เจริญรุ่งเรือง แต่ถ้าสมัยใดได้กษัตริย์หรือนักปกครองที่เลว พระศาสนาก็กลายเป็นเครื่องมือของคนกลุ่มนั้นอันเป็นเหตุทำให้พระศาสนาหมองได้มาก ฉะนั้นทางที่ดีควรแยกศาสนากับการเมืองออกจากกัน มิฉะนั้นแล้วศาสนาจะกลายเป็นเครื่องมือหาเสียงของนักการเมืองเรื่อยไป และถ้าหากพระจะต้องอนุญาตตามกษัตริย์เรื่อยไปโดยไม่มีกำหนดกฎเกณฑ์แล้ว หากไปเจอกษัตริย์หรือนักปกครองที่เกิดอูตริ

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

บังคับให้พระมีเมียได้ มิยุ่งกันใหญ่หรือ เจ้ากูเห็นจะไม่รอดแน่ ฉะนั้นการที่จะอนุวัตตามพระราชาทรงหลาย หรือนักปกครองทั้งหลายนั้นก็ควรจะพิจารณาว่า นั้นประกอบด้วยธรรมหรือเปล่านั้น เป็นไปเพื่อการปล่อยวาง หรือเพื่อเพิ่มพูนกิเลสกันแน่ ข้าพเจ้าขอเสียที่เกิดขึ้น พระพุทธดำรัสสอนอย่าอ้างกันพร้าเพรื่อนัก อีกหน่อยจะเข้าทำนอง ก.ม. อาญา มาตรา ๑๐๔ ในอดีตไป อะไรก็อ้างความผิด มาตรา ๑๐๔ เสียเรื่อยเลย

ที่ว่าสมณศักดิ์เป็นสิ่งที่ดี ในความหมายที่ว่าเป็นเครื่องวัดถึงความสามารถของพระ เพื่อท่านจะได้มีกำลังใจทำงานเพื่อศาสนากันต่อไป ไร้อ่อย! พระท่านทำงานกันนั้นเพราะเพื่อยศศักดิ์นี้เอง ดอกหรือ? สมัยพุทธกาลหรือหลังจากนั้นมา เมื่อยังไม่มีการพระราชทานยศศักดิ์นั้น พระท่านมิได้ทำงานเพื่อสังคมดอกหรือ? ข้าพเจ้าคิดว่าในสมัยที่ไม่มียศศักดิ์นั้นแหละพระท่านได้ผลกว้างขวางกว่าในสมัยที่สมณศักดิ์เพื่อเสียอีก อย่าลืมนะว่าพระไม่ใช่พระอรหันต์ทั้งหมด พระเราคือปุถุชนเราตัญญูนี้เอง ยังมีโลก ไกรธหลงอยู่ เพียงแต่การแสดงออกของท่านอยู่ในวงจำกัดเท่านั้น ถ้าท่านสามารถบรรลุมตธรรมเพราะเพียงเอาผ้าเหลืองคลุมตัวแล้ว ท่านจะสีกหาลาเพศไปทำไมกัน เมื่อพระส่วนมากยังสีกอยู่ แม้บางที่เป็นเจ้าคุณด้วยซ้ำไป นี่ก็เป็นเครื่องยืนยันได้มิใช่หรือว่า ผู้ที่มาบวชจนได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสูงๆ ก็หาใช่จะเป็นผู้บรรลุมตธรรมไปได้ไม่ คงเป็นเพียงกัลยาณปุถุชนเท่านั้น แม้ยังมีกิเลสอยู่ แต่ก็เป็นคนดีเพราะมีศีล เมื่อคนเรายังมีกิเลสอยู่ ก็ย่อมเป็นผู้หวั่นไหวไปตามอำนาจของโลกธรรม

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

เป็นธรรมดา แต่การที่หัวนไหวมาน้อยแค่ไหนเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับข้อที่ว่าผู้นั้นมีหลักธรรมมาน้อยเพียงไรต่างหาก เมื่อท่านได้ยศทำไมจะไม่ยินดีในยศ ถ้าไม่ยินดีจะมีการฉลองกันหรือ ถ้าท่านไม่ติดยศก็ดีไป ถ้าท่านติดยศก็กลายเป็นคนเจ้ายศเจ้าอย่างไป ผิดความมุ่งหมายของพระพุทธรูป การที่จะเอายศศักดิ์เข้าล่อใจให้พระมีกำลังใจทำงานนั้น ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วย เพราะคล้ายๆกับดูหมิ่นศักดิ์ศรีของพระ คล้ายๆพระนี้ทำงานเพื่อลาภเพื่อยศเท่านั้นเอง เป็นการสบประมาทพระอย่างหนักทีเดียว!

ในเรื่องนี้แม้แต่ศาสนาคริสต์เอง ก็มีเสียงเรียกร้องว่า “พระเยซูได้ตรัสห้ามไว้ว่า พระจะรับเงินที่บำรุงจากรัฐหรือรับสถาปนาบรรดาศักดิ์จากรัฐไม่ได้ แม่เอมเปอเรอเต็มใจจะให้ พระก็รับไม่ได้ เพราะเป็นการทำให้เกิดกิเลส” ทั้งนี้เพราะพระเยซูคริสต์เกรงว่าการเมืองจะมาก้าวร้าวและครอบงำศาสนาเสียหมด ทำให้ศาสนาหมอง แม้ผู้จะให้สมณศักดิ์จะเป็นเอมเปอเรอก็ตาม แต่ก็คงต่ำกว่าพระอยู่นั่นเอง การที่ขรรวาสผู้หนาแน่นไปด้วยกิเลสจะมาแต่งตั้งพระซึ่งมีศีลมากกว่านั้น ก็ชอบกลอยู่เหมือนกัน ท่านผู้ใช้นามว่า “ประชาชน” ได้อ้างว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เกี่ยวกับจิตใจ แสดงให้เห็นว่า เมื่อจิตใจของเราดีแล้ว ก็ไม่มีอะไรครอบงำเราได้ จะป่วยกล่าวไปโยถึงการเมืองจะเข้ามาแทรกแซง ตามพระพุทธรูปภาพิธว่า มโนปุพฺพคฺมา ธมฺมา ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มโนเสฏฺฐา มีใจเป็นใหญ่ มโนมยา สำเร็จแล้วด้วยใจ ถ้าบุคคลมีใจดีแล้ว พุทก็ตาม ทำก็ตาม สุขย่อมตามบุคคลนั้นไปดุจเงาตามตัวฉะนั้น แต่ถ้าบุคคลมีใจไม่ดีแล้ว เพราะยังมีโลก โกรธ หลง

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

อยู่ ยังมีวิชาด้านหาอุปาทานอยู่ ทุกซีกก็คงติดตามเขาไป จดล้อเกวียนที่หมุนไปตามรอยเท้าโคตัวลากเกวียนมิใช่หรือ? ถ้าพระทุกรูปเป็นพระอรหันต์แล้ว อาณาจักรครอบงำพุทธจักรหาได้ไม่ ข้าพเจ้าไม่เถียง และพระมหากษัตริย์จะบังคับจิตใจของบุคคลที่บรรลुแล้วซึ่งอมตธรรมด้วยการให้ยศศักดิ์หาได้ไม่ ข้อนี้ข้าพเจ้าก็ไม่ขอเถียงอีกเช่นกัน ท่านผู้ใช้นาม “ประชาชน” เอาอะไรมาเป็นหลักว่าพระจะต้องเป็นพระอรหันต์ไปหมด เวลานี้ข้าพเจ้าอยากจะได้คิดว่าจะหาพระอรหันต์ที่แท้จริงสักองค์หนึ่งก็คงหาไม่พบ ข้าพเจ้าเสียดายที่ชาวพุทธทั้งหลายรวมทั้งท่านผู้ใช้นามว่า “ประชาชน” เข้าใจว่าพระเป็นอรหันต์ผู้บรรลุมตธรรมไปหมด เมืองไทยเรายังมีชาวพุทธที่มีความคิดเห็นอย่างนี้เห็นจะดังกว่า ๕๐ เปอร์เซ็นต์ พระพุทธศาสนาในเมืองไทยจึงไม่มีอาการที่จะกระเดื่องขึ้นเลย นานา!

ท่าน “ประชาชน” ได้กล่าวว่า วิชาการเมืองการทูตในประเทศไทยนั้น ชาวไทยเริ่มสนใจกันบ้างในรัชกาลที่ ๔ ดกมาถึงรัชกาลที่ ๕ จึงได้มีการทูตการเมืองในราชการ ส่วนชาวบ้านยังสนใจกันน้อย ข้าพเจ้ามีความรู้การเมืองมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาได้อย่างไร? ความจริงการเมืองนั้นได้เกิดมีมาพร้อมกับเกิดเมืองนั้นแหละ การบ้านก็มีพร้อมทั้งมีบ้าน การวัดก็มีพร้อมทั้งการตั้งวัด ฯลฯ ไม่ต้องพูดให้ไกลไปนักดอก ในสมัยกรุงสุโขทัยใครจะปฏิเสธได้ว่า พ่อขุนรามคำแหง พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ไม่ได้เล่นการเมือง ในเมื่อพ่อขุนบางกลางหาวกับพ่อขุนผาเมืองเคยร่วมเป็นพันธมิตรกัน กอบกู้เอกราชของไทยจากขอม พ่อขุนรามคำแหงเคยผูกสัมพันธ์ไมตรีกับพ่อขุนจำเมือง พ่อขุนเม็งราย ฯลฯ หรืออย่างในสมัย

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

กรุงศรีอยุธยา การเมืองการทูตที่ขึ้นหน้าขึ้นตาที่สุดก็คือ ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เรื่องโกษาปานไปฝรั่งเศส ผู้ที่ศึกษาประวัติศาสตร์ไทยมาคงทราบดีว่านั่นเป็นการดำเนินการเมืองและการทูตที่สูงเยี่ยมของไทย การเมืองการทูตนั้นมีมาแต่บรมกัป แต่เหตุที่ชาวบ้านยังสนใจน้อย ก็เพราะชาวไทยได้รับการศึกษาน้อยนั่นเอง เรามิได้ส่งเสริมการศึกษากันอย่างจริงจัง เพราะกลัวว่าประชาชนจะรู้ทันมากกว่า ประชาชนเลยต้องโง่อยู่เรื่อยมา แม้ในสมัยโบราณจะยังไม่มีพรรคการเมืองอย่างเดี๋ยวนี้ แต่ใครเล่าจะปฏิเสธว่าการเมืองไม่มี ประชาชนที่โง่เขลาจึงถูกเขาจูงมุกอยู่ตลอดเวลา แม้เวลานี้ประชาชนก็ยังมีอีกมากมายเหลือเกินที่ยังตกอยู่ในสภาพเช่นนี้

จากเหตุผลต่างๆ เหล่านี้แหละ ที่ข้าพเจ้าเห็นว่าพระไม่ควรมีสมณศักดิ์ต่อไป เพราะนอกจากจะไม่ใช่เป็นไปเพื่อการปล่อยวางแล้ว ยังเป็นไปเพื่อความยึดมั่นมากขึ้นตามลำดับ แม้ใหม่ๆ บางทีอาจจะไม่ยืดยุ่น แต่นานๆ ก็อาจติดได้เหมือนกัน เหมือนกับการดื่มสุรา แม้จะมีสติว่าไม่ให้เมา แต่ถ้าดื่มมากๆ ก็เมาได้เหมือนกัน ยศศักดิ์ก็เช่นเดียวกัน อาจทำให้พระเมาศได้เหมือนกัน เพราะท่านก็ใช้ว่า จะเป็นพระอรหันต์กันเมื่อไหร่ คำว่า “ยโส ลหฺวาน มชฺเชยฺย” แปลว่า “ได้ยศแล้วพึงเมา” จึงเป็นความจริงอย่างแน่นอน สำหรับผู้ที่ยังมีกิเลสอยู่ และใครเล่าจะปฏิเสธความจริงในประวัติศาสตร์ที่ว่า การที่พระเจ้าแผ่นดินให้ยศแก่พระแล้วจะไม่มีการเมืองแฝงอยู่บ้าง และการให้ยศนั้นก็ไม่ได้ผิดกับการแต่งตั้งขุนนางตำแหน่งต่างๆ เวลาท่านไม่พอใจก็ถอดยศเสียบ้าง ลดยศเสียบ้าง แม้บางทีเพียงเพราะเหตุที่รับนิมนต์แล้วไม่ไปตามนั้นเท่านั้นเอง เช่น พระธรรมเจดีย์ (ทอง)

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

วัดอรุณฯ เคยถูกลดยศลงมาเป็น พระเทพมุนี เพราะรับนิมนต์แล้วไปฉันเสียที่อื่น หรืออย่าง พระโพธิวงศ์ (พ่อง) วัดประยุรวงศ์ ซึ่งเป็นพระราชอาคันตุกะเสมอเทพ ต้องถูกลดยศลงมาเป็น พระธรรมภาณพิลาส (ชั้นสามัญ) เพราะรับนิมนต์แล้วไม่ไปเช่นกัน หรือบางทีเพียงเทศน์ความจริงไม่ถูกพระทัยเข้าเท่านั้นก็ถูกลดยศบ้าง ถูกถอดยศบ้าง รอยต่างในประวัติศาสตร์ของพระพุทธรูปศาสนาในเมืองไทย ในทำนองนี้มีอยู่บ่อยๆ ดูๆแล้วพระที่ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ก็ไม่ผิดกับเสนามาตย์ ข้าราชการทั้งหลาย ท่านชอบใจท่านก็เลื่อนยศให้ ถ้าท่านไม่ชอบใจ ก็ถอดยศเสียบ้าง ลดยศเสียบ้าง เมื่อเป็นอย่างนี้แล้วสมณศักดิ์ยังเป็นของดีอีกหรือ? แล้วจะไม่ให้พระตกอยู่ภายใต้ระบบการเมืองอย่างไรเล่า? แม้พระจะเทศน์สั่งสอนธรรมให้ประชาชนละชั่ว ประพฤติดีตามหน้าที่ของท่าน ถ้าจะต้องออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียง ก็ต้องส่งลำเนาไปให้มรวาสตรตรวจสอบก่อน เพราะเกรงว่าธรรมนั้นจะไปกระทบกระเทือนบรรดานักปกครองผู้มีสันหลังหวั่นไหว อย่างนี้พระศาสนาเป็นอิสระละหรือ? และถ้าพระจะต้องตกอยู่ในอิทธิพลของลัทธิการเมืองอย่างนี้ตลอดไป พระพุทธรูปศาสนาจะเจริญรุ่งเรืองได้อย่างไร?

ข้าพเจ้ามิได้ตั้งใจเพียงตรงที่ว่าพระไม่มีอิสระที่จะเดินทางเข้าไปในประเทศคอมมิวนิสต์เท่านั้น แต่ที่คิดใจมากก็คือพระไม่มีอิสระที่จะเดินทางไปในที่ทุกแห่งเพื่อประกาศธรรม ผู้ใช้นามว่า “ประชาชน” เกรงว่าพระเข้าไปยังประเทศคอมมิวนิสต์ ถ้าถูกจับขังจะเดือดร้อนถึงรัฐบาลบ้าง เกรงว่าพระจะถูกบั่นหัวให้เป็นคอมมิวนิสต์บ้าง ผู้เขียนทราบไหมว่านั่นเป็นการสบประมาทพระสงฆ์ไทย

อย่างหนัก เพราะพระที่ไปก็จะต้องมีความรู้ความสามารถพอที่จะคุ้มครองตนได้ และพระก็มีได้ไปในฐานะเกี่ยวกับการเมือง มิได้มีการเมืองแอบอยู่เบื้องหลังอย่างที่บางศาสนาปฏิบัติอยู่ เราจะทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนาในประเทศเท่านั้นหรือ? ทำไมเราไม่นึกถึงคนภายนอกซึ่งยังเป็นมิชฌาที่อยู่อีกบ้างเล่า บุคคลเหล่านี้เห็นผิด มีฐานะไม่ต่างกับคนป่วย เราทำไมไม่คิดช่วยเหลือรักษาโรคเห็นผิดให้เป็น คนที่มีความเห็นที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรมบ้างเล่า? อย่าลืมว่าพระพุทธเจ้าได้ทรงบำเพ็ญบารมีมาตั้งหลายกัปหลายกัลป์นั้นก็เพื่อทรงช่วยตัวเอง ช่วยญาติ และช่วยชาวโลก ในฐานะที่เราเป็นชาวพุทธ เราไม่คิดจะช่วยโลกตามรอยบาทพระพุทธองค์บ้างหรือ? ถ้าชาวพุทธในอดีตมีความนึกคิดเหมือนชาวพุทธในปัจจุบันนี้แล้ว ข้าพเจ้าคิดว่าพระพุทธศาสนาคงไม่มีโอกาสเข้ามาสู่เมืองไทยอย่างแน่นอน

การที่พระพุทธศาสนาได้มีโอกาสมาสู่สุวรรณภูมิ จนทำให้พวกเราได้มีโอกาสเป็นชาวพุทธนั้น มิใช่เพราะน้ำใจเสียสละของชาวพุทธในอดีตที่มีความต้องการจะให้พระพุทธศาสนาได้มีโอกาสแผ่คลุมไปทั่วโลกดอกหรือ? ทำไมเราจึงพากันลืมความจริงข้อนี้ไปเสีย? ทำไมเราจึงหันหลังให้กับหลักการที่ล้ำค่าเช่นนี้? มิใช่เพราะเราเป็นชาวพุทธที่ใจแคบหรือ? บางท่านอาจกล่าวว่า “จงกวาดหิมะที่หน้าบ้านของท่านเสียก่อนเกิดแล้วจึงไปกวาดหน้าบ้านคนอื่น” แต่ข้าพเจ้าเห็นว่า เราควรกวาดทุกแห่งที่เราพบหิมะกีดหน้าขวางตาอยู่ ดังเช่นพระพุทธองค์ได้ทรงกวาด “หิมะ” ที่เมืองราชคฤห์ เมืองพาราณสี ก่อนที่จะไปกวาด “หิมะ” ที่บ้านเกิดเมืองนอนของพระองค์

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

คือเมืองกบิลพัสดุ์ พระพุทธองค์ทรงพบ “หิมะ” ที่ไหนก็ทรงกวาดเรื่อยไป จนกว่าจะถึงหน้าบ้านของพระองค์เอง ท่านผู้ใช้นาม “ประชาชน” ได้เสนอวิธีการปราบปรามคอมมิวนิสต์ตามแบบที่เขาทำกันอยู่ในสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีอยู่ว่า “อย่าให้คอมมิวนิสต์เข้าไปอยู่ในวัด และในสถานที่ชุมนุมเกี่ยวข้องกับ ช่างอย่าให้คอมมิวนิสต์หลอกลวงหรือตบตาได้ด้วยการเผยแพร่แสดงให้เห็นเป็นอย่างหนึ่ง แต่แท้ที่จริงเป็นอันตรายต่อทางดำเนินชีวิตของชาวอเมริกัน” เราอย่าลืมว่าเรามีโซ่อเมริกัน และตามหลักของพระพุทธศาสนานั้นจะต้องไม่ตั้งตัวเป็นศัตรูของใครทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระต้องไม่เป็นศัตรูของใครทั้งนั้น (สมณิน น หรณี โลเก = พระต้องไม่เป็นศัตรูของใครในโลก) แม้ใครเขาจะบราฆ่าฟันกันอย่างไรก็ตาม พระจะต้องไม่เป็นข้าศึกศัตรูกับเขาไปด้วย ข้าพเจ้าคิดว่า ถ้าเราเชื่อว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ดีจริงๆ แล้ว จะกลับไปยึดถือลัทธิคอมมิวนิสต์ว่า จะมาแทรกซึมพระพุทธศาสนาได้ สิ่งที่จะถูกแทรกซึมนั้นจะต้องมีช่องโหว่ ถ้าไม่มีช่อง อะไรก็แทรกหรือซึมเข้ามาไม่ได้ ถ้าพระพุทธศาสนาดีจริงเป็นลัทธิธรรมที่ทนต่อการพิสูจน์แล้ว ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องกลัวใครจะมาแทรกซึมทั้งสิ้น ข้าพเจ้าอยากพูดว่า “ถ้าเขาไม่ยอมให้คอมมิวนิสต์เข้ามาแล้วก็ขอพระสงฆ์จงไปเทศนากลับใจให้เขาหันมานับถือพระพุทธศาสนาเถิด จงพยายามกลับใจเขาให้กลับมามองเห็นถูกต้องตามความเป็นจริงเถิด” ข้าพเจ้าคิดว่าถ้าเรามีพระที่สามารถมาก ๆ ช่วยกันออกประกาศธรรมอย่างที่เราเจ้าโศกเคยทรงทำมาแล้ว คงจักทำให้โลกอยู่ร่วมกันได้โดยสันติอย่างแน่นอน เพราะต่างคนต่างก็เข้าใจกันและกันได้ถูกต้อง แต่การที่โลกยังแตกแยกกัน

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

เป็นพรรค เป็นฝักเป็นฝ่ายนั้น ก็เพราะต่างไม่ยอมเข้าใจกันและกัน ต่างหาก ข้าพเจ้าไม่เคยคิดกลัวว่าคอมมิวนิสต์จะมาแทรกซึม พระพุทธรูปศาสนาเลย แต่คิดว่าควรหาทางเอาพระพุทธรูปศาสนาเข้าไปแทรกซึมลัทธิคอมมิวนิสต์ให้มากอย่างที่พระพุทธรูปและบรรดาสาวกทั้งหลายในอดีตเคยกระทำมาแล้ว หลักการของพระพุทธรูปศาสนานั้นมุ่งหมายที่จะกลับใจพวกที่เป็นมิชฌาติฐิ ให้เป็นสัมมาทิฐิมิใช่หรือ? ทำไมเราจึงจะมายึดถือในเรื่องชาติชั้นหรือลัทธิการเมืองกันอยู่อีกเล่า? ที่พระทำอะไรไม่ได้ตามหลักการของพระพุทธรูปศาสนานั้นก็เพราะมีการเมืองเข้ามาแทรกแซงมิใช่หรือ? พระควรทำงานอย่างเป็นอิสระหรือยัง?

ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าและสาวกได้ประกาศสังฆธรรมด้วยตัวเอง มิได้รอให้ใครเข้าวัดเสียก่อน ซึ่งผิดกับในสมัยนี้ พระจะเทศน์เฉพาะในโบสถ์ในวัดเท่านั้น ไม่ยอมออกไปนอกกำแพงวัดนัก ผลก็คือพระพุทธรูปศาสนาไม่ได้เข้าไปแทรกซึมในจิตใจของประชาชน เพราะคนที่เข้าวัดนั้นก็ต้องเป็นคนดีอยู่แล้ว คนเลวๆก็ไม่อยากเข้าวัด ทำไมพระจึงไม่มีนโยบายช่วยคนเหล่านี้ ข้าพเจ้าคิดว่าพระเราติดพิธีรีตองมากจนเกินไป บางทียศศักดิ์สูงจนเกินไปจึงไปไหนลำบาก ถ้าหากพระจะไม่มีอะไรมากมายอย่างเดี๋ยวนี้ พระคงทำงานได้ดีกว่านี้มาก พระท่านจะทำงานโดยไม่ต้องหวังสมณศักดิ์เป็นเครื่องตอบแทน ซึ่งย่อมหมายความว่าท่านทำงานโดยบริสุทธิ์ใจจริงๆ หวังประโยชน์สุขของประชาชนเป็นเบื้องหน้า ชื่อว่าท่านทำงานอย่างเจ้าหน้าอย่างสมบูรณ์ แต่ถ้าหวังให้พระทำงานเพื่อยศเพื่อศักดิ์แล้วก็หมายความว่าพระเป็นคนเห็นแก่ตัว เห็นแก่ยศศักดิ์ เมื่อท่าน

พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นด้วยดินและปูน

มิได้ทำงานโดยบริสุทธิ์ใจ เราจะหวังผลที่ดีได้อย่างไร? มิกลายเป็น
ทำงานแบบลูกหนีไปหรือ? ข้าพเจ้าขอฝากพระศนะนี้ไว้ให้ท่านนัก
ศึกษาชาวพุทธทั้งหลายผู้มีความหวังดีต่อพระพุทธศาสนา โปรดให้
พิจารณาโดยรอบคอบด้วย.

สมณศักดิ์ กับ การเศรษฐกิจของชาติ

ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อ ๕ ธันวาคม ๒๕๐๐ ที่แล้วมานี้ ปรากฏว่าทางคณะสงฆ์ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์มากกว่าทุกๆปี คือได้ทั้งหมดกว่า ๓๐๐ รูป โดยเฉพาะเพียงพระราชาคณะเท่านั้น ทั้งเลื่อนและแต่งตั้งใหม่ก็ตกเข้าไป ๘๐ รูปเศษแล้ว ทุกๆปีพระเถรานุเถระที่ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ ทั้งเลื่อนและแต่งตั้งให้ใหม่ทุกชั้น คือพระราชาคณะและพระครูสัญญาบัตรจะเข้าไปรับพร้อมกันหมดในพระบรมมหาราชวัง แต่ปรากฏว่าในปีนี้ พระเถระที่เข้ารับพระราชทานสมณศักดิ์ในพระบรมมหาราชวังนั้นมีเฉพาะพระราชาคณะเท่านั้น ทั้งนี้เพราะเหตุที่ที่นั่งในพระที่นั่งอัมรินทร-

* เคยตีพิมพ์ลงในหนังสือ “อนุสรณ์มหาจุฬาฯ”, ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๐๑

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

วินิจัยซึ่งเป็นที่ที่ประกอบพระราชพิธีนั้นมีที่นั่งไม่เพียงพอ แม้แต่พระราชอาสน์เองก็เกินที่นั่งอยู่แล้ว พระครูเลยไม่มีความหมายเสียแล้วสำหรับพระราชพิธีเช่นนี้ ในระยะปีสองปีมานี้ ผู้ที่ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรจะได้รับพัดและสัญญาบัตรจากสมเด็จพระสังฆนายกบ้าง จากเจ้าคณะตรวจการภาคบ้าง บางที่ได้รับการแต่งตั้งหลายปีแล้ว ยังหาพัดยศประจำตัวไม่ได้เลย เพราะพัดไม่มี หรือมีไม่พอนั่นเอง

ในสมัย ๒๐ - ๓๐ ปีมาแล้วผู้ที่ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ไม่ว่าชั้นใดคู่มีความหมายมากเหลือเกิน เพราะปีหนึ่งจะมีพระเถระ-นุเถระที่ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ทั้งพระราชอาสน์และพระครูสัญญาบัตรประมาณปีละ ๓๐ - ๔๐ รูปเท่านั้น ซึ่งเทียบกับเดี๋ยวนี้ไม่ได้เลยทีเดียว เดี่ยวนี้ดูออกจะ “เฟ้อ” มากเกินไปเสียแล้ว ไปที่ไหนจะพบแต่พระครู เจ้าคุณให้เคลื่อนไปหมด บางจังหวัดมีพระราชอาสน์ คิดเฉลี่ยแล้วอำเภอละตั้ง ๒ รูป ก็มี ซึ่งสมัยก่อนบางจังหวัดจะหาพระราชอาสน์ไม่ได้เลย ยิ่งในกรุงเทพฯ ด้วยแล้ว บางวัดมีพระราชอาสน์ดั่งลิบกว่ารูป นับว่ามากเกินไป

ในทางด้านเศรษฐกิจ การที่เราจะผลิตสินค้าใดๆออกมา เราก็จำเป็นต้องสำรวจดูความต้องการของโลกเสียก่อนว่า ในขณะนั้นเขาต้องการอะไรมาก เราก็ผลิตสินค้าที่เขาต้องการออกมา อย่างในสหรัฐอเมริกา เมื่อเขาจะผลิตรถยนต์ออกมาสักยี่ห้อหนึ่ง เขาจะต้องทำสถิติเกี่ยวกับความต้องการของประชาชนเสียก่อนว่าประชาชนต้องการรถยนต์ยี่ห้อไหนมาก ขนาดไหน สีอะไร สูงใหญ่ กว้างยาว ขนาดไหน เมื่อเขาทราบว่ประชาชนส่วนมากต้องการรถยนต์แบบ

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ไหน ขนาด สี เป็นอย่างไรแล้ว เขาก็จะผลิตรถยนต์ออกมาให้ถูกความต้องการของประชาชนเสมอ และเมื่อเขาผลิออกมาแล้วก็ย่อมไม่ขาดทุน และข้อสำคัญก็คือ ต้องผลิออกมาไม่ให้มากเกินไปนัก ถ้ามากเกินไปเกินความต้องการของประชาชน ราคา ก็จะตก บางประเทศเคยเอาสินค้าที่ผลิตมากเกินไปนั้นไปทิ้งทะเลก็มี ทั้งนี้เพื่อรักษาระดับ “ราคา” ไว้ไม่ให้ต่ำจนเกินไป “ของใดที่ผลิออกมาเยอะ แต่ประชาชนต้องการน้อย ของนั้นก็ไร้ความหมาย ทำให้ราคาคงไป ของใดที่ประชาชนต้องการมาก แต่ผลิออกมาน้อย ของนั้นก็มีความหมาย ราคาสูง” การที่คณะสงฆ์ได้ผลิพระที่ทรงสมณศักดิ์ออกมาปีละมากมายนี้ ทางคณะสงฆ์ได้เคยสำรวจสถิติเกี่ยวกับความต้องการของตลาดดูบ้างหรือเปล่า? ข้าพเจ้าได้ทราบว่าเป็นสมัยนี้ประชาชนเอือมระอาต่อเรื่องสมณศักดิ์เต็มทีแล้ว

ในสมัยที่ประชาชนอยู่ในสถานะ “อยู่ดีกินดี” สมณศักดิ์ก็ดูจะมีความหมายอยู่ เพราะสมณศักดิ์เป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงสมรรถภาพทั้งในฝ่ายวิชาการและธรรมาจริยธรรมของพระเถระนั้นๆ แต่บัดนี้ดูจะหาขอบเขตได้ยาก ถ้าจะสรุปแล้ว ข้าพเจ้าก็จะสรุปเอาว่าผู้ที่ได้รับสมณศักดิ์นั้นมี ๔ ประเภทด้วยกัน คือ

๑. ผู้ที่มีความรู้ มีการศึกษาดี มีความสามารถในการศึกษา

๒. ผู้ที่มีความสามารถในการด้านการปกครอง เผยแผ่ และการสาธารณูปการ

๓. ผู้ที่หนึ่งหลับตาภาวนาเก่ง รวมทั้งพวกเสกเป่าและให้หายด้วย

๔. ผู้ประจบสอพลอเก่ง อยู่ใกล้ชิดผู้หลักผู้ใหญ่

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

เราจะเห็นได้ว่าบางประเภทไม่ควรจะได้รับการพิจารณาเลย แต่ก็ปรากฏว่าได้มีอยู่เสมอและออกจะมากเสียด้วยซ้ำไป และพวกประเภทที่ ๓ ที่ ๔ นี้แหละเป็นผู้ที่ทำให้ความหมายของสมณศักดิ์ลงไปมากทีเดียว จนเดี๋ยวนี้เกือบจะพูดได้ว่า ใครๆ ก็เป็นได้

ตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ ๒ เป็นต้นมา ปรากฏว่าฐานะทางเศรษฐกิจของประชาชนอยู่ในลักษณะ “ชักหน้าไม่ถึงหลัง” มองไปทางไหนแทนที่จะพบ “ไฟฟ้า หน้าใส” เราจะพบแต่พวก “ไฟฟ้า หน้าเศร้า” ทั้งนั้นทั้งนี้ก็เนื่องมาจากโรคเศรษฐกิจรัดตัวเข้าทุกทีนั่นเอง ทั้งๆ ที่เงินก็หายาก แต่ถึงกระนั้นค่าของเงินก็ต่ำเหลือเกิน และรู้สึกว่าการเศรษฐกิจของไทยนั้นอยู่ในภาวะที่ออกจะเก๋ยากเสียด้วย นักเศรษฐกิจทั้งหลายก็ได้แต่สายหัวจนปัญญา เพราะสมมุติฐานของมันนั้นสลับและสับสนเหลือเกิน ทั้งนี้เพราะการเศรษฐกิจของเราอยู่ในระบบ “อภิลิทธิ” นั่นเอง จึงยากที่จะเอาหลักเศรษฐศาสตร์ใดๆ มาแก้ได้ ถ้าท่านอภิลิทธิชนทั้งหลายท่านไม่ยอมร่วมมือด้วยการเศรษฐกิจของเราก็คงอยู่ในสภาพเช่นนี้ตลอดไป หรืออาจจะทรุดลงยิ่งกว่านี้อีกก็ได้

เมื่อภาวะ “เงินฝืด” เข้าควบคุมตลาดเมืองไทย เพราะปรากฏว่าเงินตราที่ใช้หมุนเวียนอยู่นั้น ไม่ทราบว่าจะหายไปไหนหมด เราเคยโทษกันว่า ชาวนาเอาไปเก็บบ้างเอาไปฝังดินบ้าง จึงทำให้เงินสำหรับหมุนเวียนขาดไป ข้าพเจ้าเห็นว่าการกล่าวโทษแบบยกเมฆเอาอย่างนี้ไม่เป็นท่าเลย เพราะตัวชาวนาเองก็ยังไม่ถึงหลังอยู่แล้ว จะเอาเงินที่ไหนมาเก็บมาฝังดินกันอีก พ่อคุณเอ๋ย!

ข้าพเจ้าคิดว่าการที่เงินตราซึ่งใช้หมุนเวียนในท้องตลาดต้อง

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

ขาดไปนั้น ส่วนหนึ่งอยู่ที่วัดที่พระนั่นเอง ทั้งๆที่ท่านไม่จับเงินจับทอง แต่ท่านก็ยังยินดีต่อเงินและทองอยู่ ยิ่งไม่จับมากเท่าไร ก็ยังมีมากเท่านั้น เพราะเมื่อท่านไม่จับ เงินก็ไม่รั่วไหลออกไปได้มาเท่าไรๆก็เก็บเข้าไว้ๆ จะฝากธนาคารก็เกรงว่าเขาจะรู้ว่ารุ่มรวยเลยเก็บไว้ที่กุฏินั่นเอง การที่พระท่านเคร่งต่อวินัยนั้นก็อนุโมทนาชื่นชมอยู่ แต่ที่ท่านเคร่งโดยการสะสมเงินทองเข้าไว้นั้น ไม่น่าอนุโมทนาเลย เพราะนอกจากเป็นการสะสมกิเลสแล้ว ยังทำให้การหมุนเวียนของเงินตราในท้องตลาดฝืดไปด้วย ข้าพเจ้ารู้สึกเอือมระอาต่อการเคร่งวินัยของท่านเหลือเกิน ถ้าเราจะได้สำรวจทรัพย์สินส่วนตัวของพระดูบ้างแล้ว คงจะทำให้โลกตะลึงทีเดียว ยิ่งมียศมาก ตำแหน่งใหญ่โตมาก ก็ยิ่งมีมากขึ้นตามลำดับ ยิ่งสะสมมาก ก็ยิ่งตระหนี่มาก ทั้งๆที่พระสอนให้เขาเสียสละ แต่พระไม่ค่อยยอมเสียสละเลย คล้ายๆกับสอนให้เขาสละเพื่อส่วนตัวมากกว่าเป็นการสอนเข้าข้างตัวนั่นเอง

สมณศักดิ์ยิ่งเพือมากเพียงใด การเศรษฐกิจของชาติก็ยิ่งฟุบลงเพียงนั้น หรือเราจะพูดว่าสมณศักดิ์เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้การเศรษฐกิจต้องตกต่ำลงก็ได้ ขอให้สังเกตดูง่าย ๆ อย่างปีที่แล้วมานี้ มีพระได้รับพระราชทานสมณศักดิ์รวมถึง ๓๐๐ รูปเศษ นั้นย่อมหมายความว่า เราจะต้องเสียเงินของชาติ ซึ่งเกิดจากหยาดเหงื่อแรงงานของประชาชนเป็นค่าสร้างพัทธศ ซึ่งเก็บไม่ได้ใช้ให้เกิดประโยชน์อะไรเลย นอกจากเอาไปประดับบารมีเท่านั้น ปีละเท่าใด พัทธศด้ามหนึ่งราคาเป็นพันๆ ๓๐๐ กว่าด้าม ก็ตั้งหลายแสนบาท ค่าใครจิ๋วอีกตั้ง ๓๐๐ กว่าใคร คิดเป็นเงินอีกหลายหมื่นบาท และ

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และ การเมือง

ยังจะต้องเสียเบี้ยรายทางอีกไม่รู้จักเท่าไร เราได้ประโยชน์คุ้มค่าแล้วหรือ? ถ้าเราจะเอาเงินจำนวนแสนนี้มาสร้างสถานศึกษา หรือโรงพยาบาล แล้วจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมไม่น้อยทีเดียว แต่เราต้องเอาเงินของประชาชนมาใช้เป็น “เบี้ยหัวแตก” อย่างนี้ โดยเพื่อเป็นการประดับบารมีของคนบางกลุ่มเท่านั้น ก็น่าอานาจมาก ถ้าเป็นในกาละที่ “ไพร่ฟ้าหน้าใส” ข้าพเจ้าจะไม่ว่าอะไรเลย แต่ในขณะที่ประชาชนต้องอยู่ในภาวะ “ไพร่ฟ้าหน้าเศร้า” เช่นนี้ ข้าพเจ้ารู้สึกสลดใจมาก เวลานี้เด็กไม่มีที่เรียนเพียงพอ แต่เราก็ไม่ค่อยเหลียวแลกัน นอกจากนั้นเมื่อพระท่านได้รับสมณศักดิ์แล้ว ก็มักจะนำเอาไปฉลองกันอย่างเอิกเกริกทีเดียว โดยทำในนามของศิษยานุศิษย์ คล้ายๆฉันนะไม่ยินดีดอก แต่คณะศิษย์เขาจัดทำกันเอง ถ้าท่านไม่เห็นด้วยก็ควรจะห้ามเสียก็หมดเรื่อง นี่ก็มักปรากฏว่าท่านให้ความสนับสนุนด้วยกันทั้งนั้น ฉะนั้นจึงปรากฏว่าพอปลายเดือนพฤศจิกายน ถึงก่อนวันที่ ๕ ธันวาคม มักจะปรากฏว่าการ์ดบินให้ว่อนกันทีเดียว เป็นการ์ดที่คณะศิษยานุศิษย์ขอเชิญหรืออาราธนา ให้ไปร่วมแสดงมุทิตาจิตต่อท่านองค์นั้นองค์นี้ ณ ที่นั่นที่นี้ เวลานั้นเวลานี้ ทำไมหนอจึงเที่ยวประกาศขอร้องให้เขาไปแสดงความชื่นชมยินดีด้วย เพียงตัวเองยินดีเองก็ไม่น่าดูอยู่แล้ว ยังจะขอให้เขาไปยินดีอยู่อีก รู้สึกออกจะมากไปสักหน่อย บางทีก็มีการฉลองกันอย่างเอิกเกริกมโหฬารเสมือนม้งานวัดทีเดียว พระพุทธเจ้าเคยตรัสไว้ว่า

“โก อนุ หาส โภจันนุโ นิจจํ ปชฺชลิเต สติ”

ซึ่งแปลว่า “เมื่อโลกเรากำลังเดือดร้อนเป็นไฟอยู่เป็นนิจอยู่

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

อย่างนี้ เราจะมามั่ววราเร่งสนุกสนานชื่นชมยินดีกันอยู่ทำไมกัน” สาวกของพระพุทธองค์ควรจะสำนึกในคำสอนข้อนี้ไว้บ้าง ขณะนี้ ประชาชนกำลังเดือดร้อนทุกหย่อมหญ้า พระซึ่งเป็นผู้นำของ ประชาชนโดยตรงในด้านศีลธรรมกลับมาสนุกสนานร่าเริงกันเสียเอง แทนที่จะปลอบ “ไฟรฟไฟให้หายหน้าเศร้า” กลับมาเป็นผู้ทำให้ “ไฟรฟไฟกลับหน้าเศร้ายิ่งขึ้น” เสียอีก ทั้งนี้เพราะอะไร เพราะ เหตุที่เมื่อพระได้รับสมณศักดิ์แต่ละครั้ง ยิ่งท่านที่เป็นสมภารเจ้าวัด ด้วยแล้ว ไฟรฟไฟที่อยู่บ้านใกล้เรือนเคียงวัดนั้นๆจะต้องหน้าเศร้า ไปตามๆกันทีเดียว เพราะการวัดจะต้องมาถึงแน่นอน เมื่อการวัด มาถึงแล้ว จะไม่ไปก๊วเซ่ที่ บางที่ท่านก็เคยมีพระเดชพระคุณอยู่ ก็ต้องไปกันตามธรรมเนียม ซึ่งบางทีไม่ได้เกิดจากศรัทธาอัน จริ่งใจเลย ดูเหมือนต่างคนต่างจะหลอกกันมากกว่า เรื่องนี้ไม่ใช่ ข้าพเจ้าพูดยกเมฆเอาเอง มีประชาชนมากมายเหลือเกินที่บ่น ร่ำคาญเรื่องสมณศักดิ์นี้ เพราะแต่งตั้งกันที่ไร เดือดร้อนทุกที่ บางคนถ้ากว้างขวางหน่อยก็ได้รับการดมาก ซึ่งหมายถึงการ เศรษฐกิจในครอบครัวซึ่งยับเยินอยู่แล้วกลับยิ่งยับเยินลงไปอีก ยิ่งท่านใหญ่โตมาก ก็ต้องหาเครื่องสักการะให้สมกับฐานะของท่าน คือต้องให้มากยิ่งขึ้นเป็นเงาตามตัวไปด้วย แม้ท่านไม่ได้บอกเป็น ลายลักษณ์อักษร แต่ก็บอกกันอยู่แล้วโดยพฤตินัย

ยิ่งพระอยากได้สมณศักดิ์มากเพียงไร และยิ่งต้องได้มาด้วยความยากลำบากเพียงไร เมื่อได้มาแล้วย่อมมีความชื่นชมยินดีมาก เพียงนั้น และความยึดมั่นถือมั่นก็มากตามตัวไปด้วย ซึ่งตรงกับ หลักที่ว่า เมื่อมีัตถนา (อยากได้) มากเพียงใด เมื่อได้มาก็ย่อม

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

ยินดี (เวทนา) มากเพียงนั้น และย่อมเกิดการยึดมั่นถือมั่น (อุปาทาน) มากขึ้นเพียงนั้น เมื่อมีอุปาทานคือความยึดมั่นถือมั่น มากเพียงใด ก็พยายามแสดงออก (กรรมภพ) ให้มากเพียงนั้นไป ด้วย คนที่เห่อมากมักจะวางตัวมาก บางทีวางตัวเสียจนน่าเกลียด ดูจะยิ่งกว่าฆราวาสบางคนเสียอีก ฆราวาสเขาได้ยศได้ศักดิ์ เขายังไม่กระตือรือร้นเหมือนพระที่ได้คิดว่าตนมีกิเลสน้อยเลย แม้เขา จะมีการเลี้ยมฉลองกันบ้าง ก็เป็นการจัดกันเอง แต่ถ้าพระจะฉลอง บ้าง ก็ต้องกวนญาติโยมทุกที จนเขาออกจะเบื่อหน่ายเต็มทีแล้ว พระคุณเจ้าทั้งหลาย รู้ตัวกันบ้างหรือเปล่า?

เรื่องของลาภ การเสื่อมลาภ ยศ การเสื่อมยศ นั้นเป็น เพียงโลกธรรมซึ่งมีอยู่เป็นปกติในโลก เมื่อได้ลาภ เราก็คิดใจ เมื่อ เสื่อมลาภ เราก็อทุกข์ใจ เมื่อได้ยศ เราก็กิตความภาคภูมิใจ เมื่อ เสื่อมยศ เราก็อเสียใจ นี่เป็นเรื่องธรรมดาของคนที่ยังมีกิเลสอยู่ แม้พระจะยังไม่สามารถตัดกิเลสได้ก็จริง แต่ก็ควรพยายามที่จะตัด ไม้ไซ้สิ่งสมให้มากขึ้น เมื่อได้ลาภ ก็ไม่ควรดีใจจนเกินไป เมื่อได้ยศ ก็ไม่ควรชื่นชมยินดีจนเกินไป แต่โดยทั่วไปมักปรากฏว่า พระ แสดงความยินดีกับลาภและยศจนเกินการที่เดียว บางทีก็มีการ ฉลองกันอะอะเอิกเกริกเกรียวกราวจนเป็นที่รำคาญของชาวบ้านใกล้ เรือนเคียงจนเกินไป พระจะบอกว่า “วัดของฉัน ชาวบ้านไม่เกี่ยว” จะได้หรือ ในเมื่อวัดนั้นก็ชาวบ้านนั้นแหละเป็นผู้สร้าง วัดนั้นแหละ ที่ชาวบ้านเป็นผู้บำรุงรักษา แล้วจะไม่ให้ชาวบ้านมีสิทธิมีเสียง บ้างหรือ เราคงเคยได้ยินคำว่า “ยศช้าง ขุนนางพระ” อยู่บ้าง คำว่า “ยศช้าง” นั้นท่านหมายความว่าอะไร ท่านหมายถึงว่า แม้ว่า

ช่างจะได้รับยศก็ไม่มีความหมายอะไร มันก็คงเป็นช่างอยู่นั่นเอง พระก็เช่นเดียวกัน เมื่อเขาตั้งให้เป็นขุนนาง มียศมีศักดิ์ขึ้นมาก็ไม่ควรยินดี ควรทำให้เหมือนช่างได้ยศนั้นแหละจะเหมาะกว่า แต่การหาเป็นเช่นนั้นไม่ พระกลับเป็นเสียเอง จึงไม่ผิดอะไรกับพรവാสที่มีกิเลสหนาแน่น หรือบางทีจะยิ่งกว่าเสียด้วยซ้ำไป

นอกจากนั้น ในการรับสมณศักดิ์ก็ดี เราจะต้องหมดเปลืองไปเท่าใด ค่าน้ำอัฐมเหย ค่าเครื่องประดับตกแต่งเหย ค่าวัตถุสิ่งของที่ชาวบ้านที่เขาจะเอามาถวายเหย ปีหนึ่งคิดเป็นเงินเท่าไร แต่ละครั้งละคราวนั้น เราได้จ่ายไปเพื่อสิ่งที่ไม่สาระเสียมากมาย ส่วนดีก็ไปตกอยู่ตามห้างร้านต่างๆ ทั้งสิ้น ร้านเครื่องดื่มบ้าง ร้านขายไตรจีวรธูปบริวารบ้าง ฯลฯ ที่พระได้รับมานั้นแต่ละชิ้นละอันล้วนแต่มีส่วนทำให้เศรษฐกิจของชาติกำลังทรุดหนักลงไปทุกทีด้วย และของบางอย่างที่ชาวบ้านนำไปถวายนั้น บางทีพอถึงวัดแล้วหมดความหมายไปเลยก็มี ทั้งๆ ที่มันมีความหมายสำหรับชาวบ้านเหลือเกิน พระท่านจะรู้ถึงความจริงข้อนี้บ้างไหมหนอ?

ในสมัยนี้เป็นสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และสิ่งที่เปลี่ยนแปลงนั้นย่อมเป็นได้ทั้งสิ่งที่มีชีวิต ทั้งรูปธรรมและนามธรรม ในสิ่งที่ไร้ชีวิตซึ่งเราไม่เคยคิดว่ามันจะมีการเปลี่ยนแปลงเลยนั้น มันก็มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา คือเปลี่ยนจากความใหม่ไปสู่ความเก่าคร่ำคร่าตามลำดับ

ลัทธิต่างๆ ทั้งในด้านการเมืองและการเศรษฐกิจก็เช่นเดียวกัน ไม่มีลัทธิใดๆ เลยที่เป็นนิจจัง คือเที่ยงอยู่ตลอดทุกกาลสมัย เดียวระบบนั้นขึ้น เดียวระบบนี้ตก ต่างก็หมุนเวียนกันอยู่เช่นนี้ไม่หยุด

หย่อน แล้วเราจะมายึดมั่นในสิ่งที่เราหรือสมณศักดิ์เคยมีความหมายต่อโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งโลกเมืองไทยมานานแล้ว แต่บัดนี้มันกำลังจะสลายไปทุกที โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มนักศึกษาทั่วไป ทั้งฝ่ายคฤหัสถ์และบรรพชิตต่างก็รู้สึกเอือมระอาตามๆกันแล้ว เมื่อตลาดโลกเขามีความต้องการน้อยลง แต่เรากลับผลิตให้มากขึ้น สมณศักดิ์ก็เลยหมดค่าลงไปตามลำดับ และนับวันแต่จะไร้ค่าลงทุกที ทำไมหนอพระจึงไม่ลืมหูลืมตาดูโลกเขาบ้างว่า เขาพัฒนาการไปแค่ไหนเพียงไรแล้ว สินค้าที่โรงงานพระผลิตขึ้นมามากมายนั้น พระทราบบ้างหรือเปล่าว่าตลาดโลกเขายังต้องการอยู่หรือไม่ ถ้าเราตั้งโรงงานผลิตสินค้าโดยไม่สืบดูความต้องการของตลาดให้ได้สถิติแน่นอนเสียก่อนแล้ว ขึ้นผลิตออกมาเรื่อยๆก็มีหวังขาดทุนล่มจมอย่างแน่นอน พระเราออกจะเป็นอุตสาหกรเสี่ยงโชคมากกว่า ถ้าบังเอิญผลิตมาในขณะตลาดเขาต้องการก็ดีไป ถ้าผลิตมาในขณะตลาดเขาไม่ต้องการก็ขาดทุนล่มจมไป ในสมัยนี้ชาวโลกเขาต้องการสมณศักดิ์น้อยลงแล้ว แต่พระก็ยังไม่ทราบ คงหลงผลิตกันออกมาเรื่อยๆ จนอาจเรียกได้ว่า “เฟ้อ” เสียแล้ว เมื่อผลิตกันเฟ้ออย่างนี้ ค้ำมันก็ตกไป เดียวนี้พระครู เกือบไม่มีความหมายแล้ว เพราะมีอยู่เต็มบ้านเต็มเมือง พระราชาคณะชั้นสามัญ ชั้นราช ชั้นเทพก็กำลังจะเฟ้อตามไปอีก จึงจะทำให้หมดค่าไปตามลำดับ แต่พระก็หารู้ตัวไม

ขณะนี้โลกกำลังหันหลังให้ “ระบบศักดินา” อยู่แล้ว แต่พระก็ไม่พยายามมองดูโลกเขา กลับพยายามแบกความเป็นศักดินาเข้าไว้จนเต็มตัว เหมือนกับไปเก็บเครื่องแต่งตัวที่เก่าๆล้าสมัยที่เขาโยน

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ทั้งแล้วมาสวมใส่ ดูๆก็เข้าดี ข้าพเจ้าเกรงว่าจะกลายเป็น “ตัวตลก” เสียมากกว่า

ถ้าเราจะเลิกสมณศักดิ์เสียบ้างแล้ว จะไม่มีพระทำงานเพื่อศาสนาเสียหรือ และถ้าเราเลิกได้จริงๆอาจมีส่วนช่วยให้เศรษฐกิจของชาติดีขึ้นบ้างกระมัง อย่างน้อยเงินก็ไม่รั่วไหลไปเพราะพัดยศผ้าไตร เครื่องดื่ม ฯลฯ อีกนับล้านๆทีเดียว ถ้าเราจะถือว่าเป็นเรื่องเล็กน้อยละก็ อย่าลืมว่าแม้ไม่ขัดกันทีเดียวยังอาจเหวเมืองทั้งเมืองได้เหมือนกัน

ที่ข้าพเจ้าได้เขียนมานี้ มิได้มีอกุศลจิต คิดอิงฉ้อใครต่อใคร ก็หาไม่ แต่เกิดจากกุศลจิตที่อยากเห็นประเทศชาติและพระศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองยิ่งๆขึ้นไปเท่านั้นเอง ถ้าคณะสงฆ์ไทยจะเลิกสมณศักดิ์ได้แล้ว ประชาชนคงจะร้องสาธุการมากทีเดียว และผืนแผ่นดินไทยคงสูงขึ้นอีกมิใช่น้อย แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับกาลและเวลา เพราะเราติดกันในเรื่องเหล่านี้จนเข้ากระดูกดำเสียแล้ว แต่คณะสงฆ์ก็ควรจะได้พิจารณาตัวเองไว้บ้าง และควรมองดูประชาชนบ้าง แม้จะยังไม่เลิก ข้าพเจ้าก็ขอให้ท่านทั้งหลายได้ตั้งกุศลจิตไว้ว่า “จะเลิก! จะเลิก!” และที่ได้รับไว้แล้ว ก็ขออย่าได้ “ติด” ในสิ่งเหล่านั้นเลย!!

ขอพรและสันติจงมีแด่ท่านผู้อ่านทั้งหลาย!

ขอระบบศักดินาจงหมดไปจากวงการคณะสงฆ์ไทย!!

ขอประชาชนและคณะสงฆ์จงลืมตาдуโลกให้กว้างขวาง โดยใจ
เป็นธรรมเถิด!!!

สยามรัฐ

วันพุธที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๑๒

ใคร? อะไร? ที่ไหน?

คำรับรองของนายกรัฐมนตรี

โดย สุนทร วงศ์อาสา

เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคมนี้ (๒๕๑๒) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเป็นประธานเปิดตึกวิทยาลัยเผยแพร่พระพุทธศาสนา ที่อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ในการนี้มีท่านผู้หลักผู้ใหญ่ไปร่วมรับเสด็จและเป็นเกียรติในงานจำนวนมาก อาทิเช่น ท่านจอมพล ถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี พลเอก กฤษณ์ สีวะรา รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และ พันเอก ปิ่น มุทุกันต์

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

อธิปไตยกรรมการศาสนา กับประชาชนซึ่งหลั่งไหลมาจากสารทิศต่างๆ ล้นหลาม เพราะพระภิกษุผู้เริ่มดำเนินการใช้วิธีเรียกร้องศรัทธาจากประชาชนได้อย่างแยบยลและหลายทางด้วยกัน อาคารสถานที่ที่ก่อสร้างงามสมเกียรติแห่งกิจการที่มุ่งหมาย

ขั้นแรกที่เข้าไปสู่บริเวณงานนั้น ผู้เขียนก็ไม่ได้นึกอะไรมากนัก นอกจากจากนึกคิดไปตามสูตรของสังคมซึ่งพูดกันมานานว่า หน่วยงานทั้งหลายนั้น ถ้าหัวหน้าใหญ่มีหัวนิยมทางไหนก็จะเอนเอียงไปทางนั้น เช่น ถ้าหัวหน้านิยมล่าสัตว์ พวกเข้าป่าล่าสัตว์ก็หน้าบาน ถ้าหัวหน้านิยมเล่นกอล์ฟก็จะเกิดสนามกอล์ฟเต็มบ้านเต็มเมือง ถ้าหัวหน้านิยมทางลูปไล่นารี การประกวดสตรีงามก็เฟื่องฟู ทางศาสนาทุกวันนี้ก็เหมือนกัน ทำนออธิปไตยกรรมการศาสนา ปัจจุบันนี้เป็นนักเผยแพร่ธรรมชั้นนำแห่งยุค การเผยแพร่ศาสนาก็เกิดขึ้นในรูปต่างๆ อย่างมากมาย เป็นผลดีในทางยกระดับศีลธรรม วัฒนธรรมเป็นอันมาก และก็นับว่าเป็นจังหวะที่เหมาะสมจะระหว่างเหตุการณ์กับคนมีฝีมือ เพราะเวลานี้ชาวไทยถูกรุกรานทางด้านจิตใจมากกว่ายุคยุคทุกสมัย ซึ่งการรุกรานนั้นมาในรูปต่างๆ เช่น ในรูปการเมือง ในรูปนักสอนศาสนา และในรูปการช่วยเหลือจากต่างประเทศ หากไม่ได้คนมีฝีมือหลายมือจัดเจนในทางเผยแพร่ธรรมถึงขนาดแล้ว เราจะต้องสูญเสียทางจิตใจของคนในชาติอย่างน่าเสียดาย ผู้เขียนคำนึงถึงเหตุนี้แล้วก็คิดปิติยินดีที่ได้เกิดมีวิทยาลัยเผยแพร่ศาสนาขึ้น และยังได้ทราบมาก่อนหน้านี้ด้วยว่า วิทยาลัยเผยแพร่ศาสนายังมีอยู่อีกแห่งหนึ่งที่อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

แต่เมื่อได้ฟังคำกราบบังคมทูล ของท่านนายกรัฐมนตรีในพิธีนั้นแล้วผู้เขียนเกิดความคิดวุ่นวายใจหลายเรื่องด้วยกัน จึงใคร่ขอเสนอให้ท่านผู้มีอำนาจได้ลองขบคิดกันบ้าง คือ ท่านนายกรัฐมนตรีได้กราบบังคมทูลว่า วิทยาลัยแห่งนี้จะรับเด็กผู้เยาว์เข้าบวชเป็นสามเณร แล้วจัดให้การศึกษาตามหลักสูตรพิเศษเฉพาะของวิทยาลัย จนกระทั่งได้บวชเป็นพระภิกษุ เข้าเรียนระดับมหาวิทยาลัยซึ่งแยกเป็นคณะต่างๆ มีคณะครุศาสตร์ วิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ สถาปัตยกรรมศาสตร์ เกษตรศาสตร์ และอะไรอีกบ้างผู้เขียนจำไม่ได้ แต่เมื่อรวมความแล้วจะทำให้ผู้สำเร็จการศึกษาได้รับปริญญาเทียบเท่ากับมหาวิทยาลัยของรัฐบาลทุกประการ และมีความมุ่งหมายให้พระภิกษุทำงานช่วยรัฐบาลได้เต็มที่ ในคำกราบทูลรายงานนั้น ท่านจอมพล ถนอม กิตติขจร ได้กล่าวในนามหัวหน้าคณะรัฐบาลด้วยว่า รัฐบาลนี้เห็นดีเห็นชอบกับโครงการดังกล่าวแล้วทุกประการ และยินดีจะสนับสนุนจนเต็มความสามารถ รวมความว่าท่านจอมพลถนอมได้ทำงานในคราวเดียวสองหน้าที่คือหน้าที่ประธานกรรมการก่อสร้างวิทยาลัยเผยแผ่ศาสนา กับหน้าที่นายกรัฐมนตรีผู้เป็นหัวหน้ารัฐบาล ถ้อยคำของท่านจึงฟังได้เป็นสองนัยตามหน้าที่ดังกล่าวนี้ นั้น เลยทำให้ความนึกคิดของผู้เขียนพุ่งเลยไปไกลมาก

ประการที่หนึ่ง คือเรื่องนโยบายดำเนินงานของวิทยาลัย ซึ่งทางวิทยาลัยจะแยกเอาเด็กที่อายุเยาว์ออกมาจากระบบการศึกษาของรัฐ แล้วให้การศึกษาไปตามแนวใหม่ต่างหาก จนกระทั่งเติบโตแล้วก็แยกจากระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย หากแต่มีแนวทาง

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ศึกษาต่างหากของตนเอง แม้แต่สถานที่ศึกษาซึ่งตั้งขึ้นก็เป็นเอกเทศ ไม่อยู่ในวัดใดวัดหนึ่ง ซึ่งหมายความว่าอยู่นอกการควบคุมของ กฎหมาย เพียงแต่ให้นักเรียนนักศึกษาครองผ้าจีวรอย่างพระสงฆ์ ไทย แต่ก็ใช้สัสมัติดกับที่คณะสงฆ์ใช้กันอยู่ทั่วไป เมื่อเป็นเช่นนี้จึง น่าจะคาดการณ์อนาคตได้ว่า ประเทศไทยจะมีพลเมืองอีกประเภท หนึ่งซึ่งมีจิตใจไม่เหมือนพลเมืองทั่วไป และคณะสงฆ์ก็จะมีภิกษุอีก พวกหนึ่งซึ่งต่างกับสงฆ์ไทยทั่วไป เป็นการบังคับให้เกิดการแบ่งแยก โดยทางการศึกษาและปฏิบัติ

ประการที่สอง คือเรื่องวิชาที่จะให้การศึกษา ตามความ เข้าใจของคนส่วนมาก รวมทั้งผู้เขียนและผู้บริจาคเงินทำบุญ เข้าใจ กันว่าภิกษุสามเณรย่อมจะเรียนพระธรรม เรียนเพื่อทำตนให้เป็น พระดีพระแท้ เพิ่งจะได้ฟังจากถ้อยแถลงของท่านนายกรัฐมนตรีนี้ เป็นครั้งแรก ที่จะเอาวิชาทางโลกเข้าไปดัดเยียดให้พระเรียนอย่าง มากมาย เพื่อให้พระที่เรียนจบแล้วไปทำงานอย่างฆราวาส เช่น ออกแบบควบคุมงานก่อสร้าง ทำการเกษตร และงานแขนงอื่นๆ เป็นการทำให้พระให้เป็นคฤหัสถ์อย่างเต็มตัว จะเหลืออยู่ก็เพียงการ นุ่งห่มอย่างพระเท่านั้น ผู้เขียนเห็นว่าปัญหานี้จะเป็นจุดอันตราย ร้ายแรงของศาสนา

ประการที่สาม คือเรื่องวุฒิทางการศึกษา ซึ่งท่านนายก รัฐมนตรีแถลงในที่ชุมนุมสนับบาตคนนับหมื่นว่า รัฐบาลรับรองหรือ เห็นชอบด้วยกับโครงการแห่งวิทยาลัยนี้ทั้งหมด ซึ่งรวมทั้งการ ประสาธน์ปริญญาด้วย ข้อนี้ท่านนายกรัฐมนตรีจะมีเพียงสักแต่ว่า อ่านคำปราศรัยซึ่งมีผู้ร่างให้ หรือเป็นเรื่องที่ท่านจงใจแถลงเช่นนี้

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

แต่ผู้เขียนก็เห็นว่าน่าจะพลาดทั้งสองสถาน เว้นเสียแต่ว่าคณะเถรสมาคมหรือทางการคณะสงฆ์จะได้รับรองมาก่อนหรือไม่ก็ได้ มีการพิจารณาในสภาการศึกษาแห่งชาติแล้วเป็นอย่างน้อย มิฉะนั้นรัฐบาลกับคณะสงฆ์ก็จะเกิดขัดกัน และถ้อยแถลงของท่านก็จะบังเกิดผลเพียงให้พระนาไปใช้เป็นเครื่องมือโฆษณาเรียไรเงินเท่านั้น เพราะแม้ว่ามหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งที่ตั้งมานานเกือบยี่สิบปีแล้ว รัฐบาลก็ยังไม่รับรอง ข้อน่าคิดประการสุดท้ายซึ่งอาจไม่สำคัญนักก็ได้ คือที่ข้าเหนือของประเทศลาวอันเป็นเขตยึดครองของคอมมิวนิสต์ กรรมการสภาสงฆ์ลาวคอมมิวนิสต์ก็ได้ตั้งสถาบันทำนองนี้มานานแล้ว เพื่อล้างสมองภิกษุลาวเอาไปช่วยทำงานโยธาให้รัฐบาล เวลานี้ในลาวเหนือจึงมีพระที่นั่งขับรถแทรกเตอร์ทำถนนและไถนาอยู่ทั่วไป ที่วิทยาลัยบางละมุงของเรานี้ก็ได้ทราบว่ามีสามเณรซึ่งถูกส่งมาจากประเทศลาวเข้าเรียนเป็นจำนวนมาก รัฐบาลน่าจะมอบให้กรมประมวลราชการแผ่นดิน และกระทรวงศึกษาธิการสืบสวนดูบ้างว่าสามเณรเหล่านี้ถูกส่งมาโดยเอเยนต์ของขบวนการประเทศลาวหรือไม่ ได้รับความอย่างไรก็ควรแถลงชี้แจงให้ประชาชนทราบด้วย.

เนื่องจากบทความในสยามรัฐ

ข้าพเจ้าได้อ่านบทความเรื่อง “คำรับรองของนายกรัฐมนตรี” ในคอลัมน์เรื่อง “ใคร? อะไร? ที่ไหน?” ของ คุณสุนทร วงศ์อาสา ในสยามรัฐฉบับวันพุธที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๑๒ แล้ว รู้สึกว่าดูเหมือนผู้เขียนบทความเรื่องนี้จะมีความเป็นห่วงเป็นใยต่อพระพุทธศาสนาและประเทศชาติมาก แต่ก็มึะอะไรที่ยังขาดๆ เกินๆ อยู่บ้าง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้เขียนมีความวิตกกังวลมากเกินไปจนถึงขั้นออกจะฟุ้งซ่านเอาทีเดียว หรือมิฉะนั้นอาจเนื่องมาจากโรคกลัวคอมมิวนิสต์ขึ้นสมองก็ได้

เพื่อให้ท่านผู้อ่านซึ่งไม่ได้อ่านบทความเรื่องนี้ได้ทราบ ข้าพเจ้าจึงขอคัดบทความนั้นมาลงไว้ ณ ที่นี้ด้วย เพื่อท่านผู้อ่านจะได้ใช้วิจารณญาณของตนเองช่วยวินิจฉัยด้วย เพราะบทความเรื่องนี้

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

อาจมีผลกระทบกระเทือนต่อพระศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์ และรัฐบาล ทั้งในประเทศและนอกประเทศ ทั้งนี้ก็เพราะว่า บทความเรื่องนี้ ผู้เขียนเขียนวิพากษ์วิจารณ์คำกราบบังคมทูลถวาย รายงานของ จอมพล ถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี ณ วิทยาลัย จิตตภาวัน อ. บางละมุง จ. ชลบุรี เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๒ ข้อความนั้นเริ่มต้นว่า

“เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม ศกนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเป็นประธานเปิดตึกวิทยาลัยเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ในการนี้มีท่านผู้หลักผู้ใหญ่ไป ร่วมรับเสด็จและเป็นเกียรติในงานเป็นจำนวนมาก อาทิเช่น ท่าน จอมพล ถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี พลเอก กฤษณ์ สีวะรา รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และพันเอก ปิ่น มุทุกันต์ อธิบดีกรมการศาสนา กับประชาชนซึ่งหลั่งไหลมาจากสารทิศต่างๆ อย่างล้นหลาม เพราะพระภิกษุผู้ริเริ่มดำเนินการใช้วิธีเรียกร้อง ศรัทธาจากประชาชนได้อย่าง แยกย่อย และหลายทางด้วยกัน อาคาร สถานที่ที่สง่างามสมเกียรติแห่งกิจการที่มุ่งหมาย

“ขั้นแรกที่เขาไปสุบบริเวณงานนั้น ผู้เขียนก็ได้ไม่ได้นึกอะไรมาก นอกจากนึกคิดไปตามสูตรของสังคมซึ่งพูดกันมานานว่า หน่วยงานทั้งหลายนั้น ถ้าหัวหน้าใหญ่มีหัวนิยมทางไหนก็จะเอนเอียงไปทางนั้น เช่น ถ้าหัวหน้านิยมล่าสัตว์ พวกเขาล่าสัตว์ก็หน้าบาน ถ้าหัวหน้า นิยมเล่นกอล์ฟก็จะเกิดสนามกอล์ฟเต็มบ้านเต็มเมือง ถ้าหัวหน้า นิยมทางลูปไล่นารี การประกวดสตรีงามก็จะเฟื่องฟู ทางศาสนา

ทุกวันนี้ก็เหมือนกัน ท่านอธิบดีกรมการศาสนาทุกวันนี้เป็นนักเผยแพร่ธรรมชั้นนำแห่งยุค การเผยแพร่ศาสนาก็เกิดขึ้นในรูปต่างๆ อย่างมากมายเป็นผลดีในทางยกระดับศีลธรรมวัฒนธรรมเป็นอันมาก และก็นับว่าเป็นจังหวะที่เหมาะสมระหว่างเหตุการณ์กับคนมีฝีมือ เพราะเวลานี้ชาวไทยถูกรุกรานทางด้านจิตใจมากกว่าทุกยุคทุกสมัย ซึ่งการรุกรานนั้นมาในรูปต่างๆ เช่น ในรูปการเมือง ในรูปนักสอนศาสนา และในรูปการช่วยเหลือจากต่างประเทศ หากไม่ได้คนมีฝีมือลายมือจัดเจนในทางเผยแพร่ธรรมถึงขนาดแล้ว เราจะต้องสูญเสียทางจิตใจของคนในชาติอย่างน่าเสียดาย ผู้เขียนคำนึงถึงเหตุนี้แล้วก็คิดปิติยินดีที่ได้เกิดมีวิทยาลัยเผยแพร่ศาสนาขึ้น และยังได้ทราบมาก่อนหน้านี้ด้วยว่า วิทยาลัยเผยแพร่ศาสนาซึ่งมีอยู่อีกแห่งหนึ่งที่อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม”

จากข้อความเริ่มต้นที่ข้าพเจ้าคัดมาลงทั้งหมดนี้ก็พอจะเห็นได้ว่า ผู้เขียนมีความสนใจในเรื่องความเคลื่อนไหวของพระพุทธศาสนาในเมืองไทยอยู่มากคนหนึ่ง ซึ่งก็นับว่าเป็นเรื่องที่ควรอนุโมทนาสาธุการ ทั้งนี้เพราะชาวพุทธส่วนใหญ่โดยเฉพาะที่เป็นคฤหัสถ์ ก็ไม่ค่อยจะได้สนใจต่อความเคลื่อนไหวของการพระศาสนามากนัก การที่มีผู้ให้ความสนใจอย่าง คุณสุนทร วงศ์อาสา จึงนับว่าเป็นส่วนสำคัญในการสร้างสรรค์ความเจริญของพระพุทธศาสนาอยู่มาก แม้ในสมัยพุทธกาลเอง พระพุทธเจ้าก็ทรงรับฟังความคิดเห็นของประชาชนอยู่เหมือนกัน ดังปรากฏว่าวินัยของพระเป็นจำนวนไม่น้อยที่เกิดจากข้อเสนอแนะของอุบาสก อุบาสิกา ของประชาชนทั่วไป ซึ่งควรที่พระสงฆ์ไทยเองก็ควรจจะรับฟังความเห็น

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ของคฤหัสถ์บ้าง เพราะพระพุทธศาสนาจะเจริญหรือเสื่อมนั้นขึ้นอยู่กับพุทธบริษัททั้ง ๔ ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับพระสงฆ์ฝ่ายเดียว แต่คุณสุนทรใช้คำว่า “ภิกษุผู้ริเริ่มดำเนินการใช้วิธีเรียกร้องศรัทธาจากประชาชน ได้อย่าง “แยบยล” นั้น ดูไม่เหมาะสมเลย เพราะคำว่า “แยบยล” แปลว่า “กลอุบาย” ดูคล้ายๆว่าพระผู้ริเริ่มดำเนินการใช้กลอุบาย ต่างๆหลอกให้ประชาชนมีศรัทธาไป ยิ่งกว่านั้นบทบาทของคุณสุนทร วงศ์อาสา ในตอนต้นๆก็มีอะไรคลาดเคลื่อนอยู่มาก และอาจทำให้ผู้อ่านที่ไม่ทราบความจริงหลงเข้าใจผิดตามไปได้ ข้อความตอนต่อไปมีอยู่ว่า

“แต่เมื่อได้ฟังคำกราบบังคมทูลของท่านนายกรัฐมนตรีในพิธีนั้นแล้ว ผู้เขียนเกิดความคิดวุ่นวายไปหลายเรื่องด้วยกัน จึงใคร่ขอเสนอให้ท่านผู้มีอำนาจได้ลองขบคิดกันบ้าง คือท่านนายกรัฐมนตรีก็ได้กราบทูลว่าวิทยาลัยแห่งนี้จะรับเด็กผู้เยาว์เข้าบวชเป็นสามเณร แล้วจัดให้การศึกษาตามหลักสูตรพิเศษเฉพาะของวิทยาลัย จนกระทั่งได้บวชเป็นพระภิกษุเข้าเรียนระดับมหาวิทยาลัย ซึ่งแยกเป็นคณะต่างๆ มีคณะครุศาสตร์ วิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ สถาปัตยกรรมศาสตร์ เกษตรศาสตร์ และอะไรอีกบ้างผู้เขียนจำไม่ได้ แต่เมื่อรวมความแล้ว จะให้ผู้สำเร็จการศึกษาได้รับปริญญาเทียบเท่ากับมหาวิทยาลัยของรัฐบาลทุกประการ และมีความมุ่งหมายให้พระภิกษุทำงานช่วยรัฐบาลได้เต็มที่ ในคำกราบทูลรายงานนั้น ท่านจอมพล ถนอม กิตติขจร ได้กล่าวในนามหัวหน้าคณะรัฐบาลด้วยว่า รัฐบาลนี้เห็นชอบด้วยกับโครงการดังกล่าวแล้วทุกประการ และยินดีจะสนับสนุนจนเต็มความสามารถ

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

รวมความว่า ท่านจอมพล ถนอม ได้ทำงานในคราวเดียวกันสองหน้าที่ คือหน้าที่ประธานกรรมการก่อสร้างวิทยาลัยเผยแผ่พุทธศาสนา กับหน้าที่นายกรัฐมนตรีผู้เป็นหัวหน้ารัฐบาลด้วย คำของท่านจึงฟังได้เป็นสองนัยตามหน้าที่ดังกล่าวนี้เลย ทำให้ความนึกคิดของผู้เขียนมุ่งเลยไปไกลมาก

“ประการที่หนึ่ง คือ เรื่องนโยบายดำเนินงานของวิทยาลัยซึ่งทางวิทยาลัยจะแยกเอาเด็กที่อายุเยาว์ออกมาจากระบบการศึกษาของรัฐ แล้วให้การศึกษาไปตามแนวใหม่ต่างหากจนกระทั่งเติบโตแล้วก็แยกจากระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย หากแต่มีแนวทางศึกษาต่างหากของตนเอง แม้แต่สถานที่ศึกษาซึ่งตั้งขึ้นเป็นเอกเทศไม่อยู่ในวัดใดวัดหนึ่ง ซึ่งหมายความว่าอยู่นอกการควบคุมของกฎหมาย เพียงแต่ให้นักเรียนนักศึกษาครองผ้าจีวรอย่างพระสงฆ์ไทย แต่ก็ใช้สีเข็ม ผิดกับที่คณะสงฆ์ไทยใช้กันอยู่ทั่วไป เมื่อเป็นเช่นนี้จึงน่าจะคาดการณ์อนาคตได้ว่า ประเทศไทยจะมีพลเมืองอีกประเภทหนึ่งซึ่งมีจิตใจไม่เหมือนพลเมืองทั่วไป และคณะสงฆ์ก็จะมีภิกษุอีกพวกหนึ่งซึ่งต่างกับสงฆ์ทั่วไป เป็นการบังคับให้เกิดการแบ่งแยกโดยทางการศึกษาและปฏิบัติ

“ประการที่สอง คือเรื่องวิชาที่จะให้การศึกษา ตามความเข้าใจของคนส่วนมาก รวมทั้งผู้เขียนและผู้บริจาคเงินทำบุญ เข้าใจกันว่าภิกษุสามเณรย่อมจะเรียนพระธรรม เรียนเพื่อทำตนให้เป็นพระดีพระแท้ เพิ่งจะได้ฟังจากถ้อยแถลงของท่านนายกรัฐมนตรีนี้เป็นครั้งแรก ที่จะเอาวิชาทางโลกเข้าไปดัดเยียดให้พระเรียนอย่างมากมาย เพื่อให้พระที่เรียนจบแล้วไปทำงานอย่างฆราวาส เช่น

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

ออกแบบควบคุมงานก่อสร้าง ทำการเกษตร และงานแขนงอื่นๆ เป็นการทำให้พระให้เป็นคฤหัสถ์อย่างเต็มตัว จะเหลืออยู่เพียงการนุ่งห่มอย่างพระเท่านั้น ผู้เขียนเห็นว่าปัญหานี้จะเป็นจุดอันตรายร้ายแรงของศาสนา”

ข้าพเจ้าจะขอวิจารณ์ข้อเขียน ๒ - ๓ ตอนนี้ก่อน เพราะว่าการเขียนบทความแบบนี้เป็นการเขียนที่คลุมเครือมาก ความจริงทางวิทยาลัยตระหนักถึงปัญหาทางด้านการศึกษาของประเทศและของพุทธศาสนาอยู่มาก แม้ว่าเวลานี้ทางรัฐบาลจะขยายระบบการศึกษาภาคบังคับไปจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๗ แล้วก็จริง แต่ตามข้อเท็จจริงนั้นรัฐบาลเองก็ยังไม่สามารถดำเนินการในเรื่องนี้ได้เรียบร้อย ปัญหาเรื่องสถานเล่าเรียนไม่เพียงพอ ปัญหาเรื่องครู ปัญหาเรื่องงบประมาณที่จะต้องใช้ในการขยายการศึกษาภาคบังคับ เหล่านี้เป็นปัญหาที่หนักอกรัฐบาลอยู่มาก และยังไม่ทราบอีกกี่ปีรัฐบาลจะสามารถจัดการแก้ปัญหานี้ได้ตก เพราะพลเมืองของชาติก็เพิ่มอยู่เรื่อยๆ จำนวนเด็กที่จะต้องเข้ารับการศึกษาก็มีมากขึ้นไม่สมดุลกับจำนวนโรงเรียนที่สร้างขึ้น และครูที่ผลิตออกมาเลย ปัญหาที่นับวันก็จะเป็นเสมือนดินพอกหางหมู คือจำนวนเด็กที่ไม่มีที่เรียนนับวันจะมีทวียิ่งขึ้นทุกปี การที่ทางศาสนาช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐบาลด้วยการตั้งวิทยาลัย รับเอาเด็กจนๆ ที่ไม่มีทุนทรัพย์ ที่ยังหาที่เล่าเรียนไม่ได้ ไปอุปการะให้การศึกษา นั้น มิติดีกว่าปล่อยให้เด็กๆ เหล่านี้ซึ่งจะเป็นกำลังของประเทศในอนาคตโง่ดกตานอยู่ตลอดไป หรือ เด็กๆ เหล่านี้บางคนอาจมีสติปัญญาดี แต่ขาดทุนทรัพย์ ขาดผู้อุปการะ เมื่อโตขึ้นอาจกลายเป็นมหาโจรที่จะเป็นปัญหาหนักอึ้ง

ของสังคมก็ได้ แต่ถ้าหากพระท่านจะรับมาบวชสอนให้รู้จักธรรมะ ให้รู้จักตั้งตนอยู่ในศีล พร้อมกับให้ความรู้ต่างๆ ไปนั้น ไม่ติดอกหรือ หรือว่าผู้เขียนบทความนั้นต้องการให้พระท่านอยู่เฉยๆ เอาไว้บูชา อย่างพระพุทธรูป ถ้าอย่างนั้นพระท่านจะช่วยแก้ปัญหาสังคมได้อย่างไร ถ้าพระไม่ช่วย เราก็จะกล่าวหาพระอีกว่าไม่เห็นทำอะไร ให้คุ้มกับค่าข้าวสูกของชาวบ้านเลย อย่าลืมว่าการบวชของเรานั้น ไม่ใช่เป็นการบวชแบบสละโลกอย่างในสมัยพุทธกาล การบวชของเราเป็นการบวชตามประเพณีเสียมากกว่า แต่เมื่อเข้าบวชแล้วก็ควรให้ท่านได้ศึกษาหาความรู้ เพื่อว่าถ้าหากว่าท่านได้บวชตลอดไป ก็จะเป็นพระที่ดี ช่วยแนะนำสังคมได้ดี แต่ถ้าหากท่านบวชอยู่ต่อไป ไม่ได้ สึกพลาเทศออกไปเป็นคฤหัสถ์ก็จะได้เป็นชาวบ้านที่ดี ไม่ใช่สึกออกไปแล้วยังต้องไปสร้างภาระอันหนักให้แก่สังคมอีก ในสมัยโบราณ การศึกษาอยู่ที่วัด พระเป็นครูได้แทบทุกแขนงวิชาทั้ง ในด้านการอ่านเขียน ในวิชาคำนวณ วิชาช่าง ศิลปะ การแพทย์ ฯลฯ แต่ก็ไม่เห็นมีใครว่าท่านศึกษานอกธรรมนอกวินัย เพราะพระนั้นเป็นเสมือนผู้นำในด้านจิตใจ และเป็นที่พึ่งที่ปรึกษาของชาวบ้าน ในทุกกรณี และการที่ท่านดำรงฐานะเช่นนั้น ก็เพราะท่านมิได้รู้เพียงบาลีธรรมะเท่านั้น แต่ท่านเป็นครูของชาวบ้านด้วย แม้ในวิชาชีฟซึ่งท่านเองก็ไม่ได้ใช้ แต่ท่านก็ต้องรู้ มิเช่นนั้นจะสอนชาวบ้าน และเป็นครูชาวบ้านได้อย่างไร พระพุทธเจ้าก็ทรงเป็นโลกวิทูรู้แจ้งโลก และธรรมวิทูรู้แจ้งธรรม เพราะฉะนั้นพระองค์จึงทรงสอนคนได้ทุกประเภทไม่ว่า กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร หรือคนในอาชีพใดๆ ทั้งสิ้น เมื่อทรงสอนธรรมแก่ชาวนา พระองค์ก็เอา

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ธรรมะไปเทียบกับเครื่องมือในการทำนา ซึ่งจะทำให้ชาวบ้านเข้าใจธรรมะได้ดี พระเตี่ยวันนี้เสียอีกที่ชักจะพูดกับชาวบ้านโดยเฉพาะผู้มีการศึกษาทางโลกสูงๆไม่ค่อยจะรู้เรื่อง เพราะพระท่านก็รู้เฉพาะแต่เรื่องของท่าน ชาวบ้านก็รู้แต่เรื่องของตน จึงเป็นเสมือนพูดกันคนละภาษา เลยฟังกันไม่รู้เรื่อง ส่วนการที่วิทยาลัยนี้ตั้งขึ้นเป็นเอกเทศ ไม่อยู่ในวัดใดวัดหนึ่งนั้น ข้าพเจ้ากลับเห็นว่าเป็นผลดีอย่างยิ่ง เพราะถ้าวิทยาลัยตั้งอยู่ในวัดหนึ่ง โอกาสที่จะขยายวิทยาลัยออกไปย่อมไม่มี เพราะที่บริเวณวัดมีจำกัด อย่างเช่น มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และสภากาชาดศึกษา มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นต้น

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมองเห็นความสำคัญข้อนี้ จึงได้ทรงสถาปนา มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ขึ้นมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๙ ก็เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์ได้ศึกษาวิชาการชั้นสูงในระดับมหาวิทยาลัย ไม่ใช่รู้เพียงแต่บาลีธรรมะเท่านั้น แต่พระสงฆ์สมัยนั้นก็มิได้ดำเนินการให้เป็นไปตามพระราชประสงค์ อาจเพราะไม่เข้าใจหรือเพราะไม่มีความสามารถ หรือเพราะเหตุอื่นใดข้าพเจ้าเองก็ไม่ทราบ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพิ่งมาเปิดดำเนินการศึกษาในรูปมหาวิทยาลัยเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๐ นี้เอง ถ้าพระสงฆ์จะดำเนินการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยเสียตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ แล้ว ปัญหาสังคมในเมืองไทยคงจะไม่มากอย่างสมัยนี้ก็ได้ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่วัดมหาธาตุ และสภากาชาดศึกษามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่วัดบวรนิเวศ ซึ่งได้ดำเนินการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย ก็ดำเนินงานไปตามแบบของตนโดยเฉพาะ

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

ไม่ดำเนินการแบบของคณะสงฆ์เดิม และของรัฐบาล แต่การดำเนินการก็คงอนุวัตให้เป็นไปตามหลักสากลนิยม โดยเฉพาะที่มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ก็มีแผนกโรงเรียนบาลีสาธิตของตนโดยเฉพาะรับนักเรียนที่จบประถมปีที่ ๔ แล้ว มาเรียนตามหลักสูตรที่มหาวิทยาลัยเป็นผู้กำหนดเรียน ๖ ปี ผู้ที่เรียนจบในแผนกนี้จะมีความรู้ทางโลกเทียบเท่า ม.ศ. ๓ นอกจากนั้นก็มีความรู้ทางบาลีธรรมะเพิ่มขึ้นเป็นพิเศษด้วย กิจกรรมก็ดำเนินด้วยดีตลอดมา ไม่เห็นเสียหายอะไร ที่วิทยาลัยจัดตักขณวัตรรับเด็กที่จบประถมปีที่ ๔ แล้ว เช่นกัน หาได้เป็นการแยกเด็กอายุเยาว์ออกมาจากระบบการศึกษาของรัฐตามที่คุณสุนทรกล่าวไม่ แม้ทางศาสนาก็เช่นเดียวกัน หาได้แยกการศึกษาออกจากคณะสงฆ์ไม่ เพราะสามเณรที่วิทยาลัยก็เรียนนักธรรมตามหลักสูตรของคณะสงฆ์ด้วย ดังจะทราบได้จากแม่กองธรรมสนามหลวง เพราะทางคณะสงฆ์ได้เปิดสนามสอบที่วิทยาลัยทุกปี ด้านปกครองก็ขึ้นกับคณะสงฆ์ทุกประการ แม้วิทยาลัยจะไม่ใช่เป็นวัด แต่พระภิกษุสามเณรที่วิทยาลัยก็มีวัดสังกัดทุกรูป กิจกรรมต่างๆก็ปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ซึ่งแม้แต่ทางวัดก็ยังไม่มีระเบียบปฏิบัติเช่นนั้น ดังตารางกิจวัตรประจำวันของวิทยาลัยซึ่งได้ถือปฏิบัติตามตลอด ๒ ปีล่วงไปแล้ว

- ๐๔:๐๐ น. ระฆังปลุกตื่นจากจำวัด ทำกิจธุระให้เสร็จ
- ๐๔:๓๐ น. ทำวัตรเช้า-ทำสมาธิ
- ๐๕:๐๐ น. เข้าห้องเรียน
- ๐๗:๐๐ น. พักฉันภัตตาหารเช้า
- ๐๗:๕๐ น. อัญเชิญธงขึ้นยอดเสา

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

- ๐๘:๐๐ น. เข้าห้องเรียนพร้อมกัน
- ๑๑:๐๐ น. พักรับประทานอาหารเพล
- ๑๒:๐๐ น. เติ้นจกรม
- ๑๒:๓๐ น. พักร้อน
- ๑๔:๐๐ น. เข้าห้องเรียน
- ๑๕:๐๐ น. เลิกเรียนภาคบ่าย-ทำการบ้านให้เสร็จ
- ๑๖:๓๐ น. ทำงานบริเวณตามหน้าที่
- ๑๘:๐๐ น. ฉันทน์ปานะ
- ๑๙:๐๐ น. ทำวัตรค่ำ-ทำสมาธิ-ฟังธรรมกถา
- ๒๐:๐๐ น. ดูตำราตามอัธยาศัย
- ๒๑:๐๐ น. จำวัด

จัดทรวานวิทยาลัย (เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา) ได้จัดการศึกษาออกไปเป็น ๔ ระดับด้วยกันคือ

๑. ระดับประถมพุทธศาสตร์ โดยรับกุลบุตรที่จบชั้นประถมศึกษาดมกฎกระทรวงเข้าบรรพชาเป็นสามเณร ศึกษาในชั้นประถมพุทธศาสตร์นี้เป็นเวลา ๓ ปี กุลบุตรที่เข้าศึกษาในชั้นประถมนี้ต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า ๑๐ ปี และไม่เก็น ๑๒ ปี

๒. ระดับมัธยมพุทธศาสตร์ เมื่อจบประถมพุทธศาสตร์แล้วจึงเข้าศึกษาในชั้นมัธยมพุทธศาสตร์ตามหลักสูตร ๓ ปี

๓. ระดับเตรียมอุดมพุทธศาสตร์ นักศึกษาจบที่ชั้นประถมและมัธยมพุทธศาสตร์แล้ว เข้าเรียนชั้นเตรียมอุดมพุทธศาสตร์อีก ๒ ปี

๔. ระดับอุดมพุทธศาสตร์ นักศึกษาที่จบเตรียมอุดมแล้ว

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

เข้าศึกษาชั้นอุดมพุทธศาสตร์อีก ๔ ปี ระดับอุดมพุทธศาสตร์นี้ แบ่งออกเป็น ๔ คณะ คือ

๔.๑ คณะอุรุศาสตร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์มีความรู้ความสามารถที่จะออกไปช่วยด้านการศึกษาพระไตรปิฎกแล้ว ยังเน้นหนักไปในทางบริหารการศึกษา ตั้งแต่พระภิกษุสามเณรประชาชน และวิชาครู

๔.๒ คณะภาษาศาสตร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้พระสงฆ์มีความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในประเทศและต่างประเทศ นอกจากจะศึกษาพระไตรปิฎกแล้ว การศึกษาในคณะนี้เน้นหนักไปในทางปรัชญา และสังคม

๔.๓ คณะนวกกรรมศาสตร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์มีความรู้ความสามารถทางด้านสถาปัตยกรรมไทย ประติมากรรม จิตรกรรม วิศวกรรม การศึกษาคณะนี้เน้นหนักไปในทางการก่อสร้างเพื่อศึกษาสถาปัตยกรรมไทย ปุชนียสถานต่างๆ ตลอดจนถึงศิลปวัตถุในพระพุทธศาสนา

๔.๔ คณะสังฆาธิการ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างพระภิกษุสงฆ์ให้มีความสามารถเป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน คณะนี้เน้นหนักไปในทางการปกครองและอื่นๆ ทั้งนี้เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาขาดแคลนสมภารที่มีความรู้ความสามารถสร้างความเจริญให้แก่พระพุทธศาสนา

หลักสูตรการศึกษาทุกระดับ แบ่งออกเป็น ๒ สาย คือ

๑. สายสามัญ หลักสูตรตั้งแต่ชั้นประถมถึงชั้นมหาวิทยาลัย อาศัยหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ และวางหลักสูตรให้เท่าเทียม

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

กันกับมหาวิทยาลัยทางโลก

๒. สายการศาสนา เป็นวิชาบังคับ เป็นวิชาหลักซึ่งศึกษาถึงบาลี พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา

จะเห็นได้ว่า การจัดการศึกษาของวิทยาลัยจิตตภาวันมิได้เป็นการจัดการศึกษาแบบตามใจชอบโดยไม่มีหลักเกณฑ์อะไรเลย ความจริง การศึกษาสายสามัญทุกระดับก็คงอาศัยหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการเป็นหลัก เพียงแต่เพิ่มวิชาศาสนา เช่น การศึกษาบาลี พระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกาเป็นวิชาบังคับ เป็นวิชาหลักที่นักเรียนนักศึกษาจะหลีกเลี่ยงมิได้ ผู้ที่เรียนในวิทยาลัยนี้ ก็ชื่อว่าเรียนทั้งในด้านคติโลกและคติธรรม เช่นเดียวกับที่มีศึกษาอยู่ที่มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกประการ เพียงแต่สายการศาสนาเท่านั้นอาจผิดแผกกันไปบ้าง

การที่ทางวิทยาลัยได้จัดหลักสูตรของตนเป็น ๔ ระดับนั้น เพื่อเป็นการสร้างพระภิกษุสามเณรของตนเองขึ้นมา ให้มีแนวโน้มไปตามวัตถุประสงค์ของมูลนิธิอิทธิธรรมมหาธาตุวิทยาลัยนั่นเอง ในระดับอุดมศึกษาก็ได้มีคณะวิทยาศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ และคณะเกษตรศาสตร์ ดังที่คุณสุนทร วงศ์อาสา ว่าไว้ คงมีเพียง ๔ คณะเท่านั้น คือ

คณะครุศาสตร์ ก็นับว่าเหมาะสมแก่พระภิกษุสามเณรดี เพราะพระจะต้องเป็นครูของประชาชน ก็ควรศึกษาเพื่อความเป็นครูที่ดี ในมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ก็มีคณะครุศาสตร์เช่นกัน

คณะภาษาศาสตร์ ก็นับว่ามีความจำเป็นอยู่มากในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ ถ้าพระไม่มีความรู้ในด้าน

ภาษาต่างประเทศแล้ว พระก็คงทำงานได้เฉพาะในบ้านของตนเท่านั้น ปัจจุบันนี้พระไทยที่ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศก็ล้วนเป็นพระที่จบปริญญาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์แทบทั้งนั้น และในขณะนี้ก็จำเป็นจะต้องศึกษาปรัชญาและสังคมด้วย เพื่อเป็นการเปรียบเทียบให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาแตกต่างกับศาสนาและปรัชญาอื่นๆอย่างไร การเผยแผ่ศาสนาโดยไม่ทราบภูมิหลังของผู้ที่ตนจะสั่งสอนย่อมไม่ได้ผลอะไร

คณะนวัตกรรมการศาสนา คณะนี้ออกจะเป็นชื่อที่ใหม่หน่อย ความจริงคำว่า “นวัตกรรม” เป็นคำที่พระท่านเข้าใจกันดี เพราะงานด้านนวัตกรรมก็คืองานด้านการก่อสร้างนั่นเอง ในสมัยพุทธกาล พระโมคคัลลานะ อัครสาวกก็เคยได้รับมอบหมายจากพระพุทธองค์ให้เป็นผู้ควบคุมการก่อสร้างโศภนปราสาท และสมัยหนึ่งคณะสงฆ์ก็เคยมีองค์การสาธารณูปการ ก็คือองค์การ (เทียบกระทรวง) ที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการก่อสร้างนั่นเอง พระสมัยนี้ไม่ค่อยรู้จักคุณค่าของศิลปะซึ่งส่วนใหญ่ก็อยู่ที่วัดนั่นแหละ ไม่รู้จักบูรณะซ่อมแซมศิลปะอันล้ำค่าที่อยู่ในวัดให้อยู่ในสภาพที่ดี ศิลปะของชาติจึงสูญหายและเสียหายไปเสียมากต่อมาก ถ้าเราเข้าไปในโบสถ์บางวัดจะพบว่าตามฝาผนังมีภาพวาดที่ล้ำค่าอยู่มาก แต่ก็ต้องเสียความงามไป เพราะไฟนีออนบ้าง หรือบางทีพระท่านก็เอาตะปูไปตอกที่ฝาผนังเพื่อผูกสายระเตียงบ้าง นี่ก็เพราะพระเดี๋ยวนี้ท่านไม่ค่อยรู้ไม่ค่อยเข้าใจในศิลปะนั่นเอง เมื่อท่านไม่รู้จักคุณค่าของศิลปะ ท่านจะรักษาศิลปะของชาติไว้ได้อย่างไร การที่วิทยาลัยตั้งคณะนวัตกรรมการศาสนาขึ้นมานี้ ข้าพเจ้าเห็นด้วยอย่างเต็มที่ ในการ

ศึกษาขณะนี้ ก็จำเป็นจะต้องทราบเรื่องเกี่ยวกับสถาบันดยกรมไทย จิตรกรรม ประติมากรรม และวิศวกรรมด้วย เพราะเป็นองค์ประกอบของกันและกัน

ส่วน คณะสังฆาธิการ นั้น ก็นับว่าแปลกเช่นกัน แต่ก็แปลกไปในทางดี เวลาที่ปัญหาหนึ่งที่เผชิญหน้าคณะสงฆ์อยู่ก็คือ การหาสมภารปกครองวัดได้ยาก โดยเฉพาะในต่างจังหวัด บางวัดหาสมภารไม่ได้ บางที่พระที่บวชเพียง ๒ - ๓ พรรษาก็ต้องรักษาการตำแหน่งสมภารเสียแล้ว ทั้งนี้เพราะหาสมภารไม่ได้ หรือบางที่บวชนานๆก็ได้เป็นสมภาร ทั้งที่ไม่มีความรู้อะไรมากนัก ถ้าทางวิทยาลัยมีนโยบายในทางสร้างสมภารที่ดีมีความรู้ความสามารถขึ้นมาได้ ก็คงเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนามากทีเดียว ข้าพเจ้าไม่เห็นว่าจะเสียหายที่ตรงไหนเลย

ส่วนกรณีที่นักเรียนนักศึกษาในวิทยาลัยนี้ครองผ้าสีคล้ำไป คุณสุนทร วงศ์อาสา กลับเห็นเป็นแปลกไป ความจริงพระพุทธเจ้าก็ทรงอนุญาตให้ใช้ได้ตั้งแต่สีเหลืองเจือแดง จนกระทั่งดำสีคล้ำ การที่นักเรียนนักศึกษาในวิทยาลัยห่มผ้าสีเดียวกันหมด ข้าพเจ้ากลับเห็นว่าดูงามดี ไม่เป็นการลึกลับ เพราะความงามอยู่ที่ระเบียบ และก็ไม่ใช่ว่ามีเฉพาะที่วิทยาลัยนี้ ความจริงก็มีห่มกันมานานแล้ว เพียงแต่ว่าใครอยากห่มก็ห่ม บางทีในวัดเดียวกันก็ห่มสีต่างๆกัน ดูลึกลับ ถ้าเข้าร่วมอุโบสถสังฆกรรมด้วยกันแล้วกลับดูไม่งาม แต่นักเรียนที่วิทยาลัยนี้ก็ห่มดอง คือ ห่มรัดอก เหมือนกันหมด และใช้สีแบบเดียวกัน เห็นแล้วน่าเลื่อมใส แต่คุณสุนทร วงศ์อาสา กลับเห็นไปว่าการปฏิบัติเช่นนี้จะทำให้เมืองไทยมีพลเมืองอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งมี

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

จิตใจไม่เหมือนพลเมืองทั่วไป หรือถ้าจะว่ากันตรงๆ ก็เห็นจะต้องพูดว่าเป็นพลเมืองพวกอุปถัมภ์ หรือมีสติไม่ดีอะไรทำนองนั้นนั่นแหละ อ่านแล้วข้าพเจ้ารู้สึกซาบซึ้งในใจ ถ้าอย่างนั้นพระภิกษุสามเณรทั่วประเทศที่แต่งตัวไม่เหมือนชาวบ้านเขา ก็คงเป็นพลเมืองพวกที่มีจิตใจวิปริตไปด้วยละซี เข้าตะเถาเดียวกับ นายแพทย์ประสพ รัตนากร เคยไปพูดในต่างประเทศว่า วัฒนธรรมไทยและคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นเหตุทำให้คนไทยกลายเป็นโรคจิตเภทหรือจิตวิปริตเป็นจำนวนถึง ๗๒% ของจำนวนผู้ที่เป็นโรคจิตวิปริตทั้งหมดนั่นแหละ ไม่ทราบว่ามีใครกันแน่เป็นโรคจิต ความจริงคนบ้าก็คือคนที่ผิดปกติไปจากคนส่วนใหญ่นั้นเอง แต่ถ้าหากคนดีๆ หลงเข้าไปในหมู่มนุษย์ คนดีนั้นแหละก็อาจเป็นคนบ้าในทรรศนะของคนบ้าได้เหมือนกัน แล้วใครเล่าเป็นคนบ้ากันแน่

นอกจากนั้น คุณสุนทร วงศ์อาสา ยังรวมความเอาว่าวิทยาลัยมีความมุ่งหมายให้พระภิกษุทำงานช่วยรัฐบาลได้เต็มที่ ซึ่งหมายความว่าให้พระทำงานอย่างฆราวาส เช่น ออกแบบ ควบคุมงานก่อสร้าง ทำการเกษตร เป็นต้น ความจริงพระก็อาจออกแบบ ควบคุมงานก่อสร้างได้ แต่ทว่าเป็นเรื่องภายในวัดเอง ซึ่งเวลานี้พระท่านก็ควบคุมงานก่อสร้างในวัดอยู่แล้ว แต่การออกแบบ ท่านอาจออกแบบเองไม่ได้ แต่ถ้าหากท่านจบการศึกษาในคณะวนกรรมศาสตร์ ท่านอาจออกแบบของท่านเองได้ พระท่านมีจิตใจว่างมากกว่าชาวบ้าน ถ้าหากท่านออกแบบเอง ท่านอาจสร้างศิลปะใหม่ๆ ขึ้นมาได้ ดีกว่าที่จะคอยทำตามแบบแปลนที่กรมศิลปากรออกให้ ซึ่งมีแบบสำเร็จอยู่ไม่กี่แบบ ใช้ได้เหมือนกันทั่วทั้งประเทศจึงไม่

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

ปรากฏว่ามีศิลปะใหม่ๆอะไรเด่นขึ้นมาในยุคนี้เลย จิตรกรรมฝาผนังที่มีศิลปะสูงส่งเป็นจำนวนไม่น้อยที่พระเป็นผู้เขียนเอง อย่างเช่น ชรัวินโขงเป็นต้น แต่ข้อที่ว่าผู้บริจาคเงินอาจไม่ทราบว่าเป็นพระท่านเรียนอะไรบ้าง คิดว่าคงเรียนแต่ธรรมะอย่างเดียวนั่นก็เท่ากับเป็นการสับประมาทประชาชนเช่นกัน เพราะโครงการการศึกษาของวิทยาลัยไม่ใช่เป็นการทำอย่างงูจิบ แต่ว่าเป็นการกระทำอย่างเปิดเผย มีเอกสารแจกจ่ายให้อย่างทั่วถึง เมื่อประชาชนเขาทราบว่าพระท่านจะทำอย่างไรแล้ว ถ้าเขาชอบใจเขาก็บริจาค และการศึกษาที่วิทยาลัยจัดภาวนำกำหนดไว้นั้นแม้จะมีวิชาทางโลกอยู่บ้างก็ถือเป็นวิชาประกอบ วิชาหลักที่บังคับให้เรียนทุกระดับและทุกคณะนั้นก็คือพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และการปฏิบัติ

การที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระราชชนนี ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี ฯพณฯ พลเอก กฤษณ์ สีวะรา รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้เสด็จไปและไปร่วมในงานเปิดตึกวิทยาลัย นามวิทยาลัย อาคารสำนักชนบท เจิมข้อฟ้า และทรงเททองหล่อพระประธานนี้ พระองค์และท่านเหล่านั้นมิได้ทรงทราบหรือทราบความเป็นไปของวิทยาลัยกระนั้นหรือ มิเป็นการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ และสับประมาทบุคคลชั้นนำของประเทศไปหรือ และที่ คุณสุนทร วงศ์อาสา ว่าเป็นการเอาวิชาทางโลกเข้าไปยัดเยียดให้พระเรียนอย่างมากมาย เพื่อให้พระที่เรียนจบแล้วไปทำงานอย่างฆราวาส เป็นการทำให้พระเป็นคฤหัสถ์ และคุณสุนทรก็เห็นว่า ปัญหาที่น่าจะเป็นจุดอันตรายอย่างร้ายแรงของศาสนานั้นดูออกจะเป็นการ

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

พูดเกินๆไปเอามากทีเดียว คุณสุนทรอาจคิดว่า ถ้าพระเรียนจบตามหลักสูตรแล้ว ทางรัฐบาลคงขอให้ท่านไปช่วยออกแบบรัฐสภา การก่อสร้างอาคาร หรือไปขับรถแทรกเตอร์ไถนาอย่างฆราวาส ทั้งๆที่ยังห่มผ้ากาสาวพัสตร์อยู่กระมัง เรื่องนี้ไม่ต้องใช้ความรู้มากนัก เพียงแต่ใช้สามัญสำนึกของคนธรรมดา ก็จะเห็นว่าเป็นไปไม่ได้ และไม่มีทางที่จะเป็นไปได้เลย นอกจากว่าภายหลังท่านสึกหาลาเพศไปแล้ว นั่นก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง

คุณสุนทร วงศ์อาสา ยังให้ข้อคิดต่อไปอีกว่า :-

“ประการที่สาม คือเรื่องวุฒิทางการศึกษา ซึ่งท่านนายกรัฐมนตรีแถลงในที่ชุมนุมสันนิบาตคนนับหมื่นว่า รัฐบาลรับรองหรือเห็นชอบด้วยกับโครงการแห่งวิทยาลัยนี้ทั้งหมด ซึ่งรวมทั้งการประสานปริญญาด้วย ข้อนี้ท่านนายกรัฐมนตรีจะมีเพียงสักแต่ว่า อ่านคำปราศรัยซึ่งมีผู้ร่างให้ หรือเป็นเรื่องที่ท่านจงใจแถลงเช่นนั้น แต่ผู้เขียนก็เห็นว่าน่าจะพลาดทั้งสองสถาน เว้นเสียแต่ว่าคณะเถรสมาคมหรือทางการคณะสงฆ์จะได้รับรองมาก่อนหรือไม่ก็ได้มีการพิจารณาในสภาการศึกษาแห่งชาติแล้วเป็นอย่างน้อย มิฉะนั้น รัฐบาลกับคณะสงฆ์ก็จะเกิดขัดกัน และถ้อยแถลงของท่านก็จะเกิดผลเพียงให้พระนำไปใช้เป็นเครื่องมือโฆษณาเรียไรเงินเท่านั้น เพราะแม้ว่ามหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งที่ตั้งมานานเกือบยี่สิบปีแล้ว รัฐบาลก็ยังไม่รับรอง

“ข้อน่าคิดประการสุดท้าย ซึ่งอาจไม่สำคัญนักก็ได้ คือที่ซ้ำเหนือของประเทศลาวอันเป็นเขตยึดครองของคอมมิวนิสต์ กรรมการสภาสงฆ์ลาวคอมมิวนิสต์ก็ได้ตั้งสถาบันท่านองนี้มานาน

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

แล้ว เพื่อล้างสมองภิกษุลาวเอาไปช่วยทำงานโยธาให้รัฐบาล เวลา
 นี้ในลาวเหนือจึงมีพระที่นั่งขับรถแทรกเตอร์ทำถนนและไถนาอยู่
 ทั่วไป ที่วิทยาลัยบางละมุงของเรา ก็ได้ทราบว่ามีสามเณรที่ถูก
 ส่งมาจากประเทศลาวเป็นจำนวนมาก รัฐบาลน่าจะมอบให้กรม
 ประมวลราชการแผ่นดิน และกระทรวงศึกษาธิการสืบสวนดูบ้างว่า
 สามเณรเหล่านี้ถูกส่งมาโดยเอเยนต์ของขบวนการประเทศลาวหรือไม่
 ได้อย่างไรก็ควรแถลงชี้แจงให้ประชาชนทราบด้วย”

บทความแสดงความคิดเห็นของคุณสุนทร วงศ์อาสา มีอยู่
 เพียงแค่นี้ เฉพาะข้อคิดเห็นประการที่สามนั้นเป็นไปในทางสบ-
 ประมาทนายกรัฐมนตรีนานกว่าที่กล่าวว่า “ท่านอาจสักแต่ว่าอ่าน
 คำปราศรัย ซึ่งมีผู้ร่างให้” คล้ายๆกับท่านนายกรัฐมนตรีซึ่งเป็น
 ผู้นำการบริหารประเทศนั้น เป็นคนไม่มีความคิดเห็นเป็นของตัวเอง
 เป็นหุ่นให้เขาเชิด ใครจะลากจะจูงไปทางไหนก็ได้ ความจริงเรื่อง
 การรับรองวิทยฐานะไม่ใช่เป็นหน้าที่ของท่านนายกรัฐมนตรีเลย
 เป็นเรื่องของคณะสงฆ์และทาง ก.พ. จะพิจารณาเห็นสมควรต่างหาก
 แม้แต่มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งมีผู้ที่จบการศึกษาชั้นอุดม
 ศึกษามาหลายรุ่นแล้ว โดยเฉพาะรุ่นแรก ขพนฯ จอมพล ป.
 พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีสมัยนั้นก็เป็นผู้อุปถัมภ์ในการประสาน
 บริบูรณ์พุทธศาสตร์บัณฑิตให้แก่บัณฑิตที่จบการศึกษาเมื่อ พ.ศ.
 ๒๔๙๘ แต่ก็มิได้หมายความว่า ขพนฯ จอมพล ป. พิบูลสงคราม
 ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีในสมัยนั้นจะมีอำนาจรับรองวิทยฐานะของมหา
 วิทยาลัยสงฆ์อย่างเป็นทางการ การที่จะรับรองวิทยฐานะของมหา
 วิทยาลัยสงฆ์นั้น คณะสงฆ์จะต้องเป็นผู้รับรองเสียก่อน เมื่อคณะสงฆ์

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

รับรองแล้ว ทางฝ่ายบ้านเมืองจึงจะพิจารณารับรองภายหลัง การที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งมิได้รับการรับรองจากรัฐบาล ทั้งๆที่เปิดเรียนมาแล้ว ๒๐ ปีแล้วนั้น จะโทษรัฐบาลหาถูกไม่ ควรโทษคณะสงฆ์มากกว่าที่มิได้มีการรับรองเอง เมื่อคณะสงฆ์เองไม่ให้การรับรองแล้ว รัฐบาลจะมาให้การรับรองได้อย่างไร แต่ก็เป็นที่น่ายินดีว่า ในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ นี้ คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมได้ตกลงรับรองวิทยฐานะมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งแล้ว และเวลานี้ได้ทราบว่ายี่งยังอยู่ในระหว่างการพิจารณาของ ก.พ. อยู่ ที่คุณสุนทรคิดว่าการทำงานนายกรัฐมนตรียกกล่าวคำรับรองในที่ชุมนุมสันนิบาตคนนับหมื่นนั้น จะบังเกิดผลให้พระนำไปใช้เป็นเครื่องมือโฆษณาเรียไรเงินนั้น ก็น่าเห็นใจอยู่ เพราะสมัยนี้ออกจะแก่เรื่อยอยู่สักหน่อย แต่ก็อย่าลืมว่า การดำเนินการก่อสร้างวิทยาลัย ซึ่งดำเนินการมาเพียง ๒ ปีเศษๆ โดยที่ทำงานนายกรัฐมนตรียกยังมีได้รับรองอะไรนั้น ปรากฏว่า ได้มีผู้มีจิตศรัทธาบริจาคเงินใช้จ่ายในการก่อสร้างวิทยาลัยแล้วประมาณ ๒๘ ล้าน ๓ แสนบาทเศษ

ข้อที่คุณสุนทร วงศ์อาสา ออกจะจับแพะชนแกะอยู่มากสักหน่อย จะเป็นเพราะกำหนดคำกราบบังคมทูลไม่ถนัด หรือเพราะมีอคติก็ไม่ทราบ จึงคิดว่าทางวิทยาลัยจะเปิดคณะเกษตรศาสตร์ ให้พระเรียนเพื่อไปทำไร่ไถนา ขับรถแทรกเตอร์ไถนาอย่างไรราชอาณาจักรลาว ความจริงนั้นทางวิทยาลัยดำริจะตั้งวิทยาลัยเกษตรขึ้น เพื่อให้การศึกษาแก่เด็กยากจน และเป็นบุตรของชาวไร่ชาวนา โดยเฉพาะ เพื่อจะได้มีความรู้ในวิชาเกษตรแผนใหม่ เพราะเมืองไทยเป็นเมืองเกษตรกรรม สินค้าออกที่สำคัญคือข้าว ต่อไป

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ถ้าเมืองไทยมีพลเมืองเพิ่มขึ้นเป็น ๕๐ - ๖๐ ล้านคน ข้าวที่ผลิตได้อาจไม่เพียงพอแก่การบริโภคก็ได้ ถ้าหากข้าวไม่เพียงพอแก่การบริโภค เราก็ส่งไปขายในต่างประเทศไม่ได้ และเมื่อขาดข้าวซึ่งเป็นสินค้าหลักแล้ว การเศรษฐกิจของไทยคงทรุดหนักทีเดียว เราไม่มีทางขยายที่ดินให้มากขึ้นได้อีกแล้ว ถ้าหากเราไม่หาทางทำนาในที่นาเท่าเดิมให้ได้ผลผลิตมากขึ้นเป็นทวีคูณแล้ว ก็นับว่าเราจะต้องเผชิญกับปัญหาหนักอึ้ง ในระยะเวลาอีกไม่กี่สิบปีข้างหน้า การที่ทางมูลนิธิหรือภริกรรมมหาธาตุวิทยาลัย ดำริจะตั้งวิทยาลัยเกษตรเพื่อช่วยเด็กที่ยากจนและเป็นลูกชาวไร่ชาวนานั้น นับว่าเป็นกุศลจิตที่ควรอนุโมทนามากกว่าจะกีดกัน ข้อนี้ย่อมแสดงให้เห็นว่าทางมูลนิธิ มีกุศลจิตเผื่อแผ่มาถึงเด็กที่ยากจนของชาติ ซึ่งไม่มีใครเหลียวแลอีกด้วย ถ้าหากทางมูลนิธิ ดำเนินการในเรื่องนี้อย่างจริงจังแล้ว คงช่วยแก้ปัญหาเด็กชาติที่เรียน แก่ปัญหาทางเศรษฐกิจในอนาคตได้เหมาะสมกับกาลเวลา ก่อนที่จะสายไปอีกด้วย จึงควรที่รัฐบาลเองจะให้ความสนับสนุนอย่างเต็มที่ เพราะกิจการที่พระเป็นผู้ดำเนินการนั้นมักได้ผลมาก โดยที่ไม่ต้องลงทุนอะไรมากนัก จะเห็นได้ง่ายๆ อย่างมหาวิทยาลัยสงฆ์สองแห่ง ทางรัฐบาลให้ความอุปถัมภ์เพียงปีละไม่กี่แสน รวมสองแห่งไม่ถึงล้านบาท แต่พระท่านก็ดำเนินการบริหารมหาวิทยาลัยไปได้ ซึ่งถ้าหากเป็นมหาวิทยาลัยฆราวาสแล้ว ข้าพเจ้าคิดว่า แม้จะใช้เงินสักสิบล้านบาทก็คงไม่พอ

ข้อที่น่าสรรเสริญ คุณสุนทร วงศ์อาสา ก็คือมีความสามารถในการณีที่ทราบวาทะที่ข้าเหนือของลาวอันเป็นเขตยึดครองของคอมมิวนิสต์นั้น คอมมิวนิสต์ได้ตั้งสภาสงฆ์ลาวขึ้น เพื่อล้างสมองภิกษุ

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ลาวเอาไปทำงานโยธาให้รัฐบาล ถึงขนาดมีพระชัยรัตนไตรทองคำ
ทำถนน และถนนอยู่ทั่วไป ถ้าหากเป็นความจริงอย่างคุณสุนทรว่า
ก็นับว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจมาก แต่ข้าพเจ้าก็อดสงสัยไม่ได้ว่าคุณ
สุนทรไปรู้เรื่องเหล่านี้มาได้อย่างไร คุณสุนทรเกรงว่าสามเณรที่มา
จากลาวอาจถูกเอเยนต์ของขบวนการประเทศลาวส่งมาก็ได้ ถ้าคุณ
สุนทรตั้งอกตั้งใจฟังคำกราบบังคมทูลของท่านนายกรัฐมนตรีแล้ว ก็
คงจักไม่ต้องเรียกร้องให้กรมประมวลราชการแผ่นดิน และกระทรวง
ศึกษาธิการสืบสวนดูดอก เพราะในคำกราบบังคมทูลนั้นก็ระบุอยู่
อย่างชัดเจนแล้วว่า สามเณรลาวจำนวน ๑๐๐ รูปเศษนั้น สมเด็จพระ
สังฆราชแห่งราชอาณาจักรลาว และกระทรวงธรรมการคัดจัด
ส่งมา ถ้าหากว่าสามเณรที่สมเด็จพระสังฆราชแห่งราชอาณาจักรลาว
นั้นมีได้เป็น “เณรแดง” ก็เท่ากับ คุณสุนทร วงศ์อาสา จงใจหมิ่น
พระเกียรติองค์สมเด็จพระสังฆราชแห่งราชอาณาจักรลาว และ
สบประมาทรัฐบาลลาวโดยแท้ อันจะเป็นการทำให้สัมพันธ์ภาพ
ระหว่างประเทศทั้งสองนี้ต้องร้าวรานได้

ความจริงนอกจากจะให้การศึกษแก่กุลบุตรในประเทศแล้ว
ทางวิทยาลัยยังมีวัตถุประสงค์ที่จะให้ทุนแก่กุลบุตรต่างประเทศ ที่
นับถือพระพุทธศาสนาทั้งในภาคพื้นเอเชีย ยุโรป และอเมริกา เพื่อ
เข้ามาศึกษาในวิทยาลัยนี้ตามหลักสูตร ๑๒ ปี โดยจะต้องบรรพชา
เป็นสามเณร และเมื่อจบการศึกษาแล้วทางวิทยาลัยก็จะส่งไป
เผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศของตน โดยความอุปถัมภ์ของ
มูลนิธิอีกด้วย และในขณะที่ศึกษาในวิทยาลัยนั้น ทางวิทยาลัยก็
ให้ความอุปถัมภ์ทั้งหมด ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆทั้งสิ้น แต่มี

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ข้อแม้ว่าเมื่อจบการศึกษาแล้ว นักศึกษาทุกคนจะต้องเสียสละ
เพื่องานของพระพุทธศาสนาและยังความเจริญให้เกิดขึ้นแก่
ประชาชนชาวโลก

นอกจากให้การศึกษาแก่สามเณรตามหลักสูตรของวิทยาลัย
มีกำหนด ๑๒ ปีแล้ว ทางวิทยาลัยยังเปิดโอกาสให้นักเรียนที่มีจิต
ศรัทธาบวชชั่วคราว เพื่อบรรพชาเป็นสามเณรในขณะปิดภาคเรียน
ฤดูร้อนเป็นเวลา ๒ เดือน เพื่อช่วยอบรมจิตใจเยาวชนให้เป็น
พลเมืองดีอีกทางหนึ่งด้วย

โครงการของวิทยาลัยจิตตภาวันนี้ ออกจะเป็นโครงการใหญ่
อยู่สักหน่อย และต้องการดำรงอยู่บนขาของตนเอง วิทยาลัยจึง
ต้องมีมูลนิธิที่จะสามารถเก็บดอกผลมาบำรุงตนเองได้ ไม่ต้องมัวไป
กังวลอยู่กับงบประมาณที่รัฐบาลจะจัดถวาย ซึ่งเป็นการไม่แน่นอน
การที่วิทยาลัยดำริจะตั้งวิทยาลัยเกษตรขึ้นมิใช่เพื่อให้พระไปเป็น
เกษตรกร แต่ต้องการให้เด็กลูกชาวไร่ชาวนาที่ยากจนได้มีโอกาส
ศึกษาในวิชาเกษตรกรรมสมัยใหม่ ถ้าไม่มีที่ทางของตนเองก็อาจ
ทำนาในที่นาของวิทยาลัย ซึ่งขณะนี้มีส่วนร่วมกันบริจาคเงินซื้อถวาย
เป็นที่กลบนาผล แก่วิทยาลัยกว่า ๔,๐๐๐ ไร่แล้ว ถ้าหากเด็กที่
จบการศึกษาจากวิทยาลัยเกษตรนี้จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมใน
ที่ดินเหล่านี้ แล้วบริจาคผลผลิตส่วนหนึ่งบำรุงวิทยาลัย ก็คงพอ
เพียงพอการที่จะบำรุงรักษาสามเณรในวิทยาลัยได้เป็นแน่แท้ และ
ถ้าหากงานนี้มีผลดีก็คงมีผู้บริจาคที่ดิน หรือบริจาคเงินซื้อที่ดิน
ให้เพื่อการนี้มากขึ้นตามลำดับ ดังนั้นเมื่อพิจารณาโดยรอบคอบ
แล้ว ข้าพเจ้าก็มองไม่เห็นว่าจะมีอะไรจะต้องวิตกอย่างที่คุณสุนทร

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

วงศ์อาสาแสดงความห่วงใยได้เลย

อย่างไรก็ดี ข้อคิดเห็นของ คุณสุนทร วงศ์อาสา ถ้าหากเป็นข้อคิดเห็นที่แสดงออกมาโดยสุจริตใจ ไม่มีอคติหรือเบื้องหลังอะไรแล้ว ก็นับว่าน่าอนุโมทนาที่คุณสุนทรมีความห่วงใยในฐานะที่เป็นผู้มีส่วนในความเป็นเจ้าของประเทศชาติและศาสนาด้วยผู้หนึ่ง ข้อสำคัญก็คืออย่าคิดอะไรให้ฟุ้งซ่าน จีบแพะชนแกะ แล้วก็โมเมสรุปเอาอย่างง่าย ๆ ก็แล้วกัน

ที่ข้าพเจ้าเขียนมาเสียยืดยาวนี้ ก็เพราะเห็นแก่ความปรารถนาดี ความตั้งใจดีของเจ้าหน้าที่ของวิทยาลัยจิตตภาวัน นับตั้งแต่ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระวันรัต (ปุณณสิริมหาเถร) องค์ประธานมูลนิธิอภิธรรมมหาธาตุวิทยาลัย ท่านกิตติวุฒ โภภิชฌ์ ผู้อำนวยการ และเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ ข้าพเจ้าไม่ยากให้ข้อเขียนของคนบางคน ซึ่งบางทีก็เต็มไปด้วยอคติ ทำลายความตั้งใจดี ความปรารถนาดีนั้นลง.

๒๖ ธันวาคม ๒๕๑๒

คำกราบบังคมทูลถวายรายงาน
ของ ขณนพ จอมพล ถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี
เนื่องในพิธีเสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธี
เปิดอาคารวิทยาลัยเผยแพร่วรรณคดี
เปิดตึกหอพักพำนัคนักชนบท และทรงเททองหล่อพระประธานปางพุทธลีลา
อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี
วันพฤหัสบดีที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๑๒

ขอเดชะใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า ในนามของคณะกรรมการมูลนิธิอิทธิธรรม
และประธานอุปถัมภ์วิทยาลัย ข้าราชการ พ่อค้า และประชาชน
รู้สึกปิติเป็นล้นพ้นที่ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทและสมเด็จพระนางเจ้าฯ
พระบรมราชินีนาถ ทรงพระเมตตาเสด็จพระราชดำเนินมาทรงเป็น
ประธานเปิดตึกวิทยาลัย เปิดตึกอาคารหอพักพำนัคนักชนบท เปิด
ป้ายนามวิทยาลัย ที่ทรงพระกรุณาพระราชทานนามให้ ทรงเจิม
ข้อฟ้า และทรงเททองหล่อพระประธานปางพุทธลีลา อันเป็นปาง
ก้าวหน้าหรือเสด็จโปรดเวไนยสัตว์

ในวโรกาสนี้ ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานกราบบังคมทูลถึงวัตถุประสงค์ของวิทยาลัยและการดำเนินงานก่อสร้างวิทยาลัยแห่งนี้ ทั้งในปัจจุบันและในอนาคตต่อไป วิทยาลัยแห่งนี้ก่อตั้งขึ้นตามวัตถุประสงค์ของมูลนิธิอิทธิธรรมฯ เพื่อให้เป็นสถาบันการศึกษาของภิกษุสามเณรชั้นอุดมศึกษา ระดับมหาวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างภิกษุสามเณรขึ้นมาบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่สังคมมนุษย์ ด้วยการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และอนุเคราะห์แก่ชาวโลกตามพุทธประสงค์ที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญมา และทรงสั่งสอนให้ปฏิบัติตามหลัก ๓ ประการ คือ

๑. จงบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ชาวโลก
๒. จงยังความสุขให้เกิดขึ้นแก่ชาวโลก
๓. จงอนุเคราะห์แก่ชาวโลก

ทั้งนี้เพื่อให้ภิกษุสามเณรได้เจริญรอยตามพระยุคลบาทของพระองค์ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งตลอดพระชนมายุของพระพุทธองค์ได้ทรงจาริกไปเทศนาธรรมโปรดเวไนยสัตว์ จนเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาของพระองค์ได้เจริญรุ่งเรืองในชมพูทวีปอย่างรวดเร็ว ผู้ประพฤติปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์ย่อมได้บรรลुถึงซึ่งสันติสุขอย่างแท้จริง ในประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนา ภายหลังจากที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว การเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็ได้อาศัยพระอริยสาวกที่เสียดลัดดำเนินมาโดยตลอด แต่ก็อยู่ในวงแคบ หลังจากพุทธปรินิพพานแล้วประมาณ ๒๗๐ ปี ได้มีพระมหากษัตริย์พระองค์หนึ่ง

ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา คือพระเจ้าอโศกมหาราช พระองค์ทรงเล็งเห็นว่า ธรรมะเท่านั้นจะทรงอำนาจไ้ได้ยั่งยืนและถาวรตลอดไป ทรงเล็งเห็นความมั่นคงของพระพุทธศาสนาจะเกิดขึ้นได้ ต้องอาศัยการศึกษา ความประพฤติปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย และการเผยแพร่หลักธรรมของพระพุทธองค์ออกไปให้กว้างขวาง จึงได้ทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาและอุปถัมภ์สนับสนุนการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสมัยนั้น

ทางฝ่ายอาณาจักร พระองค์ทรงเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก ทางฝ่ายพุทธจักรมีพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระเป็นประธาน แล้วส่งพระสงฆ์ผู้มีความรู้ความสามารถ นำพระพุทธศาสนาไปเผยแพร่ยังอาณาประเทศ จนเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองในประเทศนั้น งามตาราบเท่าถึงปัจจุบันนี้ แม้ในชมพูทวีปจะเสื่อมสิ้นไปแล้วก็ตาม ด้วยผลงานอันนี้ พระองค์จึงได้รับการยกย่องจากนักปราชญ์ทั่วโลกว่าเป็นธรรมราชา

ปัจจุบันนี้ความเปลี่ยนแปลงของสังคมมนุษย์และความเจริญทางด้านวัตถุได้เป็นไปอย่างรวดเร็วและไม่หยุดยั้ง ความเจริญและความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เป็นปัจจัยประการหนึ่งที่ทำให้พระพุทธศาสนาได้รับความกระทบกระเทือน ดังจะเห็นได้จากในประเทศต่างๆ ที่เคยเจริญรุ่งเรืองในพระพุทธศาสนามาก่อนกำลังโน้มเอียงไปสู่ความเสื่อม ทั้งนี้เนื่องด้วยพระพุทธศาสนาในประเทศนั้น งามตาพระมหากษัตริย์เป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภกนั่นเอง พระพุทธศาสนาในประเทศไทยเรานับแต่อดีตกาลมาตราบเท่าถึงปัจจุบันนี้ ได้อาศัยพระมหากษัตริย์ในอดีตและปัจจุบัน ได้ทรงอุปถัมภ์เอาพระทัยใส่

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ตลอดมา จึงยังมั่นคงและรุ่งเรืองอยู่คู่กับประเทศชาติ แต่ความเจริญรุ่งเรืองนั้นจะมั่นคงถาวรตลอดไปได้ก็ต้องอาศัยการศึกษาและการเผยแพร่ให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงทางด้านวัตถุ มูลนิธิอิทธิธรรมฯ ซึ่งมีท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระวันรัตเป็นองค์ประธานดำรงเห็นความสำคัญดังกล่าวจึงจัดตั้งวิทยาลัยนี้ขึ้น ภายในการอำนวยการของพระคุณท่านกิตติวุฑฺโฒ โดยจัดการศึกษาออกไปเป็น ๔ ระดับ คือ

๑. ระดับปฐมพุทธศาสตร์ โดยรับกุลบุตรที่จบชั้นประถมศึกษาตามกฎกระทรวง เข้าบรรพชาเป็นสามเณรศึกษาในชั้นประถมพุทธศาสตร์นี้เป็นเวลา ๓ ปี กุลบุตรที่เข้ามาศึกษานี้ต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า ๑๐ ปี และไม่เกิน ๑๒ ปี

๒. ระดับมัธยมพุทธศาสตร์ เมื่อจบชั้นปฐมพุทธศาสตร์แล้วจึงเข้าศึกษาในชั้นมัธยมพุทธศาสตร์ตามหลักสูตร ๒ ปี

๓. ระดับเตรียมอุดมพุทธศาสตร์ นักศึกษาที่จบชั้นปฐมพุทธศาสตร์และมัธยมพุทธศาสตร์แล้วเข้าเรียนชั้นเตรียมอุดมพุทธศาสตร์อีก ๒ ปี

๔. ระดับอุดมพุทธศาสตร์ นักศึกษาที่จบเตรียมอุดมพุทธศาสตร์แล้วเข้าศึกษาในชั้นอุดมพุทธศาสตร์นี้อีก ๔ ปี

ระดับอุดมพุทธศาสตร์แบ่งออกเป็น ๔ คณะ คือ

๔.๑ คณะครูศาสตร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์มีความรู้ความสามารถที่จะออกไปช่วยด้านการศึกษาแก่ประชาชน คณะนั้นนอกจากศึกษาพระไตรปิฎกแล้ว เน้นหนักไปในทางบริหารการศึกษาทั้งแก่ภิกษุสามเณรและแก่ประชาชนและวิชาครู

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

๔.๒ คณะภาษาศาสตร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้พระสงฆ์มีความรู้ความสามารถในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาทั้งในประเทศและต่างประเทศ นอกจากจะศึกษาพระไตรปิฎกแล้ว การศึกษาในคณะนี้จะเน้นหนักไปในทางภาษาปรัชญา และสังคม

๔.๓ คณะนวัตกรรมการศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ภิกษุสงฆ์มีความรู้ความสามารถทางด้านสถาปัตยกรรมไทย ประติมากรรม จิตรกรรม วิศวกรรม การศึกษาในคณะนี้เน้นหนักไปในทางการก่อสร้าง เพื่อรักษาสถาปัตยกรรมไทย ปูนปั้นสถานต่างๆ ตลอดจนศิลปวัตถุในพระพุทธศาสนา

๔.๔ คณะสังฆาธิการ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างพระภิกษุสงฆ์ ให้มีความรู้ความสามารถเป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน คณะนี้เน้นหนักไปในทางการปกครองและอื่นๆ ทั้งนี้เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาขาดแคลนสมภารที่มีความรู้ความสามารถสร้างความเจริญให้แก่พระพุทธศาสนา

หลักสูตรการศึกษาทุกระดับชั้นแบ่งออกเป็น ๒ สาย คือ

๑. สายสามัญ หลักสูตรตั้งแต่ชั้นประถมถึงชั้นมหาวิทยาลัย อาศัยหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ และวางหลักสูตรให้เท่าเทียมกันกับมหาวิทยาลัยทางโลก

๒. สายการศาสนา เป็นวิชาบังคับ เป็นวิชาหลัก ซึ่งศึกษาถึงบาลีพระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา นอกจากให้การศึกษาแก่กุลบุตรในประเทศแล้ว ทางวิทยาลัยยังมีวัตถุประสงค์ให้ทุนแก่กุลบุตรต่างประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา ทั้งในภาคพื้นเอเชีย

พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นตามหลักธรรมและการเมือง

ยุโรป และอเมริกา เข้ามาศึกษาในวิทยาลัยนี้ตามหลักสูตร ๑๒ ปี โดยบรรพชาเป็นสามเณร เมื่อจบการศึกษาแล้วทางวิทยาลัยก็จะส่งไปเผยแผ่ในประเทศของตนโดยความอุปถัมภ์ของมูลนิธิฯ ปัจจุบันนี้เราได้ให้ทุนการศึกษาแก่กุลบุตรจากราชอาณาจักรลาวแล้ว ๓ รุ่น จำนวน ๑๐๐ รูปเศษ โดยสมเด็จพระสังฆราชแห่งราชอาณาจักรลาวและกระทรวงธรรมการคัดจัดส่งมา เวลานี้มีนักศึกษาทั้งหมด ๔๐๔ รูป กว่าสามเณรจะศึกษาจบหลักสูตร ๑๒ ปี นักศึกษาในมหาวิทยาลัยนี้ ทั้งในประเทศและต่างประเทศก็จะมีไม่ต่ำกว่า ๒,๕๐๐ รูป

นักศึกษาทุกรูปในวิทยาลัยนี้ ทางวิทยาลัยอุปถัมภ์ทั้งหมดไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆทั้งสิ้น แต่เมื่อจบการศึกษาแล้วนักศึกษาทุกรูปต้องเสียสละเพื่องานพระศาสนาและยังความสุขความเจริญให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนชาวโลก

นอกจากให้การศึกษาแก่สามเณรตามหลักสูตรของวิทยาลัย ๑๒ ปีแล้ว ทางวิทยาลัยยังเปิดโอกาสให้แก่นักเรียนที่มีจิตศรัทธา บวชชั่วคราวเพื่อบรรพชาเป็นสามเณรในขณะปิดภาคเรียนฤดูร้อนเป็นเวลา ๒ เดือน เพื่อช่วยอบรมจิตใจเพื่อเป็นพลเมืองดีอีกทางหนึ่งด้วย

การดำเนินการก่อสร้างวิทยาลัยนี้ เริ่มดำเนินงานตั้งแต่ปี พุทธศักราช ๒๔๑๐ โดยเริ่มลงมือก่อสร้างอาคารหอพักเมื่อวันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๔๑๐ ครั้งแรกใช้โคนต้นไม้เป็นสถานที่ศึกษาอยู่ต่อมาเมื่อสาธุชนบริจาคทรัพย์เพียงพอที่จะก่อสร้างอาคารเรียน จึงได้สร้างอาคารเรียนครั้งแรกครั้งไม่ขึ้นอีกหนึ่งหลัง และเมื่อวันที่ ๒

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ธันวาคม ๒๕๑๐ ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระเมตตาเสด็จพระราชดำเนินมาทรงวางศิลาฤกษ์อาคารหลังใหญ่นี้ หลังจากนั้นเป็นต้นมา การก่อสร้างได้ดำเนินมาตามลำดับจนแล้วเสร็จพอที่จะใช้เป็นสถานที่ศึกษาได้แล้ว อาคารหลังนี้ใช้เวลาก่อสร้าง ๑ ปี ๑๑ เดือนกับ ๗ วัน นายภิญโญ สุวรรณคีรี เป็นสถาปนิก ม.ร.ว. แผลมฉาน หัสตินทร เป็นสถาปนิกที่ปรึกษา นายวรชาติ สุวรรณโชติ เป็นผู้ควบคุมการก่อสร้าง พระคุณท่านกิตติวุฒโฒ เป็นผู้ดำเนินการอำนวยการก่อสร้าง สิ้นค่าก่อสร้างไปเป็นเงิน ๑๙ ล้าน ๗ แสนบาทเศษ อาคารหอพักพำนักรชนบทเป็นหอพักสามแผนกนักศึกษา ซึ่งนางพำนักรชนบท เป็นเจ้าภาพบริจาค ๔ แสนบาท และผู้ร่วมสมทบอีกประมาณ ๒ แสนบาท รวมสิ้นค่าก่อสร้างประมาณ ๖ แสนบาท นอกจากอาคารทั้งสองหลังนี้แล้วทางวิทยาลัยได้ก่อสร้างอาคารหอพักสามแผนกนักศึกษาอีก ๒ หลัง คืออาคารรัฐวิธรณ์โดย หลวงพ่อเต๋ คงทองและศิษย์เป็นเจ้าภาพ สิ้นค่าก่อสร้าง ๘ แสนบาทเศษ อาคารหอพัก “ทวีวงศ์” หม่อมพยอม ทวีวงศ์ สร้างเป็นพระอนุสรณ์แด่ หม่อมเจ้าชาติชูศักดิ์ ทวีวงศ์ สิ้นค่าก่อสร้างประมาณ ๘ แสนบาทเศษ อาสนศาลาสิ้นค่าก่อสร้างประมาณ ๑ ล้าน ๓ แสนบาทเศษ อาคารเรียนชั้นปฐมพุทธศาสตร์สิ้นค่าก่อสร้างประมาณ ๘ แสนบาทเศษ สถานปฏิบัติสมาธิธรรมอีก ๑๑ หลัง หอพักอาจารย์พิเศษอีก ๑ หลัง โรงครัว ไฟฟ้า ประปา และถนนภายในวิทยาลัย สิ้นค่าใช้จ่ายไปแล้วประมาณ ๒๘ ล้าน ๓ แสนบาทเศษ ขณะนี้กำลังก่อสร้างตึกโรงพยาบาล หอสมุดกลาง

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ซึ่งจะต้องใช้ค่าก่อสร้างอีกประมาณ ๕ ล้านบาท จำนวนเงินดังกล่าวนี้สาธุชนผู้มีศรัทธาได้ร่วมกันบริจาคทั้งสิ้น ทางมูลนิธิฯมิได้ขอเงินงบประมาณแผ่นดินมาดำเนินการเลย ต่อไปในอนาคตถ้าสามเณรนักศึกษาเพิ่มมากขึ้น อาคารต่างๆจำเป็นต้องสร้างเพิ่มขึ้นอีก หวังว่าสาธุชนคงศรัทธาสรางให้ต่อไป

นอกจากการก่อสร้างวิทยาลัยนี้แล้ว พระคุณท่านกิตติวุฑโฒ ผู้อำนวยการวิทยาลัยยังดำริตั้งวิทยาลัยเกษตรขึ้นในเนื้อที่ซึ่งสาธุชนร่วมกันซื้อถวายเป็นที่กัลปนาผล บำรุงภิกษุสามเณรในวิทยาลัย เนื้อที่ ๔ พันไร่เศษ เพื่อให้การศึกษาแก่เด็กที่ยากจนและเป็นบุตรของกลีกรโดยเฉพาะ ได้มีความรู้ในเกษตรแผนใหม่อันเป็นการช่วยเหลือประชาชนอีกทางหนึ่ง โครงการนี้จะเริ่มในปี ๒๕๑๓ เป็นต้นไป

ทางรัฐบาลรู้สึกซาบซึ้งในกุศลและการเสียสละของเจ้าพระคุณสมเด็จพระวันรัต องค์ประธานมูลนิธิฯ พระคุณท่านกิตติวุฑโฒ ผู้อำนวยการวิทยาลัยซึ่งเป็นผู้ร่วมจิตใจของสาธุชนเป็นจำนวนมาก ให้เสียสละ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาและประเทศชาติ และขออนุโมทนาต่อสาธุชนผู้บริจาคก่อสร้างวิทยาลัยนี้ด้วย ที่ช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐบาล ความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาและประเทศชาตินั้นต้องอาศัยการเสียสละ รัฐบาลขอสนับสนุนต่อกิจกรรมอันเป็นกุศลสาธารณะประโยชน์นี้ทุกประการ

บัดนี้การก่อสร้างได้ลุกลงไปมากแล้ว ทางวิทยาลัยจึงจัดหล่อพระประธาน เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของวิทยาลัย คือปางพุทธลีลา อันเป็นพุทธจริยาที่พระองค์เสด็จโปรดเวไนยสัตว์ ด้วยโลหะ ๙ อย่าง สูง ๕ เมตร เพื่อประดิษฐานไว้หน้าวิทยาลัยให้ภิกษุสามเณรสาธุชน

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

สักการะทั่วไป

บัดนี้ได้เวลาอันเป็นอุดมมงคลฤกษ์แล้ว ข้าพระพุทธเจ้า
ในนามประธานอุปถัมภ์การก่อสร้างวิทยาลัย ขอกราบบังคมทูล
อัญเชิญใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาททรงเปิดตึกวิทยาลัย นามวิทยาลัย
อาคารหอพักพำนัคนักชนบท เจิมข้อฟ้า และทรงเททองพระประธาน
เพื่อเป็นสิริมงคลแก่วิทยาลัยตลอดไปชั่วกาลนาน

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ

ปัญหาประจำวัน

ถาม

ผมมีปัญหาวillเรียนถาม ดังต่อไปนี้

มหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งหนึ่ง ซึ่งได้รับพระราชทานนามจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า “จิตตภาวัน” (ได้ทราบว่ามีมาจากคำว่า จิตต+ภาวนา) แต่มหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งนี้เรียนคุรุศาสตร์ วิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ สถาปัตยกรรมศาสตร์ เกษตรศาสตร์ (พุทธศาสตร์ หรือพระไตรปิฎกซึ่งเป็นศาสตร์ที่สงฆ์ควรจะต้องศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ไม่เห็นมีระบุถึง) คุณชายเห็นด้วยหรือไม่? (ผมเข้าใจว่าพุทธศาสนิกชนที่บริจาคทรัพย์สร้างและ

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

อุปถัมภ์มหาวิทยาลัยแห่งนี้ คงบริจาคตัญญ์ด้วย “ธรรมศรัทธา” มากกว่าวิศวกรรมศาสตร์ศรัทธา เป็นต้น)

ถ้าคุณชายเห็นด้วยในการที่ พระ - เณร ต้องเรียนวิศวกรรมศาสตร์ เป็นต้น ผมก็ขอนมัสการแม่กองธรรมและกองบาลีฝ่ายสยามรู้ว่า “พระคุณเจ้าได้โปรดเปลี่ยนแปลงปรับปรุงหลักสูตรนักธรรมตรี โท เอก และบาลีเปรียญ ๑-๒-๓-๔-๕-๖-๗-๘-๙ ประโยค เร็วๆเถอะเจ้าข้า!” เพราะผมซักจะเห็นด้วยกับคุณจำนงค์ ทองประเสริฐ เสียแล้ว ในข้อที่คุณจำนงค์ว่า พระที่เรียนรู้แต่ธรรมะบาลีพูดกับชาวบ้านไม่ค่อยรู้เรื่อง

คุณชายเห็นด้วยไหมครับที่การเรียนนักธรรมและบาลีของ พระ-เณร ต้องบรรจุสรรพวิทยาการที่ทางโลกเรียน ตั้งแต่ ป. ๕ - ๗ ม.ศ. ๑ - ๕ และหลักสูตรระดับมหาวิทยาลัยต่างๆ?

ผมเคารพเชื่อถือความคิดเห็นของคุณชาย ต้องการทราบคำตอบเป็นบรรทัดฐานในการอุปถัมภ์วัดที่ผมเป็นมคฺนายอยู่ จึงเรียนถามมา

“นระ ลพบุรี”

ตอบ

ผมได้อ่านคำชี้แจงจากสถาบันศึกษาของสงฆ์แห่งนั้นเมื่อเร็วๆนี้แล้ว จับความได้ว่า ท่านมีความเห็นว่า พระทุกวันนี้มีได้บวชเพื่อธรรมอันเป็นธรรม ธรรมอันเป็นวินัย และธรรมอันเป็นวัตถุ

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

ศาสนาอีกต่อไป คือมิได้บวชเพื่อแสดงธรรมอันเป็นเครื่องคลายกำหนด ธรรมอันเป็นเครื่องทำให้ปราศจากความประกอบทุกข์ ธรรมอันเป็นเครื่องทำให้ไม่สั่งสมกองกิเลส ธรรมอันเป็นเครื่องทำให้เกิดความอยากอันน้อย ธรรมอันเป็นเครื่องทำให้เกิดความสันโดษ ธรรมอันเป็นเครื่องทำให้เกิดความสดจากหมู่มณะ ธรรมอันเป็นเครื่องทำให้เกิดความเพียรที่จะให้เกิดปัญญาตรัสรู้ และ ธรรมอันเป็นเครื่องทำให้เป็นคนเลี้ยงง่าย แต่ท่านเห็นว่าพระทุกวันนี้เป็นสมาชิกของสถาบันหนึ่ง ในสังคมเรียกว่า “สงฆ์” มีหน้าที่จะปฏิบัติต่อสถาบันและต่อสังคมทั่วไป เช่น การสอนคนในสังคมให้รู้อาชีพต่างๆ การเข้ามีส่วนร่วมในการสังคมสงเคราะห์ การก่อสร้างอาคารของสถาบัน เช่น โบสถ์ วิหาร การเปรียญ และการเข้ารับตำแหน่งต่างๆในสถาบันเพื่อบริหารสถาบัน เช่น เป็นพระคณาธิการ และเป็นเจ้าคณะอำเภอ จังหวัดขึ้นไปตามลำดับ

สรุปแล้วก็คือท่านเห็นว่าพระไม่ควรสละคุณค่าทางโลกเพื่อให้เกิดคุณค่าทางธรรม แต่เห็นว่าพระควรมีคุณค่าทางโลกยิ่งขึ้น เพื่อจะได้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมและได้ทำประโยชน์ทางโลกให้แก่สังคม

แต่ผมเองนั้นเป็นคนไทยธรรมดาๆที่นับถือผ้าเหลือง เห็นใครที่ยังมีผ้าเหลืองห่มห่อตัวอยู่แล้วก็เคารพกราบไหว้ ท่านจะว่าอะไรมาก็เป็นเรื่องของท่าน ผมไม่เถียง ยิ่งท่านว่าอะไรมามากมาย ความประสงค์ของผมจะเอาผ้าเหลืองมาห่อตัวบ้างก็ยังมีน้อยลง นับว่าเป็นการขัดเกลากิเลส คือความโลภในมรรคผลนิพพานได้อย่างหนึ่งเหมือนกัน

การสอนความรู้ทางโลกนั้น ถ้าสอนไปในแนวที่จะให้เห็น

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

ธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสสั่งสอนไว้ได้แจ่มแจ้งยิ่งขึ้นก็ไม่น่ารังเกียจ เช่น การเรียนวิทยาศาสตร์นั้นอาจเอาความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในการพิจารณาธรรม ทำให้แลเห็นความจริงได้มากที่สุดทีเดียว โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านพระไตรลักษณ์ ทั้งหมดนี้จึงขึ้นอยู่กับการสอน แต่ถ้าสอนอย่างชาวบ้านเพื่อหวังผลเป็นความรู้แบบชาวบ้านแล้ว ก็ออกจะธัมมโมหรือเซยไปหน่อย.

คึกฤทธิ์ ปราโมช

เนื่องมาจากปัญหาประจำวันในสยามรัฐ

ข้าพเจ้าได้อ่านปัญหาประจำวันใน น.ส.พ. สยามรัฐ ฉบับวันพฤหัสบดีที่ ๒๙ มกราคม ๒๕๑๓ ที่ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ตอบปัญหาของคุณ “นระ ลพบุรี” แล้ว ข้าพเจ้ามีความเห็นพ้องกับ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ในเรื่องการศึกษาของสงฆ์จะสอนความรู้ทางโลกในแนวที่จะให้เห็นธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสสั่งสอนไว้ได้แจ่มแจ้งยิ่งขึ้น เช่น การเรียนวิทยาศาสตร์ เพื่อเอาความรู้ทางวิทยาศาสตร์นั้นมาใช้ในการพิจารณาธรรม เพื่อจะได้แลเห็นความจริงได้มากยิ่งขึ้น นั่นคือในการให้การศึกษาแก่สงฆ์นั้นทางสถาบันจะต้องถือว่าการศึกษาบาลี-ธรรมะเป็นวิชาหลักโดยไม่มีการยกเว้น ส่วนวิชาการทางโลกนั้นเป็นเพียงวิชาประกอบ และก็ต้องคำนึงถึงวิชาที่จะศึกษานั้นว่าจะต้องไม่ขัดกับสมณวิสัยด้วย

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

ถ้าหากทางคณะสงฆ์จะเอาวิชาการทางโลกเป็นวิชาหลัก และเอา บาลี-ธรรมะเป็นวิชาประกอบแล้ว ข้าพเจ้าก็ไม่เห็นด้วย และก็จะ ต้องขอคัดค้านตามหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนต่อไป แต่เท่าที่ปรากฏ ไม่ว่าจะเป็นที่สภาการศึกษา มหาวิทยาลัยหรือมหาจุฬาลง- กรณราชวิทยาลัยก็ตาม ล้วนแต่ถือวิชาภาษาบาลีและธรรมะเป็นวิชา หลัก ทั้งนั้น ส่วนวิชาอื่นจะเป็นภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมวิทยา จิตวิทยา ฯลฯ ล้วนถือเป็นวิชาประกอบ ทั้งสิ้น แม้ที่วิทยาลัยจิตตภาวัน (ไม่ใช่ “มหาวิทยาลัย” ดังที่คุณ “นระ ลพบุรี” เข้าใจ) ข้าพเจ้าเองก็ได้พิจารณาหลักสูตรแล้ว ก็ปรากฏว่าท่านถือบาลี-ธรรมะ พระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา เป็นวิชาหลัก ส่วนวิชาอื่นๆเป็นวิชาประกอบทั้งนั้น แลผมยังหนักไป ทางภาคปฏิบัติอีกด้วย ซึ่งก็จะเห็นว่าไม่ขัดกับความเห็นของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช และข้าพเจ้าแต่อย่างใดเลย

ความจริงเวลานี้การศึกษาที่วิทยาลัยจิตตภาวันก็เป็นเพียง การเริ่มต้นเท่านั้น ยังอีกนานกว่าจะถึงระดับอุดมศึกษา แต่ถ้าหาก พวกเราที่เป็นพุทธศาสนิกชนจะช่วยกันพิจารณาด้วยจิตที่เป็นกุศล และท้วงติงบ้างด้วยใจเป็นธรรม ปราศจากอคติใดๆแล้ว ก็น่าที่ ทางวิทยาลัยจะได้สังวรระมัดระวังในเรื่องเหล่านี้ไว้บ้าง เพราะ ในเรื่องพระศาสนานั้น เราได้มอบความไว้วางใจให้แก่คณะสงฆ์แล้ว ก็หวังว่าพระคุณเจ้าทั้งหลายคงจักไม่ทำให้ชาวบ้านต้องผิดหวัง เป็นแน่

แต่ทั้งนี้ก็ได้หมายความว่า ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เข้าใจเอาเองว่า พระทุกวันนี้มิได้บวชเพื่อธรรมอันเป็นธรรม ธรรม

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

อันเป็นวินัย ข้าพเจ้ามิได้หมายความว่า พระทุกวันนี้ “มิได้บวชเพื่อแสดงธรรมอันเป็นเครื่องคลายกำหนด ธรรมอันเป็นเครื่องทำให้ปราศจากความประกอบทุกข์ ธรรมอันเป็นเครื่องทำให้ไม่สั่งสมกิเลส ธรรมอันเป็นเครื่องทำให้เกิดความสงัดจากหมู่คณะ ธรรมอันเป็นเครื่องทำให้เกิดความเพียรที่จะให้เกิดปัญญาดรฺสรู้ และธรรมอันเป็นเครื่องทำให้เป็นคนเลี้ยงง่าย” แต่ข้าพเจ้าหมายถึงว่าวัตถุประสงค์ของการบวชในสมัยนี้ผิดจากในสมัยพุทธกาลมาก ในสมัยพุทธกาลนั้น บุคคลส่วนมากออกบวชเพราะความเบื่อหน่ายในโลกียวิสัยจริงๆ เพราะบุคคลเหล่านั้นส่วนมากได้ผ่านโลกียวิสัยมาแล้ว มองเห็นโทษของโลกียวิสัยแล้ว แต่ในสมัยนี้ ในหลายๆ ประเทศที่การบวชเป็นเพียงประเพณีเท่านั้น เช่น ประเทศไทย พม่า ลาว กัมพูชา เป็นต้น บางที่ก็บวชกันตั้งแต่อายุ ๗ - ๘ ขวบก็มิได้ยังไม่รู้จักเรื่องของโลกียวิสัยเลย ยังไม่รู้จักว่าการเบื่อโลกเป็นอย่างไร ยังไม่ทราบว่าพระพุทธศาสนาพิเศษแค่ไหน แต่เมื่อพ่อแม่ขอร้องให้บวชก็บวชไปตามประเพณีเท่านั้นเอง แต่เมื่อบวชแล้ว ได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยบ้าง บางทีก็เกิดความสนุกเพลิดเพลิน หรือบางทีก็อยากเป็นมหาเปรียญอะไรทำนองนั้น และบางทีก็เกิดศรัทธาปสาทะในพระศาสนาขึ้นมาจริงๆ มักจะเป็นแบบนี้เสียมากกว่า ที่บวชอยู่ได้นานๆ ก็มิใช่ว่าจะมีเจตจำนงจะถวายเป็นชีวิตในพระศาสนาตลอดไปมาตั้งแต่ต้นเสมอไป ศรัทธาที่จะอยู่ในศาสนาตลอดไปมักจะมาเกิดภายหลังเสียมากกว่า

การบวชของคนไทยเรานั้นอาจจะเนื่องมาจากเหตุผลหลายประการด้วยกันซึ่งพอจะจำแนกได้ดังนี้ :-

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

๑. บวชเพราะเบื่อโลก บุคคลประเภทนี้เข้ามาบวชตรงกับวัตถุประสงค์ของการบรรพชาอย่างแท้จริง แต่มักเป็นพวกที่ผ่านชีวิตทางโลกมาแล้วอย่างโชกโชน หรือไม่ก็รู้จักรสชาติของโลกมาพอสมควรแล้ว แต่กว่าจะเบื่อโลกเข้ามาบวชก็อายุตั้ง ๕๐ - ๖๐ ปีแล้ว เมื่อมาบวชแล้วก็หาความสงบไปวันหนึ่งๆ ไม่ค่อยได้ศึกษาธรรมวินัยอะไรมากนัก เพราะอายุมากเกินไปที่จะมาท่องบาลี-ธรรมะแล้ว พอจะได้บ้างก็ในทางปฏิบัติ จึงไม่ค่อยได้สั่งสอนชาวบ้าน เวลานี้คณะสงฆ์ก็มักจะตั้งข้อรังเกียจไม่ค่อยจะยอมรับผู้ที่สูงอายุเข้ามาบวช เพราะถือว่าพวกที่มีอายุมาก ๆ มักเป็นคนหัวดื้อ ว่ายาก สอนยาก ทั้งนี้เพราะคนมีอายุมากมักจะถือว่าตัวอาบนํ้าร้อนมาก่อน เมื่อเป็นเช่นนี้สมภารหรือเจ้าคณะก็เอือมระอาไปตามๆ กัน ส่วนที่ว่าง่ายอย่างพระราธะในสมัยพุทธกาลก็มีอยู่บ้าง แต่ก็เป็นส่วนน้อย

๒. บวชเอาบุญ บุคคลประเภทนี้มักจะเป็นประเภทบวช ๗ วัน ๑๕ วัน หรือไม่ก็สักพรรษาหนึ่ง ถือว่าเพียงได้บวชเท่านั้น ก็พอแล้ว เป็นคน “สุข” แล้ว แม้จะไม่ศึกษาธรรมวินัยเลยก็ได้ ประเภทนี้มักเป็นพวกผู้ดีมีเงิน หรือเป็นข้าราชการ โอกาสที่จะศึกษาธรรมวินัยไม่ค่อยจะมี หรือเกือบไม่มีเอาเลย เพราะการบวช ๗ วันนั้น ถ้าผู้บวชมิได้ชวนช่วยหาความรู้มาก่อน หรือชวนช่วยหาความรู้สืบทอดไปหลังจากลาสิกขาแล้วก็เกือบจะเรียกว่าไม่มีความรู้อะไรในทางศาสนาเพิ่มขึ้นเลย แม้เพียงหนังสือ “นวโกวาท” ก็ยังอ่านแทบจะไม่จบด้วยซ้ำ แต่เพียงเท่านี้ก็ถือว่าได้บุญพอแล้ว พ่อแม่ก็เกาะชายผ้าเหลืองขึ้นสวรรค์ไปแล้ว

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

๓. บวชเรียน บุคคลประเภทนี้ส่วนใหญ่มักเป็นคนจน เมื่อเรียนวิชาการทางโลกจบประถมปีที่ ๔ แล้ว ไม่มีโอกาสที่จะศึกษาต่อในทางโลก เพราะฐานะของพ่อแม่ไม่ดี แม้จะมีสติปัญญาดี ก็หาโอกาสเข้าเรียนต่อไม่ได้ อยู่กับบ้านไปวันหนึ่งๆ บางทีก็เลยกลายเป็นเด็กเกเรไป หรืออาจจะกลายเป็นเด็กเหลือขอไปก็ได้ บางทีก็หมกมุ่นอยู่ในอบายมุข เช่น เล่นการพนันบ้าง เป็นนักเลงหัวไม้บ้าง ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อม ชีวิตของบุคคลเหล่านี้มีโอกาสที่จะเป็นภัยต่อสังคมมาก พ่อแม่จึงมักจับบวชเสีย ให้พระท่านช่วยกำราบให้ เมื่อเข้ามาบวชแล้วก็ศึกษาบาลีธรรมะไปตามเรื่อง เดิมก็ไม่ใช่เพราะความเลื่อมใสอะไรจริงจังก่ดอก แต่เมื่อไม่มีอะไรจะทำ ก็เรียนหนังสือไปวันหนึ่งๆ เมื่อมีความรู้ในธรรมวินัยมากขึ้น ศรัทธาในพระพุทธศาสนาก็มีมากขึ้นตามลำดับ บางท่านก็อาจศึกษาเรื่อยไปจนกระทั่งจบหลักสูตรนักธรรมและบาลี และกลายเป็นกำลังสำคัญของพระศาสนาไปเลย ซึ่งพระเถระผู้ใหญ่ส่วนมากก็มักอยู่ในประเภทนี้ ความจริงถ้าหากว่ารัฐบาลจะให้การศึกษาฟรีแก่คนทุกคนแล้ว ข้าพเจ้าก็คิดว่า จำนวนคนที่จะเข้ามาบวชในประเภทนี้จะลดน้อยลงมากทีเดียว เพราะใครเลยที่ปรารถนาจะเสียสิทธิของตนเอง เช่น ต้องเสียสิทธิในการกินข้าวตอนเย็น เสียสิทธิในการดูหนังดูละคร และเสียสิทธิอื่นๆอีกมากมาย การที่เขาเสียสิทธิบางอย่างไป ก็ควรได้สิ่งอื่นมาทดแทนบ้าง ถ้าหากทางพระศาสนาไม่ช่วยบุคคลประเภทนี้ไว้ รัฐบาลจะต้องประสบปัญหาทางด้านสังคม ซึ่งอาจสืบเนื่องมาจากบุคคลร่วม ๒๐๐,๐๐๐ คน เหล่านี้ อย่างหนักทีเดียว อย่างเลื้อไป เลื้อขาว เลื้อทวย ถ้าหาก

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

บุคคลเหล่านี้ได้มีโอกาสศึกษาเสมอมาเสมอใกล้กับคนมีเงินทั่วๆ ไป ชีวิตของบุคคลเหล่านี้อาจไม่ต้องมาเป็น “เลื้อ” ที่เป็นภัยร้ายของสังคมก็ได้ เขาอาจจะเป็นเสนาธิการที่ติดคนหนึ่งของชาติก็ได้ ใครจะไปรู้ แต่เพราะเขาไม่ได้รับการศึกษาที่ดี ไม่มีใครเอาเขาไปบวชเรียนธรรมวินัย ชีวิตของเขาเหล่านั้นจึงต้องดับวูบลง เป็นบุคคลที่สังคมไม่ปรารถนา พระเถระที่เข้ามาบวชเรียนในประเภทนี้ ก็เช่นกัน ก็มีโชบวชเพราะเบื่อโลกอะไรเลย ก็ตั้งใจเพื่อเข้ามาบวชเรียนมากกว่า ส่วนจะเรียนสำเร็จแค่ไหนเพียงใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับสติปัญญาและศรัทธาของตน เมื่อบวชอยู่ต่อไปไม่ได้ก็ลาสิกขาออกไปเป็นพลเมืองดีของชาติ เป็นกำลังสำคัญของประเทศ ไม่ใช่ลาสิกขาออกไปเป็นสมาชิกที่พิการของสังคม ที่สังคมจะต้องหนักใจ

๔. บวชการเมือง มีบุคคลอีกประเภทหนึ่งที่อาจบวชเพื่อลี้ภัยทางการเมือง ในประวัติศาสตร์สมัยอยุธยาจะพบว่าปลายรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ก็ได้มีการบวชพวกข้าราชการบริพารที่มีความจงรักภักดีต่อสมเด็จพระนารายณ์เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ก็เพื่อให้พ้นภัยการเมือง ซึ่งอาจจะเกิดจากฝีมือพระเพทราชา และขุนหลวงสรศักดิ์ก็ได้ หรือในปลายรัชสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี พระองค์ก็ทรงพระผนวชแบบการเมืองเหมือนกัน แม้ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นี้ก็ไม่ใช่ว่าจะไม่มี การบวชแบบนี้บางทีก็สามารถเอาตัวรอดพ้นภัยการเมืองได้ แต่บางทีก็หนีไม่พ้น อย่างเช่น พระเจ้ากรุงธนฯ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ในการบวชทั้ง ๔ ประเภทนี้ ที่ข้าพเจ้าตั้งใจมากก็คือประเภทที่ ๓ เพราะผู้ที่มาบวชในประเภทนี้ดูจะมีส่วนได้

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ส่วนเสียในการพระศาสนาอยู่มาก และปรากฏว่าภิกษุสามเณรในเมืองไทยส่วนมากก็อยู่ในประเภทนี้ แม้ว่าตามหลักการ การบวชควรจะเป็นไปเพื่อสละคุณค่าทางโลกเพื่อให้เกิดคุณค่าทางธรรม เพราะจุดมุ่งหมายเดิมของการบวชนั้นเพื่อกะทำนิพพานให้แจ้ง คือ บรรลุนิพพาน ความจริงการทำนิพพานให้แจ้งก็เป็นจุดประสงค์โดยตรงของการบวช ดังในคำขออุปสมบทแบบเก่า คือแบบ “อุกาสะ” จะมีคำว่า “นิพพานสัจฉิกรณตถาย” ซึ่งแปลว่า “เพื่อทำพระนิพพานให้แจ้ง” อยู่ด้วย แต่เมื่อประมาณร้อยปีเศษมานี้เอง จุดมุ่งหมายของการบรรพชาอุปสมบทอาจเปลี่ยนไปกระมัง ดังนั้นการบวชแบบใหม่ หรือแบบ “เอสาหัม” จึงได้ตัดคำว่า “นิพพานสัจฉิกรณตถาย” ออกเสีย คล้ายๆ จะให้รู้โดยปริยายว่า ในการปรับปรุงการคณะสงฆ์คูปฏิรูปนั้นมิได้ถือว่าการกระทำพระนิพพานให้แจ้งเป็นจุดมุ่งหมายของการบรรพชาอุปสมบทอย่างนั้นแหละ แต่เป็นที่น่ายินดีที่การบรรพชาเป็นสามเณรของวิทยาลัยจิตตภาวัน ยังใช้แบบ “อุกาสะ” อยู่ และความจริงที่เราควรจะยอมรับกันอีกประการหนึ่งก็คือ พระภิกษุสามเณรส่วนมากที่เมื่อมาบวชแล้วก็มักศึกษากันเฉพาะในฝ่ายปริยัติเท่านั้น ที่ศึกษาในด้านปฏิบัติมีน้อยมาก และเมื่อไม่ศึกษาในด้านปฏิบัติแล้ว เรื่องปฏิเวธจะมีได้อย่างไร เมื่อพระสมัยปฏิรูปเหล่านี้ส่วนมากท่านมิได้มีวัตถุประสงค์ในการบวชเพื่อทำพระนิพพานให้แจ้งแล้ว จะให้ท่านมาบวชอาศัยอยู่วัดโดยไม่ทำประโยชน์อะไรให้แก่สังคมบ้างหรือ และถ้าหากจะให้ท่านช่วยสังคม ท่านจะช่วยได้โดยวิธีใด ถ้าหากท่านไม่เข้าใจความเป็นไปของสังคมหรือภูมิหลังของสังคม

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

การที่จะแยกพระออกจากสังคมเสียทีเดียวนั้น อาจจะได้ก็แต่โดยทางทฤษฎีเท่านั้น ทางภาคปฏิบัติแล้ว ยังเป็นไปได้อยาก เพราะพระเถระก็ยังจะต้องถือสัญชาติ และอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายบ้านเมืองอยู่ แม้แต่ในเวลาเกณฑ์ทหารก็มีใช้ว่าพระเถระจะพ้นจากพันธกรณีนี้ ท่านก็คงต้องรับหมายเกณฑ์เช่นเดียวกับชาวบ้าน และเมื่อถูกคัดเลือกแล้วก็จำเป็นต้องลาสิกขาไปรับใช้ชาติ ทั้งๆที่ใจจริงท่านอาจยังมีศรัทธาอยากจะทำบวชอยู่ต่อไปก็ตาม ศาสนจักรกับอาณาจักรของเรายังมิได้แยกกันอย่างเด็ดขาดเหมือนในสมัยพุทธกาล เมื่อเราถือว่าพระเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ถ้าทางบ้านเมืองไม่ให้เกิดการศึกษาแก่ท่านเท่าที่ควร ก็เท่ากับว่าบ้านเมืองมิได้ถือว่าท่านเป็นส่วนหนึ่งของสังคม หรือถ้าหากถือว่าท่านเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ก็เท่ากับว่าทางบ้านเมืองมิได้เอาใจใส่ต่อส่วนนั้น ซึ่งเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของประเทศไป

ความจริง อย่างที่คณะสงฆ์ให้การศึกษาแก่ภิกษุสามเณร ในรูปนักระรรมและบาลี หรือในรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์ ก็ล้วนแต่เป็นประโยชน์ต่อชาติต่อพระศาสนาทั้งนั้น จะเห็นว่าพระเถระนี้ท่านทำงานทั้งในด้านธรรมทูต ธรรมจาริก ธรรมพัฒนากันอย่างแข็งขัน และทางรัฐบาลก็ได้ให้ความอุปถัมภ์เป็นอย่างมาก การดำเนินการศึกษาแบบของสงฆ์นั้นลงทุนน้อย แต่ได้ผลมากอย่างมหาวิทยาลัยสงฆ์ ๒ แห่ง มีนิสิตนักศึกษาเกือบ ๒ พันรูป ได้ใช้เงินในด้านการดำเนินงานปีหนึ่งๆไม่ถึงล้านบาท ซึ่งถ้าหากเป็นมหาวิทยาลัยทางโลกอาจต้องใช้เงินกว่า ๒๐ ล้านบาท และผลที่ปรากฏออกมาก็นับว่าเป็นที่น่าพึงพอใจ ทำให้การประกาศพระ

ศาสนาแพร่หลายไปทั้งภายในและภายนอกประเทศชนิดที่ไม่มีสมัยใดยุคใดจะรุ่งเรืองเท่ายุคนี้ และเรื่องยุ่งยากอย่างในมหาวิทยาลัยทางโลกก็ไม่มี

ถ้าหากจะว่าพระเถรท่านอาศัยผ้าเหลืองเรียนหนังสือก็ไม่เห็นแปลก เพราะเป็นความจริงที่ควรจะยอมร่วมกันเสียที่ ดังที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้ว เมื่อท่านไม่มีโอกาสได้ศึกษาทางโลกเพราะขาดทุนทรัพย์ และถ้าไม่ยอมให้การศึกษาแก่ท่านในรูปของวัด แล้วจะให้พลเมืองของชาติส่วนนี้ไปทำอะไร ไ่เข้าป่าไปหรือ เวลาเสียภาษีอากร คนจนๆ เหล่านี้ก็ต้องเสียเช่นเดียวกัน เวลาไปรบทัพจับศึก คนจนๆ เหล่านี้ก็ต้องเสียสละชีวิตเพื่อประเทศชาติ แล้วมักจะตายก่อนพวกที่มั่งมีเสียอีก แต่ในด้านการศึกษา ลูกๆ หลานๆ ของเขากลับไม่ได้รับความเหลียวแล งบประมาณที่ใช้ไปในการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาปีละนับร้อยนับพันล้านบาท แต่พวกลูกของคนจนๆ เหล่านี้เกือบจะไม่มีส่วนได้รับเลย นี่หรือความเป็นธรรมของสังคม เมื่อเขาไม่มีปัญญาไม่มีทุนทรัพย์จะส่งลูกเข้าศึกษาในโรงเรียนมัธยมหรือในมหาวิทยาลัย เขาก็ต้องขวนขวายหาทางให้ศาสนาโอบอุ้มไว้ แต่ระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ในแบบเดิมนั้น ก็นับว่าเป็นเรื่องที่ล้าสมัยอย่างที่สุด ทั้งในด้านวิธีการศึกษา การสอบ และการตรวจข้อสอบ ซึ่งเกือบจะไม่มีระบบใดในโลกเสมอเหมือน เมื่อคณะสงฆ์จัดการศึกษาในระบบใหม่ก็ถูกค่อนข้างอด เกรงว่าพระท่านจะมีความรู้มากไป ควรจำกัดขอบเขตอยู่แค่บาลีและนักธรรมเท่านั้นก็พอ ข้าพเจ้าคิดว่าเราออกจะใจแคบไปหน่อยในเรื่องนี้

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

เมืองไทยที่รอดพ้นจากความเป็นเมืองขึ้นของจักรวรรดินิยมมา นั้น จะว่าเพราะบารมีของพระพุทธศาสนาอย่างเดียวยังไม่พอ เพราะประเทศอื่น เช่น พม่า ลังกา ลาว เขมร ต่างก็นับถือพระพุทธศาสนาทั้งนั้น แล้วทำไมประเทศเหล่านั้นจึงต้องเสียเอกราชเล่า ข้าพเจ้าคิดว่ามันคงจะมีอะไรยิ่งใหญ่กว่านั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นับว่าทรงเป็นพระมหากษัตริย์ในราชวงศ์จักรีที่ทรงมีพระปรีชาญาณสุขุมคัมภีรภาพมาก จึงได้ทรงพาบ้านเมืองให้พ้นปากเหี่ยวปากกามาได้อย่างไม่น่าเชื่อ ทั้งนี้ไม่เพียงเพราะพระองค์ทรงเป็นพุทธศาสนิกชนและทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภกเท่านั้น แต่เป็นเพราะพระองค์ทรงผนวชมาเป็นเวลานานถึง ๓๓ พรรษา เพราะทรงอุปสมบทเป็นภิกษุถึง ๒๗ พรรษา แล้วพระองค์ก็ได้ทรงรอบรู้เฉพาะทางด้านพระธรรมวินัยเท่านั้น พระองค์ยังทรงรอบรู้ภาษาอังกฤษ ทรงรอบรู้ดาราศาสตร์จนกระทั่งสามารถพยากรณ์ได้ว่าจะเกิดสุริยุปราคาเมื่อใด และวิชาอื่นๆ เป็นอย่างดี ทรงคบหาสมาคมแม้แต่กับพวกบาทหลวง เพื่อทรงแสวงหาความรู้จากเขาเหล่านั้น ก็ไม่เห็นมีใครดำหนิว่าพระองค์มิได้ทรงพระผนวชเพื่อธรรมอันเป็นธรรม ธรรมอันเป็นวินัย และธรรมอันเป็นวิถุศาสน์เลย เมื่อพระองค์ทรงเป็นภิกษุอยู่ พระองค์ก็ทรงปฏิบัติเคร่งครัดในศีลาจารวัตร ทรงปรับปรุงศาสนาให้บริสุทธิ์ผุดผ่องขึ้น ทรงทำหน้าที่แสดงธรรมเพื่อคลายกำหนด ธรรมอันเป็นเครื่องทำให้ปราศจากความประกอบทุกข์ ฯลฯ นับว่าพระองค์ทรงเป็นนักปฏิรูปที่สามารถยิ่งพระองค์หนึ่ง และเมื่อถึงกาลเวลาอันเหมาะสม พระองค์ก็ทรงลาสิกขามาครองราชสมบัติ ซึ่งพระองค์ก็ทรงสามารถปกครอง

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

บ้านเมืองได้เป็นอย่างดี ถ้าเมืองไทยไม่ได้พระปรีชาสามารถของพระองค์แล้ว เมืองไทยอาจไม่สามารถรักษาเอกราชมาได้ตลอดกาลก็ได้ นับว่าพระองค์ทรงเป็นแบบฉบับของผู้ที่เข้ามาบวชเรียนได้เป็นอย่างดี คือเมื่อเป็นพระก็เป็นพระที่ดี เมื่อลาสิกขาออกไปแล้วก็ยังคงดีเป็นที่ดี เป็นพลเมืองดีของประเทศ แต่ถ้าหากผู้ใดมีศรัทธาจะอยู่สืบอายุพระพุทธศาสนาต่อไปอย่างสมเด็จพะมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ก็เป็นกำลังสำคัญของพระศาสนา เพราะพระองค์ทรงเป็นมหาปราชญ์ที่ทรงมีความคิดริเริ่มปรับปรุงการศึกษาของคณะสงฆ์ทั้งในด้านบาลีและธรรมเป็นมาตรฐานมาจนกระทั่งถึงทุกวันนี้ ซึ่งก็ยังไม่ปรากฏว่ามีพระมหาเถรานุเถระรูปใดในสมัยหลังที่สามารถปรับปรุงการศึกษามูลีและธรรมะ ที่พระองค์ท่านทรงวางแบบไว้อีกเลย ถ้าหากเรามีนักปกครองที่มีลักษณะอย่างนี้ บ้านเมืองคงมีความสุขมาก นับว่าพระองค์เข้าลักษณะประเภท Philosophers - Kings หรือ กษัตริย์ผู้เป็นปรีชาเมธี ในอุดมคติของพลาโตโดยแท้

ที่ข้าพเจ้าเขียนมาเสียยืดยาวเช่นนี้ ก็เพื่อแสดงความจริงว่าสภาพการณ์ของพระพุทธศาสนาในปัจจุบันนี้เป็นอย่างไร เราควรจะยอมรับความจริงกันบ้าง ข้าพเจ้าเองถ้าหากมิได้รับการศึกษาจากทางศาสนาแล้วอาจกลายเป็นมหาโจรไปแล้วก็ได้ ใครจะปู้รู้แต่เพราะศาสนาแท้ๆที่ได้ช่วยไว้ ข้าพเจ้าจึงพ้นจากปากเหี่ยวปากกานั้นมาได้ ข้าพเจ้าจึงต้องระลึกถึงคุณของวัด ระลึกถึงคุณของพระศาสนาอยู่เสมอ ถ้าหากการกระทำใดๆจะเป็นไปเพื่อความเจริญก้าวหน้าของพระพุทธศาสนาแล้ว ข้าพเจ้าขอสนับสนุนด้วย

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

ความเต็มใจ แต่ถ้าหากจะมีอุปสรรคใดๆต่อความเจริญก้าวหน้า
ของพระศาสนา ข้าพเจ้าก็พร้อมที่จะช่วยขจัดอุปสรรคเหล่านั้นออกไป
เท่าที่กำลังสติปัญญาอันเล็กน้อยของข้าพเจ้าจะช่วยได้ โดยไม่
เห็นแก่หน้าผู้ใดทั้งสิ้น.

๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๓

จิตวิทยานักปกครอง

ถ้าเราจะเอาใจใส่ต่อความเป็นมาและความเป็นไปของโลกทั้งในด้านอาณาจักรและศาสนจักรแล้ว เราจะเห็นความไม่แน่นอนอยู่ตลอดเวลา ในโลกนี้มีความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เดี่ยวคนนั้นขึ้นเดี่ยวคนนี้ตก ถ้าเราจะเอาเหตุการณ์เหล่านี้มาพิจารณาโดยพินิจ-พิเคราะห์แล้วจะมองเห็นสัจธรรมยิ่งขึ้น และเป็นเหตุทำให้เห็นความสำคัญของศาสนา และศาสดาเจ้าลัทธิยิ่งขึ้นตามลำดับ

โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่อยู่ในที่สูงนั้น เมื่อตกย่อมเจ็บมากกว่าเขานั่งเป็นธรรมดา บางคราวอาจไม่ทันเจ็บก็ตายเสียก่อนแล้ว น่าเห็นใจมาก แต่ถึงกระนั้นทุกคนก็อยากอยู่ในที่สูง อยากเป็นผู้นำ ทั้งๆที่ทราบดีว่านั่นอาจพบจุดดับเมื่อใดก็ได้ แต่ทุกคนก็พอใจเพราะไหนๆเมื่อเกิดมาแล้วทั้งทีก็ควรจะให้โลกได้รู้จักบ้าง ให้

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ประวัติศาสตร์ได้มีโอกาสจารึกชีวประวัติของตนไว้บ้าง เมื่อทุกคนมีความคิดเห็นเช่นนี้ ก็จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแสวงหาชื่อเสียงระดับบารมี เพื่อความยิ่งใหญ่ เพื่อต้องการให้ชาวโลกยกย่อง แม้ว่าจะเสี่ยงอันตรายอยู่บ้างก็ตามทีเกิด

แต่ปัญหามีอยู่ว่า ทำไมหนอคนที่ได้พยายามสร้างอำนาจวาสนาจนอยู่ในฐานะเหนือคนอื่นอยู่แล้ว จึงมักจะรักษาเก้าอี้หรือบัลลังก์ไว้ไม่ได้ตลอด ต้องมีอันเป็นไปเสมอ ซึ่งเราจะเห็นตัวอย่างมากมายในประวัติศาสตร์ของโลก

แต่ก็มีบางท่านที่รักษาระดับของตนไว้จนตลอดชีวิต โดยไม่ต้องใช้อาวุธคอยค้ำบัลลังก์เลย เป็นการรักษอำนาจไว้ด้วยคุณธรรมความสามารถของตนจริงๆ แม้จะมีบางท่านต้องมีอันเป็นไปเสียในระหว่างเพราะถูกศัตรูปองร้าย แต่คุณงามความดีของท่านก็สามารถเอาชนะจิตใจของชาวโลกได้ ทั้งนี้เพราะอะไรเล่า?

ข้าพเจ้า จะขอยกตัวอย่างชีวประวัติของชาวตะวันตกนี้เอง ทั้งในทางศาสนจักรและอาณาจักร

ในด้านศาสนจักร ผู้ที่สามารถรักษบัลลังก์ของตนไว้ได้ตลอดชีวิตโดยปราศจากอันตรายใดๆ และยังคงจารึกอยู่ในความทรงจำของชาวโลกไม่รู้ลืม ท่านผู้นั้นคือ “สมเด็จพระสันตปาปาปิอุสที่เก้า” ผู้เป็นบรมครูของเรานั้นเอง ส่วนในด้านอาณาจักรก็มีท่าน “มหาตมา คานธี” ผู้นำของประชาชาติอินเดีย ซึ่งแม้จะถูกศัตรูทางการเมืองปองสังหารด้วยปืนกลดับชีพไป แต่ถึงกระนั้นความดีของท่านก็คงจารึกอยู่ในความทรงจำของประชาชาติอินเดีย และชาวโลกอย่างมิรู้ลืม

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

เราลองมาพิจารณาดูซิว่า ที่ผู้นำทางศาสนจักรและอาณาจักรทั้งสองนี้สามารถรักษาระดับแห่งความเคารพบูชาของประชาชนไว้ได้ตลอดกาลนั้นเป็นเพราะเหตุไร?

ในด้านชีวประวัติ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นลูกกษัตริย์ ซึ่งในชีวิตมีแต่ความอุดมสมบูรณ์พูนสุขนานัปการ มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด แต่ถึงกระนั้นพระองค์ก็ทรงสละความสุขนานัปการนั้น พร้อมทั้งชายาและโอรส เพื่อแสวงหาสัจธรรม ทั้งนี้ก็เพื่อช่วยสรรพสัตว์ให้พ้นจากความทุกข์ทั้งหลายนั่นเอง เมื่อพระองค์ได้ตรัสรู้แล้ว ก็ทรงสละความสุขสบายที่จะพึงมีพึงได้ ออกประกาศสัจธรรมไปตามนิคมชนบทมากมาย จนตลอดพระชนม์ชีพของพระองค์ แต่นั่นก็ไม่สำคัญเพราะผู้ที่บำเพ็ญชีวิตแบบนี้มีอยู่มากมาย แต่ที่พระองค์มีจุดดึงดูดใจที่เหนือศาสดาทั้งหลายก็เพราะว่าพระองค์ทรงพยายามบำเพ็ญชีวิตของพระองค์เองอย่างเสมอไปเสมอให้สลับกับประชาชนทั่วไป มิได้มีขีดตียมานะว่าพระองค์เป็นกษัตริย์มาก่อน สามัญชนบำเพ็ญชีวิตอย่างไร พระองค์ทรงพยายามบำเพ็ญชีวิตไม่ผิดไปจากนั้น พระองค์ทรงครองผ้าเพียงสามผืน แถมยังเป็นเศษผ้าที่เขาทิ้งไว้ตามป่าอีกด้วย ทรงบำเพ็ญชีวิตด้วยการขออาหารจากชาวบ้านตามมีตามได้

มหาตมา คานธี ก็เช่นเดียวกัน ท่านเกิดในตระกูลชั้นสูงของอินเดีย คนในตระกูลของท่านเคยเป็นนายกรัฐมนตรีมาหลายชั่วคน ตัวท่านเองก็ได้เดินทางไปศึกษาวิชากฎหมาย ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ จนสอบไล่ได้เป็นผลสำเร็จ และได้ขึ้นทะเบียนในศาลสูงสุดในอังกฤษ เป็นทนายความชั้น ๑ ซึ่งมีสิทธิทำเทียมกับ

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

ทนายความอังกฤษทั่วไป แม้ท่านจะได้ผ่านการศึกษาเป็นอย่างดีถึงขนาดนี้หรือจะเรียกว่า “หัวนอก” ก็ตาม ยิ่งสำเร็จจากอังกฤษด้วยแล้วเขาถือว่ามีความเกียรติดียิ่ง แต่เมื่อคานธีได้กลับมาดูภูมิของตนแล้ว ก็หาได้บำเพ็ญชีวิตอย่างลูกผู้ดีทั่วไปไม่ ชีวิตของคานธีเป็นชีวิตแห่งการต่อสู้เพื่อเอกราชของอินเดีย และเป็นการต่อสู้ที่อยู่ในฐานะเคียงบ่าเคียงไหล่กับประชาชนทั่วไป แม้ประเทศอินเดียจะเป็นประเทศที่มีทั้งฮินดูและมุสลิม ซึ่งทั้งสองพวกนี้ไม่ค่อยจะลงโบสถ์กันนัก แต่ถึงกระนั้นคานธีก็สามารถบำเพ็ญตนอยู่เหนือจิตใจของคนทั้งสองพวกนั้นได้ตลอดมา ที่คานธีสามารถกำจัดใจของประชาชนทั้งอินเดียได้นั้น ก็เพราะคานธีได้แสดงธาตุแห่งความเป็นผู้นำออกมานั่นเอง เมื่อประชาชนลำบาก ท่านก็ลำบากด้วย หรือลำบากยิ่งกว่าเสียอีก เมื่อประชาชนสบาย ฉันทิยินดี พุดง่าย ๆ ก็คือคานธีบำเพ็ญตนเพื่อประชาชนจริง ๆ ไม่ใช่พอมีโอกาสได้เป็นผู้นำก็กอบโกยแสวงหาประโยชน์ใส่ตัวหรือพวกพ้องของตัวเอง คานธีมีเครื่องใช้ไม้สอยตลอดจนเครื่องนุ่งห่มไม่ผิดไปจากประชาชนทั่วไปเลย ทั้งๆ ที่คานธีเป็นผู้นำปวงชนทั้งประเทศ เป็นขวัญใจของชาวอินเดียทั่วประเทศ

แต่ถ้าเราจะย้อนมาพิจารณาตุนักปกครองสมัยนี้ดูบ้าง เราจะเห็นว่ามักจะผิดตรงกันข้ามทีเดียว ส่วนมากมาจากฐานะชนชั้นกลางหรือชนชั้นที่ยากจน แต่พอได้เป็นใหญ่เป็นโตมาไม่กี่วันก็จะมีตึกใหญ่อยู่คนละหลายๆ หลัง มีรถยนต์นั่งคนละหลายๆ คัน มีอะไรต่ออะไรอีกมากมาย ซึ่งประชาชนไม่มี และคงไม่มีตลอดชาติ พวกท่านเหล่านี้มักจะบำเพ็ญชีวิตอยู่บนหัวของประชาชน ทั้งๆ ที่ท่านเป็นผู้รับใช้ประชาชน มีชีวิตอยู่ด้วยภาษีอากรซึ่งประชาชนผู้

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ชักหน้าไม่ค่อยถึงหลังบริจาคให้ทั้งสิ้น แต่ท่านก็หาได้สำนึกไม่ว่าประชาชนเลี้ยของท่าน ท่านมักจะลืมประชาชน เห็นประชาชนเป็นคนชั้นต่ำ ไม่ควรเข้าใกล้ ไม่ยอมฟังความคิดเห็นใดๆของใครทั้งสิ้น โดยมากมักจะลืมตัว คิดว่าฉันเป็นเทวดาไปเสียแล้ว อย่างนี้หรือที่จะเป็น “ขวัญใจประชาชน” ดราบใดที่ชนชั้นปกครองยังดูหมิ่นเหยียดหยามประชาชน ยังบำเพ็ญชีวิตอยู่เหนือหัวประชาชน คิดว่าฉันเลิศประเสริฐอยู่แล้วเขาจะเป็น “ขวัญใจของประชาชน” ไม่ได้ ดราบนั้น การทำให้ประชาชนเกลียดฉันนั้นไม่ยากเลย เหมือนการกลิ้งครกลงจากภูเขา แต่การที่จะทำให้ประชาชนรักฉันนั้นเหมือนกลิ้งครกขึ้นภูเขา ยากจริงๆ

ที่ว่าทำให้ประชาชนรักยากนั้น มิได้หมายความว่าทำไม่ได้ หรือยากจนเกินไป ที่ว่ายากนั้น เพราะว่าใจเราไม่ทำต่างหาก คนโดยมากพอมียศมีอำนาจเข้ามักลืมตัว มักผยองตัวจนเกินไป ไม่ยอมถ่อมตัว ดูคล้ายกับว่ามันจะเสียเกียรติอย่างนั้นแหละ นั่นเขาคิดผิดถนัดทีเดียว

พระพุทธเจ้าได้เคยตรัสไว้ว่า “การถ่อมตัวนั้น เป็นมงคลอันสูงสุดประการหนึ่ง” เพราะผู้ที่รู้จักถ่อมตัวย่อมได้รับการคุ้มครองตลอดกาล ในเรื่องนี้นักปราชญ์ของจีนคือเล่าจื๊อได้เคยสอนไว้ว่า “บางสิ่งเพิ่มขึ้นด้วยการทำให้มันลดลง บางสิ่งน้อยลงด้วยการเพิ่มขึ้น” ซึ่งเป็นปรัชญาที่ฟังยากๆอยู่สักหน่อย แต่จากคำพูดประโยคนี้นี้ ย่อมเกิดคุณประโยชน์แก่โลกมากเหลือเกิน โดยเฉพาะผู้ที่จะเป็นผู้นำของประชาชนควรจะสำนึกไว้เสมอ เพราะตามปกติคนเรามักจะมีทิฐิมานะ ถ้อยศถือศักดิ์ แต่การกระทำอย่างนั้นสามารถกำจัดใจ

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ของประชาชนได้อย่างบริสุทธิ์แล้วหรือ? ผู้นำประเภทนี้ไม่เคยเอา
 ใจจดใจจ่อประชาชนได้เลย แต่ถ้าผู้นำของประเทศรู้จักถ่อมตัวเข้าหา
 ประชาชน ดำรงชีวิตอยู่อย่างประชาชนทั้งๆ ที่สมองหรือสติปัญญา
 ของเขาอยู่เหนือประชาชนแล้ว เขาจะไม่อยู่เหนือจิตใจประชาชน
 เสียหรือ? ที่ว่า “บางสิ่งเพิ่มด้วยการทำให้มันลดลง” นั้นก็หมาย
 ความว่า ถ้าเขารู้จักทำตัวให้ต่ำลงมาสู่ระดับเดียวกับประชาชนแล้ว
 เขาย่อมได้รับความนิยมชมชื่นจากประชาชนยิ่งขึ้น แต่ตรงกันข้าม
 ถ้าเขาพยายามแบ่ง ทำตัวให้อยู่เหนือประชาชนแล้ว ความเคารพรัก
 ความนิยมชมชอบของประชาชนที่มีอยู่ต่อเขานั้นจะลดลงตามลำดับ
 นั่นคือ “บางสิ่งน้อยลงด้วยการเพิ่มขึ้น” แม้ภาษิตนี้จะเกิดมากกว่า
 ๒๕๐๐ ปีแล้ว ถึงกระนั้นก็ยังเป็นภาษิตที่แฝงด้วยคติธรรมสำหรับ
 นักปกครองที่ล้ำค่ายิ่ง

ในเรื่องนี้เล่าจื๊อได้เปรียบเทียบไว้อย่างน่าฟังว่า “มหาอาณาจักร
 ใหญ่ถ่อมตนต่ออาณาจักรเล็ก ก็จะได้อาณาจักรเล็กเป็นรางวัล และ
 หากอาณาจักรเล็กถ่อมตนต่ออาณาจักรใหญ่ ก็จะมีชัยต่ออาณาจักร
 ใหญ่นั้น ดังนั้นสิ่งหนึ่งจึงถ่อมตนเพื่อให้ได้มา อีกสิ่งหนึ่งได้มา
 เพราะรู้จักถ่อมตน”

“เหตุผลที่แม่น้ำและทะเลสามารถเป็นเจ้าเหนือลำห้วยของ
 ภูเขานับร้อยๆ ได้ ก็เพราะมันรู้จักต่ำกว่าลำห้วย นั่นทำให้มัน
 สามารถปกครองลำห้วยทั้งปวงของภูเขาได้”

นับว่าท่านเล่าจื๊อได้ให้คติธรรมพร้อมทั้งเปรียบเทียบไว้อย่าง
 น่าฟังมาก ซึ่งเราคิดๆ ดูแล้วก็เห็นจริง ถ้าหากทะเลมหาสมุทรอยู่
 สูงกว่าแม่น้ำลำธารแล้วจะเป็นทะเล เป็นมหาสมุทรได้อย่างไร

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

เหมือนผู้ที่จะเป็นผู้นำของประเทศ ถ้าทำตัวให้สูงกว่าประชาชน จนประชาชนเข้าไม่ถึงแล้ว เขาจะกุมจิตใจประชาชนได้อย่างไรกัน แต่ถ้าผู้นำรู้จักถ่อมตัว ให้โอกาสประชาชนเข้าถึงได้ง่ายๆ เป็นกันเอง กับประชาชน ยอมรับฟังความคิดเห็นของประชาชนแล้ว เขาย่อมกำจิตใจของประชาชนได้ตลอดกาล ขอเราจงศึกษาชีวประวัติของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือท่านมหาตมา คานธี ดูบ้าง แล้วเราจะเห็นว่า การที่ท่านทั้งสองนั้นสามารถดำรงความเป็น “ขวัญใจประชาชน” หรือ “ขวัญใจโลก” ได้นั้น เพราะคุณธรรมที่ยิ่งใหญ่ คือ “การถ่อมตน” นั่นเอง เพราะเหตุนี้แหละพระพุทธองค์ จึงได้ตรัสไว้ว่า “การถ่อมตน เป็นมงคลสูงสุด” คือเป็นมงคลแก่ตัวผู้ประพฤติตนเอง

ฉะนั้นผู้ที่มีปัญญาซึ่งหวังจะอยู่เหนือประชาชน จึงต้องรู้จักใช้จิตวิทยาในเรื่องนี้เป็นอย่างมาก ต้องพยายามใช้คำพูดที่ทำให้ต่ำกว่าประชาชน ไม่พูดจาโอหังวางโตแบบผู้กว้างขวางหรืออันธพาล ถ้าหากหวังจะอยู่เบื้องหน้าของประชาชนก็ควรจะเอาตนไว้เบื้องหลัง นั่นคือต้องยกย่องประชาชน เคารพความคิดเห็นของประชาชน ต้องถือว่า “มติมหาชนคือเสียงสวรรค์” ถ้าผู้นำของประเทศทำตนได้เช่นนี้แล้ว แม้เขาจะอยู่เหนือประชาชน ประชาชนก็จะไม่รู้สึกหนักอະไรเลย แม้เขาจะอยู่ข้างหน้าประชาชนก็ทำให้ประชาชนเห็นว่าคิดหน้าขางตาไม่

ผู้ที่หวังจะเป็นผู้นำของประชาชนตลอดไป จำต้องสร้างรากฐานของตนให้มั่นคงเสียก่อน รากฐานนั้นก็คือเสียงประชาชนนั่นเอง นั่นคือต้องสร้างตัวให้เป็นที่รัก เป็นที่ไว้วางใจของประชาชน ถ้าผู้ใด

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

สามารถกำจัดใจของประชาชนได้อย่างจริงจังแล้ว ก็เท่ากับว่าได้ ยืนหยัดอยู่บนสิ่งที่มั่นคง ไม่ใช่บนสิ่งที่ผิวเผิน เขายืนหยัดอยู่บนสิ่งที่จริง ไม่ใช่บนสิ่งที่เป็เครื่องประดับโรยหน้าเท่านั้น โดยวิธีนี้เขาย่อมสามารถเป็น “ผู้ยิ่งใหญ่” ได้จริงๆ และจะเป็น “ผู้ยิ่งใหญ่ตลอดกาลทีเดียว” แต่ถ้าผู้ใดไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ขอบฟังคำสรรเสริญปอวยของพวกลูกขุนพลอยพยกแล้ว ก็เท่ากับเขาวางตัวอยู่บนกองแกลบ กองทราย ซึ่งมีหวังทลายได้ง่ายที่สุด จงยึดมติมหาชนไว้เถิด ถ้าท่านต้องการเป็น “ขวัญใจประชาชน” “จงปฏิบัติอย่างนุ่มนวลต่อประชาชน และครองอาณาจักรเถิด” แล้วท่านจะคงรักษาอำนาจความยิ่งใหญ่ของท่านได้ตลอดไป โดยจะไม่เกิดความยุ่งยากใดๆทั้งสิ้น

แต่ถ้าผู้นำคนใดคิดจะปกครองประชาชนด้วยอำนาจแล้ว เขาจะไม่สามารถเป็นผู้นำได้ตลอด เพราะ “สิ่งที่รุนแรงย่อมประสพวาระสุดท้ายก่อนกำหนด” เสมอ ซึ่งในเรื่องนี้เล่าจื๊อได้สอนไว้ว่า “ทหารที่ดีที่สุดย่อมไม่กระหายสงคราม นักสู้ที่ดีที่สุดย่อมคุมสติไว้ได้ ผู้พิชิตที่ยิ่งใหญ่ คือผู้ที่เอาชนะศัตรูได้โดยไม่ต้องชิงชัย ผู้บังคับบัญชาคนที่ยิ่งใหญ่ที่สุด คือผู้ที่ยอมให้ตำแหน่งแก่ผู้อื่น” นี้เรียกว่า “คุณธรรมแห่งการไม่เอาชนะ” ผู้ที่มีคุณธรรมแห่งการไม่เอาชนะนี้จะกลายเป็นผู้ชนะในที่สุด เพราะเขาจะสามารถกำจัดใจของประชาชนทั้งมวลไว้ได้ เท่ากับเขาได้สร้างรากฐานให้แก่ตนเองอย่างมากที่สุด “ถ้าผู้นำและนักปกครองไม่ทิ้งประชาชนแล้ว ประชาชนจะทิ้งท่านได้อย่างไร?”

ลักษณะของผู้นำที่ดีอีกอย่างหนึ่งก็คือต้องรู้จักให้เสรีภาพแก่

ประชาชน “อย่าคุ้มกันประชาชนให้อยู่ในวงแคบจนเกินไปนัก อย่าทำให้ชีวิตของเขาน่าเบื่อหน่ายจนเกินไปนัก เพราะถ้าท่านไม่ทำให้ชีวิตของเขาน่าเบื่อหน่ายแล้ว เขาก็จะไม่เบื่อหน่ายท่าน” แต่คนโดยมากเมื่อได้อ่านางแล้วมักใช้อ่านางจนเกินขอบเขต พยายามใช้อ่านางรักษาเก้าอี้และบัลลังก์ของตนโดยไม่เหลียวแลต่อมติใดๆของประชาชนเลย เมื่อเขาอยู่ได้ด้วยอำนาจ ไม่ใช่ด้วยความนิยมของประชาชนแล้ว เขาก็จะต้องใช้อ่านางนั้นๆคุ้มครองเก้าอี้และบัลลังก์ของเขาตลอดไป ย่อมมีความหวาดระแวงอยู่ตลอดเวลา ไม่เป็นอันบริหารราชการแผ่นดิน แล้วประชาชนจะอยู่สุขได้อย่างไร เมื่อประชาชนต้องถูกจำกัดขอบเขต จำกัดเสรีภาพแล้ว ย่อมรู้สึกอึดอัดรำคาญใจ ในที่สุดก็จะระเบิดออกมา ซึ่งจะก่อให้เกิดความยุ่งยากขึ้นภายหลัง และนี่เองเป็นเหตุให้ผู้นำส่วนมากต้องสร้างอำนาจไว้ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทั้งนี้เพื่อรักษาเก้าอี้ รักษาบัลลังก์ของตนไว้เท่านั้นเอง ความจริงถ้าเขาจะรู้จักจิตวิทยาในเรื่องนี้สักเล็กน้อยแล้ว เขาก็จะไม่ต้องเสียเวลา เสียเงินทองไปในการสร้างสมอำนาจใดๆเลย เพียงแต่รู้จักรักษาน้ำใจของประชาชนเท่านั้นก็พอแล้ว แต่จะต้องรักษาศักดิ์ศรีผู้นำไว้อย่างหนึ่งคือ “ผู้นำที่ดีจะต้องมีสมอง สติปัญญา เห็นประชาชน แต่รู้จักถ่อมตัวให้ต่ำกว่าประชาชน”

ผู้นำที่ดีจะต้องรู้จักมีน้ำใจเสียสละเพื่อประชาชนและประเทศชาติ สามารถรับความอับอายขายหน้าของชาติไว้เป็นของตนได้ รู้จักรับเคราะห์ของชาติไว้เป็นของตนได้ ไม่ใช่ประชาชนสบาย ฉันสบายด้วย แต่พอประชาชนเดือดร้อน ฉันเอาตัวรอด ผู้นำเช่นนี้จะ

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

เป็นผู้นำที่ดีหาได้ไม่ แต่หากผู้นำรู้จักเสียสละ รู้จักรับความอับอาย หรือเคราะห์กรรมใดๆ ของชาติไว้เป็นของตนได้แล้ว แม้บางทีประชาชนจะเกลียดเขาบ้างก็คงไม่นานดอก ในที่สุดประชาชนจะเรียกร้องหาเขาเอง เพราะคนเรานั้นทำอะไรจะไม่ผิดเลยนั้นไม่เคยมี เพราะ “สี่เท้ายังรู้พลาด นักปราชญ์ยังรู้พลั้ง” แต่เราต้องรู้จักเอาความผิดพลาดนั้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ด้วย อย่าลืมว่า “ความพลั้งพลาดนั้นเป็นรากฐานแห่งความสำเร็จ และความสำเร็จนั้นมักจะเป็นที่ชุ่มช้อนแห่งความพลั้งพลาดเสมอ” ถ้าเราไม่ปล่อยให้เด็กรู้จักล้มเสียบ้างแล้ว เด็กจะแข็งแรงได้อย่างไร?

ผู้นำที่ไม่ได้คำนึงถึงมติมหาชนเสียเลย ก็คล้ายๆ กับผู้ที่ยืนเขย่งอยู่บนปลายนิ้วเท้า เขาจะยืนให้มั่นคงไม่ได้เลย ผู้ใดทำอะไรเอาแต่ใจตัวเองฝ่ายเดียว ก็เท่ากับผู้ที่ยืนถ่างขาออกให้กว้างแล้ว เขาจะเดินได้อย่างไร ผู้ที่มีลักษณะอย่างนี้จะหาความก้าวหน้าไม่ได้ ในที่สุดก็ต้องถูกปลด ถูกถอด ถูกขับไล่ไสส่งจากบัลลังก์นั้น ตัวอย่างเช่นนี้มักมีอยู่เสมอ

ทำไมหนอ ผู้ที่เชื่อว่าเป็นผู้นำจึงมักดีแต่ใหม่ๆ เท่านั้น จะว่าประชาชนชอบของใหม่ๆ อยู่เสมอหรือ ก็ไม่เชิง ความจริงมักเป็นเพราะผู้นำทั้งหลายพอได้อำนาจมีวาสนาขึ้นก็มักลืมหูลืมตาต่างหาก เป็นผู้บำเพ็ญตนไม่เสมอต้นเสมอปลาย ซึ่งเรื่องทำนองนี้มักเกิดแก่คนทั่วไป บางทีได้ลงทุนลงแรงอย่างมากมายจนจะเห็นผลสำเร็จแล้วก็มักเกิดความท้อถอยเสียปลายมือ คล้ายๆ กับคนที่ปลูกต้นไม้ อดสำหรับรดน้ำพรวนดินจนจะมีดอกออกผลอยู่แล้ว ก็เกิดใจร้อนที่ไม่เห็นผลสักที เลยตัดทิ้งเสีย คนส่วนมากมักทำลายความ

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

สำเร็จของตนเองเมื่อปลายมือ ทั้งนี้เพราะได้เกิดการท้อถอยนั่นเอง ถ้าหากเขาจะพยายามและระมัดระวังตรงตอนปลายเท่ากับตอนต้นๆแล้ว พวกเขาจะไม่พลาดในการงานของเขาเลย ชีวิตของเขาจะต้องประสบความสำเร็จตลอดกาล

ถ้าผู้นำคนใดไม่รู้จักถ่อมตัว พยายามยกย่องตัวเองอยู่เสมอ เขาจะเป็นผู้ที่มีคุณธรรมได้อย่างไร ถ้าเขาทำงานเพื่อแสวงหายศศักดิ์ให้แก่ตนเองตลอดเวลา มิได้เหลียวแลชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนแล้ว เขาจะถีบตัวขึ้นสูงเหนือปวงชนหาได้ไม่ トラบใดที่เขาไม่ใช้ระบบการเอาชนะด้วยอำนาจแล้ว トラบนั้นก็จะไม่มีใครในโลกมาชิงชัยกับเขาได้เลย

เล่าจื้อได้สอนเกี่ยวกับเรื่องนี้ต่อไปอีกว่า

“ผู้ใดสำนึกตัวว่าเข้มแข็ง แต่พอใจที่จะแสดงตัวว่าอ่อนแอ ผู้นั้นจะเป็นเรื่องสำหรับน้ำทั้งหลายของโลกนี้ไหลผ่าน”

“ผู้ใดสำนึกตัวว่ามีความสว่าง แต่พอใจที่จะแสดงให้เห็นเป็นขมุขมัว ผู้นั้นจะเป็นตัวอย่างแก่คนทั้งปวง”

“ผู้ใดสำนึกตัวว่าเป็นผู้สละโลก แต่พอใจที่จะยอมรับการเลื่อมชื่อเสียง ผู้นั้นย่อมเป็นจุดดึงดูดแห่งมนุษยชาติ”

“คนที่ยิ่งใหญ่ต้องยึดการถ่อมตนเป็นรากฐาน คนที่มีศักดิ์สูงต้องยึดการต่ำต้อยเป็นรากฐาน”

ดูเถิด ปรัชญาของเล่าจื้อแห่งประเทศจีนกับปรัชญาของพระพุทธองค์แห่งภารตวรรษ ซึ่งอยู่ห่างไกลกันอย่างมากมายในสมัยนั้น เกิดมาพ้องต้องกันได้ พระพุทธองค์ก็ทรงสอนให้ชาวพุทธ “ถ่อมตัว” เพราะนั่นเป็นมงคลอันสูงสุดสำหรับตัวเอง

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

ขึ้นชื่อว่าความจริงแล้ว จะต้องเป็นความจริงอยู่ตลอดไป ไม่ว่าในที่ใดๆ และในกาลไหนๆ ไฟย่อมร้อนไปทุกหนทุกแห่งทุกกาลเวลา ถ้าไม่ร้อนก็ไม่ชื่อว่าไฟ เพียงแต่เรื่องการ “ถ่อมตน” เท่านั้นที่มีคุณค่าแก่ชีวิตอย่างมากมายเสียแล้ว ถ้ารู้จักคิด รู้จักนำมาใช้ เพราะการรู้จักถ่อมตนนั้นเป็นวิธีการที่สุภาพ ผู้สุภาพย่อมเป็นที่รักของคนทั่วไป ไม่ว่าเศรษฐกิจไม่ว่าคนจนต่างก็ชอบคนสุภาพด้วยกันทั้งนั้น

ในที่สุดนี้ข้าพเจ้าขอฝากวาตะของท่านเล่าจื๊อ ไว้เป็นของขวัญแด่ท่านผู้อ่านว่า

จงสุภาพเถิด แล้วท่านจะโอหังบ้างก็ได้ (แต่อย่าโอหังเลยนั้นแหละดี)

จงมีธัยสถ์เถิด แล้วท่านจะสุรุ่ยสุร่ายบ้างก็ได้ (แต่อย่าสุรุ่ยสุร่ายได้นั้นแหละดี)

จงระงับการเป็นผู้นำคนอื่น แล้วท่านจะกลายเป็นผู้นำของมหาชน

และขอฝากพุทธภาษิตเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ เป็นอุกนิรันทนทานการแด่ท่านผู้อ่านที่จะต้องเป็นผู้นำต่อไป อย่างน้อยก็เป็นผู้นำในครอบครัวว่า

“การโว จ นิวาโต จ เอตมมมงคลมุตตม”

“การรู้จักการระอ้อนน้อมและถ่อมตน เป็นมงคลอันสูงสุด”

ดังนี้

ขอพรและสันติจงมีแต่ทุกๆท่าน

๙ พฤศจิกายน ๒๕๐๐

โรคจิตทรม

เมื่อวันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๐๐ นี้ ข้าพเจ้าได้รับเชิญจาก สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ ให้ไปประชุมร่วมกับบรรดาอาจารย์ใหญ่ โรงเรียนต่างๆ ทั้งในพระนครและธนบุรี เพื่อพิจารณาอบรม ศีลธรรมแก่นักเรียนนักศึกษา เมื่อพร้อมกันแล้ว พระยาจินดารักษ์ เลขาธิการสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ ในฐานะประธานที่ประชุม ได้กล่าวเปิดประชุมมีใจความว่า “เวลานี้ยุวชนของเราส่วนมากชัก เสื่อมทรามในด้านความประพฤติ ศีลธรรมจรรยาต่างๆ เพราะเรา ละเลยวัฒนธรรม-ศีลธรรมกันมาก เราศึกษาพุทธิศึกษากันตั้ง ๘๐% แต่จริยศึกษา พลศึกษา เราศึกษากันน้อยมาก จึงทำให้ศีลธรรม และวัฒนธรรมของชาติเสื่อมทรามลงทุกที” แล้วประธานที่ประชุม ก็ขอร้องให้ที่ประชุมช่วยกันพิจารณาหาทางแก้ไขต่อไป

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

เมื่อแต่ละท่านได้ให้ทรรศนะกันพอสมควรแล้ว ก็พอสรุปลงได้ว่า เหตุที่เด็กทุกวันนี้มีศีลธรรมวัฒนธรรมเสื่อมทรามลงนั้น จุดใหญ่ก็เพราะได้รับวัฒนธรรมเลวๆจากตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามแบบภาพยนตร์อเมริกัน ซึ่งได้หลั่งไหลเข้ามาสู่เมืองไทยมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ นี้ ภาพยนตร์ส่วนมากมักเป็นเรื่องส่งเสริมยั่วยู่ในทางกามารมณ์ นอกจากนั้นก็มีการระบายเสื้อผ้า ภาพยนตร์ประเภท “วี ๑” “วี ๒” ซึ่งแต่ละประเภทล้วนมีส่วนส่งเสริมกามารมณ์ทั้งสิ้น หรือไม่ก็เป็นภาพยนตร์ประเภทควบอย ประเภทแสดงอภินิหารของโจรผู้ร้าย ทำให้เด็กเอาอย่างตามสัญชาตญาณแห่งการเลียนแบบ นอกจากนั้นก็มีการหนังสืออ่านเล่น หรือภาพลามกอนาจาร ซึ่งมีวางขายอยู่เกลื่อนเกล้ง ซึ่งสิ่งต่างๆเหล่านี้ควรกวตขัน ตรวจสอบตราให้รอบคอบเสียก่อนว่า ภาพยนตร์เรื่องนี้ควรอนุญาตให้ฉายได้ไหม หนังสือประเภทนั้นควรพิมพ์โฆษณาเผยแพร่ได้หรือไม่ หรือถ้าอนุญาตให้ฉายก็ต้องจำกัดว่า เรื่องไหนควรกำหนดให้ดูได้ตั้งแต่อายุเท่าไรขึ้นไป

อีกประการหนึ่ง คือการพนันซึ่งมีระบาดอยู่ทั่วไป ทั้งนี้ก็อ้างกันว่าเพราะรัฐบาลออกสลากกินแบ่งมากเกินไป จึงทำให้เด็กชอบการพนัน ทำให้การพนันระบาดในวงสังคมทั่วไป

เราจะแก้ไขกันอย่างไร

บรรดากรรมการที่เข้าประชุมส่วนมากต่างมีความเห็นต่าง ๆ กัน บางท่านก็ว่าเราควรจะกวตขันในเรื่องต่างๆเหล่านี้ให้มาก เช่น ภาพยนตร์ต้องขอความร่วมมือจากคณะเจ้าหน้าที่ผู้ตรวจเซ็นเซอร์

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

ให้มาก และควรกำหนดไปว่าภาพยนตร์เรื่องใด เด็กอายุตั้งแต่เท่าใดลงมาดูไม่ได้ แล้วประกาศให้ทราบ หนังสือประเภทลามก อนาจาร หรือหนังสืออ่านเล่น ที่เป็นไปในเชิงทำลายศีลธรรม และวัฒนธรรมอันดีก็ควรระงับไม่ให้จัดพิมพ์ขาย ถ้าหากฝ่าฝืนก็ต้องจัดการลงโทษไปตามกฎหมายบ้านเมือง สลากกินแบ่งก็ควรออกให้น้อยลง อารยธรรมบางอย่างจากตะวันตกที่เป็นไปเพื่อทำลาย วัฒนธรรมของชาติ เช่น การเดินร่ำแบบวาเลนติโน จิตเตอร์บักร็อกเอนโรล ก็ควรกวดขัน อย่าได้ส่งเสริมหรือไม่ก็ห้ามโดยเด็ดขาด เป็นต้น

แต่บางท่านก็เห็นว่า ควรเปิดเป็นแบบตลาดเสรีให้เด็กรู้จักตัดสินใจเอาเองว่า อะไรดี อะไรชั่ว เราผู้ใหญ่คอยให้คำแนะนำ ดักเตือนก็พอ ถ้าเด็กจะอ่านหนังสืออ่านเล่น ก็ไม่ควรว่า แต่ควรให้เด็กทำบันทึกหาสาระจากหนังสือนั้นๆ แล้วส่งผู้ปกครองหรือครู อาจารย์ ฯลฯ

ความจริง วรรณคดีต่างๆ เหล่านั้นก็ล้วนแต่ถูกทั้งสิน แต่ข้าพเจ้าก็เห็นว่า ไม่ตรงจุดเลย เราคิดแก้ไขที่ปลายเหตุมากกว่า เรามิได้พิจารณาถึงต้นตอว่า เหตุที่ทำให้เด็กมีจิตเสื่อมทรามลงนั้น เพราะเหตุใด เมื่อเราไม่ทราบถึงสาเหตุที่สำคัญ ทราบเพียงแต่ปลายเหตุเท่านั้น เราจึงต้องแก้ไขที่ปลายเหตุเรื่อยไป แล้วเมื่อใดเล่าจึงจะแก้ไขกันตลกสักที เหมือนกับต้นไม้ที่เป็นพิษ เราก็ทราบว่าเป็นต้นไม้มีพิษ ลูกของมันใครกินเข้าไปเป็นตาย พอมันออกผลมาเราก็ค่อยไปเก็บผลนั้นทิ้ง เท่านั้นพอละหรือ? เราจะไม่อาจผลอทิ้งผลที่เป็นพิษไว้ข้างละหรือ? ไม่มีผลใดรอดสายตาเราไปข้างหรือ?

และเราจะคอยเก็บอยู่เช่นนั้นตลอดไปทุกๆปีหรือ? ถ้าเราคิดว่าจะแก้ปัญหาเฉพาะหน้ากันอยู่อย่างนี้เรื่อยไปแล้ว เราจะหวังสวัสดิภาพความปลอดภัยกันได้อย่างไร? ทางที่ถูกเราควรจะต้องค้นไม้ที่มีพิษนั้นลง ถอนรากถอนโคนให้หมดสิ้นเลยมิใช่หรือ? เราไม่ควรปล่อยเชื่อให้เหลือไว้ให้เป็นภัยต่อสังคมอีกต่อไป เพราะว่าสิ่งทั้งหลายในโลกนี้ล้วนมีเหตุปัจจัยทั้งสิ้น เมื่อมันเกิดเพราะเหตุ เมื่อมันจะดับก็ต้องดับเพราะความสิ้นไปแห่งเหตุนั่นเอง ลูกไม้ที่มีพิษ เกิดจากต้นไม้ที่มีพิษเป็นต้นเหตุ เราจะกำจัดลูกไม้ที่มีพิษให้ได้ผลจริงๆจึงควรกำจัดที่ต้น ซึ่งเป็นตัวเหตุ จึงจะถูก เมื่อกำจัดตัวเหตุหมดไปแล้ว ลูกมันจะเกิดมาได้อย่างไร? ในสังคมทุกวันนี้ ที่เหล่าเยาวชนของชาติกำลังมีศีลธรรมวัฒนธรรมเสื่อมทรามนั้น เราควรพิจารณาให้ถ่องแท้ก่อนว่าที่เป็นเช่นนั้นมันมีสมุฏฐานมาจากเหตุใด? เมื่อเราทราบต้นเหตุแล้ว ก็คงไม่ยากอะไรที่จะแก้ไข ขอแต่ให้เราจริงจังเป็นธรรม เป็นนักกีฬาให้พอเท่านั้นแหละ

ในสมัยนี้โลกได้พัฒนาการไปมากในด้านวัตถุ ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตาม ภายใต้นี้ โลกจะพบแต่แสงสีวิทยาศาสตร์ทั่วไปหมด เมื่อโลกเจริญขึ้นเท่าใด ก็ดูเหมือนโลกยิ่งแคบลงเท่านั้น สมัยโบราณกว่าจะเดินทางรอบโลกก็ต้องกินเวลาเป็นเดือนเป็นปี เดียวนี้ไม่กี่วันเราสามารถเดินทางรอบโลกได้ เมื่อโลกดูเหมือนจะแคบเข้าเช่นนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ก็ย่อมมีมากขึ้นตามลำดับ เราจะอยู่โดดเดี่ยวไม่ได้อีกแล้ว มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องทำตัวให้เข้ากับสังคมให้ได้ แต่การที่จะทำตัวให้เข้ากับสังคมให้ได้นั้น เราจะต้องมีอะไรเป็นตัวของตัวเองบ้าง มิฉะนั้นการเข้าสังคมของเรา

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

ก็จะไม่มีความหมายอะไรในเมื่อจะต้องเป็นผู้ตามเขาตลอดกาล ในที่สุดก็ต้องถูกกลืนไปเองเพราะเป็นตัวของตัวเองไม่ได้

เราทราบกันดีอยู่แล้วว่าโลกกำลังรุดหน้าเป็นอย่างมากในด้านวิทยาศาสตร์ ด้านวัตถุ ซึ่งพร้อมกันนั้นก็ดูเหมือนว่าโลกจะคับคูลานเข้าไปหาความหายนยะยิ่งขึ้นทุกที โลกของวัตถุนั้น เป็นโลกที่เต็มไปด้วยอันตรายรอบด้าน เมื่อเราอยู่ในโลกเช่นนี้ จำเป็นต้องระมัดระวังให้มาก แต่ละกาวที่เราจะย่างเข้าไปสู่วงสังคมเช่นนี้จึงมีทั้งดีและชั่ว แต่ถ้าพลาดก็หมายถึง ตาย ที่เดียว

สิ่งที่อยู่รอบตัวเราหรือที่เรียกว่า “สิ่งแวดล้อม” โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันนี้รู้สึกวุ่นวายไม่แน่นอน และที่เยาวชนของชาติมีศีลธรรมวัฒนธรรมเสื่อมทรามลงทุกทีนั้น ข้อสำคัญก็เพราะสิ่งแวดล้อมนี้เหมือนกัน แต่เราจะลงโทษสิ่งแวดล้อมเกินไปก็ไม่ถูก เมื่อเรารำไม่ดีจะไปโทษปีโทษกลองอย่างไรได้ เราควรโทษตัวเองมากกว่า การที่เยาวชนของชาติมีศีลธรรมเสื่อมทรามลงทุกทีนั้น ข้าพเจ้าไม่อยากจะโทษสิ่งแวดล้อมนัก แม้ว่าสิ่งแวดล้อมจะมีอิทธิพลต่อความเป็นไปแห่งการดำเนินชีวิตก็ตาม เพราะว่าสิ่งแวดล้อมนั้นก็เปรียบเหมือนเชื้อโรคนั่นเอง ถ้าร่างกายของเราแข็งแรงพอแล้ว มีความต้านทานพอแล้ว เชื้อโรคจะทำอะไรเราได้ แม้เราจะฉีดยาเข้าไปในร่างกายเรา ก็ไม่มีอันตรายใดๆ แต่การที่เชื้อโรคสามารถเข้าไปทำอันตรายเราได้ นั่น เพราะร่างกายเราอ่อนแอไม่ใช่หรือ? การที่จะแก้ไขจะไม่ใช่ว่าแก้ที่กำจัดเชื้อโรคอย่างเดียว เราควรบำรุงร่างกายของเราพร้อมไปด้วย เมื่อร่างกายของเราเข้มแข็งพอ แม้มีเชื้อโรคอยู่ก็ไม่เป็นไร ดีเสียอีก เราจะได้เชื้อโรค

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

เป็นเครื่องมือทดสอบความเข้มแข็งของร่างกายและจิตใจของเรา

การแก้โรคจิตเภทของเด็ก เราจะมุ่งไปแก้เฉพาะที่สิ่งแวดล้อม คือ ที่โรงเรียนโรงเรียน หรือตามหนังสืออ่านเล่น หนังสือลามก อนาจารอย่างเดียวนั้นไม่พอ ที่ว่าไม่พอนั้นก็เพราะเราไม่สามารถกำจัด สิ่งต่างๆ เหล่านี้ให้หมดไปโดยเด็ดขาดได้ ยิ่งโลกเจริญไปถึงขนาดนี้ แล้ว เราจะมาปกครองกันอย่างระบบทาสจะได้หรือ? ข้าพเจ้าเห็นว่าไม่มีทาง อาจจะได้ก็เพียงทำให้เบาบางลงบ้างเท่านั้น เมื่อเราไม่สามารถแก้สิ่งแวดล้อมได้เด็ดขาด เราก็ต้องหันมาแก้ตัวเราเองบ้าง เราจะต้องพิจารณาดูว่าอะไรเป็นเหตุทำให้เด็กมีจิตเสื่อมทราม ที่ว่าสิ่งแวดล้อมก็ถูก แต่ที่ถูกต้องจริง ๆ นั้นต้องบอกว่า เด็กยังไม่มี คุณธรรมสูงพอที่จะใช้เป็นเครื่องมือต่อต้านกับสิ่งแวดล้อมเลวๆ ซึ่งเป็นประดุกตัวเชื้อโรคได้ เพราะฉะนั้นวัฒนธรรมเลวๆ จึงเข้าแทรกซึมอยู่ในจิตใจของเด็กทุกวันๆ เมื่อกำลังด้านทานของเด็กไม่พอ โรคจิตเภทจึงได้เกิดขึ้น

สมมุติฐานที่แท้จริงของโรคนี้จึงอยู่ที่ว่า เราไม่มีความสามารถพอที่จะสร้างสรรค์จิตใจของเด็กให้เข้มแข็งพอ ไม่สร้างสรรค์จิตใจของเด็กให้ซึมซาบในคุณธรรม ในศีลธรรม และวัฒนธรรมของชาติอย่างแท้จริงนั่นเอง โรคจิตเภทจึงเกิดขึ้น เราไม่ได้สนใจสร้างสรรค์จิตใจเด็กอย่างจริงจัง มักจะมีแต่ทฤษฎีเสียมากกว่า เรามีคณะกรรมการมากมายหลายคณะจนจำชื่อไม่หวาดไม่ไหว แต่ผลงานเป็นอย่างไรบ้าง เราก็เห็นประจักษ์กันดีอยู่แล้ว ข้าพเจ้าไม่ ยากโทษใครเลย มันเป็นกรรมของสัตว์ เป็นกรรมของคนไทย เราเอง แต่ถึงกระนั้นก็อดที่จะยกความผิด ความบกพร่องนั้นให้แก่

รัฐไม่ได้ เพราะรัฐไม่ได้ส่งเสริมในเรื่องศิลปกรรมวัฒนธรรมให้ถูกจุดต่างหาก มัวแต่ไปส่งเสริมวัฒนธรรม (ข้าพเจ้าอยากจะเรียกว่า) บ้าๆบอๆอะไรก็ไม่ทราบ เช่น ร็อกเอนโรล หรือศิลปะโยกหรือคลั่งอย่างนี้ เราสนใจกันนัก น่าอนาถ! อะไรก็ตามขอให้ฝรั่งก็แล้วกัน เราเป็นบุชากันเสียจริงๆโดยหาทราบไม่ว่าศิลปะที่เราหลงใหลกันนั้น เป็นศิลปะของคนป่า กุ๊ยท่าเรือทั้งนั้น เราเห็นผิดเป็นชอบ เราเห็นกงจักรเป็นดอกบัวไปหมดสิ้น เมื่อคนชั้นขนาดสมองของประเทศยังเห็นผิดเป็นชอบไปเช่นนี้ จะให้เยาวชนของชาติดำเนินไปสู่วิถีทางที่ถูกต้องได้อย่างไร

ข้อสำคัญที่สุด เราควรยกขึ้นพิจารณากันคือ “แผนการศึกษาของชาติ”

ทุกประเทศเขากำหนดแผนการศึกษาของชาติเอาไว้เพื่อชี้ชัดให้เห็นว่า นโยบายการศึกษาของชาตินั้นมีแนวไปในทางไหน สำหรับประเทศไทยเรา ก็ได้กำหนดแผนการศึกษาของชาติไว้ ๔ องค์ด้วยกันคือ :-

๑. จริยศึกษา การศึกษาเกี่ยวกับศีลธรรมจรรยา
๒. พุทธิศึกษา การศึกษาเกี่ยวกับวิชาความรู้ทั่วไป
๓. พลศึกษา การศึกษาเพื่อความสมบูรณ์แห่งพลานามัย
๔. หัตถศึกษา การศึกษาให้หนักไปในทางภาคปฏิบัติ

การศึกษาของชาติ ถ้าได้ดำเนินไปตามแผนที่วางไว้นี้ อย่างจริงจังแล้ว ก็คงจะก่อประโยชน์ให้แก่สังคมมาก เรามีแผนการหลักการที่งดงามเป็นสากลอยู่แล้ว ความผิดพลาดต่างๆที่เกิดขึ้นนั้น มิใช่เป็นเพราะแผนการ หลักการ ของเราไม่ดี แต่เป็นเพราะ

วิธีการของเราต่างหากที่ใช้ไม่ได้ ทั้งนี้เป็นเพราะเราให้ความสำคัญแก่องค์แห่งการศึกษาไม่เท่าเทียมกันต่างหาก จริยศึกษาซึ่งเป็นวิชาที่สำคัญอันเป็นรากฐานของชีวิต เราไม่ค่อยได้เหลียวแลกันเลย เมื่อจิตใจของเยาวชนขาดรากฐานที่มั่นคงแข็งแรง ย่อมเป็นคนที่มิจิตพิการ จิตอ่อนแอ อยู่ตลอดเวลา ย่อมเป็นผู้ไม่สมควรที่จะเอาอะไรต่ออะไรสุมลงไปให้มาก ผู้ที่ขาดจริยศึกษา จริยธรรมเป็นหลักประจำใจแล้ว ถ้าหากเราจะให้พุทธิศึกษามากๆ ก็เท่ากับยื่นอาวุธไปใส่ในมือโจรนั่นเอง พุทธิศึกษาจะมีประโยชน์หรือมีโทษแค่ไหนเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับผู้ใช้จะมีจริยธรรมแค่ไหนเพียงใดด้วย ถ้ามีจริยธรรมน้อย ก็ย่อมใช้พุทธิศึกษาให้เป็นโทษได้มาก ถ้าหากมีจริยธรรมสูง ก็ย่อมใช้พุทธิศึกษาให้เป็นประโยชน์ได้มาก การสร้างเด็ก เราจำเป็นต้องวางรากฐาน ต้องดอกเข็มให้มั่นคงพอที่จะรับน้ำหนักตึกฉันทา การที่เราจะสร้างเยาวชนของชาติให้เป็นผู้มีความรู้ ก็จำเป็นต้องคำนึงถึงรากฐานแห่งจิตใจเด็กก่อนฉันทา ถ้าเด็กไม่มีรากฐานคือจริยธรรมประจำใจแล้ว การที่จะให้วิชาความรู้ซึ่งเหมือนดังอาคารแก่เด็กก็ย่อมไร้ประโยชน์ มีแต่จะเป็นภัยแก่ตัวแก่สังคมฉันทานั้น เพราะเราไม่ทราบว่ตึกนั้นจะพังลงมาทับเราเมื่อใด ฉันทันรัฐควรจะได้คำนึงถึงจริยศึกษาให้มากเป็นพิเศษ

แต่ในปัจจุบันนี้ รัฐให้ความสำคัญแก่จริยศึกษาซึ่งเป็นรากฐานของชีวิตเพียง ๑.๕ - ๒% เท่านั้นเอง ซึ่งเป็นการให้อย่างเสียไม่ได้มากกว่า นั่นก็เท่ากับเราสร้างตึกบนพื้นดินที่ขาดความต้านทานที่ตึกนั่นเอง ทั้งนี้เพราะเราเพ่งเล็งในด้านวัตถุกันมากเกินไป เพราะเห็นได้ง่าย ในด้านจิตใจเราไม่ค่อยได้เหลียวแลกัน เพราะผล

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ในด้านจิตใจเรามองไม่ค่อยเห็น ว่าจะได้ผลก็ช้า ไม่ทันใจ เราจึงสร้างวัตถุที่หลอกตา หลอกตนเองกันมาก เมื่อจริยศึกษาขาดการเหลียวแลจากรัฐ หรือรัฐไม่ให้ความสำคัญแก่จริยศึกษาเท่าที่ควร นั้นนับว่าเป็นการดำเนินนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาผิดพลาดอย่างหนัก และก็ดำเนินผิดพลาดกันมานานแล้ว แต่ถึงกระนั้นเรายังไม่รู้สึกละอายใจสร้างแต่วัตถุกันเรื่อยไป แล้วก็บ่นว่าเยาวชนของชาติมีจิตเสื่อม-ทรามลงทุกวันๆ

ถ้าเราจะมีใจเป็นธรรมพอที่จะมองทุกสิ่งทุกอย่างตามความเป็นจริงของมันแล้ว เราจะเห็นว่า เท่าที่สังคมเดือดร้อนกันอยู่ทุกวันนี้ เพราะอะไร? เพราะผู้ใหญ่เดี๋ยวนี้มีจิตใจเลวทรามใช่ไหม? และการที่ผู้ใหญ่เดี๋ยวนี้ส่วนมากมีจิตใจเสื่อมทราม เห็นแก่ตัว เห็นแก่ลูกเมีย ญาติมิตร เกินกว่าประเทศชาติมันเอง จึงทำให้สภาพของสังคมพิการอย่างปัจจุบันนี้ นั่นเพราะเด็กในอดีตไม่ได้รับการวางรากฐานจิตใจที่ดีมาก่อนนั่นเอง จึงกลายเป็นผู้ใหญ่ที่ดีไม่ได้ในปัจจุบันนี้ แล้วเมื่อเรายังไม่สำนึกตัว ยังแสดงความชั่วช้าสารเลวอยู่ ยังคดโกงปลิ้นปล้อนหลอกลวงอยู่เสมอแล้ว ย่อมเป็นตัวอย่างอันเลวของเด็กที่ถือเป็นแบบอย่างต่อไป อย่าลืมนะว่า เด็กในวันนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้า เมื่อเด็กในวันนี้ได้ตัวอย่างเลวๆไว้ จิตใจขาดรากฐานที่ดีงามแล้ว จะให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีในวันหน้าได้อย่างไร? ยิ่งวัตถุกำลังเจริญรุ่งเรืองอย่างนี้ด้วยแล้ว มีแต่เราจะได้ผู้ใหญ่ที่เลวๆมากขึ้นกว่าเดิมเสียอีก

ถ้าจะเรียบเรียงการศึกษาของชาติให้เหมาะสมก็ ควรเปรียบได้กับรถยนต์ องค์ ๔ แห่งการศึกษาก็เป็นประจักษ์ล่อทั้ง ๔ ของ

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และ การเมือง

รถยนต์นั่นเอง แต่เมื่อเราให้ความสำคัญแก่ล้อทั้ง ๔ ไม่เท่าเทียมกัน บางล้อก็ทำให้เสียใหญ่จนเกินไป บางล้อก็สร้างเล็กมากเกินไป เมื่อความสมดุลแห่งล้อไม่มีเช่นนี้ เราลองวาดภาพรถยนต์คันนี้อาเองก็แล้วกันว่า จะมีรูปร่างอับลักษณะวิกลพิการแค่ไหนเพียงไร? เมื่อแผนการศึกษาของชาติเหมือนรถยนต์ซึ่งมีล้อแบบนี้ เราในฐานะประชาชน ซึ่งจำต้องอาศัยไปในรถยนต์แบบนี้ จะไม่ถกสนัสนวญแขวนได้อย่างไร? รถยนต์แบบนี้จะนำประชาชนและประเทศชาติไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองได้อย่างไร? การโดยสารรถยนต์แบบนี้ไม่ปลอดภัยเลย ในที่สุดรถคันนี้ก็คงนำพวกเราไปสู่จุดดับอย่างแน่แท้ เราจะแก้ไขกันอย่างไร?

ในฐานะที่เราต้องคลุกคลีอยู่กับสังคม ก็ต้องทำตัวให้เข้ากับสังคมได้พอสมควร แต่สังคมเวลานี้เป็นสังคมที่พิการ เติบโตด้วยภัยอันตรายต่างๆร้ายแปด เป็นสังคมที่เติบโตด้วยโรคภัยนานาชนิด การที่เราจะโดดเข้าสู่สังคมเช่นนี้ จำเป็นจะต้องระวังตัวให้มาก ต้องบำรุงรักษาตนเองให้เข้มแข็งเสียก่อน มิฉะนั้นอาจติดโรคสังคมก็ได้ ทุกคนจึงเชื่อว่าตราอยู่ในโรคภัยนานาชนิด เรายังขาดนายแพทย์ที่มีความสามารถรักษาโรคจิตเภทนี้อีกมาก รัฐยังไม่มียโยบายส่งเสริมหรือสร้างสรรค้้นายแพทย์ประเภทนี้เลย แม้เราจะมีกระทรวงวัฒนธรรม สภาวัฒนธรรมก็ไม่รู้มีความหมายอะไร เพราะเพียงแต่มีวัตถุคือตึกอย่างเดียว แต่ขาดเจ้าหน้าที่ที่ชำนาญก็เหมือนมีโรงพยาบาลที่ขาดนายแพทย์ แล้วจะมีประโยชน์อะไรเล่า นอกจากเป็นที่นอนตายของคนไข้เท่านั้นเอง แม้เราจะมีครูวิชาศีลธรรมอยู่ทุกโรงเรียน แต่ข้าพเจ้าอยากว่า ท่านเหล่านั้นเป็นเหมือนนาย

แพทย์เถื่อนมากกว่า อย่าว่าถึงรักษาผู้อื่นเลย แม้ตัวเองก็รักษาไม่ได้เสียแล้ว เราจะปล่อยอนาคตของชาติไว้กับนายแพทย์เถื่อนเหล่านั้นหรือ? เป็นการเสี่ยงอันตรายมากเกินไป ทำไมรัฐจึงไม่ขอความร่วมมือจากองค์การศาสนาหรือทางวัดเล่า? ทั้งๆที่เรามีนายแพทย์จริงๆเพียงพอที่จะรักษาโรคจิตธรรมนี้ แต่เราก็ไม่ได้ขอความช่วยเหลือ ยังมีที่รู้มานะที่จะใช้แพทย์เถื่อนต่อไป ผลร้ายจะตกแก่ใคร? แก่ประเทศชาติมิใช่หรือ? ถ้าหากเราไม่พึ่งศาสนาพึ่งวัด เราก็ต้องสร้างนายแพทย์ของเราเอง ให้มีความรู้ความสามารถอย่างจริงจัง ไม่ใช่ใครๆก็รักษาโรคได้

ข้อสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ นายแพทย์นั้นๆจะต้องสร้างความเชื่อถือให้แก่คนไข้ด้วย ไม่ใช่ว่าตัวเองก็ยังรักษาตัวจากโรคร้ายไม่ได้แล้วยังจะหาญไปแก้อีกคนอื่นอีก อย่างนี้คงไม่สำเร็จ เพราะคงไม่มีใครไว้วางใจยอมให้ไปรักษาแน่นอน นั่นคือนายแพทย์ทุกคนต้องเป็นนายแพทย์ที่ทรงคุณวุฒิและมีความสามารถจริงๆ เมื่อเราได้นายแพทย์ที่ดี ที่สามารถเพียงพอแล้ว คราวนี้ก็ไม่ยากแก่การรักษาโรคนี้สัก แต่เราควรกำหนดวิธีการลงไปว่า เราจะทำกันอย่างไร ข้าพเจ้าขอเสนอวิธีการดังนี้

๑. แก่ไขภายใน นั่นคือเราต้องสร้างนายแพทย์ที่มีความรู้ความสามารถให้มากๆ นายแพทย์เหล่านี้ต้องคอยแนะนำผู้ที่ยังไม่เป็นโรคให้รู้จักระวังรักษาและป้องกันตัวเองจากโรคร้ายต่างๆ ถ้าใครเริ่มเป็นโรคบ้างแล้ว นายแพทย์ก็ต้องลงมือเยียวยารักษาโดยด่วน ถ้าเห็นว่าเป็นโรคที่รักษาไม่หายจริงๆ ขนาดโรคเรื้อนก็ต้องสร้างนิคมให้อยู่เสียเลย นี่คือการสร้างกำลังด้านทานภายใน ถ้าใน

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

ร่างกายและจิตใจมีกำลังต้านทานดีแล้ว เราก็ไม่จำเป็นต้องเกรงกลัวต่อภัยอะไรอีก แต่ก็จะต้องประมาทหาได้ไม่ นั่นคือ เราต้องสร้างจริยธรรมให้มีอยู่ในจิตใจของเด็กให้มากพอที่จะต้านทานโรคภัยแห่งสังคมให้ได้

๒. แก๊ซภายนอกหรือสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมนับว่ามีส่วนสำคัญต่อการดำเนินชีวิตเป็นอย่างมาก เป็นอิทธิพลที่ยิ่งใหญ่ในอันที่จะผันแปรวิถีชีวิตของแต่ละคนได้ แม้ร่างกายเราจะเข้มแข็งเพียงใด ถ้าโรคภัยยังระบอบอยู่แล้ว เราก็จำต้องระมัดระวังทุกฝีก้าวไม่เป็นสุขได้เลย แม้บางทีเราจะประคับประคองตัวเองไปได้ แต่ถ้าในสังคมเต็มไปด้วยคนที่เจ็บป่วยด้วยโรคร้ายต่างๆ อยู่ ก็ย่อมมีผลสะท้อนมาถึงเราด้วยเหมือนกัน เพราะการจะอยู่เพียงคนเดียวในโลกนั้นเป็นสิ่งที่เหลือวิสัย มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ต้องอยู่ในสังคม เมื่อสังคมพิการ เราจะเป็นคนดีอยู่คนเดียวได้อย่างไร? เหมือนกับคนดีคนเดียวอยู่ในกลุ่มของคนบ้าตั้งร้อยตั้งพัน แม้เราจะรู้สึกตัวเองว่าเป็นคนดี แต่ในสายตาของคนบ้า นั้น อาจเห็นเราเป็นคนบ้าไปด้วยก็ได้ เพราะเราเป็นบุคคลคนเดียวที่แตกต่างจากสังคมคนบ้า ซึ่งอาจมีผลผลักดันทำให้เราก็อึดสงสัยตัวเองว่าเรานี้เห็นจะเป็นบ้าจริง ๆ กระจ่างจะนั้นการแก้ไขเพียงตัวเราเองคนเดียวยังไม่พอ ต้องแก้ไขสังคมหรือสิ่งแวดล้อมด้วย เมื่อสังคมดี สิ่งแวดล้อมดีแล้ว เราก็ปล่อยให้สบายใจไปด้วย ไม่ต้องระวังตัวจนเกินไป แต่ข้อสำคัญก็คือผู้ใหญ่ต้องให้ความร่วมมืออีกด้วย นั่นคือผู้ใหญ่ต้องพยายามแก้ตัวเองไปพร้อมๆ กัน ไม่ใช่แก้แต่คนอื่น ตัวเองไม่ยอมแก้ ถ้าผู้ใหญ่ยังเห็นแก้ตัวเองอยู่อย่างนี้แล้ว การแก้ปัญหาสังคมคงแก้ไม่สำเร็จแน่ และ

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

โรคจิตทรมาก็คงจะต้องมีอยู่ต่อไป ไม่มีที่สิ้นสุด

การแก้สิ่งแวดล้อมนั้นนับว่าสำคัญยิ่ง ในปัจจุบันนี้อะไรบางอย่างที่เป็นสิ่งแวดล้อมที่ทำให้เยาวชนของชาติมีจิตใจเสื่อมโทรม จากการประชุมในคราวนั้นทำให้เราพอทราบได้บ้างเหมือนกันว่า ส่วนหนึ่งแห่งสิ่งแวดล้อมที่เลวๆก็คือ อารยธรรมตะวันตกที่หลั่งไหลเข้ามาอย่างมากมาย เช่น ภาพยนตร์ที่กระตุ้นเตือนความรู้สึกในทางกามารมณ์ หนังสือลามกอนาจาร หนังสืออ่านเล่นประเภทย้ายเสือ หรือที่ทำลายวัฒนธรรมของชาติ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เราควรจะได้ควบคุมกวดขันให้มากที่สุดหน่อย แต่ข้าพเจ้ามิได้หมายความว่า สิ่งเหล่านั้นเลวไปเสียหมด ถ้าจะมองในแง่ดีก็มีบ้างเหมือนกัน อย่างน้อยก็เป็นเครื่องทดลองจิตใจของเราว่าสูงแค่ไหนเพียงใด ถ้าเราไม่มีกิเลสไว้ทดสอบ เราจะทราบได้อย่างไรว่าเรามีจิตใจสูงแค่ไหน เสมือนเชื้อโรคก็ย่อมใช้เป็นเครื่องทดสอบความสมบูรณ์เข้มแข็งของร่างกายฉันนั้น ข้อสำคัญก็คือ ครูบาอาจารย์ที่โรงเรียนและพ่อแม่ผู้ปกครองทางบ้านต้องให้ความร่วมมือกันควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด ควรพิจารณาดูว่า หนังสือประเภทใดเด็กควรอ่านควรศึกษา หนังสือประเภทใดไม่ควรอ่าน เป็นต้น แล้วก็ต้องแนะนำตักเตือนให้เด็กรู้จักผิดชอบอย่างมีเหตุผล ไม่ใช่เอาแต่อารมณ์เป็นใหญ่ โดยวิธีนี้อาจทำให้เราสามารถแก้ปัญหาเรื่องโรคจิตทรมานได้กระมัง

แต่การปฏิบัติของรัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ เช่น กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงวัฒนธรรม และสภာวัฒนธรรม มิได้ทำงานร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด ต่างคนต่างทำ เหมือนคนอยู่ร่วมเรือลำเดียวกันแต่ไม่สามัคคีกัน ต่างคนต่างพาย คัดบ้าง วาดบ้าง ไปตาม

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ใจชอบ เรือมีหัวล่มแน่ ขอให้รู้ได้โปรดสังวรว่า เราต้องทำงาน
เพื่องาน ไม่ใช่ทำงานเพื่อแสดงให้เห็นว่ากระทรวงฉันทกรมฉันท
อะไรไปบ้าง โดยไม่คำนึงว่าได้ประสบผลสำเร็จแค่ไหนเพียงไร ขอให้
ฉันทได้ทำบ้างก็แล้วกัน อย่างนี้เข้าแบบสร้างแต่ลูก แล้วปล่อยปละ
ละเลยไม่เอาใจใส่ ปล่อยให้เด็กข้างถนนหนทางไปจะนั้น แล้ว
เราก็อโหว่าเด็กไม่ดี ก็พ่อแม่มันเลว ลูกจะดีไปได้อย่างไร? ข้าพเจ้าขอ
ฝากข้อคิดไว้แต่ท่านผู้รู้ ผู้รับผิดชอบต่อสวัสดิภาพความปลอดภัย
และเสถียรภาพความมั่นคงของประเทศชาติเพื่อได้พิจารณาหาทาง
แก้ไขด้วย

ถ้าเราแก้ปัญหาดังกล่าวได้ถูกจุดแล้ว ข้าพเจ้าคิดว่าเรื่อง “โรค
จิตกรรม” คงหมดไปเอง หรืออย่างน้อยก็เบาบางลงบ้างเป็นแน่ แต่
ถ้าเราไม่คลำให้ถูกจุด แก้ไขกันส่งเดชไปแล้ว ทั้งคนไข้และทั้งแพทย์
อาจจะถึงซึ่งความตายไปด้วยกันก็ได้.

ขอพรและสันติจงมีแด่ทุกท่าน

ตุลาคม ๒๕๐๐

เรามาพัฒนาจิตใจกันเถิด!

สมัยนี้เป็นสมัย “พัฒนาการ” ไม่ว่าจะมองไปทางไหน ตูมีแต่สิ่งที่เจริญหูเจริญตามากขึ้น ทั้งนี้เพราะความเจริญทางด้านวัตถุกำลังได้รับการส่งเสริมอย่างเต็มที่ และโลกก็สามารถพัฒนาวัตถุได้รวดเร็ว ทำให้เกิดยุค เกิดสมัยต่างๆไม่ขาดสาย แต่ละยุคแต่ละสมัยก็มีอายุสั้นมาก ถ้าเราเอาไปเปรียบเทียบกับยุคหิน ยุคเหล็ก ฯลฯ ตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ ๒ ยุติลงแล้ว เรามียุคประมาณยุคจรวด และยุคอวกาศติดตามมาในชั่วระยะเวลาเพียงไม่ถึง ๒๐ ปี บริบูรณ์ด้วยซ้ำ ต่อไปเรายังไม่ทราบว่าจะมียุคอะไรต่ออะไรติดตามมาอีก

ตีพิมพ์ในหนังสือ “สตรีมหาพฤตธรรม ๒๕๐๔”

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาทางด้านวัตถุได้หมายความว่า เราได้สร้างวัตถุอะไรขึ้นมาใหม่ไม่ เป็นเพียงการเอาวัตถุอย่างหนึ่ง มาสร้างเป็นอีกอย่างเท่านั้น วัตถุหรือสสารเหล่านี้ต้องเปลี่ยนที่อยู่ เปลี่ยนรูปร่างอยู่เสมอ แต่หาได้เพิ่มปริมาณขึ้นมาจริงๆ ไม่ เช่น เรา จะสร้างบ้านสักหลัง เราคิดว่าเมื่อเราสร้างเสร็จก็เท่ากับว่าเราผลิต วัตถุขึ้นมาใหม่อีกอย่างหนึ่ง ความจริงแล้ว เปล่าทั้งสิ้น เพราะการ สร้างบ้าน เราต้องใช้ไม้ ใช้อิฐ ใช้เหล็ก ฯลฯ ไม้กระดานที่เราหา มาได้ ก็ต้องตัดต้นไม้ลง เราได้ไม้กระดาน แต่เราก็ต้องเสียต้นไม้ไป แม้กระดานจะเพิ่มขึ้น แต่ต้นไม้ก็ลดลง เราขุดดินมาปั้นและเผาทำ เป็นอิฐ เราได้อิฐ แต่ก็ต้องเสียดิน คือเอาดินที่หนึ่งมาทำอิฐอีก ที่หนึ่งนั่นเอง แม้วัตถุอื่นๆ ก็เช่นเดียวกัน ดังนั้น เราจึงพอเห็นได้ แล้วว่า มนุษย์เราไม่ได้สร้างวัตถุหรือสสารขึ้นมาใหม่เลย เพียง ดัดแปลงสสารหรือวัตถุที่มีอยู่แล้วให้เป็นอีกรูปหนึ่งเท่านั้นเอง ทั้งนี้ เพราะวัตถุหรือสสาร ซึ่งทางพระพุทธศาสนาถือว่าได้แก่ธาตุ ๔ คือ ธาตุดิน (Solid หรือ Extension) ธาตุน้ำ (Liquid หรือ Cohesion) ธาตุลม (Gas หรือ Motion) ธาตุไฟ (Heat) จะไม่มีการเพิ่มให้มากขึ้น หรือลดให้น้อยลงได้เลย คือเป็นพวกคงที่ ส่วนอีก ๒ ธาตุคือ อากาศธาตุ (Space) และ วิญญาณธาตุ (Consciousness) นั้นถือว่าเป็น อนันตะ (Infinity) หาที่สิ้นสุดมิได้

โดยเหตุที่ร่างกายเราประกอบด้วยธาตุ ๖ นี้ ซึ่งเมื่อย่อยลงแล้วก็จัดว่าประกอบด้วย “นามและรูป” “รูป” หมายถึงธาตุ ดิน น้ำ ลม ไฟ “นาม” หมายถึงวิญญาณธาตุ อากาศธาตุ ทำหน้าที่แยกแยะธาตุต่างๆ ออกไปเพื่อให้ทราบ ว่า อะไรเป็นธาตุ

อะไรแน่ ในด้านรูปธรรม แม้เราจะพัฒนามันแค่ไหนเพียงใดก็ตาม เราหาสามารถเพิ่มจำนวนหรือปริมาณของมันได้ไม่ นอกจากทำคุณภาพให้ดีขึ้นเท่านั้นเอง การเล่นการพนันไม่ได้ก่อให้เกิดผลดีทั้งในด้านเศรษฐกิจและด้านจิตใจเลย เพราะการเล่นการพนันก็คือการหมุนเวียนเงินจากกระเป๋าหนึ่งไปสู่อีกกระเป๋าหนึ่งนั่นเอง ดังนั้นจึงหาได้เป็นระบบการแก้ปัญหาเศรษฐกิจที่ดีไม่ เพราะนอกจากแก้ปัญหาเศรษฐกิจไม่ได้แล้ว ยังเป็นการบ่อนทำลายจิตใจของประชาชนให้ทรมานลงไปทุกวินาทีด้วย

โดยเหตุที่วิญญานธาตุและอากาศธาตุ เป็น “อนันตะ” ขอบเขตของการพัฒนาวิญญานจึงไม่มีที่สิ้นสุด จนกว่าจะถึง “นิพพาน” ซึ่งเป็นขั้น “โลกุตตระ” อันหมายถึงพ้นขอบเขตแห่งความตึงตึงของกิเลสอันเป็นวิสัยของโลก และโดยเหตุที่ “อวกาศ” เป็น “อนันตะ” ดังนั้นจักรวาล (Universe) จึงเป็น “อนันตะ” ในทุกทิศทางด้วย ไม่ว่าจะในขอบเขต หรือช่วงเวลาก็ตาม

พระพุทธรูปเจ้าทรงสอนให้เราพิจารณาเฉพาะปัจจุบันให้มากที่สุด ไม่ต้องไปคำนึงถึงอดีตและกังวลถึงอนาคตจนเกินพอดี จนกระทั่งทำให้เกิดความเร่าร้อนใจโดยใช่เหตุ ทั้งไม่ต้องไปคำนึงถึงว่าอะไรเป็นเบื้องต้นของโลก และอะไรเป็นอวสานของโลก หรือโลกเกิดมาตั้งแต่เมื่อไร และจะดับเมื่อไร ทั้งนี้เพราะจักรวาลนี้เป็น “อนันตะ” (Infinity) คือหาที่สุดทั้งในเบื้องต้นและเบื้องปลายไม่ได้ ฉะนั้นในห้วงแห่ง “อนันตะ” นี้ ไม่ว่าจุดใดของอวกาศหรือ “เทศะ” (Space) ย่อมถือว่าเป็นจุดศูนย์กลางของจักรวาลทั้งสิ้น ทั้งนี้เพราะมันไม่มีเส้นรอบวงที่ตายตัว ไม่ว่าตรงใดก็จัดว่าเป็นศูนย์กลางได้

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

ทั้งนั้น ในส่วนที่เกี่ยวกับ “กาละ” (Time) ก็เช่นเดียวกัน เมื่อไม่มี เบื้องต้น และเบื้องปลายของกาละ ฉะนั้นไม่ว่าจะเป็นอดีต หรืออนาคต ย่อมขยายไปจนถึง Infinity ได้เช่นกัน เพราะฉะนั้นไม่ว่าจุดไหนของเวลา ย่อมถือเป็นจุดศูนย์กลางของ “กาละ” ทั้งสิ้น โดยเหตุนี้แล ในการพิจารณาปัญหาชีวิตจึงไม่จำเป็นจะต้องถามว่า เบื้องต้นและเบื้องปลายของโลก ของกาละอยู่ที่ไหน ดังนั้นในเรื่องของ “กาละ” หรือ “เวลา” นี้จึงควรถือ “ปัจจุบัน” นี้แหละเป็นศูนย์กลางเข้าไว้ แล้วพยายามทำปัจจุบันให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยไม่ต้องไปคำนึงถึงอดีต และกังวลถึงอนาคตให้มากจนเกินไป จนเป็นเหตุให้วิตกทุกข์ร้อนเกินพอดี

โดยเหตุที่ “วิญญาน” หรือ “จิต” อันได้แก่ความนึกคิด (Consciousness) นั้นเป็น “อนันตะ” หาที่สุดมิได้ การที่จะพัฒนาจิตใจจึงไม่มีที่สิ้นสุด จนกว่าเราจะถึง “นิพพาน” ซึ่งเป็นจุดที่ “วิญญาน” ได้รับการพัฒนาจนถึงจุดสูงสุดแล้ว คือพ้นจากอำนาจของกิเลสอันเป็นโลกียวิสัยแล้ว ทั้งการพัฒนาจิตใจก็ได้ทำให้ใครเดือดร้อน เป็นการสร้างสันติสุขให้แก่โลกโดยถ่ายเดียว

ถ้าโลกพัฒนาเฉพาะในด้านวัตถุ โลกก็จะเอียงหนักไปในทางวัตถุถ่ายเดียว ถ้าโลกจะพัฒนาแต่จิตใจอย่างเดียว โลกก็จะเอียงไปในด้านความเพ้อฝันมากขึ้น คือถ้าพัฒนาหนักไปในทางใดทางหนึ่งโดยเฉพาะ โลกย่อมขาดความสมดุล เมื่อโลกขาดความสมดุล โลกก็จะเอียงไปสู่ความหายนะ ในสมัยปัจจุบันนี้ โลกเราได้รับการพัฒนาหนักไปในด้านวัตถุเป็นส่วนมาก โลกจึงกำลังประสบความเดือดร้อนเพราะวัตถุที่โลกนั้นแหละสร้างสรรค์ขึ้นมา จึงสมควร

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

อย่างยิ่งที่เราควรจะได้หันมาพัฒนาจิตใจกันบ้าง เพื่อจะได้เกิดความสุขขึ้นในโลก ชีวิตของเราต้องการทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจช่วยหล่อเลี้ยงอยู่ ทั้งนี้เพราะตัวเราประกอบด้วย “นามและรูป” (Mind and Matter) ผู้ที่มีส่วนช่วยพัฒนาจิตใจก็ย่อมได้ชื่อว่าเป็นผู้มีส่วนช่วยสร้างความสมดุลให้แก่โลก แต่ทั้งนี้ข้าพเจ้าหาได้หมายความว่าเราจะต้องพัฒนาเฉพาะจิตใจเท่านั้น ถ้าถึงขนาดนั้นก็จะเป็น “จิตนิยม” (Idealism) ไป ข้าพเจ้าต้องการเพียงให้ทุกคนช่วยพัฒนาจิตใจเพื่อให้สมดุลกับวัตถุเท่านั้น เมื่อใดวัตถุกับจิตใจได้รับการพัฒนาจนสมดุลกันแล้ว สันติสุขก็จะเกิดขึ้นโดยแท้ และเป็นการเกิดขึ้นโดยปริยาย โดยที่ไม่จำเป็นที่เราจะต้องไปเรียกร้องหาเลย สันติสุขจะเกิดขึ้นก็โดยอาศัยการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุจุดหมายปลายทางอันนั้นเท่านั้น ไม่ใช่เพราะการพูดโดยไม่ทำตามที่พูดเลย.

ชาติในศาสนา

คำว่า “ชาติ” เป็นคำที่มีความหมายลึกซึ้งมาก เมื่อพูดถึงชาติแล้ว บางคนก็เกิดความรู้สึกรัก เกิดความรู้สึกเสียใจ เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจไปต่าง ๆ นานา ความรู้สึกผูกพันในชาติ ความภูมิใจในชาติของตนย่อมมีอยู่ในความรู้สึกของคนทั่วไป ทั้งพวกที่เรียกตนเองว่า “อารยะ” ทั้งพวกที่ถูกประณามว่าเป็น “อนารยะ” ต่างก็มีความรักชาติเช่นเดียวกันทั้งนั้น

คำว่า “ชาติ” นี้ ในทางศาสนามีความหมายไปอีกแง่หนึ่ง มิได้หมายถึง “ประเทศ” อย่างที่เข้าใจกันโดยทั่วไป แต่หมายถึง “ประเภท” ของบุคคลที่มีความรู้สึกนึกคิด หรือมีแนวปฏิบัติใน

ตีพิมพ์ในหนังสือ “นวกานุสรณ์ ๒๕๐๖” วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร ฉบับปฐมฤกษ์

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ศาสนาแบบต่างๆ และการแบ่งชาติก็แบ่งไปตามอัตโนมัตติ คือตามมติและความเข้าใจของตนเอง บางทีมตินั้นมิได้เป็นที่ยอมรับนับถือของคนทั่วไปก็มี ดังที่เคยมีปรากฏในสมัยพุทธกาล ได้มีศาสนาที่ยิ่งใหญ่ท่านหนึ่ง ชื่อ ปุณณกัสสป ได้บัญญัติ “ชาติ” ไว้ ๖ ประเภทคือ

๑. ชาติดำ ได้แก่บุคคลประเภทที่ชอบฆ่าแพะ ฆ่าแกะ ฆ่าสุกร ฆ่านก เป็นต้น คือพวกนายพราน ชาวประมง โจร เพชฌฆาต เจ้าหน้าที่เรือนจำ และคนที่ทำงานหยาบช้า

๒. ชาติเขียว ได้แก่พวกภิกษุหรือนักบวชที่เชื่อไปในฝ่ายดำ หรือพวกกรรมวาจา กิริยาวาจาอื่น

๓. ชาติแดง ได้แก่พวกนิครนถ์ที่ใช้ผ้าผืนเดียว

๔. ชาติเหลือง ได้แก่ฤๅษีผู้นั่งหม่มผ้าขาว ลูกศิษย์ของอเจลล (นักบวชประเภทเปลือยกาย)

๕. ชาติขาว ได้แก่พวกอาชีวก อาชีวกา

๖. ชาติขาวจัด ได้แก่เจ้าลัทธิชื้อ นันทวงจโคตร กัจจ-สังกัจจโคตร และมักขลิโคธาสล

พระอานนทได้ทราบเรื่องนี้จึงได้กราบทูลให้พระพุทธเจ้าทรงทราบ พระพุทธองค์ได้ทรงถามพระอานนทว่า ชาติ ๖ ประเภทที่ ปุณณกัสสปบัญญัติขึ้นมานั้น ชาวโลกเขาเห็นด้วยหรือเปล่า? เมื่อพระอานนทกราบทูลว่า ชาวโลกมิได้เห็นด้วยเลย พระองค์จึงตรัสว่า

“ดูกรอานนท เปรียบเหมือนคนทั้งหลายบังคับให้บุตรผู้ยากจนขัดสนเข็ญใจ ผู้ไม่ปรารถนา หารับส่วนเนื้อว่า ดูกรบุตรผู้เจริญ ท่านพึงกินเนื้อนี้ และต้องใช้ราคาเนื้อฉันใด ปุณณกัสสป

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ก็ฉันนั้นเหมือนกัน บัญญัติชาติ ๖ แห่งสมณพราหมณ์เหล่านั้น โดยที่โลกไม่รับรองเหมือนดังคนพาล ไม่เฉียบแหลม ไม่รู้เขต บัญญัติ ไม่ฉลาด ดูกรอานนท์ ก็เราและบัญญัติชาติ ๖ ประการ เธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว”

เมื่อพระอานนท์ทูลรับคำแล้ว พระพุทธองค์ได้ตรัสต่อไป อีกว่า

“ดูกรอานนท์ ก็ชาติ ๖ เป็นไฉน? คือ

๑. บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มืชาติดำ ประพฤติธรรมดำ
๒. บางคนมีชาติดำ ประพฤติธรรมขาว
๓. บางคนมีชาติดำ บรรลุนิพพานที่ไม่ดำไม่ขาว
๔. บางคนมีชาติขาว ประพฤติธรรมดำ
๕. บางคนมีชาติขาว ประพฤติธรรมขาว
๖. บางคนมีชาติขาว บรรลุนิพพานที่ไม่ดำไม่ขาว

เมื่อพระพุทธองค์ได้ทรงจำแนกบุคคลออกเป็น ๖ ชาติอย่างนี้แล้ว เพื่อจะให้บุคคลอื่นได้ทราบถึงความหมายที่แท้จริงของชาติ ทั้ง ๖ ที่พระองค์ทรงบัญญัตินี้ พระองค์จึงได้ตรัสอธิบายออกไป เป็นข้อๆว่า

“๑. ดูกรอานนท์ ก็บุคคลผู้มีชาติดำ ประพฤติธรรมดำนั้น เป็นอย่างไร? คือบุคคลบางคนในโลกนี้ เกิดในสกุลดำ คือ สกุล จันทรกาล สกุลพรานป่า สกุลช่างจักสาน สกุลเทหยักเยื่อซึ่งยากจน มีช้วน้าโกชนน้อย เป็นผู้ผิดเคือง ได้อาหารและเครื่องนุ่งห่มได้ โดยยาก และเขาผู้นั้นเป็นผู้มีผิวพรรณทรมานไม่น่าดู เป็นคนแคระ ขี้โรค ตาบอด ง่อย กระจอก เป็นอัมพาต ไม่ได้ข้าว น้ำ เครื่อง

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

นุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่ เครื่องประทีป เขายังประพาสทูลด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ ครั้นประพาสทูลด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจแล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ดูกรอานนท์ บุคคลมีชาติดำ ประพฤติธรรมด้อย่างนี้แล

๒. ดูกรอานนท์ ก็บุคคลผู้มีชาติดำ ประพฤติธรรมชาวเป็นอย่างไร? คือบุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เกิดในสกุลต่ำ คือสกุล จันทรกาล สกulptพราณปา สกulptช่างจักสาน สกulptทำรถ สกulptเท หยักเยื้องช้ายากจน มีข้าวน้ำโภชนะน้อย เป็นผู้ผิดเคื่อง ได้อาหาร และเครื่องนุ่งห่มได้โดยยาก และเขาผู้นั้นเป็นผู้มีผิวพรรณทราม ไม่น่าดู เป็นคนแคระ ขี้โรค ดาบอด ง่อย กระจอก เป็นอัมพาต ไม่ได้ข้าวน้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่ เครื่องประทีป แต่เขาประพาสทูลด้วยกาย ด้วย วาจา ด้วยใจแล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์ ดูกร อานนท์ บุคคลมีชาติดำ ประพฤติธรรมชาวอย่างนี้แล

๓. ดูกรอานนท์ บุคคลผู้มีชาติดำ บรรลุนิพพานที่ไม่ดำ ไม่ขาวเป็นอย่างไร? คือบุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เกิดในสกุลต่ำ มีผิวพรรณทรามไม่น่าดู เป็นคนแคระ เขาปลงผมและหนวด นุ่งห่ม ผ้ากาสาละ (คือผ้าข้อมด้วยน้ำฝาดซึ่งเราเรียกว่ากาสาพัสดร์) ออกบวชเป็นบรรพชิต เขาบวชแล้วอย่างนี้ ละนิพพาน ๕ ประการ อันเป็นเครื่องเศร้าหมองใจ ทำปัญญาให้ทุพพล เป็นผู้มึนจิตใจตั้งอยู่ ด้วยดี ในสติปัฏฐานทั้ง ๔ เจริญโพชฌงค์ ๗ ตามความเป็นจริง แล้วได้บรรลุนิพพานอันไม่ดำไม่ขาว ดูกรอานนท์ บุคคลมีชาติดำ

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

บรรลุนิพพานที่ไม่ดำไม่ขาวอย่างนี้แล

๔. ดูกรอานนท์ ก็บุคคลผู้มีชาติขาว ประพฤติธรรมดำเป็นอย่างไร? คือบุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมเกิดในสกุลสูง คือสกุล กษัตริย์มหาศาล สกุลพราหมณ์มหาศาล สกุลคฤหบดีมหาศาล ซึ่งมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีเงินทองมาก มีอุปกรณ์เครื่องปลื้มใจมาก มีทรัพย์คือข้าวเปลือกมาก และเขาผู้นั้นเป็นผู้มีรูปร่าง นาดู น่าเลื่อมใส ประกอบด้วยผิวพรรณงามยิ่ง ได้ข้าว น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่ เครื่องประทับ เขาประพฤติดุจจิดด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจแล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ดูกรอานนท์ บุคคลมีชาติขาว ประพฤติธรรมดำอย่างนี้แล

๕. ดูกรอานนท์ ก็บุคคลผู้มีชาติขาว ประพฤติธรรมขาวเป็นอย่างไร? คือบุคคลบางคนในโลกนี้ เกิดในสกุลสูง ฯลฯ เขาประพฤติดุจจิดด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์ ดูกรอานนท์ บุคคลมีชาติขาว ประพฤติธรรมขาวอย่างนี้แล

๖. ดูกรอานนท์ ก็บุคคลผู้มีชาติขาว บรรลุนิพพานอันไม่ดำไม่ขาวเป็นอย่างไร? คือบุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เกิดในสกุลสูง เขาปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวะ ออกบวชเป็นบรรพชิต เขาบวชแล้วอย่างนี้ ละนิวรณ์ ๕ ประการอันเป็นเครื่องเศร้าหมองใจ ทำปัญญาให้ทะลุ เป็นผู้มีจิตใจอยู่ด้วยดีในสติปัฏฐานทั้ง ๔ เจริญโพชฌงค์ ๗ ตามความเป็นจริง แล้วได้บรรลุนิพพานที่ไม่ดำไม่ขาว ดูกรอานนท์ บุคคลมีชาติขาว บรรลุนิพพาน

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และ การเมือง

อันไม่ดำไม่ขาวอย่างนี้แล

ดูกรอานนท์ ชาติ ๖ นี้แล”

(ฉกกนิบาต อังคุตตรนิกาย)

จากข้อความในพระสูตรตันตปิฎก ฉกกนิบาต อังคุตตรนิกาย นี้จะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงจำแนกชาติของมนุษย์ตามประเภทของ “กรรม” มิได้ทรงจำแนกบุคคลว่าเป็นคนดำหรือคนขาว เพราะ “ผิว” แต่ทรงจำแนกบุคคลออกไปด้วยอำนาจ “กรรม” และมิได้ทรงถือเอาชาติกำเนิดเป็นสำคัญ ทรงถือกรรมในปัจจุบันเป็นหลักสำคัญมากกว่า ทั้งนี้เพราะว่าคนเราเลือกสถานที่เกิดไม่ได้ เราจะเป็นอะไรในฐานะชนไร่นั้นขึ้นอยู่กับอดีตกรรม แต่เมื่อเกิดมาแล้วไม่ว่าจะเกิดในสกุลสูงหรือต่ำ ไม่ถือเป็นสำคัญนัก ที่สำคัญยิ่งก็คือ เมื่อเกิดมาแล้ว เราควรจะทำอะไร จึงจะเรียกว่าเป็น “คนดี” มากกว่า เพราะ “กรรม” นี้แหละที่เป็นประดุจพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้าของที่จะบันดาลให้เราเป็นอะไรได้ต่าง ๆ นานา ทั้งนี้เพราะกรรมเป็นผู้จำแนกสัตว์ให้เป็นไปต่าง ๆ กัน หาใช่พระเจ้าเป็นผู้เลือก หรือผู้พิเศษคนใดคนหนึ่งไม่ บุคคลจะเป็นคนดีคนเลวหาใช่เพราะชาติกำเนิดไม่ แต่ขึ้นอยู่กับกรรม คือการกระทำของตนต่างหาก ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า :

น ชจุจ วสโล โหติ

น ชจุจ โหติ พราหมโณ

กมฺมฺนา วสโล โหติ

กมฺมฺนา โหติ พราหมโณ

ซึ่งแปลว่า “บุคคลจะเป็นคนถ้อยเพราะชาติก็หาไม่ บุคคลจะเป็นพราหมณ์เพราะชาติก็หาไม่ บุคคลชื่อว่าเป็นคนถ้อยเพราะกรรม

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

บุคคลชื่อว่าเป็นพราหมณ์ก็เพราะกรรม คือ การกระทำของตน” ดังนี้

เพราะฉะนั้นขอทุกท่านผู้หวังความสุขความเจริญแห่งชีวิต
ของตน ได้โปรดพยายามสร้างกรรมดีให้มากที่สุดที่จะมากได้เกิด
เพราะกรรมดีของเราเท่านั้นที่จะช่วยให้เราพ้นทุกข์ ประสพสุข และ
บรรลุถึงพระนิพพานอันเป็นจุดหมายปลายทางของพุทธศาสนิกชน
ทั้งหลาย.

๒๐ กันยายน ๒๕๐๖

ของดีจากชาดก : เกี่ยวกับการปกครอง

โดยเหตุที่ว่า ขณะนี้รู้สึกว่ามีชาวเกรียวกราวเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมซึ่งกำลังเป็นที่สนอกสนใจของประชาชนอยู่มาก แต่ว่าเกี่ยวกับเรื่องอะไรนั้น ผมก็เห็นจะต้องไม่พูด คือผมไม่อยากจะเอาเรื่องต่างๆเหล่านี้มาพาดพิงในเรื่องการบรรยาย แต่ว่าก็มีลักษณะที่สำคัญร่วมกันซึ่งก็จะพูดกันเป็นกลางๆ ก็คือว่าในบ้านเมืองของเราหรือว่าจะในทุกหนทุกแห่งในโลก และตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์มาจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ สิ่งที่จำปรารถนาอย่างยิ่งก็คือความยุติธรรมในสังคม ถ้าหากว่าเราจะได้ศึกษาพระไตรปิฎก เราก็จะได้พบพระสูตรสูตรหนึ่งอยู่ในทีฆนิกายคือ อัครคัมภีร์สูตร

บรรยายที่ดำเนินกสมเด็จพะสังฆราช วัดมหาธาตุ เมื่อ ๓ มิถุนายน ๒๕๑๖

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

อัครคัมภีร์นี้ได้พูดถึงวิวัฒนาการของสิ่งที่มีชีวิตในโลก ถ้าหากว่า จะเทียบกับวิชาสมัยใหม่ก็คือ วิชามานุษยวิทยา หรือแอนโทรโปโลยี (Anthropology) ว่าในพระพุทธรูปศาสนานี้ได้พูดถึงวิวัฒนาการของ สัตว์ทั้งหลายจนกระทั่งมาเป็นมนุษย์อย่างไร แต่นั่นก็ไม่ใช่ว่าจุดที่ผม จะกล่าวถึงอีกเหมือนกัน แต่มันมีจุดสำคัญในอัครคัมภีร์ที่อยากจะยกมาพูดประกอบเรื่องชาดกในวันนี้ก็คือ ในสมัยแรกทีเดียว มนุษย์เราในสังคมนั้นยังไม่มีแบ่งแยกเป็นชนชั้นต่างๆขึ้น คือทุกคนนี้มีความเสมอภาคกันไปหมด ทั้งนี้ก็เพราะว่าประชาชนในสมัยแรกๆนั้นเป็นประชาชนที่ยังไม่มีการเอารัดเอาเปรียบกัน คล้ายๆกับว่าคนเรามีอาหารทิพย์หรือว่าสิ่งที่มีลักษณะคล้ายอย่างนั้น อย่างเช่นเขาบอกว่า ข้าว ถ้าหากใครต้องการที่จะนำมาบริโภค ก็ไปเก็บเกี่ยวมาบริโภคได้เลย ที่นี้ก็เลสของคนนี้ก็มีมากขึ้นๆตามลำดับ เพราะกิเลสนี้มีอยู่ในส่วนลึกของหัวใจแล้ว ถ้าไม่มีกิเลส เราก็คงไม่ต้องมาเกิดอีก กิเลสนี้ถ้าได้รับเครื่องเร้า มันก็จะเจริญรุ่งเรืองขึ้นมา มันเหมือนกับเมล็ดพืช เมล็ดพืชถ้าหากว่าได้รับเครื่องเร้า เช่น ได้รับน้ำ ได้รับอากาศ ได้รับโอชะแห่งดิน เป็นต้น มันก็เจริญงอกงามขึ้น ถ้าหากว่ามันไม่ได้รับเครื่องเร้า มันก็อาจฝ่อไป เรื่องของคนเราก็เช่นเดียวกัน ถ้าหากว่าเรายังมีกิเลสอยู่ กิเลสทั้งหลายเหล่านี้บางครั้งมันก็ยังไม่ได้แสดงตัวให้ปรากฏ อย่างพวกเด็กๆที่เกิดมามากมายนี้ก็เกิดมาด้วยอำนาจของกิเลส แต่ตอนที่มันเป็นเด็ก กิเลสเหล่านี้ก็ยังไม่ปรากฏชัด อย่างเช่น รากะ โทสะ โมหะ นี่มีด้วยกันทั้งนั้นแหละ แต่มันอาจจะแสดงออกมาในรูปอื่นซึ่งมีลักษณะคล้ายๆกัน จะถามว่าเด็กนี้มีความรู้สึกทางเพศทางกามารมณ์ไหม

เราก็คงจะตอบว่าไม่มี พอพูดถึงปัญหาอย่างนี้เราก็หมายถึงเรื่องของผู้หลักผู้ใหญ่ ไม่ใช่เรื่องของเด็ก แต่ความรู้สึกเหล่านี้ เมื่อโตขึ้นมันจะเกิดขึ้นมาเอง เพราะว่ามันมีเชื้ออยู่แล้วเมื่อได้รับความรู้มันก็เกิด ในประเทศที่ประชาชนอยู่ในภูมิอากาศต่างกัน เครื่องเร้าที่ทำให้กิเลสเหล่านี้เกิดขึ้นมาก็แตกต่างกัน อย่างผู้ที่เกิดในประเทศร้อนกับผู้ที่เกิดในประเทศหนาว ความรู้สึกเหล่านี้อาจจะเจริญเติบโตขึ้นผิดกันก็ได้ ในโลกก็มีราคะ โทสะ โมหะ หรือมีโลภ โกรธ หลง ด้วยกันทั้งนั้น ซึ่งเป็นอกุศลมูล เป็นบ่อเกิดของบรรดาอกุศลทั้งหลาย คนทั้งหลายส่วนมากมักจะถือความสะดวกสบายหรือว่าความเห็นแก่ตัวนี้เป็นหลัก เพราะไม่มีความรักใคร่หอรอกที่เสมอด้วยรักตัวเอง ก็ปรากฏว่าสมัยแรกๆ คนทั้งหลายนี้ต้องการจะบริโภคอะไร ก็ไปเก็บ เช่น พวกข้าวอะไรพวกนี้มารับประทานได้เลย แต่ต่อมาบางคนก็ชักขึ้นเงี้ยวขึ้นมา ทำไมเวลาจะรับประทานสักที จะกินสักที ก็ต้องไปเก็บมาทีหนึ่ง มันเสียเวลาเวลาเปล่าๆ ก็เก็บตอนเช้าให้กินได้ถึงเย็นเสียทั้งหมดเรื่องหมดราวไป ทำไมตอนเย็นจะต้องไปเก็บอีกให้เสียเวลา อีกคนหนึ่งเรียกว่าเป็นผู้มีหวัริเริ่มในทางที่จะสร้างความเห็นแก่ตัวให้เกิดขึ้น ก็ไปเก็บมาสำหรับกินได้ตั้งแต่เช้าถึงเย็น เก็บเย็นกินถึงเช้าอะไรทำนองนี้ ทีนี้พอถึงเวลาเช้าพรรคพวกก็มาชวนว่าไปเก็บข้าวกันเถิด นายนั้นบอกว่าวันนี้ไม่ไปหอรอก เก็บมาตั้งแต่เมื่อวานนี้แล้ว พวกก็บอกว่าแบบนี้เข้าที่จึงเอาอย่างบ้าง แล้วก็เลยเก็บเข้ากินถึงเย็น เก็บเย็นกินถึงพรุ่งนี้เข้าก็สบายดี ความเห็นแก่ตัวก็เกิดขึ้น ต่อมาคนหนึ่งบอกว่าอย่างนี้ยังลำบาก สู้เก็บวันนี้กินให้ได้ถึงพรุ่งนี้อีกวันดีกว่า เก็บทีหนึ่งกินได้

สองวันไปเลย คนอื่นก็บอกว่าเข้าที่ ต่อไปบางคนก็บอกว่าจะเก็บแค่สองวันทำไม สามวันดีกว่า เมื่อปฏิบัติกันอย่างนี้นี้อาจขึ้น ต่อๆไป ความเอารัดเอาเปรียบ ความเห็นแก่ตัวก็มีมาก ในที่สุดก็ต้องแบ่งเขตกัน เช่น อาจจะมีคนละแปลง ที่นี้ของท่านนะ ที่นี้ของฉันนะ ก็เลสของคนมันหนามาก เมื่อแบ่งกันคนละแปลงแล้ว คนเรานี้ก็แปลกครับ คือบางทีเห็นข้าวในจานของคนอื่นนี่ครับ นึกกินกว่าข้าวในจานของเรา ทั้งๆที่มาจากร้านเดียวกัน อาจจากหม้อข้าวหม้อแกงเดียวกันนั่นแหละ แต่ว่าจานของคนอื่นนี่ดูอร่อย รู้สึกว่าน่าจะอร่อยกว่าในจานของเรา แทนที่จะไปเก็บในแปลงของตน บางทีไปเสียตั้งแต่ยังไม่สุ่งเลย ไปเก็บในแปลงของคนอื่น แปลงของตนเอาไว้ก่อน เอาข้าวในแปลงของคนอื่นเสียก่อน ทีนี้ก็เกิดเอะอะกันขึ้น เจ้าของนาก็บอกว่าข้าวในแปลงนี้ฉันยังไม่ได้มาเก็บเลย ทำไมหายไป แล้วก็เกิดเป็นคดีขึ้นมา เมื่อคนทั้งหลายต่างก็เสมอภาคกันก็ไม่รู้จะทำอย่างไร ตัดสินไม่ได้ ก็จำเป็นต้องยกใครขึ้นมาสักคนหนึ่งสำหรับที่จะเป็นผู้พิจารณาตัดสินคดีเหล่านี้ ก็ต้องเลือกบุคคลที่มีบุคลิกลักษณะดี มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด ซึ่งเป็นที่รับรองของสังคมให้มีหน้าที่พิพากษาในคดีต่างๆที่จะเกิดขึ้น ฉะนั้นบุคคลเช่นนี้ก็ไม่ต้องทำมาหากิน เพราะมีหน้าที่ตัดสินความ ฉะนั้นการแบ่งส่วนของตนให้แก่บุคคลที่ตนยกย่องให้เป็นใหญ่ขึ้นมานั้นก็เกิดขึ้น นี่คือระบบภาชี ระบบภาชีก็เกิดขึ้นมา ผู้ที่มีหน้าที่วินิจฉัยตัดสินนี้ก็สามารถทำหน้าที่ของตนได้สมบูรณ์ เพราะฉะนั้นบุคคลคนนี้เขาเลยเรียกว่า ราชา คำว่า ราชา หมายถึงว่า ผู้ที่สามารถยังประชาชนให้พอกพองใจได้ (รช ธาตุในความว่าพองใจ ในความ

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

ว่ากำหนด) ทำให้คนยินดีได้ หมายถึงว่าการตัดสินใจของท่านผู้นี้เรียกว่าตรงไปตรงมา เรื่องของคดีอะไรต่างๆนั้นก็ทำตามลำดับ

การลักขโมยก็เริ่มด้วยขโมยเล็กน้อยๆก่อน ต่อมาก็มากขึ้นๆ ที่นี้วิวัฒนาการของอาชญาวิทยาก็จะเกิดขึ้นมา ฉะนั้นถ้าเราได้ศึกษาในพระไตรปิฎก จะเห็นว่ามีการพิสดาร มีทั้งนั้นแม้กระทั่งอาชญาวิทยา เช่น บางคนก็แกแฉอดรื้อน แกยากจน เพราะว่าความเกียจคร้านอะไรต่างๆไม่พอกิน มีลูกมาก เพราะไม่มีการคุมกำเนิด ไม่มีการชะลอการเกิด ซึ่งสมัยนั้นยังไม่รู้จัก ก็ปรากฏว่าบางคนมีลูกมากเกินไป บางคนก็มีลูกพอสมควร คนที่มีลูกมากแต่มีที่แปลงเดียวไม่พอกิน จะทำอะไร ก็ขโมยเขา เมื่อขโมยเขาหนักๆเขาก็ถูกจับ เมื่อถูกจับแล้ว เขาก็นำไปเฝ้าในหลวง แล้วก็กราบทูลให้ทรงทราบ ว่า นายคนนี้ได้ขโมยทรัพย์เงินทองหรือว่าสมบัติของผู้อื่น ในหลวงก็ทรงถามว่า ทำไม่ไปขโมย เขาก็กราบทูลว่าเพราะไม่มีจะกินไม่พอกิน ในหลวงก็รับสั่งว่า ต่อไปอย่าไปขโมยเขาอีกนะ แล้วก็พระราชทานทรัพย์ไปให้ก้อนหนึ่งสำหรับไปตั้งเนื้อตั้งตัวทำมาหากิน ต่อมาคนที่ ๒ ก็เห็นว่า วิธีการนี้เข้าที่ คือไม่พอกินก็ไปขโมยเขาให้ถูกจับ แล้วในหลวงท่านก็พระราชทานให้เองแหละ คนที่ ๒ ก็เอาอย่างบ้าง ขโมยบ้าง ก็ถูกจับอีก ความจริงก็อยากจะให้เขาจับ คือพยายามขโมยให้เขาจับให้ได้ เขาจับตัวแล้วนำไปเฝ้าในหลวง ในหลวงก็รับสั่งถามเขา พอทรงทราบเรื่องนั้นแล้วก็พระราชทานทรัพย์ให้อีก นี่แหละครับเกิดวิธีการเอาอย่างกัน ในที่สุดคนอื่นก็เห็นว่าวิธีอย่างนี้สบายดี ไม่ต้องทำมาหากินอะไร คนที่ ๓ ก็เอาบ้าง พอถูกนำไปเฝ้าในหลวง ในหลวงทรงรับสั่ง

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ถาม ถามไปถามมาก็ได้เรื่องเหมือนเดิม นี่ทำให้นึกถึงเรื่องเทวดากับคนตัดฟันในหนังสือนิทานอีสป นี่ก็แบบเดียวกัน พอถึงคนที่ ๓ ในหลวงก็รับสั่งว่านี่จะเอาเป็นเยี่ยงอย่างกันเสียแล้ว ถ้าหากว่าขึ้นพระราชทานทรัพย์ให้ทั่วๆวันแก่ทุกคน อย่างนี้จะเอาพระราชทรัพย์ที่โหมมาพระราชทานนักหนา แล้วคนก็จะไม่ต้องทำมาหากินหรอก จะหากินโดยวิธีนี้กันเรื่อยไป ทำให้คนไม่รู้จักใช้ความพยายาม เพราะฉะนั้นจึงรับสั่งให้เอาคนที่ ๓ นี้ไปประหารชีวิตอย่าให้เป็นเยี่ยงอย่างต่อไป นี้อาชญากรรมหรือว่าอาชญาวิद्याมันเกิดขึ้นมาแล้ว ที่นี้คนอื่นก็คิดว่าถ้าหากว่าเราจะไปปล้นเขา ก็จะทำให้เขาจับได้ทำไมเล่า ถ้าเขาจับได้ก็จะถูกประหารชีวิต เพราะฉะนั้นก็ต้องปล้นแล้วไม่ให้เขาจับได้ คือเมื่อปล้นแล้ว ก็ฆ่าเจ้าทรัพย์เสีย การฆาตกรรมก็เกิดขึ้น นี่เรื่องของคติต่างๆหรือว่าพวกอาชญาวิद्याนี้มีมาตั้งแต่โบราณกาลก่อนพุทธกาลแล้ว อย่างในพระสูตรท่านก็ได้พูดถึงไว้ และวิธีการที่จะแก้ท่านก็บอกไว้ แต่ว่าผมก็จะไม่พูดเรื่องของพระสูตรเหล่านี้ เพราะผมพูดเรื่องชาดกและกำลังจะเอาเข้าเรื่องชาดก ที่ยกพระสูตรมานี้ก็เพียงให้เป็นภูมิหลังหรือเป็นแบ็กกราวนด์ (background) เท่านั้นเอง เพื่อให้เห็นว่าคติอย่างนี้มีมานานแล้ว แต่การที่เราจะหาคนมาวินิจฉัยอรรถคดีเหล่านี้ เราต้องการผู้ที่ตั้งอยู่ในธรรม พวกมหาอำมาตย์ที่จะวินิจฉัยคดีนี้ต่อมาก็ตั่งเป็นพวกมหาอำมาตย์สำหรับวินิจฉัยคดี นี่หมายความว่าสังคมเจริญมากขึ้น ในหลวงจะมอดดสินคดียุคอย่าง ทำทุกอย่างนี้ไม่ได้ ก็ต้องตั้งเสนาบดีขึ้นมาช่วยบริหารบ้านเมือง แต่พวกเสนาบดีก็มีหลายพวก บางพวกก็เป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม บางพวกก็ไม่ตั้งอยู่

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

ในธรรม หรือพูดง่าย ๆ บางพวกก็คอร์รัปชัน บางพวกก็ไม่คอร์รัปชัน คือบางคนรับสินบน ผู้พิพากษาที่ถ้ารับสินบนละก็ร้ายไหนรายนั้น ย่อมก่อให้เกิดความยุ่งยากต่อสังคม เพราะกระบวนการยุติธรรม มันไม่ยุติธรรม มันกลายเป็นกระบวนการยุติธรรมขึ้น สิ่งที่เรา ต้องการหา คือความยุติธรรมในสังคม

ข้อนี้ทำให้ผมนึกถึงปรัชญาของจีน ในลัทธิขงจื้อท่านได้พูด ถึงเรื่องกฎหมายไว้เหมือนกัน ท่านบอกว่า กฎหมายนี้มันมักจะ เอื่อมไม่ขึ้น แต่มันจะได้แต่เอื่อมลง ที่ว่า เอื่อมไม่ขึ้นแต่ว่ามันเอื่อม ลงได้ นี่คือท่านก็พูดเป็นหลักปรัชญา เพราะว่าเป็นปรัชญา คือ หมายความว่าถ้าหากว่าตัวกระจะกองกองทั้งหลายไปทำความผิด ละก็ติดตาราง ตำรวจจับเพราะว่าเป็นผู้น้อย กฎหมายเอื่อมไม่ไปถึง แต่ถ้าหากว่าเป็นบุคคลสำคัญ ๆ หรือว่าบรรดาลูกท่านหลานเธอ ทั้งหลาย กฎหมายเอื่อมไม่ค่อยถึง มือมันหนัก เอื่อมไม่ค่อยขึ้น นี่ก็เป็นปรัมปราคติตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว ก็ไม่เห็นเป็นเรื่องแปลก อะไรหรอก ฉะนั้นเราจะเห็นได้ว่ากระบวนการยุติธรรมนี้ บางทีก็ไม่ ยุติธรรม เพราะเขาบอกแล้วว่าศาลสถิตไวัซึ่งความยุติธรรม เขา ไม่ได้บอกไวัว่าสถิตไวัซึ่งความเป็นธรรม ความยุติธรรมกับความเป็นธรรมมันไม่เหมือนกัน ยุติธรรมหมายความว่าธรรมะที่เขายุติกัน แค่นี้ นาย ก ไม่ได้ฆ่าใคร แต่อาจจะถูกตัดสินให้ติดตารางก็ได้ นาย ข ฆ่าคนอาจจะพ้นคุกไปก็ได้ เสียเงินไปไม่กี่หมื่น พ้นไปแล้ว ฉะนั้นเราจะเห็นได้ว่า ศาลนับตั้งแต่ศาลชั้นต้นจนกระทั่งถึงศาลฎีกา บางทีก็ตัดสินไม่ได้ตรงกันเลย เราจะบอกว่าศาลชั้นต้นไม่ยุติธรรม ได้ไหม ไม่ได้ เพราะว่าท่านมีความเห็นอย่างนั้น ก็ยุติกันแค่ศาล

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ขั้นต้นว่าอย่างนี้ เพราะคณะผู้พิพากษาก็ไม่ใช่คนเดียว ก็ต้องมาพิจารณากันตั้งสองสามคนขึ้นไป เมื่อท่านพิจารณากัน มีความเห็นว่าอย่างนี้ ก็ยุติกันแค่นี้ ถ้าเราไม่พอใจ เราก็อาจจะอุทธรณ์ขึ้นไปยังศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์อาจจะตัดสินพลิกคำตัดสินของศาลชั้นต้นก็ได้ หรือว่าเมื่อศาลอุทธรณ์ตัดสินกลับการตัดสินของศาลชั้นต้นแล้ว อีกฝ่ายหนึ่งอาจจะฎีกาขึ้นไปยังศาลฎีกา ศาลฎีกาอาจจะตัดสินเป็นอย่างอื่นไปจากศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์ก็ได้ หรืออาจจะตัดสินยืนตามศาลอุทธรณ์หรือศาลชั้นต้นก็ได้ ฉะนั้นเราจะเห็นได้ว่าใน ๓ ศาลนี้ มีศาลไหนบ้างที่ไม่ยุติธรรม ยุติธรรมทั้งนั้นแหละ พอถึงฎีกาตัดสินแล้วก็ยุติกันจริงๆ ไปไม่ได้อีกแล้ว จะเห็นได้ว่าศาลไม่ใช่สถิตไว้ซึ่งความเป็นธรรม เพราะถ้าสถิตไว้ซึ่งความเป็นธรรม ก็หมายความว่าถ้าคนผิดก็ต้องรับโทษ คนถูกไม่ต้องได้รับโทษ แต่ศาลเขาจะตัดสินไปตามเนื้อหาของโจทก์และจำเลย ตามหลักฐานอะไรต่างๆ เราเป็นจำเลย แม้เราจะไม่ได้ทำความผิด แต่ว่าหลักฐานของฝ่ายโจทก์นี้เขามั่นคงแข็งแรง ศาลก็ต้องตัดสินให้ฝ่ายโจทก์เป็นฝ่ายชนะ เราก็อาจจะติดตะรางไป เพราะว่าท่านได้ให้โอกาสเราที่จะแก้แล้วนี้ มีทนายให้แล้ว แต่ทนายของเราสู้เขาไม่ได้ก็ช่วยไม่ได้ เพราะฉะนั้นท่านก็เรียกว่ายุติธรรมแล้ว ข้อสำคัญก็คือว่าที่ท่านตัดสินไปนี้ท่านตัดสินไปด้วยอำนาจของอคติใดๆ หรือเปล่า คือถ้าหากว่าท่านตัดสินไปโดยไม่มีอำนาจของอคติความลำเอียงใดๆ ก็ต้องถือว่าท่านตั้งอยู่ในความยุติธรรม แต่ถ้าหากว่าท่านตัดสินไปด้วยอำนาจของอคติคือ ฉันทาคติ ความลำเอียงเพราะความรัก โทษาคติ ความลำเอียงเพราะความเกลียด ภัยาคติ ความลำเอียงเพราะความ

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

กลัว โมหาคติ ความลำเอียงเพราะความหลง ถ้าการตัดสินใจอย่างนี้ ก็ถือว่าไม่เป็นการตัดสินใจที่ชอบหรือว่าผู้ที่ควรจะต้องอยู่ในความยุติธรรม นั้นมิได้ตั้งอยู่ในความยุติธรรม ถือว่าเป็นมหาอำนาจผู้วินิจฉัยที่ไม่ได้ทรงไว้ซึ่งความยุติธรรม เพราะฉะนั้นเรื่องอย่างนี้มีมาตั้งแต่ สมัยโบราณ และในปัจจุบันนี้เรากำลังที่จะรอดูว่ากระบวนการ ยุติธรรมของเรานั้นจะกระทำกันได้แค่ไหนเพียงไร เพราะฉะนั้นเราจะ เห็นได้ว่าฐานะตำแหน่งของบุคคลที่ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษานี้ ควรจะเป็นตำแหน่งที่สูง และในเมืองไทยเราก็ได้ยกย่องผู้พิพากษา ไว้สูงกว่าบุคคลชั้นอื่นใดทั้งสิ้น เพราะเราเริ่มต้นก็เป็นชั้นเอกเลย ซึ่ง ไม่มีข้าราชการที่ไหน นอกจากพวกอัยการและผู้พิพากษาเท่านั้น นี่ก็สัมพันธ์กับในปรัชญาจีนเหมือนกัน เขาบอกว่าคนที่เราจะเลียดคนดี ไว้จะต้องมีหลัก ๓ ประการ เราจึงจะสามารถเลียดคนดีไว้ใช้การได้ มิฉะนั้นคนดีทั้งหลายนี้ครับ จะถูกเอกชน ถูกชาวต่างประเทศจ้าง ไปหมด ซึ่งเวลานี้เราก็พบว่าค่าครองชีพของเรานี้มันสูงมาก เวลานี้ ผมมีเพื่อนคนหนึ่งเขาเพิ่งกลับมาจากเมืองนอก เขาเรียนแพทย์และก็ ไปทุนส่วนตัว เขากลับมา เขาจะเข้ามหาวิทยาลัยเป็นอาจารย์แต่ พอเห็นอัตราเงินเดือนแล้วบอกว่าผมไม่เอาหรอกครับ สู้ไม่ไหว สู้ไม่ไหว ก็เพราะเงินเดือนที่ได้ไม่พอกิน ก็เลยไปตั้งคลินิกเอกชน ก็ยังดี คือตั้งคลินิกส่วนตัว ที่ผมกลัวก็คือว่า แกจะกลับไปอยู่เมือง นอกเสียอีก และก็มีเพื่อนอีกคนก็แบบเดียวกันอย่างนี้ คือประจบ สอพลอไม่เป็นและก็มีความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับเรื่องศัลยกรรม บางอย่างเป็นพิเศษ แต่ว่ากลับมา ก็อย่างว่านั่นแหละ คือเข้าผู้หลัก ผู้ใหญ่ไม่เก่ง นี่กำลังตัดสินใจว่าจะกลับไปอยู่อเมริกาอีก เพราะ

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

ไปอยู่ที่นั่น เดือนๆหนึ่งก็หาเงินได้เป็นหมื่นๆแล้ว ยิ่งเป็นนายแพทย์ เป็นพยาบาล หาเงินได้ง่าย นี่ก็น่าเห็นใจ เพราะว่าเงินเดือนที่เขาให้มานี้ แต่ละครั้ง แม้ในการปรับปรุงครั้งหลังสุดซึ่งจะมีผลบังคับมาตั้งแต่วันที่ ๑ มิถุนายน ก็ไปจ่ายกันสิ้นเดือนนี้

วันนั้นผมก็ไปฟังเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ท่านแถลงที่โรงแรมรอยัลหรือรัตนโกสินทร์ เดิมนี้ท่านก็พูดว่าถึงในเวลาปัจจุบันนี้ที่เราปรับเงินเดือน มันก็ยังไม่พ้นค่าครองชีพอีกนั้นแหละ เพราะตามปกติเงินเดือนนี้ต้องตั้งให้เกินค่าครองชีพ คือถ้าหากว่านี่ถึงสมัยก่อนเมื่อ ๔๐ - ๕๐ ปีมาแล้ว ข้าราชการนี้ความจริงก็มีฐานะดีกว่าประชาชนโดยทั่วไปละ นี่เป็นที่ยอมรับกันสำหรับข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ข้าราชการชั้นผู้น้อยก็ไม่แน่ครับ เขาบอกอยู่แล้วว่าข้าราชการชั้นผู้น้อยเช่นชั้นจัตวา นี่ต้องมีรายได้เกินกว่าที่เงินเดือนได้รับเกือบเท่าตัว นี่เป็นสถิติที่เขาบอกมา แต่เขาก็บอกว่าไม่สามารถที่จะให้มันเพียงพอได้ เพราะเงินไม่มี ในสมัยโบราณนี้เราจะเห็นได้ว่าเสถียรภาพการเงินนี้ดี เพราะฉะนั้นเขาไม่ต้องขึ้นเงินเดือนกันทุกปีหรอก ปีนี้เอาเงินเดือนขึ้นไปขึ้นหนึ่ง ปีหน้าให้เหรียญตราไปอันหนึ่ง อีกปีหนึ่งเลื่อนจากขุนเป็นหลวง หรือเสวกตรีเป็นเสวกโท หรืออะไรทำนองนั้น คือไม่จำเป็นต้องเลื่อนขึ้นทุกปี เงินเดือนไม่จำเป็นต้องขึ้นทุกปี เพราะว่าค่าครองชีพไม่ได้ขึ้นสูงอะไรมากมายนัก มีเกียรติ เพราะฉะนั้นคนเป็นข้าราชการในสมัยนั้นจึงเป็นคนมีเกียรติ และเขามีเงินให้พอสำหรับรักษาเกียรติ อย่างเช่นสมมุติว่าอย่างผมนี้ ผมกลับมาจากเมืองนอกในสมัยนั้น ผมอาจจะได้เงินเดือนอย่างต่ำ ๑๒๐ บาท เงินเดือน ๑๒๐ บาท

พระพุทธรูปสาธนา กับ สังคม และการเมือง

นั่นก็สบายครับ ลองเอา ๑๐๐ คุณเข้าเดี๋ยวนี้ตั้งหมื่นกว่า เพราะว่าของขึ้นมา ๕๐ - ๑๐๐ เท่าแล้ว ถ้าหากว่าเอา ๕๐ คุณ ก็ตั้ง ๖,๐๐๐ กว่าบาท และผู้ที่ได้เงินเดือน ๑๒๐ บาทนี้ถ้าหากว่ากลับมาจากเมืองนอกก็ต้องเป็นคุณหลวง บรรดาศักดิ์ก็เป็นคุณหลวงไปแล้ว แต่ว่าเดือนหนึ่งไม่ได้ใช้ถึง ๑๒๐ บาทหรอก อาจจะ ๕๐ - ๖๐ บาทก็พอใช้ ยังมีเงินส่วนหนึ่งซึ่งเป็นเงินรักษาเกียรติ ไม่ต้องไปคอร์รัปชันที่ไหน ไม่ต้องไปโกงที่ไหน ก็พอกินแล้ว แล้วก็ยังมีพอที่จะรักษาเกียรติของตัวเอง แต่เดี๋ยวนี้เงินเดือนอย่าว่าแต่รักษาเกียรติเลย พอกินก็ไม่พอ แล้วจะไปรักษาเกียรติได้อย่างไร เพราะฉะนั้นเวลาที่ผมเห็นมีการจับพวกคอร์รัปชัน พวกผู้น้อยทั้งหลาย บางทีผมก็ได้แต่สงสาร แต่ว่าเรื่องของความผิดก็ต้องว่ากันไปตามความผิด แต่ผมนึกถึงด้วยความเห็นอกเห็นใจ แม้แต่การพิจารณาเงินเดือนนี้คือ ตามปกติ ถ้าหากว่าไม่ได้ทำความผิดหรือว่าไม่ได้ทำความดีความชอบอะไรเด่นเป็นพิเศษก็เอาไป ๑ ขั้น บางคนทำงานแทบตาย ควรจะได้ ๒ ขั้นก็ไม่ได้ เพราะเขามีจำกัดโควตาไว้อย่างเช่นชั้นโท - เอกก็ได้ ๖ เปอร์เซนต์ ๑๐๐ คน ก็หมายความว่า ได้ ๒ ขั้น ๖ คน ถ้าหากว่าชั้นจัตวา - ชั้นตรีได้ ๑๐ เปอร์เซนต์ หมายความว่า ๑๐๐ คนจะได้ ๒ ขั้น ๑๐ คน ถ้าหากว่าสมมุติว่าผมมีข้าราชการชั้นตรีสัก ๑๐๐ คนนี้ แต่ว่าแกมีความสามารถควรที่จะได้ ๒ ขั้น ๒๐ คน แต่ว่าเขาให้ได้ ๑๐ คน มันก็ต้องให้ ๑๐ คน อีก ๑๐ คนซึ่งควรจะได้ก็ไม่ได้ หรือว่าปีหน้าปีนั้นควรจะได้เพียง ๖ คน แต่เพราะได้โควตามา ๑๐ คน ก็ต้องเอา ๑๐ คน อีก ๔ คนก็ต้องใส่เข้าไปให้ครบ มันก็เลยไม่มีความหมายอะไร ฉะนั้นผมถึงบอกว่า

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

เดี๋ยวนี้ผมก็เลยเห็นอกเห็นใจ บางคนที่ไม่อยากจะพิจารณาให้ด้วยซ้ำ คืออยากจะไปให้คนอื่นที่เขาทำงานมากกว่า แต่ก็ดีกว่าถึงให้แก แก ก็ไม่พอใช้อยู่แล้ว ก็เลยต้องให้แกชั้นหนึ่ง ทำอย่างไรได้ มันไม่พอใช้อยู่แล้วนี่ครับ ด้วยความเห็นอกเห็นใจกัน ฉะนั้นที่จะให้ ๒ ชั้น บางทีก็เลยไม่ได้ แต่ว่าถ้าเรานึกว่าทำงานเพื่องาน ทำงานเพื่อประเทศชาติ ไม่ต้องคำนึงถึงมันหรอกครับว่าจะได้ ๒ ชั้น หรือ ๓ ชั้น หรือชั้นเดียว เราเห็นงานแล้วก็พอกพอใจ แค่นั้นก็พอ แต่ข้อสำคัญก็คือว่าถ้าเราได้ผู้หลักผู้ใหญ่ที่ท่านมีใจเป็นธรรม หรือว่ามีความยุติธรรมก็สบายอกสบายใจ ถ้าหากว่าท่านแสดงอะไร ออกมาให้เรามองเห็นว่า ท่านนี้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม ความเคารพนับถือก็จะลดน้อยลง เพราะฉะนั้นในลัทธิขงจื้อ ท่านจึงได้สอนว่า คนดีนี้เราต้องเลี้ยงเขาไว้ และถ้าหากว่าเลี้ยงเขา จะเลี้ยงให้อยู่ จะทำอย่างไร คือ ต้องให้เงินเขาให้พอใช้ ตั้งเงินเดือนต้องให้สูง พอแก่การครองชีพ พอแก่การที่จะรักษาเกียรติ ต้องให้ตำแหน่งหน้าที่เขา คือมีเงินอย่างเดียวไม่พอครับ ต้องมีเกียรติ ที่นี้เมื่อมีเงินมีเกียรติ มีตำแหน่ง แต่ว่าอำนาจไม่มี ก็ไม่มีความหมายอะไร เมื่อเราให้เกียรติให้ตำแหน่งเขา เราก็ต้องให้อำนาจเขาด้วย เพราะฉะนั้นท่านจึงบอกว่าการที่เราจะส่งเสริมคนดีให้ทำงานกับเรา จะเป็นเอกชนหรือส่วนรวมคือรัฐบาลก็ตาม ๑. ต้องให้เงินเขาให้พอ ๒. ต้องให้ตำแหน่งเขา ๓. ต้องให้อำนาจเขา ซึ่งเห็นได้ชัดในบ้านเรา ก็คือผู้พิพากษา อัยการ เรียกว่าเริ่มต้นกันสองพันกว่า ตั้งแต่ชั้นเอกอันดับแรกๆไป ความจริงก็ไม่พอใช้หรอกครับ แต่ก็ดีกว่าเมื่อเทียบกับข้าราชการส่วนอื่นๆซึ่งเขาจบปริญญามาอย่างมาก

ก็ขึ้นโท แม้ได้ดอกเตอร์มาก็ยังเป็นชั้นโท นี่เป็นเนติบัณฑิตสอบอัยการ หรือผู้พิพากษาได้ก็ให้ชั้นเอก นี่ก็เข้าหลักหลักทฤษฎีเหมือนกันว่า

๑. ให้เงินเดือนเขาพอสมควร ก็เรียกว่าแม้ว่าจะไม่พอกิน แต่ก็ยังดีกว่าข้าราชการฝ่ายอื่นๆ

๒. ให้เกียรติเขา ผู้พิพากษาถือว่าเป็นบุคคลที่มีเกียรติ เราให้ความเคารพยกย่องแก่ผู้พิพากษาอัยการทั้งหลาย

๓. ให้เขามีอำนาจ การตัดสินใจของผู้พิพากษาถือเป็นเด็ดขาด แม้บางครั้งจะต้องตัดสินใจให้รัฐบาลเป็นฝ่ายแพ้กก็ตาม รัฐบาลก็ต้องยอมรับการตัดสินใจของผู้พิพากษา

เพราะฉะนั้นเราจะเห็นได้ว่า ส่วนใหญ่นี้คือว่าไม่ใช่ว่าร้อยเปอร์เซ็นต์หรอกครับ ส่วนใหญ่ก็ตั้งอยู่ในธรรม แต่อาจจะมิแะด่าไปบ้าง นี่ก็เป็นเรื่องธรรมดา เพราะเราเคยได้ยินข่าวบางคนก็ต้องถูกปลดหรือถูกจำคุกไป เพราะคอร์รัปชัน และเรื่องคอร์รัปชันนี้ก็มีมานานแล้ว และผมก็นึกถึงปรัชญาเมธีชาวอังกฤษคนหนึ่งซึ่งท่านผู้นี้ ถ้าผมพูดถึง บางท่านก็คงจะเคยได้ยินชื่อแล้ว คือท่านฟรานซิส เบคอน (Francis Bacon) ฟรานซิส เบคอนผู้นี้คนส่วนใหญ่ก็รู้จักท่านในนามว่าท่านเป็นนักประพันธ์ใหญ่ ท่านเป็นนักกวีเอกของอังกฤษ แต่ไม่ค่อยมีใครทราบหรือกว่าฟรานซิส เบคอนผู้นี้ท่านเป็นนักปรัชญาในฝ่ายประจักษ์นิยมของอังกฤษที่มีชื่อเสียงมาก และได้เคยดำรงตำแหน่งต่างๆ ขึ้นมาตามลำดับ ชีวิตในหน้าที่ราชการนี้ได้เจริญรุ่งเรืองอย่างรวดเร็ว จนกระทั่งดำรงฐานะตำแหน่งเป็นรัฐมนตรียุติธรรม ซึ่งอังกฤษเขาไม่ได้เรียกรัฐมนตรียุติธรรม รู้สึกว่าจะเป็นอธิบดีศาลฎีกาหรืออะไรทำนองนั้น ท่านมีตำแหน่ง

เป็นประธานสภาสูง และก็เป็นรัฐมนตรีไปในตัวเสร็จ แต่ว่าเรื่องของโลกธรรมนี้มันแปลก บางทีเรามีอำนาจ เรารุ่งเรืองขึ้นมาถึงที่สุด บางทีไม่กี่วันหรือหกรับ กลับตาลปัตรหมด พลิกหน้ามือเป็นหลังมือไปเลย ฟรานซิส เบคอนก็เหมือนกัน พอขึ้นถึงที่สุดได้เป็นไวส์แคนต์เสร็จแล้วรู้สึกว่ในปีนั้นก็ถูกปลดหมดทุกตำแหน่งจากบรรดาศักดิ์ทั้งหมดที่ได้รับ ถูกปลดหมด ตรงกันข้ามเลยทีเดียว แต่ท่านก็ได้เขียนบอกไว้ว่า “ข้าพเจ้าเป็นผู้พิพากษายุติธรรมที่สุดเท่าที่อังกฤษมีมาในรอบ ๕๐ ปี แต่ว่าสภาผู้แทนราษฎรก็ได้ทำหน้าที่ดีที่สุดในรอบ ๒๐๐ ปีที่ผ่านมา” เพราะอะไร เพราะสภาผู้แทนราษฎรลงมติให้ปลดท่านจากตำแหน่งรัฐมนตรียุติธรรม ให้ถอดบรรดาศักดิ์ทุกอย่าง เพราะอะไร เพราะเขาบอกว่าท่านคอร์รัปชัน คอร์รัปชันอย่างไร ก็คือว่าท่านเป็นผู้พิพากษาสูงสุด หรือว่าเป็นรัฐมนตรียุติธรรม เป็นประธานศาลฎีกา ก็มีอำนาจ พวกโจทก์บางทีก็เอาของขวัญไปให้ ท่านก็รับ จำเลยเอาของขวัญไปให้ ท่านก็รับ แต่ว่าบรรดาของขวัญที่เขาเอามาให้นี้ ไม่ได้มีผลทำให้การตัดสินพิพากษาของท่านต้องบิดเบือนไปด้วยอำนาจของอคติใดๆ ทั้งสิ้น คือเมื่อให้ก็รับ และไม่ได้ทุจริตอะไร เขาเอามาให้ก็รับ แต่ว่าเรื่องของอังกฤษนี้ นักการเมืองของเขาหน้าบางเกินไป อย่างเมื่อสองวันนี้ท่านก็คงจะได้ยื่นข่าวหนังสือพิมพ์เพียงแต่ไปเที่ยวโสเภณี หรือว่านางทางโทรศัพท์เท่านั้นแหละต้องลาออกจากรัฐมนตรี เพราะเกรงว่านางทางโทรศัพท์เหล่านั้นอาจจะกลายเป็นสหายของฝ่ายตรงกันข้าม เวลาไปเที่ยวไปหลงพวกนี้ก็อาจจะไปคายความลับไประบายอะไรต่างๆ ทางนี้ก็คาบไปบอกพวกที่เขาจ้างมาก็ได้ ทั้งๆที่

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ก็ยังไม่แน่ว่าได้คายความลับอะไรไป หรือพวกนั้นเป็นสพายหรือเปล่า แต่เขาถือว่่าเป็นการล่อแหลมต่อความมั่นคงของชาติ เขาก็ลาออก นี่มันเรื่องของเขา ไม่ใช่เรื่องของเรอ แบบของเราไปอีกแบบหนึ่ง

ที่ผมบอกว่่าฟรานซิส เบคอนท่านบอกว่่าท่านเป็นผู้พิพากษา ที่ยุติธรรมที่สุดในรอบ ๕๐ ปีก็เพราะว่่าท่านตัดสินคดีด้วยความเป็นธรรม แม้ว่าใครจะเอาข้าวของเงินทองอะไรมาให้ ก็ไม่มีผลในการที่จะพลิกคดีของท่านได้เลย นี่ท่านถือว่่าท่านยุติธรรมที่สุดในรอบ ๕๐ ปีไม่เคยถูกอะอะอะไรต่างๆ ทำให้ต้องล่าเอียงเลย แต่ว่าการที่สภาผู้แทนราษฎรลงมติปลดท่านออกจากทุกตำแหน่งนี้ก็เป็นการกระทำที่ชอบ ซึ่งไม่เคยมีในสภาของอังกฤษถ้าทำอย่างนี้ในรอบ ๒๐๐ ปี ท่านก็พูดของท่านเป็นกลางๆ ข้อนี้เขายกย่องท่านเป็นนักปราชญ์ เป็นปรัญญาเมธีที่ลือชื่อคนหนึ่ง เรื่องกระบวนการยุติธรรมนี้ครับ ก็เป็นสิ่งที่จำปรารถนา เพราะว่าถ้าหากว่่าเราตั้งคนมาสำหรับที่จะคอยให้ความยุติธรรมแก่สังคม แต่เมื่อบุคคลเหล่านั้นไม่ได้ตั้งอยู่ในความเป็นธรรม ไม่ได้ให้ความยุติธรรมแล้ว เราจะพึ่งใครเล่า เราตั้งรัฐบาลขึ้นมา เราก็กังหวังรัฐบาล เราเลือกผู้แทนเข้าไป เราก็กังหวังผู้แทน เราก็กังหวังทั้งนั้น แต่ว่าเมื่อเราไม่สมหวัง ความผิดหวังมันก็เกิดขึ้น ฉะนั้นกระผมก็ได้เคยพูดถึงเรื่องนักปกครองซึ่งในทางชาตกก็ได้ยกย่องว่่าบุคคลที่จะเป็นนักปกครองนี้จะต้องมีลักษณะอย่างไรมาแล้ว ผมก็จะไม่นำมาพูดอีก

ในชาตกนี้ครับมีอยู่ในชาตกหนึ่งเขาเรียกว่่า กุกุรชาตก คำว่่า “กุกุระ” นี่เป็นภาษาบาลีแปลว่่า “ลูกสุนัข” กุกุรชาตกนี้ก็ป็นเรื่องทีพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสุนัข พระพุทธรูปเจ้าของเราเมื่อ

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

พระองค์เป็นพระโพธิสัตว์ แม้สุนัขก็เคยเกิดเป็นมาแล้ว นี่ก็แสดงให้เห็นถึงว่าความเป็นไปของชีวิตซึ่งเป็นไปตามอำนาจของกรรม เราอาจจะเคยเกิดเป็นอะไรต่ออะไรมาแล้วก็ได้ เพราะฉะนั้นจึงควรจะมี ความเมตตากรุณาต่อกัน แม้แต่บรรดาสรรพสัตว์ทั้งหลายที่เราไป รังแกมัน ที่เราไปยิงมัน นี่มันอาจเคยเป็นบรรพบุรุษของเราก็ได้ สมมุติว่าเราไปยิงกระต่ายสักตัวหนึ่ง ตัวนี้อาจเคยเป็นปู่เรา มาในชาติใดชาติหนึ่งก็ได้ ถ้าเราไปนึกถึงอย่างนี้เข้า ความเมตตากรุณา จะเกิดขึ้น เพราะฉะนั้นในกฎกฐาตกนี้ก็เป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าพระราชาที่ดีจะต้องมีความยุติธรรม และเมื่อได้ทำอะไร ผิดพลาดลงไปแล้วก็ยอมรับผิดที่ตนได้ทำมาแล้ว เรื่องก็มีอยู่ว่า มี พระราชาองค์หนึ่งได้เสด็จประพาสพระราชนิเวศน์ มีพวกเสนา- อำมาตย์ข้าราชการบริพารตามเสด็จเยอะแยะทีเดียว และกษัตริย์นี้ ก็ประทับประดาเสวยงามแล้วก็ยังมีหนังสือหุ้ม คงจะเป็นหนังสือ ที่มีค่า เป็นการประดับรถให้สวยงามยิ่งขึ้น บังเอิญว่าวันนั้นเมื่อ ประพาสพระราชนิเวศน์เสร็จเรียบร้อยแล้ว เวลาเสด็จกลับ ไม่ได้ กลับมาโดยราชรถคันนั้น เพราะเกิดฝนตกก็เลยต้องทิ้งราชรถไว้ ในพระราชนิเวศน์แล้วก็ต้องนั่งม้า เอาม้าเป็นพระราชพาหนะกลับ เข้าเมือง รถก็ปล่อยไว้ โดยเหตุที่ว่ารถนี้ล้อของมัน ดุมของมัน ก้านของมัน ห่อหุ้มไว้ด้วยหนังสัตว์ และหนังสัตว์นี้พอเปียกฝนมัน ก็ขึ้น กลิ้งมันก็ออก สุนัขในวังที่เลี้ยงไว้มากมายมันก็ได้กลิ้งหนัง สัตว์ กลางคืนมันก็ออกมาแทะหนังสัตว์ที่หุ้มรถเสียหายหมดเลย รุ่งขึ้น เมื่อฝนซาเม็ดหมดแล้ว ก็จะไปเอารถเข้าวัง ปรากฏว่ารถนั้นล้อถูก หมาแทะหมด พวกเสนาอำมาตย์ข้าราชการทั้งหลายก็มากับทุล

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ในหลวงว่า เวลานี้หนังสือที่ห้ามรททั้งหมดได้ถูกสุนัขกัดหมดแล้ว ในหลวงก็ทรงกริ้ว คล้ายๆว่าราชรถคันนี้เพิ่งทำมาใหม่ๆ กำลังสวย ก็เหมือนกับรถซั้อออกมาจากอู่ถูกชนวันนั้นน่าเจ็บใจจริงๆ แบบเดียวกันแหละครับ และยิ่งในหลวงนี้พอทรงกริ้วขึ้นมาแล้วใครไปห้ามไม่ได้หรอกครับ รับสั่งทันทีว่า สุนัขทั้งหลายนี้ เจอตัวไหนฆ่ามันทิ้งให้หมด พาลพาโลโง่เอาถึงขนาดนั้น ไม่รู้ตัวไหนรอกครับ พวกเสนาอำมาตย์ราชบริพารทั้งหลายก็ประกาศทีเดียว เจอสุนัขที่ไหนจับฆ่าทิ้งให้หมด แต่ว่าสุนัขในวัง เปลา่ครับไม่ถูกฆ่า มันเป็นสุนัขที่มีปลอกคอ ไม่มีใครไปกล้าจับสุนัขในวังฆ่าสักตัว แต่สุนัขบ้านกลับถูกฆ่าเกือบหมด แต่ก็ไม่ถึงกับหมดหรอก คือมันหมดเท่าที่เห็นที่ไม่เห็นก็แล้วไป ก็ปรากฏว่าสมัยนั้นพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์ ก็ไปเกิดเป็นสุนัขอยู่ ณ สุสานแห่งหนึ่ง ก็เป็นหัวหน้าสุนัขแหละครับ คือถ้าเกิดเป็นสุนัขก็เป็นหัวหน้าสุนัข พญาสุนัข ถ้าเกิดเป็นลิงก็เป็นพญาลิง ถ้าเกิดเป็นราชสีห์ก็เป็นพญาราชสีห์ ไม่ค่อยเป็นราชสีห์ชั้นเลวอะไรหรอก เพราะฉะนั้นท่านก็มีสุนัขเป็นบริวารเยอะแยะทีเดียว พวกสุนัขทั้งหลายนี้มันได้รับราชภัฏมาจากในเมือง มันก็มาหาพระโพธิสัตว์ ขอให้พระโพธิสัตว์ช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้ ไม่มีใครที่จะเป็นที่พึ่งอีกแล้ว พระโพธิสัตว์ก็ปลอบใจบอกว่า เอาเถิดเราจะช่วย เราจะไปกราบทูลเรื่องนี้ให้พระราชาทรงทราบเอง เมื่อปลอบใจพวกสัตว์สุนัขทั้งหลายเหล่านั้นแล้ว พระโพธิสัตว์ก็ตั้งจิตอธิษฐานบอกว่า ด้วยอำนาจของเมตตากุณณาที่ได้บำเพ็ญมานี้ ขอให้การเข้าไปในวังครั้งนี้จงแคล้วคลาดจากอันตรายใดๆ ใครเห็นขอให้เมตตาสงสารอย่าได้ทำร้ายเสียก่อนที่จะไปกราบทูลเลย พระโพธิสัตว์ก็เข้าไปในวัง

พระพุทธรูปสาส์นกับสังคมและการเมือง

ก็ปรากฏว่าคนเห็นแล้วก็ไม่มีใครทำอันตราย เพราะว่าอำนาจของเมตตาที่แผ่ออกไปนี้มันทำให้สัตว์อื่นๆ หรือว่าคนอื่น ๆ ก็พลอยมีเมตตาจิตไปด้วย จนกระทั่งหลบหลีกพวกเสนาอำมาตย์ราชบริพารเข้าไปจนกระทั่งห้องพระโรง พอถึงห้องพระโรงเห็นคนเผลอก็กว้างปราดเข้าไปหมอบอยู่ใต้ราชบัลลังก์ พวกเสนาอำมาตย์พอเห็นเข้าก็จะรีเข้าไปจับ นี่ก็เป็นการทำงานเอาหน้า ก่อนนั้นก็ไม่เห็นกันเข้าไว้เลย เพราะว่าอยู่ใกล้ๆ ในหลวงก็รีบแย่งกันเข้าไปจะไปจับสุนัขในหลวงก็บอกว่าอย่าจับเลย ปลอ่ยให้เข้าไป พระโพิสัตว์นี่ท่านก็พักอยู่สักพักหนึ่ง พอหายเหนื่อยแล้วก็มาเฝ้ากราบทูลถามว่าทำไมพระองค์จึงรับสั่งให้ฆ่าสุนัขทั้งหลายเสีย เวลานี้สุนัขทั้งหลายนี้ได้รับความเดือดร้อนเหลือเกิน

ในหลวงก็รับสั่งว่า เพราะสุนัขทั้งหลายเหล่านี้มันมากัดหนังซึ่งหุ้มราชรถเสียหมด ความผิดของมันนี่มหันต์นัก จึงต้องสั่งให้ฆ่า

พระโพิสัตว์ก็กราบทูลว่า พระองค์ทรงทราบหรือว่าสุนัขตัวไหนที่มันไปกัด

ในหลวงรับสั่งว่า ไม่ทราบ

พระโพิสัตว์ทูลว่า การที่พระองค์ไม่ทราบแล้วไปลงโทษแก่ผู้ที่ไม่ได้กระทำความผิดนี้ก็แสดงว่าพระองค์ไม่ได้ตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม ไม่ควรที่จะใช้อำนาจโศกคติต่างๆ เหล่านี้มาก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้ที่ไม่รู้ไม่เห็น พระราชาก็รับสั่งถามว่า แล้วท่านรู้หรือว่าสุนัขเหล่านั้นไม่ได้ทำความผิดหรือว่ามันไม่ได้มากัด

พระโพิสัตว์ก็กราบทูลว่า ดนทราบวาสุนัขเหล่านั้นไม่ได้ทำ

พระราชารับสั่งถามว่า ทำไมถึงทราบว่าสุนัขเหล่านั้นไม่ได้

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

เป็นผู้มากัดหนังที่หุ้มรถ

พระโพธิสัตว์ก็กราบทูลว่า ถ้าสุนัขทั้งหลายเหล่านั้นมันอยู่ข้างนอก มันจะเข้ามาในเขตพระราชอุทยานได้อย่างไร เพราะรั้วรอบขอบชิด มีกำแพงกันอยู่ เพราะฉะนั้นสุนัขที่มากัดนี้จะต้องเป็นสุนัขในวังนี้แหละ ไม่ใช่สุนัขข้างนอก

ในหลวงก็รับสั่งถามว่า ท่านจะพิสูจน์ได้ไหมว่า สุนัขในวังนี้ เป็นผู้กัด

ก่อนที่พระโพธิสัตว์จะกราบทูลวิธีที่จะทดสอบ ก็ได้กราบทูลเป็นข้อความที่ออกจะกระเทียบกระเทียบสักหน่อย ซึ่งผมก็ขอคัดข้อความที่ท่านได้แปลไว้ในหนังสือนิบาตชาดกว่า พระโพธิสัตว์ได้กราบทูลว่า “สุนัขกระจอกเหล่าใด (นี่ไม่ใช่เอาตามที่วิ ท่านแปลไว้จริงๆครับ) อันบุคคลเลี้ยงไว้ให้เจริญในราชสกุล เป็นสัตว์มีเจ้าของ สมบูรณ์ด้วยกำลัง สุนัขกระจอกเหล่านั้นไม่ถูกล่า กลับมาถูกพวกข้าพระบาท การนี้จะจัดว่าเที่ยงตรงคือล่าไม่เลือกหน้าอย่างไรได้ กลับเป็นการล่าไม่ปรานีเฉพาะพวกสุนัขทรพลงเท่านั้น”

ก็มีคำว่า “สุนัขกระจอก” กับ “สุนัขทรพลง” ทำไมพระโพธิสัตว์นี้จึงเรียกสุนัขในวังว่าสุนัขกระจอก “สุนัขกระจอกเหล่าใด อันบุคคลเลี้ยงให้เจริญในราชสกุล เป็นสัตว์มีเจ้าของ สมบูรณ์ด้วยสีสันทะและกำลัง” ก็หมายความว่า คำว่า “สุนัขกระจอก” นี้คือเขาบอกว่าสุนัขบ้านนี้รับ ถึงจะมีอายุตั้ง ๑๐๐ ปี เขาก็ยังเรียกว่าสุนัขกระจอกอยู่นั่นเอง นี่แสดงว่าเป็นเรื่องของโบราณเขา คือสุนัขบ้านเราในวัง พอเข้าไปอยู่ในวัง แม้จะมีอายุสักร้อยปีก็ตามก็ยังคงเป็นสุนัขกระจอก เป็นสุนัขธรรมดาในวัง แล้วท่านก็เทียบเหมือนกับว่า

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

ปัสสาวะ แม้ว่ายังใหม่ เขาก็เรียกว่า “น้ำมูตรเนา” นี่ก็ต้องไปนึกถึงเรื่องของพระคือ พระในสมัยโบราณนี้ สิ่งที่เขาเรียกว่าปัจจัย ๔ ของท่านนี่ก็มี จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานเภสัช คิลานเภสัชนี่คือยาตองด้วยน้ำมูตรเนา น้ำมูตรเนาไม่จำเป็นต้องเนา คือน้ำปัสสาวะนี่ เมื่อเอาสมอไปตองน้ำปัสสาวะ น้ำปัสสาวะซึ่งถ่ายมาใหม่ๆ ท่านก็ถือว่าเป็นยาตองด้วยน้ำมูตรเนา แม้จะยังไม่เนาก็ตาม ท่านก็เปรียบสุนัขกระจอกเหมือนปัสสาวะ แม้ใหม่ๆ ก็เรียกว่าน้ำมูตรเนา หรือสุนัขจิ้งจอกแม้เกิดในวันนั้น เขาก็เรียกว่า สุนัขแก่ รูปร่างมันแก่ เหมือนอย่าง เล่าจื้อ เล่าจื้อเกิดในวันนั้น เขาก็เรียกว่า “เล่าจื้อ” เพราะว่าผมหงอกแล้ว และนอกจากนั้นท่านก็บอกว่า หรือเถาหัวด้วนนี่ ผมก็ไม่เคยเห็นหรือครับ แต่ว่าได้ยินพูดกันบ่อยๆ เขาบอกว่าเถาหัวด้วน แม้ยังอ่อน เขาก็เรียกว่าเถาเนา ทั้งๆที่ไม่ได้เนา เขาก็เรียกว่าเนา นี่ผมไม่เคยเห็นแต่เคยได้ยิน ภายใต้นี้แม้มีผิวพรรณดังทอง เขาก็เรียกว่ากายเนา เพราะว่าร่างกายนี้แม้จะสวยงามอย่างไรก็ตาม แต่ข้างในมันเต็มไปด้วยของปฏิกูล ท่านเปรียบเหมือนกับภาชนะทองคำซึ่งเอาสิ่งสกปรกใส่เข้าไว้ ฉะนั้นสิ่งทั้งหลายที่อยู่ในร่างกายเราไม่มีของดี นักปราชญ์ท่านบอกว่าถ้าหากว่านัยน์ตาของเราจะกลับเอาข้างนอกเข้าข้างในได้ เราก็คงจะเอาเจียนวันละหลายๆครั้ง เพราะสิ่งที่ออกมาจากตัวเราจะเป็นทวารไหนก็ตาม ทางตา ทางหู ทางจมูก ฯลฯ ไม่ดีทั้งนั้นแหละครับ ฉะนั้นพวกสุนัขกระจอกเหล่านี้ แต่ว่าได้รับการเลี้ยงดูจากราชสำนักราชตระกูล เรียกว่าเป็นสุนัขมีเจ้าของหรือสุนัขมีปลอกคอ ฉะนั้นเมื่อมันได้รับการเลี้ยงดูเป็นอย่างดีผิวพรรณสีสัน

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

ของมันถึงงาม มีคนคอยอาบน้ำให้ ฟอกสบู่ให้ บางทีก็ใช้สบู่ดีกว่า คนธรรมดาด้วยซ้ำ เพราะฉะนั้นพวกนี้มันก็กลายเป็นสุนัขมีเจ้าของ แต่ว่าเมื่อพระองค์ทรงรับสั่งว่า ถ้าเจอสุนัขตัวใดจับฆ่าทิ้งให้หมด คำสั่งนี้ทำไม่มาถึงสุนัขที่มีปลอกคอเหล่านี้ด้วย ถ้าตามความเป็นจริงแล้วควรจะฆ่าสุนัขเหล่านี้ด้วย นี่แสดงว่าอำมาตย์ของพระองค์ หรือเสนาบดีของพระองค์ไม่ได้ตั้งอยู่ในธรรม พระองค์ก็ไม่ได้ตั้งอยู่ในธรรม มันควรจะจับฆ่าทิ้งให้หมด ในเมื่อประกาศไปแล้วว่า เจอสุนัขที่ไหนให้ฆ่าทิ้งให้หมด แต่ว่าสุนัขในวังไม่ฆ่า ทั้งๆที่สุนัขในวังนี้เป็นสุนัขที่ทำความผิด สุนัขข้างนอกเสียอีกที่ไม่ได้ทำความผิด แต่ว่าต้องพลอยรับโทษ ซึ่งถือว่าเป็นสุนัขทรพล สุนัขทรพลนี้ หรือทุพพลภาพ ก็คือว่ามันไม่มีกำลังหรือกรับ ไม่รู้จะปู้รบปรบมือได้อย่างไร เพราะไม่มีปลอกค้อย่างเขา มันก็เลยกลายเป็นสุนัขทรพลไป นี่พระโพธิสัตว์ท่านก็ได้พูดเป็นตัวแทนของบรรดาสุนัขทั้งหลายคือสุนัขทรพลทั้งหลายเท่านั้น

เมื่อพระเจ้าแผ่นดินหรือว่าในหลวงทรงยินยอมที่จะให้พระโพธิสัตว์พิสูจน์เพื่อให้รู้ตัวกันไปแล้ว สุนัขในวังทำความผิดจริง ไหนลองพิสูจน์ซิ พระโพธิสัตว์ก็ทูลขอเปรียบกับหญ้า เปரியนี้ ภาษาบาลีเขาเรียกว่า “ดักกะ” มีพวกน้ำมันเนย น้ำมันอะไรพวกนี้ มีน้ำมันเนยอยู่ด้วย พระโพธิสัตว์ได้บอกให้อาหรณยานี้มาดำเข้าแล้วก็เอามาคั้นกับน้ำมันเปรียง แล้วก็กรอกปากสุนัขในวังทั้งหลาย พอกรอกเข้าไปในปาก มันก็สำรอกออกมา แสดงว่ายาที่ทำให้อาเจียน พอสำรอกออกมาก็ปรากฏว่าเศษหนังทั้งหลายที่กินเข้าไปออกหมด พระโพธิสัตว์ก็บอกว่า นี่เห็นไหมสุนัขที่ทำความชั่ว

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ทำความผิด คือสุนัขในวังนี้แหละ หาใช่สุนัขข้างนอกไม่ แต่ว่าผู้ที่รับเคราะห์คือสุนัขข้างนอก หาใช่สุนัขในวังไม่ พระองค์ควรจะพิจารณาเรื่องราวทั้งหลายเหล่านี้ด้วยความเป็นธรรม ด้วยความยุติธรรม พระองค์ควรจะตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม ไม่ใช่वादัตตสินอะไรโดยอาศัยอคติความลำเอียง จะเป็นเพราะรัก วานี้เป็นพวกเรา หรือว่าเป็นลูกน้องของเราหรือว่าเราเลี้ยงไว้ไม่ได้ จะเป็นเพราะว่าเราเกลียด นี่เคยว่าเรา เคยโจมตีเรา เพราะฉะนั้นเอามันเข้าตะรางเสียให้ได้ หรือว่าเพราะเรากลัว บางทีความกลัวนี้ทำให้ผู้พิพากษาไม่กล้าตัดสินไปตามทำนองคลองธรรม เพราะวานี้เป็นลูกท่านผู้หลักผู้ใหญ่ ลูกท่านหลานเธอทั้งนั้น บางทีก็อาจจะทำกันเพียงเล็กน้อยๆ ส่งลงโทษแล้วก็ภาคทัณฑ์กันไปตามระเบียบ ซึ่งเปิดโอกาสให้ทำได้ อย่างนี้ก็ทำให้เกิดฉันทาคติ โทสาคติ ภยาคติ หรือว่า โมหาคติ คือเพราะหลง คนหลงนี้ก็ไมควรจะให้มาเป็นผู้พิพากษา ขนาดเลอะแล้วก็ไม่ไหว แต่จะด้วยอคติอะไรก็ตาม ด้วยอำนาจอคติใดอคติหนึ่ง ก็ถือว่าเป็นผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรมด้วยกันทั้งนั้น เพราะฉะนั้นเราจะเห็นได้ว่าบางครั้งนี้ไม่ใช่ประชาชนสอนผู้ใหญ่หรือกรับ บางทีสัตว์ก็สอนพระราชาได้ และพระราชาที่ดีต้องยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น สมัยนั้นสมัยราชาธิปไตย พระราชามีอำนาจเด็ดขาด พระราชายังทรงยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น แม้ผู้นั้นจะเป็นสุนัขก็ตาม แต่ถ้ามีเหตุผลก็ต้องยอมรับฟัง ไม่ใช่เอาแต่ที่รู้มานะเข้าหากัน เพราะถ้าหากว่าเกิดที่รู้มานะขึ้นมาแล้วก็จะก่อให้เกิดความไม่ไว้วางใจ เกิดความเดือดร้อน ผมต้องพูดถึงปรัชญาของลัทธิเต๋าอีกสักบทหนึ่ง คือเล่าจื๊อนี้มีคน

ถามท่านเกี่ยวกับว่ารัฐบาลนี้มีกี่อย่าง ท่านบอกว่ารัฐบาลนี้มีอยู่ ๓ อย่าง มีอยู่ ๓ แบบ เมื่อเขาถามว่ามีอะไรบ้าง เอาว่าตั้งแต่แบบดีที่สุด รัฐบาลที่ดีที่สุดก็คือรัฐบาลที่ปกครองประชาชนโดยประชาชน ไม่รู้ตัวว่าถูกปกครอง นี่เป็นรัฐบาลที่ดีที่สุด เหมือนกับว่าเราอยู่ในหลวงทรงปกครองเราอยู่ แต่เราไม่รู้สึกละเลยที่เราถูกในหลวงปกครอง คือไม่เคยมีการบังคับอะไร ชูเชิญอะไรต่างๆ รัฐบาลแบบนี้ถือเป็นรัฐบาลที่ดีที่สุด แล้วท่านก็บอกว่ารัฐบาลแบบที่ ๒ ที่รองลงมาคือ รัฐบาลที่ดีปกครองประชาชนโดยบำบัดทุกข์บำรุงสุขประชาชน แต่ประชาชนรู้ตัวว่าถูกปกครอง อย่างแรกนี้เป็นรัฐบาลที่ดีปกครองประชาชนได้ดี และประชาชนไม่รู้หรือว่าตัวได้ถูกปกครอง แต่ว่าอย่างที ๒ นี้ ปกครองได้ดีแต่ประชาชนรู้ว่าตัวถูกปกครอง มันต่างกันตรงที่ว่ารู้กับไม่รู้เท่านั้น และอย่างที ๓ ก็คือ รัฐบาลที่เลว คือว่า ไม่เป็นที่ถูกอกถูกใจของประชาชน หรือว่าย่ำยีน้ำใจของประชาชน การปกครองนี้จะครบถ้าเราเปรียบเทียบแบบสมัยใหม่ก็เหมือนกับองค์พระเจดีย์ ผู้ที่มีอำนาจสูงสุดก็คือยอดพระเจดีย์ลงมาตามลำดับจนถึงฐานพระเจดีย์ เราจะเห็นว่ารูปพระเจดีย์นี้ฐานต้องใหญ่และต้องมั่นคง ถ้าหากว่าเป็นเจดีย์องค์ใหญ่ๆ อย่างเช่น ภูเขาทองหรือพระปฐมเจดีย์นี้ การที่จะวางพื้นฐานองค์เจดีย์นี้สำคัญมาก ฉะนั้นถ้าหากว่าเราอ่านเรื่องภูเขาทองแล้วก็จะพบว่า กว่าจะสำเร็จรูปมาเป็นอย่างนี้ ได้เคยยุบลงมาตั้งสองสามครั้ง ในสมัยแรกๆ เพราะว่าสมัยนั้นเราไม่มีเข็มซีแพ็ก (CPAC) อย่างสมัยนี้เราก็กเอาพวกซุงบ้าง อะไบบ้าง ไปถมๆ เข้าไว้ สูงขึ้นไป หนักๆ เข้าเมื่อจะสร้างใหญ่โตเป็นภูเขา ฐานทานไม่ไหวก็ยุบลงมาบ้างเป็นเรื่อง

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ธรรมดา เราก็แก้ไขกันมา แต่ว่าสมัยนั้นตัวอย่างหนึ่งก็คือว่าเมื่อเอา
 ชุงมาก็เอามาโดยไม่มีคอร์รัปชัน ไม่ใช่ว่าตกลงเสา ๑๐ เมตร แต่ว่า
 ตอนกลางวันฝัง ๑๐ เมตร กลางคืนเหลือ ๓ เมตรอะไรอย่างนี้
 มันก็ได้กำไรไปต้นละหลายเมตรทีเดียว มากๆก็ได้กำไรเยอะ แต่ว่า
 สมัยนั้นคนโกงรู้สึกจะมีน้อย เพราะฉะนั้นที่มันยุบลงมานี้ก็ไม่ใช่
 เรื่องคอร์รัปชันอะไรหรอก ก็แก้ไขจนกระทั่งถึงเดี๋ยวนี้ แต่ว่าข้อ
 สำคัญคือว่า เมื่อพื้นฐานมันคงมันก็ทรงอยู่ได้ แต่ว่าเมื่อเวลา
 ผ่านไปๆนี้ ในสมัยผมตอนนั้นก็รู้สึกว่าจบพระแล้ว ก็มีการซ่อม
 ใหญ่ครั้งหนึ่ง เพราะปรากฏว่าภูเขาทองนี้ได้ทรุดไปหน่อย ถ้าหาก
 ว่าสังเกตองค์พระเจดีย์ที่อยู่ข้างนี้จะเห็นว่าเอียงไปนิด ตอนนั้น
 กรมชลประทานก็มาเป็นผู้ดำเนินการซ่อมแซม มีหม่อมหลวงชูชาติ
 กำภู เป็นประธาน ก็รู้สึกว่าการทำคราวนั้นทำกันแข็งแรงทีเดียว แต่
 มิได้หมายความว่าต่อไปนี้ภูเขาทองจะไม่ทรุดอีกนะ แต่ว่าอีกนาน
 อาจจะทรุดอีก เมื่อทำเสร็จแล้วผมก็เลยพูดกันว่าเห็นจะไม่ใช้
 สุวรรณบรรพตหรือบรมบรรพตแล้ว จะกลายเป็นคอนกรีตบรรพต
 ไปเสียแล้ว คือมองดูแล้วเห็นแต่คอนกรีตทั้งนั้น สมัยก่อนผมเป็น
 เด็กๆ เห็นมีต้นไม้ไปจนกระทั่งถึงข้างบน สมัยเป็นเด็กๆชอบไป
 ท่องหนังสือบนนั้น มันร่มรื่นดี ที่นี้พอเอาต้นไม้ออก เพราะอ้างว่า
 รากนี้ทำให้อิฐหินอะไรต่างๆมันแยกแยะ จะทำให้ทรุด ก็เอา
 มูลเหตุของมันออกทิ้งเสียให้หมด แล้วตอนนั้นก็มองไม่เห็นภูเขา
 เป็นทอง เห็นแต่ยอดหน่อยหนึ่ง มีทองเหลืองหรือทองอะไรก็
 ไม่ทราบ เหลืองๆอยู่ มีลักษณะคล้ายทอง ต่อมารัฐบาลสมัยหลังนี้
 ท่านก็เลยทำให้ดูเหมือนทอง ดูไกลๆก็นึกว่าทองเหมือนกัน แต่เรา

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ก็ทราบแล้ว เขาทำด้วยอะไร ก็ไม่จำเป็นต้องมาพูด แต่ว่าเพียงชี้ให้เห็นว่าฐานนี้มันสำคัญ เราจะสร้างดีกรามบ้านช่องอะไรนี้ ถ้าเราจะสร้างให้มันสูงอย่างดุสิตธานีหรืออะไรนี้ก็ต้องวางเข้มนกันให้ลึก ถ้าหากสร้างกันเป็นร้อยๆ ชั้น อย่างเอ็มไพร์สเตตหรืออะไรพวกนั้นก็ต้องวางเข้มนให้มากยิ่งขึ้นกว่านั้น แต่ที่นั่นคงไม่ได้วางอย่างบ้านเราครับ เพราะสร้างอยู่บนเกาะ เกาะเป็นหินทั้งนั้น และภูเขาทั้งนั้น ฉะนั้นไม่ทรุดแน่ ของเราที่ลุ่มมันทรุดได้ง่าย

การปกครองนี้มันก็เช่นเดียวกัน ประชาชนนี้ครับคือฐานพระเจดีย์ ประชาชนเป็นผู้ประทับประคองหรือว่าทรงยอดพระเจดีย์องค์พระเจดีย์ไว้ ถ้าหากว่าสมัยก่อนก็ได้แก่ในหลวง พวกเสนา-อำมาตย์ข้าราชการหรือข้าราชการทั้งหลายก็เหมือนกับองค์พระเจดีย์ แต่ว่าฐานจริงๆ คือประชาชน ฉะนั้นถ้าหากว่าไม่มีประชาชนเป็นฐานที่ดี ไม่มีความไว้วางใจหรือว่าไว้วางใจในรัฐบาลแล้ว ก็เท่ากับว่ามีฐานที่ไม่ดี ไม่มั่นคง เจดีย์อาจจะพังเมื่อไรก็ได้ ฉะนั้นถ้าหากว่าเราต้องการทรงพระเจดีย์ไว้ และโดยเฉพาะต้องการที่จะทำให้ยอดเจดีย์มันเด่นอยู่ ก็จำเป็นที่จะต้องทำฐานพระเจดีย์นี้ให้มั่นคง นั่นคือต้องทำให้ประชาชนนี้มีความสุขความเจริญ มีความไว้วางใจ มีความไว้วางใจในรัฐบาล นี่เป็นสิ่งสำคัญ เป็นปัจจัยที่สำคัญ ฉะนั้นเรื่องชาดกต่างๆ นี้จะมีคติสอนใจอยู่มาก ข้อสำคัญก็คือว่าเราไม่มีโอกาสที่จะได้อ่าน และบางเรื่องก็เล่าจนกระทั่งจำไม่ไหวดียวเหมือนกัน ฉะนั้นเราจะต้องเลือกอ่านตามที่เห็นสมควร และเรื่องราวต่างๆ ในชาดกนี้ก็ดังที่ผมเคยบอกมาหลายครั้งหลายหนแล้วว่า ความจริงชาดกนี้ ถ้าเรามองในแง่หนึ่งก็คล้ายๆ กับเป็น

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

นิทานสอนเด็ก ถ้าหากว่าพวกเราพูดถึงสิ่งพูดได้ สนุกพูดได้ นี่ก็เป็นเรื่องสอนเด็ก แต่ว่าถ้าเราพูดในแง่ของผู้ใหญ่อย่างท่านอย่างผมด้วยกันนี้ เราต้องเอาเนื้อหาเอาแก่น เรื่องของสัตว์ทั้งหลายพูดได้ อะไรนี้เป็นเรื่องของบุคลาธิษฐาน เราต้องการให้เป็นเรื่องเป็นราวขึ้นมาเพื่อที่จะให้เข้าใจความหมายของธรรมะที่แฝงอยู่ในนั้น เพราะต้นไม้จะอยู่ลำพังแต่แก่นของมันไม่ได้ ถ้าหากว่าเราจะปลูกต้นไม้ชนิดที่ว่าไม่มีแก่น เราจะไปตากเปลือกตากกระพ้อออกมา เราคิดว่าแก่นนี้จะเจริญเติบโตขึ้นมาได้ ต้นไม้นี้ก็คงต้องตาย แต่การที่แก่นมันขยายตัวออกไปทุกวันทุกปีนี้ ก็เพราะว่ามันมีเปลือกมีกระพี้ที่คอยดูดอาหารขึ้นไปเลี้ยงลำต้น ทำให้ลำต้นเจริญเติบโตขึ้นมาแล้วแก่นมันก็พลอยเจริญเติบโตไปด้วย ข้อนี้ฉันใด ธรรมะของพระพุทธเจ้า เรียกว่า นวัคคสัตตกุสาสน์ คือคำสอนที่ประกอบด้วยองค์ ๘ และในองค์ ๘ นี้มี ชาตก อยู่ด้วยองค์หนึ่ง ฉะนั้นการสอนธรรมะแก่คนนี้ก็สอนกันได้หลายแง่หลายมุม บางคนก็อาจจะต้องการธรรมะที่ลึกซึ้ง ต้องเรื่องปรมัตถ์คือ จิต เจตสิก รูป นิพพาน อย่างนั้นจึงจะสนใจฟัง ถ้าเป็นเรื่องชาตก เรื่องพระสูตร รู้สึกว่ามันง่าย ๆ ไม่ฟัง แต่บางคนก็บอกว่า เรื่องจิต เจตสิก นี่ผมไม่เอาด้วยแล้ว ฟังไม่รู้เรื่อง อะไรก็ไม่รู้ นี่ก็แล้วแต่ปัญญาความแก่กล้าเป็นชั้น ๆ ไป แต่ผมนี้รู้สึกว่าการสอนของพระพุทธเจ้าเป็นประโยชน์ทุกระดับ พระพุทธเจ้าทรงสอนธรรมะให้เหมาะแก่อุปนิสัยของคนทุกระดับ บางคนก็ถ้าสอนเป็นร้อยแก้วไม่ชอบ ต้องสอนเป็นร้อยกรอง แล้วพวกอินเดียวนี้เขาเก่งพวกโคลก เราจะเห็นพวกอินเดียวบางที่เขาท่องอะไรเป็นโคลกขึ้นมา ฉะนั้นพระพุทธเจ้าเวลาเทศน์สอน

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

นี่บางครั้งเทศนาเป็นโคลงไปเลย หรือว่าตรัสเป็นร้อยกรองออกไปเลย เป็นฉันท์ออกไปเลย เพราะว่าทำให้คนฟังนี้ซาบซึ้ง แต่บางเรื่องพระองค์ก็ตรัสเป็นร้อยแก้วล้วนๆ เพราะบางคนชอบร้อยแก้ว แต่บางคนชอบร้อยกรอง ผมว่ามีนักปราชญ์คนเดียวในโลกที่มีวิธีการสอนที่ยกย้ายถ่ายเทไปตามความต้องการของชนในกลุ่มนั้นๆ ร้อยแก้วล้วนๆก็มี ร้อยกรองล้วนๆก็มี ร้อยแก้วผสมร้อยกรองก็มี นักปราชญ์ในตะวันตกนี้ เท่าที่ผมเคยอ่านประวัตินักปราชญ์มาเกือบทั้งหมด ชนิดที่ว่าสอนร้อยแก้วล้วนๆด้วย ร้อยแก้วผสมร้อยกรองด้วยไม่มี ถ้าร้อยกรองก็ร้อยกรองกันไปเลย บางคนก็มีร้อยแก้วผสมร้อยกรอง แต่ว่าไม่ได้สอนกันทั้งสามแบบอย่างพระพุทธเจ้าแล้วพระพุทธเจ้านี้สอนไว้มากมาย ซึ่งเป็นพระไตรปิฎกรวมถึง ๔๕ เล่ม ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ เป็นเวลา ๔๕ ปี ถ้าหากว่าพระองค์มีพระชนม์อยู่ต่อไปอีก ก็คงจะมีอะไรอีกเยอะแยะ แต่ว่าที่พระองค์ทรงบอกว่า บางคนก็เคยมาถามว่า ถ้าพระพุทธเจ้านี้ทรงมีพระชนม์อยู่อีกสัก ๒๐ ปีนี้ ท่านจะเอาอะไรมาสอน เพราะพระองค์ได้บอกไว้ว่า คำสอนของพระองค์เป็นเหมือนกับมือของเราที่แบแล้วอะไรที่เราจะปิดบังสาวกนี้ไม่มีอีกแล้ว ก็คล้ายๆว่าพระพุทธเจ้าหมดภูมิแล้วจึงต้องปรินิพพาน คนตีความหมายไปอย่างนี้ ความจริงไม่ใช่อย่างนั้นหรอก ธรรมะที่พระพุทธเจ้าทรงสอนมีมาก แต่ว่าอย่างไรก็ตาม เรื่องที่สำคัญที่พระพุทธเจ้าสอนมีอยู่เรื่องเดียวเท่านั้น คือสอนอริยสัจ ๔ ไม่ว่าจะสูตรยาวสูตรสั้นแค่ไหนเพียงไรก็ตาม ในที่สุดลงอริยสัจ ๔ ทั้งนั้น ความจริงทรงสอนอริยสัจ ๔ เรื่องเดียว แต่ว่าวิธีการสอนยกย้ายถ่ายเทลงไปตามอุปนิสัยของผู้ฟัง ฉะนั้น

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

เวลาสอนพระยศ พระองค์ก็ทรงสอนไปอย่างหนึ่ง สอนพระปัญจ-
 วัคคีย์ พระองค์ก็ทรงสอนไปอย่างหนึ่ง พระอรุเวลกัสสปก็ทรงสอน
 ไปอีกอย่างหนึ่ง ความจริงก็ทรงสอนอริยสัจ ๔ เหมือนกันหมด
 ฉะนั้นถ้าพระพุทธเจ้ายังทรงมีพระชนม์ต่อไปอีก พระองค์จะทรงสอน
 อริยสัจ ๔ นั้นแหละ ไม่ได้สอนเรื่องอื่นไปจากนั้นหรอก แต่ว่าวิธี
 การสอนก็ยกย้ายถ่ายเทไปตามเรื่องตามราว ตามกาลเทศะ ตาม
 อุปนิสัยของผู้ฟัง เพราะฉะนั้นเรื่องชาดกนี้จึงเป็นเรื่องที่มีคติที่น่า
 ศึกษา และผมเองในฐานะที่เป็นกรรมการที่ปรึกษาของคณะอนุ-
 กรรมการเขียนหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ โดยเฉพาะอย่าง
 ยิงเกี่ยวกับเรื่องศีลธรรม ผมพยายามที่จะเอาชาดกนี้ไปประยุกต์ใช้
 ในหนังสือสอนศีลธรรมเหล่านั้น แต่ว่าเขียนกันในแนวใหม่โดย
 พยายามยกเรื่องเหล่านี้ไปประกอบ ถ้าหากว่าบางท่านมีลูกหรือ
 หลานที่เคยเรียน รู้สึกว่าจะเป็นชั้น ม.ศ. ๑ - ๒ - ๓ มีหนังสือ
 ประกอบหลักสูตรวิชาสังคม โดยเฉพาะเรื่องศีลธรรมนี้ ผมทำกับ
 อาจารย์สุมน อมรวิวัฒน์ นี่เล่ม ๓ สำหรับชั้น ม.ศ. ๓ กำลัง
 พิมพ์อยู่ และเขาได้ขอร้องให้เขียนพอธรรมชาติอะไรต่างๆนี้ก็
 เขียนเสร็จแล้วเมื่อวาน บอกให้เจ้าหน้าที่ไปเอาได้ และกำลังทำ
 ม.ศ. ๔ ม.ศ. ๕ ที่ต้องไปร่วมกับเขา ความจริงไม่ได้ไปเองหรอก
 เขามาเชิญไป ไหนๆเราก็มีภาระในเรื่องนี้ด้วยกันแล้วก็ช่วยเหลือ
 กันไปเท่าที่จะเป็นไปได้ และวิธีการของผมก็คือพยายามที่จะให้เด็ก
 มองเห็นคุณค่าของศาสนาให้มากที่สุดที่จะทำได้ แม้แต่ชาดก แต่
 ชาดกนี้ก็พยายามเอาไปใช้กับเด็กแค่ ม.ศ. ๑ ม.ศ. ๒ เท่านั้น พอ
 ม.ศ. ๓ แล้วก็มักจะไม่ใช่ชาดก คือเด็กชักโตขึ้น การที่เอาชาดก

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ไปสอนนี้บางที่อาจจะเกิดปฏิกิริยาขึ้นมา เราก็ต้องพยายามปรับหลักสูตรนี้ให้เหมาะกับอุปนิสัยของเด็ก แต่อย่างไรก็ตาม เรื่อง “ของดีจากชาดก” นี้ก็ยังมีอีกมากมาย วันนี้ก็คิดว่าพอสมควรแก่เวลาแล้ว ก็จะต้องขอยุติการบรรยาย “ของดีจากชาดก” สำหรับวันนี้ไว้เพียงแค่นี้ ผมต้องขอขอบพระคุณท่านสาธุชนทุกๆท่านที่ได้ให้เกียรติมาฟังการบรรยายนี้โดยตลอด.

ของดีจากชาดก : เกี่ยวกับโพธิสัตว์บารมี

วันนี้ผมจะมาพูดในรายการ “ของดีจากชาดก” เป็นครั้งที่ ๓ สำหรับเรื่องชาดกนี้ ดังที่ผมได้เคยกล่าวมาแล้วว่า เป็นเรื่องของ การศึกษาในอดีต และความจริงในเรื่องของชาดกนี้ ก็ถือว่าเป็น องค์หนึ่งในวงศ์สัตตสุตตันต์ หรือว่าองค์ ๘ แห่งพระไตรปิฎก และ ในทั้ง ๘ องค์นี้ ก็มีชาดกรวมอยู่ด้วย เพียงแต่ชาดกนี้ ถ้าหากว่า เราไปอ่านชาดกซึ่งเป็นส่วนหนึ่งแห่งพระไตรปิฎกโดยตรง เราอาจจะ ไม่ค่อยเข้าใจมากนัก ทั้งนี้ก็เพราะว่าในชาดกนั้น ท่านได้พูดไว้อย่าง ย่นย่อเหลือเกิน การที่เราจะเข้าใจเรื่องของชาดกให้แจ่มแจ้งก็ จำเป็นต้องอาศัยหนังสืออรรถกถาซึ่งถือว่าเป็นหนังสืออรรถาธิบาย พระไตรปิฎกอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งเราเรียกว่า ชาดกัฎฐกถา สำหรับใน ชาดกัฎฐกถาหรือนิบาตชาดกที่เราได้ตั้งชื่อไว้ในภาษาไทยนั้น ผม

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

คิดว่าเราควรจะได้พูดถึงปฐมเหตุที่พระพุทธเจ้าของเราได้เริ่มบำเพ็ญ
 ภารมีเป็นพระโพธิสัตว์ ทั้งนี้ก็เพราะว่าเราไม่ค่อยได้ทราบกันว่า
 พระพุทธเจ้านี้ได้ชื่อว่าเป็นพระโพธิสัตว์มาตั้งแต่เมื่อไร เราได้ทราบ
 เพียงแต่ว่าในสมัยหลังๆ ก่อนที่พระองค์จะตรัสรู้ เราเรียกว่าเป็น
 พระโพธิสัตว์ แต่ความจริงพระโพธิสัตว์ได้ทรงบำเพ็ญภารมีเพื่อ
 ความเป็นพระโพธิสัตว์มาเป็นเวลาถึง ๔ อสงไขยยิ่งด้วยแสนกับ
 ก็เรียกว่าถ้าหากว่าเป็นเวลาที่กำหนดกันไม่ได้ว่ามันยาวนานแค่ไหน
 เพียงไร ในเรื่องของความเป็นพระโพธิสัตว์นี้ ว่าเราได้เริ่มมาตั้งแต่
 สมัยใดนั้น ก่อนที่ผมจะพูดถึงเรื่องนั้น ผมอยากจะพูดถึงว่าการที่จะ
 เป็นพระโพธิสัตว์ได้นี้เราจะต้องมีหลักการสำคัญๆ อย่างไบบ้าง ทั้งนี้
 ก็เพราะว่าพระพุทธศาสนาเรามีนิยามที่สำคัญอยู่ ๒ นิยามคือ มหา-
 ยาน กับ หินยาน หรือ เถรวาท กับ อัจฉริยวาท ในฝ่ายเถรวาท
 หรือฝ่ายหินยานอย่างของเรานั้น เรามักจะถือว่าพระโพธิสัตว์นี้คือ
 ผู้ที่จะเป็นพระพุทธเจ้าและก็มีจำกัดไว้ สมัยหนึ่งก็รู้สึกว้าคล้ายๆ
 จะมีเพียงองค์เดียว แต่ว่าในอีกนิยามหนึ่งคือนิกายมหายานหรือ
 อัจฉริยวาทนั้น เขาถือว่าความเป็นพระโพธิสัตว์นั้นใครๆ ก็สามารถที่
 จะเป็นได้ ทุกคนสามารถที่จะบำเพ็ญภารมีเพื่อเป็นพระโพธิสัตว์ได้
 เหมือนกัน เพราะฉะนั้นในฝ่ายมหายานจึงปรากฏว่ามีพระโพธิสัตว์
 มากมายเหลือเกิน ที่เขาถือว่าพวกเขาเป็นมหายาน และเขาถือว่า
 เราเป็นหินยานนั้น มหายาน แปลว่า “ยานใหญ่” หินยาน แปลว่า
 “ยานเล็ก” เขาบอกว่านิยามในฝ่ายใต้หรือทักษิณิกาย ที่เขาเรียกว่า
 หินยานนั้นก็เพราะว่านิยามนี้สอนให้คนมุ่งเพื่อความเป็นพระอรหันต์
 ฝ่ายเดียว คือเพื่อให้พ้นทุกข์ ให้ถึงนิพพานเท่านั้นเอง แต่ในฝ่าย

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ของมหายาน ซึ่งเขาถือว่าเป็นยานใหญ่ สามารถที่จะชนสัตว์ไปได้ทีละมาก ๆ นั้น ก็เพราะว่าในฝ่ายมหายานนั้น เขาได้บำเพ็ญบารมีมิใช่เพียงเพื่อเป็นพระอรหันต์เท่านั้น แต่หากว่าเขาต้องการบำเพ็ญบารมีเพื่อความเป็นพระพุทธเจ้า ทำไมเขาถึงตั้งประดิษฐานไว้สูง เขาก็บอกว่าก็ลองพิจารณาดูสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโคดมของเราซิ ว่าพระองค์นี้ที่ได้บำเพ็ญบารมีเพื่อความเป็นพุทธะหรือปรารถนาพุทธภูมินั้น ทำไมพระองค์ไม่มีทางที่จะเป็นพระอรหันต์กับเขาบ้างหรือ ถึงจะต้องบำเพ็ญมาเป็นพระพุทธเจ้าด้วย ซึ่งความจริงพระพุทธเจ้าของเรา ถ้าพระองค์จะเป็นเพียงพระอรหันต์ พระองค์ก็ไม่ได้ตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้าองค์แรกๆ มาแล้ว ที่พระพุทธเจ้าไม่ได้หวังที่จะเป็นเพียงพระอรหันต์คือเป็นสาวกของพระพุทธเจ้านั้น ก็เพราะพระองค์ต้องการจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสียเอง นี่แสดงให้เห็นถึงความมีพระมหากรุณาของพระองค์เป็นอย่างดีว่าพระองค์ทรงมีความปรารถนาอย่างแรงกล้า ไม่ใช่เพื่อที่จะเอาตัวรอดเพียงคนเดียวเท่านั้น แต่เพื่อหวังจะช่วยสรรพสัตว์ในโลกให้พ้นทุกข์ไปด้วย เพราะฉะนั้นในหลักของมหายานเขาจึงมีข้อหนึ่งที่ว่าพระโพธิสัตว์นี้ แม้ว่าบำเพ็ญบารมีใกล้เข้าไปถึงประตุนิพพานแล้ว ท่านก็จะหันหลังให้ประตุนิพพาน คือจะไม่เข้าประตุนิพพาน ที่ท่านไม่เข้าประตุนิพพานก็เพราะว่าการเข้าประตุนิพพานเพียงคนเดียว นั้น ถือว่าเป็นการเห็นแก่ตัว เอาตัวรอด ส่วนคนอื่นจำนวนมากมายที่ยังเข้าไม่ได้จะต้องรับทุกข์เวทนาเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารนั้นมีอีกมาก พวกนี้คล้ายๆ กับว่าเอาตัวรอด เพราะฉะนั้นถ้าหากว่าจะจะเป็นพระโพธิสัตว์ แม้จะเข้าถึงประตู

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

นิพพานแล้วก็ไม่เข้าประตู คือหันหลังให้ประตูนิพพาน แล้วก็ช่วยสรรพสัตว์อื่นๆ ให้เข้าไปสู่นิพพานเสียก่อนแล้วตัวจึงเข้าไปที่หลัง เพราะว่าเข้าเมื่อไรก็ได้ ฉะนั้นจึงเข้าที่หลัง นี่ก็เป็นลักษณะของผู้นำ ถ้าหากว่าอย่างสมัยใหม่ก็คือว่าภาวะเป็นผู้นำ การสร้างภาวะผู้นำหรือ leadership ในทางรัฐศาสตร์ (political science) นั้นผมคิดว่าลู่ทางตะวันออกของเราไม่ได้ ดังที่ผมได้พูดมาเมื่อคราวที่แล้ว ครั้งหนึ่งแล้ว ถึงปรัชญาแห่งการปกครองว่าลักษณะของผู้นำนั้นเขาทำกันอย่างไร เพราะฉะนั้นผู้นำที่ดีไม่ใช่ว่าจะเอาแต่สบาย จะต้องช่วยผู้อื่น เพราะว่าผู้อื่นนี้เขาหวังที่จะได้รับความช่วยเหลือจากเรา เขาจึงแต่งตั้งให้เราเป็นหัวหน้าของพวกเขา เขาจึงยอมมอบตนเป็นลูกน้องของเรา เพราะเขาต้องการความช่วยเหลือจากเรานั้นเอง เมื่อเราช่วยเหลืออะไรเขาไม่ได้เลย ความหวังของเขาก็ล้มละลายลงไป พังพินาศลงไป เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าจะต้องมีน้ำพระทัยอันกว้างขวาง นั่นคือต้องหวังช่วยสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ด้วย สมมุติว่าเราจะไปเที่ยวที่ไหน เราเป็นหัวหน้าเขา เราพาลูกน้องไป พาลูกศิษย์ไป เวลาเราจะขึ้นรถ ลักษณะของผู้นำจะต้องขึ้นที่หลัง ที่ขึ้นที่หลังก็ต้องสำรวจดูก่อนว่าลูกน้องของเราหรือนักเรียนลูกศิษย์ของเราที่ไปด้วยนี้ขึ้นกันหมดหรือยัง มีที่นั่งหรือยัง เมื่อเราได้จำนวนครบถ้วนแล้ว เราถึงค่อยขึ้น ไม่ใช่เราเป็นหัวหน้าก็ขึ้นก่อนหาที่นั่งดีๆ ส่วนคนอื่นๆ จะอย่างไรก็ช่าง นี่ไม่ใช่ลักษณะของผู้นำที่ขาดภาวะผู้นำ

ในหลักของพระพุทธศาสนานั้น เราต้องการสร้างผู้นำที่ไม่เห็นแก่ตัว เพราะฉะนั้นท่านจึงบอกว่า คุณสมบัติของพระโพธิสัตว์นี้จะ

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

ต้องมีคุณสมบัติที่สำคัญๆ ๓ ประการคือ :

๑. ท่านบอกว่า มหาปรัชญาหรือมหาปัญญาอันยิ่งใหญ่ หมายความว่า จะต้องเป็นผู้มีสติปัญญา รู้แจ้งสรรพสิ่งทั้งมวลและก็ไม่ตกเป็นทาสของกิเลสใดๆทั้งสิ้น หมายความว่า ผู้ที่จะเป็นผู้นำของเขานี้จะต้องเป็นคนมีปัญญา ลักษณะของความมีปัญญาหรือความเป็นผู้มีเหตุผลนั้นถือว่าเป็นลักษณะที่สำคัญประการแรกของภาวะผู้นำ ถ้าผู้นำไม่มีเหตุผล ไม่มีปัญญา ใช้แต่อารมณ์ ใช้แต่อำนาจ ก็ปกครองกันไต่ไม่นาน ผู้อยู่ใต้ปกครองก็อาจจะรู้สึกไม่พอใจ แม้ว่าเวลานี้เราจะทำอะไรไม่ได้ แต่ถึงกระนั้นก็คิดที่จะโค่นบัลลังก์กันอยู่เสมอ เพราะฉะนั้นลักษณะของผู้นำที่ดีนั้นจะต้องเป็นคนมีเหตุผลไม่ใช้อำนาจ เพราะว่าเรื่องของเหตุผลนี้ก็เป็นเรื่องที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งว่า การที่เราจะใช้เหตุผล เราก็ต้องใช้กับคนที่มีเหตุผล คนที่มีปัญญา การปกครองคนโง่ๆกับการปกครองคนฉลาด นี่มันอาจจะดีไปคนละอย่าง การปกครองคนโง่ๆโดยไม่ต้องให้การศึกษาแก่เขา นี่ปกครองง่าย แต่มันเป็นการปกครองเหมือนกับ ปกครองวัวปกครองควาย ได้แต่ใช้กำลังกันอย่างเดียว ส่วนการปกครองคนมีปัญญา คนฉลาดนั้น ในแง่หนึ่งอาจจะปกครองยาก แต่ในอีกแง่หนึ่งก็ปกครองง่าย ที่ว่าปกครองยากก็เพราะว่าคนเหล่านี้หากว่าปกครองกันด้วยอำนาจ ปกครองกันด้วยอารมณ์ ก็ย่อมจะมีปฏิกิริยาเกิดขึ้น แต่ว่าถ้าหากปกครองกันด้วยเหตุผล ชี้แจงกันด้วยเหตุผล เราก็ฟังกันรู้เรื่องง่าย เพราะฉะนั้นในการปกครองตามวิถีทางประชาธิปไตยนั้นจึงจำเป็นที่ผู้อยู่ใต้ปกครองจะต้องเป็นคนมีความรู้ อย่างน้อยก็ต้องรู้ว่าประชาธิปไตยคืออะไร อย่างน้อยก็ต้อง

รู้ว่ารัฐธรรมนูญคืออะไร ไม่ใช่ว่าประชาธิปไตยก็คือพลเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา ในสมัยแรกๆ สมัยนั้น พลเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา ก็ลงท้ายนายกรัฐมนตรี สมัยก่อนๆ นั้น คำเหล่านี้ก็เป็นคำใหม่ไม่เหมือนสมัยนี้ เพราะสมัยก่อนเขาใช้คำเสนาบดี อัครมหาเสนาบดี คำว่า “นายกรัฐมนตรี” เกิดสมัยหลังปฏิวัติ แต่บางคน ก็ยังไม่เข้าใจว่านายกรัฐมนตรีคืออะไร ไม่เคยได้ยินก็สงสัยว่า “เอ, พระยาพหลฯ ไปที่ไหน ก็คือลงนามที่ไหน นาย-กรัฐมนตรีเขาก็ไปที่นั่น” คือว่า รู้สึกว่าพระยาพหลฯ กับนาย-กรัฐมนตรีนี้เป็นเพื่อนกันหรืออะไรทำนองนั้น จะต้องเซ็น ๒ คน ลงนาม ๒ คน เพราะคำว่า “นายกรัฐมนตรี” ถ้าหากว่าเราไม่ทราบว่าเป็นคำที่เขาบัญญัติขึ้น มีคำว่า “นายก” คำหนึ่ง “รัฐมนตรี” คำหนึ่ง เราอ่านว่า นาย-กรัฐมนตรีมันก็ได้ อ่านได้ทั้งสองอย่าง (คืออ่านว่า นา-ยก-รัต-ตะ-มน-ตรี หรือ นาย-กรัต-มน-ตรี) ภาษาไทยเราเป็นภาษาที่ตันได้ ไม่มีวรรณคดีตอนเหมือนภาษาอังกฤษ เพราะฉะนั้นก็ยากเหมือนกัน ที่ในสมัยแรกๆ จะเข้าใจว่านายกรัฐมนตรีคืออะไร

ถ้าหากว่าเราจะปกครองกันแบบประชาธิปไตย คนเราก็ต้องมีพื้นความรู้ แต่ว่ามันก็เป็นเรื่องที่น่าอนาถอยู่อย่างหนึ่ง ก็คือถ้าหากว่าเรานึกถึงสถิติของประชาชนชาวไทยในปัจจุบันว่า ผู้อ่านออกเขียนได้หรือรู้หนังสือนี้มีกี่เปอร์เซ็นต์ ถ้าเราไปเทียบกับญี่ปุ่น ไปเทียบกับเยอรมัน ไปเทียบกับอเมริกาแล้ว มันเทียบกันไม่ได้ เพราะว่าบางที่จบประถม ๔ แล้วก็ยังอ่านหนังสือไม่ค่อยรู้เรื่องก็มี นี่ไม่ทราบว่าการศึกษาที่มันเลวลงไปแค่ไหนเพียงไร เพราะสมัยรุ่นพี่ของผมนี้จบ ม. ๘ ก็สามารถดูภาพยนตร์โดยไม่ต้องพากย์ไทย

คือพากย์ฝรั่งก็เข้าใจ แต่เดี๋ยวนี้อาจปริญญาแล้วบางทีก็ยังไม่ค่อยเข้าใจ แม้กระทั่งผมเองถึงจะผ่านเมืองนอก บางทีฟังแล้วไม่ค่อยรู้เรื่องเหมือนกัน มันก็ต้องดูพากย์ไทยด้วย อะไรทำนองนี้ ก็แสดงให้เห็นว่าระดับการศึกษาของเราเวลานี้ก็แย่งๆทุกที แม้แต่ภาษาไทยเราก็แย่งๆแล้ว เวลานี้คนจะเก่งภาษาไทยก็ต้องเรียนรายวิชา (course) ภาษาไทยจากเมืองนอก ได้ดิกิริภาษาไทยจากเมืองนอก ก็รู้สึกว่าการจะภาษาไทยเก่งขึ้นอะไรทำนองนั้น นี่ชักมีมากขึ้น แต่ว่าอย่างไรก็ตาม ลักษณะของผู้ใช้นี้จะต้องเป็นคนมีปัญญาและคนที่มีความปัญญาปกครองคนนี่เขาจะไม่ปกครองด้วยอำนาจ ข้อนี้ทำให้ผมนึกถึงปรัชญาของเล่าจื๊อหรือในลัทธิเต๋า เขาบอกว่ารัฐบาลนี้มีอยู่ ๓ อย่าง คือ รัฐบาลที่ดีที่สุดก็คือรัฐบาลที่ปกครองโดยที่ประชาชนไม่รู้ว่าเป็นผู้ถูกปกครอง รัฐบาลที่รองลงมาก็คือรัฐบาลที่ปกครองดี แต่ประชาชนรู้ว่าตนถูกปกครอง และรัฐบาลที่เลวก็คือรัฐบาลที่ปกครองอย่างกดขี่ทารุณ และประชาชนก็ไม่พึงพอใจ ฉะนั้นในการปกครองที่ดีที่สุดในลัทธิเต๋าจึงถือว่าการปกครองโดยที่ผู้ถูกปกครองนี้เขาไม่รู้ว่าเขาถูกปกครอง นี่เป็นวิธีที่ดีที่สุด เหมือนกับเราจะดำใครสักคนหนึ่ง ถ้าเขาไม่รู้ว่าเราดำเขา อย่างนี้ถือว่าการดำที่ดีที่สุด ก็แบบเดียวกับที่เขาเรียกว่าดำแบบผู้ดี บางคนที่ถูกดำก็ไม่รู้ว่าเขาดำ บางทีก็หัวเราะไปเสียอีก การปกครองนี้ก็เหมือนกัน ฉะนั้นคนที่มีความปัญญาจะมาปกครองคนนี้ก็จำเป็นที่จะต้องสร้างผู้ใต้ปกครองของตนให้มีปัญญาด้วย เพราะถ้าหากผู้ใต้ปกครองมีความปัญญาแล้วก็พูดกันรู้เรื่องใช้กันก็ได้ ใช้กันได้ง่าย ผู้ปกครองไม่มีปัญญา ผู้ถูกปกครองไม่มีปัญญา บางทีมันพูดกันไม่รู้เรื่อง เพราะฉะนั้นเรื่องของมหาปรัชญา

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

หรือมหาปัญญา นี้ จึงถือว่าเป็นคุณสมบัติประการแรกของพระโพธิสัตว์ว่า พระโพธิสัตว์นี้จะต้องมีพระปรีชาญาณเป็นอย่างยิ่ง

๒. จะต้องมีความกรุณา นั่นก็คือว่ามีจิตเมตตา กรุณา ต่อบรรดาสรรพสัตว์ทั้งหลาย คำว่า “กรุณา” นั้นหมายความว่า สงสาร อยากจะช่วยสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ ทั้งนี้ก็เพราะถือหลักว่าคนทุกคนที่เกิดมาในโลกนี้ก็เป็นผู้ที่เต็มไปด้วยความทุกข์ ที่ว่าเต็มไปด้วยความทุกข์ เพราะว่าเรายังตกอยู่ในลักษณะของ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา สิ่งใดที่มีลักษณะของอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ก็ย่อมมีการเปลี่ยนแปลง คงทนอยู่ตลอดไปไม่ได้ เราไม่สามารถจะบังคับมันไว้ในอำนาจของเราได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ เมื่อมันมีการเปลี่ยนแปลงไป ความทุกข์ก็เกิดขึ้น พระโพธิสัตว์ พระพุทธเจ้าจะต้องมีพระมหากรุณาต่อบรรดาสรรพสัตว์ทั้งหลาย ซึ่งเปรียบเสมือนกับน้ำซึ่งแผ่ความเย็นไปยังสรรพสัตว์ทั้งหลายฉะนั้น

๓. พระพุทธเจ้าหรือพระโพธิสัตว์จะต้องมีมหาอุบายะ คำว่า “อุบายะ” ก็คืออุบาย แต่คำว่า “อุบาย” ในที่นี้เราไม่ได้หมายถึงกลอุบายที่เขามาใช้ล่อหลอกกัน อุบายนั้นหมายถึงกลวิธีที่ฉลาดในอันที่จะชักนำหรือสั่งสอนประชาชนให้เข้าใจและประพฤติปฏิบัติตามเรื่องของอุบายนี้เป็นเรื่องสำคัญ คนบางคนแม้จะมีปัญญา แต่ถ้าหากปราศจากอุบายเสียแล้ว การที่จะแนะนำคนนียาก เหมือนกับครูอาจารย์ที่มีปริญญามากๆ ความรู้สูงๆ แต่บางทีสอนนักเรียนก็ไม่ค่อยจะรู้เรื่อง นี้เพราะมีมหาปัญญา มีปัญญามาก แต่ขาดมหาอุบายะ ขาดกลวิธีในการที่จะแนะนำให้เขาเข้าใจ เพราะฉะนั้นลักษณะของพระโพธิสัตว์ ลักษณะของพระพุทธเจ้านั้นจะต้อง

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

บำเพ็ญบารมีให้มาก จะต้องเป็นผู้ที่เรียกว่า “อุบายโกศล” คือว่า เป็นผู้ฉลาดในอุบายในอันที่จะแนะนำสรรพสัตว์ทั้งหลาย ทั้งนี้ก็เพราะว่าคนเรามีภูมิหลังหรือแบ็กกราวนด์ (background) ไม่เหมือนกัน ภูมิหลังไม่เหมือนกัน การที่จะแนะนำสั่งสอนคนนี้ต้องดูภูมิหลังของคน เรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงสอนมา ๔๕ ปีนี้ ไม่ได้พ้นไปจากเรื่องอริยสัจ ๔ เลย แต่ว่าการสอนอริยสัจ ๔ ของพระพุทธเจ้านั้น พระองค์ทรงสอนตามแบ็กกราวนด์หรือภูมิหลังของคน เช่น เวลาสอนพระปัญจวัคคีย์ พระองค์ก็สอนไปแบบหนึ่ง จึงทำให้เกิดธรรมจักษุกับปวัตตนสูตร ขึ้น เวลาทรงสอนพระยศซึ่งมีแบ็กกราวนด์อย่างหนึ่ง มีภูมิหลังอีกอย่างหนึ่ง เป็นฆราวาสล้วนๆ เป็นฆราวาสแท้ๆ ไม่เคยสนใจกับเรื่องศาสนาเลย ก็ทรงสอน อนุบุพพิกขา ๕ ซึ่งเป็นเรื่องของชาวบ้าน เวลาทรงสอนพระอรุเวลกัสสปและพวกชฎิลทั้งหลาย ซึ่งเป็นพวกบูชาไฟ พระองค์ก็ทรงสอน อาทิตตปริยายสูตร คือสอนเรื่องความร้อนนี้ตามแบ็กกราวนด์ของคน ตามภูมิหลังของคน นี่ถือว่าเป็นอุบายโกศล เป็นผู้ฉลาดในอุบายที่จะแนะนำสั่งสอนคนให้เข้าใจ ไม่ใช่เพียงแต่มีความรู้ มีปัญญาเท่านั้น ถ้าหากว่าขาดการแนะนำที่ดีหรือว่าวิธีที่จะแนะนำที่ดีแล้ว ก็จะไม่ประสบผลสำเร็จ นอกจากว่าพระพุทธเจ้าจะทรงมีคุณสมบัติที่สำคัญๆ ๓ ประการดังกล่าวแล้ว พระองค์จะต้องมีพระทัยอันแน่วแน่ซึ่งเราเรียกว่า การตั้งมหาประณิธาน มหาประณิธานของพระพุทธเจ้ามีอยู่ ๔ อย่าง คำว่า “ประณิธาน” นี้หมายความว่า การตั้งใจให้แน่วแน่ แล้วก็ตามตามมหาประณิธานนั้น มหาประณิธาน ๔ อย่างของพระโพธิสัตว์มี

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

๑. เราจะละกิเลสทั้งหลายให้หมดสิ้น บรรดาสรรพความชั่วทั้งหลาย จะต้องพยายามกำจัดออกไปให้หมด นั่นคือ ผู้ที่จะเป็นพระโพธิสัตว์หรือว่าเป็นพระพุทธเจ้านั้นจะต้องหมดจดจากกิเลสเป็นผู้บริสุทธิ์

๒. เราจะตั้งใจศึกษาพระธรรมทั้งหลายให้เข้าใจแจ่มแจ้ง ให้สิ้นเชิง พระโพธิสัตว์จะต้องเป็นผู้ขวนขวายในการค้นคว้าหาความรู้โดยไม่คำนึงถึงว่าผู้ที่เราจะไปศึกษาดูด้วยนั้นจะเป็นคนในระดับใด เพราะว่าความรู้เราจะสามารถหาได้จากคนทุกคน อย่างที่ขงจื้อซึ่งเคยบอกว่า ถ้าเราเดินไปด้วยกัน ๓ คน คือตัวเราคนหนึ่ง คนดีคนหนึ่ง และคนชั่วคนหนึ่ง เราจะได้ครู ๒ คน ครูคนแรกก็คือคนดี ที่ถือว่าเป็นครูก็เพราะว่าเราจะได้รู้ว่าเขาเป็นคนดีนี้เพราะเขาประพฤติอย่างไร เราก็จะได้โน้มมาเอาความดีของเขามาประพฤติเป็นแบบอย่างต่อไป สำหรับคนชั้วก็ถือว่าเป็นครูของเราได้ เราก็จะได้รู้ว่าทำไมเขาจึงเป็นคนชั่ว แล้วเราก็จะได้พยายามขจัดความชั่วทั้งหลายเหล่านั้นออกไป เพราะจะได้เว้นความชั่วทั้งหลายเหล่านั้นเสีย เพราะฉะนั้นถ้าหากว่าเราคิดว่าเราจะหาครู เราจะได้จากทุกหนทุกแห่ง และไม่เพียงจากมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น เราจะได้จากธรรมชาติทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นต้นไม้ จะเป็นภูเขา จะเป็นน้ำตก จะเป็นนก หรือจะเป็นสัตว์อะไรทั้งสิ้น เราจะสามารถที่จะหาความรู้จากสิ่งทั้งหลายธรรมชาติทั้งหลายเหล่านี้ได้ทั้งนั้น เพราะฉะนั้นในประเทศญี่ปุ่น ศาสนาและปรัชญานี้ได้ซึมซาบเข้าไปในชีวิตจิตใจของเขา แม้ศิลปะประจำชาติของเขอย่างเช่น ศิลปะในการจัดดอกไม้ ศิลปะในการทำสวน ศิลปะในการทำน้ำชา ซึ่งก็เป็นศิลปะที่ได้จาก

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

พระพุทธศาสนา ซึ่งก็มีปรัชญาแฝงอยู่ เขาบอกอย่างสมมุติว่า เราจะชงน้ำชา ก็ต้องต้มน้ำร้อน การต้มน้ำร้อนนี้ เวลาคนที่จะไปเรียนวิธีชงน้ำชานี้เขาจะให้ไปดูกาน้ำร้อนขณะที่ต้ม พอน้ำร้อนเดือด ก็จะเรียกมาถามว่าได้ยินเสียงอะไร ถ้าหากว่าลูกศิษย์บอกว่าได้ยินเสียงน้ำมันเดือด ก็บอกว่ากลับไปใหม่ ให้ไปฟังใหม่ แล้วก็เรียกมาถามอีกว่าได้ยินเสียงอะไรบ้าง ถ้ายังบอกว่าได้ยินเสียงน้ำเดือดอะไรขึ้นมา อย่างนี้ละก็เรียกว่ายังห่างอยู่ เวลาลูกศิษย์ฟังน้ำเดือดนี้ไม่ใช่ไปนั่งฟังเฉยๆ จิตจะต้องเป็นสมาธิ ฟังที่กาน้ำเดือด ถ้าหากว่าจิตเป็นสมาธิ จิตใจแน่วแน่ จนกระทั่งสามารถได้ยินเสียงน้ำเดือดนี้เหมือนกับเสียงน้ำตก หรือว่าเสียงน้ำทะเลที่มันซัดฝั่ง ถ้าหากว่าได้ยินเสียงกาน้ำที่มันเดือดนี้เหมือนเสียงดนตรี เสียงอะไรต่างๆ เหล่านี้ นี่เรียกว่าเข้าถึงศิลปะแล้ว ใกล้ต่อการที่จะสำเร็จมากขึ้น เพราะฉะนั้นเขาบอกว่าถ้าหากเราจะดู จะหาความงามธรรมชาตินี้ ถ้าหากเรามองดูใบไม้เมื่อมันถูกลม มันปลิวหรือมันสั่นระริกอะไร ทำนองนี้ หรือว่านกมันคุ้ยจู้จี้ๆ รู้สึกว่ามันสดชื่น มันเป็นธรรมชาติจริงๆ มันไม่ได้มีการเสแสร้งทำนองนั้น หรือว่าเราเข้าไปในป่า อยู่ตามที่ใกล้ๆ น้ำตก หรือว่าธารน้ำไหล ได้ยินเสียงน้ำมันไหลนี้ มันเปล็ดเปล็น ได้ยินเสียงนกร้องรู้สึกว่าร่าเริงอากาศมันสดชื่นอะไร ทำนองนี้ นี่เป็นการศึกษาจากธรรมชาติ หรือเราเห็นแมงมุมมันกำลังชักใยนี้ เราก็คิดว่าทำไมแมงมุมนี้ มันจึงมีปัญญาสามารถที่จะชักใยได้ เราเห็นแมลงผึ้งมันทำรังหรือว่ามันทำน้ำผึ้ง มันสามารถเอาเกสรดอกไม้มาทำเป็นน้ำผึ้งได้ เราก็อพยายามศึกษาชีวิตจากชีวิตของสัตว์เหล่านี้ เราจะได้ความรู้ เราจะได้สติปัญญาขึ้นมาอีกมาก

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

เพราะฉะนั้นพระโพธิสัตว์ปกติก่อนไม่ได้อยู่ในรั้วในวัง ท่านมักจะอยู่ตามธรรมชาติ ในป่าในเขา ศึกษาธรรมะจากธรรมชาติ เพราะฉะนั้นมหาวิทยาลัยที่แท้จริงก็คือมหาวิทยาลัยธรรมชาติ ไม่ใช่ตามดีกรามบ้านช่อง เพราะว่าผู้ที่ได้สำเร็จปริญญาจากมหาวิทยาลัยที่เป็นตัวตึกนั้น มันก็ได้แค่ปริญญาตรีถึงปริญญาเอกเท่านั้นแหละ แต่ว่าพระพุทธเจ้า พระเยซู พระมะหะหมัดนี้ ท่านไม่ได้ปริญญาจากมหาวิทยาลัยต่างๆใดๆเลย แต่ก็มีความศิษย์ทั่วบ้านทั่วเมือง เป็นร้อยๆล้าน นั่นคือท่านศึกษาจากธรรมชาติ

๓. เราจะโปรตสรรพสัตว์ทั้งหลายให้สิ้น หมายความว่าเมื่อเราละกิเลสได้แล้ว เรามีปัญญาปรีชาสามารถ เราจะต้องช่วยสรรพสัตว์ทั้งหลายให้สิ้น ไม่ใช่เอาตัวรอด ศึกษาเพื่อเอาตัวรอดเพียงผู้เดียวเท่านั้น เราจะต้องช่วยคนอื่น ๆ ด้วย เพราะว่าการช่วยเหลือคนอื่น ๆ นี้ก็เท่ากับช่วยตัวเราเองด้วย สมมุติว่าเราจะช่วยใครสักคนหนึ่ง เช่น สมมุติว่าเขามาขออยู่เสมอๆ ขอสตางค์ไปเรื่อยๆ เราก็ให้สตางค์ไปเรื่อยๆ อย่างนี้ ชาตินี้ทั้งชาติ มันก็ช่วยกันไม่สำเร็จ ถ้าหากว่าเราจะช่วยให้การศึกษาแก่เขา แทนที่ที่เราจะให้เงินเพียงชั่วคราวชั่วคราว เราให้การศึกษาแก่เขา เมื่อเขามีความรู้ความสามารถ เขาประกอบอาชีพได้เอง ต่อไปเขาก็ไม่ต้องมาขอเรา นี่เป็นการให้อย่างถาวร ถ้าหากว่าเราจะเทียบมันก็เหมือนโลกอุดรสมบัติ คือ สมบัติที่ไม่รู้จักเปลือง ถ้าเป็นโลกียสมบัติแล้วมันอาจจะหมดเมื่อไรก็ได้

๔. เราจะนำพญาดินให้บรรลุถึงอนุดรสัมมาสัมโพธิญาณ ไม่ใช่เพียงเพื่อความเป็นพระอรหันต์ เพื่ออรหัตภูมิเท่านั้น แต่เพื่อ

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

พระสัมมาสัมโพธิญาณ ก็เพราะว่าการบรรลุเป็นพระสัมมาสัมพุทธ-
เจ้านั้น นอกจากจะช่วยตัวเองให้พ้นทุกข์ได้แล้ว ยังจะช่วยสรรพ-
สัตว์ให้พ้นทุกข์ได้อีกด้วย การเป็นพระอรหันต์ด้วยการเป็นสาวก
หรือว่าเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า ซึ่งบำเพ็ญบารมีน้อยหนอยนั้น มัน
ได้ผลไม่เท่าเทียมกัน เพราะเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า แม้ว่าจะ
ตรัสรู้เอง แต่ก็ไม่สามารถสอนสรรพสัตว์ทั้งหลายให้ตรัสรู้ตามได้
แม้ว่าเป็นพระสาวกอาจจะสอนให้ผู้อื่นรู้ตามได้ แต่พระสาวกตาม
ลำพังก็ช่วยตัวเองไม่ได้ถ้าไม่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะฉะนั้น
การที่มหายานตั้งประเด็นเพื่อความเป็นพระโพธิสัตว์นั้น ก็เพราะ
เขามีจุดมุ่งหมายอันแรงกล้าดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

โดยเหตุที่ว่าการเป็นพระพุทธเจ้าหรือว่าเป็นพระสัมมาสัม-
พุทธเจ้านั้นจะต้องหาประเด็นไว้มาก จะต้องมีความสมบัติที่
สำคัญๆหลายประการ แล้วจะบำเพ็ญบารมีที่เขาเรียกว่า ทศบารมี
บารมี ๑๐ ในฝ่ายมหายานเขาก็มีบารมี ๑๐ เช่นเดียวกับของเรา
เหมือนกัน แม้ว่าบางข้อจะผิดแผกกันไปบ้าง แต่ผมจะพูดในแง่ของ
เรามากกว่า เพราะว่าฟังแล้วเข้าใจง่ายกว่า

ประการแรก ก็คือ ทานบารมี พระโพธิสัตว์นั้นจะต้อง
บำเพ็ญทานบารมีเป็นอันดับแรก ทานบารมีนี้หมายถึงการเสียสละ
พระโพธิสัตว์จะต้องเป็นนักเสียสละ ซึ่งเรายังแบ่งบารมีนี้ออกไปเป็น
๓ ชั้น คือ บารมี อุપบารมี ปรมัตถบารมี การเสียสละตั้งแต่
ทรัพย์สินเงินทองสิ่งของจนกระทั่งตลอดถึงชีวิตของเราให้ผู้อื่นโดย
ที่ไม่มีความหวงแหน ไม่มีความตระหนี่เหลืออยู่เลย ท่านเปรียบ
เหมือนกับว่าหมอน้ำที่คว่ำ ถ้าหากว่าคว่ำแล้ว น้ำก็จะไหลออกไป

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

โดยไม่เหลือ ผู้ที่เป็นพระโพธิสัตว์ก็ต้องเป็นนักเสียสละอย่างนั้น ต้องไม่มีความหวงแหน ไม่มีมัจฉริยะ คือความตระหนี่เข้ามาครอบงำ

ประการที่ ๒ พระโพธิสัตว์ต้องบำเพ็ญ ศิลบารมี ผู้ที่จะเป็นผู้นำของคนนั้นนอกจากจะต้องเป็นนักเสียสละแล้ว จะต้องเป็นผู้บริสุทธิ์ จะต้องเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ หมายความว่า เป็นผู้บริสุทธิ์กาย บริสุทธิ์วาจา ถ้าหากว่าเทียบกับในสมัยนี้ก็เรียกว่าตั้งอยู่ในศีลในธรรมอันดีงาม ประพฤติปฏิบัติตามกฎหมายข้อบังคับ ไม่มีการฝ่าฝืน ท่านบอกว่าพระโพธิสัตว์นั้นจะต้องมีความรักศีลของตน เสมือนจามรีที่มันรักขนของมัน

ประการที่ ๓ ต้องบำเพ็ญ เนกขัมมบารมี เนกขัมมะนี้ หมายถึง การออกบวช ผู้ที่เป็นพระโพธิสัตว์จะต้องไม่มีความเป็นห่วงเป็นกังวลกับครอบครัว จะต้องสละความสุขในทางโลกีย์ เปรียบเสมือนนักโทษที่ถูกจำอยู่ในคุกยอมปรารถนาที่จะสละเรือนจำหรือคุกออกไปฉะนั้น และเมื่อได้สละไปแล้วก็ไม่ยินดีที่จะกลับเข้ามาสู่เรือนจำอีก ถ้าหากว่าจะมีบางกรณีบางรายนี้ถือว่าเป็นข้อยกเว้น บางคนออกจากตารางแล้วยังกลับเข้าตารางไปอีกด้วยความเต็มใจ เพราะว่าบางคนนี้เขาบอกว่าอยู่ในตารางนี้สบาย ๑. ข้าวมีกิน ๒. ที่มีอยู่แต่เมื่อออกมาแล้วยังไม่รู้จะกินที่ไหน ไม่รู้จะนอนที่ไหน สู้กลับเข้าไปอีกไม่ได้ ออกมาแล้วก็พยายามขโมยของเขาบ้าง และพยายามให้ตำรวจเห็น ถ้าตำรวจไม่เห็นก็ขโมยใหม่ ขโมยจนถูกจับจนได้ แหม รู้สึกว่าสมประสงค์ บุคคลประเภทนี้ถือเป็นข้อยกเว้น ส่วนมากเราต้องการความเป็นเสรี ลักษณะของพระโพธิสัตว์นั้นต้องการที่จะปลีกตนออกให้พ้นจากพันธะในทางโลกทั้งหลาย ฉะนั้นต้องบำเพ็ญ

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

เนกขัมมบารมี

ประการที่ ๔ หรือว่าบารมีที่ ๔ ก็คือ บำเพ็ญ ปัญญาบารมี นี่ไม่มีปัญหาอะไร พระโพธิสัตว์จะต้องเป็นคนมีปัญญา ผู้นำเขาจะต้องเป็นคนมีสติปัญญา แต่ว่าสติปัญญานั้นเราจะต้องแสวงหา พระโพธิสัตว์เวลาจะแสวงหาความรู้ ต้องไม่คำนึงถึงว่าบุคคลนั้นเป็นคนมีชื่อเสียงหรือว่าเป็นบุคคลที่ไม่มีชื่อเสียง ใครมีความรู้ พระโพธิสัตว์จะต้องเข้าไปหาทั้งนั้น ต้องไปศึกษาหาความรู้ทั้งนั้น เพราะฉะนั้นพระโพธิสัตว์จะต้องไม่รังเกียจต่อการที่จะไปศึกษาหาความรู้ ไม่ว่าในสถานที่ใดๆทั้งสิ้น เปรียบเสมือนภิกษุที่ออกบิณฑบาตตลอด ๓ เดือน หมายความว่าใน ๓ เดือนนี้ ใครจะนิมนต์ไปฉันที่ไหนไม่ไปทั้งสิ้น นี่เรียกว่าบำเพ็ญบารมีขั้นสามัญ แต่ว่าบางครั้งก็ได้ตั้งอธิษฐานไว้ว่าในการบิณฑบาตนี้จะรับเฉพาะขาไปเท่านั้น ขากลับไม่รับ คือหมายความว่าเวลาไปบิณฑบาตออกจากวัดนี้รับตะไปเลย แต่ว่าเมื่อกลับวัด ขากลับนี้ แม้จะพบคนใส่บาตร ก็จะไม่รับ ทั้งๆที่ในบาตรอาจจะไม่มีข้าวเลยก็ตาม นี่ต้องตั้งอธิษฐานไว้เด็ดขาด แต่ว่าชาวบ้านไม่รู้ อาจจะคิดว่าพระจงหอง เห็นเราเอาอาหารมาแล้วยังไม่รับบาตรเรา นี่ขอให้โปรดทราบไว้เหมือนกันว่าพระบางรูปนี้ท่านได้ถืออุตุงค์เกี่ยวกับเรื่องบิณฑบาต ถ้าตั้งอธิษฐานไว้อย่างนั้นแล้ว ท่านก็ต้องรักษาอธิษฐานไว้ ไม่อย่างนั้นอุตุงค์ขาด หรือบางที่ท่านอาจจะตั้งอธิษฐานว่าจะรับเฉพาะปากถนนนี้เท่านั้น จะไม่รับอีกปากหนึ่ง คือหมายความว่ารับปากเดียว ปากซ้ายก็ปากซ้าย ปากขวาก็ปากขวา จะไม่เดินข้ามถนนไปรับอีกปากหนึ่ง แม้ว่าจะไม่มีข้าวอยู่

ในบาตรเลยก็ตาม ถ้ากรณีอย่างนี้เราก็อำปไปนึกว่าท่านจงหองอะไรเลย ขอให้นึกว่าท่านอาจจะบำเพ็ญอุตุตคฺก็ได้

ประการที่ ๕ ต้องมี วิริยบารมี วิริยะนี้คือ ความเพียร ความกล้า ผู้ที่เป็นพระโพธิสัตว์ต้องมีความเพียรพยายาม มีความพากเพียร ไม่ย่อท้อ อย่างเช่นพระมหาชนกที่ว่ายน้ำอยู่ในมหาสมุทร ทั้งๆที่คนอื่นนี้เขาคิดแล้วว่าไม่มีทางที่จะไปถึงฝั่งได้ ก็เลยปล่อยให้ตัวจมน้ำตายไปเสีย แต่ว่าพระมหาชนกนั้นท่านบอกว่า ตราบใดที่เรียวแรงและกำลังของบุรุษยังมีอยู่ เราก็จะว่ายน้ำอยู่ตราบนั้นจนกว่าจะหมดแรงจมน้ำตายไปเอง ก็หมายความว่าเมื่อพยายามจนถึงที่สุดแล้ว มันจะจมน้ำตาย นี่ก็ช่วยไม่ได้ แต่ว่าเมื่อเรายังมีกำลังอยู่ จงพยายามเรื่อยไป ดีไม่ดีอาจจะมื่อเรือผ่านมาก็ช่วยเราก็ได้ เพราะฉะนั้นพระโพธิสัตว์ต้องบำเพ็ญวิริยบารมี เหมือนกับราชสีห์ซึ่งมีความเพียรทุกอิริยาบถ

ประการที่ ๖ พระโพธิสัตว์ต้องบำเพ็ญ ขันติบารมี มีความอดทนต่อความทุกข์ ความผิดหวัง หรือว่าความไม่พึงพอใจใดๆ ทั้งสิ้น เปรียบเสมือนแผ่นดิน แผ่นดินนั้นมันมีความอดทน ไม่ว่าใครจะเอาของที่มีกลิ่นหอมไปรด เอาของที่มีกลิ่นเหม็นไปรด แผ่นดินก็ไม่สะดุ้งสะเทือนอะไรทั้งสิ้น ไม่ยินดียินร้าย พระโพธิสัตว์จะต้องมีความอดทนเช่นนั้น

ประการที่ ๗ พระโพธิสัตว์ต้องบำเพ็ญ สัจจบารมี คือตั้งใจอะไรให้แน่วแน่ การบำเพ็ญสัจจบารมีคือตั้งใจแน่วแน่นี้ หมายความว่ามีความจริงใจ ไม่ทอดถอยเสียในระหว่าง ไม่ใช่ว่าเห็นว่าเป็นบาปบาปมีมาตั้งนานแล้ว ไม่สำเร็จเสียที ก็เลยทอดถอยเสีย นี่ต้องมี

ความจริงใจที่จะทำตลอดไป ท่านเปรียบเสมือนดาวรุ่งที่มันโคจรตามวิถีทางของมันอยู่ตลอดเวลา ไม่มีเปลี่ยนแปลงทิศทาง

ประการที่ ๘ ต้องบำเพ็ญ อธิฐานบารมี คำว่า “อธิฐาน” นี้ไม่ใช่อย่างที่เรารู้จักว่า “พิศฐาน” พิศฐานแล้วขอให้ได้อย่างนั้น อย่างนี้ คำว่าอธิฐานในทางศาสนานั้นหมายถึง ความตั้งใจมั่น การอธิฐานจิตหมายความว่าเมื่อเราตั้งใจอย่างนี้แล้ว เราจะต้องทำอย่างนี้เรื่อยไปจนกว่าจะประสบผลสำเร็จ เหมือนพระพุทธรูปเจ้าเมื่อก่อนที่พระองค์จะตรัสรู้วันสุดท้ายตอนที่พระองค์ได้ญาคูมาจากโสณทัณโณภคินั้น พระองค์ได้ปูเป็นรัตนบัลลังก์ และได้นั่งบนรัตนบัลลังก์หรือบนหยาดานันแล้วได้อธิฐานจิตว่า แม้ว่าโลกิตของเรามันจะเหือดแห้งไป แม้ว่าร่างกายของเรานี้มันจะชุบชืดลงไปอย่างไรก็ตาม ถ้าหากว่าเราไม่ได้บรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ เราจะไต่ยอมนอกจากที่ตรานั่น นี่ถือว่าเป็นอธิฐาน การตั้งใจมั่น ไม่ใช่ไปอธิฐานขอให้พระเจ้าช่วย อธิฐานขอให้เจ้าพ่อหลักเมืองช่วย อธิฐานขอให้พระแก้วมรกตช่วย นี่ไม่ใช่อธิฐานในความหมายนี้

ประการที่ ๙ พระโพธิสัตว์ต้องบำเพ็ญ เมตตาบารมี พระโพธิสัตว์จะต้องมีความเมตตาต่อบรรดาสรรพสัตว์ทั้งหลาย เปรียบเสมือนน้ำที่แผ่ความเย็นไปยังสรรพสัตว์ไม่เลือกหน้า

ประการที่ ๑๐ พระโพธิสัตว์จะต้องมี อุเบกขาบารมี มีความมั่นคงเหมือนแผ่นดิน มีความวางเฉย มีความยุติธรรม ไม่ลำเอียง นี่เป็นลักษณะที่พระโพธิสัตว์ทั้งหลายต้องบำเพ็ญทุกองค์ ถ้าหากว่าไม่สามารถบำเพ็ญบารมีทั้ง ๑๐ นี้ให้ครบถ้วนได้ก็ไม่มีทางที่จะได้เป็นพระโพธิสัตว์

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

โดยเหตุที่ว่า การบำเพ็ญบารมีนี้ จะต้องใช้ความพยายามอย่างหนัก เพื่อที่จะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าของเรา พระโคตมพระพุทธเจ้าของเรานี้ พระองค์ก็ได้ทรงบำเพ็ญบารมีอย่างนั้นเหมือนกัน การบำเพ็ญบารมีของพระองค์นั้น พระองค์ได้บำเพ็ญในสมัยของพระพุทธเจ้าที่ปางกรที่ถือว่า เป็นการบำเพ็ญเพื่อความเป็นพระโพธิสัตว์ครั้งแรก ในสมัยพระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ของเราได้สวดยพระชาติเป็น สุเมธพราหมณ์ หรือว่าพราหมณ์ชื่อ สุเมธ ซึ่งต่อมาก็ได้มาบวชเป็นดาบสชื่อ สุเมธดาบส หรือ สุเมธฤๅษี สำหรับพราหมณ์สุเมธผู้นี้ ท่านเกิดในตระกูลพราหมณ์ที่มั่งคั่ง เมื่อปู่ของท่านได้ถึงแก่กรรมไปแล้ว เมื่อบิดาของท่านถึงแก่กรรมไปแล้ว ก็ปรากฏว่าได้ทิ้งทรัพย์มรดกไว้มากมายเหลือเกิน ท่านก็คิดว่าปู่ของเราก็ดี บิดาของเราก็ดี ได้สะสมทรัพย์สมบัติไว้มากมาย แต่ว่าเมื่อจะตายไป ไม่สามารถที่จะเอาทรัพย์เหล่านี้ติดตัวไปได้แม้แต่เพียงบาทเดียว เราก็เช่นเดียวกัน เราก็จะต้องทิ้งทรัพย์สมบัติเหล่านี้ไว้อีกนั่นแหละ และลูกหลานต่อไปนี้มันจะใช้สมบัติเหล่านี้ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมแค่ไหนเพียงไร เราก็ไม่รู้ อุดສຳທີ່เก็บออมถนอมไว้ ตัวเองจะอดๆอยากๆก็ยอม แล้วก็เก็บเงินเข้าไว้โดยที่ไม่ได้ใช้เงินเหล่านี้ให้เป็นประโยชน์แก่ตัวเอง ไม่ได้เป็นประโยชน์แก่สังคมเลย อย่างนี้ถือว่าเป็นทาสของเงิน เงินเป็นนายเรา เราจะต้องคอยดูแลเอาใจใส่มันอยู่เรื่อย คอยหวงแหนมันอยู่เรื่อย คอยระวังรักษามันอยู่เรื่อย แต่ว่าตัวเราเองไม่ได้ใช้ นี่เป็นความทุกข์ของโลก เพราะฉะนั้นสุเมธพราหมณ์ผู้นี้เมื่อมีเงินมีทองมากมายก็เห็นว่าอยู่ในฐานะเป็นเศรษฐีหรือว่าพราหมณ์มหาศาล

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

ตามปกติในสังคมของอินเดียนั้น ผู้ที่มีเงินทองมาก ๆ ก็จะได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นเศรษฐี ไม่ใช่ว่าใครมีเงินมากก็ได้เป็นเศรษฐี เศรษฐีนี้เป็นตำแหน่งที่กษัตริย์จะประทานให้ ถ้าหากว่ามีเงินมากขึ้นไปอีกก็จะประทานตำแหน่งมหาเศรษฐีให้ ที่ว่าประทานให้นี้ก็หมายความว่าแต่งตั้งกันเป็นทางการ อาจจะมียศสถาปนาบรรดาศักดิ์อย่างของเราก็เคยมี อย่างพระยาโชฎีกราชเศรษฐี อย่างนี้ก็เป็นตำแหน่งพวกเศรษฐี แต่ว่าเมื่อท่านสุเมธนี้ท่านมีฐานะเป็นเศรษฐี แต่ท่านไม่ได้ยินดียินร้ายในเรื่องเหล่านี้เลย เพราะท่านเห็นว่ามันเป็นเรื่องอนิจจัง ท่านเห็นว่าในที่สุดเราก็จะต้องทิ้งทรัพย์สมบัติเหล่านี้ไปด้วยกันทั้งนั้น สู้เราแสวงหาโลกุตตรสมบัติ ทรัพย์อันประเสริฐดีกว่า เพราะฉะนั้นท่านจึงได้เข้าเฝ้าพระมหากษัตริย์หรือว่าพระเจ้าแผ่นดิน ทูลขอลาออกจากตำแหน่งเศรษฐี เพื่อจะไปบวชเป็นฤๅษีหรือเป็นดาบส ก่อนจะไปบวชก็เอาทรัพย์สมบัติทั้งหลายเหล่านั้นออกมาแจกจ่ายแก่ประชาชนโดยทั่วหน้า เมื่อแจกจ่ายทรัพย์สมบัติหมดแล้ว ท่านก็ได้บำเพ็ญพรต เป็นนักบวชหรือว่าเป็นดาบสหรือเป็นฤๅษีก็แล้วแต่จะว่า และในที่สุดท่านก็ได้บำเพ็ญบารมีจนกระทั่งได้อภิญญา ๕ ได้สมาบัติ ๘ สมัยนั้นเป็นสมัยที่พระพุทธเจ้าที่บังกรได้เสด็จอุบัติขึ้นมาในโลก เมื่อพระองค์ได้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ได้เสด็จไปยังรัชมมนครและได้ประทับอยู่ที่สุทศนมหาวิหาร พร้อมด้วยภิกษุประมาณ ๔ แสนรูป ประชาชนชาวเมืองทั้งหลายเมื่อได้ทราบข่าวพระพุทธเจ้าที่บังกรเสด็จมายังรัชมมนคร ก็เตรียมต้อนรับกันเป็นการใหญ่ทีเดียว และงานที่สำคัญงานหนึ่งก็คือ การแผ้วถางทางที่จะเสด็จพุทธดำเนินให้มัน

สะดวก นี่ถือว่าเป็นการต้อนรับอย่างมโหฬาร อย่างของเรานี้เราจะเห็นได้ว่า ถ้าพระพุทธเจ้ามีอยู่ในโลกถึงบัดนี้ จะเสด็จมาเมืองไทยก็คงจะทำถนนหนทางกันเป็นการใหญ่ทีเดียว เพราะเพียงพระนางเจ้าเอลิซาเบทเสด็จมาเท่านั้นแหละ เราก็ทำถนนกันเป็นสายๆไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน้าที่ทำงานผมนี้ได้สายหนึ่งบริบูรณ์ทีเดียว นี่ก็ถือว่าเป็นผลพลอยได้ รู้สึกว่าจะได้มากกว่าที่อื่นๆหน่อย นี่ก็เพื่อไม่ให้เสียหน้า ฉะนั้นชาวบ้านชาวเมืองก็เหมือนกัน เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จมาทั้งที ก็ต้อนรับขับสู้กันเป็นการใหญ่ ก็ทำถนนหนทางถนนบางแห่งก็เป็นหลุมเป็นบ่อคล้ายๆกับแควดรอกจันทน์แควอะไรพวกนั้นแหละ ก็ต้องเตรียมถมกันเป็นการใหญ่ นี่ก็เหมือนกัน ก็เชิญท่านสุเมธดาบสหรือพระฤๅษีสูเมธนี้ท่านก็ออกจากถ้ำสมาบัติก็เห็นชาวบ้านเขากำลังทำถนนหนทางกัน ก็ถามว่าเรื่องอะไรกันนี้ไม่รู้หรือกว่ามีพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นมาในโลก เพราะมัวไปเข้าถ้ำสมาบัติเสีย ไม่ได้ยินเสียงอะไรเลย ไม่รู้เรื่องอะไรเลย พอตื่นมาอีกครั้งหนึ่งก็ปรากฏว่ามีพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นมาในโลกเสียแล้ว ชาวเมืองเขากำลังต้อนรับกันแล้ว พอรู้ว่าประชาชนเขากำลังทำทางเพื่อรับเสด็จ สุเมธดาบสนี้ก็บอกว่า ถ้าอย่างนั้นขอให้ฉันช่วยมีส่วนบ้างเถิด ขอให้ฉันช่วยทำทางบ้างเถิด ขอให้แบ่งให้ฉันสักตอนหนึ่งตอนไหนก็ได้

ประชาชนเขาก็เห็นว่าท่านสุเมธดาบสนี้ท่านได้มาน ได้สมาบัติ ท่านมีฤทธิ์ เพราะฉะนั้นก็เลยให้ที่มากหน่อย เพราะว่าท่านมีฤทธิ์ ท่านจะบันดาลให้เสร็จเมื่อไรก็ได้ แต่ท่านสุเมธดาบสผู้นี้ท่านมาพิจารณาว่า “แม้ว่าเราจะมีฤทธิ์ก็จริง แต่ถ้าหากว่าเราสามารถทำงาน

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

นี้สำเร็จด้วยฤทธิ์ของเรา มันก็ไม่มี ความหมายอะไร อย่างนี้เราควรจะใช้แรงกายของเรานี้ทำ ไม่ใช่จะใช้อิทธิฤทธิ์ซึ่งมันไม่มีความหมาย ฉะนั้นใช้แรงกายดีกว่า” ดาบสผู้นี้ท่านก็ลงมือขุดดินมาถมตามที่ลุ่ม และปราบที่ดอน เชื่อว่าใช้แรงกายของท่านอย่างเต็มที่ เหมือนกับประชาชนทั่วไป แต่โดยเหตุที่ว่าการใช้แรงกายนี้ใช้ได้จำกัด เพราะว่าบางเวลาก็เหนื่อย ก็ทำไม่ได้ ก็ต้องหยุดพัก ก็ปรากฏว่าเมื่อถึงเวลาที่พระพุทธเจ้าจะเสด็จมา ทางที่สุเมธดาบสรับผิดชอบในการถมทางนั้น ท่านก็ถมได้ไม่ตลอด ยังมีอยู่อีกสักช่วงหนึ่ง ก็ไม่ไถ่กลั่น จะทำอย่างไร สุเมธดาบสก็แก้ปัญหาได้ การแก้ปัญหาของท่านก็คือว่า เมื่อพระพุทธเจ้าที่ปึงกรพร้อมทั้งสาวก ๔ แสนรูปได้เสด็จมาถึงในเขตที่สุเมธดาบสเป็นผู้รับผิดชอบ ท่านก็ได้ตั้งอธิษฐานจิตไว้อย่างแรงกล้าว่า พระพุทธเจ้าที่ปึงกรนั้นพระองค์ได้ทรงบำเพ็ญบารมีมามากแล้วพระองค์ก็สามารถช่วยสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ได้มาก ถ้าหากว่าเราสามารถที่จะช่วยสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ได้มาก ๆ อย่างพระพุทธเจ้าที่ปึงกรบ้าง ก็จะเป็นความดี ฉะนั้นในการนี้ เราจะต้องบำเพ็ญบารมีอย่างพระพุทธเจ้าที่ปึงกรบ้าง แต่ว่าตอนนี้ยังไม่ได้เป็นพระโพธิสัตว์ เพราะยังไม่ได้ตั้งมหาปรณิธานที่จะเป็นพระโพธิสัตว์ แต่ว่าเห็นแบบอย่างที่ดีของพระพุทธเจ้าที่ปึงกร ก็อยากจะเอาอย่างบ้าง ก็ได้อธิษฐานจิตไว้ การที่ท่านได้มีความปรารถนาอันเป็นกุศลอันยิ่งใหญ่นี้ โดยหวังที่จะช่วยสรรพสัตว์ในภายภาคหน้านั้น นับว่าเป็นการกระทำที่น่าอนุโมทนายิ่ง ฉะนั้นในการบำเพ็ญบารมีขั้นแรกของท่านนี้ มันก็ยังไม่สมบูรณ์ เพราะว่าทางที่ท่านรับผิดชอบนั้นยังทำไม่สำเร็จ ท่านก็อธิษฐานกายของท่าน

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

นี้รองรับแทนถนน ท่านเอาเครื่องนุ่งห่มของท่านปูลาดไปบนทางที่ยังทำไม่เสร็จ ที่ยังเป็นหลุมเป็นบ่ออยู่ แล้วท่านก็เอาตัวของท่านนี้นอนไปบนเครื่องนุ่งห่มที่ท่านได้ปูลาดลงไปแล้วก็อธิษฐานจิตขอให้พระพุทธรูปเจ้าและบรรดาสาวกทั้งหลายเหยียบร่างกายของท่านขออย่าได้เปราะเปื้อนสิ่งปฏิกูลทั้งหลายเลย พระพุทธรูปเจ้าทรงมีเจโตปริยญาณ พระองค์ก็ทรงทราบว่ามีต่อไปจะได้เป็นพระพุทธรูปเจ้าเป็นแน่แท้ เพราะฉะนั้นก็เป็นการฉลองศรัทธา พระองค์และสาวกทั้งหลายก็เสด็จพุทธรูปดำเนินไปบนร่างของสุเมธดาบสนั้น และพระองค์ก็ได้ตรัสกับบรรดาสาวกทั้งหลายว่า “ดาบสผู้นี้ สุเมธดาบสผู้นี้ต่อไปจะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่า โคตมะ” ท่านสุเมธดาบสได้ยินพระพุทธรูปเจ้าตรัสรับสั่งกับบรรดาสาวกทั้งหลายก็เกิดความชื่นชมยินดี ความปีติโสมนัสรวมทั้งกำลังฌานสมาบัติที่มีอยู่นั้นก็ทำให้ท่านไม่เป็นอันตราย แล้วท่านก็มีความดีอกดีใจมากที่ได้รับพุทธรูปพยากรณ์ว่าท่านจะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในภายภาคหน้า นี่ก็ทำให้มีกำลังใจที่จะบำเพ็ญบารมีต่อไป

ในการที่ท่านจะบำเพ็ญบารมีต่อไปนี้ จุดที่สำคัญก็คือว่าผู้จะบำเพ็ญบารมีหรือว่าอธิษฐานความเป็นพระโพธิสัตว์ได้นั้นจะต้องมีคุณสมบัติที่สำคัญ ๘ ประการ ไม่ใช่ใครอยากจะเป็นพระโพธิสัตว์ก็อธิษฐานจิตเป็นพระโพธิสัตว์กันได้ง่ายๆ จะต้องมีความคุณสมบัติที่เรียกว่า “อภินิหาร” อภินิหารที่จะทำให้สำเร็จเป็นพระโพธิสัตว์ได้นี้ต้องมีคุณสมบัติที่สำคัญ ๘ ประการ

ประการที่ ๑ ก็คือว่า ต้องมีความเป็นมนุษย์ ถ้าเป็นสัตว์อื่น ๆ จะอธิษฐานความเป็นพระพุทธรูปเจ้าหรือพุทธรูปนั้นไม่ได้ เป็น

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

เทวดาก็อธิฐานไม่ได้ ต้องเป็นมนุษย์ เพราะฉะนั้นการเกิดเป็นมนุษย์นี่วิเศษจริง ๆ จะเป็นพุทธเจ้าก็ต้องมาตรัสรู้ในมนุษย์โลก ถ้าอยู่ในเทวโลกไม่มีทางได้เป็นพระพุทธเจ้า ถ้าไปอยู่ในนรกก็ไม่มีทางเป็นพระพุทธเจ้า เพราะไม่รู้จักสุขรู้จักทุกข์ รู้จักสุขอย่างเดียว เป็นพระพุทธเจ้าไม่ได้ รู้จักทุกข์อย่างเดียวก็เป็นพระพุทธเจ้าไม่ได้ ต้องรู้จักทั้งสุขทั้งทุกข์ คือ มีการเปรียบเทียบ เพราะฉะนั้นการเกิดเป็นมนุษย์นี้จึงยาก พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า ทุกโข มนุสสปฏิลาโภ การได้เป็นมนุษย์นี้มันยากเหลือเกิน นี่ในแง่ของกรรม ในแง่ของการบำเพ็ญบารมี ถ้าในแง่ของชีวิต การเกิดเป็นมนุษย์นั้นยาก กว่ามันจะต่อสู้เพื่อพิชิตกันและกันได้พอปฏิสนธิในครรภ์ของมารดาได้นั้น มันต้องต่อสู้กันอย่างหนัก นี่ก็ยากอีกเหมือนกัน เพราะฉะนั้นผู้ที่จะบำเพ็ญบารมีเป็นพระโพธิสัตว์นั้นจะต้องเป็นมนุษย์

ประการที่ ๒ เป็นเพียงมนุษย์ยังไม่พอ จะต้องมีความสมบูรณ์แห่งเพศ ที่มีความสมบูรณ์แห่งเพศนี้หมายความว่าต้องเป็นเพศชาย เป็นเพศหญิงก็ไม่สามารถที่จะปรารถนาเพื่อเป็นพระโพธิสัตว์ในตอนนั้นได้ จนกว่าจะเป็นเพศชายเสียก่อน หรือว่า จะเป็นกะเทยก็ได้ เป็นอุกโตพญฺชนกก็ได้ พวก ๒ เพศอะไรพวกนี้ไม่ได้ทั้งนั้น ต้องเพศชายเท่านั้น

ประการที่ ๓ ต้องมีความสมบูรณ์แห่งเหตุ เหตุที่จะทำให้เป็นพระพุทธเจ้านั้น ก็หมายความว่าได้บำเพ็ญคุณความดีมากพอสมควร และเป็นคนที่มีความมีผล

ประการที่ ๔ จะต้องได้พบพระพุทธเจ้า อธิฐานเอาเองก็ไม่ได้ ต้องไปอธิฐานกับพระพุทธเจ้า

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

ประการที่ ๕ ต้องได้บรรพชา ผู้ที่จะอธิษฐานเป็นพระพุทธานั้น นอกจากอธิษฐานต่อพระพักตร์ของพระพุทธเจ้าแล้ว จะต้องเป็นนักบวช เป็นนักบวชนี้ไม่จำเป็นจะต้องบวชในพระพุทธศาสนา จะเป็นบรรพชิตในศาสนาใดก็ได้ อย่างเช่น สุมะธดาบส ก็เป็นเพียงดาบส คือว่าต้องเป็นนักบวช เป็นพวกสละโลก

ประการที่ ๖ มีความสมบูรณ์ด้วยจะเรียกว่าฉานสมาบัติ หรือว่าคุณธรรมอะไรทำนองนั้น คือว่าผู้ที่บำเพ็ญบารมีหรือว่าอธิษฐานเป็นพระโพธิสัตว์นี้จะต้องได้คุณวิเศษต่างๆ เช่น ได้อภิญญา ๕ ได้สมาบัติ ๘ ไม่ใช่ใครก็ได้

ประการที่ ๗ จะต้องมีการบริจาทยอยยิ่ง บริจาคอย่งยิ่งก็หมายความว่า บำเพ็ญบารมีอย่างอุกฤษฏ์จนกระทั่งแม้สละชีวิตได้อย่างเช่น ท่านสุมะธดาบสผู้นี้ได้ยอมอุทิศเพื่อเป็นเครื่องรองรับพระบาทของพระพุทธเจ้า และ

ประการที่ ๘ ก็ต้องมีความตั้งใจจริง นี่ก็เหมือนอธิษฐานบารมี คือหมายความว่า บางคนนั้นอาจจะอธิษฐานกัน เห็นเขาอธิษฐานก็อธิษฐานบ้าง สนุกๆ เล่นๆ แต่พอต้องบำเพ็ญบารมีจริงจึงเข้าจริงๆ ก็ไปไม่รอด ประเภทนี้ก็เป็นเหตุเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่เราจะเห็นได้ว่า บางทีมันก็เข้ามายุ่งเกี่ยวกับการเมืองเหมือนกัน อย่างในเวียดนามนี้ในสมัยเมื่อโค่นประธานาธิบดี โง่ดินห์เดียม เราจะพบว่าพวกพระนี่ท่านได้เผด็จตายไปหลายรูป ท่านเหล่านี้ก็พวกนักบวชลัทธิมหายาน บำเพ็ญพุทธบารมีเหมือนกัน ถือว่าเขาเป็นพระโพธิสัตว์ จะไปปรับอาบัติปาราชิกอะไรไม่ได้ เพราะท่านถือว่าท่านได้ยอมเสียชีวิตเพื่อรักษาพระศาสนา เพราะพระพุทธเจ้าได้

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

สอนไว้แล้วว่า “จงสละทรัพย์เพื่อรักษาอวัยวะ จงสละอวัยวะเพื่อรักษาชีวิต จงสละชีวิตเพื่อรักษาธรรมะ” ท่านเหล่านี้ยอมเสียสละชีวิตเพื่อรักษาพระศาสนา ถือว่าเป็นการบำเพ็ญทานบารมีอัน อุกฤษฏ์ เป็นการสละชีวิต แต่สำหรับรูปเหล่านั้น ผมไม่ทราบ อาจจะเห็นว่ารูปแรกๆท่านเผาตัวตายแล้วตั้ง ก็เลยอยากดั่งบ้าง อย่างนี้ผมไม่ทราบ แต่สำหรับรูปแรกนี้ถูกสลักทำสูง และในที่สุด พวกประธานาธิบดี ington เดียมก็ได้ถูกโค่นลง เพราะการบำเพ็ญ บารมีของพระรูปนั้น

ในชาดกฝ่ายมหายานที่เขาเรียกว่า ชาดกมาลา มีอยู่เรื่องหนึ่ง ความจริงเรื่องสุเมธดาบสนี้ผมเล่าไม่หมดหรอก แต่ว่าวันนี้ผมพูด เพียงแต่ว่า การจะบำเพ็ญบารมีเพื่อเป็นพระพุทธเจ้านี้เขาบำเพ็ญ บารมีกันอย่างไร เขาเริ่มต้นอย่างไร ท่านสุเมธดาบสนี้ได้เริ่มต้นเป็น พระโพธิสัตว์ตอนเป็นสุเมธดาบส ก่อนนั้นไม่ถือว่าเป็นพระโพธิสัตว์ เพราะยังไม่ได้อธิษฐานเพื่อความเป็นพระโพธิสัตว์ และยังไม่มี คุณสมบัติพอที่จะเป็นพระโพธิสัตว์ พระสุเมธดาบสได้มีคุณสมบัติที่จะอธิษฐานเพื่อพุทธภูมิในตอนนั้น เพราะฉะนั้นนับตั้งแต่ที่ได้สว่ย พระชาติเป็นสุเมธดาบสมา ถือว่าเป็นพระโพธิสัตว์ การที่พวก พระญวนได้เผาตัวตายเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมเพื่อพระศาสนา นั้น นี่ผมว่าท่านได้คิดอีกข้อหนึ่งมาจากชาดกมาลา ซึ่งเป็นชาดก ในฝ่ายของมหายาน คือในเรื่องนั้นก็บอกว่าพระโพธิสัตว์ได้ไป บำเพ็ญบารมีอยู่บนภูเขาพร้อมกับศิษย์รูปหนึ่ง ในครั้งนั้นปรากฏว่า ที่เชิงเขาก็มีแม่เสือตัวหนึ่ง มันเพิ่งดกลูกใหม่ๆ ลูกมันมี ๔ - ๕ ตัว ผมจำไม่ได้เข้าใจว่าราวๆ ๕ ตัว พวกลูกเสือลูกสุนัขอะไรต่างๆนี้

มันก็มีสัญชาตญาณเหมือนกัน คือว่ามันก็อยากจะกินนมแม่อยู่เรื่อย ๆ เมื่อมันมีหลายตัวมันก็แย่งกัน แม่เลือกซึ่งดลูกใหม่ ๆ หรือคลอดดลูกใหม่ ๆ ออกดลูกใหม่ ๆ มันก็กำลังเพลีย บางทีก็ทำให้อารมณ์เสีย ทำให้โมโหเหมือนกัน มันก็เหมือนคนแหละครับ พ่อแม่บางคนบางทีลูกมากจนมาก ๆ เข้า ทั้งๆที่ลูกมันหิว ก็ยังอดส่ำหัดลูกอะไรทำนองนี้ เพราะว่าจะรำบใจไม่อยู่ แม่เลือกนี้ก็เหมือนกันแหละ มีลูก ลูกมากจนมาก ๆ เข้าก็โมโห เพราะว่าตัวมันเองก็ไม่ได้กินอาหารมาหลายวัน ร่างกายก็อ่อนเพลีย ลูกก็จะกินทำเดียว น้ามนก็คงจะไม่ค่อยมี ลูกก็จะไปกัดเต้านม ก็จะทำให้แม่เสียได้รับความเจ็บปวด แม่เลือกก็คอยแต่จะกัดลูกมัน พระโพธิสัตว์ก็มองเห็นแล้วว่าแม่เลือกนี้ดีไม่ตีมันจะฆ่าลูกมันเพราะความโมโหหิวนี้เอง เพราะโมโหหิวนี้มันร้ายกว่าโมโหทั้งหลาย มันถึงกับฆ่าลูกได้เหมือนกัน เพราะฉะนั้นก็เกรงว่าแม่เลือกนี้จะฆ่าลูกของมันเสีย พระโพธิสัตว์ก็มาคิดถึงว่าร่างกายของเราเนี่ยเกิดมาแล้วมันก็หนีความตายไม่พ้น มันจะต้องตายแน่ ไม่วันใดก็วันหนึ่ง ไหนๆเมื่อจะตาย เราควรจะใช้ร่างกายของเรานี้ให้มันเป็นประโยชน์ เพราะฉะนั้นเราควรจะใช้ร่างของเรานี้เพื่อรักษาชีวิตของลูกเลือกทั้งหลายเหล่านั้นไว้

พระฤาษีหรือว่าพระโพธิสัตว์ผู้นี้ท่านก็ไม่อยากจะให้ลูกศิษย์ของท่านอยู่ในที่นั้น เพราะถ้าอยู่เดี๋ยวก็คอยจะมาห้ามเอาไว้ตามวิสัยลูกศิษย์ที่มีความรักอาจารย์ อาจารย์ก็เรียกลูกศิษย์มาแล้วก็ชี้ให้ดูว่า นี่เจ้าเห็นเลือกนั้นไหม แม่เลือกนั้นกำลังงุ่นง่าน มันกำลังหิวลูกเลือกก็กวน นี่แม่มันจะฆ่าลูกมัน เจ้าสงสารไหม ลูกศิษย์ก็บอกว่าสงสาร ถ้าอย่างนั้นเจ้าไปหาอาหารมา เอามาให้แม่เลือก ลูกศิษย์

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

นี่ก็ออกไปจะไปหาอาหารมา เพื่อให้แม่เสือ ก็คงจะไปหาผักหญ้า
 แหะครับ เพราะว่าจะไปล่าสัตว์ก็คงไม่ได้ เพราะจะผิดศีล พอ
 ลูกศิษย์ไปแล้ว พระโพธิสัตว์ก็อธิษฐานขออุทิศร่างกายของท่านนี้
 ให้เป็นอาหารของแม่เสือ เพื่อแม่เสือนี้อาจได้อิ่มหนำสำราญ มันจะ
 ได้มีความเมตตากรุณาต่อลูก มันจะได้ให้มันลูก ลูกจะได้ไม่ตาย
 พระโพธิสัตว์เมื่ออธิษฐานจิตอธิษฐานใจเสร็จเรียบร้อยแล้ว ท่านก็
 โดดจากภูเขาหรือว่าหน้าผาในเบื้องบนลงมาที่แม่เสือนอนอาศัยอยู่
 แม่เสือได้ยินเสียงอะไรหล่นลงมาดังๆ มันก็ตกใจ มันก็เหลียวไปดู
 ก็ไปเห็นร่างของคน มันก็รีเข้าไป มันไม่ได้คำนึงถึงอะไรหรอก ก็
 บริโภคเนื้อพระโพธิสัตว์นั้นเป็นอาหาร แล้วทำให้มันมีกำลังกายและ
 กำลังใจสดชื่นขึ้น แล้วมันก็เลี้ยงลูกของมันต่อไป นี่การเสียสละของ
 พระโพธิสัตว์ที่ได้เสียสละแม้กระทั่งชีวิตของตนให้เป็นทาน นั่นถือ
 ว่าเป็นการบำเพ็ญปรมาตถทานบารมี คือการบำเพ็ญทานบารมีอย่าง
 อุดมฤษฎ์ ฉะนั้นผู้ที่จะเป็นพระโพธิสัตว์ต้องเสียสละถึงขนาดนี้ ด้วย
 เหตุอย่างนี้แหละที่สุเมธดาบสท่านก็ได้อุทิศชีวิตของตน เพราะว่า
 พระดัง ๔ แสนรูปเหยียบไปนี่ต้องตายแน่ ก็ถือว่าเป็นการบำเพ็ญ
 บารมีชั้นปรมาตถบารมีเหมือนกัน เป็นการเริ่มต้นความเป็นพระ
 โพธิสัตว์ ฉะนั้นเราจะเห็นว่าการบำเพ็ญโพธิสัตว์บารมีหรือว่าเป็น
 เป็นพระพุทธเจ้า นั่นไม่ใช่ใครจะทำเมื่อไรก็ได้ มันเป็นเรื่องยาก
 แต่ว่าผู้ที่มีความตั้งใจ ผู้ที่มีความปรารถนาดีต่อสังคมนั้นก็จำเป็น
 จะต้องเป็นนักเสียสละ จะต้องไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ครอบครัว
 ต้องเห็นแก่สังคม เห็นแก่ประเทศชาติ เห็นแก่โลก นี่เป็นลักษณะ
 ของผู้นำ ส่วนว่าจะเป็นผู้นำของประชาคม ผู้นำของชาติ หรือว่า

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ผู้นำของโลกนี้ก็ต้องบำเพ็ญบารมีเป็นชั้นๆไป ถ้าหากว่าเป็นผู้นำของสังคมกลุ่มน้อยก็อาจจะบำเพ็ญบารมีน้อยหน่อย แต่ถ้าเราต้องการเป็นผู้นำของสังคมกลุ่มใหญ่ ก็ต้องบำเพ็ญบารมีให้มาก ในวันนี้ผมยังไม่ได้ปรารภนาที่จะพูดถึงเรื่องชาติกิตติคุณทั้งสิ้น แต่ปรารภนาเพียงให้เห็นว่าการบำเพ็ญบารมีนั้นท่านเริ่มต้นกันอย่างไร และพระพุทธเจ้าของเราได้เริ่มบำเพ็ญบารมีเพื่อเป็นพระพุทธเจ้า หรือว่าเป็นพระโพธิสัตว์มาตั้งแต่เมื่อไร และการบำเพ็ญบารมีนั้นจะต้องมีมหาประณิธานอย่างไร จะต้องมีการบำเพ็ญอย่างไร จะต้องมีความสมบัตินั้นอย่างไรเท่านั้น.

ของดีจากชาตก : คุณของต้นไม้

เรื่องที่ผมจะบรรยายในวันนี้ก็คงใช้หัวเรื่องเดิมคือ ของดีจากชาตก เมื่อคราวที่แล้วผมได้พูดถึงการที่จะเป็นพระโพธิสัตว์นั้นจะต้องบำเพ็ญบารมีอย่างไรบ้าง และพระพุทธเจ้าโคตมของเรานั้นได้ทรงบำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์มาตั้งแต่เมื่อไร และโดยเหตุว่าเวลาก็ได้หมดลงตามกำหนด เรื่องของพระโพธิสัตว์ก็ยังไม่ทันจะจบวันนี้ผมจะได้พูดถึงสิ่งสำคัญหรือสิ่งที่จำเป็นของผู้ที่บำเพ็ญพรตโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ที่จะบำเพ็ญเพียรในทางภาวนาอย่างที่เราทราบดีในมหาสติปัฏฐานสูตร ท่านได้พูดถึงบุคคลที่จะบำเพ็ญวิปัสสนาหรือว่าบำเพ็ญอานาปานัสสติก็มีพื้นฐานนั้น ท่านจะใช้ข้อความขึ้น

บรรยายที่ดำเนินกิจกรรมสังฆราช วัดมหาธาตุ อารามวัด ๑๖ เมษายน ๒๕๖๖

พระพุทธรูปกับสังคมและการเมือง

คำว่า อรณยคโต วา รุกขมุลคโต วา สุมณศาการคโต วา หมายถึง การที่จะบำเพ็ญพรตภาวนาอย่างนี้ ท่านบอกว่าต้องไปอยู่ในป่า อรณยคโต วา นี่ก็แปลว่า ไปอยู่ป่า หรือไปในป่า รุกขมุลคโต วา ก็อยู่โคนต้นไม้ สุมณศาการคโต วา ก็หมายถึงว่า อยู่ในเรือนร้าง ที่นี้ก็อาจจะมีปัญหาขึ้นมาว่า การอยู่ป่าก็ดี การอยู่โคนต้นไม้ก็ดี การอยู่ในที่ว่างหรือเรือนร้างก็ดี จะเป็นประโยชน์ต่อการบำเพ็ญพรตภาวนาอย่างไร

ในชีวิตของพระพุทธเจ้า นับตั้งแต่พระองค์สละราชสมบัติ ออกผนวชเป็นเวลา ๖ ปี กว่าจะตรัสรู้และหลังจากตรัสรู้แล้ว ๔๕ ปี เราจะเห็นได้ว่าพระองค์ใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ในป่า การตรัสรู้ก็ตรัสรู้ในป่า นิพพานก็นิพพานในป่า เทศนาครั้งที่สำคัญก็ล้วนแต่เทศนาในป่าทั้งนั้น เรื่องของป่านี้นับว่าสำคัญต่อศาสนาอยู่มาก และวัดของเราส่วนมาก เรามักจะได้ยินคำว่า อาราม คำว่า อาราม นี่พอพูดกันเราก็รู้ว่าหมายถึง วัด คำว่า อาราม อาวาส เราเข้าใจกันดีว่าหมายถึงวัด แต่ความจริงแล้วคำว่า “อาราม” กับ “อาวาส” นั้น ตามศัพท์แปลไม่เหมือนกัน “อาวาส” แปลว่า มาอยู่ ที่สำหรับมาอยู่ เราก็เพิ่งไปในรูปของถาวรวัตถุมากกว่า อย่างเช่น วัดมหาธาตุนี้มาในลักษณะของอาวาส ที่นี้ลักษณะของอาราม คำว่า “อาราม” นั้นแปลว่า เป็นที่มายินดี เป็นที่มารื่นรมย์ คำว่า เป็นที่มายินดี และ เป็นที่มารื่นรมย์ นี้ เรากมาจาก รมฺ ธาตุ ที่แปลว่า รื่นรมย์ นั่นเอง คำว่า อาราม นี่อีกความหมายหนึ่งก็แปลว่า สวน และลักษณะของสวนที่เป็นอารามนี้เห็นจะเป็นลักษณะแบบปาร์ค หรือว่าวนอุทยานอย่างเขาดิน สวนลุมพินีนั่นเอง นี่คือนิยามของ

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

อาราม คำว่า “อาราม” นี้ในความหมายเดิมจึงไม่ได้หมายถึงว่าจะต้องมีอาคารวัดถุหรือว่ามีสิ่งก่อสร้าง อย่างพระเวฬุวันมหาวิหารที่มีลักษณะเป็นอาราม เพราะตอนที่พระเจ้าพิมพิสารได้ถวายพระวิหารเวฬุวันแด่พระพุทธเจ้านั้น ไม่มีอาคารวัดถุอยู่เลย ความจริงก็คือป่าไผ่ล้วนๆนี่เอง รอบวนอุทยานแห่งนี้ให้เป็นที่สำหรับพระพุทธเจ้าและพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายจะได้อยู่บำเพ็ญพรต ส่วนวิหารที่มีลักษณะของอาวาสเป็นแห่งแรกในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาก็คือเชตวันมหาวิหาร ซึ่งอนาถปิณฑิกเศรษฐีได้ใช้เงินทั้งหมด ๕๔ โกฏิสร้างถวาย นี่เป็นอาคารวัดถุ แต่ว่าสำหรับเวฬุวันนี่เริ่มต้นด้วยความเป็นป่าแท้ๆ นอกจากนั้นก็ยังมีอีกหลายแห่งที่มีลักษณะเป็นป่าล้วนๆโดยไม่มีอาคารวัดถุ อย่างอัมพปาลีวันซึ่งหญิงนครโสเภณีคนหนึ่งชื่อ นางอัมพปาลี ได้ถวายพระพุทธเจ้า ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะปรินิพพาน เป็นต้น

ลักษณะของอารามที่แปลว่าเป็นที่มายินดีก็คือลักษณะของป่า นี่เป็นเรื่องของธรรมชาติ การที่เรามีชีวิตอยู่ใกล้ๆกับธรรมชาตินี้ความจริงก็ทำให้ชีวิตของเราบริสุทธิ์ จิตใจของเราสดชื่น เพราะว่า การหาความสุขจากธรรมชาตินั้นเป็นการหาความสุขที่ง่ายและก็ไม่ต้องสิ้นเปลืองอะไรมากมาย ซึ่งผิดกับการที่เราจะไปหาความสุขตามโรงหนังโรงละครหรือตามไนต์คลับอะไรต่างๆเหล่านี้ ซึ่งเราจะต้องใช้เงินเป็นจำนวนมากและก็เสี่ยงต่ออันตรายไม่น้อย ในเรื่องของป่าหรือเรื่องของธรรมชาตินี้ความจริงมันมีบทบาทอยู่ในวัฒนธรรมของเรา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพระพุทธศาสนาอยู่มากทีเดียว ในสมัยก่อนเราจะพบว่าพระที่ท่านแบ่งเป็นคณะใหญ่ๆ

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

๒ คณะ คณะหนึ่งท่านเรียกว่า พวก คามวาสี อีกคณะหนึ่งเรียกว่า อรัญวาสี หรือ วณวาสี พวกอรัญวาสีหรือวนวาสีนี้ ตามศัพท์ก็แปลว่า ผู้อยู่ป่า คำว่า “วน” ก็แปลว่า ป่า “อรัญ” ก็แปลว่า ป่า อย่างเรามีตำแหน่งที่ยังเหลืออยู่ก็คือตำแหน่งพระพนรัตน์หรือสมเด็จพระวันรัต ตำแหน่งสมเด็จพระวันรัตนี้ ความจริงเป็นตำแหน่งฝ่ายวิปัสสนาธุระ ส่วนตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช นั้นเป็นตำแหน่งฝ่ายคันถธุระ คือพวกที่อยู๋ในบ้านอยู่ในเมือง คำว่า “วันรัต” นั้นตามศัพท์ก็แปลว่า “ยินดีในป่า” ปกติก็จะไม่อยู่ในเมือง ต้องไปอยู่ในป่ากันทีเดียว ถ้าหากว่าเทียบตำแหน่งกัน ในสมัยก่อน ก็ถือว่าเป็นตำแหน่งที่รองจากสมเด็จพระสังฆราช หรือจะเรียกว่า เป็นสังฆราชฝ่ายอรัญวาสีก็เห็นจะได้

สำหรับพระพนรัตน์นี้ในประวัติศาสตร์ในสมัยก่อนนั้นท่านใช้ คำว่า รัตนะ เขียนว่า พนรัตน์ รัตนะ ก็แปลว่า แก้ว จะว่าแก้วในป่า หรือแก้วฝ่ายอยู่ป่าก็เห็นจะได้ แต่ต่อมานี้ตัว น หายไป เราก็มี วันรัต เฉยๆ “รัต” คำนี้แปลว่า ยินดี “วันรัต” ก็แปลว่า ผู้ยินดีในป่า ทั้งๆที่ ไม่ได้อยู่ป่า เลยกกลายเป็นตำแหน่งไปเสียแล้ว ในฝ่ายของบ้านเมืองที่ เรามีวัดวาอาราม โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัดหลวงซึ่งพระมหากษัตริย์ หรือว่าพระบรมวงศานุวงศ์เป็นผู้สร้างขึ้นนั้น โดยเฉพาะวัดใหญ่ๆ เราจะเห็นลักษณะของกุฎีนี้มีอยู่ ๒ ประเภท ประเภทหนึ่งเป็นกุฎี เรือนแถว คือหมายความว่าคล้ายๆว่าเป็นห้องแถวอย่างนั้นแหละ เพราะสร้างกันเป็นแถวยาวเหยียดทีเดียว แล้วก็แบ่งกันเป็นห้องๆ สำหรับพระจะได้อาศัยอยู่ ส่วนอีกประเภทหนึ่งเป็นลักษณะเป็นกุฎี เป็นหลังๆไป ซึ่งท่านเรียกกันว่า คณะกุฎี คณะกุฎีกับคณะที่เป็นแถว

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

นี้ก็สร้างขึ้นมาเพื่อสนับสนุนการดำเนินชีวิตของพระซึ่งมี ๒ พวก คือพวกคันถธุระกับพวกวิปัสสนาธุระ คันถธุระ หมายความว่า มีธุระในด้านการศึกษา คันถะ ก็แปลว่า คัมภีร์ คือพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ส่วนวิปัสสนาธุระนี้ก็หนักไปในทางกัมมัฏฐาน ฉะนั้นสำหรับพระที่เรียนฝ่ายคันถธุระหรือว่าพวกเรียนปริยัตินั้น ท่านจะอยู่กุฏิที่เป็นแถวๆ เพราะว่าพระเหล่านี้จะต้องพบปะกันอยู่ เสมอๆ ที่ต้องพบปะกันอยู่เสมอๆ ก็เพื่อเป็นการซักไซ้ไต่ถามเรื่อง ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมา สมัยก่อนนี้ตอนเย็นๆตอนค่ำๆพระท่านจะ ซ้อมหนังสือกัน คำว่า ซ้อมหนังสือ ก็ไม่ใช่เอาหนังสือมาซ้อมอะไร ทำนองนั้นหรอก ก็คือว่าพระหลายๆรูปนี้ก็จะมารวมกัน ถ้าหาก ว่าสมัยนี้ก็เห็นจะเรียกว่าสัมนนากัน ว่าที่ไปเรียนๆมาแล้ว ที่ครู อาจารย์สอนมานี้ใครมีความเห็นอย่างไรตรงไหน ใครสงสัยก็มาซักถามกัน เมื่อต่างคนต่างก็ไม่ได้ ก็จะไปถามอาจารย์อีกครั้งหนึ่ง หรือบางทีการศึกษานี้ อย่างเช่น สมมุติว่าเรียนธรรมบท ประโยค ๓ นี้ก็เรียนธรรมบท ประโยค ๕ ประโยค ๖ ก็มีเกี่ยวกับคัมภีร์ ธรรมบทเหมือนกัน พระที่เรียนประโยค ๓ นี้ ตอนค่ำๆท่านก็จะ ไปซ้อมหนังสือกับพระที่เรียนประโยค ๕ ประโยค ๖ คือประโยค ๕ ประโยค ๖ นี่ท่านเอาธรรมบทไปใช้ในวิชาแปลไทยเป็นมคธ แต่ประโยค ๓ เอาธรรมบทมาใช้แปลมคธเป็นไทย เพราะฉะนั้น พวกเรียนประโยค ๓ ก็เรียนกับพวก ๕ ประโยค องค์ที่เรียน ประโยค ๕ นั้นท่านก็ไม่ได้เสียประโยชน์อะไรของท่าน เพราะ เป็นการทบทวนความรู้ที่ท่านจะต้องไปสอบเหมือนกัน เรียกว่า ได้ประโยชน์ด้วยกันทั้งสองฝ่าย เพราะฉะนั้นพวกนี้จะต้องมา

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

สมาคมกันเสมอๆ ก็ให้สร้างเป็นกฎเป็นแบบตึกแถวไป สำหรับที่จะได้สะดวกในการที่จะมาสนทนากัน และคณะแบบนี้มักจะมีหอฉัน หอฉันนี้ก็อาจจะเป็นทั้งสถานที่สวดมนต์บำเพ็ญกุศลและรวมทั้งเป็นสถานที่สำหรับจะมาซ่อมหนังสือด้วย

คณะภูมินั้นเป็นคณะวิปัสสนาโดยเฉพาะ หมายความว่ากฎวิหลังนี้หนึ่งพระก็อยู่เพียรรูปเดียว เพราะว่าวิปัสสนานี้เราต้องการความสงบในด้านจิตใจ จะมาคุยกันอยู่ตลอดเวลาไม่ได้ นอกจากว่า จะไปสอบอารมณ์กัน นี่ก็ต้องไปหาครูบาอาจารย์ ในเรื่องนี้ผมก็นึกถึงอารยธรรมหรือวัฒนธรรมของญี่ปุ่นที่สำคัญ ที่เกี่ยวกับต้นไม้ มีอยู่ ๒ เรื่อง เรื่องหนึ่งก็คือวัฒนธรรมหรืออารยธรรมเกี่ยวกับการจัดสวนของญี่ปุ่น ซึ่งเราก็จะทราบว่ญี่ปุ่นนี้เก่งในทางจัดสวน ในทางจัดสวนดอกไม้ ในทางทำน้ำชา สวนของญี่ปุ่นเขาก็มีหลายอย่าง เช่น สวนภูเขา สวนน้ำชา สวนถาด สวนอะไรต่างๆ เหล่านี้ นี่เป็นประเภทหนึ่ง การจัดดอกไม้ที่เขาเรียกว่า อิเคบานานั่นก็เป็นเรื่องของธรรมชาติอีกเหมือนกัน แม้กระทั่งการปรงน้ำชา เขาก็มีสวนน้ำชา มีกระท่อมน้ำชา นี่ก็เป็นเรื่องของธรรมชาติ การที่ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีความสนใจในธรรมชาติมาก ก็เพราะว่าญี่ปุ่นมีลัทธิอยู่ลัทธิหนึ่งซึ่งอาจจะเป็นภัยอันตรายต่อสังคมและต่อโลกมาก และลัทธินี้ก็เกิดมาจากศาสนาของญี่ปุ่น นั่นคือศาสนาชินโต ศาสนาชินโตนั่นสอนให้คนมีความเคารพ มีความจงรักภักดีในสมเด็จพระจักรพรรดิ มีความรักชาติ โดยถือว่าประเทศญี่ปุ่นนั้นเกิดมาจากเทพเจ้าอิซานางิ และ เทพีอิซานามิ อิซานางิ กับ อิซานามิ ซึ่งเป็นเทพและเทพีผู้ให้กำเนิดประเทศญี่ปุ่นนั้นเขาถือว่าเป็นบรรพ-

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

บุรุษบรรพสตรีของประเทศญี่ปุ่นหรือของประชาชนชาวญี่ปุ่น เพราะเทพอิซานามิและอิซานางินั้นเป็นบรรพชนของ สूरियเทพี อะมะเตะระสุ ซึ่งเขาถือว่าเป็นสूरियเทพีของญี่ปุ่น ญี่ปุ่นไม่ได้ถือว่าพระอาทิตย์เป็นเพศชาย แต่ถือว่าเป็นเพศหญิง และอะมะเตะระสุผู้นี้เป็นบรรพชนของผู้ที่จะเป็นปฐมวงศ์ของญี่ปุ่นคือเทพนัดดาพระนามว่า นินิงิ ซึ่งเป็นพระราชบิดาหรือว่าเป็นเทพบิดาของสมเด็จพระจักรพรรดิ ยิมมุ ซึ่งถือว่าเป็นปฐมจักรพรรดิของญี่ปุ่น โดยเหตุนี้ญี่ปุ่นจึงถือว่ากษัตริย์ของญี่ปุ่นนั้นได้สืบเชื้อสายมาจากเทพเจ้าโดยตรง และเขามีความภาคภูมิใจว่าไม่มีราชวงศ์ใดในโลกที่มีการสืบราชสันตติวงศ์มาโดยไม่ขาดสายตั้งแต่ต้นจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้เหมือนในประเทศญี่ปุ่น ในประเทศไทยเราในประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัยมาถึงบัดนี้ก็ประมาณ ๗๐๐ - ๘๐๐ ปี เรามีราชวงศ์ตั้งหลายราชวงศ์ แต่ญี่ปุ่นเขามีเพียงราชวงศ์เดียวและเป็นราชวงศ์ที่สืบสายมาจากเทพเจ้า และเกาะต่างๆ ของประเทศญี่ปุ่นก็เกิดจากเทพเจ้าอีกเหมือนกัน เทพอิซานางิและเทพอิซานามิก็นับเป็นผู้ให้กำเนิดเกาะต่างๆ ของญี่ปุ่น เพราะฉะนั้นญี่ปุ่นจึงมีความทะนงในความเป็นชาติ หรือว่าความรักชาติของญี่ปุ่นนี้มีมาก ความรักชาติที่มีมากจนเกินไป บางทีก็เป็นภัยต่อโลกเหมือนกัน เพราะว่าความรักชาติของตัวมากจนเกินไป บางทีก็ทำให้เกิดความเหินแค้นตัว พยายามที่จะทำลายผู้อื่น พยายามที่จะหาความสุขให้แก่ตัวให้มากที่สุด คนอื่นจะอย่างไรก็ช่าง เพราะฉะนั้นญี่ปุ่นก็ต้องหาอะไรบางสิ่งบางอย่างที่จะทำให้เกิดความสมดุลในชีวิต นั่นคือ ต่อมาญี่ปุ่นได้รับนับถือพระพุทธศาสนาเข้าไปเป็นศาสนาประจำชาติ เรียกว่าพระพุทธศาสนามีอิทธิพลเหนือศาสนาชินโต

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ซึ่งเป็นศาสนาพื้นบ้านพื้นเมืองเหนือศาสนาขงจื้อซึ่งได้รับไปจากจีน ฉะนั้นพระพุทธศาสนาก็เลยเป็นศาสนาที่รุ่งเรืองมาตั้งแต่สมัย จักรพรรดินีซูอิโกะ ซึ่งมีเจ้าชายโชโตกุเป็นผู้สำเร็จราชการและเป็นผู้ ให้การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา รัฐธรรมนูญฉบับแรกของญี่ปุ่นก็นับ ว่าเป็นธรรมนูญที่แปลกที่สุดในโลก เพราะว่าตามปกติรัฐธรรมนูญ นั้นก็มักจะพูดถึงสิทธิ ไม่ใช่พูดถึงหน้าที่ของประชาชน แต่ว่ารัฐ- ธรรมนูญญี่ปุ่นนั้นได้พูดถึงทั้งสิทธิและหน้าที่ของประชาชนและข้อ สำคัญก็คือว่าได้เอาคำสอนในพระพุทธศาสนานั้นเข้าไปบัญญัติไว้ ในรัฐธรรมนูญฉบับแรกซึ่งเขาถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญ ๑๗ มาตราของ ญี่ปุ่นด้วย ซึ่งในนั้นระบุไว้ว่า ประชาชนทุกคนจะต้องมีความเคารพ นับถือในพระพุทธเจ้า ในพระธรรม และในพระสงฆ์ เพื่อที่จะได้เป็น ผู้ที่ตั้งอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม ญี่ปุ่นถือว่าศาสนาชินโตนั้นเป็นพื้น ฐานของชาติ เป็นพื้นฐานของชีวิต เพราะทำให้ประชาชนชาวญี่ปุ่นมี ความรักชาติ ศาสนาขงจื้อสอนให้คนรู้จักทฤษฎีในการปกครองหรือ ปรัชญาในทางการเมือง แต่ว่าพระพุทธศาสนานั้นสอนให้นักการเมือง หรือว่านักปกครองเป็นนักการเมืองหรือนักปกครองที่ดี ทฤษฎีการ ปกครองแม้จะพิเศษแค่ไหนเพียงไร ถ้าหากผู้ปกครองไม่เป็นผู้ปกครอง ที่ดี ไม่มีศีล ไม่มีธรรม กฎหมายก็ไม่มีมีความหมายอะไร เพราะกฎ- หมายแม้แต่รัฐธรรมนูญก็คือเศษกระดาษที่มนุษย์เราได้เขียนขึ้นมาเท่า นั้น เมื่อมนุษย์เราได้เขียนขึ้นมา มนุษย์เราอาจจะฉีกทิ้งเมื่อไรก็ได้ เพราะฉะนั้นคำสอนในพระพุทธศาสนาเองก็เหมือนกัน จึงแยกเป็น ธรรมะและวินัย ธรรมะนั้นเป็นสัจธรรม แต่วินัยนั้นเป็นสิ่งที่พระพุทธ- เจ้าทรงบัญญัติขึ้น อะไรที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้น สิ่งนั้นก็มีการ

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

เปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ เพราะฉะนั้นวินัยของพระนี่ก็ได้มีการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลา แม้ในสมัยพุทธกาลเอง เมื่อชาวญี่ปุ่นมีศาสนาชินโตซึ่งเป็นศาสนาที่สอนให้คนมีความรักชาติ เพราะฉะนั้นจึงทำให้เกิดมีลัทธิขึ้นมาลัทธิหนึ่งซึ่งเราเรียกกันว่าลัทธิบูชิโด

ลัทธิบูชิโดนั้นเป็นลัทธิที่สอนให้ชาวญี่ปุ่นมีความรักชาติ และลัทธิบูชิโดก็คู่กับชามูโร คำว่า ชามูโร นี่เวลานี้เราก็นั่นรู้จักกันแพร่หลาย แม้ในหมู่เด็กๆ เพราะว่าหนังทีวีหรือภาพยนตร์ทางทีวีก็มีแต่เรื่องชามูโรขึ้นมามาก ที่เขาสร้างขึ้นมานี้ บางคนอาจจะมองในแง่ที่ว่าเรานี้จะตกเป็นทาสของวัฒนธรรมหรือภาพยนตร์ญี่ปุ่น แต่ถ้าเรามองในอีกแง่หนึ่ง ญี่ปุ่นนั้นเขาต้องการสร้างชนในชาติของเขาตั้งแต่เด็กเล็กๆ ให้เป็นคนมีความรักชาติ ให้มีความเสียสละ ฉะนั้น เราจะเห็นว่าในภาพยนตร์ต่างๆ จะเป็นเรื่องอายมดแดงหรืออะไรต่ออะไรก็ตาม จุดสำคัญก็คือว่ามีจุดร่วมกัน คือต้องการให้เด็กนี้มีความรักชาติ อยากจะเป็นอายมดแดงบ้าง อยากจะเป็นกาโมบ้าง อะไรต่างๆ เหล่านี้ ภาพยนตร์ของเราในการที่จะส่งเสริมศีลธรรมให้แก่เด็ก ผมก็เห็นมีอยู่เรื่องเดียวคือ เรื่อง พิกพมัจจุราช ซึ่งผมก็เห็นด้วยว่านี่เป็นวิธีหนึ่งที่เราจะสร้างจิตใจของเด็กนี้ให้มีความยึดมั่นในศีลธรรมตั้งแต่เล็กๆ ต่อไปเด็กเหล่านี้ก็จะเป็นผู้ใหญ่ เมื่อเวลานี้เป็นเด็กที่ดี ต่อไปก็จะเป็นผู้ใหญ่ที่ดี ถ้าหากว่าวันนี้เป็นผู้ใหญ่ไม่ดี ก็แสดงว่าในอดีตเป็นเด็กที่ไม่ดีมาก่อน เพราะฉะนั้นเมื่อเราต้องการให้เด็กปกครองที่ดีให้เป็นผู้นำที่ดีในอนาคต เราจะต้องสร้างเด็กของเราในปัจจุบันนี้ให้มีเป้าหมาย เพราะฉะนั้นเรื่องนี้ก็เป็นเรื่องที่สำคัญ แต่โดยเหตุที่ว่าชามูโรนั้นเป็นนักรบที่มีความแข็ง

กร้าวมาก เพราะพวกนี้เขารักดาบของเขามากเหลือเกิน บอกว่า ซามูไรแม้ว่าจะอยู่ห่างลูกห่างเมียก็ได้ นอนคนละห้องกับเมียกับลูกก็ได้ แต่ว่าซามูไรจะนอนห่างดาบไม่ได้ ต้องรักดาบยิ่งกว่าลูกกว่าเมียด้วยซ้ำ และพวกซามูไรนี้มีอภิสิทธิ์ แก่ไม่ต้องทำมาหากินอะไร พวกเจ้าขุนมูลนายจะเลี้ยงพวกซามูไรเอาไว้ และเมื่อเลี้ยงไว้ก็ต้องให้ความสุขนานาประการแก่ลูกเมียของแก ถ้าแกมีเมียก็ต้องเลี้ยงลูกเมียแกหมด ก็เหมือนกับเจ้าขุนมูลนายสมัยก่อนของเราที่เลี้ยงศิลปินหรือเลี้ยงช่างฝีมืออะไรต่างๆ เหล่านี้ ก็ต้องเลี้ยงกันทั้งครอบครัว พวกซามูไรนั้นนอกจากว่าจะไม่ต้องทำมาหากินอะไร เขามีหน้าที่อย่างเดียวคือพิทักษ์รักษาผลประโยชน์ของเจ้านายของตนด้วยความเสียสละเพื่อเจ้านายอย่างเต็มที่ และเมื่อถึงคราวจะต้องตาย พวกนี้พร้อมที่จะตายแทนเจ้านายเสมอ แต่ว่ายามสงบพวกนี้ไม่ต้องทำมาหากินอะไร แก่มีอภิสิทธิ์ในอันที่จะทอดลงดาบของแก ถ้าหากว่าแกเดินไปตามทาง พบสุนัขเดินตามถนน ก็สามารถที่จะลงฟันฉับได้โดยไม่ต้องคำนึงว่าเป็นสุนัขของใคร เพราะถ้าหากว่ามีเจ้าของก็ไม่ควรจะปล่อยมาเดินเฟ้นพ่วนอกมานอกถนน เพราะฉะนั้นเมื่อเขามาสุนัขสักตัวสองตัวก็ไม่ถือว่ามีความผิด หรือนักโทษ ถ้าเป็นนักโทษประหาร ซามูไรสามารถที่จะทอดลงดาบของตนได้ ไม่ถือว่ามีความผิดเช่นเดียวกัน คนเรานี้เมื่ออยู่กับวัตถุมากๆ อยู่กับเหล็ก อยู่กับปืน อยู่กับดาบมากๆ จิตใจก็มักจะแข็งกร้าว จิตใจมักจะเหี้ยมโหด บางทีก็ทารุณดุร้าย เพราะฉะนั้นเขาก็ต้องหาสิ่งอื่นสิ่งหนึ่งซึ่งจะทำให้เกิดความสมดุลในชีวิต นั่นก็คือพวกซามูไรนั้นจะต้องศึกษาวิธีจัดดอกไม้ วิธีทำสวน ทั้งนี้ก็เพื่อให้จิตใจของซามูไรนี้

สงบและอ่อนโยนลง เพราะการจัดดอกไม้นี้จะจัดด้วยอารมณ์ที่ร้อนรนไม่ได้ จะต้องใจเย็น คนบางคนอย่างผมเองนี่ ผมจัดดอกไม้ไม่ค่อยได้ คือจัดไป เดี๋ยวก็ขว้างทิ้งเท่านั้น เพราะจัดไม่ค่อยได้ อย่างใจ จะให้เป็นอย่างนี้ก็มักเป็นอย่างนั้น เราไม่ได้ศึกษาวิธีจัดก็จัดส่งเดซีไป เพราะฉะนั้นพวกซามูไรก็ต้องพยายามฝึกฝนจิตของตนให้จิตใจนี้มันอ่อนลง นั่นคือเอาธรรมชาติเข้ามาช่วย การทำสวน การจัดสวนของญี่ปุ่นก็เช่นเดียวกัน เขาก็พยายามที่จะเอาธรรมชาตินี้มาช่วยให้ชีวิตของคนเราเกิดความสมดุล ญี่ปุ่นเป็นชาติที่เจริญในด้านวัตถุอย่างที่เราเห็นอยู่ในปัจจุบันนี้ แต่พร้อมกันนั้นญี่ปุ่นก็ยังยึดมั่นในขนบธรรมเนียมในวัฒนธรรมของตน ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ยังมีความเคารพยึดมั่นในศาสนามาก เมื่อเทียบกับประเทศที่เจริญในทางวัตถุอื่นๆ นอกจากนั้นศาสนาก็ได้มีบทบาทช่วยสังคมของญี่ปุ่นมาก เราจะพบได้ว่าในบรรดามหาวิทยาลัยต่างๆ ในญี่ปุ่นนั้นมีมหาวิทยาลัยของพระหรือมหาวิทยาลัยสงฆ์นับเป็นจำนวนสิบๆ แห่ง ซึ่งนับว่ามีบทบาทอันสำคัญมากทีเดียว แต่ว่าในเมืองไทยนี้มหาวิทยาลัยสงฆ์เรายังมีเพียง ๒ แห่งเท่านั้น ยังมีน้อยเกินไป เพราะฉะนั้นการที่จะสร้างคนขึ้นมาได้ ไม่ใช่เพียงแต่ทำให้เขามีความรู้เท่านั้น เราจะต้องสร้างให้เขามีความประพฤติดีด้วย ข้อนี้ทำให้ผมนึกถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ ที่เป็นองค์สถาปนามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๙ เป็นเวลาถึง ๗๐ กว่าปีมาแล้ว ซึ่งเราจะถือว่ามหาวิทยาลัยสงฆ์นั้นอุบัติขึ้นมาในเมืองไทยก่อนมหาวิทยาลัยทางโลกถึง ๒๐ ปี นี่ก็โดยเหตุที่ว่าพระบาทสมเด็จพระปิยมหาราช พระองค์ทรงพิจารณาเห็นว่า การศึกษานั้น

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

ถ้าหากว่าให้สงฆ์เป็นผู้ควบคุม ก็จะทำให้จิตใจของคนเรานี้อยู่ใกล้วัดใกล้ว่ามีศีลธรรมขึ้น แต่ว่าเป็นที่น่าเสียดายที่คณะสงฆ์ในสมัยนั้นไม่ได้สนองพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นั้น อาจจะเป็นเพราะว่าฝีมือไม่ถึงหรือไม่ทันกันก็เห็นจะได้ เพราะฉะนั้นทางคณะสงฆ์ในสมัยนั้นก็คงดำเนินการศึกษาแบบเดิมเหมือนกับสมัยอยุธยามาจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ มหาวิทยาลัยซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ ได้ทรงสถาปนาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๙ เพิ่งจะมาเปิดเรียนได้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๐ เป็นเวลาที่เนิ่นนานมาถึงกว่า ๕๐ ปี เรียกว่าไม่ทันโลกไม่ทันกัน ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ญี่ปุ่นกับไทยได้เจริญพอกๆกัน ในสมัยนั้นญี่ปุ่นก็เป็นสมัยที่กำลังฟื้นฟูประเทศ ที่เขาเรียกว่า สมัยการฟื้นฟูประเทศ ในสมัยสมเด็จพระจักรพรรดิเมจิ ถือว่าเป็นการฟื้นฟูครั้งใหญ่ และญี่ปุ่นก็มีสมเด็จพระจักรพรรดิซึ่งมีน้ำพระทัยเช่นเดียวกับรัชกาลที่ ๕ ของเรา แม้ว่าญี่ปุ่นในสมัยนั้นจะเป็นประเทศที่ปกครองแบบราชาธิปไตย สมเด็จพระจักรพรรดิทรงมีอำนาจสูงสุด แต่พระองค์ก็ได้ประทานโอกาสให้แก่ประชาชน โดยให้มีการศึกษาให้มีการปกครองแบบสมัยใหม่เช่นเดียวกับรัชกาลที่ ๕ ของเรา แต่ว่าเพราะการศึกษาของไทยเราไม่ทันกับการศึกษาของญี่ปุ่น เรามองเห็นการณ์ไกลไม่มากพอ เพราะฉะนั้นจึงเป็นความผิดพลาดเมื่อสมัย ๗๐ ปีมาแล้ว และก็มิผลสะท้อนมาจนถึงปัจจุบันนี้ แม้ว่าเราจะตั้งมหาวิทยาลัยทางโลกขึ้นมาดั่งเยอะเยอะ แต่มหาวิทยาลัยเหล่านี้เป็นมหาวิทยาลัยที่หนักไปในทางวิชาการ ไม่ได้มีแนวโน้มไปในทางที่จะสอนให้ประชาชนมีศีลธรรมอันดีงาม แม้แต่คณะอาจารย์ที่บริหารมหาวิทยาลัยส่วน

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

มากก็เกือบจะไม่เข้าใจศาสนาด้วยซ้ำไป ซึ่งเราจะพบได้ว่าเดี๋ยว นักศึกษามหาวิทยาลัยด้วยกันบ้าง ยกพวกจากมหาวิทยาลัยหนึ่งหรือ จากสถาบันหนึ่งไปตีกับนักศึกษาของอีกสถาบันหนึ่งบ้าง กลายเป็น สถาบันที่สร้างนักเลงโตขึ้นมามากกว่าที่จะสร้างปัญญาชนของชาติ นี่ก็เป็นเรื่องที่น่าเสียดาย เพราะเราไม่ได้สนใจศาสนา เราไม่เข้าถึง ธรรมชาติ

ตามถนนหนทางในสมัยก่อนเมื่อ ๕๐ ปีมาแล้ว หรือเมื่อ ๔๐ ปี หรือเมื่อสมัยผมเป็นเด็กนั้น ผมก็ยังพบว่าตามถนนหนทางนี้ เรายังมีร่มไม้มากมาย คือว่าตามถนน ถ้าเดินไปเหนื่อย เราก็พัก ตามร่มไม้ได้ แต่เดี๋ยวนี้บ้านเมืองเจริญมากขึ้น ถนนแคบ เราก็ต้อง ขยาย เราก็ต้องตัดต้นไม้ทิ้ง เราก็ต้องถมคลองเสีย และในที่สุด เราก็เต็มไปด้วยป่าคอนกรีต ไปทางไหนก็ร้อนระอุทั่วไปหมด จะ เข้าไปตามชายคาเพื่อจะพักร้อนก็ไม่มีชายคาให้เราเข้าไปพัก นอก จากจะเข้าร้านเครื่องดื่ม ซึ่งถ้าหากว่าสตางค์ไม่มีก็ลำบาก แต่ว่า เวลานี้ก็รู้สึกว่ามันกลับเข้ามาปลูกต้นไม้กันอีก หลังจากที่โค่นต้นไม้ เรียบไปแล้ว แล้วต่อไปก็ยังไม่แน่ว่าถนนที่ถมๆไปแล้วนี่ต่อไปจะ ต้องขุดถนนทำคลองอีกหรือไม่ ผมก็ยังไม่ทราบเหมือนกันว่าต่อไป อาจจะต้องขุดถนนกันอีก เพราะว่ามันจะท่วมกรุง มันไม่มีที่ระบาย โดยเหตุที่ว่าธรรมชาตินี้ทำให้จิตใจของเรามีความสงบ มีความเสียบ มีความวิเวก ถ้าหากว่าเราพยายามที่จะสร้างชีวิตของเราให้ มี ความสมดุล คือมีความรักธรรมชาติบ้าง ก็จะทำให้เห็นว่าคนเรานี้ ยังมีจิตใจที่ยังมีเมตตากรุณาอยู่ คนที่ปลูกต้นไม้ คนที่เลี้ยงสัตว์ นี้ ถึงอย่างไรก็ตาม คนเหล่านี้ก็ยังมีจิตใจละเอียดอ่อนไม่มาก

พระพุทธรูปสาธนา กับ สังคัม และการเมือง

ก็น้อย เพราะความรักความเมตตาต่อสัตว์ก็ดี ความรักธรรมชาติก็ดี นี่แสดงให้เห็นว่าจิตใจของเรายังไม่ระเหิดไปหาทางวัตถุมากจนเกินไปนัก ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนหรือว่าบรรดานักปราชญ์ทั้งหลายในอดีตท่านได้สอนว่า เราไม่ควรจะทิ้งป่า เราไม่ควรจะทิ้งต้นไม้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสิ่งที่จะทำให้จิตใจของเราให้บริสุทธิ์ ทำให้จิตใจของเราสงบ เรื่องป่า เรื่องต้นไม้มันเป็นเรื่องที่สำคัญ นี่ไม่ได้หมายความว่าเราจะทำลายบ้านเมืองเสียให้หมด แล้วเรากลับเข้าไปอยู่ป่ากัน ก็ไม่ใช่อย่างนั้น ในพระพุทธศาสนาเราไม่มีนโยบายที่จะทำลายศาสนสถาน เพราะว่าวัดวาอารามก็เป็นสิ่งที่จำเป็น เพราะการศึกษาในด้านปริยัตินั้น เราจะต้องมีสถานที่สำหรับศึกษาเล่าเรียน ผมพูดในแง่ที่ว่าการอยู่โคนต้นไม้หรืออยู่ในป่านั้นเหมาะสำหรับการเจริญกัมมัฏฐาน เพราะฉะนั้นตามปกติพระท่านจะไม่ได้อยู่ในวัด ปีหนึ่งท่านจะออกตระเวนซึ่งเราเรียกว่าออกจาริกเพื่อปฏิบัติสมณธรรมบ้างหรือเพื่อเผยแผ่พระศาสนาบ้าง เป็นเวลาถึง ๔ เดือน ในระยะเวลา ๔ เดือนนี้ ท่านก็จะเดินทางไปตามสถานที่ต่างๆ ตามเมืองต่างๆ เรียกว่าเป็นผู้ไม่มีบ้านคือเป็น อนาคาริก ผู้ไม่มีบ้านก็ไม่ต้องมีกัณฑ์อะไร เข้าไปอยู่ป่าเข้าไปอยู่ตามโคนต้นไม้ สะดวกสบาย ไปถึงเมื่อไรก็ได้ ซึ่งเดี๋ยวผมจะพูดถึงว่าท่านได้กล่าวถึงคุณของต้นไม้ไว้อย่างไรบ้าง

พระทั้งหลายเหล่านี้ตามปกติก็จะออกประกาศศาสนา ๔ เดือน เมื่อครบ ๔ เดือนหรือว่าจนจะครบ ๔ เดือนท่านก็จะกลับมารวมกันในวัดใดวัดหนึ่งที่เราเรียกว่ามาเข้าพรรษา เพราะในฤดูพรรษานี้มีฝนตกอยู่เสมอ การเดินทางไปเทศนาสั่งสอนไม่ค่อย

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

ได้ผล และประการที่สำคัญซึ่งไม่มีปรากฏในบาลีเป็นอัตโนมัตยาธิบายของพระองค์ ผมเห็นว่าการที่พระท่านอยู่จำพรรษา ๓ เดือนนี้เป็นประโยชน์อันสำคัญ ถ้าหากว่าเรามองในแง่ของการศึกษาในปัจจุบันนี้เราจะเห็นได้ว่า ระหว่าง ๓ เดือนนี้ได้ก่อให้เกิดประโยชน์หลายอย่าง คือ

ประการหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายที่ได้จาริกไปยังสถานที่ต่างๆ ได้มาอยู่รวมกัน การมาอยู่รวมกันนี้ก็เท่ากับว่าได้มีโอกาสมาสัมมนากันว่า ผลงานที่ตนได้ดำเนินไป ๔ เดือนในการประกาศพระศาสนานั้น ได้ประสบความสำเร็จอะไรบ้าง ได้ประสบอุปสรรคอะไรบ้าง มีอะไรที่เราจะต้องแก้ไขต่อไป มีอะไรที่เราควรจะต้องเป็นแบบอย่างสำหรับดำเนินการต่อไป นี่เราถือว่าเป็นการสัมมนาในรอบปี ซึ่งเราจะมีกัน ๓ เดือน นอกจากว่าจะเป็นการสัมมนาเพื่อปรึกษาหารือกันแล้ว

ที่นับว่าสำคัญอีกประการหนึ่ง ก็คือการเพิ่มพูนความรู้ในระหว่าง ๓ เดือนนั้น และเป็นการถ่ายทอดความรู้ให้แก่พระรุ่นใหม่ๆต่อไป ในการอยู่จำพรรษา ๓ เดือนนี้ นอกจากว่าจะให้ความรู้แก่พระบวชใหม่ทั้งในด้านปริยัติ ทั้งในด้านปฏิบัติแล้ว ตนเองก็ควรจะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อจะได้นำไปเผยแพร่สั่งสอนต่อไป ครูบาอาจารย์ที่ดั้นไม่ใช้สักแต่ว่าเพียงแต่ว่าเรียนให้ได้ดีกรีมาเพื่อให้ได้เงินเดือนสูงๆเท่านั้น บางคนไปเรียนมาจากเมืองนอก กลับมาไม่สนใจอ่านหนังสืออะไรต่อไปเลย เพราะเห็นว่ายี่สิบแค้นก็พอแล้ว เพราะว่าหากินเงินเดือนเริ่มต้นสูงแล้ว ที่นี้ความรู้มันเกิดขึ้นทุกวันๆ ถ้าเราไม่ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

ความรู้ของเรานี้จะแย่งไป ในที่สุดเราก็ไม่ทันเด็ก เพราะฉะนั้นครูนี้จะต้องแสวงหาความรู้เสมอ จะต้องพูด จะต้องตื่นตัวอยู่เสมอ ในการที่จะแสวงหาความรู้ที่มีเกิดขึ้นมาในโลก เพราะฉะนั้นใน ๓ เดือนนี้เป็นเรื่องที่พระท่านจะต้องหาความรู้เพิ่มเติม นี่ก็เป็นจุดที่สำคัญอีกประการหนึ่ง เพราะว่าเมื่อออกพรรษาแล้วก็ได้จาริกไปเทศนาสั่งสอนต่อไป จะได้ไม่เทศน์กันซ้ำแล้วซ้ำเล่าอยู่นั้น จะได้มีเรื่องใหม่ๆ ไปเทศนาสั่งสอนเขาบ้าง

ที่นี้ผมจะพูดในแง่ที่ว่าพระ ตามปกติ ๙ เดือนท่านไม่ได้อยู่ในวัด การที่ท่านไม่ได้อยู่ในวัดนี้ เราพูดถึงสมัยโบราณ เดียวนี้พระท่านต้องสังกัดวัด เพราะว่าพระวิปัสสนาธุระนี้ชักไม่ค่อยมีแล้ว ส่วนมากเป็นพระฝ่ายคันถธุระ ฝ่ายวิปัสสนาธุระเสื่อมไป ในเมืองไทยนี้ ผมยังไม่ได้วิจัย แต่ว่าสำหรับในลังกานี้ได้เคยศึกษามาว่าทำไมฝ่ายวิปัสสนาธุระจึงได้เสื่อมความนิยมมาก ในบางสมัยอาจจะมียูบ้าง ที่วิปัสสนาได้รับการนิยมนมาก แต่ว่าที่ต้องเสื่อมไปก็ เพราะว่าชาวบ้านเขาบอกว่าพระที่ท่านไปเจริญกัมมัฏฐานเจริญวิปัสสนา ท่านก็หวังที่จะบรรลุมรรคผลนิพพาน เป็นพระอรหันต์ไป และท่านก็ปล่อยเราให้เป็นคนโง่อยู่อย่างเดิม ท่านไม่ได้มาช่วยเหลือเรา ท่านไปหาความวิเวกอยู่ในป่าเสียหมด ที่เราทำบุญตักบาตรไปทุกวันๆนี้ ท่านฉันเสร็จแล้วท่านก็ไปบำเพ็ญพรตภาวนาของท่าน เป็นพระอรหันต์แล้วก็หายไปหมด เราไม่ได้ประโยชน์อะไรจากพระเลย ซึ่งผิดกับพระฝ่ายคันถธุระที่ท่านเรียนปริยัติ เมื่อท่านได้ศึกษาเล่าเรียนมา ท่านก็มาเทศนาสั่งสอนเรา อย่างน้อยก็ทำให้เรารู้เราเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาหรือคำสั่งสอนของ

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

พระพุทธเจ้าอยู่บัง การที่จะให้เราไปศึกษาพระพุทธศาสนาด้วยตนเองนี้ เราไม่มีเวลาพอที่จะไปอ่านพระไตรปิฎก หรือว่าไม่มีเวลาพอที่จะไปอ่านอรรถกถา เพราะว่าเพียงแต่พระไตรปิฎกอย่างเดียวนี้ผมสามารถที่จะกล่าวได้ว่า เมื่อท่านไปอ่าน ท่านจะเข้าใจได้ไม่ถึง ๒๕ เปอร์เซ็นต์ เพราะว่าภาษาในพระไตรปิฎกนั้นเป็นการแปลคำต่อคำ ไม่มีการเพิ่มเติมอะไรขึ้นมาเลย ซึ่งเหมาะสำหรับผู้ที่มีการศึกษาบาลีมามากหรือว่าเป็นคนที่แก้วตลักหนอย อ่านก็พอจะเข้าใจ แต่ถึงกระนั้น ผมเอง เมื่อผมอ่าน ผมก็ยังไม่ค่อยเข้าใจในพระไตรปิฎกโดยตลอด ผมต้องอาศัยหนังสืออรรถกถามาช่วย หนังสืออรรถกถานี้ก็มีแต่ภาษาบาลี ที่จะแปลเป็นไทยนี้เกือบจะไม่มี ที่ว่าเกือบจะไม่มีนี้ไม่ใช่ว่าไม่มี มีเหมือนกันแต่น้อยเหลือเกิน อย่างเช่น คัมภีร์สมันตปาสาทิกา ที่ท่านแปลเป็นภาษาไทยเพราะว่ามีการศึกษาในประโยค ๕ ประโยค ๖ ประโยค ๗ และก็คัมภีร์ธรรมบทนี้มีแปลกันอยู่บ้าง หรือคัมภีร์ชาดกก็มีแปลกันอยู่บ้าง อีกเล่มหนึ่งคือ คัมภีร์สมโมหวิโนทนี ที่ทางวัดสระเกศได้แปลขึ้น หนังสือประเภทนี้ซึ่งเป็นหนังสือที่จะช่วยให้เราศึกษาตัวพระไตรปิฎกให้เข้าใจยิ่งขึ้น แต่หนังสือประเภทนี้เราไม่ค่อยได้แปลกัน ที่ไม่ค่อยแปลกันก็ เพราะว่าเมื่อแปลออกมาแล้วขายไม่ออก ถ้าหากว่าเราจะคิดแปลอรรถกถามาในรูปการค้าละก็ไม่ต้องไปทำหรอก เพราะพิมพ์ออกมาล้ากพันฉบับ ๑๐ ปีก็ขายไม่หมด แต่ว่าถ้าหากว่าท่านผู้มีเงินทองมากมาย และไม่รู้ว่าจะทำอะไรดี ผมก็คิดว่าถ้าหากว่าจะลงทุนแปลหนังสือนี้แล้วก็ได้พิมพ์ออกเผยแพร่เป็นกุศลวิยาทานละก็ จะได้อนิสงส์มาก จะได้ผลมาก จะได้บุญมาก เพราะทำให้คน

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

เราได้เข้าใจพระไตรปิฎกแจ่มแจ้งมากขึ้น จะทำให้การนับถือพระศาสนาถูกต้องยิ่งขึ้น

การที่พระท่านต้องไปอยู่ตามโคนต้นไม้หรืออยู่ในป่าอย่างพระพุทธรูปเจ้า พระองค์ท่านก็ประทับอยู่ที่โคนต้นไม้เสมอ เมื่อตรัสรู้ก็ตรัสรู้ที่โคนต้นไม้ นิพพานก็นิพพานโคนต้นไม้ เพราะโคนต้นไม้มีประโยชน์อย่างไร ถ้าหากว่าเราพูดในแง่วิทยาศาสตร์ เราจะเห็นได้ว่าต้นไม้กับคนเรานี้มันต้องการสิ่งที่ตรงกันข้าม เราต้องการออกซิเจน แต่ว่าต้นไม้มันก็คายออกซิเจนให้เรา คาร์บอนไดออกไซด์ที่เราคายออกไป ที่เราไม่ต้องการ ต้นไม้มันต้องการ นี่ธรรมชาติก็แปลก มันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แต่ว่าถ้าหากว่าพูดถึงหลักทั่วไปแล้ว ที่ปรากฏในอรรถกถาชาดกนี้ ที่ผมว่า “ของดีจากชาดก” ผมก็ไม่พบในที่อื่น ผมก็พบจากหนังสืออรรถกถาชาดกหรือหนังสืออรรถาธิบาย คัมภีร์ชาดกนั่นเองว่า ท่านได้สรรเสริญคุณของต้นไม้หรือโคนต้นไม้ไว้ว่า ต้นไม้เนี่ยหรือว่าโคนต้นไม้เนี่ยมีคุณ ๑๐ ประการด้วยกันคือ

ประการที่ ๑ ความเป็นที่มีความริเริ่มน้อย คือ การอยู่โคนต้นไม้เนี่ยไม่ต้องมีการริเริ่มอะไร ถ้าหากว่าเราจะสร้างบ้านสักหลังหนึ่ง จะสร้างตึกสักหลังหนึ่ง ต้องมีการริเริ่มมาก บางทีริเริ่มไปจนตาย ยังไม่ได้สร้างเลย เพราะว่ากะงบประมาณไว้สูงเกินไป วางแผนแผนผังจนกระทั่งไม่รู้ว่าหาเงินที่ไหนมาสร้าง ต้นไม้เนี่ยไม่ต้องมีการริเริ่มอะไรมาก

ประการที่ ๒ เพราะโคนไม้มีแต่เพียงการเข้าไปเท่านั้น ไม่ต้องทำนุบำรุงหรือแผ้วถางอะไรทั้งสิ้น หน้าที่ของเราก็คือเพียงเดินเข้าไปหาโคนต้นไม้เท่านั้น ไม่มีอะไรมากไปกว่านั้น เราจะแผ้วถาง

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

หรือไม่ก็ได้ เราจะบำรุงมันหรือไม่ก็ได้ เพราะว่าเราไม่ได้ไปอยู่ประจำ อยู่วันสองวันหรือวันเดียวก็ไม่ต้องไปแผ้วถางอะไร เราเข้าไปอยู่ได้เสมอ

ประการที่ ๓ จะกวาดหรือไม่กวาดก็เป็นความผาสุกในการใช้เท่านั้น กวาดเดียวใบมันก็หล่นลงมาอีก กวาดหรือไม่กวาดก็เท่ากัน และเพราะเราอยู่ประเดี๋ยวเดียว อยู่ชั่วคราวช่วยยาม จะกวาดหรือไม่กวาดก็ได้ ซึ่งผิดกับบ้านของเรา เราต้องกวาดทุกๆ วันวันหนึ่งบางที่ถึง ๒ ครั้ง ๓ ครั้ง

ประการที่ ๔ ท่านบอกว่าโคนต้นไม้ย่อมปกปิดความลับอะไรไม่ได้ การที่โคนต้นไม้ปกปิดความลับอะไรไม่ได้ การปกปิดความลับอะไรไม่ได้นี้ก็นับว่าเป็นคุณอย่างหนึ่ง คือคนจะได้ไม่ทำ ความชั่ว เพราะถ้าหากว่ามีที่สำหรับกำบัง มีที่สำหรับปกปิดดี พอจะทำความชั่วได้ คนเราก็มักจะทำความชั่ว ฉะนั้นการที่คนเราทำความชั่วนี้ก็ต้องดูสถานที่ ถ้ามันเป็นสถานที่ที่เหมาะสม มันมีที่กำบังดี มีที่ปกปิดมิดชิด ก็มักจะทำความชั่วได้ง่าย แต่ว่าต้นไม้มันอยู่กลางแจ้ง มันเปิดเผย คนก็ไม่กล้าทำ เพราะขึ้นทำไปความชั่วนั้นอาจมีคนมาเห็นเข้าก็ได้ เพราะฉะนั้นท่านจึงถือว่านี่เป็นคุณอย่างหนึ่งของการอยู่โคนต้นไม้

ประการที่ ๕ ย่อมไม่ทำกายให้อบอ้าว ที่เรามาอยู่ในดงนี้ ขนาดมีพัดลมเปิดอยู่อย่างนี้ บางทีก็ยังร้อน ต้องเอาพัดมาช่วยพัด อยู่โคนต้นไม้ไม่อากาศมันถ่ายเทอยู่เสมอนี้ เรียกว่าไม่ต้องใช้พัดลม ใช้ลมพัดตามธรรมชาติ ไม่อบอ้าว และอาคารสถานที่เดี๋ยวนี้ เราจะรู้สึกว่าร้างแล้วมันอบอ้าวกว่าสมัยก่อน ถ้าหากว่าท่านเข้าไป

ในโบสถ์ ท่านจะรู้สึกว่ายืนสบาย แต่ว่าเราอยู่ตามตึกนี้รู้สึกว่าร้อน ความจริงโบสถ์ก็ตึกเหมือนกัน ไม่ได้สร้างด้วยไม้ หลังคาก็มุงด้วย กระเบื้องเหมือนกัน แต่ท่านทำให้โปร่ง สูง อากาศถ่ายเทเข้าออกได้สะดวก แต่ตึกของเรานี้พยายามทำชั้นให้มาก บางทีโรงเรียน ๒ ชั้น พอร้อนแล้วทำใหม่ได้เกือบ ๔ ชั้น คือว่าทำให้ชั้นมันแคบเข้า คือช่วงมันแคบเข้ามา เราต้องการปริมาณ เพราะฉะนั้นมันจึงร้อน และโบสถ์นี้จะบอกว่ามีหน้าต่างมาก นี่ไม่แน่ อย่างที่บ้านผม ผมเห็นแปลกก็คือว่าโบสถ์ที่ว่่านี่ผมเคยถามอาจารย์ของผมคนหนึ่ง ซึ่งท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านศิลปะ ผมไปถ่ายรูป เช่น พระพุทธรูป ซึ่งเป็นพระประธานในพระอุโบสถหน้าตักเห็นจะร่วมๆ ๒ วา ทำด้วยศิลาแลง และที่วิหารที่ใกล้ๆโบสถ์ ก็ทำด้วยศิลาแลง และก็มีพระองค์เล็กๆอีกหลายองค์ ๖ องค์ หรือ ๘ องค์ รู้สึกว่าแห่งหนึ่ง ๖ องค์ แห่งหนึ่ง ๘ องค์ ก็ทำด้วยศิลาแลงเหมือนกัน และโบสถ์นี้ก็มีลักษณะที่แปลก คือมีประตูเฉพาะประตูเข้าเท่านั้น ทางด้านหลังโบสถ์ไม่มีประตูออก และด้านข้างก็มีหน้าต่างข้างละบาน นี่นับว่าแปลกที่ผมเคยพบมา เพราะว่าวัดที่มีอายุมากๆบริเวณใกล้ๆกัน หน้าต่างก็มีหลายบาน แ่งนั้นมีหน้าต่างด้านละบาน แต่เข้าไปแล้วก็สงบวังเวงใจดี ผมเคยถ่ายรูปมาให้อาจารย์ของผมดูว่า พระนี่เป็นพระสมัยไหน เพราะว่าแถวบ้านผมนี่เป็นเมืองโบราณเป็นเมืองเก่า รู้สึกว่าจะเป็นสายการเดินของพระพุทธศาสนาในยุคทวารวดี เพราะเคยปรากฏพบภาพวาดในถ้ำ ดูเหมือนจะเป็นอำเภอกำแพงแสนหรืออะไรนี่ เป็นภาพสมัยทวารวดี ผมก็ไปถามอาจารย์ ถ่ายรูปไปให้ท่านดู ถ่ายภาพโบสถ์ให้ดู ถ่ายกำแพงโบสถ์ให้ดู และก็ถ่าย

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

จนกระทั่งสี่มาและที่รอบๆกำแพงนี้ เอามาให้ท่านดู ท่านบอกว่า พระนี้จะต้องมีอายุอย่างน้อยที่สุดก็ประมาณ พ.ศ. ๑๕๐๐ คือก่อน สมัยสุโขทัย แต่ตอนนี้ผมก็ไปบูรณปฏิสังขรณ์กันมาหลายปีแล้ว และกำลังคิดจะบูรณะโบสถ์อยู่เหมือนกัน แต่ก็บอกท่านสมภารวัด นั้นไว้ว่า โบสถ์นี้ ถ้าจะบูรณะขึ้นมาใหม่ละก็ ขอให้รักษารูปเดิมคือ รักษาทรงเดิมทั้งหมด ไม่ให้เปลี่ยน เพราะโบสถ์แบบนี้จะหาที่อื่น ไม่ได้อีกแล้ว แต่ว่ากรมศิลปากรรู้สึกว่าจะไม่ค่อยจะรู้เรื่องเกี่ยวกับ เรื่องนี้มากนัก เพราะว่าไม่ค่อยได้มีใครไปสำรวจ ซึ่งความจริงถ้าไป สำรวจอาจจะเจอเมืองเก่าๆที่นั่นหลายเมือง

ประการที่ ๖ ไม่มีใครวางแผน ดันไม่มีไม่มีใครเป็นเจ้าของ เวลาที่พระที่ท่านจะมาอยู่ในกรุงเทพฯ มาศึกษาเล่าเรียนนี้ครับ บางทีหาที่อยู่อาศัยยากลำบากเหลือเกิน ไปวัดนั้นก็แน่น ไปวัดนี้ ก็เต็ม รู้สึกว่าเป็นเรื่องที่น่าเห็นอกเห็นใจมาก ผมได้เคยบอกท่านว่า ความจริงมหาวิทยาลัยสงฆ์นี้ก็ควรจะไปสร้างอยู่เป็นเอกเทศที่ใดที่หนึ่ง ถ้าหากว่าได้ที่ขนาดสักสนามหลวงนี้ก็เหมาะสร้างเป็นสถาบันกลาง ขึ้นมาเลย อย่างจิตตภาวันวิทยาลัย อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี อย่างนี้ผมว่าเหมาะ คือว่าควรที่จะอยู่ห่างออกไป หาที่เหมาะสม แต่ว่า จิตตภาวันฯ ก็ดูแลไปเสียอีกแล้ว ควรจะมีที่สัก ๕๐๐ ไร่ หรือเป็น พันๆไร่ สร้างเป็นเมืองมหาวิทยาลัยขึ้นมา ไม่ต้องมีพวกนักธุรกิจเข้าไปยุ่งเกี่ยว ที่จิตตภาวันฯ นั้น ผมก็เห็นว่าดูแลไปแล้ว และจะทำให้ การขยายดีดต่อไปในภายภาคหน้าลำบากขึ้น ฉะนั้นถ้าเรามีที่มากมาย ที่กว้างๆ และสร้างกฎก็ไม่ต้องใหญ่โตมโหฬารอะไร คือคล้ายๆกับว่า ให้เป็นที่อยู่สำหรับพระ ที่จะมาเรียนหนังสือโดยเฉพาะ สร้างกฎ

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

หลังหนึ่งพอที่จะอยู่กันได้ ใหญ่กว่ากุฏิวิปัสสนาสักหน่อย แล้วก็ควรจะมีสถาบันกลางคือห้องสมุดที่ทันสมัย พูดถึงห้องสมุดนี้ผมก็คิดว่าในเมืองไทยเรานี้ยังหาห้องสมุดที่ทันสมัยจริงๆไม่ค่อยได้ แม้แต่หอสมุดแห่งชาติก็มีหนังสืออยู่ไม่กี่แสนเล่ม สัมมาวิทยาลัยบางมหาวิทยาลัยก็ไม่ได้ มหาวิทยาลัยเยล สหรัฐอเมริกาที่ผมไปเรียน มีหนังสือราว ๕ ล้านเล่ม เรียกว่าเข้าไปในหอสมุดของมหาวิทยาลัยแล้วไม่อยากจะออก เข้าไปเห็นหอสมุดแล้วอยากจะจมอยู่ในนั้น แหมสนุกจริงๆ แล้วเขาก็ให้โอกาสที่เราจะยืมหนังสือได้ที่หนึ่งตั้ง ๓ เดือน บางทีขอยืมมาจนกระทั่งลืม ถูกทวงบ้าง ถูกปรับบ้าง ไปตามระเบียบ แล้วก็ยืมที่หนึ่งได้ ๓๐ เล่ม เอรารถไปขนเอาอีกได้ พรุ่งนี้อีก ๓๐ เล่ม มะรืนนี้อีก ๓๐ เล่ม เขาไม่ว่าอะไรหรอก เพราะหนังสือมีมาก อย่างของเราเวลานี้ บางมหาวิทยาลัยที่ผมไปสอนแล้วผมกลุ้ม บางทีบอกว่ให้ไปค้นหนังสือเล่มนั้นๆ เขาบอกว่าหนังสือมีอยู่ ๕ ชุดเท่านั้นแหละ มีคนเขาขอยืมไปหมดแล้ว แล้วอีก ๕๐ คนจะทำอย่างไร แกจะซื้อ แกก็อยากซื้อครับ แต่ว่าจะเอาสตางค์ที่ไหนมาซื้อ บางทีจะใช้ไปเดือนหนึ่งๆก็ยังไม่ค่อยพอก็มี บางคนที่สามารถซื้อได้ ก็ถือว่าเป็นส่วนน้อย นี่เป็นเรื่องที่น่าเห็นใจหนังสือของเราจะต้องมีมากพอ เพราะว่าเรามีการศึกษาที่ยังอยู่ในวงแคบมาก

ประการที่ ๗ ท่านบอกว่าการเสียสละได้ซึ่งความห่วงใยในเรือน คือถ้าหากว่าเราอยู่โคนต้นไม้ก็ถือว่าเป็นอนาคาริกไม่มีบ้านเราก็ไม่ต้องห่วงบ้าน ไม่ต้องห่วงเรือน อยู่โคนต้นไม้ ไม่ต้องห่วงมันหรอก ไปที่ไหนก็มีโคนต้นไม้ให้เราอยู่เรื่อยไป ออกจากใต้ต้นไม้

พระพุทธรูปสาธนา กับ สังคม และการเมือง

ก็ไปหาได้ต้นนั้นได้อีก เพียงในวัดมหาธาตุนี้ก็มีต้นอโศกตั้งหลาย
 ลิบต้น ออกจากต้นนี้ไปอยู่ต้นนั้น ออกจากต้นนั้นไปอยู่ต้นโน้น
 เรื่อยๆไป แล้ววกกลับมาอีกก็ได้ เดินอยู่ตามถนนหนทาง แล
 สนามหลวง ต้นมะขามตั้งเยอะเยอะ เอาต้นไหนสักต้นก็ได้ ไม่ต้อง
 ลำบาก ไม่ต้องเป็นห่วง ถ้าเรามีบ้านนี้ แหมจะไปต้องสั่งเสียกัน
 แล้วกันอีก ปิดประตูให้ตึนนะ ใครมาหาละก็ ถ้าไม่รู้จัก อย่าเปิด
 ดอนรับนะ แม้เขามาอ้างว่าจะมาหาคนนั้นคนนี้จะก็อย่าเปิดนะ อะไร
 อย่างนี้ ต้องสั่งเสียกันมากเหลือเกิน กระนั้นก็อดที่จะถูกยกเค้าไป
 ไม่ได้ นี่ก็ทำให้เกิดความหวังโย บางทีจะไปไหนมาไหนก็ไม่อยาก
 จะไปหรอก ห่วงบ้าน ยิ่งมีสมบัติมากก็ยิ่งห่วงมาก นี่ก็เข้าลักษณะ
 ที่ว่า “อหังการ มมังการ” หรือท่านพุทธทาสท่านบอกว่า “ตัวกู
 ของกู” ถ้ายึดมั่นว่าตัวกู่มากเท่าใด การยึดมั่นว่าของกูก็มากเท่านั้น
 และบางทีก็ห่วง จนกระทั่งเราซึ่งเป็นคนนอกวัด แต่ก็บอกว่านี่ก็วัด
 ของกู นี่ก็แก้วของกู โบสถ์ของกู ในที่สุดชาติของกู บ้านเมือง
 ของกู เป็นห่วงกันใหญ่ นี่ก็เลยกลายเป็นทุกข์ เพราะมายึดมั่นว่า
 ตัวกูของกู จึงเป็นอย่างนี้แหละ ถ้าเราไม่มีเสียเลยอย่างพระที่ท่าน
 เป็นอนาคาริก ไม่มีบ้าน ก็ไม่ต้องมาห่วงบ้านห่วงเรือน แต่เวลานี้
 ท่านก็มีวัดอยู่ มีกุฏิอยู่ ท่านก็ห่วงกุฏิท่านเหมือนกัน และอย่าง
 ท่านปัญญานันทะสมัยก่อนนั้นท่านอยู่ที่พุทธนิคมเชียงใหม่ ท่าน
 บอกสบาย เวลานั้นใครนิมนต์ไปพูดที่ไหนก็ไป ไม่ต้องเป็นห่วงอะไร
 หรอก เพราะว่าท่านไม่มีวัด เดียวนี้มาเป็นสมภารวัดชลประทานนี้
 ท่านเคยบอกว่า ดอนนี้มีห่วงว่า “เณรของกูจะเป็นอย่างไร พระของ
 กูจะเป็นอย่างไร โบสถ์ของกูจะเป็นอย่างไร” ท่านก็ว่าของท่านอย่าง

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

นั้นแหละ บอกว่ามันห่วงไปหมดแล้ว เวลานี้อุปาทานก็มากขึ้น เมื่ออุปาทานมากขึ้น ทุกข์ก็มากขึ้น ถ้าเราอยู่โคนต้นไม้เสียก็ไม่ต้องห่วงอะไร

ประการที่ ๘ ท่านบอกว่า ความไม่มีบุคคลให้ออก โดยอ้างว่าจะบำรุงรักษา ท่านจงออกไป คือหมายความว่าเราอยู่ภูมิดีไม่ได้ท่านก็มาไล่เราออกเสียแล้ว บอกว่าภูมินี้มันทรุดโทรม นี่ฉันจะซ่อมใหม่ละ ไปอยู่ที่อื่น ย้ายไปอยู่ที่อื่น มันก็ทำให้เกิดความเดือดร้อน ไปอยู่โคนต้นไม้ไม่มีใครว่า ฉันจะซ่อมโคนต้นไม้ไม่มีใครรับ อยู่สบาย ไม่ต้องมีใครมาไล่ พวกที่อยู่ภูมิดีเดียวก็ถูกขับไล่ เดียวก็ต่อม่อทรุด เดียวก็หลังคารั่ว ต้องมีการซ่อมแซม บางทีก็ย้ายไปย้ายมา ทำให้เกิดความไม่สงบขึ้นในด้านจิตใจ

ประการที่ ๙ ความได้ปิติของผู้ที่อยู่ เพราะผู้ที่อยู่เมื่อไม่มีความกังวลใจ ไม่ต้องมีความห่วงใยใดๆ มันก็ทำให้จิตใจปลอดโปร่ง ทำให้ใจเบิกบาน ทำให้เกิดปิติ

ประการที่ ๑๐ ท่านบอกว่าความไม่ต้องห่วงใยเพราะเสนาสนะ คือหาได้ทั่วไป นี่เรื่องของต้นไม้เราไม่ต้องมีความกังวลใจ ไม่ต้องมีความห่วงใยใดๆ เพราะว่าต้นไม้หาได้ทั่วไปไม่ว่าจะไปที่ไหน เราจะพบอยู่ทั่วไป แต่ว่าในกรุงเทพฯ นี่ชักจะหายากเข้าทุกทีแล้ว เพราะว่าป่าคอนกรีตเพิ่มขึ้นมามากมายเหลือเกิน เพราะฉะนั้นในเรื่องของการอยู่โคนไม้ อยู่ในป่านี้ ท่านไม่ได้หมายถึงในเมืองหรอก คือให้อยู่นอกบ้านนอกเมืองอยู่ในป่าเขา ที่มันสบายก็เพราะว่าไม่ต้องมีความกังวลใจ เป็นการอยู่กับธรรมชาติ การอยู่กับธรรมชาตินี้ทำให้จิตใจของเราละเมียดละไมขึ้น ทำให้เรามองเห็น

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

ความงามของธรรมชาติ ทำให้เกิดสุนทรียภาพขึ้นในจิตใจ วิชานี้ก็ถือว่าเป็นวิชาที่สำคัญวิชาหนึ่ง คือเราเรียกว่า สุนทรียศาสตร์ ภาษาอังกฤษเขาเรียกว่า Aesthetics วิชาสุนทรียศาสตร์นี้เราศึกษากันน้อยมาก เพราะเรากำลังตื่นวัดดู เรากำลังมองไม่เห็นความสำคัญของธรรมชาติ ท่านสังเกตดูเวลาเข้ามาสู่วัด วัดไหนที่มีต้นไม้ครึ้มๆ อย่างแถวลานอโศก วัดมหาธาตุนี้ ถ้าหากว่าไม่มีคนมาขายของให้เลอะเทอะสกปรกก็รู้สึกว่าเป็นที่ร่มรื่น วันธรรมดาที่ไม่ค่อยมีใครมาขายของนี้ ร่มรื่นเหลือเกินในสมัยที่ผมเรียนหนังสือที่วัดมหาธาตุ ร่มอโศกนี้ยังไม่แผ่กิ่งก้านสาขาไปติดต่อดังกันเหมือนในปัจจุบันนี้หรอก เพราะว่าท่านขยันตัด เมื่อขยันตัดก็มีช่วงของมัน คือว่ากิ่งมันไปเกาะเกี่ยวไม่ถึงกัน แต่ว่าอย่างนั้นก็มีความสุข คือเราได้นั่งใต้โคนต้นไม้ และก็สนทนากัน ปรีक्षाหารือกัน ร้านค้าก็ไม่มีเมื่อเกิดมีร้านค้าขึ้นมา ความสกปรกก็ตามมา บรรยากาศก็ชักเสียๆ ไป ก็เลยทำให้คุณค่าของธรรมชาตินี้ลดน้อยลง แต่ว่าถ้าหากว่าเราไปอยู่ตามป่าเขาลำเนาไพร ถ้าหากว่าในป่าที่เราอยู่นี้มีน้ำตกด้วย หรือมีธารน้ำไหลด้วย เราจะรู้สึกว่าเสียงลมที่พัดต้องใบไม้ และผสมกับเสียงน้ำไหลหรือเสียงของน้ำตก และผสมกับเสียงนกนานาชนิด เสียงร้องของกระแต ฯลฯ จะทำให้เรารู้สึกว่ามันเป็นความสุขที่บริสุทธิ์ เป็นความสุขที่ทำให้จิตใจของเรานี้สงบ จิตใจของเรามีความติดต่อกับธรรมชาติ และบรรดาสัตว์ทั้งหลายเหล่านี้ก็มักจะมารวมอยู่กันด้วยสันติ ผมเคยสังเกตอยู่อย่างหนึ่งก็คือว่าตามสำนักต่างๆ ที่อยู่ตามป่าตามเขา ถ้าหากว่าพระที่ท่านอยู่ที่นั่น ท่านอยู่อย่างพระจริงๆ ไม่ใช่อยู่นิดที่ว่าเพื่อไปสร้างของดีอะไร

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ต่างๆ ขึ้นมาอะไรทำนองนั้น คือว่าอยู่อย่างพระ อยู่อย่างสงบ อยู่อย่างสมณะ มีเมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลาย ซึ่งมันอยู่ในที่นั้นมันก็จะพลอยมีความรักกันและกันไปด้วย สัตว์ บางชนิดซึ่งเคยเป็นศัตรูกัน อย่างหมากับแมวนี้ บางทีมันก็อาจ จะกินข้าวร่วมจานกันได้ หรือว่าพวกนกกับแมวอะไรอย่างนี้ ตาม ปกติแมวมันคอยจะตะครุบนก บางทีอาจจจะด้วยอำนาจดวงจิตของ ผู้ที่อยู่ในที่นั้น ซึ่งเปี่ยมไปด้วยความเมตตากรุณา จึงทำให้สัตว์ ทั้งหลายพลอยมีความเมตตากรุณาไปด้วย

ถ้านึกถึง สุวรรณสามชาดก ว่าพระสุวรรณสามนี้ เวลา ท่านเดินไปที่ไหนก็จะปรากฏว่ามีหมู่เนื้อทั้งหลายตามแวดล้อมไปใน ที่นั้นเสมอ ตามปกติสัตว์นี้มันกลัวคน มันตื่นคน เพราะว่ามัน จะทำร้ายมัน แต่ว่าเมื่อรู้ว่าคนไม่ทำร้ายมัน มันก็มีความรัก มันก็มีความรู้สึกที่เรียกว่าเป็นกันเองกับมนุษย์มากขึ้น สัตว์ที่ ทำร้ายมนุษย์นี้ บางทีก็เพราะว่ามันป้องกันตัว คิดว่ามนุษย์จะไป ทำร้ายมัน มันก็ป้องกันตัวเข้าไว้ก่อนเท่านั้นเอง ตามปกติสัตว์มัน จะกลัวคน ฉะนั้นถ้าหากว่ามนุษย์เรายู่กันด้วยความเมตตากรุณา พยายามนึกถึงธรรมชาติให้มากขึ้น แต่ไม่ได้หมายความว่าผมจะ ชักชวนกลับไปหาธรรมชาติ การเข้าไปหาธรรมชาติแบบสมบูรณ์ เลยกลายเป็นมนุษย์ดึกดำบรรพ์ (primitive) นั้นผมไม่เห็นด้วย และลัทธิอย่างนี้ในทางตะวันตกก็มีอยู่ลัทธิหนึ่งคือ ลัทธิซินิก หรือ ลัทธิไซนิค (Cynicism) ซึ่งสอนให้คนกลับเข้าไปหาธรรมชาติซึ่งมี ปรมาจารย์ที่สำคัญก็คือ ดิโอเยเนส (Diogenes) ท่านถือว่าเวลา ที่เราเกิดมานี้ เราก็น่าจะมีเสื้อผ้า ทำมาจะต้องหาเสื้อผ้ามาสวมใส่ให้

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

มันลำบากเปล่าๆ ก็อยู่เปลือยกายไม่สบายกว่าหรือ ไปหาบ้านอยู่
ทำไม ไปหาถ้ำหาขามทำไม ก็สุนัขนี่มันมีถ้วยมีชามบ้างไหม
มันต้องมีเสื้อผ้าบ้างไหม มันก็อยู่ของมันได้อย่างสบายๆ มันอยาก
จะกินน้ำที่ไหน มันก็กิน อยากจะนอนที่ไหนมันก็นอน ท่านก็ชวน
ให้เรากลับไปหาธรรมชาติอย่างนั้น แต่ว่าผมเห็นว่านี่ก็กลับเข้าไป
หาความเป็นสัตว์ มนุษย์เราเป็นสัตว์ที่ประเสริฐกว่านั้น แต่ทั้งนี้ก็
ไม่ได้หมายความว่ามนุษย์เราจะเสื่อมธรรมชาติเสียเลย ถ้าหากว่า
มนุษย์เรานี้หลงในทางวัตถุมากเกินไป จนกระทั่งลืมความงามใน
ด้านจิตใจ และประโยชน์ของธรรมชาติเสียแล้ว มนุษย์เราก็อาจจะ
กลายเป็นเหล็กไหลมากขึ้น มนุษย์เราก็จะกลายเป็นสิ่งที่เรียกว่า
วัตถุสำหรับประหัดประหารกันมากขึ้น แล้วในที่สุดความเดือดร้อน
ก็เกิดขึ้น สงครามมันก็เกิดขึ้น การเรียกร้องหาสันติภาพ หา
สันติสุขโดยที่มือก็ยังถืออาวุธอยู่นั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ มันเป็น
ความสงบชั่วคราว ความสงบที่ตั้งอยู่บนรากฐานแห่งความกลัว
ความหวาดระแวง อะไรต่างๆ เหล่านี้ เพราะฉะนั้นถ้าหากว่าเรา
ต้องการสันติสุข เราต้องการสันติภาพ เราก็ต้องแสดงให้เห็นว่าเรา
ต้องการความสงบจริงๆ เพราะฉะนั้นในทางพระพุทธศาสนาจึงไม่
ถึงกับสอนให้ทิ้งวัตถุเสียทั้งหมด แต่ว่าให้รู้จักใช้วัตถุเป็นและไม่ใช่
ยึดมั่นในวัตถุหรือว่าแม้กระทั่งวัดวาอารามนี้เป็นของเรา และเมื่อ
มีเวลาก็ควรออกไปอยู่ตามป่าตามเขาเสียบ้าง อย่างเช่นพระที่ท่าน
ออกธุดงค์หรือว่าท่านออกจาริก พวกพระธรรมทูตในภาคฤดูร้อน
ออกโปรดพวกชาวเขาชาวไร่ต่างๆ เหล่านี้ นี่ก็เป็นการดำเนินชีวิต
ใกล้เคียงกับธรรมชาติ แต่ทั้งนี้เรื่องของมนุษย์เรานั้น ก็อยู่ที่ว่า

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

เราจะทำชีวิตของเรานี้ให้มันสมดุลได้อย่างไร ร่างกายของเรามันประกอบด้วยวัตถุคือ รูปธรรม และจิตใจซึ่งเป็นนามธรรม ในด้านวัตถุ เราก็ต้องการวัตถุไปสนอง เราต้องการอาหาร เราต้องการเครื่องนุ่งห่ม เราต้องการที่อยู่อาศัย เราต้องการยารักษาโรคและสิ่งที่จำเป็นอื่นๆตามสมควร และในด้านจิตใจ เราก็ต้องการอาหารเช่นเดียวกัน นั่นคือ อาหารใจ อาหารที่จะทำให้ใจของเรานี้มีความสงบ ไม่ฟุ้งซ่านจนเกินไป ซึ่งมันจะทำให้เกิดเป็นโรคประสาท อย่างเดี๋ยวนี้คนที่ เป็นโรคประสาทมีเต็มบ้านเต็มเมืองไปหมดแล้ว เพราะเราไม่ได้คำนึงถึงความสงบในด้านจิตใจ เราหลงในด้านวัตถุจนเกินไป นี่ก็ทำให้ชีวิตของเราขาดดุล เมื่อชีวิตขาดดุลขึ้นมา ความไม่สงบมันเกิดขึ้น ความฟุ้งซ่านมันเกิดขึ้น ถ้าความฟุ้งซ่านมีมาก ก็กลายเป็นโรคประสาท เมื่อโรคประสาทร้ายแรง มันก็วิกลจริตหรือว่าเป็นบ้า เพราะฉะนั้นในเรื่องของธรรมชาตินั้นเป็นเรื่องที่นับว่ามีส่วนสำคัญต่อชีวิตของเราอยู่มาก เราควรจะหาความสุขกับธรรมชาติบ้างตามสมควร ที่บ้านเรา ถ้าหากว่ามีสถานที่หรือมีเนื้อที่พอสมควร ก็ควรจะมีต้นไม้บ้าง มีสนามหญ้าบ้าง อย่างน้อยก็ทำให้จิตใจของเราเบิกบาน จิตใจของเราก็จะชุ่มชื้น มีความสงบสุขกับธรรมชาติ สำหรับคุณของการอยู่โคนต้นไม้ ซึ่งมีปรากฏอยู่ในอรรถกถาชาดกนั้นก็นับว่าเป็นส่วนหนึ่งแห่ง “ของดีจากชาดก” ที่ผมได้นำมาฝากท่านสาธุชนในวันนี้ ความจริงเรื่อง “ของดีจากชาดก” นี้มีอีกมากมาย ซึ่งผมคิดว่าชาตินี้ทั้งชาติ ผมพูดไปก็คงจะยังไม่หมด แต่วันนี้ก็พอสมควรแก่เวลาแล้ว ผมก็ขอยุติการบรรยายในวันนี้ไว้เพียงแค่นี้.

ของดีจากชาดก : โทษของบรรณศาลา

เมื่อวันสงกรานต์ที่แล้ว (๑๖ เมษายน ๒๕๖๕) ผมได้พูดถึงเรื่องอานิสงส์ของการอยู่โคนต้นไม้หรือการอยู่ในป่าตามที่อรรถกถาชาดกได้อธิบายไว้ซึ่งตามปกติผมเองก็ไม่ค่อยได้อ่านในที่อื่น จะว่าเป็นการพบโดยบังเอิญก็ได้ เพราะว่าในพระไตรปิฎกและในหนังสืออรรถกถานั้นมีเรื่องที่น่ารู้ น่าสนใจอยู่มากมายเหลือเกินและผมเองก็คิดว่า ผมไม่มีปัญญาที่จะไปสอดส่องดูให้ทั่วถึงได้ เพราะคิดว่าชีวิตนี้ทั้งชีวิตถ้าหากว่าผมจะอยู่ต่อไปกระทั่งถึงอายุสัก ๘๐ ปี ผมก็คิดว่าคงอ่านไม่จบ ที่อ่านไม่จบไม่ใช่ว่าอ่านหนังสือไม่ออก ถ้าจะอ่านจริงๆ ผมว่าอ่านเฉพาะแต่บาลี คือ พระไตรปิฎก ๘๐ เล่มหรือ

บรรยายที่ตำหนักสมเด็จพระสังฆราช วัดมหาธาตุ อาทิตยที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๖๕

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

ภาษาบาลี ๔๕ เล่มนั้น ยังไม่พอ เพราะว่ายังมีอะไรที่อยู่นอกพระบาลีที่เราควรจะทราบอยู่มากมายและก็มีหนังสืออรรถกถาหรือพวกคอมเมนตารี (Commentary) ซึ่งเป็นหนังสือที่ช่วยอธิบายพระไตรปิฎกหรือบาลีนี้ที่ตีพิมพ์แล้วอยู่เป็นจำนวนมาก และอีกจำนวนมากเหมือนกันที่เรายังไม่ได้พิมพ์มาเป็นเล่ม เป็นตัวอักษรขอมอยู่ในใบลานเสียเป็นส่วนใหญ่ นอกจากอรรถกถาแล้วเรายังมีหนังสือที่แก้อรรถกถาอีกชั้นหนึ่ง เพราะบางทีหนังสืออรรถกถานี้ก็ยังไม่อธิบายไม่แจ่มแจ้ง ท่านเรียกหนังสือประเภทนี้ว่า คัมภีร์ฎีกา หรือซับ-คอมเมนตารี (Sub-commentary) และก็ยังหนังสือที่แก้คัมภีร์ฎีกาอีก ในเมื่อคัมภีร์ฎีกานั้นยังไม่แจ่มแจ้งพอ ซึ่งเขาเรียกว่า อนุฎีกา หรือ ซับ-ซับ-คอมเมนตารี (Sub-sub-commentary) นอกจากหนังสือทั้งหลายเหล่านี้ก็ยังมีพวกปกรณ์พิเศษต่างๆ ที่บรรดาเกจิอาจารย์ได้อธิบายเพิ่มเติมไว้อีกมากมาย เพราะฉะนั้นการที่จะอ่านหนังสือเหล่านี้ให้ทั่วถึงจึงลำบากมาก และผมก็มีราชการที่จะต้องทำโดยเฉพาะและก็มีงานที่จะต้องเอากลับไปทำที่บ้านเป็นประจำอยู่เสมอ ฉะนั้นโอกาสที่จะค้นคว้าเหล่านี้ จึงไม่ค่อยมี ที่ผมบอกว่ามีอายุถึง ๘๐ ปี ก็ยังไม่หมด ก็หมายความว่าไม่มีเวลาจะค้นคว้าด้วย ฉะนั้นที่ผมมาพูดนี้ผมก็ใช้เวลาส่วนหนึ่งซึ่งพยายามที่จะปลีก หาเรื่องที่น่าสนใจจากคัมภีร์ต่างๆ เหล่านี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคัมภีร์อรรถกถาชาดกนั้น ท่านได้พูดถึงเรื่องง่ายๆ ที่เราเองก็ไม่ค่อยทราบ เช่น ทำไมพระจะต้องอยู่โคนต้นไม้หรืออยู่ในป่า ดังที่ผมกล่าวมาแล้วเมื่อครั้งก่อน ทีนี้ก็ควรจะมีความรู้กัน คือเมื่อพูดถึงโคนต้นไม้ก็ต้องพูดถึงกุฏิวิหาร หรือเรียกว่า บรรณศาลา และ

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

อีกอย่างหนึ่งก็คืออาศรม ในเรื่องของชาดกนี้ มักจะมีเรื่องที่ พระโพธิสัตว์ได้ไปบำเพ็ญพรตอยู่ในบรรณศาลาบ้าง ในอาศรมบ้าง คำว่า “อาศรม” กับ “บรรณศาลา” ก็ไม่เหมือนกัน แต่แค่นั้นเป็น อาศรม แค่นั้นเป็นบรรณศาลา ท่านก็ไม่ได้กล่าวไว้อย่างแน่ชัด แต่ว่าก็พอจะสรุปได้ว่า “อาศรม” นี้ถือว่าเป็นหลังเล็ก ๆ อยู่เฉพาะ บุคคล แต่ส่วนบรรณศาลานั้นอาจจะใหญ่ แล้วแต่ว่าศาลาขนาดเล็ก หรือศาลาขนาดใหญ่ อาจจะถึงขั้นศาลาการเปรียญก็ได้ แต่ว่า อาศรมนี้ส่วนมากพระฤๅษีท่านอยู่องค์เดียว เพราะฉะนั้นอาศรมกับ บรรณศาลานี้จึงมีคุณและมีโทษไม่เหมือนกัน ท่านบอกว่า อาศรม นั้นมีคุณ แต่ว่าบรรณศาลานั้นมีโทษ

ผมจะพูดถึง “บรรณศาลา” เสียก่อน คำว่า “บรรณศาลา” นี้คือศาลาที่มีหน้าบ้านนั่นเอง นี่ในความหมายหนึ่ง แต่ในอีกความ หมายหนึ่ง คำว่า “บรรณ” ตัวนี้เราไม่เขียนเหมือนกับว่า “บัน” ที่ว่าหน้าบัน เพราะว่าหน้าบันนี้เราใช้ “บัน” แต่ว่าบรรณศาลานี้ เราใช้ “บรรณ” เพราะฉะนั้นคำว่า “บรรณ” ตัวนี้แปลได้หลาย อย่าง แปลว่า หนังสือ ก็ได้ แปลว่า ใบไม้ ก็ได้ บรรณศาลานี้ ก็คือศาลาที่มุงด้วยใบไม้นั่นเอง เพราะสมัยก่อนเขาไม่พิธีพิถัน ถึงกับต้องเอาสังกะสีหรือว่าเอากระเบื้องไปมุงกันหรอก ก็คงใช้ แผกบ้าง ใช้หญ้าคาบ้าง หรือใช้จากบ้าง แล้วแต่จะเสาะแสวงหา มาได้ แต่ว่าข้อสำคัญก็คือว่าบรรณศาลานี้มีลักษณะกว้างใหญ่กว่า อาศรม คืออาจจะอยู่กันได้หลายคน หรือว่าอาจจะใช้เป็นสถานที่ เป็นโรงพิธี เช่น เวลาทำบุญตักบาตรซึ่งคนเป็นจำนวนมากจะต้อง ใช้สถานที่ร่วมกัน เราก็อาจจะถือว่าเป็นพวกบรรณศาลาได้ ท่าน

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

บอกว่าในการใช้บรรณศาลานี้มีโทษถึง ๘ ประการ โทษ ๘ ประการ ท่านบอกว่า

ประการแรก การแสวงหาทัฬหีสาระ รวบรวมกันทำขึ้น เพราะว่าการสร้างบรรณศาลานี้เราจะต้องแสวงหาทัฬหีสาระ คำว่า “ทัฬหีสาระ” ก็หมายความว่า สิ่งของที่จะมาใช้ในการสร้าง อย่างเช่น เราจะสร้างตึกสักหลังหนึ่ง พวกทัฬหีสาระทั้งหลาย เหล่านี้ก็ให้แก่พวกเหล็ก ปูน ทราช อะไหล่ต่างๆ เหล่านี้เราถือว่าเป็น ทัฬหีสาระ ฉะนั้นในการที่จะสร้างบรรณศาลาขึ้นมานี้เป็นเรื่องใหญ่ เราจะต้องมีอุปกรณ์ต่างๆ ถ้าสมัยนี้ก็เรียกว่ามีวัสดุก่อสร้างต่างๆ มากมาย เมื่อพูดถึงวัสดุก่อสร้างนี้ก็แปลก คือ ในภาษาไทยเรามีทั้งคำว่า “วัตถุ” และมีทั้งคำว่า “วัสดุ” บางทีก็มีปัญหาขึ้นมาเหมือนกันว่า เมื่อไรจะใช้ “วัตถุ” เมื่อไรจะใช้ “วัสดุ” เราจะเรียกว่าวัตถุก่อสร้างไม่ได้หรือ หรือจะเรียกว่าวัตถุที่ใช้ในการก่อสร้างไม่ได้หรือ ทำไมจะต้องใช้วัสดุด้วย ถ้าหากว่าเราจะพูดกันจริงๆ แล้ว มันก็ใช้ได้ คำว่า “วัตถุ” เป็นภาษาบาลี ส่วน “วัสดุ” เป็นภาษาสันสกฤต แต่คำที่มีความหมายเหมือนกันนี้ เวลาเรานำมาใช้ในภาษาไทย เรามักจะใช้ไม่เหมือนกัน อย่างเช่นคำว่า “วัตถุ” กับ “พิสดาร” “วัตถุ” เป็นภาษาบาลี “พิสดาร” เป็นภาษาสันสกฤต แต่ว่าไม่ได้อ่านว่า “วัตถุทาน” อย่างที่ได้ยินในทีวีเสมอๆ หรือ เมื่อ ๒ - ๓ วันนี้ผมไปออกอากาศกรมประชาสัมพันธ์ ได้พูดถึงเรื่องนี้เหมือนกัน การพูดทางสื่อสารมวลชน มักทำให้เด็ก ๓ - ๔ ขวบจำได้แม่น แล้วที่อ่านว่า “วัตถุทาน” นี่ก็ฟังดูเพราะๆ ดีเสียด้วย ถ้าออกเสียงว่า “วัตถุทาน” รู้สึกว่ามัน

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

ห้วนๆไป แต่ความจริงเราต้องอ่านว่า “วิตถาน” “วิตถาร” ก็แปลว่า “พิสดาร” “พิสดาร” ก็คือ “วิตถาร” นั่นเอง แต่พอมาใช้ในภาษาไทย “วิตถาร” นี่ชักเสียแล้ว ไม่ใช่ทางดีหรอก อย่างเช่น ผมจะเขียนประวัติศาสตร์สักเล่มหนึ่ง ถ้าบอกว่า “ประวัติศาสตร์ฉบับพิสดาร” ก็หมายความว่าผมเขียนอย่างละเอียด แต่ถ้าหากว่าผมบอกว่า “ประวัติศาสตร์ฉบับวิตถาร” คนทั้งหลายก็จะมองผมในแง่ร้าย หาวว่าผมเป็นคนสัปดนไปเลย แต่ความจริงผมต้องการเขียนให้พิสดารนั่นแหละ แต่ผมใช้ภาษาบาลีว่า “วิตถาร” อย่างนี้คนไม่รับฟัง แต่ถ้าหากว่าจะใช้วิตถารก็ได้ ก็หาคำอะไรมาเพิ่มเสียอีกคำหนึ่ง อย่างพระไตรปิฎกของสำนักงาน ส. ธรรมภักดีก็ใช้ว่า “ฉบับวิตถารนัย” เดิมคำว่า “นัย” มาข้างหลัง เป็น “วิตถารนัย” ก็รู้สึกว่าจะฟังเพราะดี แต่ถ้าพระไตรปิฎก “ฉบับวิตถาร” ก็เสียเหมือนกัน ฉะนั้นคำว่า “วัดถุ” กับ “วัดตุ” นี้ผมได้เคยมาถกเถียงกัน เพราะว่าผมก็อยู่ในวงการของพวกภาษา แม้ไม่โดยตรงก็ตาม คือว่าเมื่อไรเราจะใช้วัดถุ เมื่อไรเราจะใช้วัดตุ อย่างวัดถุก่อสร้างได้ไหม อย่างทรายนี่ถือว่าเป็นวัดถุหรือวัดตุ ความจริงก็ไม่มีตำราบอกไว้ว่าทรายนี้เป็นวัดถุหรือเป็นวัดตุแล้วแต่เราจะบัญญัติขึ้นใช้ และในที่สุดเวลานี้ก็ตกลงใช้กันในหมู่ของพวกคณะกรรมการคือว่าทรายถ้ามันอยู่ในแม่น้ำ เราถือว่าเป็น “วัดถุ” แต่ถ้าหากว่าเอาขึ้นมาจากแม่น้ำแล้วเอามาขายสำหรับการก่อสร้าง เราถือว่าเป็น “วัดตุ” ฉะนั้นเรื่องทัฬหสัณณการนี้ก็ถือว่าวัดตุก่อสร้างนั่นแหละ เพราะฉะนั้นในการที่เราจะสร้างบรรณศาลาสักหลังหนึ่งนี้ เราก็ต้องหาววัดตุก่อสร้างมากมาย การที่จะแสวงหาวัดตุก่อสร้างนี้ มันก็ลำบาก

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

เดือดร้อน เพราะว่าราคามันแพง ซึ่งผิดกับการสร้างอาศรมซึ่งผมยังไม่ได้พูดถึง การสร้างอาศรมนี้ ปกติก็สร้างกันง่ายๆ เราก็อาจให้เสาไม้ไผ่ก็ได้ โดยตัดไม้ไผ่มาสักลำหนึ่ง ผมนึกว่าทำอาศรมได้หลายหลั เพราะเราเสาก็ใช้ไม้ไผ่ พื้นที่ใช้สำหรับนั่งนอนเราก็ใช้ฟาก ฟากนี้ก็ไม้ไผ่ที่เอามาสับๆ เข้าแล้วก็แผ่ออกไป เราไม่ต้องใช้อะไรอื่นเลย ใช้ไม้ไผ่ ไม้รวก แล้วหลังคาก็เอาหญ้ามาคลุมเข้า มันก็เป็นอาศรม

แต่บรรณศาลานี้มันใหญ่หน่อย เมื่อมันใหญ่ก็ต้องใช้อุปกรณ์มาก ฉะนั้นการแสวงหา บางทีก็ต้องไปเรียไรเขา อย่างพระที่จะสร้างโบสถ์สักหลังหนึ่ง ศาลาการเปรียญสักหลังหนึ่ง เห็นจะอนุโลมพวกบรรณศาลา ถ้าวรวัตถุพวกนี้ต้องใช้งบประมาณมาก บางทีขออนุญาตเรียไรไว้ เพราะการเรียไรเดี๋ยวนี้นี้ต้องขออนุญาต ไม่ใช่เป็นเรื่องเล็ก จะสร้างกุฏิสักหลังหนึ่งนี้ ไม่ยาก แต่ว่าถ้าสร้างโบสถ์สักหลังหนึ่ง อาจจะต้องใช้เวลาตั้ง ๑๐ ปี แล้วแต่ว่าจะสร้างกันใหญ่โตมโหฬารแค่ไหนเพียงไร นี่ผมก็ถูกถามมาเสมอๆ เหมือนกันว่าเวลาของท่านจะต้องสร้างวิหารสร้างโบสถ์ ทำไม่ต้องสร้างใหญ่ๆ ต้องใช้งบประมาณมากๆ ทั้งๆที่ตัวเองก็ไม่ได้หาเงินหาทองหрок เอาเงินชาวบ้านทั้งนั้นแหละมาสร้าง อย่างเช่น จิตต-ภาวันนี่หมดไปตั้งหลายสิบล้านแล้ว ผมก็ถูกถามอยู่เหมือนกันว่ามันไม่จำเป็นอะไรนี่ จะเรียน ก็ศาลาวัตรธรรมดาหลังหนึ่ง หลังใหญ่ๆยาวๆ งบประมาณไม่กี่แสนหрок ก็สามารรถที่จะเรียนกันได้ นี่เราก็มองในแง่หนึ่ง เราจะเห็นได้ว่าวัดวาอารามของเรานี้ จงสังเกตุเถิด ในชนบท ในกรุงเทพฯ นี่ยังไม่เท่าไร ในชนบทเราจะเห็นว่า

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ที่อยู่ของประชาชนนี้ก็เป็นที่กระต๊อบ หรือว่าบ้านหลังเล็กๆ แต่ว่าโบสถ์วิหารนั้นสร้างกันเสียสวยทีเดียว ทำไมถึงไปสร้างกันเสียสวยสดงดงาม ทั้งๆที่ชาวบ้านของตัวนี้จะหาไม่จริงมาทำเสาก็ทั้งยาก บางทีก็ต้องเอาไม้ไผ่มาทำเสา แต่ว่าโบสถ์วิหารนี้เขาแข่งขันกันจริง ฉะนั้นความจริงพระท่านก็ไม่ได้หาเงินอะไรหรอก จะว่าไม่หาเงินก็ไม่เชิง แต่ว่าท่านไม่ได้หาอย่างที่เขาหา เขาไปเทศน์บ้าง ไปเรียไรบ้าง แต่ว่าทำไมชาวบ้านนี้ ถ้าปีไหนข้าวดี ปีนั้นก็รู้สึกวาบริจาคกันมาก บางทีให้ข้าวคนละ ๒ เกวียน ๓ เกวียน หรือให้เงินคนละ ๒,๐๐๐ - ๓,๐๐๐ บาท ทั้งนี้ก็เพราะว่าเขาต้องการให้วัดนี้เป็นจุดศูนย์กลางและเป็นจุดเด่นของหมู่บ้าน เพราะว่าวัดนี้ความจริงก็ไม่ใช่ของใครโดยเฉพาะ สมภารก็ไม่ได้เป็นเจ้าของวัด เวลาสมภารสึกไป จะเอาวัดไปขายก็ไม่ได้ วัดก็คงเป็นของส่วนรวมของประชาชนโดยส่วนรวม ไม่มีใครเป็นเจ้าของโดยเฉพาะ ผมได้เคยพูดบอกว่าสมภารวัดนี้คือภารโรงเฝ้าวัดนั่นเอง คือมีหน้าที่รักษาดูแลวัด เทศน์มาได้ อะไรมาได้ บางทีก็มาหมดที่วัดนี้แหละ คือเอาเงินมาซ่อมแซมวัดหมด เพราะคิดว่า วัดของกู กฎของกู โบสถ์ของกู วิหารของกู ก็เลยยึดมันถึมันไป ก็มาหมดอยู่ที่นี้ ผมก็ว่าดี ท่านเพลินๆไป บางทีท่านอยู่จนกระทั่งถึงมรณภาพ เพราะว่ามาติดอยู่ที่สร้างโบสถ์วิหารนี้แหละ บางองค์นี้ตั้งปฏิญาณว่าถ้าสร้างโบสถ์ไม่เสร็จไม่ยอมสึก กว่าที่จะเสร็จอายุ ๕๖ เลยไม่สึกอะไรนี้ นี่ก็เป็นส่วนที่พลอยได้

ขอเราสังเกตดูอย่างว่าในบ้านเมืองเราเนี่ย อะไรที่มันเป็นสิ่งที่เชิดหน้าชูตาสำหรับที่จะอวดวัฒนธรรมของชาติให้ชาวต่างประเทศได้

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ในที่สุดก็หนีวัดกับวังไม่พ้น วัดกับวังนี้คู่กัน และวังมีจำกัด แต่วัดมีทั่วไป ในเมืองไทยเราเรามีวัดที่จะอดเขาได้แค่วังหลวงนี้แหละ ไม่อย่างนั้นก็ต้องไปอยู่ที่เชียงใหม่ แต่ผมว่าที่นั่นก็ยังไม่ถึงขนาด เพราะวาศิลปกรรมไทยจริงๆ ที่ถือว่าเป็นชิ้นที่สำคัญที่สุดที่จะอดชาวโลกได้อยู่ที่กรุงเทพฯ คือที่พระบรมมหาราชวัง หรือมิฉะนั้นก็ต้องในวัด อย่างวัดพระแก้ว วัดเบญจมบพิตร วัดพระเชตุพนฯ (วัดโพธิ์) นี่เราจะเห็นได้ว่าสถานที่ต่างๆ เหล่านี้มันเป็นสิ่ง ที่เชิดหน้าชูตา ไม่ใช่เพื่อศึกษาเล่าเรียนหรือว่าเพื่อพระท่านอยู่เท่านั้น แต่สำหรับอดวัฒนธรรมของชาติด้วย เพราะฉะนั้นผลที่ได้มานี้ผม คิดว่ามันคุ้ม แม้ว่าเราจะหมดเงินไปมากมาย เวลาที่พระมหากษัตริย์ จะทรงสร้างวัดแต่ละวัดแต่ละหลังในเวลานั้นก็หมดเงินเป็นแสนๆ แต่ว่าจุดสำคัญก็คือว่าเป็นการอดวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งเราไม่สามารถที่จะเอาไปทำที่บ้านของเราได้ เพราะบ้านนี้มันเป็นของ ปัจเจกชน ปัจเจกชนอาจจะไม่มีทรัพย์สินเงินทองมากมายพอที่จะ ไปสร้างได้ แต่ว่าวัดนี้ความจริงเราไม่ได้ไปเอาเงินของใครเป็นล้านๆ มาสร้าง ความจริงก็เงินของชาวบ้านคนละไม่เท่าไรหรอก อาจจะ คนละ ๕ บาท ๑๐ บาทในสมัยก่อน หรือว่าเดี๋ยวนี้อาจจะ เป็นเงินร้อยเงินพัน ชนิดที่ว่าบริจาคกันเป็นหมื่นๆ แสนๆ ก็ไม่ค่อยมี ผม ก็ไม่เห็นว่าจะทำให้การเศรษฐกิจนี้มันเสียไปสักเท่าใด เพราะว่าคน เหล่านี้บางทีก็รู้อยู่จะใช้เงินอย่างไร คนอีกเป็นจำนวนมากมีเงิน แต่ ไม่ได้ใช้เงินในทางนี้ เช่น เอาไปใช้ในการเที่ยวสำมะเลเทเมา กับมี ฮาเร็มหรือว่ามีอิ้วเล็กๆ ไข่เยอะเยอะ แล้วก็สร้างบ้านเล็กบ้านน้อย ไว้มาก ให้ตัวเล็กๆ เหล่านั้นอยู่บ้าง เงินต่างๆ เหล่านี้ใช้ไปไม่ได้

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

ประโยชน์อะไรแก่ส่วนรวมเลย เงินก็หมดไป และก็ไม่ได้ก่อให้เกิดผลอะไรที่เป็นที่ชื่นชมทางด้านจิตใจ แต่วัดนี้มันทำให้มีความรู้สึกในด้านความงามหรือว่าสุนทรียะในทางจิตใจขึ้นมามาก เพราะเวลาเราเข้าไปวัด เราจะรู้สึกว่ามันสงบ อย่างตำแหน่งที่ผมมาพูดและท่านมานั่งฟังอยู่ ความจริงก็คือศาสดาจริงๆ แต่ว่าเป็นที่ประทับของสมเด็จพระสังฆราชก็เรียกว่า ‘ตำแหน่ง’ ในที่นี้ก็ไม่มีอะไร เป็นที่โล่งๆ ก็มีที่บูชาพระบ้าง มีอะไรอื่นๆ เล็กๆ น้อยๆ บ้างเท่านั้นแหละ แต่ว่าเราเข้ามาแล้วเรารู้สึกว่าสบายอกสบายใจ นี่เราต้องการหาความสงบในด้านจิตใจ ซึ่งเราไม่สามารถจะหาได้จากโรงภาพยนตร์หรือโรงละคร เพราะฉะนั้นการที่เราจะต้องสร้างบรรณศาลาขึ้นมาสักหลังหนึ่งนี่มันลำบาก ไม่ใช่เป็นเรื่องเล็กๆ มันเป็นเรื่องลำบากมาก เราจะต้องหาทุนสัมภาระมาก นี่เราพูดกันคนละแง่ เราไม่พูดในแง่ของสุนทรียะเรามองในแง่ว่า พระนี้ถ้าหากว่าท่านจะต้องมาสร้างบรรณศาลานี้ ท่านจะต้องลำบาก

ประการที่ ๒ ต้องการซ่อมแซมอยู่เป็นนิตย์ เพราะว่าบรรณศาลาที่สร้างขึ้นมาแล้วนี้ ต่อมาเดี๋ยวตรงโน้นก็ผุ เดี่ยวตรงนี้ก็พัง ถ้าหากว่ามุงด้วยใบไม้ บางทีอาจจะใช้ไปได้ปีหรือสองปีแล้วแต่ชนิดของใบไม้ ถ้าหากว่าเป็นจาก ก็อาจจะได้ตั้ง ๓ ปี ๔ ปี ถ้าหากว่ามุงด้วยแฝก ก็อยู่ในราว ๕ - ๕ ปี ก็ต้องเปลี่ยน ไม่อย่างนั้นมันก็รื้อ ต้องมีการซ่อมแซมกันอยู่ และเสาไม้ไผ่นี่ไม่นานมันก็ผุ อย่างว่าแต่เสาไม้ไผ่เลย เสาไม้จริงก็ต้องเปลี่ยน บางทีปลวกกินเสียบ้าง อะไรเสียบ้าง มันก็ต้องซ่อมแซมกันอยู่เสมอ นี่ก็ทำให้เกิดภาระสำหรับพระท่าน เพราะตามปกติพระนี่ก็ไม่ควรจะต้องมี

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

ภาระที่ทำให้ต้องกังวลใจอะไรมากนัก ควรจะบำเพ็ญเพื่อความหลุดพ้น นี่เป็นเรื่องของความรู้สึกนึกคิดที่ว่าจุดหมายปลายทางหรือว่าเป้าหมายของชีวิตในทางศาสนา คือพระนิพพาน ผมว่าเป็นเรื่องของอุดมคติมากกว่า เพราะว่าการดำเนินชีวิตเดี๋ยวนี้มันไม่เหมือนสมัยก่อน พระสมัยนี้ท่านก็ไม่เหมือนพระสมัยก่อน สมัยพุทธกาลนั้นพระท่านเบื่อโลก และท่านไปบวชซึ่งเขาเรียกว่าสละโลก เราถึงเรียกว่า “เนกขัมมะ” เนกขัมมะนี้ก็คือมองเห็นความทุกข์ของโลกแล้วจึงไปบวช อย่างพระพุทธเจ้า พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ พระยศ ต่างๆเหล่านี้ พวกนี้ท่านสละโลกจริงๆ เพราะท่านเบื่อโลก แต่ว่าในปัจจุบันนี้การบวชเป็นประเพณีเท่านั้น ไม่ใช่ว่าที่เราบวชนี้เพราะศรัทธาอย่างเหลือเกิน เพราะเบื่อโลกอย่างเหลือเกิน แต่เป็นธรรมเนียม บางทีพ่อแม่ก็ร้องไห้ร้องให้ที่ลูกไม่ยอมบวชสักที กลัวว่าจะตายเสียก่อนที่จะเห็นผ้าเหลือง ลูกก็เลยบวชทุกอย่างที่ศรัทธาก็ไม่ถึงขนาดหрок บางทีก็มีลูกมีเมียแล้วก็ เป็นห่วงลูกห่วงเมียอะไรทำนองนี้ มันก็มีความกังวลอยู่ แต่ว่าจะอย่างไรก็ตาม การที่เข้ามาบวชแม้ชั่วระยะเวลาอันสั้น ก็นับว่าได้ อย่างเช่นในปัจจุบันนี้เรามีประเพณีใหม่ขึ้นมาประเพณีหนึ่ง คือ การบวชสามเณรในภาคฤดูร้อน ผมก็ว่าเป็นวิธีที่ดี ถ้าหากว่าวัดในเมืองไทยทั้งประเทศนี้จะมียโยบายอย่างนี้ร่วมกัน เพราะเด็กระหว่าง ๓ เดือนหลังจากสอบแล้วนี้แกไม่ได้ทำอะไร ในเรื่องของเด็กจะอยู่เฉยๆ ไม่ได้ ถ้าอยู่ว่างๆก็มักจะซน ต้องหาเรื่องทำจนได้แหละ บางทีก็เป็นเรื่องเสียเกิดขึ้น ฉะนั้นเด็กที่อยู่ในวัยนี้ ถ้ามีการเข้ามาบรรพชาอุปสมบทเพียง ๒ เดือน ๓ เดือน หรือแม้เพียงเดือนหนึ่ง

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

ผมก็ว่าดีกว่าไม่ได้บวชเสียเลย เพราะถ้าไม่ได้บวชเสียเลย ในเดือนนั้นแกอาจจะทำความชั่วอะไรที่นำความเสียหายมาสู่สังคมอย่างมากก็ได้ แต่เมื่อมาบวชแล้ว ช่วงเดือนนั้นแกจะทำชั่วอะไรไม่ได้ แล้วผลที่พลอยได้จากการมาบวช ก็คือแกจะได้รับการอบรมบ่มนิสัยตลอดทั้งเดือน แกก็อาจจะกลายเป็นเด็กที่ดีขึ้นหรืออาจจะเป็นเด็กดีมากยิ่งขึ้นทีเดียวก็ได้ อย่างที่วัดมหาธาตุนี้รู้สึกจะไม่มี ที่วัดสระเกศป็นี่มี ผมก็ได้ไปช่วยให้คำชี้แจงแก่สามเณรใหม่ๆนี้ เพราะว่าผมก็ถูกศิษย์สำนักวัดสระเกศ ก็ต้องไปช่วยกัน ก็รู้สึกว่าชอบที่ชอบก็คือ ปรากฏว่าสามเณรบางองค์ก่อนจะมาบวชพ่อแม่บอกว่า แหม เขียนเหลือเกิน พ่อแม่ไม่อยากให้อยู่บ้านหรือ อยากจะให้บวชสัก ๓ เดือน แต่ว่าตกลงกันบวชเพียงเดือนเดียว ก็รู้สึกว่ามันมีงานการให้ทำบ้าง ให้ท่องหนังสือบ้าง อะไรต่างๆรู้สึกที่ดีขึ้น แต่ก็ไม่ทราบว่าสึกไปแล้วจะด้อย่างเดิมอีกหรือไม่ ผมก็ไม่รับรอง แต่ว่าอาจจะดีขึ้น

การที่มีบรรณศาลานี้ก็เป็นภารกิจของพระที่ท่านจะต้องซ่อมแซม แต่ว่าเดี๋ยวนี้เราก็มียุทธศาสตร์การสำหรับบูรณปฏิสังขรณ์ขึ้น แต่ว่าถึงอย่างไรพระก็ต้องมายุ่งเกี่ยว อย่างกรรมการที่วัดโพธิ์หรือวัดพระเชตุพนฯ นี่ท่านก็ต้องหาเงินมาสำหรับบูรณปฏิสังขรณ์ เพราะรัฐบาลไม่มีงบประมาณที่จะบูรณปฏิสังขรณ์ให้หรือ วัดในเมืองไทยมีนับเป็นหมื่นๆวัด ขึ้นให้งบประมาณเพื่อการนี้ รัฐบาลก็ไม่ต้องทำอะไร เฉพาะงบประมาณซ่อมวัดเท่านั้นแหละ เงินก็หมดแล้ว เพราะฉะนั้นก็เป็นที่น่าเห็นอกเห็นใจ วัดนี้คล้ายๆว่าเป็นเรื่องที่พระจะต้องรับผิดชอบ เพราะฉะนั้นท่านก็อดที่จะมีความกังวลใจ

พระพุทธรูปกับสังคมและการเมือง

ไม่ได้ เมื่อท่านถือว่าเป็นวัดของท่าน โบสถ์ของท่าน วิหารของท่าน เพราะท่านได้รับมอบหมายแล้ว ท่านก็ต้องบูรณปฏิสังขรณ์ดูแล ซ่อมแซมกันไป ก็ทำให้เกิดภาระขึ้นมาเหมือนกัน

ประการที่ ๓ ธรรมเนียมเสนาสนะย่อมถึงผู้ใหญ่ คือตามปกติในเรื่องของการแจกเสนาสนะตามธรรมเนียมของสงฆ์ เราไม่ได้ถือว่าวัดเป็นของบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ ถ้าหากว่ามีพระอาคันตุกะท่านจรมา ท่านจะมาขอพัก พระที่มีอาวุโสเล็กน้อยก็ต้องเปิดโอกาสให้พระที่มีอาวุโสมากกว่า การเปิดโอกาสให้พระที่มีอาวุโสมากกว่าเข้าไปพัก ตัวเองต้องออกมาอยู่นอกห้อง ซึ่งบางทีก็ทำให้เกิดทุกข์ หรือว่าบางทีเกิดความรู้สึกที่ไม่เป็นมงคลขึ้นในเมื่อพระรูปนั้นท่านก็ยังมิกละเลย ท่านอาจคิดว่า “แหมเพราะพระหลวงตาองค์นี้ที่เดียว เราเลยต้องมานอนตากุ้งอยู่ข้างนอก” อะไรทำนองนี้ ความคิดอย่างนี้อาจจะเกิดขึ้น แต่ในบางแห่งเขาก็ถือเป็นธรรมเนียม อย่างในญี่ปุ่นนี้ พวกนิกายเซนนี่เขามีธรรมเนียมกันนี้ผมขอออกนอกแนวไปสักหน่อย แต่ก็อยู่ในเรื่องกฎเหมือนกัน เขาบอกว่าที่โบสถ์แห่งหนึ่ง โบสถ์แห่งนั้นพระจะอยู่ได้เพียงรูปเดียว แต่ถ้าหากว่ามีพระอาคันตุกะจรมาจะมาขออยู่ก็ได้ แต่ว่าปัญหาก็คือว่าต้องได้ปัญหากันเสียก่อน ถ้าหากว่าสามารถได้ปัญหานั้นรูปที่อยู่ก่อน รูปที่อยู่ก่อนก็ต้องออก ให้รูปที่มาทีหลังนี้อยู่แทน แต่ถ้าหากว่ารูปที่มาทีหลังเป็นฝ่ายแพ้ รูปที่มาทีหลังนี้ก็ต้องไปหาที่อยู่ใหม่ บังเอิญคราวหนึ่งก็มีพระ ๒ รูป ฟีน้องอยู่ด้วยกัน เฉพาะว่ารูปฟีนีฉลาด แต่รูปน้องนี้ออกจะโง่สักหน่อย รูปฟีท่านก็แก้ปัญหาต่างๆได้ รูปที่อยู่ก่อนก็ออกไป ท่านก็ให้น้องท่าน

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

อยู่ด้วย ที่วันหนึ่งก็มีพระ ก็คงจะมีมาหลายเที่ยวแล้ว ตั้งแต่เข้า
รูปพีก็โตมาเสียจนเหนื่อยและก็ชนะทุกที ก็เลยอยู่เรื่อยมา
คล้ายๆว่าเป็นแหมเป็นนละครับ รักษาตำแหน่งอยู่ได้ ที่นี้ตอน
เย็นวันหนึ่ง จะค่ำแล้ว ก็มีพระอีกรูปหนึ่งมา รูปที่ท่านอยู่เดิมนี่
ท่านก็บอกกตึกาให้ฟังว่า “ผู้ที่จะมาอยู่ใหม่นี้จะมาอยู่ได้ต้องให้องค์
เก่านี้ออกไปก่อน และองค์เก่าจะออกก็ต่อเมื่อองค์ใหม่สามารถได้
ปัญหาชนะ แต่ว่า แหม วันนี้ผมโตมาเสียเหนื่อยตั้งแต่เข้ามาแล้ว
จะให้น้องชายเขาได้แทน” แล้วก็บอกน้องชายว่าระวังให้ตึนะ เรา
นี้กลัวสติปัญญาจะสู้เขาไม่ได้ จะแพ้ แล้วจะต้องออกทั้งพี่ทั้งน้อง
ผมลืมนึกว่าพระน้องชายนี้ดาบอดข้างหนึ่ง พอพระอาคันตุกะ
ท่านมาเห็นพระน้องชายผู้จะต้องได้ปัญหากัน ท่านก็ขู่นิ้วขึ้นมา
นิ้วหนึ่ง พระน้องชายที่ว่าโง่ ท่านก็ขู่นิ้วขึ้น ๒ นิ้ว ๒ นิ้วนี้
ไม่ใช่วิกตอรีหรือลิโพวิตันอะไรนะครับ ยกมาเป็นปริศนาธรรม
เพราะพระพุทธรูปศาสนานิกายเซนนี้ เขามักจะตีปัญหากันโดยไม่
ใช้คำพูด พระรูปที่จรมาซึ่งเป็นพระอาคันตุกะ ท่านก็ยกขึ้นมา
๓ นิ้ว ที่นี้พระรูปที่เป็นน้องชายท่านก็ชูกำปั้นขึ้นมา พระที่จรมา
ก็เลยล่าถอยออกไปแล้วก็ไปลาพระพี่ชาย บอกว่า แหม น้องชาย
ของท่านนี่เก่ง ผมยอมแพ้ พี่ชายก็ถามว่าทำไมถึงยอมแพ้เล่า
พระอาคันตุกะก็บอกว่า ผมยกนิ้วขึ้นมานิ้วหนึ่ง ซึ่งก็หมายถึง
พระศาสนานี้พระพุทธรูปเจ้าสำคัญ แต่ว่าพระน้องชายของท่านยกมา
๒ นิ้ว บอกพระธรรมด้วย พระพุทธรูปเจ้าเองก็ต้องเคารพพระธรรม
ผมก็เลยยกมา ๓ นิ้ว ถ้าให้ตีต้องพระรัตนตรัย ถ้ามีแค่พระพุทธรูป
พระธรรม เท่านั้น ศาสนาก็ไม่รอด ต้องมีครบทั้ง ๓ แหม น้องชาย

พระพุทธรูปสาสนากับสังคัมและการเมือง

ของท่านยกกำปั้นขึ้นมาเลยบอกว่า ๓ นี้รวมกันแล้วก็ เป็น ๑ พระ
ที่จรมาท่านว่าอย่างนี้ แล้วท่านก็กราบลาพระพี่ชายไป พอดีพระ
น้องชายก็ออกมาเอะอะใหญ่ทีเดียว แสดงว่าโกรธมาก

พระพี่ชายถามว่า ไปได้อย่างไรเล่าเขาจึงยอมแพ้

พระน้องชายตอบว่า ยอมแพ้อะไร ผมจะชกหน้านั้น มันหนี
ไปเสียก่อน

พระพี่ชายจึงถามว่า เรื่องอะไรเล่า

พระน้องชายก็ตอบว่า พอมาถึงก็เเยะแย้มผมทีเดียว

พระพี่ชายถามว่า เขาทำอะไร

พระน้องชายตอบว่า “มันยกนิ้วขึ้นมานิ้วเดียว หาวว่าผมมี
ตาข้างเดียว หาวว่าเราเป็นอ้ายบอดไปเสียแล้ว มีตาข้างเดียว ผมก็ยก
๒ นิ้ว ผมอุตสาห์อดกลั้นโทสะนะยกขึ้นมา ๒ นิ้วว่าท่านโชคดีมี
๒ ข้าง มันยังอุตสาห์ยกมา ๓ นิ้ว ก็ยังมาเยาะผมอีกว่า ๒ คนมี
๓ ข้าง นี่เป็นอย่างนั้น ผมก็เลยชกกำปั้น ผมจะตีหน้ามันเลย
นี่มันหนีออกมาเสียก่อน” นี่กลายเป็นอย่างนั้นไป ทั้งนี้ก็แล้วแต่ตี
ปัญหากัน นั่นเขาชนะกันด้วยการตีปัญหา แต่ว่าของเถรวาทนี้ไม่ใช่
แบบของมหายาน มหายานนั้น เฉพาะพวกนิกายเซน ฝ่ายเถรวาท
นี้เราถืออายุพรรษา พวกที่มีอายุพรรษาน้อยถือว่าเป็น อาวุโส ถ้า
หากว่าอายุพรรษามากเราเรียกว่า ภัณฑะ แต่ในภาษาไทยเรานี้ คำว่า
อาวุโส เรามาใช้ผิดอีกเหมือนกัน เช่น คนนั้นมีอาวุโสกว่า เพราะ
อาวุโสต้องไม่กว่า อาวุโสต้องเป็นผู้น้อยเสมอไป แต่ภาษาบาลี
คำว่า “ภัณฑะ” เขาใช้หมายถึงซีเนียริตี (seniority) ที่จุฬาย เขาใช้
ซีเนียริตี แต่แปลว่า อาวุโส ซีเนียริตีต้องแปลว่า ภัณฑะ ถ้าหากว่า

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

เป็นอาวุโสก็ต้องเป็นจูเนียร์ (juniority) คือเป็นผู้้น้อย นี่เรากลับกันหมด เราเอามาใช้คำเดียวคือ อาวุโส เพราะฉะนั้นเราก็เลยบอกอาวุโสกว่า คำว่า “อาวุโส” จะกว่าไม่ได้ อาวุโส แปลว่า ผู้มีอายุ เลยทำให้ผมไปนึกถึงที่เขาล้อกันในทางการเมือง พวกคอมมิวนิสต์ นี่เขาก็บอกว่าในประเทศที่ถือลัทธิคอมมิวนิสต์นี้ทุกคนเสมอภาคกัน (Everyone is equal.) คือทุกคนนี้เสมอภาคกัน ก็มีนักปราชญ์อังกฤษคนหนึ่งดูเหมือนชื่อ รัสกี แก่แก่ในทางเศรษฐศาสตร์ รู้สึกจะเป็นคนนี้ ผมก็ไม่แน่ใจนัก รัสกีนี้แกก็ต่อให้บอกว่า “Everyone is equal, but someone is more equal.” คือทุกคนล้วนเสมอภาคกันจริง แต่ว่าบางคนนี่เสมอภาคกว่า คือฟังแล้วมันเสมอภาคกว่าไม่ได้ เสมอภาคก็ต้องเสมอภาคละครับจะมีเสมอภาคกว่าไม่ได้ แต่เขาล้อ เพราะว่าในประเทศคอมมิวนิสต์เอง มันก็ไม่ได้เสมอภาคกันหรอก คนใหญ่คนโตทั้งหลายไปไหนก็สบาย อยู่ที่ไหนก็สบาย ผู้้น้อยมันก็แย ก็เหมือนทั่วไปนั่นแหละ แต่เขาบอกว่าเขามี equal เราก็บอกว่า more equal ก็แล้วกัน ก็หมดเรื่องหมดราว แต่ว่า equal มัน more ไม่ได้ จะมากกว่าไม่ได้ มันก็เหมือนอาวุโสเนี่ย มันอาวุโสกว่าไม่ได้ ถ้าอาวุโสก็เป็นผู้้น้อยเสมอ ฉะนั้นเวลาเราบวช ถ้าหากว่าผู้ที่บวชแล้วก็อาจจะจำได้ เวลาที่เราปลงอาบัติ ถ้ารูปไหนบวชทีหลังก็เรียกตัวเองว่าอาวุโส เราจะเรียกท่านผู้บวชก่อนว่า ภันเต เราเรียกตัวเราว่าอาวุโส แต่ถ้าหากว่าเราไปปลงกับอีกรูปหนึ่ง รูปนั้นบวชภายหลังเรา เราเป็น ภันเต สำหรับรูปนั้น คือว่าไม่ใช่ว่ารูปนั้นจะต้องเป็นอาวุโสหรือภันเตเสมอไป แล้วแต่การเปรียบเทียบ ถ้า

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

เปรียบกับรูปหนึ่ง ถ้าเราบวชทีหลัง เราก็คือเป็น อวูโส แต่ถ้าหากว่าเปรียบกับอีกรูปหนึ่ง เราเป็นผู้บวชก่อน เราก็คือเป็น ภันเต นีวากันเป็นกรณีๆ ไป แต่ภาษาไทยเราใช้ในกรณีเดียว เอาอวูโสมาใช้คำเดียว ก็เลยเป็นว่าผู้นี้เป็นผู้อวูโส นักการเมืองอวูโส นักหนังสือพิมพ์อวูโส นักประพันธ์อวูโส มีคำเดียว แต่ถ้าหากว่าความหมายแล้ว ก็เป็นนักประพันธ์ผู้น้อย หรือนักการเมืองผู้น้อย เป็นอย่างนั้นในความหมายเดิม แต่ภาษาไทยเราใช้ เราใช้ตรงกันข้าม เมื่อธรรมเนียมนีวากัน เสนาสนะนี้เขาจะต้องถึงผู้ใหญ่ก่อนถึงผู้น้อย เพราะฉะนั้นเวลาแจกเสนาสนะ สมมุติว่ามีคนเอาหมอนมาถวาย ๕ ลูก แล้วพระนี้มี ๑๐ รูป ตามปกติก็ถวายรูปที่บวชก่อน ที่มีพรรษามากที่สุดมาตามลำดับมาถึงรูปที่ ๕ รูปที่ ๖ รูปที่ ๗ นี่ก็ยังไม่ถึง เพราะว่าอวูโสยังไม่ถึง เรียกว่าอวูโสผู้น้อย นี่พูดแบบของเรา ถ้าหากว่าต่อมามีคนมาถวายอีก ๓ เราถึงมาแจกรูปที่ ๖ ที่ ๗ ที่ ๘ ต่อไป หรือการที่รับบิณฑบาต สังฆทาน หรือรับนิมนต์ ถ้าหากว่าเราไปขอต่อสงฆ์ เรานิมนต์จากสงฆ์ เราไม่ได้นิมนต์บุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ ให้พระท่านจัดให้ ท่านก็จะจัดตามลำดับ เพราะฉะนั้นวิธีนี้บางที่ชาวบ้านก็ไม่ค่อยพอใจ เพราะว่าบางที่เราไปโดนพระปลายแถว มีแต่พระเด็กๆทั้งนั้น บางที่ชาวบ้านก็ไม่ค่อยพอใจ ศรัทธาซึกจะตก ถ้าท่านเจ้าคุณไม่มา ก็หาว่าท่านรังเกียจ แต่ความจริงต้องเข้าใจกันครับ คือว่าไปตามคิวยังนี้หมายความว่าความว่าเรานิมนต์สงฆ์

พระพุทธเจ้าเคยทรงแนะไว้ อย่างเวลาเราถวายสังฆทานนี้ สังฆทาน แปลว่า ถวายสงฆ์ ถวายสงฆ์นี้ไม่จำกัด หรือว่าเราไปที่วัด

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

เราขอพระ ๓ รูป หรือ ๔ รูป ให้ท่านจัด ถ้าท่านจัดพระรูปใดมาให้เราก็ดำเนิน จะเป็นพระแก่ไปหรือพระเด็กไปก็ตาม เราอย่าไปนึกว่าเราถวายพระแก่หรือเราถวายพระเด็ก แต่เรานึกว่าเราถวายสงฆ์ ถ้าหากว่าเราทำจิตได้อย่างนี้ ท่านนั้นถือว่าเป็นท่านที่อุทิศแด่สงฆ์ และท่านที่ถวายสงฆ์นี้มีผลมาก มีอานิสงส์มากกว่าถวายแด่พระพุทธรูปเจ้าด้วยซ้ำ นี่พระพุทธรูปเจ้าท่านดริสไว้ เพราะว่าพระองค์ทรงสอนว่า “วิเจยฺย ทานํ ทาทพฺพ” การให้ท่านนี้ต้องเลือกให้ที่ว่าเลือกให้ก็หมายความว่าคล้ายๆว่าเราจะปลูกพืชนี้ เราต้องดูที่นา ดูเนื้อดิน ถ้าเป็นนาเกรดเอ. หรือว่าเป็นนาชั้นหนึ่งก็ได้ผลมาก ถ้านาชั้น ๓ หรือว่านาเกรดซี. อย่างนี้ผลก็น้อยลง การทำบุญนี้ถ้าหากว่าทำบุญแก่ผู้ที่ เป็นเนือนาบุญที่ดี มีศีลาจารวัตรดี บำเพ็ญตนเพื่อประโยชน์แก่สังคมอะไรอย่างนี้ก็ได้อานิสงส์มาก ที่ได้ อานิสงส์มาก ก็เพราะว่าเราถวายทานไป ๑๐๐ บาท บางองค์นี้ท่านอาจจะเอาไปใช้เป็นส่วนตัว นี่ประโยชน์ที่เราได้ในส่วนรวมนี้นั้นน้อย แต่ถ้าหากว่าอย่างสมมุติว่า สมภารวัดนี้เราถวายทานไป ๑๐๐ บาท และท่านก็เก็บรวบรวมเงินไว้ เอามาสร้างศาลาบ้าง สร้างวิหารคดบ้าง หรือว่าซ่อมโรงเรียนบ้าง อย่างนี้เชื่อว่าได้ผลมาก มีอานิสงส์มาก คือว่าผลมันแผ่กระจายไปได้ทั่ว และสถานที่เหล่านี้ก็ยังใช้เป็นประโยชน์ในการศึกษาเล่าเรียน ในการฟัฒธรรมฟัฒเทศนอะไรต่างๆ อย่างนี้ถือว่าอานิสงส์มาก พระพุทธรูปองค์ยังได้ดริสอีกว่าถวายพระพุทธรูปนี้ก็ได้อานิสงส์น้อยกว่าถวายพระอริยบุคคล พระอริยบุคคลก็เป็นชั้นๆ ถวายพระโสดาบันก็ได้อานิสงส์น้อยกว่าถวายแก่สกทาคามี อย่างนี้เรื่อยไปจนกระทั่งถึงถวายแก่พระอนาคามีก็ได้

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

อานิสงส์น้อยกว่าถวายพระอรหันต์ ถวายพระอรหันต์ก็ได้อานิสงส์น้อยกว่าถวายพระปัจเจกพุทธเจ้า ถวายพระปัจเจกพุทธเจ้าก็ยังได้ อานิสงส์น้อยกว่าถวายพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้ถวายพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ยังได้อานิสงส์น้อยกว่าถวายแก่สงฆ์ เพราะพระพุทธเจ้าทรงยกย่องสงฆ์ ถือว่าการพระศาสนาขึ้นอยู่กับสงฆ์ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจเจกบุคคล เพราะฉะนั้นในตอนหลัง เราจะเห็นได้ว่าการบวชของเราอย่างที่เป็นปัจจุบันนี้เราเรียกว่า “ญัตติจตุตถกรรมวาจา” การบวชที่ต้องมีสวดกรรมวาจา ๓ ครั้ง รวมเป็น ๔ ทั้งญัตติ นี่เป็นแบบประชาธิปไตย สมัยแรกพระพุทธองค์ทรงให้บวชด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา คือทรงบอกว่า เธอเป็นภิกษุได้ ก็เป็นแล้วเท่านั้น ไม่มีเรื่องมาก เรียกว่า การอุปสมบทแบบ “เอหิภิกขุอุปสัมปทา” ต่อมาใช้แบบ “ติสรณคมนุปสัมปทา” คือให้คณะบุคคลคือสาวกทั้งหลาย มีสิทธิให้กุลบุตรได้บวชก็ได้ เพียงแต่ให้กุลบุตรนั้นรับสรณคมน์ ๓ ก็ถือว่าเป็นการบวช แต่เมื่อคณะสงฆ์มีมากขึ้น พระพุทธเจ้าทรงเลิกการบวชแบบเอหิภิกขุอุปสัมปทาและแบบติสรณคมนุปสัมปทา ทรงให้ใช้แบบญัตติจตุตถกรรมวาจาอย่างที่เราใช้ในปัจจุบัน คือให้สงฆ์เป็นใหญ่ พระพุทธเจ้าก็ไม่ทรงบวชให้เอง ตอนหลังก็แล้วแต่สงฆ์ ต้องมีพระอุปัชฌาย์ มีพระอันดับนิมนต์ให้สงฆ์เป็นใหญ่ เพราะฉะนั้นพระองค์ทรงถือว่าสงฆ์นี้มีความสำคัญในการรักษาพระศาสนา การถวายแก่สงฆ์นี้จึงมีอานิสงส์มากกว่าถวายแก่พระพุทธเจ้า เพราะฉะนั้นถ้าหากว่าเราจะถวายสังฆทานซึ่งตามปกติก็แปลว่า ทานที่ถวายแก่สงฆ์ ถ้าเราทำจิตว่าถวายแก่สงฆ์ไม่ว่าพระที่มานี้จะเป็นพระผู้น้อยหรือจะมีเณรพวงบวชมากก็ตาม เราถือ

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

ว่าเราถวายแก่สงฆ์แล้วอานิสงส์ก็มีมาก ข้อสำคัญต้องหัดทำใจ เราอย่าไปหวังว่าวันนี้สมเด็จพระท่านจะมาพอถึงเวลามาปรากฏว่าสมเด็จพระท่านพระครูมาแทน แหม ศรัทธาตกวุบเลย อะไรวะอย่างนี้ อย่างนี้เรายังทำใจไม่ได้ นี่ต้องหัดครับ

ประการที่ ๔ ความเป็นเหตุทำการให้อ่อนแอ ว่าทำไมการอยู่บรรณศาลานี้มันจึงทำให้อ่อนแอ ทั้งนี้ก็เพราะว่าชีวิตนี้ไม่ค่อยได้ต่อสู้ มันก็เหมือนเด็กนี้แหละครับ ลูกของเรานี้แหละ ถ้าหากว่าเราเลี้ยงประคบประหงมเหลือเกิน แดดก็ไม่ถูก อะไรวะก็ไม่ต้อง ปล่อยให้ออกไปไหนมาไหน อยู่แต่ในบ้านอย่างนั้นแหละ รู้สึกว่าเอาใจใส่ดูแลกันมากเป็นพิเศษ ส่วนมากถ้าไม่อ่อนแอ ก็ตายเร็ว เพราะว่า การต่อต้านกับโรคภายนอกหรืออากาศภายนอกไม่ค่อยมี เพราะฉะนั้นมันมักจะเป็นผู้ที่สร้างกายอ่อนแอ ไปไหนมาไหนก็นั่งแต่รถยนต์ไม่ค่อยได้เดิน ขานี้ก็ไม่ได้ใช้อะไร ถ้าเราไม่ค่อยได้ใช้ ในที่สุดมันก็เสื่อมสมรรถภาพ เพราะฉะนั้นเราจะสังเกตเห็นว่าคนกรุงเทพฯ นี่คือนักที่เกิดเป็นลูกผู้ดีมีเงินในกรุงเทพฯ เรียกว่านั่งรถกันมาแต่เล็กแต่น้อย กับคนอยู่บ้านนอกนี้ เดินสู้กันไม่ได้หรอก เขาเดิน ๒๐ - ๓๐ กิโลเมตร บางทีก็เฉยๆ เราเดินสัก ๒ - ๓ กิโลเมตร บางทีก็บ่นกันแล้ว นี่เพราะว่าชีวิตของเรานี้มันไม่ค่อยสมบุกสมบัน ความอ่อนแอมันก็เกิด การอยู่ในบรรณศาลานี้สบายเกินไป การต่อต้านกับพวกความเย็นความร้อนต่างๆ มีน้อย บางทีกระทบอายุนั่นนิดอายุนี้น้อยก็เป็นหวัด นี่เขาเรียกว่าโรคผู้ดี บางทีถูกฝนหน่อยก็เป็นหวัด ดากแดดหน่อยก็เป็นหวัด โดนฝุ่นหน่อยก็เป็นหวัด คือว่าเป็นหวัดตลอดเวลา เพราะกำลังต่อต้านมันไม่พอ ฉะนั้นคนอยู่ในที่

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

สบายมาก ๆ นี้ บางทีก็ทำให้ร่างกายอ่อนแอ เพราะได้รับอากาศไม่บริสุทธิ์ เพราะมันทึบมันอับ เพราะฉะนั้นถ้าหากว่าอยู่ตามโคนต้นไม้ อากาศปลอดโปร่ง ออกซิเจนที่เราต้องการ ต้นไม้ไม่ต้องการเราก็น่าจะเข้าไป เราก็น่าจะแลกเปลี่ยนกันระหว่างต้นไม้กับเรา เพราะต้นไม้ไม่ต้องการออกซิเจน แล้วเราก็น่าจะประสบกับความหนาว ความร้อน อะไรต่างๆ เหล่านี้ก็เป็นเรื่องธรรมดา ฉะนั้นเขาบอกว่าหน้าหนาวนี้คนที่หนาวที่สุดก็คือผู้ที่มีเสื้อกันหนาวมากมาย พอหนาวนิดหน่อยก็หนาวมาก คืออยากจะใส่เสื้อกันหนาว แต่คนที่ไม่มีเสื้อ ถึงจะหนาวทำอะไรต้องทนเอา ไม่ทนอย่างไรรู้ครับ เพื่อความมีชีวิตรอด เพราะฉะนั้นความต่อต้านจึงมีมาก เมื่อทนไม่ไหว อย่างมากก็ก่อไฟผิง แต่ว่าคนที่ไม่มีเสื้อกันหนาวนี้ อยากจะให้มันหนาวเสื้อกันหนาว นานๆ จะได้ใส่หลายๆ ตัว มีก็ตัวเอามาใส่โชว์กันให้หมด เพราะฉะนั้นการที่อยู่บรรณศาลาหรืออยู่กุฏิวิหารที่ดีๆ สบายนี้ บางทีก็ทำให้ร่างกายอ่อนแอ เพราะว่าไม่สามารถที่จะอดทนต่อความหนาวร้อนได้มากพอสมควร เพราะฉะนั้นพระนี่ท่านจึงให้มีการจาริกอยู่เสมอ หลังจากออกพรรษาแล้ว เวลาเข้าพรรษานี้เป็นการฝึกฝนหาความรู้เพิ่มเติมอย่างหนึ่ง เป็นการสัมมนาจนถึงประสบการณ์ต่างๆ ที่ตนได้รับในระหว่างประกาศศาสนาอย่างหนึ่ง เราจะได้มาประชุมกันเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาดังๆ ที่ยังแก้ไขไม่ได้ หรือปัญหาใดที่เราแก้ไขไม่ได้ เราจะได้บันทึกจดจำไว้ว่า ถ้าปัญหาอย่างนี้เกิดขึ้นแล้วจะต้องแก้ อย่างนั้นๆ ฉะนั้นการเข้าพรรษานี้จึงมีประโยชน์หลายอย่าง คนเราเดี๋ยวนี้โดยเฉพาะครูบาอาจารย์ไม่ค่อยที่จะหาความรู้เพิ่มเติม ไปเรียนเมืองนอกได้ M.A. กลับมา ก็ได้ M.A. อยู่แค่

นั้นแหละ ไปไหนๆก็เป็นกันอยู่แค่นั้นแหละ ความรู้ใหม่ๆ ตำราใหม่ๆเกิดขึ้น ก็ไม่ศึกษาค้นคว้า บางทีก็ไม่ทันโลก เพราะฉะนั้นบางคนก็คิดว่าครูนี้ได้พักนาน เพราะในภาคฤดูร้อนนี้หยุดตั้งหลายเดือน แต่ความจริงถ้าหากว่าผู้ที่จะเป็นครูจริงๆนั้นควรจะใช้เวลา ๓ เดือนเป็นการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมเหมือนกับพระที่ท่านเข้าพรรษานอกจากจะเป็นการเทรน (train) คือฝึกฝนพระบวชใหม่แล้วยังเป็นการหาความรู้เพิ่มเติมสำหรับผู้บวชเก่า เป็นการสัมนนากันตั้งที่ได้กล่าวมาแล้ว และเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอีกด้วย

ประการที่ ๕ การเข้าไปอยู่ในเรือน ย่อมอาจทำความชั่วอย่างใดอย่างหนึ่งได้ เพราะฉะนั้นความเป็นที่ปกปิด ซึ่งข้อครหา จึงเป็นโทษประการหนึ่ง การมีที่อยู่อาศัย มีที่กำบังแดด กำบังฝน หรือว่ามีหลังคา มีฝาผนังนี้ มันก็อาจจะเป็เหตุให้คนทำความชั่วได้ แม้แต่พระก็เช่นเดียวกัน เพราะพระนี่ท่านก็ยังมีกิเลส แต่เรานี้มักจะตั้งจุดหมายสำหรับพระไว้สูงเกินไป บางทีเราพูดถึงพระว่า ท่านไม่น่าจะทำอย่างนั้นเลย ท่านก็ตัดกิเลสแล้วทำไมทำอย่างนี้ ถ้าท่านตัดกิเลสได้จริงๆแล้ว ท่านก็ไม่ต้องทำสิครับ กิเลสมันตัดกันได้ง่ายๆเมื่อไรเล่า พระพุทธเจ้าเองกว่าจะตัดกิเลสได้ ก็ต้องบำเพ็ญบารมีมาตั้ง ๔ อสงไขยยิ่งด้วยแสนกัป ถ้าหากว่าเพียงแค่เอาผ้าเหลืองมาห่ม กิเลสมันหมด มันก็ไม่ยากอะไรหรอกครับ เจ๊กขายจิ๋วรแถวเสาชิงช้าก็คงเป็นพระอรหันต์ไปหมดแล้ว เพราะย้อมผ้าจนตัวเหลืองไปหมด ไม่ใช่เพียงแต่เอาผ้าเหลืองมาห่มแล้วจะได้เป็นพระอรหันต์ขึ้นมา เพียงแต่เอาผ้าเหลืองนี้มันทำให้เกิดขอบเขตสำหรับจะได้มีการสังวรระวังว่า เรานี้มีเพศแตกต่างไปจาก

พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง

คนอื่นเขา จะได้มีความสำรวมระวังยิ่งขึ้น แต่ว่าถึงท่านจะไม่สำรวม บ้าง นี่ก็ถือว่าเราอบรมไม่มานานแล้ว การที่จะมาบวชเพียง ๓ เดือนแล้วจะให้ได้อย่างใจนี้ มันทำไม่ได้หรอกครับ นี่ขอให้เห็นอกเห็นใจ กันด้วย ฉะนั้นบางทีเราอาจจะรู้สึกผิดหวัง เพราะว่าเราตั้งความคิด ไว้ไม่ถูก การที่อยู่ในที่มุงที่บังนี่ บางทีมันก่อให้เกิดความชั่วได้ ผิดกับการอยู่โคนต้นไม้ ซึ่งอยู่กลางแจ้งจะทำความชั่วก็ละลาย กล้วย คนอื่นจะเห็น กล้วยคนโน้นจะเห็น แต่ว่าถ้าอยู่ในที่ลับ บางทีอาจจะทำความชั่วได้ ถึงไม่ได้ทำความชั่วก็อาจจะเป็นที่สงสัยของคน อื่นเขา เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้านี้พระองค์จึงได้บัญญัติวินัยซึ่ง เรียกว่า “อนียต” ไว้ถึง ๒ ข้อ คือ ถ้าภิกษุอยู่ในที่ลับหูกับหญิง สองต่อสอง หรือว่าอยู่ในที่ลับตากับหญิงสองต่อสองก็อาจเป็น อาบัติได้ แต่ความจริงท่านบอกว่า “สองต่อสอง” นี้ ผมไม่เห็นด้วย เพราะว่าความมั่นคงลุ่มเครือ และถ้าหากว่าฟ้องร้องกันในโรงในศาล ก็เกิดปัญหา ถ้า “สองต่อสอง” ผมว่าไม่เป็นอาบัติหรอก มันต้อง ตัวต่อตัว เขาบอกว่า “สองต่อสอง” ก็คือ “ตัวต่อตัว” นั่นเอง “สองต่อสอง” ต้องเป็นสองต่อสองซิ และถ้าหากว่าเกิดเป็นสองคน ต่อสองคน จะเรียกว่าอย่างไรเล่า เราไม่เรียกสองต่อสองหรือ? เรา เรียกตัวต่อตัวเป็นสองต่อสองไป พอถึงคราวจะใช้สองต่อสองเข้า จริงๆก็เลยไม่รู้จะใช้อย่างไร นี่เคยมียกฟ้องกันไป เพราะไปฟ้องว่า อยู่ด้วยกัน “สองต่อสอง” ภาษาบาลีใช้คำว่า “เอโก เอกาย รโห” อยู่ในที่ลับหนึ่งต่อหนึ่ง คือตัวต่อตัว ไม่ใช่สองต่อสอง แต่ภาษาไทยเราคำว่า “สองต่อสอง” นี้กำกวม เพราะฉะนั้นภาษากำกวม ภาษาลุ่มเครือ ในภาษากฎหมายเขาไม่นิยมใช้ เพราะทำให้มี

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

ช่องโหว่ แต่อย่างไรก็ตาม การที่อยู่ในที่มุงที่บังนี้ มันอาจจะเป็นโอกาสให้คนทำความชั่วได้ พระนี้เป็นพวกที่บริสุทธิ์ เพราะฉะนั้น ก็ควรจะเปิดเผย แม้ว่าไม่มีที่มุงที่บัง อยู่ตามโคนต้นไม้ อยู่ตามป่า อย่างนี้รู้สึกว่ามันจะปลอดภัย เพื่อว่าคนเขาจะไม่ดำเนินดีเงิน แต่ว่า ถ้าอยู่ในที่มุงที่บังนี้ บางทีทั้งๆที่ไม่ได้ทำอะไรหรอกครับ แต่ว่า คนเขาไม่ชอบ เขาอาจจะหาเรื่องหาโอกาสดำเนินดีเงินได้

ประการที่ ๖ ความเป็นเหตุให้หวงแหนของเรา คือว่า คนเรานี้ถ้าหากว่าไปอยู่ในกุฏิวิหารนานๆเข้า มันทำให้เกิดมี อุปาทาน มีความยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นของเรา ไม่ต้องกุฏิหรือคน นี่แหละครับ สมมุติว่าเวลานี้เรายังเป็นโสดอยู่ เราชอบผู้หญิงหรือ ชอบผู้ชายสักคนหนึ่ง คนคนนั้นยังไม่ได้เป็นของเรา เพียงแต่เรานึก ชอบเฉยๆ นี่ยังไม่เป็นของเรา เรายังไม่มีสิทธิ แต่ถึงกระนั้น บางที เราพบว่าแฟนไปเดินคางกับใคร เราก็ไม่พอใจ นี่คือตัวอุปาทาน มันเกิดขึ้น ตัวอุปาทานนี้ก็เนื่องมาจากตัวตัณหา คือความรัก เพราะเราเกิดความรักขึ้นมา เราก็หวง ไม่อยากให้ใครมาเดินคาง กับแฟนของเรา ถ้าหากว่าหญิงนั้นหมั้นหมายกันแล้ว หรือว่า แต่งงานกันแล้ว นี่ยิ่งหนักเข้าไปใหญ่ ก็เพราะว่าตัวตัณหามันแรงขึ้น คือความรักนี้มันมากขึ้น อุปาทานความยึดมั่นถือมั่นก็มาก อุปาทาน ที่เราแปลว่าความยึดมั่นถือมั่นนี้ ถ้าเราจะแปลถึงความรัก ผมก็ หมายถึงว่า “ความหึง” ตัวความหึงนี้คือตัวอุปาทาน ถ้าเราไม่รัก เราก็ไม่หึงใคร คนในโลกนี้มีดังหลายพันล้าน เราหึงคนอยู่ไม่กี่คน หลอกครับ คือหึงเฉพาะคนที่แฟนเรา เป็นสามีเรา เป็นภรรยา เราเท่านั้น คนอื่นๆอีกมากมาย เราเฉยๆ จะไปเดินคางกับใคร

เราก็คงเฉยๆ เพราะความหึงหวงมันไม่มี เพราะอะไร เพราะตัวฉันหาความรักมันไม่มี อุปาทานมันก็ไม่มี เมื่อมีอุปาทาน มีความหึงหวงกรรมมันก็เกิด ภพมันก็เกิด คือมีการแสดงออกให้เห็นว่านี่เป็นของฉัน เพราะฉะนั้นบางทีก็เกิดดบตีกันข้างถนนก็มี ต่อกันข้างถนนก็มี เพราะความหึงหวงนี่แหละ มันทำให้เกิดกรรมภพหรือว่าการแสดงออก แล้วก็ทำให้เกิดเป็นทุกข์ เกิดเป็นกังวล เช่น ถ้ามีเพื่อนมาบอกว่า ฉันเจอสามีของเธอไปเดินกับใครที่สะพานหัน เอาแล้วครับ กลับมาบางที่ยังไม่ได้ทันสอบถามอะไรกันเลยเล่นงานกันฉอดๆ จนกระทั่งตั้งตัวไม่ติด ประเภทนี้ก็มี แต่ความจริง ผู้หญิงที่เขาไปเดินด้วยนั้น บางทีก็คือหลานเขาหรือน้องเขา หรือว่าญาติพี่น้องของเขานั่นเอง แต่ว่าบางทีความรักมันรุนแรง ความหึงหวงก็มาก มันก็แสดงออกโดยที่ขาดสติ นี่ความทุกข์มันก็ตามมากุฎิวิหารก็เช่นเดียวกัน ความจริงก่อนที่เราจะมาบวช กุฎินี้ก็ไม่ใช่ของเรา แต่บางทีเราก็นึกว่าวัดนี้เราอุปถัมภ์อยู่ เราบำรุงอยู่ แม้เราไม่ได้บวช เราก็งงยัดว่านี่วัดของเรา ใครมาว่าวัดนี้ไม่ได้หรอก เพราะฉันเข้าเป็นประจำ ใครมาว่าสำนักวัดมหาธาตุไม่ได้ ใครจะว่ามหาจุฬารายไม่ได้ ใครจะมาว่ามูลนิธินี้ไม่ได้หรอก ออกรับแทนที่เดียว อุปาทานมันเกิดขึ้นว่านี่เป็นของเราขึ้นมาแล้ว ถ้ายังตัวพระท่านอยู่ในกุฎินี้ ท่านก็บอกว่ากุฏิผม ตอนนี้แหละครับ ไม่อยากย้ายหรอกครับ จะให้ย้ายไปอยู่ที่วัดอื่นก็ไม่อยากไป เพราะว่าอยู่วัดนี้มานาน อุปาทานมันก็เกิด อยู่กุฎินี้มานาน จะให้ย้ายไปอยู่กุฎิอื่นก็ไม่อยากไป บางทีตอนเป็นลูกวัดนี้ก็อยู่กุฎิเล็กๆ ดอกครับ แต่ว่าพอเป็นท่านเจ้าคุณขึ้นมา จะให้ย้ายไปอยู่กุฎิใหญ่ ไม่ไปเสียแล้ว

เพราะว่าชอบกุญแจกุญแจดี อยู่มาตั้งแต่เป็นพระธรรมดาจนเป็นเจ้าคุณก็อยู่กุญแจนี้ ท่านเจ้าคุณบางองค์ท่านก็ไม่ได้ย้ายกุญแจ ท่านก็อยู่กุญแจเดิมของท่านนั่นแหละ จะว่าเป็นอุปาทานก็ได้ครับ คือกุญแจนี้เราเคยอยู่ เพราะฉะนั้นการที่มีบรรณศาลาขึ้นมานี้ก็เกิดความยึดมั่น ถือมั่นว่านี่บรรณศาลาของเรา ใครเอากันมาเขียนที่เสาบ้าง มาเขียนที่ฝาบ้าง ก็เกิดโมโห โกรธ นี่เพราะอุปาทานแท้ๆ ถ้าเราไม่มีบรรณศาลาหลังนี้ ความโกรธเพราะเหตุนี้คงไม่มี เพราะฉะนั้นเมื่อมีอุปาทานจึงชื่อว่ามีความห่วงแหนตามติดมา

ประการที่ ๗ ธรรมดาว่าความมีอยู่แห่งเรือนต้องมีเพื่อนอยู่ด้วย ลักษณะของบรรณศาลานี้ก็ลักษณะเหมือนบ้านเหมือนเรือน การอยู่บรรณศาลาอยู่คนเดียวมันเหงาครับ สังเกตดูซิครับ ถ้าเราอยู่บ้านคนเดียว จะรู้สึกเหงาจริงๆ บางทีก็ต้องหาเพื่อนมาคุยด้วย มาเล่นด้วย แต่เวลาเขาไปแล้วก็เหงาอีก เพราะฉะนั้นเขาบอกว่าบ้านนี้มันจะอบอุ่น มันก็ต้องมีสามี มีภรรยา หรือบางทีก็ต้องมีลูก ทั้งๆที่ลูกนี้บางทีก็นำรำคาญ เพราะชอบทะเลาะกัน เหลือเกิน แม้กับลูกหรือพอกับลูกนี้บางทีเดียวกันก็ด่ากัน เดียวก็ตีกัน แต่ว่าถ้าหากว่าลูกไม่อยู่สักสองสามวัน รู้สึกว่าบ้านมันเสียเหงาไปทีเดียว เพราะฉะนั้นการอยู่บ้านนี้มันต้องมีเพื่อนอยู่ครับ อย่างน้อยก็ต้อง ๒ คน ถ้าอยู่คนเดียว มันไม่ค่อยได้อยู่บ้านหรอกครับ เพียงแต่มาซุกหัวนอนเท่านั้น และบางทีก็ไปเที่ยวตระเวนที่ไหนๆ ก็ไม่รู้ เพราะว่ากลับมาบ้านแล้วมันเหงา กลับมาถึงก็อย่างว่า บางทีล้างเท้าอาบน้ำนอนเลย บ้านนี้สำหรับซุกหัวนอนแท้ๆ บางทีจะไปหาหม้อข้าวหม้อแกงไม่มีครับ ไม่เคยหุงข้าวต้มแกงเลย ไปหา

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

กินข้าวแกงตามร้านดีกว่า คิดแล้วมันถูกกว่า จานละ ๒ บาท ๓ บาทนี้ รับประทานเสียจานหนึ่ง ไม่ต้องรับประทานมาก วันหนึ่ง ๑๐ บาท ก็พอ อะไรอย่างนี้ กระเบียดกระเสียรนี้บางทีก็จำเป็น บางคนเงินเดือนมาๆตั้งหลายพัน ยังต้องกินสาकुเปียกแทนข้าว แต่ว่าไม่ใช่เมืองไทยครับ ตอนที่ไปอยู่เมืองนอก บางทีผมก็สงสัย ดันเดือนแก่ใช้กันเต็มทีหนอย ร้านที่หุรหุรที่นักเรียนไทยมักจะเข้าตอนต้นเดือนก็คือร้านขายอาหารจีน นี่เป็นสวรรค์ของพวกเราแหละครับ เวลาไปอยู่เมืองนอก ร้านอาหารจีนนี่ก็เรียกว่าเข้ากันเฉพาะตอนต้นเดือน เข้าไปมีอยู่หนึ่งโดนเข้า ๒ - ๓ เหรียญ คิดเป็นเงินดอลลาร์ก็ไม่กี่ดอลลาร์หรอก คิดว่าเป็นเงิน ๒ - ๓ บาท ก็สบายใจ เพราะเรามักเรียกดอลลาร์เป็นบาท แต่ว่าคิดเป็นเงินไทย ข้าวผัดจานหนึ่ง แกงสุปถ้วยหนึ่งโดนเข้าไป ๖๐ บาท รู้สึกเสียดายสตกจริงๆ พอปลายเดือนไม่ค่อยมีหรอกครับ บางทีต้องไปซื้อสาकुมาเปียกกินกัน บางทีนักเรียนไทย ๓ - ๔ คน อยู่อพาร์ทเมนต์เดียวกัน ตอนปลายเดือนมีเงินรวมแล้วไม่ถึง ๑๐ ดอลลาร์ อะไรอย่างนี้ ขึ้นไปกินฮอตดอกอะไรก็แยครับ ฮอตดอกความจริงก็เป็นอาหารที่เลวที่สุดที่โน่น อยู่ที่นี่ก็ตีไป ฮอตดอกบ้านเราอร่อยกว่าที่โน่นด้วย ฉะนั้นบางทีรวมๆกันแล้วอีก ๕ วันกว่าจะสิ้นเดือน ขึ้นไปกินกันอย่างนี้ก็หมดกันเท่านั้นแหละ สาकुเปียกเปียกกันตั้งแต่เข้ากินถึงเย็นประทังชีวิต ทำให้นึกถึง “ปฏิสงขาโยนิโส ปิณฑปาต” แลหะครับ หรือว่า “ยถาปจยัม ปาตุตมานัม” อาหารนี้ก็ธาตุเหมือนกัน ท้องเราก็อาตุ กินเข้าไปครับ หายหิวแกั หิวไปเท่านั้นแหละ พวกนี้ผมก็เห็นอกเห็นใจ แต่ว่าอย่างไรก็ตาม

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

การที่เราจะมาอยู่คนเดียว มันเป็นเรื่องที่เหงาจริงๆครับ ใครเคยอยู่บ้านคนเดียวจะรู้สึก เพราะฉะนั้นคนเราเมื่อมีบ้านขึ้นมาก็อยากจะให้มีแม่บ้านบ้าง อยากจะมีพ่อบ้านบ้าง หรืออย่างที่ว่า โฮม สวีต โฮม (Home Sweet Home) อะไรนี่ นักปราชญ์บอกว่าถ้าหากว่า บ้านยังไม่มีแม่บ้าน เป็นเพียง House เท่านั้นแหละ ถ้าหากว่ามีแม่บ้านถึงจะเป็น Home ถึงจะ Sweet Home ได้ อยู่คนเดียวไม่ Sweet Home หรือ เพราะฉะนั้นก็จำเป็นที่จะต้องหาเพื่อน การหาเพื่อนเข้ามานี้ไม่ใช่สบายอย่างเดียวนะ สุขความสุขก็มาด้วย คนสองคนนี้ความคิดไม่เหมือนกันหรือ บางครั้งก็เหมือนกัน บางครั้งก็ไม่เหมือนกัน นานาจิตตังนี้ครับ เหมือนกับเรามีทีวีอยู่เครื่องหนึ่ง บางทีไม่มีเสียเลยจะดีกว่า คนหนึ่งจะดูช่อง ๔ อีกคนจะดูช่อง ๗ ก็โกรธกันไปเลย นั่นก็เป็นโปรแกรมที่เขาชอบ นี่โปรแกรมที่เราชอบ ถ้าหากว่าซื้อ ๒ เครื่องไม่ได้ก็ขายมันเสียเลย หหมดเรื่องหมดราวไปไม่ต้องมี นี่ก็เป็นวิธีแก้ปัญหาไปอย่างหนึ่ง แต่ว่าอย่างไรก็ตามการที่เรามาอยู่รวมกันตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปนี่ก็อาจจะมีปัญหา เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงได้ทรงสอนว่า สุขของคฤหัสถ์นี้มีอะไรบ้าง พระองค์ก็ทรงสอนเรื่อง ฆราวาสธรรม ธรรมะสำหรับผู้อยู่ครองเรือนนี้เราจะทำอะไร ผมพูดถึงฆราวาสธรรมดีกว่า ถ้าหากว่าเราจะอยู่ร่วมกัน ในฐานะเป็นเพื่อนกันหรือว่าสามีภริยาอะไรก็ตามเกิด

ข้อแรก เราจะต้องมี สัจจะ ความจริงใจต่อกัน คนเราถ้าไม่มีความจริงใจต่อกัน อยู่ด้วยกันไม่ยึดหรือครับ เพราะว่าเมื่อไรจะปิดบังอำพรางกันอยู่เรื่อยๆ หรือว่ามีอะไรที่คอยสงสัยคอยจับผิด

กันอยู่เรื่อย

ข้อ ๒ ท่านให้มี ทมะ ทมะนี้คือ ความข่มใจ มนุษย์เรานี้
เชื่อว่าเหนือสัตว์ทั้งหลายก็ตรงที่ว่าเรารู้จักข่มใจ สัตว์ทั้งหลายมัน
ข่มใจไม่ค่อยได้ มันโมโหขึ้นมามันก็กัดกัน ฟัดกัน แล้วแต่ใครมี
โอกาสอะไรมันก็มาต่อสู้กัน แต่มนุษย์เราต้องรู้จักข่มใจ บางที
มันเกิดอารมณ์ที่ไม่พอใจขึ้นมา ถ้าเราจะปล่อยตัวของเราให้เป็นไป
ตามอารมณ์ ตอนนี้แหละครับ คือเราเอาสัญชาตญาณของสัตว์
เดรัจฉานมาใช้ เพราะมนุษย์เราก็คือสัตว์ชนิดหนึ่ง แต่มนุษย์เรา
แตกต่างกับสัตว์อื่นๆก็โดยเหตุที่ว่ามนุษย์เราเป็นสัตว์ที่รู้จักใช้เหตุผล
ถ้าเราไม่รู้จักใช้เหตุผล ความเป็นมนุษย์ของเราก็ไม่ต่างไปจากสัตว์
อื่นๆ เท่าไร เพราะว่าสัตว์อื่นๆมันก็ต้องการอาหาร เราก็ต้องการ
อาหาร มันต้องการที่อยู่ เราก็ต้องการที่อยู่ มันต้องการสืบพันธุ์
เราก็ต้องการสืบพันธุ์ มันเหมือนกันแหละครับ เพียงแต่มนุษย์เรามี
เหตุผล ถ้าหากว่าเราไม่รู้จักข่มใจ บางทีเรื่องเล็กมันก็กลายเป็น
ลูกกลมใหญ่โตไป บางทีพอเกิดความหึงหวงทะเลาะวิวาทอะไรกันนี้
ความจริงถ้าหากว่าข่มใจเสียหน่อย ระวังใจให้อารมณ์เย็นๆแล้ว
มาถามกัน พูดกันดีๆแล้ว บางทีเราอาจจะรู้เรื่อง บางทีคิดถึง
“บางอ้อ” อ้อ อย่างนั้นหรือ สำคัญไม่ทันถึงบางอ้อ มันก็เปรี้ยง
ปรั่งไปเสียก่อน นี่ก็ยุ่ง เพราะฉะนั้นการที่มีบ้านมีเรือนขึ้นมา
มันก็ต้องมีเพื่อน เมื่อมีเพื่อนมันก็ต้องรู้จักข่มใจ นอกจาก
ข่มใจ ก็ต้องมี “ขันติ”

ข้อ ๓ คือ ขันติ ได้แก่ ความอดทน ความอดทนนี้
หมายถึงในด้านการประกอบอาชีพอะไรต่างๆนี้ บางทีมันก็ต้องทน

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

ต่อความลำบาก บางทีก็ทนต่อความตรากตรำ บางทีไม่ใช่เฉพาะลำบากเท่านั้น บางทีก็ตรากตรำทำงานหามรุ่งหามค่ำ บางทีทำกลางวันไม่พอก็ทำกลางคืนอีก เพื่อที่จะหารายได้มาอุปถัมภ์ครอบครัวของตนให้มีความสุข

ข้อ ๔ คือ จาคะ ได้แก่ ความเสียสละ คือต่างคนต่างเสียสละให้กัน ไม่เห็นแก่ตัว ท่านบอกว่า ๔ ข้อนี้ถ้าหากว่าเรายึดได้ละก็ การครองชีวิตของเราที่มีความสุข มีสัจจะ ความจริงใจต่อกัน มีทมะ การข่มใจ รู้จักข่มใจ มีขันติ ความอดทน มีจาคะ ความเสียสละ คือบางที่เราต้องยอมเสียสละเหมือนกัน นี่เป็นเรื่องที่เราชอบ นี่เราชอบกิน แต่ว่าบางที่เราก็ยอมเสียสละว่าถ้าหากว่าเราไปซื้ออย่างนี้มารับประทาน ลูกของเราพรุ่งนี้จะไปโรงเรียนจะไม่มีสตางค์ค่าขนม บางทีก็ต้องอดไว้เพื่อเสียสละให้ลูกหรือบางทีสามีก็เสียสละให้ภรรยา ภริยาก็เสียสละให้สามี เพื่อนก็เสียสละให้แก่งกัน คือว่าเป็นคนไม่เห็นแก่ตัว เพราะฉะนั้นการมีบ้านมีเรือนนี้มันจำเป็นจะต้องมีเพื่อน เมื่อมีเพื่อนเราก็คงต้องมีธรรมะสำหรับคุ้มครองไว้เพื่อที่เราจะได้ไม่ต้องเสียเพื่อนในภายหลัง และ

ประการที่ ๘ ท่านบอกว่า บรรณศาลานี้มันเป็นสาธารณะแก่สัตว์มีเลือดและตุ๊กแก เป็นต้น คือว่ามันเป็นเรื่องที่แปลกนะครับ ถ้าหากว่าเราไปอยู่ตามโคนต้นไม้เราไม่ค่อยเจอจิ้งจกตุ๊กแกอะไรหรอก แต่ว่าบ้านนี้ครับ ไปปลุกที่ไหน จิ้งจกตุ๊กแกนี้มักจะมีเลือดไร่นี้ก็รู้มันมาจากไหน จะว่ามันเป็นพวก สังเกตนะ คือ เกิดจากเก้าอี้โคลหรือสิ่งสกปรกหรือเปล่าผมก็ไม่รู้เหมือนกัน แต่จิ้งจกนี้ไม่รู้ว่ามันมาจากไหน สมมุติว่าเราจะไปปลุกบ้านอยู่กลางทุ่งไร

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

ทุณา จึงจกมันก็มาจนได้ เหมือนเราชุดสระนี่ละครับ ถึงไม่เอาปลาไปปล่อย ก็ไม่รู้ปลามันมาจากไหน ถึงได้มีปลา อย่างนี้มันก็แปลก แต่ก็คงไม่ถึงชนิดที่ว่าปลากัดนี่ใส่คนละขวดแล้ว มันมองๆกันแล้วมีท้องอะไรอย่างนี้ นี่ไม่ใช่ นะครับ เพราะว่าเขาเรียกว่าไข่มุข เพราะว่ามันมีไข่มุขจริง แต่มันไม่มีลูกหรือ เพราะฉะนั้นเราจะเห็นได้ว่าในอรรถกถาชาดกนี้ท่านก็ได้ให้ความคิดความเห็นว่าการที่อยู่ในบรรณศาลานี้มันให้โทษอย่างไร ความจริงโทษเหล่านี้ไม่ถึงกับร้ายแรงอะไรหรือ นี่เราพูดในแง่ของพระนะครับ ในแง่ของชาวบ้าน เราจะครองเรือนนี้เราก็ต้องมีบ้านอยู่ นี่จำเป็นละครับ เพราะฉะนั้นทุกข์ของชาวบ้านนี้จึงมีมาก พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า การครองเรือนนั้นเป็นทุกข์อย่างยิ่ง เพราะว่าจะต้องมีปัญหาอะไรต่างๆมากมาย และปัญหาที่สำคัญที่สุดก็คือปัญหาทางด้านการเศรษฐกิจ ถ้าหากว่าเศรษฐกิจในครอบครัวไม่ดีละก็ มักจะมีเรื่องวุ่นวายในครอบครัวนี้มากผิดปกติ ถ้าหากว่าเศรษฐกิจในครอบครัวดีก็ไม่ค่อยมีปัญหาอะไร ปัญหาอื่นมันก็น้อยลง เพราะฉะนั้นปัญหาส่วนใหญ่มักจะมาจากปัญหาเศรษฐกิจ สดางค์ไม่พอใช้ บางทีถึงเวลาเขาจะมาเก็บค่าเช่าสดางค์ไม่มี มาทวงกัน อะไรต่างๆเหล่านี้ ก็เป็นเรื่องที่น่าเห็นอกเห็นใจ เพราะว่าค่าครองชีพของเราเวลานี้มันสูง แต่ว่ารายได้ของประชาชนโดยส่วนรวมแล้วมันต่ำ มันไม่สมดุลกัน เพราะฉะนั้นความขาดในเรื่องนี้มันก็คงเป็นปัญหาที่เราแก้กันไม่รู้จักตก และรู้สึกว่าจะมีมากขึ้น นี่ผมก็ว่าดีนะครับที่พระท่านมาบวชเสียมากมาย คิดแล้วเมืองไทยมีพระตั้ง ๒ แสนกว่า ความจริงผมว่าเวลานี้เมืองไทยควรจะมีพระอย่างน้อยสัก ๕ - ๖ แสน ที่ผมว่าควรจะมีพระสัก ๕ - ๖ แสนนี้

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

เพราะว่าในสมัยก่อนคือสมัยที่ประชาชนคนไทยมีประมาณ ๑๔ ล้าน
 วัดนี้ก็มี ๒ หมื่นกว่าวัด พระก็มีประมาณ ๒ แสนเศษ เวลานี้เรามี
 ประชาชนตั้งกว่า ๔๐ ล้านแล้ว วัดก็ยังคงมี ๒ หมื่นกว่าวัดอยู่ พระ
 ก็ยังคงมี ๒ แสนเศษ คือจำนวนของวัดกับจำนวนของพระนี้มันไม่
 สมดุลกับจำนวนของประชาชนที่เพิ่มขึ้น เพราะฉะนั้นการแก้ปัญหา
 สังคมจึงมีอีกมากมายที่แก้ไขไม่ไหว เพราะว่ามันเหมือนนายแพทย์
 กับคนไข้ อย่างที่โรงพยาบาลศิริราชนี้ ผมเพิ่งอ่านหนังสือพิมพ์เมื่อ
 วานนี้หรือเมื่อวานขึ้นนี้เอง เขาบอกว่าปัญหาที่หมอลัวมากเวลานี้
 คือกลัวสะพานท่าช้างนี้มันจะเสร็จ ความจริงมันไม่น่าจะเกี่ยวกับ
 หมอหรืออก แต่ความจริงมันเกี่ยว เพราะสะพานนี้เสร็จ คนไข้จะไป
 ศิริราชมากขึ้น เพราะว่าเวลานี้หมอก็คงไม่พอที่จะรักษาคนไข้อยู่แล้ว
 และบอกถ้าหากคนไข้เพิ่มขึ้นอีกสัก ๒ เท่า จะทำอย่างไร แล้วพวก
 หมอก็คงจะไปเมืองนอกกันอยู่เรื่อย นี่ก็เป็นปัญหาที่เราจะต้อง
 คิดไว้เหมือนกันว่าจะทำอย่างไร แต่จะว่าอย่างไรก็ตาม การที่มีบ้านมี
 เรือนขึ้นมานี้ก็มีความซุกซนต่างกันต่าง ๆ บางทีก็ก่อให้เกิดความรำคาญ
 ความจริงพวกจิ้งจกตุ๊กแกนี่ก็คงไม่เท่าไร แต่ที่ร้ายมากก็คือเรือด
 ไม่รู้ว่ามันมาอย่างไร พอนอนสักหน่อย กัดเสียอีกแล้ว เดียวนี้
 ก็รู้สึกว่ปัญหาต่างๆ เหล่านี้มันอาจจะน้อยลง เพราะว่ามียาฆ่าเรือด
 ฆ่าไร่มากขึ้น เดียวนี้กระดานก็มักไม่ค่อยจะมีร่องมาก โอกาสของ
 เรือดก็น้อย แต่บรรณศาลาเรือดมีมากแน่ แต่อย่างไรก็ตาม
 สำหรับเรื่องการใช้บรรณศาลากับการอยู่โคนต้นไม้เราจะเห็นได้ว่า
 ที่พระพุทธรูปเจ้าหรือบรรดาท่านเกจิอาจารย์ทั้งหลายที่พรรณนาไว้ก็
 ทำให้เราเข้าใจถึงจุดมุ่งหมายที่ว่าในศาสนาเนี่ยแนะนำให้พระทั้งหลาย

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

ไปอยู่โคนต้นไม้หรืออยู่ในป่ามากกว่า เพราะว่าการอยู่โคนต้นไม้ และอยู่ในป่ามีคุณหลายอย่าง คือมีคุณถึง ๑๐ ประการ ดังที่ผม กล่าวมาแล้วเมื่อครั้งก่อน และการอยู่ในบรรณศาลานั้นก็ทำให้เกิด ความกังวลใจ เกิดความเดือดร้อนใจขึ้นมาในภายหลัง เพราะว่า มันมีโทษ ๘ ประการดังที่ได้กล่าวมาแล้ว.

วรรณคดี

ก

กัจจกร	๓๑๔	๓๐๙, ๓๑๓, ๔๒๙	
กฏมนเทียรบาล	๒๑๙	กรรมภาพ	๒๓๙, ๔๔๒
กฎหมาย	๙, ๒๑, ๔๘,	กรรมวาจา	๓๒๘
	๗๕, ๗๙, ๙๗-๙๘, ๑๔๒,	กระแด	๔๑๕
	๑๔๖, ๑๕๔-๑๕๗, ๑๘๐,	กระทรวงศึกษาธิการ,	
	๑๙๔, ๒๐๑, ๒๐๘-๒๐๙,	รัฐมนตรีช่วยว่าการ	๒๔๙, ๒๖๓
	๒๑๙-๒๒๐, ๒๔๖, ๒๕๒,	กระท่อมน้ำชา	๓๙๖
	๒๙๑, ๒๙๘, ๓๑๐, ๓๔๐,	กระบวนกรยุติธรรม	๓๓๙, ๓๔๐,
	๓๗๖, ๓๙๘, ๔๔๐		๓๔๓, ๓๔๘
กฎหมาย, นัก	๔๘, ๗๔-๗๕	กริยาวาจา	๓๒๘
กตัญญู	๓๘	กรีก	๑๖๔, ๑๖๙,
กนกพร	๒๐๙		๑๗๕
กบิลพัสดุ์	๒๒๙	กรีซ	๕-๖, ๘,
กรรมที่ดิน, อธิปไตย	๔๒-๔๓		๑๔๑, ๑๖๔
กรรมกร	๑๑๕-๑๑๖,	กรุงเทพมหานคร	๑๓๗, ๑๔๕
	๑๑๘, ๑๒๒-๑๒๓	กรุงเทพฯ	๖๐, ๖๖,
กรรมกรการ	๑๔๙, ๑๕๒,		๖๘-๗๐, ๑๑๓, ๑๔๘, ๑๖๑,

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

๒๓๓, ๔๑๑, ๔๒๔, ๔๒๖, ๔๓๗		กัมมัฏฐาน	๑๖, ๓๙๕, ๔๐๔, ๔๐๖
กรุงธนฯ, พระเจ้า	๒๒๒, ๒๘๙	กาน้ำ	๓๗๓
กรุณา	๒๑, ๘๖	กาเบรียล, เทพ	๑๖๕
กรุณา, คำว่า	๓๗๐	กามคุณ	๑๔
กฤษณ์ สีวะรา, พลเอก	๒๔๓, ๒๔๙, ๒๖๓	กามศาสตร์	๑๒๕
กฤษดาภินิหาร	๙๕	กามสุขลลิกานุโยค	๑๒๖, ๑๗๖- ๑๗๗
กลวิธี	๓๗๐	กามารมณ	๑๕, ๑๐๗, ๑๒๔-๑๒๖, ๑๗๗-๑๗๘
กลอุบาย	๒๕๑, ๓๗๐	กาโม	๓๙๔
กว้าง	๕๓, ๖๑-๖๒	การจัดดอกลี	๓๗๒, ๓๙๖, ๔๐๑
กวีเอก	๓๔๖	การจัดสวน	๓๙๖, ๔๐๑
กษัตริย์นิยม, พรรค	๒๐๐	การตรัสรู้	๓๙๒
กษัตริย์	๔๑-๔๒ ๔๔, ๑๐๗, ๑๑๕, ๑๑๗, ๑๒๒-๑๒๓, ๑๒๘, ๑๔๐, ๑๗๔, ๑๘๐-๑๘๑, ๑๙๕- ๒๐๐, ๒๐๔, ๒๑๘-๒๑๙, ๒๒๒, ๒๕๔, ๒๙๔, ๒๙๘, ๓๘๑, ๓๙๗	การถ่อมตน	๓๐๒, ๓๐๖- ๓๐๗
กษัตริย์, วรรณะ	๒๐	การทรมานกาย	๑๒๖
กษัตริย์มหาศาล	๓๓๑	การทำน้ำชา	๓๗๒
กะเทย	๓๘๕	การทำสวน	๓๗๒, ๔๐๑
กัจจลึงกิจจโคตร	๓๒๘	การทูต	๒๐๙, ๒๒๕- ๒๒๖
กัณหา	๑๐๖	การทูต, นัก	๑๑๕, ๑๘๕- ๑๘๖
กัมพูชา	๒๘๖	การบวช	๑๕, ๗๐-๗๑, ๑๑๐-๑๑๑, ๑๓๑, ๑๓๘,

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

๑๘๒, ๑๘๖-๑๘๗, ๒๕๕,
๒๘๙-๒๙๐, ๔๒๘, ๔๓๖
การบ้านการเมือง ๙๘, ๑๐๑, ๑๖๕
การปกครอง ๕, ๘-๙, ๔๐,
๙๖, ๑๐๔, ๑๒๓, ๑๓๑-
๑๓๒, ๑๓๕-๑๔๐, ๑๔๒,
๑๔๗, ๑๕๗, ๑๖๑, ๑๗๑,
๑๘๐, ๑๙๑, ๑๙๔, ๑๙๙,
๒๐๑, ๒๐๙-๒๑๐, ๒๓๔,
๒๕๕, ๓๓๔, ๓๕๖, ๓๕๘,
๓๖๖-๓๖๗, ๓๖๙, ๓๘๘,
๔๐๒
การปฐมนิเทศ ๓๙๖
การผ่าตัด ๖๕, ๘๘-๘๙,
๙๙
การพนัน ๒๕, ๘๐, ๒๘๘,
๓๐๙, ๓๒๔
การพันทุกข ๑๖๖, ๑๗๗-
๑๗๘
การแพทย์ ๒๕๔
การเมือง ๗๒-๗๔, ๘๐,
๙๓, ๙๕-๙๖, ๙๘, ๑๐๖,
๑๑๖-๑๑๗, ๑๔๑, ๑๔๖,
๑๕๑, ๑๕๔, ๑๕๘-๑๖๐,
๑๖๔, ๑๗๒-๑๗๓, ๑๗๘-
๑๘๐, ๑๘๒-๑๘๖, ๑๙๐-

๑๙๓, ๑๙๖, ๑๙๙-๒๐๑,
๒๐๔, ๒๐๖, ๒๐๘-๒๑๐,
๒๑๒, ๒๑๖, ๒๒๒, ๒๒๕-
๒๒๘, ๒๓๐, ๒๔๐, ๒๔๔,
๒๕๐, ๒๗๕, ๒๘๙, ๒๙๗,
๓๘๐, ๓๘๘, ๔๓๓
การเมือง, ทฤษฎี ๑๔๙
การเมือง, นัก ๖-๗, ๑๙, ๗๒,
๑๒๓, ๑๔๖-๑๔๗, ๑๔๙-
๑๕๐, ๑๕๒, ๑๕๗, ๑๖๑-
๑๖๒, ๑๗๖, ๑๘๑, ๑๘๕-
๑๘๖, ๑๙๒-๑๙๓, ๒๐๐-
๒๐๑, ๒๐๖, ๒๐๙, ๒๑๑,
๒๒๒, ๓๔๗, ๓๘๘, ๔๓๔
การเมือง, พรรค ๑๘๓, ๑๙๓,
๒๐๐, ๒๐๙, ๒๒๖
การรักชาติ ๓๙๗
การวิจัย ๑๐๘
การศึกษา ๕, ๙, ๓๓, ๘๔,
๘๘, ๙๘-๙๙, ๑๑๗, ๑๕๒,
๑๗๗, ๒๐๓, ๒๐๕, ๒๒๖,
๒๓๔, ๒๔๕-๒๔๖, ๒๕๑-
๒๕๙, ๒๖๒-๒๖๖, ๒๖๘-
๒๖๙, ๒๗๒-๒๗๖, ๒๗๘,
๒๘๔-๒๘๕, ๒๘๘-๒๘๙,
๒๙๑-๒๙๒, ๒๙๔, ๒๙๙,

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

๓๑๔-๓๑๖, ๓๑๗, ๓๑๗,	๒๓๖, ๒๓๗-๒๔๐, ๒๔๒,
๓๑๘, ๓๑๙-๓๑๙, ๓๑๙,	๒๔๖, ๓๑๐, ๓๑๔, ๓๑๕,
๔๐๑-๔๐๒, ๔๐๔-๔๐๕,	๓๑๕-๓๑๗, ๓๑๗, ๓๑๗,
๔๐๗, ๔๑๒, ๔๑๕	๓๑๘, ๔๓๐
การศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ๒๕๒	ถูกกรวดก ๓๔๘-๓๔๙
การศึกษาของรัฐ ๒๕๒	กฎวิหาร ๔๒๐, ๔๒๘,
การเลี้ยงชีพ ๗๙	๔๔๑-๔๔๒
การอธิษฐานจิต ๓๗๙	กัญหาเรือ ๓๑๔
การออกบวช ๓๗๖	กฐลจิต ๒๔๒, ๒๖๗,
กาละ ๒๓๗, ๒๒๕	๓๘๗
กาลามสูตร ๒๑๕	เกจิอาจารย์ ๔๒๐, ๔๔๙
กาสาวพัสตร์ ๑๘๒, ๒๐๙,	เกษตร ๑๑๗
๒๖๔, ๒๘๖	เกษตรกร ๑๑๗, ๒๖๙
ก้านัน ๕๑, ๖๓	เกษตรกรรม ๒๖๖, ๒๖๙
ก้านันผู้ใหญ่บ้าน ๕๑, ๖๓,	เกษตรศาสตร์ ๒๔๕
๑๒๑	เกษตรศาสตร์, คณะ ๒๕๑, ๒๕๙,
กำแพงแสน, อำเภอบ ๒๔๔, ๒๕๐	๒๖๖
กิตติคุณ โภค ๒๓๐, ๒๓๔,	เกียรติภูมิ ๑๔๖
๒๓๗-๒๓๘	โกณฑัญญะ, พระ ๔๖
กิมพิละ ๒๑๙	โกรธ ๒๒๓-๒๒๔
กิมพิละ, พระ ๒๑	โกสิยะ ๑๗๔
กิลีส ๑๑๑, ๑๓๘,	โกศล ๑๑๕
๑๗๗-๑๗๘, ๑๙๗-๑๙๘,	โกสัมพี, ชาวเมือง ๗๔
๒๐๓, ๒๒๓-๒๒๔, ๒๒๖,	

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

ข

ขงจื้อ	๑๘, ๒๔, ๘๑, ๑๐๒, ๑๐๔-๑๐๘, ๑๒๒- ๑๒๓, ๓๗๒	ขอม, ยักษ์	๔๒๐
ขงจื้อ, ลัทธิ	๘๑, ๓๔๐, ๓๔๕-๓๔๖	ขันติบารมี	๓๗๘
ขงจื้อ, ศาสนา	๓๙๘	ข้าราชการ	๔๒, ๔๕, ๑๙๖, ๑๙๘-๑๙๙, ๒๑๑, ๒๒๗, ๒๘๗, ๒๘๙, ๓๔๒, ๓๔๔- ๓๔๖, ๓๕๘
ขนบธรรมเนียม	๑๔๐, ๑๕๖- ๔๐๑	ข้าวตอก	๔-๕, ๑๒, ๑๗- ๑๘
ขบวนการประเทศลาว	๒๔๗	ข้าศึก	๘๐, ๙๕, ๑๒๙, ๒๒๙
ขโมย	๓๗๖	ขุนนาง	๑๗๗, ๒๒๖, ๒๓๙-๒๔๐
ขวัญใจประชาชน	๓๐๐, ๓๐๒- ๓๐๓	เขมร	๘๐, ๑๗๘, ๒๙๓
ของดีจากชาดก	๓๓๔, ๓๖๓, ๓๙๑, ๔๑๙		

ค

คนบตี	๓๑, ๑๗๖	๒๕๖, ๒๖๐-๒๖๑, ๒๖๔-
คณะกฤษิ	๓๙๔, ๓๙๖	๒๖๖, ๒๘๕, ๒๘๗, ๒๙๐-
คณะสงฆ์	๑๓๐-๑๓๑, ๑๓๘, ๑๙๙, ๒๐๑-๒๐๓, ๒๐๕-๒๐๖, ๒๑๕, ๒๑๗- ๒๑๘, ๒๒๑, ๒๓๒, ๒๓๔, ๒๔๒, ๒๔๕-๒๔๗, ๒๕๒,	๒๙๒, ๒๙๔, ๔๐๒, ๔๓๖ คณะสงฆ์, พระราชบัญญัติ ๒๐๑ คณาธิปไตย ๑, ๑๓๘, ๒๒๒ คณิตศาสตร์ ๒๘๕ คติธรรม ๒๕๙

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

คดีโลก	๒๕๔	คลินิก	๓๔๒
คติธรรม	๓๐๑	ความกล้า	๓๗๘
คนขาว	๓๓๒	ความจงรักภักดี	๑๘๑, ๓๙๖
คนโง่	๘๑, ๑๗๐- ๑๗๑, ๑๗๗, ๓๖๗, ๔๐๖	ความจริงใจ	๓๗๘
คนดำ	๓๓๒	ความเที่ยงธรรม	๒๕-๒๖
คนถ้อย	๓๓๒	ความเป็นพุทธะ	๓๖๕
คนป่า	๓๑๔	ความพันทุกข์	๑๔, ๑๒๖, ๑๗๖, ๑๗๘-๑๗๙
คริสต์, พวก	๑๒๘	ความเพียร	๓๗๘
คริสต์, ศาสนา	๑๒๘, ๑๖๙, ๒๐๒, ๒๒๔	ความฟุ้งซ่าน	๔๑๘
ครูศาสตร์, คณะ	๒๕๔	ความยุติธรรม	๒๐, ๖๓, ๑๕๐, ๓๓๔, ๓๔๐-๓๔๒, ๓๔๕, ๓๔๘-๓๔๙, ๓๗๙
ครูสขยพ	๑๒๗, ๑๒๙	ความรัก	๑๐๗, ๑๘๑, ๓๓๖, ๓๔๑, ๓๘๘, ๔๐๔, ๔๑๖, ๔๔๑-๔๔๒
ครู	๑-๕, ๙, ๑๑, ๑๗-๒๐, ๒๒-๓๑, ๙๙, ๑๒๐, ๒๕๓-๒๕๔, ๒๕๘, ๒๗๔, ๓๑๐, ๓๑๗, ๓๗๒, ๔๐๖, ๔๓๙	ความรักชาติ	๑๑๓, ๓๙๖- ๓๙๙
ครูบาอาจารย์	๒, ๗, ๑๒, ๑๘, ๓๑, ๓๘, ๑๑๘, ๑๒๐, ๑๘๖, ๑๘๙, ๒๒๐, ๒๙๖, ๔๐๕, ๔๓๘	ความรักธรรมชาติ	๔๐๓-๔๐๔
ครูใหญ่	๓	ความรู้	๒๔-๒๕, ๒๗, ๑๐๔, ๑๒๗, ๑๓๘, ๒๐๕, ๒๐๙, ๒๒๕, ๒๒๘, ๒๓๔, ๒๕๔, ๒๕๘-๒๕๙, ๒๖๔, ๒๗๓, ๒๘๒-๒๘๔, ๒๘๗, ๓๑๔-๓๑๕, ๓๑๘, ๓๔๒- ๓๔๓, ๓๖๗-๓๖๘, ๓๗๐-
ครูอาจารย์	๔, ๗, ๑๑-๑๒, ๑๗, ๓๐-๓๑, ๓๒, ๗๑, ๑๑๘, ๑๒๐, ๑๘๙, ๓๗๐		

พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นตั้งแต่การเมือง

๓๗๓, ๓๗๗, ๔๐๕-๔๐๖,	คำว่าขึ้น	๗๖
๔๓๘-๔๓๙	คอนกรีตบรรพต	๓๕๗
ความลำเอียง	คอมมิวนิสต์	๓๗, ๖๙,
๒๐, ๔๗,	๑๒๗-๑๒๙, ๑๕๗, ๑๖๔,	
๓๔๑, ๓๕๕	๑๗๐-๑๗๓, ๑๘๕, ๒๐๐,	
ความวางเฉย	๒๑๔, ๒๒๗, ๒๒๙-๒๓๐,	
๓๗๙	๒๔๗-๒๔๘, ๒๖๔, ๔๓๓	
ความวิตก	๑๐๕-๑๐๖,	
๒๔๘	๑๔๒, ๒๘๗, ๔๐๓, ๔๑๗-๔๑๘, ๔๒๓	
ความสงบ	๑๐๕-๑๐๖,	
๑๔๒, ๒๘๗, ๔๐๓, ๔๑๗-๔๑๘, ๔๒๓	คอสมโกลีย์	๓๔
๑๔๒, ๒๘๗, ๔๐๓, ๔๑๗-๔๑๘, ๔๒๓	คอร์รัปชัน	๔๖, ๖๓,
ความสงบสุข	๑๒๖, ๑๓๒, ๑๔๙, ๓๔๐,	
๑๑๒, ๑๒๒, ๑๖๑, ๔๑๘	๓๔๔, ๓๔๖, ๓๕๗	
ความสมดุลง	คอกเคชอยด์	๑๗๔
๓๑๗, ๓๒๕-	คัณถุระ	๓๔๔-๓๕๕,
๓๒๖, ๓๔๗, ๔๐๐-๔๐๑,	๔๐๖	
๔๐๓	คานธี, มหาตมา	๒๔๗-๒๔๘,
ความเสมอภาค	๓๓๕	๓๐๒
๑๕๓-๑๕๔,	คามนีจันทาค	๔๐-๔๑, ๔๗
๓๓๕	คามนีจันท์	๔๔, ๔๖-๕๘
ความเสียสละ	คามวาสี	๓๔๔
๑๕๐, ๓๔๙,	คิลานเกสซ์	๓๕๓
๔๔๗	คิกฤทธี ปราโมช, ม.ร.ว.	๑๒๓,
ความหลุดพ้น	๒๔๓, ๒๔๔-๒๔๕	
๑๒๔, ๑๗๖,	คุณวุฒิ	๔๘, ๓๑๘
๔๒๘	ครูศาสตร์	๒๘๐
ความหวาดระแวง	ครูศาสตร์, คณะ	๒๕๑, ๒๕๘-
๔๑๗	๒๕๙, ๒๗๔	
ความเห็นแก่ตัว		
๑๒๖, ๓๓๖-		
๓๓๗, ๓๔๗		
ความอาญา		
๕๐		
ความเอารัดเอาเปรียบ		
๓๓๗		
ควาย		
๑๑๓		

พระพุทธรูปปางกับสังกมและการเมือง

โคตมะ	๓๖๕, ๓๘๐,	๔๐๘, ๔๑๒, ๔๑๔, ๔๑๘,
	๓๘๕, ๓๙๑	๔๑๙-๔๒๐, ๔๓๘, ๔๔๐-
โคนันไม้	๓๙๒, ๔๐๕,	๔๔๑, ๔๔๗, ๔๔๙

ฅ

ฅนิโตทนะ	๑๗๓	๒๓๙-๒๔๐, ๒๔๖, ๒๕๒,
ฅรวาส	๗๔, ๗๗,	๒๖๒-๒๖๔, ๒๖๗, ๓๗๑
	๔๙, ๒๐๐-๒๐๒, ๒๐๗,	ฅตกรรม ๑๘๓, ๓๓๙
	๒๑๕, ๒๑๙, ๒๒๔, ๒๒๗,	ฅตกรรมอำพราง ๑๘๒

ง

งู	๔๗, ๕๒, ๖๒	งอดินห์เดียม,
เงินฝืด	๒๓๕	ประธานาธิบดี ๓๘๖-๓๘๗

จ

จรดพระนังคัล	๑๘๘	จอมปลวก ๖๑
จริยธรรม	๓๑๕, ๓๑๙	จักรวรรดินิยม ๑๘๐, ๒๙๓
จริยศึกษา	๔๗, ๓๐๘,	จักรวาล ๓๔, ๓๒๔
	๓๑๔-๓๑๖	จักรวาลวิทยา ๓๔-๓๕
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว,		จักรี, ราชวงศ์ ๒๑๙, ๒๙๓
พระบาทสมเด็จพระ	๒๙๓	จันทาล ๓๒๙-๓๓๐

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

จันทร์, ตรอก	๓๘๒	จิตเลื่อมทราวม	๓๑๐, ๓๑๓,
จาววาก	๑๒๔, ๑๗๖		๓๑๖
จารีตประเพณี	๒๐๙	จินดารักษ์, พระยา	๓๐๘
จำนงค์ ทองประเสริฐ	๒๘๑	จีน	๓๔-๓๕,
จำเลย	๒๕, ๕๑,		๑๖๔, ๑๗๒-๑๗๓, ๑๘๗,
	๕๖, ๓๔๑, ๓๔๗		๓๐๐, ๓๐๖, ๓๔๐, ๓๔๘
จิตจมาณวิกา	๑๘๔	จีน, ประวัติศาสตร์	๔๑
จิต, โรค	๒๖๒	จีน, ปรัชญา	๓๔, ๓๔๒
จิตตภาวัน	๒๘๐	จีน, พงศาวดาร	๔๑
จิตตภาวัน, วิทยาลัย	๒๔๘,	จีน, เมือง	๔๑, ๑๓๑,
	๒๕๖-๒๕๗, ๒๕๙, ๒๖๓,		๑๓๖-๑๓๗, ๑๗๑, ๑๗๓,
	๒๖๙, ๒๗๐, ๒๘๕, ๒๙๐		๑๗๕
จิตเตอร์บั๊ก	๓๑๐	จุดยืน	๑๑๔
จิตทราวม, โรค	๓๐๘, ๓๑๓,	จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว,	
	๓๑๗-๓๑๘, ๓๒๑	พระบาทสมเด็จพระ	๒๕๕
จิตนิยม	๙๐, ๙๗,	จุลบันถก, พระ	๑๕-๑๖
	๓๒๖	เจตสิก	๓๙, ๓๕๙
จิตพิการ	๓๑๕	เจ้าคณะอำเภอ	๒๘๒
จิตเภท, โรค	๒๖๒	เจ้าชาย	๒๑๙
จิตรกรรม	๒๕๘, ๒๖๑,	เจ้าพระยา	๑๒๙, ๑๙๗-
	๒๖๓, ๒๗๕		๑๙๘
จิตวิทยา	๑๒๔, ๑๙๔,	เจ้าลัทธิ	๒๙๖, ๓๒๘
	๑๙๘, ๒๘๕, ๒๙๖, ๓๐๒,	เจ้าหน้าที่เรือนจำ	๓๒๘
	๓๐๔	เจโตปริยญาณ	๓๘๔
จิตวิทยา, นัก	๑๒๔	เจ้าขุนมูลนาย	๔๐๐
จิตวิปริต, โรค	๒๖๒	เจ้านาย	๔๐, ๔๐๐

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

โจทก์	๒๕, ๕๐- ๕๒, ๕๔-๕๖, ๕๘, ๓๔๑, ๓๔๗	โจร โจรผู้ร้าย โจละ	๓๒๘ ๓๐๙ ๑๗๕
-------	---------------------------------------	---------------------------	-------------------

ณ

ฉกณินบาต	๓๓๒	ฉันทาคติ	๓๔๑, ๓๕๕
----------	-----	----------	----------

ช

ชฎิล	๓๗๑	๓๖๑-๓๖๒, ๒๖๓, ๓๘๗, ๓๘๐, ๓๙๑, ๔๑๘, ๔๑๙,
ชนสันธราช, พระเจ้า	๔๑, ๔๔	๔๒๑
ชมพู่ทวีป	๒๗๒-๒๗๓	๔๒๑
ชลบุรี, จังหวัด	๒๔๓, ๒๔๙, ๒๗๑	ชาตก, คัมภีร์ ชาตกมาลา ชาตกฏฐกกา ชาติขาว ชาติขาวจัด ชาติเขียว ชาติดำ ชาติแดง ชาติเหลือง ชาติ ๖ ชาลี ชาวเขา
ชลประทาน, กรม	๓๕๗	๔๐๗ ๓๘๗ ๓๖๓ ๓๒๘-๓๒๙, ๓๓๑ ๓๒๘ ๓๒๘-๓๓๐ ๓๒๘ ๓๒๘-๓๒๙ ๑๐๖ ๑๘๑, ๔๑๗
ช่องว่าง	๑๑๔	
ช่องว่างในสังคม	๑๑, ๑๑๘, ๑๓๐	
“ซอฟต์แวร์”	๑, ๖๕, ๑๐๑, ๑๓๔, ๑๖๓, ๒๙๕	
ช่างกลบก	๗๘, ๒๑๙	
ช่างสานเลื้อย	๔๗, ๕๑, ๕๗	
ชาตก	๓๒, ๔๐, ๘๙-๑๐๐, ๓๓๔- ๓๓๕, ๓๔๘, ๓๕๘-๓๕๙,	

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

ชานา	๑๑๓-๑๑๕,	ชีวิตประจำวัน	๓๓
	๑๑๗-๑๑๘, ๑๒๑, ๑๗๓-	ซูซก	๑๐๕-๑๐๖
	๑๗๔, ๒๓๕, ๒๖๖-๒๖๗,	ซูชาติ กำภู, หม่อมหลวง	๓๕๗
	๒๖๙	เซตวันมหาวิหาร	๓๙๓
ชาวประมง	๓๒๘	เซน, ศาสนา	๑๑๑
ชาวเมือง	๓๘๒	โซกลาง	๑๖๙, ๒๑๕
ซินโด, ศาสนา	๓๙๖-๓๙๙	โซฎิกราชเศรษฐี, พระยา	๑๑๒,
ชีวประวัติ	๒๙๗-๒๙๘,		๓๘๑
	๓๐๒	โซโตกู, เจ้าชาย	๓๙๘

ช

ชาคศพ	๔๑	โซนิค, ลัทธิ	๔๑๖
ชาโมโร	๓๙๙-๔๐๐	ซุนยัตเซน	๑๓๑, ๑๓๖
ชาโมโร, คำว่า	๓๙๙	ซูลีไทเฮา	๔๒
ชาโมโร, พวก	๔๐๐	ซูอิโกะ, จักรพรรดินี	๓๙๘
ชินิก, ลัทธิ	๔๑๖	โซพิสต์	๕-๙
ชำเหนียว	๒๖๔, ๒๖๗		

ณ

ณาน ๕	๓๘๑-๓๘๒	ณานสมบัติ	๓๘๒, ๓๘๔,
			๓๘๖

พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นโดยพระมหากษัตริย์

ญ

ญวน, พระ	๓๘๗	ญี่ปุ่น, ชาว	๓๘๗-๓๘๘
ญวน, พระพุทธรูป	๓๘๘, ๔๓๖	ญี่ปุ่น, ประเทศ	๓๘๗, ๓๘๘
ญี่ปุ่น	๓๘๘, ๓๘๙-๓๙๐	ญี่ปุ่น, ภาพยนตร์	๓๘๘
	๓๘๘, ๔๐๑-๔๐๒, ๔๓๐	ญี่ปุ่น, รัฐธรรมนูญ	๓๘๘

ฉ

ฉก ๒๕๕, ๒๖๓, ๒๖๕, ๒๖๕, ๒๖๕, ๒๖๕, ๒๖๕, ๒๖๕

ช

ชานันต์	๒๑๕-๒๒๐	ชานันต์	๒๐๐
ชานันต์	๒๐๐	ชานันต์, อาคาร	๒๖๗

ณ

“ณรงค” ๒๖๘

ด

ดอกบัว	๑๐, ๓๑๕	๓๘๐-๓๘๑, ๓๘๓, ๓๘๖	
ดอกมะเขือ	๕-๕, ๑๗-๑๘	ดาราศาสตร์	๒๕๓
ดาบ	๕๐๐	ดาวดึงส์	๓๖
ดาบส	๕๗, ๕๕, ๕๕,	ดีโอเอนส	๔๑๖

พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นและ การ เมือ ง

เดิยรลัย์

๑๘๒, ๑๘๔

๓

ตงฉิน	๑๓๑, ๑๓๗	ติสรณคณูปสัมปทา	๑๓๑, ๑๓๗,
ตบะ	๑๗๘		๔๓๖
ตรรกศาสตร์	๖-๘, ๘๕	ตุลาการ	๑๔๒, ๑๕๕
ตลาดโลก	๒๔๑	เต้ คงทอง, หลวงพ่อ	๒๗๗
ต้นหา	๖๒, ๒๒๕,	เตรียมอุดมพุทธรศาสตร์	๒๕๗,
	๒๓๙, ๔๔๑		๒๗๔
ตัวกู	๔๑๓	เต้า, ลัทธิ	๓๕๕, ๓๖๙
ตัวกู ของกู	๔๑๓	ไตรปิฎก	๔๑๙-๔๒๐,
ตำราจ	๘๙, ๑๒๘,		๔๒๓
	๓๗๖	ไตรเพท	๔๑
ตำหนักสมเด็จ	๑๓๔	ไตรสรณคณณ์	๑๓๑, ๑๓๘
ตึกนิบาต	๔๐		

๓

ถนนม กิตติขจร, จอมพล	๒๔๓,	เถรวาท	๑๖๗, ๓๖๔,
	๒๔๕, ๒๔๙, ๒๕๑, ๒๗๑		๔๓๒
ถาวรวัตถุ	๓๙๒, ๔๒๔	เถรวาทเถระ	๒๓๒
		เถรวาทหัวตัน	๓๕๓

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

ท

ทนายความ	๒๔๘-๒๔๙	ทิมนิกาย	๓๓๔
ทมิฬ	๑๗๕	ที่บังกร, พระพุทธเจ้า	๓๘๐-๓๘๑,
ทรงธรรม, พระเจ้า	๑๙๓, ๒๐๙	ที่ราชพัสดุ	๔๓
	๒๒๒	ทุกกฎ	๗๕
ทรรราช	๘	ทุกขเวทนา	๓๖๕
ทรัพย์มรดก	๓๘๐	ทุกขัง	๑๖, ๓๗๐
ทวาราวดี	๔๑๐	ทุกรกิริยา	๑๔, ๑๗๘
“ทวิวงศ์”, อาคารหอพัก	๒๗๗	ทุคติ	๓๓๐-๓๓๑
ทศบารมี	๓๗๕	เทพเจ้า	๑๙๕, ๓๕๖-๓๕๗
ทศพิธราชธรรม	๖๔, ๓๕๑,	เทพบิดา	๓๙๗
	๓๕๕	เทวดา	๓๖, ๙๕,
ท้องพระโรง	๓๕๑		๑๖๙, ๓๐๐, ๓๓๙, ๓๘๕
ทะเล	๑๘, ๓๐๑	เทวทัต	๒๑๙
ทักษิณนิกาย	๓๖๔	เทวทัต, พระ	๑๘๔-๑๘๕,
ทพสัมภาระ	๔๒๒-๔๒๓,		๒๑๐
	๔๒๗	เทศะ	๓๒๔
ทัศนคติ	๑๑	โทมัส อะควินัส, เซนต์	๙,
ทางสายกลาง	๑๗๘-๑๘๐		๑๔๒, ๑๔๖
ทานบารมี	๓๗๕, ๓๘๗	โทษของกาม	๑๔
ทสิมานะ	๓๐๐, ๓๑๘,	โทสะ	๓๓๕-๓๓๖
	๓๕๕	โทสาคติ	๓๔๑, ๓๕๑, ๓๕๕
ทิศ	๓๒, ๓๔-๓๖,	ไทย	๘๔, ๑๗๕,
	๓๘		๑๘๐-๑๘๑, ๑๘๘, ๒๑๐,
ที่กัลปนาผล	๒๖๙		๒๒๕, ๒๒๘, ๒๓๕, ๒๔๒,

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

๒๔๕, ๒๖๐, ๒๖๗, ๓๙๕,	๑๖๖, ๒๑๓, ๓๖๓, ๓๖๘-
๔๐๒, ๔๐๗, ๔๔๔	๓๖๙, ๔๐๗, ๔๒๒-๔๒๓,
ไทย, คน ๔๐, ๘๒, ๘๖,	๔๒๒, ๔๓๔, ๔๔๐
๙๖, ๑๐๔, ๒๖๒, ๒๘๒,	ไทย, เมือง ๕-๖, ๓๗,
๒๘๖, ๓๑๓, ๔๔๔	๖๖-๖๘, ๗๑, ๘๓, ๘๖,
ไทย, เงิน ๘	๙๙, ๑๐๔, ๑๐๘, ๑๔๐,
ไทย, ชาว ๒๐๙, ๒๒๕-	๑๖๓, ๑๗๕, ๑๗๗, ๑๘๐,
๒๒๖, ๒๔๔, ๒๕๐, ๓๖๘	๑๘๕, ๑๙๑-๑๙๕, ๑๙๙-
ไทย, ประเทศ ๓๗, ๑๙๒,	๒๐๐, ๒๐๕-๒๐๖, ๒๑๗,
๑๙๔, ๒๐๙, ๒๒๕, ๒๔๖,	๒๒๕, ๒๒๗-๒๒๘, ๒๓๕,
๒๗๓, ๒๘๖, ๓๑๔, ๓๙๗	๒๔๑, ๒๕๐, ๒๕๕, ๒๖๑,
ไทย, พากย์ ๓๖๘-๓๖๙	๒๖๖-๒๖๗, ๒๙๐, ๒๙๓-
ไทย, ประวัติศาสตร์ ๑๙๒, ๑๙๔,	๒๙๔, ๓๐๙, ๓๔๒, ๓๘๒,
๒๒๖	๔๐๑, ๔๐๖, ๔๑๒, ๔๒๖,
ไทย, ภาษา ๔๓, ๑๑๑,	๔๒๘-๔๒๙, ๔๔๔, ๔๔๘

ธ

ธนบุรี ๓๐๘	ธรรมทูต ๒๙๑
ธนาการ ๑๕๒, ๒๓๖	ธรรมบท ๘๑, ๓๙๕
ธรรมกถึก, พระ ๗๔-๗๖	ธรรมบท, คัมภีร์ ๓๙๕, ๔๐๗
ธรรมการ, กระทรง ๒๖๘	ธรรมพัฒนา ๒๙๑
ธรรมชาว ๓๒๙-๓๓๐	ธรรมราชา ๒๗๓
ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร ๑๔, ๓๗๑	ธรรมวิทู ๑๒๓, ๒๕๔
ธรรมจาริก ๒๙๑	ธรรมวินัย ๒๒๑, ๒๘๖,
ธรรมดำ ๓๒๙-๓๓๑	๒๘๘-๒๘๙

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

ธรรมศรัทธา	๒๘๑	ธาตุ	๒๔-๒๕,
ธรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัย	๘,		๑๒๔, ๒๒๓, ๒๓๗
๖๕, ๙๕, ๑๒๓		ธาตุดิน	๒๒๓
ธรรมสังเวช	๑๖	ธาตุน้ำ	๒๒๓
ธรรมะและวินัย	๓๙๘	ธาตุไฟ	๒๒๓
ธรรมาธิปไตย	๑๓๒, ๑๓๕,	ธาตุลม	๒๒๓
๑๔๗, ๑๕๐, ๑๖๑		ธาตุคัมภีร์	๒๗๗, ๔๑๗
ธัมมปทัฏฐกถา	๑๖๙	โธไดทนนะ	๑๗๓

น

นกกะทา	๔๗, ๕๓, ๖๑		๒๖๐, ๒๖๒, ๒๗๕
นครธม	๓๕	นวนกานุกรณ์	๓๒๗
นครปฐม	๓๔, ๒๔๔,	นวโกวาท	๒๘๗
	๒๕๐	นวังคสัตถุศาสน์	๓๕๙, ๓๖๓
นครวัด	๓๕	นอร์เวย์	๑๗๘
นปี	๑๖๕	นักเทศน์	๗๔
นรก	๑๕๒, ๑๖๙,	นักโทษ	๔๐๐
	๓๓๐-๓๓๑, ๓๘๕	นักธรรม, หลักสูตร	๒๕๖, ๒๘๑,
นระ ฤพบุรี	๒๘๑, ๒๘๔-		๒๘๘
	๒๘๕	นักบวช	๑๘๕, ๒๒๘,
นเรศวร, สมเด็จพระ	๙๔-๙๕,		๓๘๑, ๓๘๖
	๒๑๒	นักบวชประเภทเปลื้องกาย	๒๒๘
นวกรรม	๒๖๐	นักปกครอง	๔๑, ๑๒๒-
นวกรรมศาสตร์, คณะ	๒๕๘,		๑๒๓, ๑๕๓, ๑๙๓-๑๙๔,

พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นและ การเมือง

๒๐๑, ๒๐๙, ๒๒๒-๒๒๓,		๒๔๐, ๔๑๘	
๒๒๗, ๒๔๔, ๒๔๖, ๒๔๙,	นามรูปนิยม	๙๐-๙๑	
๓๐๑, ๓๐๓, ๓๔๘, ๓๖๐,	นามและรูป	๙๑, ๓๒๓,	
๓๙๘-๓๙๙		๓๒๖	
นักปราชญ์	๕, ๑๒,	นายก	๙
๑๐๔-๑๐๘, ๑๒๒-๑๒๓,		นายก, คำว่า	๓๖๘
๑๒๕, ๑๖๙, ๒๗๓, ๓๐๐,		นาย-กรัณฐมนตรี	๓๖๘
๓๐๕, ๓๔๘, ๓๕๓, ๔๐๔		นายกรัณฐมนตรี	๔๒, ๑๐๔,
นักรบ	๓๙๙	๑๑๔, ๑๒๓, ๑๔๐, ๑๘๐-	
นักเรียน	๑-๓, ๒๔๖,	๑๘๑, ๑๘๓, ๒๔๓-๒๔๖,	
๒๕๒, ๒๕๙, ๒๖๑, ๓๐๘,		๒๔๘-๒๔๙, ๒๕๑-๒๕๒,	
๔๔๔		๒๖๓-๒๖๖, ๒๖๘, ๒๗๑,	
นักเลงโต	๔๐๓	๒๙๘, ๓๖๘	
นักศึกษา	๒๒, ๖๗,	นายกสมาคม	๑๘๘
๗๓, ๙๖, ๑๑๙, ๒๓๑,		นายจ้าง	๔๐
๒๔๑, ๒๔๖, ๒๕๒, ๒๕๗,		นายทุน	๑๑๔, ๑๑๖-
๒๕๙, ๒๖๑, ๒๖๙, ๒๗๖-		๑๑๘, ๑๒๓, ๑๔๔-๑๔๖,	
๒๗๘, ๓๐๘, ๔๐๓		๑๗๓, ๑๘๐	
นักสู้	๓๐๓	นายบ้านส่วย	๔๗
นักเสียสละ	๒๐๗, ๓๗๕-	นายพราน	๙, ๖๐, ๑๔๕,
๓๗๖, ๓๘๙		๑๖๖, ๓๒๘	
นันทวจฉโคตร	๓๒๘	นายแพทย์	๑๙๕, ๓๑๗-
นัย, คำว่า	๔๓๓	๓๑๘, ๓๔๓, ๔๔๔	
นางทางโทรศัพท์	๓๔๗	นายแพทย์เถื่อน	๓๑๘
นาค	๕๙-๖๐	นายส่วย	๕๑-๕๒
นามธรรม	๕๗, ๙๗,	นายอำเภอ	๒๗

พระพุทธรูปศาสนาที่บั้งลมและการเมือง

นารายณ์มหาราช,		๓๖๖, ๓๙๒, ๔๐๖, ๔๐๘,
สมเด็จพระ	๒๒๖, ๒๘๙	๔๒๘
น้ำตก	๔๑๕	นิพพาน, ประดู ๑๖๘, ๓๖๕-
น้ำผึ้ง	๖๒	๓๖๖
น้ำมันเนย	๓๕๔	นิรโทษกรรม ๙๕
น้ำมันเบรียง	๓๕๔	นิโรธ ๙๘-๙๙
นิกรอยด์	๑๗๔-๑๗๕	นิเวศน์ ๓๓๐-๓๓๑
นิกสัน	๘๕	นิวยอร์ก ๑๑๓
นิครนถ์	๓๒๘	นิตินักศึกษา ๒-๓, ๒๒, ๘๐, ๑๘๗, ๒๙๑
นิติธรรม	๑๕๖	เนกขัมมบารมี ๓๗๖-๓๗๗
นิตินัย	๒๑๙-๒๒๐	เนห์รู ๑๔๑
นิติบัญญัติ	๑๔๒, ๑๕๕	เนหลวง ๕๑-๕๕,
นิธิ	๓๙๗	๖๑-๖๓, ๑๘๑-๑๘๒,
นิบาตชาดก	๓๕๒	๒๐๒, ๒๑๓, ๓๓๘-๓๓๙,
นิพพาน	๑๖, ๓๙,	๓๕๐-๓๕๒, ๓๕๔, ๓๕๖,
	๒๘๒, ๒๙๐, ๓๒๕, ๓๒๙-	๓๕๘
	๓๐๑, ๓๓๓, ๓๕๙, ๓๖๔,	

ป

ปรมครู	๒๓๗, ๒๙๗	๒๒๔-๓๔๔, ๓๔๗, ๓๘๑
ปรรณ, คำว่า	๔๒๑	ปรรพชา ๒๕๗, ๒๖๙,
ปรรณศาลา	๔๑๙-๔๒๔,	๒๗๔, ๒๗๖, ๒๘๖
	๔๒๗, ๔๒๘, ๔๓๗-๔๓๘,	ปรรพชาอุปสมบท ๒๑๗-๒๑๘,
	๔๔๓, ๔๔๗-๔๕๐	๔๒๘
ปรรดาศักดิ์	๑๑๒, ๒๐๖,	ปรรพชิต ๑๐๓, ๑๒๖,

พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในสมัยกรุงธนบุรี

๑๙๘, ๒๔๑, ๓๓๐-๓๓๑,	บาลี, ภาษา	๒๘๕, ๓๔๘,	
๓๘๖		๓๕๔, ๔๐๗, ๔๒๐, ๔๒๒-	
บัญชีชีวิต	๒๖	๔๒๓, ๔๓๒, ๔๔๐	
บันทึก	๒๔, ๓๘,	บาลีธรรมะ	๒๕๔-๒๕๖,
๕๒, ๕๔, ๗๑, ๘๑		๒๘๔-๒๘๕, ๒๘๘, ๒๙๔	
บลัฏก	๔๒, ๑๙๒,	บาลีสถาปัตยกรรม, โรงเรียน	๒๕๖
๑๙๔-๑๙๕, ๑๙๗, ๒๙๗,		บำเพ็ญตบะ	๑๗๘
๓๐๔-๓๐๕, ๓๖๗		บำเพ็ญพรต	๓๘๑, ๓๘๑-
บางกะปิ	๑๑๐		๓๙๓, ๔๐๖
บางละมุง, อำเภอ	๒๔๓, ๒๔๔,	บำเพ็ญเพียร	๓๙๑
	๒๗๑	บิณฑบาต	๖๘, ๑๐๓,
บ้านนายถ้อย	๕๑, ๖๓		๓๕๓, ๓๗๗, ๔๓๔
บารมี	๑๖๖-๑๖๙,	บุคลาธิษฐาน	๓๕๙
๑๗๗-๑๗๘, ๑๙๖, ๒๒๐,		บูชาไฟ	๑๕, ๓๗๑
๒๒๘, ๒๓๖, ๒๙๓, ๒๙๗,		บุชิต, ลัทธิ	๓๙๙
๓๖๔-๓๖๕, ๓๗๑, ๓๗๕,		บุเช็กเทียน	๔๒
๓๗๗, ๓๗๙-๓๘๑, ๓๘๓-		เบคอน, ฟรานซิส	๓๔๖-๓๔๗
๓๘๕, ๓๘๗, ๓๘๙-๓๙๐,		เบรตเนฟ	๑๒๗
๓๙๑, ๔๓๙		โบราณคดี, คณะ	๓๑
บาลี	๘๑, ๑๐๓,	โบสถ์	๑๒๘-๑๒๙,
๑๗๔-๑๗๕, ๒๐๔, ๒๕๙,			๒๐๒, ๒๐๖, ๒๓๐, ๒๖๐,
๒๗๕, ๒๘๘, ๒๙๔, ๔๐๕,			๒๘๒, ๒๘๙, ๔๑๐, ๔๑๓,
๔๐๗, ๔๑๙-๔๒๐, ๔๒๔-			๔๓๐
๔๒๕		ไบเบิล	๑๖๕
บาลี, พระ	๔๒๐		

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

ป

ปกรณวิเศษ	๔๒๐	ปรมาจารย์	๔๑๖
ปชาบดีโคตมี, พระ	๔๖	“ประชาชน”	๒๐๘, ๒๑๖-
ปฏิภินิยา	๑๒, ๓๓,		๒๑๗, ๒๒๐-๒๒๑, ๒๒๔-
	๓๖, ๘๓, ๙๘, ๑๙๖, ๓๖๒,		๒๒๕, ๒๒๗, ๒๒๘
	๓๖๗	ประชาธิปไตย	๕-๙, ๗๗,
ปฏิบัติ	๒๑๒		๑๓๑-๑๓๒, ๑๓๔-๑๓๕,
ปฏิรูป	๑๓๖		๑๓๗, ๑๓๙-๑๔๒, ๑๔๔-
ปฏิรูป, นัก	๒๙๓		๑๔๖, ๑๔๗, ๑๕๐-๑๕๗,
ปฏิรูป, ยุค	๒๙๐		๑๖๐-๑๖๒, ๑๘๐, ๑๘๖,
ปฏิรูป, สมัย	๒๙๐		๑๘๔, ๒๑๖, ๒๒๐, ๒๒๒,
ปฏิวัติ	๘๐, ๑๑๕,		๒๖๗, ๔๓๖
	๑๑๘, ๑๓๖, ๑๘๗, ๒๐๒,	ประชามติ	๑๓๙
	๒๑๓, ๓๖๘	ประชาสัมพันธ, กรม	๗๓, ๑๕๘
ปฏิวัติ, การ	๑๓๖, ๑๔๗,		๔๒๒
	๑๔๙, ๑๗๓	ประณิธาน	๓๖๕, ๓๗๕,
ปฏิวัติวัฒนธรรม	๑๘๗		๓๗๗
ปฏิเวธ	๒๙๐	ประณิธาน, คำว่า	๓๗๑
ปฐมจักรพรรดิ	๓๙๗	ประติมากรรม	๒๕๘, ๒๖๑,
ปฐมพุทธศาสตร์	๒๗๔, ๒๗๗		๒๗๕
ปฐมวงศ์	๓๙๗	ประณิธานพุทธศาสตร์	๒๕๗, ๒๗๔
ปทปรมะ	๑๐	ประเทศชาติ	๔๐, ๔๒-
ปมด้อย	๑๘		๔๓, ๑๐๒, ๑๐๗, ๑๒๒,
ปรมัตถบารมี	๓๗๕, ๓๘๙		๑๓๒, ๑๔๒, ๑๔๕, ๑๗๖,
ปรมัตถ์	๘๗, ๓๕๙		๒๔๒, ๒๔๘, ๒๗๐, ๒๗๔,

พระพุทธรูปศาสนาที่ปล้ำสังคัมและการเมือง

๒๗๘, ๒๙๒, ๓๐๔, ๓๑๖,	ปราษฎ์	๓๒, ๑๒๒
๓๑๘, ๓๒๑, ๓๔๕, ๓๘๙	ปราสาท	๑๕, ๑๑๐-
ประธานมนตรี ๑๐๔		๑๑๑, ๑๗๗,
ประธานาธิบดี ๘๔, ๑๔๐-	ปริยัติ	๒๙๐, ๓๙๕,
๑๔๑, ๑๘๐		๔๐๔-๔๐๖
ประเพณี ๕๘, ๑๔๐,	ปริยัติธรรม	๒๑๐
๑๕๖, ๑๘๘-๑๘๙, ๑๙๔,	ปรัชญา	๒๙๓, ๓๗๐
๒๕๕, ๒๘๖, ๔๒๘	ปักกิ่ง	๓๕, ๑๗๓
ประมวลราชการแผ่นดิน, ๒๖๕,	ปัญญาวิเศษ, พระ	๑๔, ๑๑๐,
กรม ๒๖๘		๑๒๖, ๓๖๑, ๓๗๑
ประวัติศาสตร์ ๘, ๙๓-๙๔,	ปัญญา	๑๒-๑๓, ๑๗,
๒๗๒, ๒๘๕, ๒๘๙, ๒๙๗,		๒๘, ๔๕, ๘๐, ๙๗, ๑๐๓,
๓๙๓-๓๙๔, ๓๙๗, ๔๒๓		๓๐๒, ๓๓๑, ๓๕๙, ๓๖๗,
ประสพ รัตนากร, นายแพทย์ ๒๖๒		๓๖๙, ๓๗๑, ๓๗๓-๓๗๔,
ปรัชญา ๓๐, ๓๕,		๓๗๗, ๔๑๙
๘๕, ๘๗, ๙๓, ๙๗, ๑๒๒,	ปัญญาชน	๘๐, ๔๐๓
๑๒๘, ๑๖๐-๑๖๑, ๑๖๔,	ปัญญาตรัสรู้	๒๘๒, ๒๘๖
๒๕๘, ๒๖๐, ๓๐๐, ๓๐๖,	ปัญญาบารมี	๓๗๗
๓๔๐, ๓๕๕, ๓๖๖, ๓๖๙,	ปัญหาสังคม	๙๙, ๓๒๐
๓๗๒-๓๗๓, ๓๙๘	ป่าแก้ว, วัด	๒๑๒
ปรัชญา, นัก ๑๔๑, ๑๖๔,	ปาจิตติย	๗๕, ๗๗
๓๔๖, ๓๖๐	ปานทยะ	๑๗๕
ปรัชญา, ภาษา ๘๗, ๒๗๕	ปารชิก	๓๘๖
ปรัชญาการศึกษา ๘๔	ปิตี	๒๔๔, ๒๕๐,
ปรัชญาเมธี ๑๒๒-๑๒๓,		๒๗๑
๑๔๑, ๒๙๔, ๓๔๖, ๓๔๘	ปิตีโสมนัส	๓๘๔

พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นและ การเมือง

ปิ่น มุกกันต์, พ.อ.	๒๔๓, ๒๔๔		๒๕๘, ๒๗๕
ปลุกะตม	๑๐๘-๑๐๙,	ปูลมกัศสป	๓๒๘
	๑๑๒-๑๑๔	เปรียญ	๓๓, ๑๔๘-
ปลุกชน	๑๙๘, ๒๒๓		๑๔๙, ๑๕๘-๑๕๙
ปฐนียสถาน	๓๕, ๒๑๐,	เปรียง	๓๕๔

ผ

ผดุงกรรม	๑๓, ๑๗		๑๙๒, ๑๙๔, ๑๙๖, ๑๙๙,
ผี	๙๑		๒๑๐, ๓๑๐, ๓๒๐, ๓๖๙
ผู้ได้ปกครอง	๔๐, ๓๖๗,	ผู้พิพากษา	๒๕, ๓๔๐-
	๓๖๙		๓๔๒, ๓๔๕-๓๔๗, ๓๕๕
ผู้นำ	๓๐, ๙๕,	ผู้ยิ่งใหญ่	๓๐๓
	๑๖๘-๑๖๙, ๑๙๑, ๒๐๖-	ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์	๔๑
	๒๐๗, ๒๓๘, ๒๕๔, ๒๕๘,	ผู้ใหญ่บ้าน	๖๓
	๒๖๕, ๒๗๕, ๒๙๖, ๒๙๘-	เผด็จการ	๑๓๕, ๑๓๗,
	๒๙๙, ๓๐๑, ๓๐๓-๓๐๔,		๑๔๒, ๑๕๐, ๑๕๗-๑๕๘,
	๓๐๖-๓๐๗, ๓๖๖-๓๖๗,		๑๖๑
	๓๖๙, ๓๗๖, ๓๘๙-๓๙๐,	แผนการศึกษาของชาติ	๓๑๔,
	๓๙๙		๓๑๖
ผู้ปกครอง	๑๑, ๓๙-๔๑,	แผ่นดิน	๓๕, ๓๗๘
	๔๗, ๑๐๖, ๑๓๒, ๑๔๒,		

พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นโดยสังฆมณฑลและราชการเมือง

ผ

ผ่อง	๘๓-๘๔,	ผ่อง, ภาษา	๑๖๘
๑๒๕, ๑๘๐		ผ่องเศส	๘๐, ๑๘๐, ๒๒๖
ผ่อง, พากย์	๓๖๙		

พ

พญานาค	๔๗, ๕๔, ๕๙	พระครู	๑๙๘, ๒๓๒-
พญาราชสีห์	๓๕๐		๒๓๓, ๒๔๑
พญาลิง	๔๑, ๓๕๐	พระเจดีย์	๓๔, ๑๗๓,
พญาสุณัฏ	๓๕๐		๓๕๗
พนรัตน์, พระ	๙๔	พระเจ้า	๖๗, ๑๑๘,
พนรัตน์, พระ	๓๙๔		๑๖๕, ๑๖๙-๑๗๑, ๒๑๓,
พนักงานป่าไม้	๖๑		๓๗๙
พม่า	๘๓, ๙๔,	พระเจ้าแผ่นดิน	๒๐๔, ๒๒๖,
๑๗๓, ๑๗๕, ๒๘๖, ๒๙๓			๓๕๔, ๓๘๑
พม่า, กองทัพ	๙๔	พระไตรปิฎก	๒๑๐, ๒๒๑,
พยอม ทวีวงศ์, หม่อม	๒๗๗		๒๔๘-๒๔๙, ๒๖๓, ๒๗๔-
พยานาล	๑๒๙, ๓๔๓		๒๗๕, ๒๘๐, ๒๘๕, ๓๓๔,
พรตภาวนา	๔๐๖		๓๓๘, ๓๖๐, ๓๖๓, ๓๙๕,
พรหมโลก	๗๖		๔๐๗-๔๐๘, ๔๑๙-๔๒๐,
พรหมวิหาร	๒๐, ๒๒, ๘๖		๔๒๓
พระเกตุ	๑๗๕	พระเถรานุเถระ	๒๐๔, ๒๓๒-
พระแก้วมรกต	๓๗๙		๒๓๔
พระคณาธิการ	๒๘๒	พระที่ปังกร	๓๘๓

พระธรรม	๗๔, ๒๔๖,	๓๙, ๔๑, ๔๖-๔๘, ๖๔,
	๒๕๒, ๓๗๒, ๓๙๘, ๔๓๑	๗๔-๗๗, ๗๘-๗๙, ๘๑,
พระธรรมวินัย	๒๑๕, ๒๗๓,	๙๑-๙๒, ๙๗-๙๘, ๑๐๑,
	๒๘๖, ๒๙๓	๑๐๓-๑๐๔, ๑๐๙-๑๑๑,
พระธาตุ	๑๗๓	๑๑๗-๑๑๘, ๑๒๒-๑๒๔,
พระนคร	๑๑๕, ๓๐๘	๑๓๐-๑๓๑, ๑๓๕, ๑๓๗-
พระบรมครู	๒	๑๓๘, ๑๖๖, ๑๓๒-๑๓๔,
พระบรมธาตุ	๑๗๓	๑๗๗-๑๗๘, ๑๘๒-๑๘๕,
พระบรมราชินีนาถ	๒๔๓, ๒๔๙,	๑๙๘, ๒๐๒, ๒๑๗, ๒๑๙-
	๒๖๓, ๒๗๗	๒๒๒, ๒๒๔, ๒๓๐, ๒๓๗,
พระบรมวงศานุวงศ์	๓๙๔	๒๕๐, ๒๖๑, ๒๗๒, ๒๘๓,
พระบรมสารีริกธาตุ	๑๗๒-๑๗๓	๒๘๔, ๓๐๐, ๓๒๔, ๓๒๘,
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว		๓๓๒, ๓๔๘-๓๕๐, ๓๕๙-
	๑๔๓, ๒๐๒, ๒๑๓, ๒๔๓,	๓๖๑, ๓๖๔-๓๖๕, ๓๖๖,
	๒๔๙, ๒๖๓, ๒๗๑, ๒๘๐,	๓๗๐-๓๗๒, ๓๗๕, ๓๗๙-
	๔๐๑-๔๐๒	๓๘๗, ๓๘๙-๓๙๐, ๓๙๑-
พระปฐมเจดีย์	๓๔-๓๕,	๓๙๓, ๓๙๘, ๔๐๔, ๔๐๗-
	๓๕๖	๔๐๘, ๔๒๘, ๔๓๑, ๔๓๔-
พระประธาน	๗๒, ๒๖๓,	๔๓๖, ๔๓๙-๔๔๐, ๔๔๕,
	๒๗๑, ๒๗๘-๒๗๙, ๔๑๐	๔๔๘-๔๔๙
พระปัจเจกพุทธเจ้า	๓๗๕, ๔๓๖	พระพุทธรูปที่ปางกร ๓๘๐-๓๘๑,
พระผู้เป็นเจ้า	๑๖๕, ๑๗๐,	๓๘๓
	๓๓๒	พระพุทธรูป ๘๘, ๑๗๕,
พระพุทธรูป	๒, ๑๐, ๑๓-	๒๕๔, ๔๑๐
	๑๔, ๑๖, ๒๐, ๒๓-๒๕,	พระพุทธรูปลีลา, ปาง ๒๗๑, ๒๗๘
	๒๗, ๒๙-๓๐, ๓๖, ๓๘-	พระพุทธรูปศาสนา ๒, ๑๙, ๓๒-

พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นและ การเมือง

พระฤาษี	๓๘๒, ๔๒๑	พราหมณ์	๓๖-๓๗,
พระวินัย	๔๘, ๒๑๗		๔๔, ๕๒-๕๓, ๕๔-๕๘,
พระศรีรัตนตรัย	๑๔๓		๑๐๕, ๑๑๐, ๒๐๙, ๒๕๔,
พระศาสนา	๓๓, ๑๘๓,		๓๓๒, ๓๘๐
	๑๙๐-๑๙๔, ๑๙๙-๒๐๑,	พราหมณ์, วรรณะ	๒๐
	๒๐๓-๒๐๖, ๒๐๘-๒๐๙,	พราหมณ์, ศาสนา	๓๗, ๔๑,
	๒๑๓, ๒๑๕, ๒๑๖, ๒๒๒,		๑๑๑
	๒๒๗, ๒๔๙-๒๕๐, ๒๘๕,	พราหมณ์มหาศาล	๓๓๑, ๓๘๐
	๒๘๖, ๒๘๘, ๒๙๐-๒๙๒,	พาราณสี	๑๑๑-๑๑๒
	๒๙๔-๒๙๕, ๒๙๖-๒๙๗,	พฤตินัย	๒๒๐
	๔๐๔-๔๐๕, ๔๐๘, ๔๓๑,	พลศึกษา	๓๐๘, ๓๑๔
	๔๓๖	ปลาโต	๘, ๑๒๒-
พระสงฆ์	๑๓๑, ๒๑๑-		๑๒๓, ๒๙๔
	๒๑๒, ๒๑๕, ๒๒๗, ๒๒๙,	พลาณามัย	๓๑๔
	๒๕๑, ๒๕๕, ๒๕๘, ๒๗๓,	พลีกรรม	๖๐-๖๑
	๒๗๕, ๒๙๘	พลนิกร	๑๔๒
พระสถูป	๑๗๓	พหุลพพยุทเสนา,	
พระสังฆราช, สมเด็จพระ	๘๓, ๒๖๘,	พลเอก พระยา	๓๖๘
	๒๗๖, ๓๙๑	พัฒนาการ	๒๔๑, ๓๑๑,
พระสัมมาสัมพุทธเจ้า	๑๙๙,		๓๒๒
	๒๐๑, ๒๐๕, ๒๗๒, ๓๗๕,	พันธกรณี	๓๙๑
	๓๘๐, ๓๘๔, ๔๓๖	พิสดร, คำว่า	๔๓
พระสูตร	๓๓๔, ๓๓๙,	พิธีกรรม	๑๗๑
	๓๕๙	พิธีรีตอง	๓, ๒๐๐,
พระอินทร์	๓๖		๒๓๐
พรานป่า	๓๒๙-๓๓๐	พิบูลสงคราม, จอมพล ป.	๒๖๕

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

พิภพจักรวาล	๓๙๙	พุทธพยากรณ์	๓๘๔
พิมพ์सार, พระเจ้า	๑๑๒-๑๑๓, ๑๑๕, ๓๙๓	พุทธภาสิต	๒๑๑, ๒๒๔, ๓๐๗
พิมพ์ธรรม, พระ	๑๘๕	พุทธภูมิ	๓๖๕, ๓๘๔, ๓๘๗
พิสดาร, คำว่า	๕๒๒	พุทธบริหารโปรพุทโธ	๓๕
พุทธ, ชาว	๖๖, ๗๗, ๗๙, ๙๓, ๑๔๓, ๑๗๓, ๑๙๐-๑๙๑, ๑๙๓, ๒๒๕, ๒๒๘, ๒๓๑, ๒๕๐, ๓๐๖	พุทธศาสตร์	๒๕๗, ๒๖๕, ๒๘๐
พุทธ, เมือง	๖๖-๖๗, ๗๑, ๘๓	พุทธศาสนา	๖๖-๖๘, ๗๐, ๗๒, ๘๓, ๘๖, ๑๑๕, ๑๒๗, ๑๔๓, ๑๖๓-๑๖๕, ๑๗๒-๑๗๔, ๑๘๓, ๒๐๘- ๒๐๙, ๒๒๒, ๒๒๘-๒๒๙, ๒๕๒-๒๕๓, ๒๖๖
พุทธกาล	๗๗, ๑๐๐, ๑๒๔, ๑๔๑, ๑๖๔, ๑๗๖, ๑๙๑-๑๙๒, ๑๙๘, ๒๒๐, ๒๒๒-๒๒๓, ๒๓๐, ๒๕๐, ๒๕๔, ๒๖๐, ๒๙๑, ๓๒๘, ๓๓๙, ๓๔๙, ๔๓๘	พุทธศาสนิกชน	๘๙, ๒๘๐, ๒๘๕, ๒๙๓, ๓๓๓
พุทธจักร	๑๙๐, ๑๙๗, ๒๑๑, ๒๑๕, ๒๑๖, ๒๒๕, ๒๗๓	พุทธสมัย	๒๑๐
พุทธดำเนิน	๓๘๑, ๓๘๔	พุทธศึกษา	๙๗, ๓๐๘, ๓๑๕
พุทธบริษัท	๗๖, ๒๕๑	เพทราชา, พระ	๒๘๙
พุทธบารมี	๓๘๖	เพ็ญน้อย	๑๔, ๑๑๐
พุทธประสงค์	๒๗๒	เพชรฆาต	๓๒๘
		แพร่พิทยา	๑๖๖
		แพศย์	๒๕๔
		แพศย์, วรณ	๒๐
		โพชนวงศ์	๓๓๐-๓๓๑

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

โพธิ์สัตตวามณี ๑๖๖-๑๖๗, ๓๖๓, ๓๘๙

พ

พอร์ด, ประธานาธิบดี	๘๕	พาร์ก	๑๗๘
ฟ้าบันดาล	๓๔	ฟ้าและดิน	๓๕
ฟาเกียร์	๑๗๘	ฟิลิปปินส์	๑๔๐

ภ

ภค	๒๑๙	ภานี, ระบบ	๓๓๗
ภค, พระ	๒๑	ภานีอาการ	๒๙๒, ๒๙๙
ภักทียะ	๒๑๙	ภยากติ	๓๔๑, ๓๕๕
ภักทียะ, พระ	๒๑	ภารตวรรษ	๓๐๖
ภาพพจน์	๑๓๗	ภิกษุ	๗๖, ๑๓๕,
ภาพยนตร์	๓๐๙-๓๑๐, ๓๖๘, ๓๙๙		๑๓๘, ๒๑๑-๒๑๓, ๒๒๐- ๒๒๑, ๒๔๕-๒๔๖, ๒๔๙,
ภาพยนตร์ไทย			๒๕๑-๒๕๒, ๒๕๕, ๒๖๕,
ภาพลามกอนาจาร	๓๐๙		๒๖๗, ๒๗๘, ๒๙๐, ๒๙๓,
ภาวนา	๓๙๑-๓๙๒, ๔๐๖		๓๒๘, ๓๗๗, ๓๘๑, ๔๔๐
ภาวะผู้นำ	๑๖๘, ๓๖๖- ๓๖๗	ภิกษุณี	๗๖
		ภิกษุญ สวรรณคีรี	๒๗๗
ภาษาศาสตร์, คณิต	๒๕๘-๒๕๙,	ภุเขา	๑๘, ๕๑,
	๒๗๕		๕๗, ๓๘๗, ๓๘๙
ภานี	๘๒, ๑๑๖	ภุเขาทอง	๓๕๖-๓๕๗
		ภูมิศาสตร์	๒๘๕

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ภูมิหลัง	๑๓, ๔๘,	๑๑๗, ๒๖๐, ๒๙๐, ๓๓๙,
		๓๗๑

ม

มคธ	๑๑๒, ๑๑๕,	มหาชาติ	๑๘๘
	๓๙๕	มหาธาตุ, วัด	๓๒, ๖๕,
มติมหาชน	๑๔๖, ๑๙๕,		๑๐๒, ๑๓๔, ๑๖๓, ๑๘๕,
	๓๐๒-๓๐๓, ๓๐๕		๑๘๙, ๒๕๕, ๓๓๔, ๓๙๐-
มนุษยชาติ	๑๔๖, ๓๐๖		๓๙๒, ๔๑๓-๔๑๔, ๔๑๙,
มนุษยโลก	๓๘๕		๔๒๙, ๔๔๒
มนุษยสัมพันธ์	๑๑, ๒๒,	มหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์, วัด ๑	
	๒๗, ๓๑, ๓๒-๓๕	มหาธาตุวิทยาลัย,	
มนุษยดีกดาบรพ	๔๑๖	มูลนิธิวิทยธรรม	๑, ๑๓๔,
มฆังการ	๔๑๓		๒๕๙, ๒๖๗, ๒๗๐
มรรค	๙๘-๙๙,	มหาประณิธาน	๑๖๖, ๓๗๑,
	๑๖๖, ๑๗๙		๓๘๓, ๓๙๐
มรรคผล	๒๘๒, ๔๐๖	มหาประเทศ	๓๙
มฤคชาติ	๕๓	มหาปรัชญา	๓๖๗, ๓๖๙
มหากปิลชาดก	๔๑	มหาปราชญ์	๒๙๔
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๑๖๗,	มหาปัญญา	๓๖๗, ๓๗๐
	๑๘๘-๑๘๙, ๒๐๘, ๒๕๕-	มหาบัณฑิต, พระ	๑๕
	๒๕๖, ๒๕๙, ๒๖๕, ๒๘๕,	มหาเปรียญ	๑๔๙, ๑๕๘,
	๔๔๒		๒๗๖
มหาโจร	๒๕๓, ๒๙๔	มหาสมุทรราชวิทยาลัย,	
มหาชน	๑๑๑, ๓๐๗	สภาการศึกษา	๒๕๕, ๒๘๕

พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา

มหายาน	๑๖๖-๑๖๗,	มะเร็ิง	๘๘
๓๖๔-๓๖๕, ๓๗๕, ๓๘๖-		มะหะหมัด, พระ	๑๒๘, ๑๖๕,
๓๘๗, ๔๓๒			๓๗๔
มหาวิทยาลัย	๑, ๘, ๒๒-	มักขลิโคศล	๓๒๘
๒๓, ๒๔, ๓๑, ๓๓, ๖๖-		มังคุด	๑๒๕, ๑๗๗
๖๗, ๗๓, ๑๑๘, ๑๒๐-		มัจฉริยะ	๓๗๖
๑๒๑, ๑๘๙, ๒๔๕, ๒๕๑,		มัจฉัตตูปะกา	๔๗
๒๕๕-๒๕๖, ๒๕๘-๒๕๙,		มัจฉะพุทธรูป	๒๕๗, ๒๗๔
๒๖๖-๒๖๗, ๒๗๒, ๒๗๕-		ม้า	๔๗, ๕๑, ๕๗
๒๗๖, ๒๘๑, ๒๘๕, ๒๙๑-		มาตุภูมิ	๒๙๙
๒๙๒, ๓๔๒, ๓๗๔, ๔๐๑-		มานุษยวิทยา	๓๓๕
๔๐๓, ๔๑๑-๔๑๒		มาเลเชีย	๑๔๐
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	๓๗๔	มัจฉาชีพ	๘๓
มหาวิทยาลัยสงฆ์	๙๖, ๒๔๗,	มัจฉาภิ	๑๙๙, ๒๒๘,
๒๖๖, ๒๖๘-๒๖๙, ๒๘๐,			๒๓๐
๒๙๑, ๔๐๑, ๔๑๑		มิตรภาพ	๑๔๕
มหาเศรษฐี	๑๑๓, ๓๘๑	มุข, คำว่า	๔๔
มหาสติปัญญาสูตร	๓๙๑	มุขิตา	๒๑, ๘๖,
มหาสมุทร	๑๘, ๓๐๑,	มุขิมัต, พระ	๑๖๕
๓๗๘		มุขินิ	๑๑๖-๑๑๗,
มหาอาณาจักร	๓๐๑		๑๓๔, ๒๖๘-๒๖๙, ๒๗๖,
มหาอำมาตย์	๔๓, ๔๗,		๒๗๘
	๓๓๙, ๓๔๒	มุขินิธิภิธรรม	๒๗๒, ๒๗๔
มหาอุปราช	๓๗๐	มุขลิ	๒๙๙
มหะสี	๑๑๒, ๒๙๘	เมตตา	๑๐, ๑๗-
มองโกลอยด์	๑๗๕		๑๘, ๒๐, ๘๖, ๙๐, ๙๙,

พระพุทธรูปที่สร้างขึ้น และ การเมือง

๑๑๘, ๑๗๐-๑๗๑, ๒๗๑,	แม่กองธรรมสนามหลวง ๒๕๖
๒๗๗, ๓๕๑	แม่กองบาลี ๒๘๑
เมตตากรรณนา ๒๐, ๑๑๘,	แม่โขง ๗๙
๑๘๒, ๓๕๙-๓๕๐, ๓๗๐,	แม่ทัพ ๘๐
๓๘๙, ๔๐๓, ๔๑๖	แม่ทัพนายกอง ๙๔-๙๕,
เมตตธรรม ๑๔๖, ๑๕๐	๒๑๒
เมตตบารมี ๓๗๙	แม่เสือ ๓๘๗-๓๘๘
เมย์, สมเด็จพระจักรพรรดิ ๔๐๒	โมคคัลลานะ, พระ ๔๗-๔๘,
เมืองใต้ดิน ๑๒๘	๒๖๐, ๔๒๘
เมืองบุรีรัมย์ ๑๑๓	โมหะ ๓๓๕-๓๓๖
เมืองนอก ๑๐, ๓๖๙,	โมหาคติ ๓๔๒, ๓๕๕
๓๔๒-๓๔๔, ๔๐๕, ๔๔๔	โมโหวิ ๓๘๘
แม่กองธรรม ๒๘๑	ไม้กางเขน ๑๐๘

ย

ยศ, พระ ๑๔-๑๕,	ยิมมู ๓๙๗
๙๑, ๑๑๐-๑๑๑, ๑๒๕,	ยุคนาวต ๓๒๒
๑๗๗, ๓๖๑, ๓๗๑, ๔๒๘	ยุคนาวต ๓๒๒
ยศศักดิ์ ๑๙๗, ๒๐๑,	ยุคนาวต ๓๒๒
๒๐๓, ๒๐๕, ๒๐๗, ๒๐๙-	ยุคนาวต ๓๒๒
๒๑๔, ๒๑๖-๒๑๙, ๒๒๓,	ยุคนาวต ๓๒๒
๒๒๕-๒๒๖, ๒๓๐, ๓๐๖	ยุคนาวต, รัฐมนตรี ๓๔๖-๓๔๗
ยาพิษ ๑๐๘	ยุโรป ๑๔๐-๑๔๑,
ยาแก้พิษ ๑๖๔, ๑๗๐-	๑๗๑, ๒๖๘, ๒๗๖
๑๗๑	เยซุ, พระ ๑๐๘, ๑๗๐,

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

	๒๒๔, ๓๗๔	เยาวชน	๘๓, ๑๕๒,
เยล	๘		๒๖๙, ๓๑๑-๓๑๒, ๓๑๕-
เยล, มหาวิทยาลัย	๑๗๖, ๔๑๒		๓๑๖
เยอรมัน	๓๖๘	โยนกลอง	๒, ๑๕๓

ร

รกรางใต้ดิน	๑๒๘		๓๔๖, ๓๔๘, ๓๕๖-๓๕๘,
ร็อกเคนโรล	๓๑๐, ๓๑๔		๔๒๙
ร้อยกรอง	๓๖๐	รัฐประหาร	๘๐, ๑๔๗,
ร้อยแก้ว	๓๖๐		๑๔๙, ๒๐๒, ๒๑๓
รัชกาลที่ ๔	๒๐๙, ๒๒๕	รัฐพิธี	๒๐๓
รัชกาลที่ ๕	๓๗, ๒๐๙,	รัฐมนตรี	๙, ๑๙,
	๒๒๕, ๒๕๕, ๔๐๑-๔๐๒		๒๓, ๒๗, ๑๓๒, ๑๔๒,
รัชทายาท	๑๔๔		๑๔๗, ๑๔๙-๑๕๑, ๑๕๖,
รัฐธรรมนูญ	๑๕๔, ๒๑๙,		๓๔๗
	๓๖๘, ๓๙๘	รัฐมนตรี, คณะ	๑๓๒, ๑๔๒
รัฐบาล	๒๖, ๗๙-	รัฐศาสตร์	๓๖๖
	๘๑, ๙๓, ๙๘, ๑๑๓-๑๑๔,	รัฐสภา	๑๔๗, ๑๕๐,
	๑๒๑-๑๒๒, ๑๓๔, ๑๔๒,		๑๕๔, ๑๕๗, ๒๖๔
	๑๕๔-๑๕๕, ๑๕๗, ๑๗๓,	รัตนโกสินทร์, โรงแรม	๓๔๓
	๑๘๖-๑๘๗, ๒๐๓, ๒๑๔,	รัตนตรัย	๑๓๗
	๒๒๗, ๒๔๕-๒๕๗, ๒๔๙,	รัตนบัลลังก์	๓๗๙
	๒๕๑-๒๕๓, ๒๕๖, ๒๖๒,	รัตน, คำว่า	๓๙๔
	๒๖๔-๒๖๖, ๒๖๘-๒๖๙,	รัมนคร	๓๘๑
	๒๘๘, ๒๙๑, ๓๐๙, ๓๔๕-	ราคะ	๓๓๕-๓๓๖

พระพุทธรูปสำคัญกับสังคมและการเมือง

ราชคฤห์	๑๑๑-๑๑๒, ๑๑๕, ๒๒๘	ราชาภิเษก	๔๒, ๔๔
ราชตระกูล	๓๕๓	ราชาศัพท์	๒๑๓
ราชบริพาร	๕๔, ๓๔๙- ๓๕๐	รามคำแหง, พ่อขุน รีบ์ลิก	๑๑๒, ๒๒๕ ๘
ราชบัณฑิตยสถาน	๑๑๓	รุกขเทวดา	๔๗, ๕๓,
ราชบัลลังก์	๑๙๙, ๒๑๐, ๓๕๑	รูปธรรม	๖๐-๖๑ ๕๗, ๙๗,
ราชรถ	๓๔๙-๓๕๐, ๓๕๑	เรือนร่าง	๒๔๐, ๓๒๔, ๔๑๘ ๓๙๒
ราชวงศ์	๒๑๙, ๓๙๗	โรคประสาท	๘๕, ๔๑๘
ราชวรดิตถ์	๑๘๒	โรคเรื้อน	๓๑๘
ราชสกุล	๓๕๒	โรคสังคม	๓๑๗
ราชสำนัก	๓๕๓	โรงงานยาสูบ	๘๒
ราชสีห์	๓๕๐, ๓๗๘	โรงละคร	๓๙๓
ราชอุทยาน	๓๔๙, ๓๕๒	โรงพยาบาล	๒๐๓, ๒๓๗,
ราชา	๓๓๗	โรงพยาบาลตำรวจ	๒๓๗, ๓๑๗ ๑๒๙
ราชาคณะ, พระ	๒๒๓, ๒๒๒, ๒๔๑	โรงสุรา	๘๒
ราชาธิปไตย	๑๓๕-๑๓๖, ๑๓๗, ๒๑๐, ๓๕๕, ๔๐๒	โรม, กรุง	๑๒๘
		โรมัน, จักรวรรดิ	๒๑๓
		โรทีนี, แม่น้ำ	๑๗๔

๑๑

๑๑๕ ๓๘๑, ๓๘๘

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ล

ลอยตเตอร์	๗๙, ๒๑๔	๑๓๗, ๑๔๘, ๑๘๖, ๒๒๘,
ลอนดอน	๒๙๘	๓๖๖, ๓๗๓, ๓๘๘-๓๘๙,
ลักษณะสูตร	๑๗๔	๔๒๙
ลังกา	๘๓, ๑๗๓,	ลูกเสือ ๓๘๗-๓๘๘
	๒๐๙, ๒๙๓, ๔๐๖	ลูกหนี้ ๒๓๑
ลัทธิ	๑๖๔, ๑๖๗,	เลขาธิการคณะรัฐมนตรี ๓๔๓
	๑๗๖, ๑๘๓, ๒๐๑, ๒๐๙,	เล่าจื้อ ๓๐๐-๓๐๑,
	๒๒๑, ๒๒๗, ๒๓๐, ๒๔๐,	๓๐๖-๓๐๗
	๓๙๙	โลกธรรม ๑๙๘, ๒๑๓,
ลานอโศก	๑๘๘	๒๒๓, ๒๓๙, ๓๔๗
ลามกอนาจาร	๓๑๐, ๓๑๓,	โลกวิทู ๑๒๓, ๒๕๔
	๓๒๐	โลกสวรรค์ ๓๓๐-๓๓๑
ลาว	๘๐, ๑๗๕,	โลกาธิปไตย ๑๓๕, ๑๓๙
	๒๔๗, ๒๖๔-๒๖๕, ๒๖๗-	โลกายัต ๑๒๔-๑๒๕,
	๒๖๘, ๒๘๖, ๒๙๓	๑๗๖
ลาว, รัฐบาล	๒๖๘	โลกียวิสัย ๑๓๕, ๒๘๖,
ลาว, ราชอาณาจักร	๒๖๖, ๒๖๘,	๓๒๕
	๒๗๖	โลกีย์ ๓๗๖
ลาวเหนือ	๒๖๕	โลกุตตรสมบัติ ๓๗๔, ๓๘๑
ลิง	๓๕๐, ๓๕๙	โลกุตตระ ๓๒๔
ลูกจ้าง	๔๐, ๔๘	โลโซ ๑๘๘
ลูกศิษย์	๕, ๙, ๑๑-	โลก ๒๐๗, ๒๒๓-
	๑๒, ๑๗-๓๑, ๖๘, ๗๕,	๒๒๔
	๘๕, ๑๑๒, ๑๑๘-๑๒๑,	โลหปราสาท ๒๖๐

พระพุทธศาสนา กับ สังคม และการเมือง

ว

วชิรญาณวโรส,	๑๒๔		
สมเด็จพระมหาสมณเจ้า	วันรัต, พระ	๓๙๔	
กรมพระยา	๒๙๔	วันรัต, สมเด็จพระ	๙๔, ๒๑๒,
วน, คำว่า	๓๙๔	๒๗๐, ๒๗๔, ๒๗๘, ๓๙๔	
วนวาสี	๓๙๔	วิยวุฒิ	๔๘
วรชาติ สุวรรณโชติ	๒๗๗	วิสตุ, คำว่า	๔๒๓
วรรณคดี	๘๖	วาทศาสตร์	๖-๘
วอชิงตัน	๑๑๓	วาเลนติโน	๓๑๐
วอเดอร์เกต	๑๘๐	วิญญาน	๙๑, ๑๒๔,
วิฏสงสาร	๓๖๕		๓๒๕
วัฒนธรรม	๘๒, ๘๖,	วิญญานธาตุ	๓๒๓-๓๒๔
๑๘๐, ๑๘๗-๑๘๘, ๒๑๕,		วิถการ, คำว่า	๔๒๒
๒๔๔, ๒๕๐, ๓๐๘-๓๑๔,		วิถการนัย, ฉบับ	๔๒๓
๓๒๐, ๓๙๓, ๓๙๖, ๓๙๙,		วิทยาลัย	๒๔๔-๒๔๖,
๔๐๑, ๔๒๘-๔๒๖			๒๕๐-๒๕๓, ๒๕๖, ๒๕๙-
วัฒนธรรม, กระการว	๓๑๗, ๓๒๐		๒๖๔, ๒๖๖-๒๖๙, ๒๗๑-
วัฒนธรรม, สภา	๓๐๘, ๓๑๗		๒๗๒, ๒๗๔-๒๗๙, ๒๘๕
วัฒนธรรมไทย	๑๘๗, ๒๖๒	วิทยาลัย, ผู้อำนวยการ	๒๗๘
วัดวาอาราม	๓๙๔, ๔๐๔,	วิทยาลัยเกษตร	๒๖๖-๒๖๗,
	๔๑๗, ๔๒๔		๒๖๙, ๒๗๘
วัดถาจารย์	๔๓	วิทยาลัยบางละม	๒๔๗, ๒๖๕
วัดถุ, คำว่า	๔๒๒-๔๒๓	วิทยาลัยสงฆ์	๒๖๕
วัดถุวิชาจารย์	๔๒	วิทยาศาสตร์	๖๑, ๖๗,
วัดถุนิยม	๙๐, ๙๗,		๒๔๕, ๒๕๑, ๒๘๐, ๒๘๓,

พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นและ การเมือง

๒๔๕, ๓๑๑-๓๑๒, ๔๐๘	วิศวกรรม	๒๕๔, ๒๖๑,
วิทยาศาสตร์, คณะ ๒๕๑, ๒๕๔		๒๗๕
วิทยาศาสตร์, นัก ๑๖๖	วิศวกรรมศาสตร์	๒๕๕, ๒๕๑,
วิธีปฐมนิเทศ ๓๗๓		๒๕๐-๒๕๑
วินัย ๒๑, ๗๕,	วิศวกรรมศาสตร์, คณะ ๒๕๑,	
๗๗, ๓๔๘-๓๔๙		๒๕๔
วินัยธรรม, พระ ๗๔-๗๖	วิหารเวฬุวัน, พระ ๓๔๓	
วินิบาต ๓๓๐-๓๓๑	วีรกรรม	๘๒
วิปัสสนา ๙๔, ๓๔๑,	เวไนยสัตว์	๒๗๑-๒๗๒,
๓๔๖, ๔๐๖, ๔๑๒		๒๗๘
วิปัสสนาธุระ ๓๔๔-๓๔๕,	เวสสันดร	๑๐๕
๔๐๖	เวฬุวัน	๓๔๓
วิริยบารมี ๓๗๘	เวฬุวันมหาวิหาร, พระ ๓๔๓	
วิวัฒนาการ ๓๓, ๑๓๘,	ไวส์แคนต์	๓๔๗
๓๓๕, ๓๓๘		

ศ

ศรัทธา ๑๖, ๒๕, ๖๔,		๒๒๖
๗๓, ๑๒๘, ๑๓๓, ๑๔๖,	ศักดิ์นา	๘๖, ๑๘๐,
๑๖๑, ๑๖๔, ๑๘๗, ๒๓๘,		๒๘๐, ๒๔๑
๒๔๔, ๒๕๑, ๒๖๖, ๒๗๖,	ศักดิ์นา, พวง	๑๑๗, ๑๗๔
๒๗๘, ๒๘๑, ๒๘๖, ๒๘๘-	ศักดิ์นา, ระบบ	๒๐๐, ๒๐๒,
๒๘๙, ๒๙๑, ๒๙๔, ๓๔๔,		๒๐๕, ๒๔๑-๒๔๒
๔๒๘, ๔๓๔, ๔๓๗	ศัลยกรรม	๓๔๒
ศรีอยุธยา, กรุง ๒๐๙, ๒๒๕-	ศากยบุตร	๒๐

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

ศากยมนี	๒๐	๑๘๗, ๑๙๑, ๑๙๖, ๑๙๘-
ศากยวงศ์	๒๑๙	๒๐๓, ๒๐๖, ๒๑๐, ๒๑๔,
ศากยะ	๒๑, ๑๗๔	๒๑๗, ๒๒๑-๒๒๔, ๒๒๘-
ศาล	๕๐, ๘๕,	๒๒๙, ๒๔๒, ๒๔๔-๒๔๖,
	๑๔๒, ๒๔๘, ๓๔๐	๒๔๙-๒๕๐, ๒๕๓, ๒๕๖,
ศาลชั้นต้น	๓๔๐-๓๔๑	๒๕๙-๒๖๐, ๒๖๓, ๒๗๐,
ศาลฎีกา	๓๔๐-๓๔๑,	๒๗๕, ๒๘๒, ๒๘๗, ๒๙๒-
	๓๔๗	๒๙๔, ๒๙๖, ๓๑๘, ๓๒๗-
ศาลฎีกา, อธิบดี	๓๔๖	๓๒๘, ๓๖๑, ๓๗๑-๓๗๒,
ศาลอุทธรณ์	๓๔๑	๓๗๙, ๓๘๖, ๓๙๒, ๓๙๖-
ศาลาการเปรียญ	๒๐๖, ๔๒๑,	๓๙๘, ๔๐๑, ๔๐๓-๔๐๔,
	๔๒๔	๔๒๘, ๔๓๑, ๔๔๘-๔๔๙
ศาลดา	๗๖-๗๗,	ศาสนา, นัก ๑๘๒
	๑๒๘, ๑๘๓, ๒๙๖, ๒๙๘,	ศาสนาประจำชาติ ๑๙๒, ๓๙๗
	๓๒๘	ศิลปวัตถุ ๒๕๘, ๒๗๕
ศาสนจักร	๒๙๑, ๒๙๖-	ศิลปศาสตร์, คณิต ๑๒๓
	๒๙๗, ๒๙๘	ศิลปะ ๒๘-๒๙,
ศาสนพิธี	๑๗๒	๓๕, ๒๕๔, ๒๖๐, ๒๖๒-
ศาสนสถาน	๔๐๔	๒๖๓, ๓๑๔, ๓๗๒-๓๗๓,
ศาสนา	๒๐, ๓๕, ๓๗,	๔๑๐
	๔๖, ๖๗, ๗๑-๗๔, ๗๖-	ศิลปะประจำชาติ ๓๗๒
	๗๙, ๘๖, ๘๘-๘๙, ๙๓,	ศิลปะโยกและคลั่ง ๓๑๔
	๙๕-๙๗, ๙๘-๙๙, ๑๑๐,	ศิลปากร, กรม ๒๖๒, ๔๑๑
	๑๒๘, ๑๓๓, ๑๓๕, ๑๔๓-	ศิลปากร, มหาวิทยาลัย ๓๑
	๑๔๔, ๑๖๔-๑๖๕, ๑๖๙-	ศิลปิน ๔๐๐
	๑๗๒, ๑๘๑, ๑๘๓, ๑๘๕,	ศิลปะ ๔๑๐

พระพุทธรูปสาสนากับสังคมและการเมือง

ศิลป	๑๔, ๕๙,	๓๒๐, ๓๖๑
	๙๗, ๑๒๐, ๒๑๗, ๒๒๔,	ศุภร ๒๕๔
	๒๕๔, ๓๗๖, ๓๘๙, ๓๙๘	ศุภร, วรรณะ ๒๐
ศีลธรรม	๒๕, ๕๙,	เศรษฐกิจ ๒๖, ๙๒-
	๖๖, ๘๘, ๙๒, ๙๗, ๑๐๑-	๙๓, ๑๐๑, ๑๑๒, ๑๑๔,
	๑๐๒, ๑๐๕, ๑๑๔-๑๑๕,	๑๑๖, ๑๒๑, ๑๓๐, ๑๓๓,
	๑๒๐-๑๒๓, ๑๒๖, ๑๒๘-	๑๔๖, ๒๐๓, ๒๓๒-๒๓๓,
	๑๓๐, ๑๓๒-๑๓๓, ๑๓๘,	๒๓๕, ๒๓๘, ๒๔๐, ๒๔๒,
	๑๔๖-๑๔๗, ๑๔๙, ๒๓๘,	๒๖๗, ๓๒๔, ๔๒๖, ๔๔๘
	๒๔๔, ๒๕๐, ๓๐๘-๓๑๔,	เศรษฐกิจ, นัก ๒๓๔
	๓๑๗, ๓๖๑, ๓๙๘-๓๙๙,	เศรษฐกิจ, แผน ๑๐๑
	๔๐๓	เศรษฐกิจ, ระบบ ๑๑๖, ๑๓๐
ศีลธรรมจรรยา	๓๐๘, ๓๑๔	เศรษฐกิจ ๕, ๑๑๒-
ศิลปกรรม	๓๗๖	๑๑๓, ๑๑๕-๑๑๖, ๑๒๖-
ศิลปการวัด	๒๙๓, ๔๓๕	๑๒๗, ๒๑๘, ๓๐๗, ๓๘๐-
ศึกษาธิการ, กระทรวง	๒๔๓,	๓๘๑
	๒๔๗, ๒๔๙, ๒๕๘-๒๕๙,	เศรษฐกิจ, ลูก ๑๔-๑๕,
	๒๖๓, ๒๖๕, ๒๖๘, ๒๗๕,	๑๑๐-๑๑๑, ๑๒๓

ส

สแกนดิเนเวีย	๑๗๘	สงคราม ๑๑๕, ๑๑๗,
สแกนดิเนเวีย, ประเทศ	๑๔๐-๑๔๑	๑๒๘-๑๒๙, ๑๗๒, ๑๗๔,
สงคราม	๑๘๙	๒๑๒, ๓๐๓, ๔๑๗
สงคราม, นาง	๑๘๖	สงครามนักมวย ๑๗๒
สงคราม, วัน	๑๘๙, ๔๑๙	สงครามโลก ๑๒๐, ๒๓๕,

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

	๓๐๙	สนามรบ	๘๑
สงฆ์	๒๑๓-๒๑๔,	สนามหลวง	๑๑๓-๑๑๔,
	๒๒๑, ๒๔๖, ๒๕๒, ๒๕๒,		๔๑๓
	๒๕๔, ๒๕๑, ๔๓๐, ๔๓๔,	สภา	๑๓๒, ๑๓๕,
	๔๓๖		๑๔๙, ๑๕๒, ๑๕๖, ๑๖๑
สงฆ์ไทย, คณะ	๒๕๕, ๒๕๒	สภา, ระบบ	๑๓๒
สงฆ์ไทย, พระ	๒๕๖, ๒๕๐,	สภาการศึกษาแห่งชาติ	๒๔๗,
	๒๕๒		๒๖๔
สตรีมหาพฤตมาราม	๓๒๒	สภาจังหวัด	๑๓๒
สติปัญญา	๑๒, ๙๗,	สภาตำบล	๑๓๒
	๑๕๔, ๑๗๑, ๒๕๓, ๒๕๘-	สภาผู้แทน	๑๕๐
	๒๕๙, ๒๕๕, ๒๕๘, ๓๐๔,	สภาผู้แทนราษฎร	๑๔๘, ๑๕๕-
	๓๓๗, ๓๖๗, ๓๗๓, ๓๗๗,		๑๕๖, ๓๔๗
	๔๓๑	สภามณฑลธรรมแห่งชาติ	๓๑๗, ๓๒๐
สติปัญญา	๓๓๐-๓๓๑	สภาสงฆ์ลาว	๒๔๗, ๒๖๔,
สถานทูต	๒๑๒		๒๖๗
สถาบัน	๒๕๔	สภาสูง, ประธาน	๓๔๗
สถาบัน	๒๗๗	สมณกิจ	๕๙
สถาบันยุติธรรมไทย	๒๕๘, ๒๖๑,	สมณธรรม	๕๙, ๔๐๔
	๒๗๕	สมณพราหมณ์	๓๒๙
สถาบันยุติธรรมศาสตร์	๒๕๕,	สมณวิสัย	๕๙, ๗๒,
	๒๕๑, ๒๘๐		๙๓, ๒๐๗, ๒๘๔
สถาบันยุติธรรมศาสตร์, คณะ	๒๕๕	สมณโฆหาร	๗๒
ส. ธรรมภักดี	๔๒๓	สมณศักดิ์	๑๔๘, ๒๐๐-
สนามม้า	๒๕, ๘๒,		๒๐๑, ๒๐๓-๒๐๔, ๒๐๗,
	๑๔๙		๒๑๑, ๒๑๕, ๒๑๖, ๒๒๐,

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

๒๒๓-๒๒๔, ๒๓๒-๒๓๘,	๘๗, ๙๒, ๙๗, ๑๐๒, ๑๖๕,
๒๔๑-๒๔๒	๒๗๗, ๓๗๓
สมณสาธิต	๗๒, ๙๓,
	๙๖, ๑๙๐
สมณะ	๙๓
สมเด็จพระเจ้าพระยา	๑๙๗-๑๙๘
สมเด็จพระจักรพรรดิ	๓๙๖-
	๓๙๗, ๔๐๒
สมเด็จพระสังฆราช, ตำแหน่ง ๑,	
	๓๒, ๖๕, ๓๓๔, ๔๑๙
สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า	
	๒๙๗-๒๙๘, ๓๐๒
สมภาร	๖๙, ๑๐๘,
	๒๓๘, ๒๕๘, ๒๖๑, ๒๗๕,
	๒๘๗, ๔๑๑-๔๑๓, ๔๒๕,
	๔๓๕
สมมติสังฆะ	๘๗
สมมุติฐาน	๑๗๐, ๒๒๑
สมรรถภาพ	๑๐, ๒๓๔
สมาคมศิษย์เก่ามหาจุฬาลงกรณ-	
ราชวิทยาลัย	๑๘๘
สมาชิก	๓๖, ๒๘๒,
	๒๘๙
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	๑๓๔,
	๑๔๘
สมาธิ	๕๘, ๗๘,
	๑๔๐, ๒๑๔, ๒๒๐, ๒๒๕,
	๒๗๗, ๓๗๓
สมาบัติ	๓๘๑-๓๘๒,
	๓๘๖
สมุฏฐาน	๒, ๘๙, ๙๘-
	๙๙, ๒๓๕, ๓๑๑, ๓๑๓
สมุทรศาสตร์	๑๖๖
สมุทัย	๙๘-๙๙
สยามมกุฎราชกุมาร	๑๔๔
สยามรัฐ, น.ส.พ.	๖๖, ๒๔๓,
	๒๘๑
สรรค์กิตติ, ขุนหลวง	๒๘๙
สระเกศ, วัด	๘๓, ๑๒๘,
	๔๐๗, ๔๒๙
สระเกศราชวรมหาวิหาร, วัด ๓๒๗	
สลากกินแบ่ง	๗๙, ๘๒,
	๓๑๐
สวดคฤหัสถ์	๑๘๗-๑๘๙
สวรค์	๑๔, ๑๖๙,
	๒๘๗, ๔๔๔
สวัสดิภาพ	๓๑๑, ๓๒๑
สวิติน	๑๗๘
สสาร	๓๒๓
สหประชาชาติ	๑๖๙
สหรัฐอเมริกา	๘๔, ๑๑๖,
	๑๔๐, ๒๑๔, ๒๒๐, ๒๒๕,

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

๒๓๓, ๔๑๒	สันโดษ	๒๘๒	
สักกะ, แคว้น	๑๗๔	สันตติวงศ์	๑๔๑, ๑๔๔,
สังฆาร	๙๑		๓๙๗
สังคม	๑, ๙, ๑๑๘,	สันติ	๒๒๙, ๒๔๒,
	๓๘๙	๓๐๗, ๓๒๑, ๔๑๕	
สังคม, วิชา	๓๖๑	สันติภาพ	๔๑๗
สังคมพิการ	๓๑๖, ๓๑๙	สันติสุข	๑๕๐, ๒๗๒,
สังคมวิทยา	๒๘๕	๓๒๕-๓๒๖, ๔๑๗	
สังคมสงเคราะห์	๓๓, ๒๘๒	สันถวไมตรี	๒๑๒
สังฆมณฑล	๒๑๗	สันสกฤต	๑๘๒
สังฆมนตรี	๒๐๕	สันสกฤต, ภาษา	๔๓, ๔๒๒
สังฆราช	๙๔, ๓๙๔	สัมมนา	๓๙๕-๔๐๕,
สังฆราช, สมเด็จพระ	๓๙๔, ๔๒๗		๔๓๘-๔๓๙
สังฆสภา	๒๐๕	สัมมาทิฐิ	๑๗๙, ๑๙๙,
สังฆาธิการ, คณะ	๒๕๘, ๒๖๑,		๒๓๐
	๒๗๕	สัมมาสัมพุทธเจ้า, สมเด็จพระ	
สังฆกรรม	๓๙, ๖๗,	๒๙๗-๒๙๘, ๓๐๒	
	๗๓, ๑๒๘, ๑๔๔, ๑๖๖,	สัมมาสัมโพธิญาณ	๓๗๕, ๓๗๙
	๑๖๙, ๑๘๒, ๑๙๒, ๑๙๙,	สัมมโหวิโนทนี	๔๐๗
	๒๑๘, ๒๒๗, ๒๒๙-๒๓๐,	สากลโลก	๑๔๓-๑๔๔
	๒๙๖, ๒๙๘, ๓๙๘	สาธารณรัฐ	๑๓๖-๑๓๗,
สังฆาภิบาล	๓๗๘		๑๗๓, ๒๒๒
สังฆาตญาณ	๙๒, ๓๐๙,	สาธารณูปการ	๒๖๐
	๓๘๘, ๔๔๖	สาธุชน	๑๐๐, ๒๗๖-
สัญญา ธรรมศักดิ์	๑๑๔, ๑๒๒	๒๗๘, ๓๖๒, ๔๑๘	
สัญญาประชาคม	๒๑๐	สามัคคีธรรม	๕๙-๖๐

พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นตั้งแต่การเมือง

สายลับสวรรคต	๑๖๔	สุนทร วงศ์อาสา	๒๔๓, ๒๔๘,
สารีบุตร, พระ	๔๗-๔๘, ๔๒๘		๒๕๐-๒๕๑, ๒๕๔, ๒๖๑- ๒๗๐
สาวก	๔๖, ๔๘, ๑๑๐, ๑๓๐-๑๓๑, ๑๓๗, ๑๔๒, ๒๐๑, ๒๓๐, ๒๓๘, ๒๗๒, ๓๖๐, ๓๖๕, ๓๗๕, ๓๘๓-๓๘๔, ๔๓๖	สุนทรปริพาชกา	๑๘๓, ๑๘๕
		สุนทรียศาสตร์	๔๑๕
		สุนัษ	๓๔๔-๓๕๒, ๓๕๕, ๓๕๙, ๓๘๗, ๔๐๐, ๔๑๗
สาวตถิ	๑๑๒-๑๑๓, ๑๑๕, ๒๒๘	สุนัษกระจอก	๓๕๒-๓๕๓
สิงคาลมานพ	๓๖, ๓๘	สุนัษทุรพล	๓๕๒, ๓๕๔
สิ่งแวดล้อม	๓๑๒-๓๑๓, ๓๑๔-๓๒๐	สุนัษในวัง	๓๕๐, ๓๕๔- ๓๕๕
สิ่งศักดิ์สิทธิ์	๑๔๓	สุนัษบ้าน	๓๕๐
สิทธิ	๑๓๑-๑๓๒, ๑๕๓-๑๕๗, ๑๖๑, ๑๘๖- ๑๘๗, ๒๑๘, ๒๒๐, ๒๘๘, ๒๙๘, ๓๙๘, ๔๓๖	สุพรรณบัญญัติ	๑๙๘, ๒๐๓
		สุนัน ยมวิวัฒน์	๓๖๑
		สุนัน	๓๘๐-๓๘๒
		สุนันดาบส	๓๘๐, ๓๘๒- ๓๘๔, ๓๘๖-๓๘๗, ๓๘๙
สุโขทัย, กรุง	๒๒๕	สุนันพราหมณ์	๓๘๐
สุโขทัย, สมัย	๑๙๓, ๓๙๗	สุราเมรัย	๘๘
สุคติ	๓๓๐-๓๓๑	สุราอมฤต	๗๙
สุตตันตปิฎก	๓๓๒	สุริยเทพี	๓๙๗
สุทนต์	๑๑๒-๑๑๓, ๑๑๕	สุริยปราดา	๒๙๓
		สุวรรณภูมิ	๓๗, ๒๒๘
สุทโธณะ	๑๑๗, ๑๗๓	สุวรรณสามชาดก	๔๑๖
สุทนต์มหาวิทยาลัย	๓๘๑	สุสาน	๓๕๐

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

เสถียรภาพ	๒๖, ๓๒๑	๓๐๓-๓๐๔	
เสถียรภาพ, น.ส.พ.	๑๙๐	เสียงประชาชน	๓๐๒
เสนาธิการ	๘๑, ๒๘๙	เสียงสวรรค์	๑๕๓, ๓๐๒
เสนานิคม	๑๑๑	เสือขาว	๒๘๘
เสนาบตี	๓๓๙, ๓๖๘	เสือทวย	๒๘๘
เสนาสนะ	๓๕๓, ๔๓๐,	เสือใบ	๒๘๘
	๔๓๔	โสคราเตส	๑๒, ๑๕, ๑๗,
เสนอำมาตย์	๔๓-๔๔,		๘๑
	๕๕, ๓๔๙-๓๕๑, ๓๕๘	โสดาบัน, พระ	๑๖, ๑๑๐,
เสรีนิยม	๑๐๑, ๑๑๒,		๔๓๕
	๑๑๔, ๑๑๖, ๑๒๑, ๑๓๓	โสติยพราหมณ์	๓๗๙
เสรีนิยม, ระบบ	๑๓๐	โสภณ	๕๒, ๓๔๗,
เสรีภาพ	๑๓๑, ๑๓๓,		๓๙๓
	๑๕๓-๑๕๕, ๑๕๗-๑๕๘,	โสยศาสตร์	๓๗

พ

พญาคา	๑๑, ๓๗๙,	พลุ, แคว้น	๑๐๔, ๑๐๖-
	๔๒๑		๑๐๘
พญาแพรก	๔-๕, ๑๑-	พสมุด	๒๗๗, ๔๑๒
	๑๒, ๑๗-๑๘	พสมุดกลาง	๒๗๗
พญแพศยา	๔๗, ๕๒, ๖๓	พศศึกษา	๓๑๔
พญสาวรูน	๔๗, ๖๒	พวหน้าพรรค	๑๘๓-๑๘๔
หนังสือพิมพ์	๖๑, ๖๖, ๗๒,	พิมะ	๒๒๘-๒๒๙
	๙๓, ๓๔๗, ๔๔๙	พริษฐ์	๑๙๘, ๒๐๓
พลง	๒๒๓-๒๒๔	พริ	๙๗

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

หินยาน ๓๖๔
แหลมฉาน หัสตินทร, ม.ร.ว. ๒๗๗

ไหว้ครู, การ ๓-๔
ไหว้ครู, พิธี ๓

อ

อกุศล ๒๔๒, ๓๓๖
อกุศลมูล ๓๓๖
อคติ ๑๙, ๔๘,

๑๑๗-๑๑๘, ๒๖๖, ๒๗๐,
๒๘๕, ๓๔๑, ๓๔๗, ๓๕๕

องค์การ ๑๖๙, ๒๖๐,
๓๑๘

อเจลก ๓๒๘

อดีตกรรม ๓๓๒

อธิษฐาน, คำว่า ๓๗๙

อธิษฐานจิต ๓๕๐, ๓๗๙,
๓๘๓-๓๘๔, ๓๘๙

อธิษฐานบารมี ๓๗๙, ๓๘๖

อธิปัตติ ๑๕๓

อธิปัตติกรรมศาสนา ๒๔๓-
๒๔๔, ๒๔๙-๒๕๐

อธิปไตย ๑๓๕, ๑๓๘

อนัตตา ๑๖, ๓๗๐

อนันตะ ๓๒๓-๓๒๕

อนาคาริก ๔๐๔, ๔๑๒-
๔๑๓

อนาถบิณฑิกเศรษฐี ๓๙๓

อนาถบิณฑิกะ ๑๑๒-๑๑๓,
๑๑๕-๑๑๗

อนารยะ ๓๒๗

อนิจจัง ๑๖, ๘๕,
๓๗๐, ๓๘๑

อนุฎีกา ๔๒๐

อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ๓๗๔

อนุบาล, เด็ก ๑๓๑

อนุบาล, โรงเรียน ๑, ๒

อนุบาลสาธิตจุฬาฯ, โรงเรียน ๒

อนุพัฬพิกิต ๑๔, ๓๗๑

อนุรุธ ๒๑๙

อนุรุธ, พระ ๒๑, ๔๗

อนโธตา, สระ ๔๖

อบาย ๓๓๐-๓๓๑

อบายมุข ๒๕, ๗๙-

๘๑, ๒๘๘

อภิญา ๓๘๖

อภินิหาร ๓๐๙, ๓๘๔

อภิสิทธิ์ ๑๕๑, ๑๕๔,

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

๑๕๖, ๒๐๒, ๒๓๕, ๔๐๐	อรุณฯ, วัด	๑๘๘, ๒๒๗	
อมตธรรม	๒๑๑, ๒๑๗, ๒๒๓, ๒๒๕	อวภาค	๓๒๔
อมิตตดา	๑๐๕-๑๐๖	อวิชา	๙๑, ๒๒๕
อมิตโพนะ	๑๗๓	อโศก, พระเจ้า	๒๒๙
อเมริกัน	๘๔, ๓๐๙	อโศก, ลาน	๑๘๘, ๔๑๕
อเมริกัน, ชาว	๒๑๔, ๒๒๙	อโศกมหาราช, พระเจ้า	๑๘๓, ๒๒๐, ๒๒๒, ๒๗๓
อเมริกา	๑๓๙-๑๔๐, ๑๘๐, ๒๖๘, ๒๗๖, ๓๔๒, ๓๖๘	อหังการ	๔๑๓
อชุตยา	๑๘๘	ออกซิเจน	๔๐๘, ๔๓๘
อชุตยา, สมัย	๑๙๓, ๒๘๙, ๔๐๒	อะมะเตระสุ	๓๙๗
อรรถกถา	๒๕๕, ๒๖๓, ๒๗๕, ๒๘๕, ๓๖๓, ๓๙๕, ๔๐๗, ๔๑๙-๔๒๐	อัคคิณัฐสูตร	๓๓๔-๓๓๕
อรรถกถาชาดก	๔๐, ๔๐๘, ๔๑๘, ๔๑๙-๔๒๐, ๔๔๘	อัศรมหาเสนาบดี	๓๖๘
อรหันต์, พระ	๑๕-๑๖, ๑๑๐-๑๑๑, ๑๖๗, ๒๑๗, ๒๒๓, ๒๒๕-๒๒๖, ๓๖๔- ๓๖๕, ๓๗๔-๓๗๕, ๔๐๖, ๔๓๖, ๔๓๙	อัศรสาวก	๔๘, ๒๖๐
อรัญวาสี	๓๙๔	อังกฤษ	๑๓๙-๑๔๑, ๑๖๕, ๑๘๐-๑๘๑, ๒๑๓, ๒๙๘-๒๙๙, ๓๔๖-๓๔๘
อริยสัจ	๑๔, ๙๘ ๙๙, ๓๖๐-๓๖๑, ๓๗๑	อังกฤษ, นักปราชญ์	๑๒๗, ๔๓๓
		อังกฤษ, ภาษา	๑๖๔-๑๖๕, ๒๙๓, ๓๖๘, ๔๑๕
		อังกูตตรนิกาย	๙๒, ๓๓๒
		อัญเจียรณี	๑๘๒
		อิตติภิณฑนุโยค	๑๒๖, ๑๗๖, ๑๗๘
		อิตติปิไคย	๑๓๕, ๑๓๘
		อันทพาล	๒๘, ๓๐๒
		อัมพปาลี	๓๙๓

พระพุทธรูปศาสนา กับ สังคม และการเมือง

อัยการ	๓๔๒, ๓๔๕-	อาทาสุมุข	๔๔, ๔๗
	๓๔๖	อาทาสุมุข, พระเจ้า	๔๔, ๔๗, ๖๔
อัลกุรอาน	๑๖๕	อาทิตตปริยายสูตร	๑๕, ๓๗๑
อัลสซุซ, พระ	๔๘	อานนท์	๒๑๙, ๓๒๘-
อากาศธาตุ	๓๒๓-๓๒๔		๓๓๑
อาจริยวาท	๓๖๔	อานนท์, พระ	๑๖, ๒๑, ๔๗,
อาจารย์	๑-๓, ๑๗,		๓๒๘-๓๒๙
	๒๒, ๒๖, ๓๑, ๓๕, ๔๒,	อานาปานัสสติกัมมัฏฐาน	๓๙๑
	๕๘, ๖๖, ๗๕, ๑๐๑, ๑๐๘,	อานิสงส์	๑๕, ๔๐๗,
	๑๑๘-๑๒๐, ๑๒๓, ๒๐๒,		๔๑๙, ๔๓๕-๔๓๖
	๒๑๒-๒๑๓, ๓๑๐, ๓๔๒,	อาบัติ	๗๕, ๗๗,
	๓๘๘, ๓๙๕, ๔๐๒, ๔๑๐		๓๘๖, ๔๔๐
อาจารย์, คำว่า	๓	อ้ายบ้ำ	๒๘-๒๙
อาจารย์พิเศษ	๒๒, ๒๗๗	อ้ายมดแดง	๓๙๙
อาจารย์ใหญ่	๓, ๑๑, ๓๐๘	อารยธรรม	๓๔, ๓๑๐,
อาชญากรรม	๗๙, ๙๒,		๓๙๖
	๓๓๙	อารยธรรมตะวันตก	๕, ๓๒๐
อาชญาวิทยา	๓๓๘, ๓๓๙	อารยะ	๓๒๗
อาชีวก	๓๒๘	อารยัน	๑๗๔
อาชีวกา	๓๒๘	อาราม	๕๔, ๖๗,
อาณาจักร	๑๙๖, ๒๑๑,		๓๙๒-๓๙๓
	๒๑๓, ๒๒๕, ๒๗๓, ๒๙๑,	อาราม, คำว่า	๓๙๒-๓๙๓
	๒๙๖-๒๙๘, ๓๐๑	อาราส	๓๙๒-๓๙๓
อาณาจักรเล็ก	๓๐๑	อาศรม	๔๓๐-๔๓๑,
อาณาจักรใหญ่	๓๐๑		๔๒๔
อาทาส, คำว่า	๔๔	อาศรม, คำว่า	๔๒๐

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

อาหารับ, ประเทศ	๑๒๔		๒๑๔
อาหารใจ	๔๑๘	อุเบกขา	๒๑-๒๒, ๘๖
อำมาตย์	๔๒, ๑๙๕,	อุเบกขาบารมี	๓๗๔
	๓๓๙, ๓๔๒	อุโบสถสังฆกรรม	๒๖๑
อิศบานา	๓๙๖	อุปัชฌาย์	๗๖, ๘๓
อิศานาจิ	๓๙๖-๓๙๗	อุดมพุทธศาสตร์	๒๕๗-๒๕๘,
อิศานามิ	๓๙๖-๓๙๗		๒๗๔
อิทธิพล	๓๙๗	อุบาย	๓๗๐
อิทธิฤทธิ์	๓๘๓	อุบาย, คำว่า	๓๗๐
อินโง, ขวี่	๒๖๓	อุบาสี	๒๑๔
อินเตีย	๓๕, ๑๒๔-	อุปกรณ์	๔๒๒, ๔๒๔
	๑๒๕, ๑๔๑, ๑๗๔-๑๗๕,	อุปารมย์	๓๗๕
	๑๗๗, ๒๐๙, ๒๑๘, ๒๙๗-	อุปาทาน	๗๗, ๒๒๕,
	๒๙๙, ๓๕๙, ๓๘๑		๒๓๙, ๔๑๔, ๔๔๑-๔๔๓
อินโดนีเซีย	๓๕	อุบายโกศล	๓๗๑
อินทรา คานธี	๑๔๑	อุบายะ, คำว่า	๓๗๐
อิสราเอล	๑๒๙	อุกโตพัญญชนก	๓๘๕
อิสลาม, ศาสนา	๑๒๘, ๑๖๕,	อุรุเวลกัสสป, พระ	๑๕, ๓๖๑,
	๑๗๘		๓๗๑
อีลิปต์	๘๕, ๑๒๙	อุรุเวลา	๑๑๑
อุฏฐานสัมปทา	๗๙	เอกภาพ	๑๘๑
อุดมการณ์	๑๑๗, ๑๗๖	เอกราช	๙๔, ๒๒๕,
อุดมคติ	๘, ๑๐๗,		๒๙๓-๒๙๔, ๒๙๘
	๑๑๘, ๑๒๒-๑๒๓, ๑๓๑,	เอกลัทธิ	๑๕๔, ๑๕๖,
	๒๙๔, ๔๒๘		๒๑๙-๒๒๐
อุบาสี, พระ	๒๑, ๔๘,	เอกาธิปไตย	๑๓๐-๑๓๑,

พระพุทธรูปศาสนากับสังคมและการเมือง

	๑๓๕-๑๓๘	เอปิกิวเรียน, ลัทธิติ	๑๖๔
เอเซีย	๑๓๒, ๒๖๘, ๒๗๕	เอมไพร์สเตต	๓๕๘
เอตทัคคะ	๒๐, ๔๖, ๔๘	เอลิซาเบท, พระนางเจ้า	๓๗๒
เอปิกิวรัส	๑๖๔, ๑๖๙- ๑๗๐	โอรสของฟ้า	๓๔
		โอรส	๒, ๑๑๙
		ไอ.ซี.เอ.	๑๑๖

ย

ยาเริ่ม	๑๗๗	ยีนดู	๑๗๘, ๒๙๙
ยาร์วาร์ด	๘	ยีนดู, ศาสนา	๑๒๕